

STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM GRADA SINJA

Split, studeni 2007.

IZRAĐIVAČ PROJEKTA:

Sveučilište u Splitu
EKONOMSKI FAKULTET

Autor/suradnik:	Područje istraživanja/angažmana:
Prof. dr. sc. Ivo Šimunović	Prostor, prirodni i izgrađeni resursi i ekologija
Prof. dr. sc. Zlatan Reić	Društvene djelatnosti
Prof. dr. sc. Željko Mrnjavac	Demografske prilike i ljudski resursi
Prof. dr. sc. Branko Grčić	Institucije razvojnog upravljanja i financiranje razvoja
Prof. dr. sc. Dragana Grubišić	Malo gospodarstvo
Dr. sc. Stipe Radinović	Poljoprivreda
Prof. dr. sc. Lidija Petrić	Turizam i ugostiteljstvo
Doc. dr. sc. Dražen Derado	Struktura gospodarstva i tržišna orijentacija
M.A. Slivija Golem, znanstveni novak	Suradnica na području: Prostor, prirodni i izgrađeni resursi i ekologija

Voditeljica projekta:

Prof. dr. sc. Lidija Petrić

Sadržaj:

I. POGLAVLJE: ANALIZA STANJA 6

1. UVOD 6

2. PROSTOR, PRIRODNI I IZGRAĐENI RESURSI I EKOLOGIJA 8

2.1. Osnovne zemljopisne značajke 8

2.1.1. Klimatska obilježja 8

2.1.2. Geološke i morfološke karakteristike sliva Cetine 9

2.1.3. Hidrogeološke karakteristike slivnog područja Cetine 10

2.1.4. Obilježja zemljišta u slivu Cetine 11

2.1.5. Onečišćavanje prirodnih resursa 12

2.2. Uređenje i izgrađenost prostora 13

2.2.1. Prostorne značajke korištenja prostora 13

2.2.2. Sustav naselja i stambeni fond 14

2.3. Infrastrukturni sustavi 15

2.3.1.Objekti infrastrukture 15

2.3.2. Energetika 16

2.3.3. Vodoopskrba i odvodnja 17

2.3.4. Odlagališta komunalnog otpada 17

2.4. Pregled nepokretnih spomenika infrastrukture 18

2.5. Dokumenti i planovi prostornog uređenja 20

2.5.1. Važeći dokumenti prostornog uređenja 20

2.5.2. Drugi dokumenti 22

2.5.3. Ocjena stanja i mogućnosti demografskog razvoja u prostoru 23

2.5.4. Ocjena stanja i mogućnosti u odnosu na gospodarstvo 23

2.5.5. Ocjena stanja i mogućnosti u odnosu na prostor 24

2.5.6. Ocjena plana namjene korištenja površina 24

3. STANOVNIŠTVO I LJUDSKI RESURSI 29

3.1. Stanovništvo 29

3.2. Ljudski kapital 34

4. INSTITUCIJE RAZVOJNOG UPRAVLJANJA 38

4.1. Institucije državne razine 38

4.1.1.Državni uredi u središnjoj državnoj upravi 40

4.1.2. Ispostave središnjih tijela državne uprave na području grada Sinja 40

4.2. Poslovi regionalne i lokalne samouprave..... 41
4.2.1. Predstavnička izvršna vlast..... 44
4.2.2. Upravna vlast..... 45
4.2.3. Javne gradske službe..... 45
4.2.4. Mjesna samouprava..... 46
4.2.5. Administrativni kapacitet upravljačkih struktura Grada..... 46
4.3. Nevladine udruge (NGO) i partnerstvo s javnim sektorom..... 47
4.4. Potporne institucije u gospodarstvu..... 48

5. GOSPODARSTVO GRADA SINJA..... 50
5.1. Opća slika gospodarstva..... 50
5.1.1. Položaj Sinja u gospodarstvu sinjske mikroregije..... 50
5.1.2. Struktura gospodarstva grada Sinja..... 53
5.1.3. Problem nezaposlenosti u gradu Sinju..... 57
5.1.4. Vanjska trgovina Sinja i Sinjske krajine..... 60
5.2. Malo gospodarstvo..... 61
5.2.1. Uvodne naznake 61
5.2.2. Stanje i tendencije razvoja sektora malog i srednjeg poduzetništva u gradu Sinju s kratkim osvrtom na SDŽ..... 62
5.2.3. Stanje i tendencije razvoja obrtništva u gradu Sinju..... 74
5.2.4. Analiza programa poticaja MSP..... 76
5.3. Poljoprivreda..... 81
5.3.1. Veličina i način korištenja zemljišta..... 81
5.3.2. Poljoprivredna kućanstva..... 83
5.3.3. Institucionalna osnovica razvoja poljoprivrede..... 86
5.3.4. Pregled pomoći poljoprivredi grada Sinja..... 87
5.4. Razvoj turizma i ugostiteljstva u gradu Sinju..... 91
5.4.1. Uvodne naznake 91
5.4.2. Trendovi međunarodnog turističkog tržišta..... 91
5.4.3. Analiza receptivnih kapaciteta ponude..... 93
5.4.4. Razvojne perspektive turističke receptive 98
5.4.5. Nacionalni i županijski poticaju razvoju malog i srednjeg poduzetništva u turizmu.... 100
5.4.6. Investicije u turizam 104
5.4.7. Aktivnosti Turističke zajednice 105
5.4.8. Analiza turističke potražnje 105

6. DRUŠTVENE DJELATNOSTI 112
6.1. Zdravstvo i socijalna skrb..... 112

6.1.1. Zdravstvo 112
6.1.2. Socijalna skrb 116
6.2. Obrazovanje 118
6.2.1. Predškolski odgoj 118
6.2.2. Osnovno školstvo 119
6.2.3. Srednje školstvo 121
6.2.4. Visoko školstvo i znanost 124
6.3. Kulturne djelatnosti 127

7. FINANCIRANJE RAZVOJA 130
7.1. Analiza gradskog proračuna 131
7.1.1. Proračunski prihodi 131
7.1.2. Proračunski rashodi 132
7.1.3. Račun financiranja i zaduženosti grada Sinja 138
7.1.4. *Proračunski rashodi i izdaci po razdjelima* 139
7.2. Usporedni proračunski pokazatelji 141
Literatura 143
Popis grafikona 147
Popis tablica 148
Karta Sinja 151

II. POGLAVLJE: STRATEŠKE SMJERNICE 152

1. UVOD 152

2. SWOT ANALIZA 152

3. RAZVOJNA OGRANIČENJA 184
3.1. Prostor, prirodni resursi i infrastruktura 184
3.2. Ljudski resursi i društvena infrastruktura 185
3.3. Gospodarstvo 185
3.4. Institucije razvojnog upravljanja 186

4. ELEMENTI STRATEGIJE 187
4.1. Vizija i ciljevi razvoja Grada Sinja 187
4.2. Ocjenjivanje ciljeva 195

Popis tablica i grafikona 199

III. POGLAVLJE: RAZRADA MJERA 201

IV. POGLAVLJE: OKVIRNI PRORAČUN I LISTA POTENCIJALNIH PROJEKATA 248

DODACI: 285

Mogući izvori financiranja..... 285

Lista sudionika u izradi projekta 324

Lista akronima 325

I. POGLAVLJE: ANALIZA STANJA

1. UVOD

Grad Sinj smješten je u Splitsko-dalmatinskoj županiji, jednoj od najvećih županija u Hrvatskoj. Zahvaljujući svome povoljnom geoprometnom položaju, ugodnoj klimi, obilju vode i plodnog tla, Sinj je od davnina raskrižje mnogih civilizacija koje su ostavile svoje tragove u prostoru i običajima naroda. No, unatoč mnogim komparativnim prednostima, Sinj nikada nije do kraja razvio svoje potencijale te je na svome razvojnom putu često ostajao na marginama zbivanja. Razlozi tome su višestruki, prije svega, loša razvojna strategija i politike na nacionalnoj i regionalnoj razini, ali često i inertnost na lokalnoj razini.

Vrijeme koje dolazi mora dati odgovore na otvorena razvojna pitanja i usmjeriti razvoj u pravcu integriranog europskog i svjetskog gospodarstva, s osobitim naglaskom na poticanje rasta gospodarstva, smanjenje nezaposlenosti te podizanje općeg životnog standarda populacije. U tom smislu, budući razvoj grada Sinja nužno je definirati na strateškoj razini, što je ujedno i cilj ovog dokumenta.

U ovom poglavlju iznesen je pregled i analiza teritorija grada Sinja, njegovog okoliša, infrastrukture, ljudskih potencijala, razvoja svekolikog gospodarstva i pojedinih značajnijih gospodarskih djelatnosti, socijalnih, obrazovnih, kulturnih i administrativnih potencijala. Prepoznata su i predstavljena ključna pitanja s kojima se susreće svako područje. Analiza je izrađena tako da osigura čvrste temelje za daljnje korake u strategiji, odnosno definiranje razvojnih ciljeva, prioriteta i mjera za budući razvoj Grada.

U pripremi analize postojećeg stanja korišten je široki spektar dostupne dokumentacije (istraživačkih projekata, studija, prostornih planova, baza podataka i slično). Analizirane su i razvojne strategije pojedinih sektora gospodarstva RH i Splitsko-dalmatinske županije, kao i strategije i nacionalni programi u područjima upravljanja prostorom i okolišem, tehnologije i znanja, kulture i dr.

Nadalje, s posebnom su pozornošću analizirani do sada raspoloživi razvojni dokumenti Splitsko-dalmatinske županije, posebice Regionalni operativni program te Izvješća o stanju u gospodarstvu Splitsko-dalmatinske županije, Strategija gospodarskog razvitka Splitsko-dalmatinske županije 2003.-2015., Prostorni plan Županije te Master plan razvoja turizma. Stečen je također i uvid u Program otvaranja poduzetničkih zona Županije, Plan navodnjavanja za područje Splitsko-dalmatinske županije, Program energetskog razvitka (HGK), Program gospodarenja otpadom te Program zaštite okoliša.

S obzirom da su članovi istraživačkog tima već imali bogato iskustvo u metodologiji izrade razvojnih strategija i programa (napominjemo samo ono stečeno u izradi Regionalnog operativnog programa iz 2006. g., Strategije razvoja Županije iz 1996. godine, Strategije razvoja grada Sinja iz 1995., Strategije gospodarskog razvitka Grada Splita iz 2003. godine, sedam Programa održivog razvitka otoka i otočnih skupina, od čega su tri upravo u Splitsko-dalmatinskoj županiji - otoci Brač, Hvar, Čiovo s pripadajućim manjim otocima i otočnim skupinama te niz strateških razvojnih programa gradova i općina u Splitsko-dalmatinskoj županiji), poseban je naglasak dat upravo na analizu do sada prikupljenih nalaza, definiranih razvojnih ciljeva, prioriteta te programa od kojih bi neki svakako mogli naći mjesto i unutar ovog dokumenta.

Tijekom same izrade teksta analize stanja, kao i u ostalim fazama izrade dokumenta, kroz niz radionica, kao i osobne kontakte, izrađivač je konzultirao i članove gradskog poglavarstva, od kojih su mnogi dali svoje sugestije i primjedbe, bilo u pismenoj ili usmenoj formi, a koje su potom ugrađene u sam tekst.

Ovdje je napose vrijedno istaknuti i angažman velikog broja sudionika u izradi projekta. Oko 30-ak suradnika, predstavnika gradskih upravnih odjela, gradskih komunalnih poduzeća, različitih interesnih skupina iz područja gospodarstva i civilnog društva svojim je aktivnim sudjelovanjem pokazalo da se o budućnosti može promišljati i na kvalitativno sasvim novi način, način u kojem skrb za javni interes i opće dobro nadrasta osobne interese.

Stoga, Grad Sinj kao nositelj projekta te Ekonomski fakultet Sveučilišta u Splitu, kao izrađivač, zahvaljuju svima koji su svojim angažmanom doprinijeli konačnom izgledu samog dokumenta te na taj način pomogli u promišljanju budućeg razvoja Sinja na dobrobit svih njegovih stanovnika.

2. PROSTOR, PRIRODNI I IZGRAĐENI RESURSI I EKOLOGIJA

2.1. Osnovne zemljopisne značajke

Grad Sinj administrativno pripada Županiji splitsko-dalmatinskoj i važno je središte s obzirom na položaj, koncentraciju stanovništva, gospodarske djelatnosti i prirodne vrijednosti.

Prostor grada Sinja je kontaktno područje metropolitanskog prostora Splita, i pripada njegovoj regionalnoj gravitaciji. Položen je na važnoj transverzalnoj okosnici razvoja koja spaja unutrašnjost s morem (Split-Sinj-unutrašnjost Republike Hrvatske). Grad Sinj je centar koji razvija dnevne i povremene funkcije i za područje Sinjske krajine.

Prostor grada Sinja pruža se na plodnom i strateški značajnom području srednjeg toka rijeke Cetine. Ističe se neprekinutim kontinuitetom življenja od prapovijesti i antike do danas. Bogat je kulturno-povijesnim nasljeđem nastalim u različitim vremenskim periodima i pod različitim kulturnim utjecajima.
Prostor grada Sinja svojim prirodnim raznolikostima, bogatom krajobraznom osnovom, vodnim resursima te istaknutim vrijednostima graditeljske baštine, može se svrstati u vrijedan prostor RH.

Grad Sinj je dio Dalmatinske zagore. Smješten je na kopnenom dijelu Splitsko-dalmatinske županije u neposrednoj blizini Splita kao prvog grada po veličini unutar Županije.
Grad Sinj se nalazi između Svilaje, Dinare i Kamešnice uz rub sinjskog polja i srednjeg toka rijeke Cetine. Nalazi se na 330m nadmorske visine i udaljen je dvadesetak kilometara zračne linije od mora. Planine koje ga okružuju najviše utječu na klimu područja.

Područje grada Sinja ima površinu od 194,27 km^2, što čini 4,3% kopnene površine Splitsko dalmatinske županije. Čini ga četrnaest naselja; Bajagić, Brnaze, Čitluk, Glavice, Gljev, Jasensko, Karakašica, Lučane, Obrovac, Radošić, Sinj, Suhač, Turjaci i Zelovo.
Na području grada Sinja prema popisu iz 2001. godine živi 25373 stanovnika, što čini 5,47% stanovnika Županije. Gustoća naseljenosti je 130,61 st/km^2.

2.1.1. Klimatska obilježja

Glavno obilježje klime nekog područja predstavljaju temperatura i oborine.
Najtopliji mjesec u godini je srpanj sa srednjom temperaturom zraka od 22,4°C, dok je najhladniji mjesec u godini na tom području siječanj sa srednjom temperaturom zraka od 3,9°C. Srednja godišnja amplituda (kolebanje) zraka iznosi 18,5°C, a temperatura zraka je 12,7°C. Srednja godišnja amplituda (kolebanje) zraka iznosi 18,5°C, a temperatura zraka u vegetacijskom razdoblju (IV-IX) mjesec iznosi 18,3°C.
Razdoblje u kojem je vrijednost srednje temperature zraka veće od 10°C nastupa 5. travnja i traje do 3. studenog (ukupno 213 dana). Temperaturna suma za ovo razdoblje iznosi 3723°C, dok suma temperatura za razdoblje srpanj-rujan iznosi 1895°C.
Najviša srednja vrijednost maksimalne temperature izmjerena je u kolovozu (29,3°C), a najniža u siječnju (-0,2°C), odnosno u veljači (-0,3°C).

Najviša maksimalna temperatura zraka izmjerena je u mjesecu srpnju (38,4°C), dok je najniža vrijednost apsolutne minimalne temperature zraka od -24,2°C zabilježena u veljači. Apsolutno godišnje kolebanje ekstremnih apsolutnih temperatura zraka iznosi 62,6°C.

Ledenih dana, kada je vrijednost apsolutne minimalne temperature zraka manja od -10°C na tom području ima godišnje 1,1 a najčešći su u siječnju i veljači.

Studenih dana, kada je apsolutna maksimalna temperatura zraka manja od 0,0°C ima također malo. Studenih dana ima također 1,1 godišnje i to u prva tri mjeseca.

Srednji broj hladnih dana kada je vrijednost apsolutne minimalne temperature zraka manja od 0,0°C na tom području godišnje iznosi 64 dana. Najviše takvih dana ima u veljači i to 19,7 i u siječnju 15,9.

Hladnih (mraznih) dana ima sve do mjeseca svibnja (učestalost 0,2), te u posljednja tri mjeseca u godini. U listopadu takvih dana ima 2,2 a u prosincu 12,1 dan. Iz toga je vidljivo da bezmrazno razdoblje traje četiri mjeseca. Najraniji datum pojave prvog jesenskog mraza u Sinju je 1. listopada, dok je posljednji proljetni mraz zabilježen 5. svibnja. Bezmrazno razdoblje traje godišnje 148 dana.

Najveće količine oborina padnu u posljednja četiri mjeseca u godini, a najviše u prosincu. Maksimalna dnevna količina oborina izmjerena je u kolovozu (127 mm), a najmanja dnevna količina u veljači (34 mm).

U vegetacijskom razdoblju (IV-IX) padne 484 mm oborina što iznosi 40% u odnosu na godišnje količine oborina. Najveće dnevne količine oborina u mjesecima vegetacijskog razdoblja kreću se od 50-127 mm. Jesen i zima su najobilniji oborinama, dok je ljeto s najmanje oborina. Ukupan broj oborinskih dana u Sinju iznosi 123. Prosječni broj dana s tučom iznosi godišnje 3,7 dana. Najveća učestalost tuče na području Sinja je u siječnju (0,5), te veljači, svibnju i lipnju (0,4). U Sinju je pojava tuče zabilježena u svih dvanaest mjeseci u godini. Srednji broj dana sa snijegom na tlu iznosi godišnje 7,8, a najveća frekvencija je u prva tri mjeseca tj. u veljači (5 dana).

Vrijednost hidrotehničkog koeficijenta (HTK) za područje Sinja iznosi 1,7 što pokazuje da su uvjeti navlaživanja u vegetacijskom periodu povoljni. Razdoblje rujan-listopad je prevlažno. Relativna vlažnost zraka je najniža u lipnju, srpnju i kolovozu i kreće se u granicama 59-65%, dok je najviša u posljednja tri mjeseca u godini i kreće se od 74-77%. Prosječna godišnja vrijednost relativne vlažnosti zraka iznosi 68%.

Na području Sinja prevladavaju vjetrovi sjevernog (N) i sjeveroistočnog (NE) smjera (157%o, odnosno 129%o). Na vjetrove južnog (S) i jugoistočnog (SE) smjera otpada 102%o, odnosno 101%o. Na ostale smjerove vjetrova otpada 31-70%o. Na tišinu otpada gotovo trećina godišnje razdiobe, tako da je tišina (C) zastupljena sa 301%o.

Najveći broj sati sijanja sunca je u mjesecima srpnju i kolovozu, a najmanji u prosincu. U srpnju sunce sija prosječno 327 sati ili 10,5 sati dnevno, dok je broj sati sijanja sunca u prosincu samo 72, što znači da dnevno sija samo 2,3 sata. Godišnji broj sati sijanja sunca iznosi 2268, a dnevni je prosjek 6,2 sata. Broj sati sijanja sunca u vegetacijskom razdoblju iznosi 1544.

Grad Sinj ima vode u izobilju. Ukupna protoka rijeke Cetine u višegodišnjem razdoblju (16 god.) iznosi 107 m^3/sek vode.

Područje grada Sinja obuhvaća ukupnu površinu od 19.529 ha. To su najvrjednije površine za poljoprivrednu proizvodnju koju čine oranice i vrtovi, voćnjaci, vinogradi i livade. Krški pašnjaci i šume na izdignutim, brdskim i planinskim predjelima predstavljaju dobru osnovu za slobodnu ispašu stoke. Livade predstavljaju značajne površine za stočnu hranu kao i ispašu stoke.

2.1.2. Geološke i morfološke karakteristike sliva Cetine

Geološka građa slivnog područja je od velike važnosti za stvaranje reljefa, erozione procese, pedološke prilike, a posebno za hidrološke odnosno hidrogeološke prilike.

Zbog toga je prikaz geoloških karakteristika sliva dat s aspekta otjecanja, posebno podzemnih voda čije je proučavanje u kršu nerazdvojivo od istraživanja evolucije morfoloških oblika.

U okviru "Hidrogeologije Cetine" i "Hidrologije sliva Cetine" prikazani su geološki i morfološki odnosi u slivu na temelju dosadašnjih geoloških istraživanja koja su uglavnom vezana za veće objekte a obuhvaćaju istraživanja interesantna s inžinjersko-geološkog aspekta. Na temelju tih interpretacija i ostalih provedenih geoloških i hidrogeoloških istraživanja dat je prikaz geoloških karakteristika ukupnog sliva Cetine.

U geološkom sastavu područja dominiraju vapnenačke i dolomitne geološke formacije. Uz vodotoke i na većim ravničarskim poljima javljaju se neogene tvorevine. Planinski masivi i brda se protežu isključivo u smjeru jugoistok-sjeveroistok, pa je logično da se i kraška polja protežu u istom smjeru.

Krška polja leže uglavnom na vapnencima, a nastala su u doba glaciala. Jezera koja su se tada formirala na tim područjima su nestala zbog karstifikacije terena. Današnje terase krških polja tvore neogene tvorevine koje su prekrivene relativno tankom naslagom pedosfere.

Kako je prethodno navedeno, slivno područje pored neposrednog sliva Cetine obuhvaća i područja krških polja: Livanjskog, Duvanjskog, Glamočkog i Kupreškog.

Na užim područjima od Vrlike do Sinja javljaju se trijaste verfenske i dolomitne tvorevine koje su posebno interesantne s hidrogeološkog aspekta. Naime ove tvorevine predstavljaju nepropusnu barijeru podzemnim tokovima vode prema jugozapadu. U navedenim krednim i trijaskim formacijama pretežno sudjeluje vapnenačko kamenje: vapnenac, dolomiti, opučnjaci, konglomerati i sadre. Silikatno, odnosno nevapneno kamenje je neznatno zastupljeno kroz prisutnost pješčenjaka, lapora, raznih pijesaka i gipsa.

U krškim poljima doline Cetine u njihovoj osnovi i na rubovima se nalaze mlađe geološke tvorevine pliocena, ukoliko erozija nije odnijela rastresitije jezerske pliocene sedimente. Nakon erozije pliocenih materijala, uslijed periodičnih poplava nataložile su se aluvijalne tvorevine, a mjestimično i diluvijalni pješčani materijali.

Općenito, preko 90% promatranog direktnog sliva Cetine je izgrađeno od vapnenog materijala tako da slivno područje spada u izrazito kršno područje, s dubokim kršom koji je dijelom pošumljen a dijelom otkriven.

2.1.3. Hidrogeološke karakteristike slivnog područja Cetine

S obzirom da je cijelo promatrano područje izgrađeno najvećim dijelom od vapnenog materijala i predstavlja izrazito krško područje sa razvijenim karakterističnim fenomenima krša: brojni izvori, škrape, ponikve, kraška polja i ponori, na njemu vladaju i karakteristične hidrogeološke prilike.

U kretanju podzemnih tokova važnu ulogu ima zastupljenost i litološki sastav stijena obzirom na njihovu vodopropusnost. Najzastupljeniji u čitavom slivu su vapnenci koji se osim po starosti razlikuju po sastavu i strukturi, a svrstavaju se u sekundarno propusne stijene. Razlog tome je veliki broj pukotina, vrtača, jama i spilja. Ovi fenomeni su uglavnom posljedica tektonskih procesa i mehaničkog rada podzemnih voda. Obzirom da vode koje padnu na vapnenačka tla poniru i dalje teku pukotinama, na područjima gdje su zastupljeni gotovo da i nema površinskih tokova, a ako ih i ima, tada su kratkotrajnog toka. Međutim, iako su vapnenci propusna sredina postoje velike razlike u propusnosti kako u horizontalnom tako i u vertikalnom smislu.

Kod dolomita se ponekad javljaju tereni s normalno razvijenom hidrografskom mrežom, što znači da su nepropusni, dok se ponekad javljaju tereni koji imaju oblike kraške sredine. U slivu Cetine je granica dolomita prema vapnencima ponekad oštra, a ponekad je prijelaz postupan. Tako dolomiti zastupljeni na Svilaji dijele sliv Cetine od sliva Krke i Čikole, a dolomiti na području Glamoča dijele Jadranski sliv od Crnomorskog.

Dolomiti zastupljeni u antiklinali Dinare gdje se ističu vrhovi Šator, Staretina i Golija predstavljaju područje s normalno razvijenom hidrografskom mrežom.

Dolomiti na krajnjem jugoistočnom dijelu Kupreškog polja čine razvodnicu prema slivu Cetine. Dolomiti zastupljeni unutar sliva Cetine između kraških polja nemaju značajnu ulogu u smislu barijere. Oni uglavnom usporavaju ili usmjeravaju kretanje podzemnih voda unutar sliva. Uz sjeverozapadni rub Livanjskog polja jurski vapnenci i dolomiti su ispresijecani rasjedima koji omogućuju kretanje vode iz Livanjskog polja prema Cetini.

Međutim, kompleks jurskih vapnenaca i dolomita na istočnom dijelu Sinjskog polja (od Graba prema Aržanu), predstavlja barijeru podzemnim vodama i usmjerava ih prema izvorima Graba te Velike i Male Rude, tako da na dionici južno od te zone uz Cetinu nema stalnih kraških vrela.

Neogenske nepropusne naslage značajno svojim prostornim položajem utječu na hidrogeološke odnose. Ove naslage ispunjavaju krška polja do velikih dubina, omogućavaju pojavu izvora, površinsko otjecanje, te pojavu ponora na kontaktnom području s karbonatnim stijenama (karakteristično za Duvanjsko polje).

Iako neogenske naslage predstavljaju nepropusne stijene, na terenima gdje prevladavaju laporoviti vapnenci ili vapneni lapori, javljaju se ponori ili estavele. Ovakva situacija je više lokalnog značaja, jer neogen uglavnom ima ulogu barijere. U dolini Cetine nepropusne neogenske naslage uvjetuju pojavu vrela na rubu Vrličkog polja (Veliki Rumin, Mali Rumin, Kosinac i Malin) i Sinjskog polja (Velika i Mala Ruda, Grab, Ovrlja).

2.1.4. Obilježja zemljišta u slivu Cetine

Ukupnu površinu sliva rijeke Cetine teško je točno odrediti, tako da prema dosadašnjim istraživanjima razlikujemo tzv. uže i šire područje sliva.
Veličina užeg ili direktnog sliva do brane Prančević je 1200km^2, a indirektnog sliva zapadno-bosanskog 2.440 km^2, pa je ukupna površina slivnog područja do brane Prančevići 3.640 km^2.

Uže slivno područje karakteriziraju krška polja i to Cetinsko 718 ha, Vrličko 410 ha, Ribarničko, Koljansko, Vrličko 1.518 ha i Sinjsko 5.770 ha.
Osnovne karakteristike zemljišta u krškim poljima užeg slivnog područja na teritoriju općina Vrlika i Vrlika prema pedološkim istraživanjima su slijedeće:
Cetinsko polje sa tri grupe tala:

- skeletna do skeletoidna crnica
- aluvijalna tla
- litogena karbonatna tla

Osim ovih polja koja ubrajamo u tzv. mokra krška polja, spominjemo i tzv. suha krška polja u užem slivnom području rijeke Cetine.

Brdsko-planinsko područje sliva rijeke Cetine čini najveći dio slivnog područja. Ove površine su na višim kotama i čine ih planinski i prelazni pašnjaci, šikare, šume i goleti. U osnovi ovdje se razlikuju tri grupe tala:

- crvenice i rendzine
- crvenice i smeđa podzolasta tla
- crnice

Crvenice i rendzine prostiru se u neposrednom slivu rijeke Cetine tj. u primorskoj klimi. Crvenice i smeđa podzolasta tla karakteristična su za područje jugozapadne Bosne gdje je planinska i kontinentalna klima. Crnice se javljaju u gornjim dijelovima planinskih masiva.

Biljni pokrov pripada dvjema vegetacijskim zonama: submediteranskom području listopadne vegetacije i gorskoj zoni (područje bukve). Submediteransko područje listopadne vegetacije zauzima čitavo područje općine, osim najviših dijelova planine Svilaje i Dinare koji pripadaju gorskom području.
Neracionalno iskorištavanje šuma u dosadašnjem razdoblju uvjetovalo je nastajanje degradacijskih oblika vegetacije koji danas dominira.

Značajan prirodni izvor ovog područja predstavljaju mineralne sirovine (gips, boksit, glina, građevinski kamen i šljunak). Potencijali mineralnih sirovina područja nisu istraženi tako da je potrebno pažljivo dovođenje u funkciju.

Boksiti se javljaju u više stratigrafskih nivoa i različite su kvalitete. Uglavnom se radi o manjim ležištima i zasada nema veće perspektive za intenzivnu eksploataciju.
U neogenskim i permotrijaskim naslagama ima kvalitetnih glina za opekarsku industriju, ali su poznata ležišta uglavnom već iscrpljena.

2.1.5. Onečišćavanje prirodnih resursa

Onečišćavanje tla i vode posljedica je nakupljanja voda u eksploatacijskim zonama koje su u kontaktu s otpadnim tvarima koje se kontrolirano ili nekontrolirano nalaze u zonama eksploatacijskih područja. Ove se vode infiltriraju u tlo i izbijaju u pojedinim slučajevima na površinu u obliku izvora.

Devastacija krajolika je posljedica nastanka područja značajnijih iskopa, zasjekotina i jama na prirodnom terenu iz kojih se eksploatirala mineralna sirovina. Svojim izgledom i dimenzijom one narušavaju izgled prirodnog krajolika.

Temeljni izvor onečišćenja tla je taloženje iz atmosfere te prekomjerna i nekontrolirana upotreba mineralnih gnojiva i zaštitnih sredstava. U urbanom području glavni izvor onečišćenja je nekontrolirano bacanje različitog krutog otpada.

U području zahvata ***izrazitih točaka onečišćenja tla i vode nema.***
Međutim postoje neka područja permanentne opasnosti kao što su:

- skladište rabljenih automobila smješteno neposredno iznad izvora vode; ukazuje se na činjenicu da je Sinjski Obrovac trajno upitna lokacija;
- Dalmatinka nema pravi pročistač vode;
- ergela konja na hipodromu - ne tretiraju se otpadne materije;
- klaonice su rasute na mnogo mjesta bez uređaja za pročišćavanje itd.

Onečišćavanje zraka se u gradu ne mjeri iako sve međugradske saobraćajnice prolaze kroz sam grad. Zagađivanje uz prometnice se odnosi na ispušne plinove automobila, koji sadrže ugljični dioksid, ugljični monoksid, okside dušika, olova i dim. Najopasnije je olovo koji se emitira u atmosferu i taloži uzduž ceste.

2. 2. Uređenje i izgrađenost prostora

2.2.1. Prostorne značajke korištenja prostora

Grad Sinj je zahvaljujući svojem geoprometnom i strateškom položaju u regiji već od davne povijesti imao urbanistički zanimljivu jezgru koja je kroz cijelo vrijeme postojanja djelovala kao jaka determinanta na cjeloviti razvitak grada. Grad Sinj ima prepoznatljivu urbanu strukturu koja se u svim elementima radijalno širi oko povijesne jezgre u svim pravcima. Gotovo do sredine XX stoljeća sačuvala se ta jedinstvena urbana konfiguracija. Nakon izgradnje industrijskih pogona uslijedila je jaka imigracija u grad okolnog stanovništvo što je urodilo širenjem grada i prema polju i uzduž glavnih međugradskih saobraćajnica. Novija izgradnja u Sinju uglavnom je bila u nutarnjim zonama s objektima kolektivnog stanovanja, a na obodima u vidu obiteljskih kuća.

Sinj je upravno, kulturno i gospodarsko središte Sinjske krajine pa od tuda i razlog njegove afirmacije kao subregionalnog središta.

Najnovija izgradnja grada suočava se s ograničavajućim faktorom u zadanim urbanističkim granicama grada, pa se zbog toga stambena izgradnja preljeva preko granice.
Glavne urbane podcjeline su:

- Stara gradske jezgra,
- Šire gradsko područje,

te prigradska područja:

- Brnaze i
- Glavica.

Stara gradska jezgra se odnosi na uže područje grada oko glavnog trga, samostana, i zgrada izgrađenih do početka XX stoljeća. Šire gradsko područje je uglavnom ono područje oko gradske jezgra koje nastaje aditivno na postojeći urbani raster s naglašenim stambenim blokovima koji su zaokružili sliku grada Sinja. Prigradska naselja Brnaze i Glavica su stara i mala prigradska naselja koja su se u jeku najjače urbanizacije Sinja izrasla u značajna naselja i spojila sa gradom Sinjom. Prigradska naselja su zadržala tradicionalni oblik gradnje to jest sa obiteljskim zgradama i okućnicom. Ta naselja sve više poprimaju utjecaj urbanih standarda u smislu urbane opreme, infrastrukture i dizajniranja svojih kuća i okućnica.

Na obodu naselja nalaze se određene sportske i radne zone koje na tim mjestima sprječavaju širenje grada. Tu se nalazi mala zračna luka sportskog karaktera. U neposrednoj blizini se nalazi hipodrom, teniski tereni i drugi sportski sadržaji.

Jedan od najsloženijih problema grada Sinja jest činjenica da ***kroz grad prolaze međugradske saobraćajnice koje bitno utječu na prometni sustav grada, na zagađenje zraka, na prometna zagušenja i slobodniji razvoj gradskih struktura.*** Naglašava se hitna potreba izgradnje zaobilaznice grada i izgradnje poveznica s gradom.

U općinskom prostoru grada Sinja nalazi se 11 naselja, u kojima živi 6806 stanovnika. U tim naseljima se živi seoskim životom. Kuće se grade kao obiteljske kuće, prometno su dobro povezana s gradom Sinjom i nalaze se na maloj udaljenosti koja omogućava dnevnu komunikaciju s gradom Sinjom.

Značajno je navesti da se u ***politici razvoja grada poštuju planske norme te se u izgradnji grada gotovo u cijelosti te norme uvažavaju. Neplanska izgradnja je vrlo mala i ona se kontrolira.***

S gledišta prostorne organizacije promatranog područja postoje neka nazivlja i granice pojedinih naselja i grada Sinja koje u svakodnevnoj upotrebi unose zabunu. Grad Sinj po političko teritorijalnoj

nomenklaturi sastoji se od 14 naselja u okviru kojih se nalazi i tradicionalni grad Sinj (25 373 stanovnika). Po prostorno-urbanističkoj nomenklaturi grad Sinj se sastoji od tradicionalnog grada Sinja i naselja Glavice i Brnaze (18 567 stanovnika). Po statističkoj nomenklaturi (koja je na snazi u hrvatskom zakonodavstvu o gradovima), grad Sinj se sastoji samo od tradicionalnog grada Sinja (11 468 stanovnika). U korištenju nazivlja potrebno je navesti tip nomenklature inače se stvara zabuna u korištenju imena grada Sinja.

2.2.2. Sustav naselja i stambeni fond

Grad Sinj po političko teritorijalnoj nomenklaturi sastoji se od 14 naselja, odnosno od grada Sinja, prigradskih naselja Brnaze i Glavice i sela: Bajagić, Čitluk, Gljev, Jasensko, Karakašica, Lučane, Obrovac, Radošić, Suhač, Turjaci i Zelovo. Ako se iz ove strukture naselja izdvoji grad Sinj i prigradska naselja: Glavice i Brnaze, ostaju sela u kojima živi 6 806 stanovnika. Prosječna veličina tih naselja je 619 stanovnika. U gradskom području je vrlo visoka gustoća naseljenosti (1541 st/km^2), u prigradskim naseljima je karakteristična gustoća za gradska područja sa obiteljskim kućama i okućnicama (od 148,5 do 235 st/km^2). U selima je vrlo niska gustoća izgradnje primjerena tim sredinama (od 16 do 244 st/km^2). Ove gustoće treba shvatiti s gledišta tradicionalne gradnje i urbanističkih okvira širenja naselja.

S gledišta sustava naselja grad Sinj je središte političko teritorijalne jedinice po elementima usluga, gospodarstva i kulture. Međutim značenje Sinja kao središta je mnogo veće jer je on tradicionalno središte cijele Sinjske (Cetinske) krajine. Prigradska naselja Sinja još uvijek nemaju značenje nekih središnjih naselja posebno zato što su gotovo prerasla u grad Sinj. U njima se pojavljuju neke gospodarske funkcije, a u manjem obujmu i neke uslužne funkcije. Moglo bi se reći da je to jedna monocentrična naseljska sredina s izrazitom koncentracijom funkcija i disperzijom stanovanja.

Tablica 2.1. **Površina naselja, stanovništvo i gustoća naseljenosti**

NASELJE	POVRŠINA		STANOVNICI 2001		GUSTOĆA NASLJENOSTI ST/KM^2
	km^2	%	km^2	%	
Bajagić	24,79	0,55	696	2,74	28,10
Brnaze	21,70	0,48	3223	12,70	148,53
Čitluk	3,82	0,08	552	2,18	144,50
Glavice	16,46	0,36	3876	15,28	235,50
Gljev	27,11	0,60	363	1,43	13,39
Jasensko	2,42	0,05	365	1,44	150,83
Karakašica	2,88	0,06	705	2,78	244,80
Lučane	18,35	0,41	687	2,71	37,44
Obrovac	23,58	0,52	913	3,60	38,72
Radošić	12,62	0,28	602	2,37	47,70
Sinj	7,44	0,16	11468	45,20	1541,40
Suhač	3,08	0,07	573	2,26	186,04
Turjaci	18,75	0,41	1169	4,61	62,35
Zelovo	11,27	0,25	181	0,71	16,06
UKUPNO	194,27	100	25373	100	130,61

Izvor: DZS, Popis stanovništva 2001, Zagreb i vlastiti izračun

Na području grada Sinja kao političko teritorijalne jedinice (prema popisu stanovništva 2001.godine) ima 7790 stanova. Od toga je 7539 stanova za stalno stanovanje i 193 stana za povremeno stanovanje. Od ukupnog broja stanova za stalno stanovanje je 6842 stana stalno nastanjena, a ostali su privremeno nastanjeni (632) ili napušteni 94 stanovi. Privremeno nastanjeni stanovi se uglavnom odnose na sela, a manje na sam grad Sinj.

Moglo bi se reći da se stanovi u gradu vrlo racionalno koriste. Potražnja za stanovima u gradu nije značajna. ***Kontinuirana izgradnja stanova u gradu zadovoljava prirast stanovnika i stambenih potreba. Centar grada nije dobro iskorišten, potrebna je revitalizacija središta, kako s gledišta mogućnosti obnove stambenog prostora tako i s gledišta dobivanja novih poslovnih prostora.***

Tablica 2.2. **Pregled stanova po naseljima (2001.)**

POPISANE OSOBE I STAMBENE JEDINICE, PRVI REZULTATI PO NASELJIMA					
Naselje	Ukupan broj popisanih osoba	Ukupan broj stanovnika naselja popisa	Stambene jedinice		
			Svega	Stanovi za stalno stanovanje	Ostalo
Sinj	25 484	25 179	7 790	7 539	251
Bajagić	689	681	253	234	19
Brnaze	3 240	3 223	898	898	0
Čitluk	575	569	167	162	5
Glavice	3 860	3 847	1 102	1 090	12
Gljev	362	355	146	129	17
Jasensko	357	354	98	90	8
Karakašica	719	716	189	180	9
Lučane	689	687	203	185	18
Obrovac	916	891	293	272	21
Radošić	609	599	183	156	27
Sinj	11 565	11 358	3 660	3 634	26
Suhač	569	565	161	143	18
Turjaci	1 143	1 143	330	298	32
Zelovo	164	164	96	58	38
Naknadno popisani	27	27	11	10	1

Izvor: Popis stanovništva 2001.

2.3. Infrastrukturni sustavi

2.3.1. Objekti infrastrukture

Promet

Izgrađena cestovna mreža razvrstana je prema funkcionalnom značenju u slijedeće kategorije:

- državne ceste
- županijske ceste
- lokalne ceste
- nekategorizirane ceste i ostali nekategorizirani planinski protupožarni i gospodarski putovi

Državne ceste:

- D1 GP Macelj (R.Slov)-Zagreb-Karlovac-Gračac-Knin-Brnaze-Split (D8)
- D56 Islam Latinski (D8)- Smilčić-Benkovac-Skradin-Drniš-Sinj (D56)
- D60 Brnaze(D1)-Cista provo-Imotski-GP Vinjani Gornji (R.BiH)
- D219 Sinj-Obrovac-livno (GP Bili Brig)

Cestovne građevine

Županijske ceste

- Ž 6082 Siverić (D33) – Vrlika-Ježević-Bajagić- Otok – Grab D220

- Ž 6122 D219- Gljev
- Ž 6118 Karakašica (D1)-Čitluk-Jasensko
- Ž 6117 Karakašica (D1) - Lučane-D56

Lokalne ceste
- L 67014 Hrvace - Zelovo
- L 67018 Matići - Čitluk
- L 67033 Radošić - L67041
- L 67037 Jasensko - D219
- L 67038 Sinj - D. Glavice - D219
- L 67039 D219 - Troglav
- L 67040 Sinj - Troglav
- L 67041 Sinj - Radošić - Kukuzovac
- L 67042 Mojanka - Vojnić

Današnje ***stanje cestovne mreže je nezadovoljavajuće***; poseban problem predstavlja dionica državne prometnice kroz središnje naselje Sinj čiji nepovoljan položaj i elementi dovode u pitanje sigurnost odvijanja prometa i lokalnog pučanstva. Državna cesta razdvaja uže područje grada na dva dijela te je već postala kritičnom dionicom i to kako za normalno odvijanje prometa na dionici državne ceste, tako i za rješavanje lokalnog i gradskog prometa.

Županijska cesta dolaskom iz pravca Muća prolazi kroz praktično središnji dio grada do Vrličke ulice te nastavlja ulicom Tadije Anušića u pravcu Glavica. Državna i županijska cesta obnašaju istovremeno tranzitni i lokalni promet. Ostali izgrađeni cestovni pravci prekategorizirani su u županijske i lokalne cestovne pravce. Županijske ceste imaju funkciju međusobnog povezivanja naselja unutar regije, a lokalne ceste imaju funkciju povezivanja naselja međusobno i omogućavaju pristup na prometnice višeg reda.

Zadnjih nekoliko godina dolazi do naglog povećanja broja vozila i ukupnog volumena prometa (kako tranzitnog tako i lokalnog).
Grad Sinj je u prometnom smislu točka prometnog okupljanja putnika iz sinjske krajine koji imaju krajnju destinaciju prema Splitu. Tu se prvenstveno radi o dnevnim putovanjima. Prema novijim istraživanjima između Splita i Sinja postoji od 35-40 autobusa koji na toj relaciji dnevno komuniciraju (bilo da je riječ o međugradskim autobusima iz drugih sredina ili o vlastitim prijevoznim sredstvima Splita ili Sinja). Daljnjom stabilizacijom hrvatskog gospodarstva za očekivati je i daljnje povećanje prometa, a to će naročito biti uvjetovano razvojem turizma.

2.3.2. Energetika

U cilju sustavnog razvoja elektroopskrbe prioritetno je potrebno slijedeće:
- izmjena koncepcije i načina lociranja glavnih opskrbnih elektroprivrednih objekata u neposrednoj blizini općinskih i gradskih središta ili u centru gradskih i općinskih područja
- težiti smanjenju postojećih dugih vodova SN (srednjeg napona) i NN (niskog napona) interpoliranjem većeg broja novih TS VN/SN i TS SN/NN
- poticati izvedbu modernijih i postupnu supstituciju zastarjelih potrošačkih instalacija,
- obzirom na veliki broj nadzemnih elektroprivrednih, posebno elektrodistribucijskih objekata, treba težiti njihovom kvalitetnijem smještaju i korištenju raspoloživih prostora te primjerenom dizajniranju i uklapanju u okoliš,
- poticati izgradnju novih i obnovu postojećih objekata kao tzv. ekostanova uz primjenu potrebnih izolacijskih građevinskih materijala u cilju ušteda potrošnje električne energije, posebno za grijanje prostorija.

Novim konceptom budućeg razvitka elektroopskrbe bit će neophodno provesti neke radikalne tehničke promjene i inovacije, a prije svega u sljedećem:

- približiti glavne opskrbne energetske čvrste točke centru konzuma i područja,
- supstituirati postojeći već klasični sustav distribucijskim napona 35, 10 i 0,22/0,38 kV novim sustavom 110, 20 i 0,23/0,4 kV,
- prenamijeniti postojeće elektroprivredne objekte napona 35 i 10 kV za novi veći napon 110 i 20 kV,
- generalna orijentacija mjesnih mreža niskog napona na primjenu izoliranih vodiča postavljanih na betonskim stupovima.

Važno je istaknuti da Strategija energetskog razvitka Splitsko-dalmatinske županije, koja se temelji na Nacionalnim energetskim programima, ističe mogućnosti većeg korištenja obnovljivih izvora energije u Županiji, posebice sunca, vjetra i plina. U tom smislu, napose se ističe program plinofikacije Dalmacije, koji je po odluci Vlade RH započeo početkom 2007. g. izradom plana aktivnosti na izgradnji distributivne mreže i magistralnog plinovoda. U tom smjeru potrebno je usmjeravati i buduće aktivnosti odgovornih tijela gradske Uprave.

2.3.3. Vodoopskrba i odvodnja

Područje koje pokrivaju vodoopskrbni sustavi "Ruda" i "Kosinac" obuhvaćaju grad Sinj s novoustrojenim općinama sinjskog područja Trilj, Otok, Hrvace i Dicmo, te općine splitske Zagore Klis i Muć i dio Kaštelanske Zagore. ***Problemi vodoopskrbe nisu u vodnim izvorima već u izgradnji vodoopskrbne mreže.*** Danas se uglavnom preko 70% stanovnika općine napaja iz izgrađene mreže, a za buduće plansko vrijeme predviđa se potpuna sanacija potreba.

Očekuje se izrada nove hidrauličke analize cijelog vodoopskrbnog sustava "Ruda" koji se opskrbljuje sa izvorišta Ruda. U skladu s tim ***postoji mogućnost definiranja novih trasa pojedinih glavnih transportnih cjevovoda*** koji bi se položili uz postojeće prometnice.

Kanalizacija je u gradu najvećim dijelom izgrađena mada i te vode nakon mehaničkog tretmana odlaze u zemljište. Sadržaj otpadnih voda iz domaćinstva čine mikroorganizmi, organske tvari, hranjive soli, teški metali, sintetski i organski spojevi i sedimenti. Industrijske otpadne vode su zbog recesija u proizvodnji gotovo neznatne, a također se ispuštaju u zemlju.

2.3.4. Odlagalište komunalnog otpada

Odlagalište "Mojanke", na području Kukuzovac, s desne je strane regionalne ceste Split – Sinj. Odlagalište je otvoreno 1964. godine. Odlagalište je ograđeno i čuvano. Otpad se nasipa u sloju od cca 5 m, ravna se i zatrpava pokrivkom. Na odlagalištu se odlaže komunalni i tehnološki otpad. Važno je spomenuti da se odlaže i životinjski otpad u dnevnoj količini od cca 3,0 t. Odlagalište je locirano u IV zoni vodozaštite na krševitom terenu, relativno mirne konfiguracije. Nije poznato da li su vršena geološka istraživanja, pa eventualni utjecaj procjednih voda na podzemne vode nije poznat, ali sigurno je da postoji. Odlagalište je vizualno izdvojeno od regionalne ceste jednim pošumljenim međuprostorom. Naseljena mjesta su udaljena više od 1,0 km. Na predjelu "Mojanke" gdje se nalazi odlagalište otpada, prema Prostornom planu predviđena je izgradnja industrijske zone. Zbog toga se ovo odlagalište mora zatvoriti i sanirati.

Na posebnom dijelu odlagališta prikuplja se i razvrstava glomazni otpad koji se zatim preša u posebnoj preši privatnog obrtnika. Tako se iz otpada izdvojeni metal vraća natrag industriji kao sekundarna sirovina. Količina otpada koji se odlaže određuje se brojem vozila što je vrlo nepouzdano. Međutim došlo se do zaključka da se s velikim pouzdanjem može uzeti godišnja količina odloženog komunalnog otpada od 13.140 tona. Tome treba dodati tehnološki otpad, ali se ne zna pouzdano koliko ga ima.

Odlagalište je pod upravom komunalnog poduzeća "Vodovod i čistoća" Sinj. Ovo komunalno poduzeće opslužuje uslugom prikupljanja, prijevoza i odlaganja komunalnog otpada grad Sinj i općine Hrvace, Otok, Dicmo i Trilj. To područje ima 55.000 stanovnika, ali je prikupljanjem i odvozom danas obuhvaćeno 45.000 stanovnika. Grad Sinj zajedno s općinama Hrvace, Dicmo, Otok i Trilj koristi odlagalište "Mojanke" koje je locirano uz cestu Sinj-Dicmo.

2.4. Pregled nepokretnih spomenika kulture

Prema registru nepokretnih spomenika kulture u Konzervatorskom zavodu Uprave za zaštitu spomenika kulture u Splitu, registrirani su brojni spomenici kulture;

BAJAGIĆ:
- pećina Kravarica, prapovijest
- gomile uz Cetinu, prapovijest, reg.br. 1152
- srednjovjekovno groblje uz pećinu Kravaricu
- srednjovjekovno groblje jugoistočno od Priorice
- srednjovjekovni grobovi u blizini crkve Sv. Nikole, reg.br. 1078. i 1052.
- župska crkva Sv. Nikole s grobljem, 1935/37. g.
- Čačijin Dolac, nekoliko kuća s monumentalnim stubama

LUČANE:
- Gradina Đipalova, prapovijest
- Gradina Šušanj, prapovijest
- Rimski grobovi kod Đapića
- Srednjovjekovna crkva i grobovi, Sv.Kata
- Bare, srednjovjekovni grobovi
- Crkva Sv. Katarine, 18.st.
- Kapelica Sv. Ante, 19. st.

ČITLUK:
- Gomile na Masovčića brigu, prapovijest
- Aequum, reg.br. 492,495.
- Srednjevjekovna crkva
- Mlinica Runjina , 20 st.

JASENSKO:
- Srednjovjekovno groblje kod Šušnjarića

SUHAČ:
- Prapovijesno naselje, Pavića nebesa

GLAVICE:
- Gradina Šibenica s današnjim grobljem
- Rimsko naselje i grobovi, Luščić
- Srednjovjekovno groblje, Šatrinica
- Srednjovjekovno grobllje, Poljakove kuće
- Kuće građene od kamena muljike - Poljaci, ambijentalna vrijednost
- Kuća Vučić, 1921. g. tradicijska arhitektura
- Komšiluk Modrić, ambijentalna vrijednost

SINJ:
- Urbana cjelina, reg.br. 740.
- Tvrđava Kamičak, poč. 18 st., reg. br. 305.
- Tvrđava Grad s ostacima prapovijesti, antike, srednjeg vijeka do 19 st. crkva uznešenja Marijina 1887. g., reg.br. 306.

- Franjevački samostan i crkva, 18. i 19. st., reg.br. 409.
- Litrin obor, 18. st.
- Kuća Varda, 19. st. reg. br. 747.
- Kuća Tripalo, 19.st., reg.br. 838
- Most Gorućica, 18. st., reg.br. 1057.

RADOŠIĆ:

- Gomila kod Križanaca, prapovijest

BRNAZE:

- Gradina Okruglo, prapovijest
- Gomile, prapovijest
- Prapovijesno naselje
- Crkva Sv. Mihovila (ruševina), 9. st. s prapovijesnim i rimskim ostacima

TURJACI:

- Gradina Bekanova, prapovijest
- Gradina Radašuša, prapovijest
- Rimsko naselje i srednjovjekovna crkva i grobovi na Crkvini.

OBROVAC:

- Gomile kod Efendića, prapovijest
- Srednjovjekovno groblje između Runjića i Balajića
- Mlinica Nova Mostina (Tripalova), 19.st., reg. br. 510.
- Mlinica Stara Mostina, 19. st., reg.br. 460.
- Kuće u nizu, stambene katnice , tradicijska gradnja, komšiluk Runje.

2.5. Dokumenti i planovi prostornog uređenja

2.5.1. Važeći dokumenti prostornog uređenja

U ovom poglavlju se ukazuje na prostorne planove koji utječu na stanje i budućnost razvitka Grada Sinja.

Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske je po svom karakteru globalna i usmjeravajuća, te ukazuje na potrebu integracije graničnih područja u okvire cjelokupnog razvitka Hrvatske, na značenje industrijskih zona, na funkcionalno i oblikovno uređenje grada, na izgradnju i unapređenje prometnog sustava, na zaštitu voda i unapređenje poljoprivrednog zemljišta, na zaštitu krajolika, graditeljske baštine i na zaštitu povijesne jezgre grada.

Prostorni plan Županije splitsko-dalmatinske[1]

Područje grada Sinja pripada Sinjskoj krajini. Dijelom se nalazi u zaobalnom području, a dijelom u zaobalno-graničnom području.

Za zaobalno područje određene su posebne mjere razvoja kojima se potiče intenzivniji rast žarišnih naselja, predviđa raspored proizvodnih kapaciteta i drugih sadržaja i potiče razvoj veznih pravaca. S obzirom na smještajne kriterije planom se određuju posebne mjere razvoja. U županijskom prostornom planu se predviđa da će grad Sinj do 2015. god. imati 33.000 stanovnika. Predviđa se intenzivna razvoj poljoprivrede, restrukturiranje industrije kao i razvoj različitih vidova turizma.

U planu se predviđaju određene infrastrukturne građevine od važnosti za državu i županiju.

Građevine od važnosti za Državu:

a) Državne ceste:

- D1 GP Macelj (R.Slov)-Zagreb-Karlovac-Gračac-Knin-Brnaze-Split (D8)
- D56 Islam Latinski (D8)- Smilčić-Benkovac-Skradin-Drniš-Sinj (D1)
- D60 Brnaze(D1)-Cista provo-Imotski-GP Vinjani Gornji (R.BiH)
- D219 Sinj-Obrovac-Livno (GP Bili Brig)

b) Energetske građevine:

- DV 110 kV HE Peruča-Buško Blato
- DV 110 kV HE Peruča-Sinj
- DV 110 kV Sinj-Meterize
- DV 110 kV Sinj-Đale - planirani
- KB 110 KV Sinj-Dalmatinka
- TS 110/35 kV Sinj
- TS 110/x kV Kukuzovac - planirana

c) Građevine za transport plina s pripadajućim objektima, uređajima i postrojenjima

- Magistralni plinovod – planirano

d) Vodne građevine

- Regulacijske i zaštitne građevine
- Rijeka Cetina - dužina nasipa 24,21 km
- Retencije i akumulacije za obranu od poplava
- Desni lateralni kanal Sinjskog polja
- Gornji lateralni kanal Sinjskog polja

[1] Županijski zavod za prostorno uređenje, Prostorni plan Splitsko - dalmatinske županije, Split, 2002.g.

- Građevine za melioracijsku odvodnju

Melioracijski sustav Sinjskog polja sastoji se od: glavnog odvodnog kanala Sinjskog polja u dužini oko 10,20 km s ispusnom ustavom na kraju, detaljne kanalske mreže te putne mreže s većim brojem mostova na kanalima.

e) Vodoopskrbni sustav Sinj

Građevine od važnosti za Županiju:

Županijske ceste:

- Ž 6082 Siverić (D33)-Vrlika-Ježević-Bajagić-Otok-Grab D220
- Ž 6122 D219- Gljev
- Ž 6118 Karakašica (D1)-Čitluk-Jasensko
- Ž 6117 Karakašica (D1)-Lučane-D56

Građevine zračnog prometa

- Zračno pristanište Sinj

Energetske građevine

- KK 35 Kv Sinj1
- Vodoopskrbni sustav Ruda-CS Ruda sadašnje stanje 260 l/sek, konačno stanje 540 l/sek (prelazi u građevine od državnog značaja)

Vodne građevine

1. Građevine sustava odvodnje

Sustavi iznad 10.000 ES-sustav odvodnje otpadnih voda Sinja

- Regulacijske i zaštitne građevine:

- regulacijske i zaštitne vodne građevine na lokalnim vodotocima (stalnim, bujicama, odvodnim kanalima, retencijama i sl.)
- građevine za obranu od poplava na lokalnim vodama
- građevine za zaštitu od erozija i bujica koje poboljšavaju postojeći režim voda područja Županije (ustave, brane, stepenice, pregrade, kinete, zidovi i sl.)

Prostorni plan Grada Sinja[2]

Prostorni plan je planski dokument koji određuje dugoročne osnove organiziranja i uređivanja prostora te zaštitu i unapređivanje čovjekovog okoliša. plan obuhvaća cijeli teritorij teritorijalne političke zajednice grada Sinja. Planom se regulira:

- dugoročna strategija i prostorni model razvitka općine i njenih teritorijalnih podcjelina i koncepcija razvitka gospodarstva,
- strategija korištenja prirodnih izvora,
- vrednovanje prirodnih i stvorenih uvjeta od značaja za korištenje i uređenje prostora,
- koncepcija urbanizacije i razvoja sustava naselja i središta, procjena demografskih kretanja i raspored stanovništva u prostoru, te sustav mjera za zaštitu i unapređenje kvalitete čovjekove okoline, prirodnog i kulturnog nasljeđa,
- koncepcija sustava infrastrukture.

[2] Prostorni plan uređenja grada Sinja, Urbos d.o.o. Split, 2001.

Osnovnom namjenom površina određene su površine za gradnju (naselja, radne zone, turizam i ostalo) i negradive površine te površine za prometnu i ostalu infrastrukturu.

2.5.2. Drugi dokumenti

Strategija razvitka Grada Sinja[3]

Grad Sinj je jedan od rijetkih hrvatskih gradova koji je zarana osjetio potrebnim izraditi Strategiju razvitka. Strategija je izrađena 1995.godine. U Strategiji se nastojalo uz tijesnu suradnju s gospodarstvenicima i upravljačima grada otvoriti jedan integralni razvojni okvir za razvoj i suradnju na svim poljima od gospodarstva do usluga i zajedničkih ulaganja. U Strategiji su istaknute komparativne prednosti te sredine kao i strateško značenje položaja Sinja na glavnim magistralnim pravcima koji vode prema kontinentu i prema obalnim područjima. Bogatstvo prirodnih resursa naročito u području vodoopskrbe i elektroenergije daje za pravo toj sredini i šansu za partnerski odnos u regiji i širem regionalnom prostoru. Strategija je valorizirala demografske i ekonomske vrijednosti sredine kao i mogućnost suradnje s obalnom ekonomijom na području poljoprivrede, turizma i infrastrukture.

Pripremna dokumentacija za određene gospodarske i komunalne pothvate

Investicijska studija Gospodarske zone Kukuzovac

Gospodarska zona Kukuzovac se nalazi 4,5 km uz cestu od Sinja do Dugopolja. Površina ukupne zone je 155,79 ha a na prvu etapu izgradnje se odnosi 57,48 ha. Zona je namijenjena za proizvodno-poslovne i uslužne djelatnosti. Svrha izrade studije je poticanje bržeg razvitka gospodarstva, zapošljavanja ljudi i poboljšanje životnog standarda stanovništva. Namjera je Grada Sinja da se izgradi i komunalno opremi gospodarska zona te ponudi na tržište. Otvaranje gospodarske zone bitno će utjecati na razvitak cijelog sinjskog područja jer se nalazi centralno smještena u odnosu na gravitirajuća naselja. Poticaj za izgradnju su državne mjere koje su na mnogim mjestima u državi proizvele golemi gospodarski učinak.

Idejno rješenje kanalizacijskog sustava Sinja

Idejno rješenje kanalizacijskog sustava odnosi se na odvodnju otpadnih i oborinskih voda grada Sinj, prigradskih naselja Brnaze i Glavice do zaseoka Mandaci te radne zone Kukuzovac. Ovo idejno rješenje je istovremeno i prvi korak ka zaštiti rijeke Cetine od zagađenja od ovog slivnog područja.

Studija utjecaja na okoliš sanacije odlagališta otpada Mojanka

Ova studija se odnosi na zahvat sanacije odlagališta Mojanke i njegovo zatvaranje po otvaranju Županijskog centra za gospodarenje otpadom u Lećevici. Odlagalište Mojanka postoji 40 godina i nalazi se na dijelu zone Kukuzovac. Pothvat sanacije namjerava izvršiti grad Sinj što po sebi predstavlja preduvjet za izgradnju Gospodarske zone Kukuzovac.

[3] Strategija razvitka grada Sinja, Ekonomski fakultet u Splitu, grupa autora, Split 1995.

2.5.3. Ocjena stanja i mogućnosti demografskog razvoja u prostoru

Neke činjenice demografskih kretanja u zaobalnom dijelu Županije ukazuju da se usporava rast stanovništva kao posljedica trajnog iseljavanja posebno mladog stanovništva u fertilnoj dobi. Taj dugoročni trend kretanja stanovništva zaobalja je oslabio i demografsku strukturu područja Sinjske krajine, posebno s gledišta brojnosti obitelji i srednjih dobnih skupina.

Grad Sinj je u povoljnijoj poziciji u odnosu na sela sinjske krajine, jer kvalitetom življenja u urbanoj sredini privlači stanovništvo iz subregije. U perspektivi se može računati s izvjesnim rastom stanovništva, a posebno u gradskom području i nekim veći okolnim naseljima. Prostorne mogućnosti širenja naselja su zadovoljavajuće i omogućavaju slobodan rast stanovništva. Drugačija je pozicija užeg područja grada Sinja jer su površine za smještaj novih stanovnika gotovo potrošene.

Nužno je potrebno redefinirati granice grada (po statističkom kriteriju) jer se u praksi već događa da se stanovništvo preljeva preko granica i neplanski širi u prostoru. Prema Prostornom planu u Gradu Sinju se predviđa 33.000 stanovnika i za to povećanje su predviđena širenja naseljskih zona. Pretpostavka je da će se stanovništvo uspješno razvijati u naseljima izvan grada Sinja što, uz dobro uređene komunikacije i elemente kvalitete življenja je jedna nova kvaliteta urbanizacije cijelog područja grada Sinja.

Danas u naseljima izvan grada nema niti dnevnih društvenih usluga što je s gledišta razvoja potrebno unijeti ili disperzirati funkcije koje su sada sve koncentrirane u gradu Sinju.

Danas na području grada ne postoji velika potražnja za stambenim prostorom, što je evidentni odraz usporenog demografskog rasta. U gradu ima još neiskorištenih lokacija za kolektivnu stambenu izgradnju te ponajviše ima starih i napuštenih zgrada koje bi trebalo obnoviti ili u cijelosti rekonstruirati. To su trajne rezerve u gradu u kojemu se povećavaju zahtjevi za većim stambenim prostorom i kvalitetom stanovanja.

S gledišta strukture grada bit će potrebno na štetu stanovanja unijeti više prostora za razne urbane funkcije, za poslove koji su tipični za urbano središte odnosno za urbanu opremu i usluge.

2.5.4. Ocjena stanja i mogućnosti razvoja u odnosu na gospodarstvo

Nakon faze agrarne ekonomije u cijeloj krajini došla je nakon II svjetskog rata faza industrijalizacije koja je dugo dominirala u gospodarstvu, da bi danas, u trećem mileniju ovo područje ostalo bez agrarnog i industrijskog gospodarstva. Sve dosadašnje izrađene studije i planovi ukazuju na činjenicu da je prostor ovoga kraja temeljni resurs na kojemu se može uspješno razvijati poljoprivreda, industrija, promet i turizam. S tog gledišta treba zaštiti poljoprivredne površine i usmjeriti na proizvodnju koja je u toj sredini održiva; treba osposobiti prostor za smještaj raznih gospodarskih djelatnosti na postojećim industrijskim lokacijama kao i afirmirati lokaciju na Kukuzovcu koja ima šire regionalno značenje. Turistički valeri krajine su mnogovrsni i značajni, a posebno u suradnji s turizmom regionalnog priobalja. Sinj se nalazi na križištu značajnih prometnih destinacija što mu s gledišta djelatnosti turizma daje posebnu vrijednost. Gospodarstvo je danas u dekadenci, ali nisu razoreni prostorni resursi, zato možemo reći da je prostor s gledišta gospodarskog razvoja dobra osnovica za budući razvitak općine i grada.

Industrija proizvodnje cigle i opeke je zatvorena, proizvodnja konca se danomice suočava s teškim problemima, međutim to su izuzetno vrijedne lokacije da bi se moglo duže vremena održavati ovo stanje.

Na Kukuzovcu postoji mogućnost za smještaj velikog broja aktivnosti od malih do velikih razmjera što u bližoj perspektivi može bitno utjecati na obnovu gospodarstva cijele krajine.

2.5.5. Ocjena stanja i mogućnosti u odnosu na prostor

Glavna obilježja korištenja prostora na području grada Sinja su:

- ekstenzivno korištenje prostora, velika zauzetost površina, slaba opremljenost infrastrukturom i slabi intenzitet korištenja radnih zona;
- niska razina urbaniteta i urbane opreme, posebnog rubnih dijelova grada.
- loša mreža prometnica, a napose onih koje prolaze kroz grad i koje remete unutarnju organizaciju prometovanja,
- ekološka zapuštenost prostora u cjelini i posebno nekih točaka koje prijete većim zagađenjem.

Prostor grada Sinja je resurs u "obilju", koji se na mnogim mjestima neracionalno troši, što je ozbiljna prijetnja za budući razvoj i korištenje prostora. S gledišta potreba za prostorom po određenim namjenama prostor se ne pojavljuje kao ograničavajući faktor. Nasuprot tome prostor se u svojoj izdašnosti pojavljuje kao element koji izaziva i privlači razvoj u toj sredini.

Budući da nisu istražene mogućnosti odraza metropolitanizacije Splita na razvoj Sinja to treba ove konstatacije o prostoru uzeti s rezervom. Naime neka istraživanja metropolitanizacije ukazuju na važnu razvojnu poziciju Sinja u okvirima toga regionalnog gradskog područja i na potrebu dislociranja mnogih funkcija u područje grada Sinja.

U prethodnim analizama se upozorilo na potrebu redefinicije granica grada Sinja jer su one pretijesne i onemogućavaju slobodno širenje grada. Ekstenzivnost korištenja prostora se posebno ističe u pojavi izgradnje kuća na vlasničkim parcelama izvan granica naselja, te izgradnji naselja uz prometnice čime se stvara vrlo nepogodna organizacija naselja i otežava komunalna oprema.

Niska razina urbaniteta kao analitička konstatacija vrijedi za cijelo područje grada, osim za središte grada Sinja. ***Urbanitet kao izraz uspostavljanja gradskih struktura ukazuje na jače stambeno širenje grada od širenja gradske strukture. Zbog toga postoji pritisak na urbanu jezgru s jedne strane i s druge strane na mrtvilo i nedefiniranost drugih dijelova grada.***

Uže područje grada Sinja se danomice suočava s prometnim teškoćama. ***U gradu se formira kongestija vozila što zakrčuje gradski promet, a i otežava međugradski promet.*** Za budući razvitak grada potrebno je hitno sagraditi zaobilaznicu kako bi se osigurao normalni prometni tok u gradu.

Prostor nije u cijelosti zaštićen od određenih zagađenja. Konstatiralo se u prethodnim analizama da se mnoge zagađene vode direktno ispuštaju u teren i koje dolaze do voda rijeke Cetine. A te vode se u donjem toku rijeke zahvaćaju kao pitka voda za mnoga naselja na kopnu i otocima.

2.5.6. Ocjene plana namjene korištenja površina

Prema prostornom planu uređenja Grada Sinja predviđena je sljedeća namjena površina po naseljima:

- građevinska područja naselja
- gospodarska namjena prostora
- športsko-rekreacijska namjena
- poljoprivredne površine
- šumske površine
- vodne površine
- groblja
- arheološke zone
- posebna namjena i
- površine infrastrukturnih sustava.

Prema Prostornom planu Grad Sinj raspolaže s ukupno 19.427 ha površine. Značajan udio u ukupnim površinama su građevinska područja koja zauzimaju 2.149 ha. Danas je zauzeto 64% tih površina dok je 36 posto namijenjeno za buduću izgradnju. To su uglavnom naseljske površine.

Nesrazmjer između građevinskih površina i broja stanovnika u pojedinim naseljima pokazuje se u različitosti gustoće gradnje pa je u malim naseljima predviđena nerazmjerno veća građevinska površina nego u većim naseljima.

Najviše prostora zauzimaju šumske površine i šumsko zemljište dok su ostale gospodarske površine relativno skromne.

Mjera racionalne zauzetosti prostora izražava se odnosom građevinskih površina i broja stanovnika i za područje Grada Sinja je oko 400 m^2 po stanovniku. Ovako veliku mjeru racionalne zauzetosti prostora treba prvenstveno pripisati činjenici da se u okviru grada Sinja nalazi znatan broj malih naselja kao i prigradska naselja s malim gustoćama izgradnje (Glavice i Brnaze).

Površine namijenjene za gospodarstvo većim dijelom se odnose na gospodarske objekte, a nešto manje za eksploatacijska polja. Vjerojatno će u toj posljednjoj namjeni doći do promjena jer se neke djelatnosti napuštaju.

Grad Sinj raspolaže s relativno velikim količinama osobito vrijednog obradivog tla koji dobiva tretman resursa i stoga se zaštićuje.

Tablica 2.3. **Pregled namjene prostora u Prostornom planu Sinja**

NASELJE	POVRŠINA	GRAĐEVINSKO PODRUČJE NASELJA					GOSPODARS. NAMJENA		SPORTSKO-REKR. NAMJENA		POLJOPRIVREDNE POVRŠINE			ŠUMSKE POVRŠINE		OSTALO POLJ. TLO, ŠUME I ŠUMSKO ZEMLJIŠTE	VODENE POVRŠINE	GROBLJE	ARHEOLOŠKA ZONA	POSEBNA NAMJENA	POVRŠINE INFRASTRUKTURNIH SUSTAVA
		Izgrađeno u ha	Izgrađeno u %	Neizgrađeno ha	Neizgrađeno %	UKUPNO	Poslovna i proizv. namjena	Eksploatacij-ska polja	Golf	Sport i rekreacija	Osobito vrijedno obradivo tlo	Vriiedno obradivo tlo	Ostala obradiva tla	Zaštitna šuma	Šuma posebne namjene						
Bajagić	2479	62,50	55	50,50	45	113,0		3,5	74,29	1,8		47,22	9,61	2141,75	21,46	34,95	26,62	4,8			
Brnaze	2170	192,49	70	83.41	30	275,9	7,41		31,45	3,5	1161,58	219,26		345,76	5,86	0,00	27,90		15,5	89,52	1,85
Čitluk	381	35,30	57	26,90	43	62,2			33,58	2,2	183,4	76,52				0,00	8,60				
Glavice	1646	257,65	61	164,12	39	421,8		47,79	56,99	21,23	720,81	118,43	21,1	88,12	76,82	4,73	22,75	0,6			42,86
Gljev	2711	28,70	52	26,80	48	55,5	16.74			0,27		244,72	45,9	1697,13		649,89		0,85			
Jasen-sko	242	15,50	66	8,00	34	23,5	0,32		5,52		109,42	58,09		15,11		25,51	4.33	0,2			
Karaka-šica	288	49,20	53	42,90	47	92,1		5,08				108,72	21,6	57,15		0,00	2,70	0,65			
Lučane	1835	65,80	53	59,30	47	125,1		28,98				9,92	184,92	1386,3	0,83	84,30	14,30	0,35			
Obrovac Sinjski	2358	66,70	48	71,60	52	138,3	16,84		26,7	1,7		29,43	50,23	1782,53		306,08	6,20				
Radošić	1262	52,40	42	73,50	58	125,9		6,42					125,15	1004,53		0,00					
Sinj	744	362,19	85	65,38	15	427,6								213,1	64,98	18,61	8,50	2,47		8,77	
Suhač	308	43,50	49	44,80	51	88,3		3,95		0,58		0,58	57,74	146,54	12,28	0,00	1,05				
Turjaci	1875	94,20	62	57,80	38	152,0	148,38		6,71	1,2	485,77	338,03		703,44		20,44	13,93	5,1			
Zelovo	1127	48.30	100	0,00	0	48,3		10,67		2			66,43	997,2		0,00		2,4			
UKUP-NO	19427	1374,43	64	775,01	36	2149,4	189,69	108,39	235,2	34,48	2660,98	1250,92	579,68	10578,65	182,21	1144,51	136,88	17,42	15,5	98,29	44,72

Izvor: Prostorni plan uređenja Sinja, Urbos, d.o.o. Split, 2001.

ZAKLJUČCI/PROBLEMI: PROSTOR, PRIRODNI I IZGRAĐENI RESURSI I EKOLOGIJA

- Prostor grada Sinja temeljni je resurs na kojemu se može uspješno razvijati poljoprivreda, industrija, promet i turizam;
- Sinj ima vode u izobilju;
- Pašnjaci na padinama su vrijedna osnova za pašarenje,
- Neracionalno iskorištavanje šuma u dosadašnjoj praksi utjecalo je na nastajanje degradacijskih oblika vegetacije koja danas dominira;
- Mineralne sirovine, od kojih se najviše ističu boksit i kvalitetna glina su vrijednosti koje su u prošlosti dobro iscrpljene te se kao takve ne navode kao gospodarska osnova za neku produkciju;
- Opće je obilježje stanja u prostoru da su promjene u korištenju prostora nastajale sukladno potrebama (potrebe su usporeno rasle, bile su kontrolirane) i da se zbog toga nisu dogodili veći ekscesi u prostoru;
- Najveći je problem prometne infrastrukture u tome što glavni cestovni pravci prolaze kroz urbano tkivo i stvaraju goleme problem u funkcioniranju lokalnog prometa kao i gužvama koje nastaju u središtu grada;
- Druga razina prometne problematike su prometnice unutar grada kao i prometnice između naselja općine;
- U okviru grada Sinja već danas je veliki problem prometa u mirovanju, a sutra bi to trebao biti još veći problem, pa se ističe kao akutni problem izgradnja parkirališta i javnih garaža;
- U opskrbi elektroenergijom se uglavnom očekuje rekonstrukcija i modernizacija mreže, za što postoje realni uvjeti;
- Problemi vodoopskrbe nisu u vodnim izvorima već u izgradnji vodoopskrbne mreže. Danas se uglavnom preko 70% stanovnika općine napaja iz izgrađene mreže, a za buduće plansko vrijeme predviđa se potpuna sanacija potreba;
- Prikupljanje i odvoz komunalnog otpada danas vrši se na odlagalište na Kukuzovcu, kojeg sukladno predviđenim rješenjima na regionalnoj razini, treba sanirati i pripremiti na istoj lokaciji dvorište za reciklažu;
- Općinsko područje Sinja je u cjelini gledano područje veoma stare urbanizacije s mnogo zanimljivih graditeljskih i drugih kulturnih objekata i nalaza, koje treba održavati i štititi;
- Područje grada Sinja kao i cijelo područje Sinjske krajine nije ekološki ugroženo područje mada postoje indicije da bi moglo doći do izvjesnih onečišćenja, prije svega voda rijeke Cetine;
- Najveći udio u zagađenju podzemnih tokova voda imaju urbane otpadne vode;
- Kanalizacija je u gradu najvećim dijelom izgrađena mada i te vode nakon mehaničkog tretmana odlaze u zemljište. Sadržaj otpadnih voda iz domaćinstva čine mikroorganizmi, organske tvari, hranjive soli, teški metali, sintetski i organski spojevi i sedimenti. Industrijske otpadne vode su zbog recesija u proizvodnji gotovo neznatne, a koje se također ispuštaju u zemlju;
- Onečišćenje zraka na ovom području nije izraženo kao opća pojava izuzev nekih sporadičnih i manjih slučajeva;
- Eksploatacijsko područje u kojemu se vadila mineralna sirovina za proizvodnju cigle i opeke je ugašeno, mada ne i sanirano;
- Još uvijek se može reći da je grad Sinj ekološki čisto i zdravo područje u kojemu se ugodno živi. Najveći zagađivač prostora grada je promet;

- S gledišta zaštite voda rijeke Cetine potrebno je kontrolirati sve otpadne vode i izgraditi pročistače, te kontrolirati upotrebu umjetnih gnojiva i drugih preparata koji se rabe u poljoprivredi;
- Analiza stanja je ukazala da je prostor u dosadašnjem razvoju relativno dobro sačuvan zahvaljujući relativno uspješnoj urbanističkoj disciplini. Naime bespravna gradnja je neznatna i uglavnom se odnosi na prigradska naselja. Ona se javlja na prostorima koji pripadaju polju i poljoprivredi i u tom smislu su opasan presedan za spontano eksploatiranje polja kao podesnog prostora za stambenu izgradnju;
- Sinjska krajina obiluje izvanrednim prostorima za razvoj planinskog turizma ljeti i zimi, za razvoj sportskog turizma kao što je konjički sport, veliki golf i drugi sportovi na otvorenom, te lovni turizam;
- Sinjska krajina obiluje bogatim povijesnim i kulturnim blagom i običajima koji korespondiraju turističkoj ponudi priobalja;
- Zračna luka Sinj još uvijek nema ono značenje što u mreži zračnog prometa ovoga područja treba biti. Pri tome na poseban način valja istaći ulogu zračnog prometa u razvoju turističke ponude;
- Prostorna planska dokumentacija za razvoj je zavidno kompletirana i osnova je za nesmetani razvoj. Još nedostaju detaljni provedbeni planovi za različite namjene kako bi se prostor po namjeni mogao komunalno opremiti i marketinški pripremiti za tržište;
- Prostornim planom se predviđa jedan razuman tok razvoja stanovništva grada mada time nisu iscrpljene mogućnosti daljnjeg razvoja.

3. STANOVNIŠTVO I LJUDSKI RESURSI

Kad razmatramo mogućnosti razvitka moramo razlučiti četiri osnovna tipa kapitala koji treba akumulirati, reproducirati i kombinirati da bi se osigurala održivost.

Tablica 3.1. **Resursi ključni za gospodarski razvitak kombinirani prema njihovoj opipljivosti i mogućnosti reproduciranja**

	Resursi koje je lako reproducirati	Resursi koje je teže reproducirati
Opipljivi resursi	1. Proizvodni kapital	2. Prirodni kapital
Neopipljivi resursi	3. Intelektualni (ili ljudski) kapital	4. Društveni kapital

Samo koordinirano kombiniranje sve četiri vrste kapitala omogućuje njihovu valorizaciju. Pregled pokazuje da je razvitak suočen s dvostrukim izazovom održivosti i da ne smije biti jedina briga samo opasnost ugrožavanja prirodne osnove razvitka mjesta. Kao što stvaranje i valoriziranje opipljivog kapitala može biti ugroženo zanemarivanjem ekološke održivosti, tako će stvaranje i efikasna upotreba intelektualnog kapitala prvenstveno ovisiti o društvenom kapitalu.

Društveni kapital je ljepilo koje drži zajednicu na okupu. To su zajedničke tradicije, institucije i sustavi vrijednosti koji stvaraju identitet i određuju način razmišljanja i ponašanja članova zajednice. Zbog toga je nužno cjelovito ocijeniti ne samo brojčane pokazatelje, već i kvalitativno ocijeniti mogućnosti lokalne društvene zajednice kao cjeline.

3.1. Stanovništvo

Stanovništvo je temeljni čimbenik društvenog, gospodarskog i kulturnog života i razvitka svakog društva, a posebice lokalne zajednice. Ono je osnovna proizvodna snaga, nezamjenjiv element gospodarskih procesa, jer njegova brojnost, znanje i napori uvjetuju strukturu, organizaciju i ukupnu efikasnost tih procesa.

S druge strane, stanovništvo daje krajnji smisao gospodarskim procesima, jer je svrha gospodarskog razvoja upravo blagostanje pripadnika lokalne zajednice u kojoj se taj razvoj ostvaruje. Zato se razmatranja o gospodarskom razvitku ne mogu odvojiti od stanovništva kao njegova bitnog okvira. Formiranje i korištenje radnih resursa lokalne zajednice jedan je od osnovnih problema reprodukcije i razvitka, te planiranje društvenog i gospodarskog razvitka mora kao svoj bitni element uključiti i analizu raspoloživih radnih resursa i način njihove uporabe.

Ukupno stanje i kretanje stanovništva na jednom području rezultanta je razine i tendencije razvoja komponenti prirodnog i mehaničkog kretanja stanovništva (nataliteta, mortaliteta, imigracije, emigracije). Ono je, dakle, agregatni izraz zajedničkog kretanja ovih veličina u prošlosti i sadašnjosti. To iziskuje složeni pristup praćenju i proučavanju demografskih procesa jer demografski razvoj lokalne zajednice ne ovisi samo o procesima na njezinu području, već i o funkcijama i demografskim kretanjima širih prostora s kojima je u neminovnoj interakciji.

Zbog povoljnih prirodnih karakteristika, ljudska naseljenost na Sinjskom području ima vrlo davne korijene i potvrđeni kontinuitet. Povijesna zbivanja donosila su dramatične mijene u broju i sastavu stanovništva, smjenjujući periode rasta i procvata s vremenima kada se gotovo gubi postojanje pojedinih naselja.

Brojnost stanovništva, na žalost, od konca šezdesetih godina kontinuirano se smanjuje kao posljedica emigracijskih procesa, što je karakteristika većine naselja Dalmatinske Zagore. Međutim, trendovi nisu istovrsni za sva naselja, tako su u ***posljednjem međupopisnom razdoblju 1991.-2001. godine Gljev i Zelovo najznačajnije osjetili gubitak stanovništva, dok su druga naselja očuvala brojnost stanovništva.***

Tablica 3.2. **Stanovništvo po naseljima prema popisu 1991. i 2001.**

NASELJA	1991	2001	INDEKS
Bajagić	844	696	82,5
Brnaze	3097	3223	104,1
Čitluk	514	552	107,4
Glavice	4055	3876	95,6
Gljev	562	363	64,6
Jasensko	422	365	86,5
Karakašica	686	705	102,8
Lučane	720	687	95,4
Obrovac Sinjski	991	913	92,1
Radošić	605	602	99,5
Sinj	11378	11468	100,8
Suhač	586	573	97,8
Turjaci	1259	1169	92,9
Zelovo	266	181	68,0
ukupno Grad Sinj	25985	25373	97,6

Izvor: DZS, Popis stanovništva 1991. i 2001.

Na žalost u popisanom broju stanovnika sakriveni su i emigranti na "privremenom" boravku u inozemstvu koje se za mnoge pretvorio u trajni odlazak iako im je formalno mjesto boravka na sinjskom području i s njime održavaju kontinuiranu vezu. ***Tako je u trenutku popisa bilo odsutno 9 % stanovnika, odnosno 5% stanovništva se nalazi u inozemstvu.***

Selektivnost migracije po dobi obično utječe na promjenu dobne strukture emigracijskih područja. Kratkoročna i direktna posljedica je odlazak primarno mlađih dobnih grupa, što kroz pad nataliteta dodatno ugrožava očuvanje lokalne zajednice.

Tablica 3.3. **Razlika dobnih grupa stanovništva nakon deset godina prema popisima, ne uzimajući u obzir specifične stope smrtnosti**

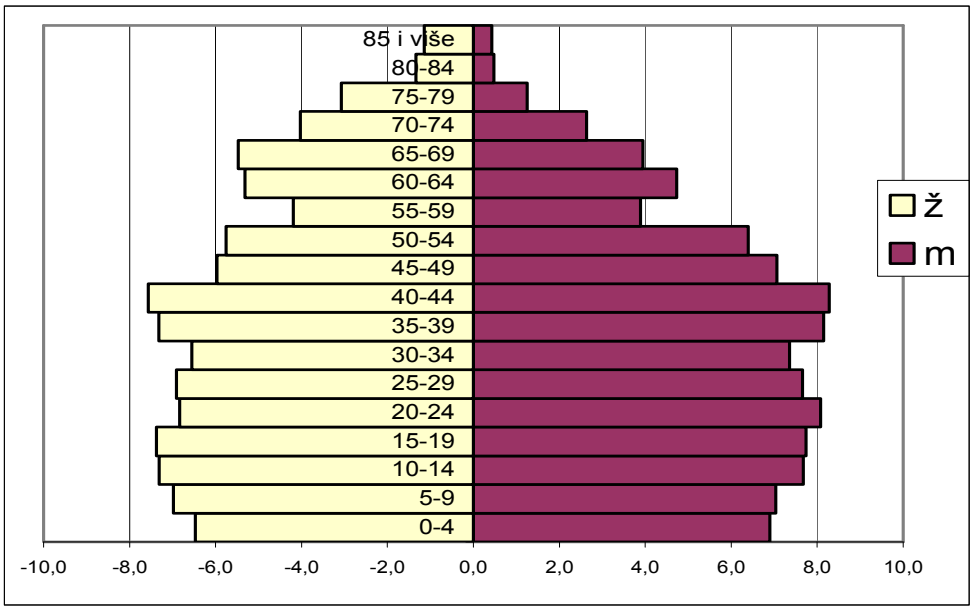
(koje doprinose većem dijelu razlika u starijim dobnim skupinama, ali vrlo malo u mladim)

	Broj stanovnika			
dobne skupine	1991+10	2001	razlika	index
0-4		1.696		
5-9		1.778		
10-14	2037	1.900	-137	93
15-19	1985	1.917	-68	97
20-24	2085	1.890	-195	91
25-29	2126	1.847	-279	87
30-34	2128	1.763	-365	83
35-39	2164	1.962	-202	91
40-44	2183	2.009	-174	92
45-49	1805	1.652	-153	92
50-54	1729	1.541	-188	89
55-59	1145	1.026	-119	90
60-64	1451	1.275	-176	88
65-69	1417	1.197	-220	84
70-74	1104	847	-257	77
75 i više	776	984		
	457			
	954			

Izvor: DZS, Popis stanovništva 1991. i 2001.

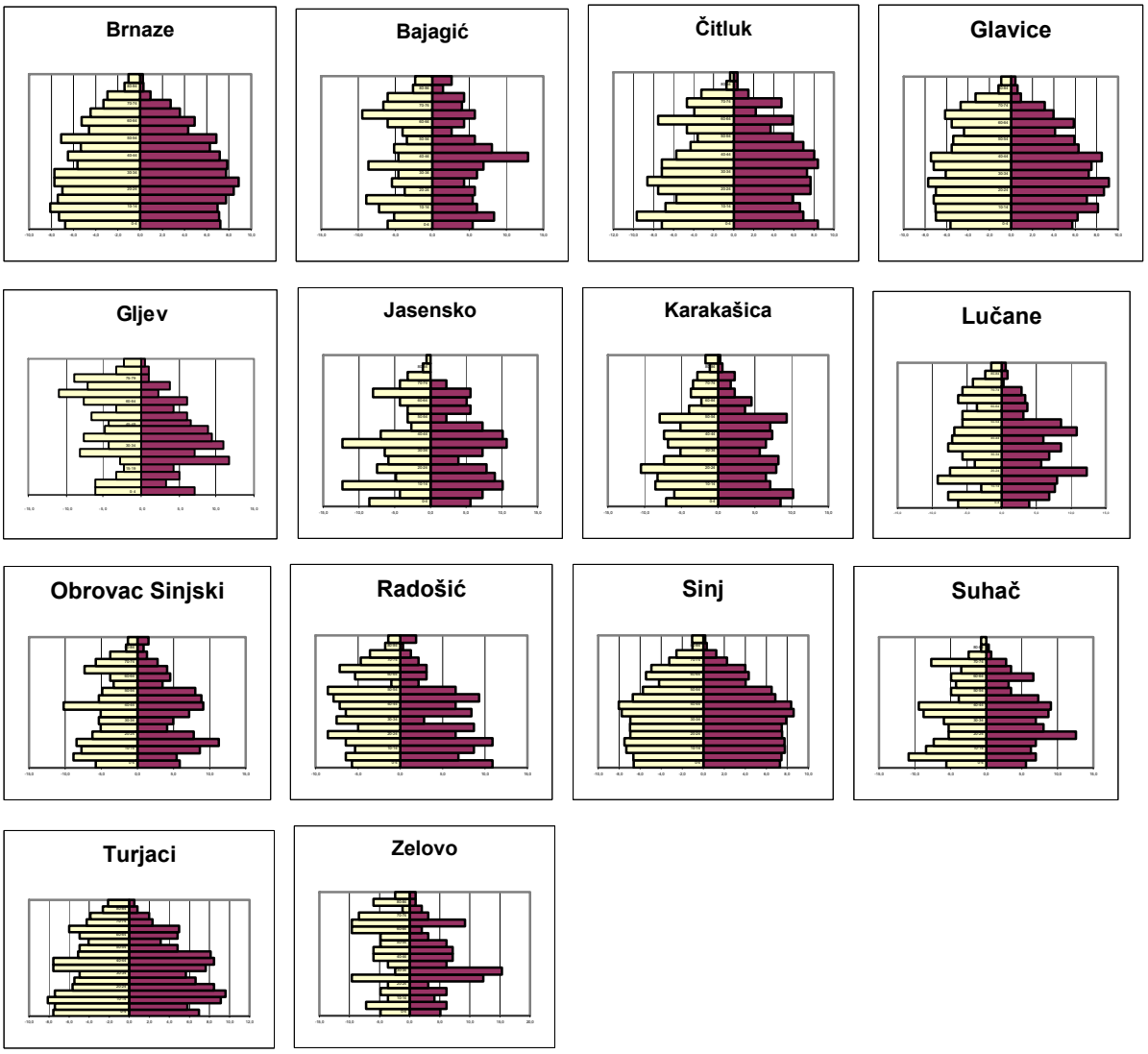
Ipak usprkos tradicionalnoj migraciji koja je značajno smanjila broj stanovnika Dalmatinske Zagore, Sinj još uvijek pokazuje vrlo visoku vitalnost i relativno povoljnu dobnu strukturu stanovništva.

Grafikon 3.1. **Dobna struktura Grada Sinja prema popisu 2001.**

Izvor: DZS, Popis stanovništva 2001.

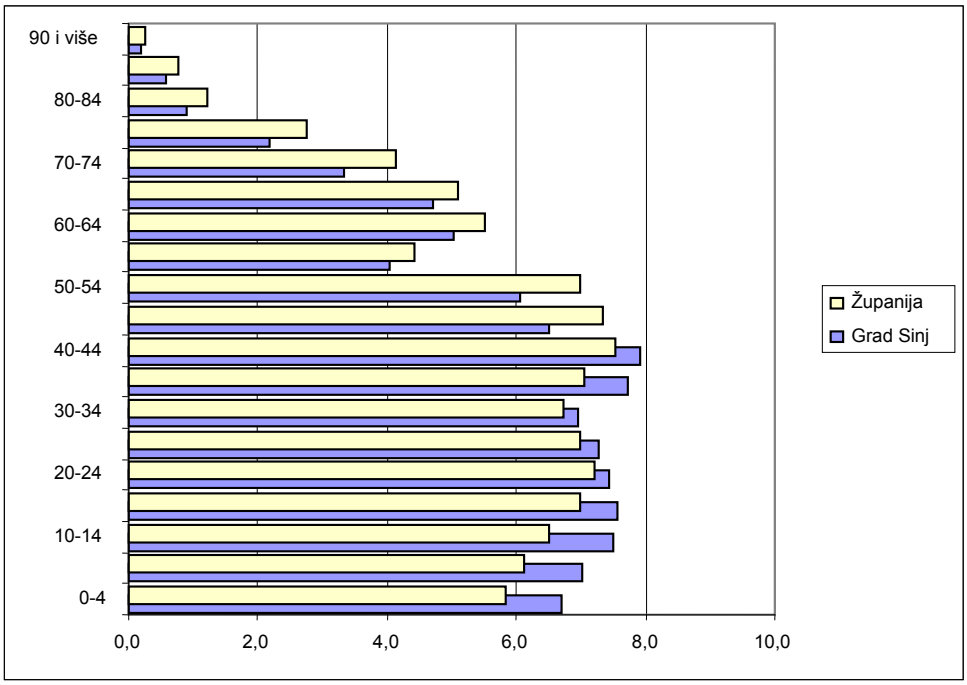
Grafikon 3.2. **Dobna struktura pojedinih naselja Grada Sinja prema popisu 2001.**

Izvor: DZS, Popis stanovništva 2001.

Veća naselja još uvijek ima oblik piramide s brojnijim mladim generacijama, ali neka naselja nemaju više strukturu od koje bi se mogao očekivati samostalni razvoj. Sveukupno ipak u tome je aspektu ***demografska situacija bolja od prosjeka Županije i Hrvatske.***

Grafikon 3.3. **Postotni udio pojedine generacije u ukupnom stanovništvu**

Izvor: DZS, Popis stanovništva 2001.

Hrvatska je već demografski sazrela, odnosno zahvatio ju je proces starenja te su nove generacije postepeno sve manje. Ta je situacija nužno i okvir za promišljanje budućeg razvoja Sinja.

Prosječna starost stanovništva Sinja je 35,8 godina što je bitno povoljnije od prosjeka Hrvatske (39,3) i Županije (38,1).

Isto tako su ***povoljniji i indeks starenja*** (broj starijih od 60 godina na 100 osoba do 20 godina) 59 i ***koeficijent starosti*** (postotni udio starijih od 60 godina u ukupnom stanovništvu) 17 u odnosu na prosjek Hrvatske od 90,7 i 21,6. Svejedno, radi se o pokazateljima koji ukazuju na ***sve izraženije starenje stanovništva.*** To se osobito primjećuje usporede li se indeksi starenja iz dva uzastopna popisa stanovništva.

Tablica 3.4. **Indeks starenja po naseljima**

	1991	2001
Bajagić	87,0	105,5
Brnaze	33,0	53,4
Čitluk	58,0	62,0
Glavice	40,0	67,7
Gljev	69,9	147,1
Jasensko	36,8	55,8
Karakašica	36,6	42,9
Lučane	56,0	66,3
Obrovac Sinjski	59,6	62,2
Radošić	59,3	56,1
Sinj	31,7	52,9
Suhač	45,9	58,4
Turjaci	53,3	62,8
Zelovo	72,2	128,9
Grad Sinj ukupno	40,0	59,0

Izvor: DZS, Popis stanovništva 1991. i 2001.

Spolna struktura u granicama je normale. Nešto veći udio žena u ukupnom stanovništvu prirodna je pojava kao posljedica dužeg života žena, što opet uzrokuje njihov značajniji udio u najstarijim dobnim skupinama. Kako se radi o relativno malim mjestima, i sklapanje brakova vrlo često je povezano s migracijskim tijekovima (lokalnim, ali nažalost i emigriranjem), što pokazuje razlika u mjestu rođenja u odnosu na prebivalište u trenutku popisa. Ipak, skoro dvije trećine stanovnika popisani su u mjestu rođenja, odnosno preko tri četvrtine stanovnika se i rodilo u naseljima na području Grada Sinja.

Od rođenja na području Sinja živi 82% muškaraca i 71% žena, a i gotovo svi doseljeni su također iz najbliže okolice. Takva ***homogena zajednica omogućuje očuvanje identiteta, lokalnih društvenih vrijednosti i načina života.*** Upravo su te specifičnosti društvenih vrijednosti utjecale da upravo Dalmatinska Zagora bilježi najviše stope prirodnog prirasta u Županiji.

Bitno je stabilnija bračna zajednica nego što je županijski ili državni prosjek i po obitelji se rađa više djece. Tako, dok se u Hrvatskoj već petnaest godina sve više ubrzava prirodni pad stanovništva zbog niskog nataliteta, Sinj (osim iznimke 2003. godine) ***još uvijek ima kontinuitet stabilnog prirodnog prirasta.***

Tablica 3.5. **Prirodno kretanje stanovništva u Gradu Sinju**

	Živorođeni	Umrli	Prirodni prirast	Brakovi		Vitalni indeks (živorođeni na 100 umrlih)
				sklopljeni	rastavljeni	
I-XI 2006	246	181	65	111		135,9
2005	286	236	50	130	10	121,2
2004	306	215	91	154	9	142,3
2003	241	242	-1	125	7	99,6
2002	256	197	59	132	6	129,9
2001	278	183	95	124	7	151,9
2000	272	205	67	139	8	132,7

Izvor. DZS, Priopćenja (razna godišta), Ured državne uprave u Splitsko-dalmatinskoj županiji, služba za gospodarstvo, odsjek za statistiku, Statističko izvješće 11/2006

Pozitivan prirodni prirast i relativno povoljna dobna struktura opstaje zahvaljujući većem broju djece u obiteljima. Dok u Hrvatskoj skoro 80 % i Županiji oko 70 % žena rađa do najviše dvoje djece, na području Sinja to je svega 50%. Ipak kod mlađih se generacija taj trend većeg broja djece usporava.

Uz kretanje i strukturu stanovništva vezana je brojnost i veličina domaćinstava, odnosno obitelji koji su iznad Hrvatskog prosjeka, pa ***prosječno kućanstvo u Sinju broji 3,6 članova naprama 3,2 na području Županije.***

3.2. Ljudski kapital

Prethodni je pregled bio usmjeren prvenstveno na demografske karakteristike koje predstavljaju osnovu biološkog opstanka i razvitka lokalne zajednice. Međutim, ne smije se zaboraviti da za stanovništvo kao gospodarski resurs također postoje nekoliko važnih svojstava kojima je potrebno posvetiti pažnju. To su uz dobnu strukturu i stope aktivnosti koje pokazuju raspoloživu količinu rada, obrazovna struktura koja pokazuje potencijalnu kvalitetu rada, te osnovne djelatnosti u koje je taj rad usmjeren i u kojima se valoriziraju potencijali resursa.

Prikazana dobna struktura uvjetovala je i veličinu radnog kontigenta, a ***relativno povoljan omjer predradnog i postradnog kontigenta pokazatelj da Sinj ima zdravu osnovu koja može biti ugrožena jedino intenziviranjem migriranja mladih.***

Tablica 3.6. **Udio radnog kontigenta u stanovništvu**

		predradni	radni	postradni
Sinj	25.373	5.374	16.201	3.798
%	100	21,2	63,9	15,0
Hrv. %	100	17,0	63,7	19,3
Žup. %	100	18,5	63,9	17,6

Izvor: DZS, Popis stanovništva 2001.

Za razliku od Hrvatske gdje u narednim godinama slijedi početak smanjenja radnog kontingenta, dobna struktura Sinja omogućuje dugoročno rast radne snage pružajući osnovu za daljnji gospodarstveni razvoj. Međutim, ukoliko ne uspiju egzistenciju vezati za razvitak lokalnog gospodarstva emigracijski tijekovi konačno bi mogli zaprijetiti demografskim iscrpljivanjem prostora.

Osim demografske veličine radnog kontingenta brojnost radne snage ovisi i o spremnosti stanovništva da sudjeluje u radnim aktivnostima, odnosno na tržištu rada, a to pokazuju stope aktivnosti. Stopa aktivnosti nešto je niža od prosjeka Hrvatske (koja i sama ima vrlo niske stope aktivnosti u odnosu na razvijenije europske zemlje) i još uvijek ostavlja značajne rezerve za povećanje. Iz te rezerve se mogu regrutirati resursi u uvjetima povećanja potreba za radom.

Tablica 3.7. **Stopa aktivnosti (aktivno / radne dobi)**

	radna dob	aktivno	stopa aktivnosti	stopa akt. u Hrvatskoj
	16.201	10.489	64,7	69,03
m	8.712	6.078	69,8	73,53
ž	7.489	4.411	58,9	64,13

Izvor: DZS, Popis stanovništva 2001.

Svega 14% zaposlenih u vrijeme popisa boravilo je izvan Grada Sinja zbog rada, a čak 60% je na sinjskom području što je s obzirom na ostatak dalmatinske Zagore vrlo povoljan odnos iskorištenosti resursa za vlastito lokalno gospodarstvo .

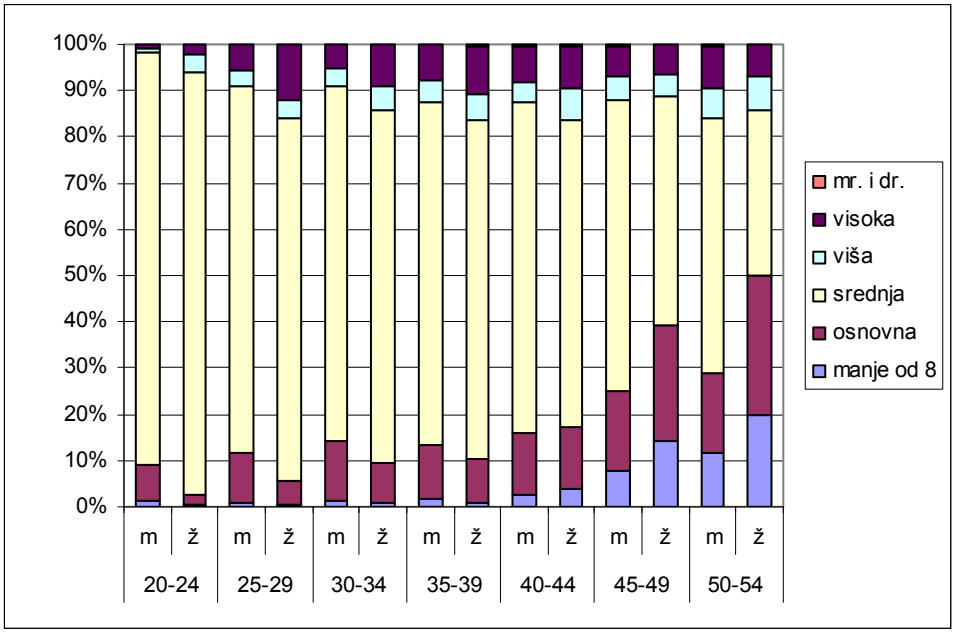
Tablica 3.8. **Zaposleni prema mjestu rada**

	udio u broju zaposlenih
rade na području Sinja	60 %
dnevni migranti	26 %
na radu u zemlji	4 %
na radu u inozemstvu	10 %

Izvor: DZS, Popis stanovništva 2001.

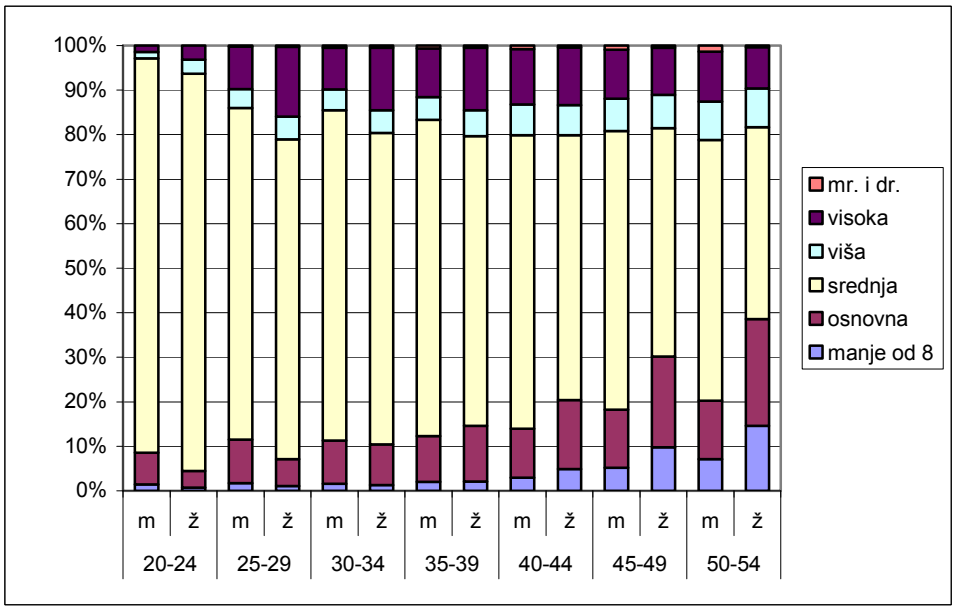
Osim kvantitete radnih resursa bitna je kvaliteta i njezina usklađenost s potrebama kvalitete gospodarstvenog razvitka. Prvenstveni izvor kvalitete jest obrazovanje, a statistički podaci koji nam stoje na raspolaganju njezin su pokazatelj. Često se upotrebljavaju statistički podaci o broju nepismenih ili obrazovnoj strukturi ukupnog stanovništva starijeg od 15 godina, ali oni uključuju postradni kontingent koji je nebitan za budući razvitak. Zato je za donošenje relevantnih zaključaka bolje proučiti obrazovnu strukturu petogodišnjih starosnih grupa.

Grafikon 3.4. **Obrazovna struktura Grada Sinja po dobnim skupinama**

Izvor: DZS, Popis stanovništva 2001.

Grafikon 3.5. **Obrazovna struktura Županije Splitsko-dalmatinske po dobnim skupinama**

Izvor: DZS, Popis stanovništva 2001.

U mlađim dobnim skupinama sve manje djece prekida školovanje odmah nakon osnovne škole, te danas više od 90 % završava barem srednju školu što je značajan pozitivan element. ***Samo kod žena starijih od 45 godina može se primijetiti manja obrazovanost u odnosu na muškarce, ali kod svih mlađih generacija žene su čak obrazovanije od muškaraca*** (što je također hrvatski i europski trend). Iako je i ***udio mladih koji studiraju na visokoškolskim institucijama ispod prosjeka Hrvatske i usprkos blizini Sveučilišta u Splitu zabrinjavajuće ispod županijskog prosjeka, njihovo trajno napuštanje zavičaja još je veći problem.***

Udio diplomiranih stručnjaka u stanovništvu radne dobi je bitno manji u odnosu na prosjek Županije zbog koncentracije kadrova u Splitu, ali sveukupno ne predstavlja značajnije zaostajanje za prosjekom Hrvatske. Posljedica je to činjenice da značajan broj najkvalitetnijih emigrira (odnosno ne vraća se nakon studija), bilo zbog toga što lokalno nema potražnje za takvim kadrom, bilo zbog toga što ih privlače mogućnosti karijere ili života u velikim gradovima. S obzirom na nedovoljni udio visokoobrazovanih u Hrvatskoj uopće, i Sinj mora aktivno i ciljano težiti povećanju toga udjela.

Ukoliko se ne ostvare perspektive zapošljavanja u lokalnom okruženju, sve obrazovanije mlado stanovništvo vršit će još snažniji pritisak na odlazak u krajeve gdje će moći valorizirati svoje sposobnosti.

ZAKLJUČCI/PROBLEMI: STANOVNIŠTVO I LJUDSKI KAPITAL

- Usprkos tradicionalnoj migraciji koja je značajno smanjila broj stanovnika Dalmatinske Zagore, Sinj još uvijek pokazuje vrlo visoku vitalnost i relativno povoljnu dobnu strukturu stanovništva;
- Demografska situacija bolja od prosjeka Županije i Hrvatske;
- Trend starenja stanovništva aktualan;
- 82% muškaraca i 71% žena živi od rođenja na području Sinja, a i gotovo svi doseljeni su također iz najbliže okolice. Takva homogena zajednica omogućuje očuvanje identiteta, lokalnih društvenih vrijednosti i načina života;
- Bitno je stabilnija bračna zajednica nego što je županijski ili državni prosjek i po obitelji se rađa više djece; Sinj (osim iznimke 2003. godine) još uvijek ima kontinuitet stabilnog prirodnog prirasta;
- Prosječno kućanstvo u Sinju broji 3,6 članova naprama 3,2 na području Županije;
- Dobna struktura Sinja omogućuje dugoročno rast radne snage pružajući osnovu za daljnji gospodarstveni razvoj;
- Svega 14% zaposlenih u vrijeme popisa boravila je izvan Grada Sinja zbog rada, a čak 60% je na sinjskom području što je s obzirom na ostatak dalmatinske Zagore vrlo povoljan odnos iskorištenosti resursa za vlastito lokalno gospodarstvo;
- Više od 90 % populacije završava barem srednju školu što je značajan pozitivan element;
- Kod svih mlađih dobnih skupina žene su u prosjeku obrazovanije od muškaraca (to je također hrvatski i europski trend), osim u skupini žena starijih od 45 godina;
- Udio mladih koji studiraju na visokoškolskim institucijama ispod prosjeka Hrvatske i usprkos blizini Sveučilišta u Splitu zabrinjavajuće ispod županijskog prosjeka;
- Udio diplomiranih stručnjaka u stanovništvu radne dobi je bitno manji u odnosu na prosjek Županije zbog koncentracije kadrova u Splitu.

4. INSTITUCIJE RAZVOJNOG UPRAVLJANJA

Na razvojno upravljanje Grada Sinja zasigurno utječu brojne institucije na različitim razinama.

U institucije vlasti ubrajaju se sljedeće institucije:
- Državne razine: ministarstva, uredi državne uprave, državne upravne organizacije, uredi državne uprave u županijama
- Područne (regionalne) - županijske razine;
- Lokalne - gradske razine;

U sklopu ostalog dijela javnog sektora nalaze se brojne javne i privatne institucije kao što su:
- javna poduzeća - koja upravljaju prometnim i infrastrukturnim sustavima, te
- institucije koje obavljaju komunalne djelatnosti i
- ustanove koje obavljaju djelatnosti u oblasti zdravstva, obrazovanja, socijalne skrbi, kulture i športa.

Nezobilazan dio suvremenog institucionalnog sustava su udruge - ili predstavnici civilnog sektora kao vrlo značajan segment u procesu odlučivanja.

Cilj je, u ovom odjeljku, identificirati institucije, udruge civilnog sektora i druge organizacije koje danas imaju odgovarajući utjecaj na razvoj grada Sinja, te procijeniti njihovu snagu i potencijal, stupanj odgovornosti i način djelovanja u donošenju odluka vezanih za razvoj Sinja.

Ovaj segment je iznimno važan zbog sve značajnijeg institucionalnog pristupa razvoju lokalne zajednice koja je bazirana na dobroj koordinaciji i snažnom partnerstvu lokalnih, regionalnih i državnih institucija i svih drugih sudionika koji na bilo koji način doprinose razvoju spomenute zajednice. Važno je i s aspekta činjenice da te institucije i financijski doprinose razvoju ili sudjeluju direktno i indirektno u alokaciji i upravljanju financijskih sredstava unutar potencijala za lokalni razvoj.

4.1. Institucije državne razine

Pitanja lokalnog razvoja usko su vezana i za ukupnu nacionalnu razvojnu politiku koja se realizira kroz sektorske programe pojedinih državnih institucija, prije svega ministarstava i njihovih agencija, te horizontalne razvojne programe koji su umjereni prema poticanju regionalnog i lokalnog razvitka uvažavajući pri tome postojeće razvojne disparitete i lokalne/regionalne specifičnosti u Hrvatskoj. Provedba ovih programa uvelike je određena kvalitetom organizacije ukupnog upravljačkog procesa, osobito kvalitetom mehanizma koordinacije između sudionika na različitim razinama uz jasnu raspodjelu prava i odgovornosti. Pri tome, od iznimne važnosti za funkcioniranje sustava jest dostignuti stupanj decentralizacije vlasti kao i stupanj dekoncentracije državnih upravnih struktura[4] koje doprinose razvojnom procesu.
Stoga je važno već na početku ovog odjeljka ukazati na položaj i ulogu Države i njenih institucija u razvojnom procesu jedne jedinice lokalne samouprave kakav je Grad Sinj.

U državne institucije odgovorne za ukupne razvojne procese mogu se ubrojiti institucije vlasti i ostale institucije iz širokog kruga javnog sektora koje imaju javne ovlasti i obavljaju odgovarajuće javne poslove.

[4] U Republici Hrvatskoj postoje **ministarske dekoncentrirane strukture**, odnosno većina ministarstava (11 od ukupno 13) ima svoje ispostave u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave. Dekoncentrirane jedinice bliže su području svoga rada, djeluju bolje poznavajući situaciju, mogu bolje komunicirati sa stranama koje su uključene u njihov rad i bolje provoditi upravne odluke.

Institucije vlasti obuhvaćaju pri tom politička i političko-izvršna tijela, te upravna tijela. To su Sabor i Vlada Republike Hrvatske, ministarstva, središnji uredi državne uprave, državne upravne organizacije izvan ministarstava (državne uprave, državni zavodi i državna ravnateljstva) te dekoncentrirani uredi državne uprave u županijama[5].

Politička i političko-izvršna tijela te upravna tijela na državnoj razini utječu na upravljanje razvitkom jedinica lokalne samouprave prvenstveno donošenjem zakona i podzakonskih akta, smjernica te različitih razvojnih strategija i programa koja najčešće definiraju samo okvire za razvoj ili pak, kroz različite mjere potpora i poticaja, direktno utječu na razvoj lokalnih jedinica. Dakle, nasuprot kreiranju opće porezne ili neke druge politike koja se približno jednako odnosi na sve jedinice, neka tijela državne uprave svojim mjerama i programima mogu izravno sudjelovati u razvitku odgovarajuće lokalne jedinice.

Najbolji primjer za prethodno su zakonski akti koji definiraju poseban tretman određenih jedinica lokalne samouprave u RH u pogledu potpore i sufinanciranja njihovih razvojnih programa s državne razine. Dakako, riječ je o zakonima koji imaju za cilj uravnoteženi regionalni razvitak RH te kao takvi definiraju poticaje za područja kao što su otoci, područja od posebne državne skrbi ili npr. brdsko-planinska područja u koja spada i Grad Sinj[6].

Zakon o brdsko-planinskim područjima, dakle, Grad Sinj utvrđuje kao područje od posebnog interesa za RH. Njegova je svrha stvoriti povoljne preduvjete za razvoj Sinja i sličnih područja kako bi se poticala njihova demografska obnova, naseljavanje, stvaranje preduvjeta da se prirodni i gospodarski resursi što kvalitetnije koriste radi ostvarivanja gospodarskog rasta i razvoja i rješavanja socijalnih prilika. Pri tome, pozornost se usmjerava i prema očuvanju biološke i krajobrazne raznolikosti.

Razvoj ovih područja potiče se kroz specifične mjere propisane zakonom, a one najvećim dijelom obuhvaćaju pravo ubiranja šumskih plodova bez naknade; prednost na ostvarivanje prava na zakup poljoprivrednog i šumskog zemljišta te drugog prirodnog bogatstva; prednost na zakup i ostvarivanje ribolovnog prava; naknada za iskorištavanje mineralnih sirovina; porezne olakšice na porez na dobit i porez na dohodak; dodjeljivanje poreznih prihoda s naslova poreza na dohodak i poreza na dobit lokalnim jedinicama na brdsko-planinskim područjima te pravo prvenstva pri nabavljanju drveta iz drvne mase za fizičke i pravne osobe koja na ovom području obavljaju djelatnost obrade i prerade drveta.

U sadašnjem institucionalnom i zakonskom okviru glavnu odgovornost za nacionalnu komponentu regionalne politike na središnjoj razini nosi Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka (MMTPR).

---

[5] Upravni sustav na državnoj razni u okviru političkog sustava uređen je sljedećim propisima:
1. Ustav Republike Hrvatske ("Narodne novine" 41/01.),
2. Poslovnik Hrvatskog Sabora ("Narodne novine" 6/02.),
3. Zakon o Vladi ("Narodne novine" 101/98., 15/00., 117/01, i 199/03.),
4. Zakon sustavu državne uprave ("Narodne novine" 75/93., 92/96., 48/99., 15/00., 59/01., 190/03. i 199/03.),
5. Zakon o ustrojstvu i djelokrugu ministarstva i drugih organa državne uprave (48/99., 15/00., 20/00.,199/03, 30/04. i 136/04.).

[6] Skupinu zakona kojima se regulira problematika potpore razvoju područja o kojima država posebno skrbi čine:
1. Zakon o područjima posebne državne skrbi („Narodne novine" br. 44/96, 57/96, 124/97, 73/00, 87/00, 94/01, 88/02, 26-03 pročišćeni tekst 42/05 i 90/05)
2. Zakon o brdsko-planinskim područjima ("Narodne novine" br. 12/02, 32/02, 117/03, 42/05 i 90/05)
3. Zakon o obnovi i razvoju grada Vukovara ("Narodne novine" br. 44/01 i 90/05)
4. Zakon o otocima („Narodne novine" br. 34/99, 32/02 i 33/06).

Jedinice lokalne samouprave u Splitsko-dalmatinskoj županiji koje su obuhvaćene odredbama Zakona o brdsko-planinskim područjima su **gradovi:** Imotski, **Sinj,** Trilj i Vrgorac, te **općine:** Dicmo, Klis, Lovreć, Muć, Podbablje, Primorski Dolac, i Šestanovac.

Kao što određuje Zakon o ustrojstvu i djelokrugu središnjih tijela državne uprave, Ministarstvo je odgovorno za planiranje i provedbu politike regionalnog razvoja, predlaganje promjena u sustavu upravljanja regionalnim razvojem, predlaganje i usklađivanje provedbe mjera, programa i projekata državnih poticaja, te ocjenjivanje njihovog djelovanja. Ministarstvo je također odgovorno za usklađivanje i osiguravanje uvjeta za sve međuministarske radne skupine koje se bave regionalnim razvojem. MMTPR ima četiri resora: more, turizam, promet i razvitak koje vode državni tajnici. U resoru razvitka ustrojena je Uprava za regionalni razvoj koja obavlja poslove koji se tiču područnog razvitka.

4.1.1. Državni uredi u Splitsko-dalmatinskoj županiji

Izmjenama Zakona o sustavu državne uprave od 29.06.2001 ("Narodne novine", br. 59/03,) a u svezi sa Zakonom o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi ("Narodne novine", br. 33/01. od 06.04.) po kojem se Županije ustrojavaju kao jedinice područne (regionalne) samouprave, u jedinicama područne (regionalne) samouprave osnivaju se uredi državne uprave.

Na području Splitsko-dalmatinske županije, Uredbom o unutarnjem ustrojstvu ureda državne uprave u županijama osniva se Ured državne uprave sa sjedištem u Splitu, koji objedinjuje više unutarnjih ustrojbenih jedinica, preciznije 5 službi koje zapošljavaju preko 280 osoba.

1. Služba za zajedničke poslove koja obavlja stručne poslove za potrebe predstojnika i zamjenika predstojnika, nadzor nad zakonitošću općih akata predstavničkih tijela jedinica lokalne samouprave i jedinica područne (regionalne) samouprave te opće, kadrovske, informatičke, planske, materijalno-financijske, računovodstvene, administrativne i pomoćno-tehničke poslove za potrebe Ureda državne uprave.
2. Služba za gospodarstvo koja obavlja upravne i stručne poslove koji se odnose na gospodarstvo i statistiku.
3. Služba za prostorno uređenje, zaštitu okoliša, graditeljstvo i imovinsko-pravne poslove koja obavlja upravne i stručne poslove koji se odnose na prostorno uređenje i graditeljstvo te imovinsko-pravne poslove.
4. Služba za društvene djelatnosti koja obavlja upravne i stručne poslove koji se odnose na društvene djelatnosti.
5. Služba za opću upravu koja obavlja upravne i stručne poslove koji se odnose na opću upravu te druge upravne i stručne poslove koji nisu u djelokrugu koje druge unutarnje ustrojstvene jedinice ureda državne uprave.

U ***ukupno 11 ispostava ureda državne uprave na području Splitsko-dalmatinske županije*** zaposleno je više od 270 osoba koje obavljaju upravne i stručne poslove koji se odnose na gospodarstvo, društvene djelatnosti, prostorno uređenje i graditeljstvo, opću upravu i statistiku. ***Jedna od ispostava je i ona u Gradu Sinju.***

Pored ispostave Ureda državne uprave u Splitsko-dalmatinskoj županiji, postoje i izdvojene organizacijske jedinice, odnosno punktovi središnjih tijela državne uprave državnih upravnih organizacija, te pravosudnih institucija. Kao ispostave središnjih državnih tijela ili njihovih područnih jedinica djeluju uredi za katastar u svim gradovima, te općinski sudovi u svim gradovima.

4.1.2. Ispostave središnjih tijela državne uprave na području Grada Sinja

Za obavljanje poslova državne uprave na području Grada Sinja locirana je ispostava Ureda državne uprave, a postoje i ispostave i izdvojene organizacijske jedinice, odnosno punktovi središnjih tijela državne uprave i državnih upravnih organizacija, te pravosudnih institucija u koje spada ured za katastar i općinski sud.

4.2. Poslovi regionalne i lokalne samouprave

Lokalne i regionalne jedinice u pravilu obavljaju dvije vrste javnih poslova. To su poslovi u samoupravnom (izvornom) djelokrugu i poslovi državne uprave koji su delegirani lokalnim jedinicama (poslovi u prenesenom djelokrugu). Od 2001. godine postoji pravna pretpostavka da su svi javni poslovi u nadležnosti lokalnih i regionalnih jedinica, ukoliko nisu zakonom izričito stavljeni u nadležnost tijelima državne uprave. Navedena metoda takozvane "opće klauzule" u teoriji daje široke mogućnosti lokalnim jedinicama na obje razine da razvijaju posebne programe koji mogu utjecati na njihov razvoj. Mogućnosti županija i jedinica lokalne samouprave da koriste ovaj razvojni potencijal ne može se u potpunosti ostvariti i zbog neodgovarajuće fiskalne decentralizacije koja ponekad ne odgovara djelokrugu poslova prenesenih na niže razine. Ovaj problem upravo se nastoji prevladati pripremom nove faze funkcionalne i fiskalne decentralizacije u RH.

Temeljem Ustava Republike Hrvatske poslovi lokalnog i područnog (regionalnog) djelokruga uređuju se Zakonom o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi („Narodne novine" broj 33/01, 60/01, 129/05). Vezano za djelokrug poslova jedinica područne (regionalne) samouprave, člankom 20. Zakona propisano je da županija u svom samoupravnom djelokrugu obavlja poslove od područnoga (regionalnog) značaja, a osobito poslove koji se odnose na:

- obrazovanje,
- zdravstvo,
- prostorno i urbanističko planiranje,
- gospodarski razvoj,
- promet i prometnu infrastrukturu,
- održavanje javnih cesta,
- planiranje i razvoj mreže obrazovnih, zdravstvenih, socijalnih i kulturnih ustanova,
- izdavanje građevinskih i lokacijskih dozvola, drugih akata vezanih uz gradnju te provedbu dokumenata prostornog uređenja za područje županije izvan područja velikoga grada,
- te ostale poslove sukladno posebnim zakonima.

Temeljem istog Zakona za obavljanje poslova iz samoupravnog djelokruga Splitsko-dalmatinske županije, kao i poslova državne uprave prenijetih na Županiju ustrojavaju se upravni odjeli i službe (upravna tijela). Upravnim tijelima u županiji upravljaju pročelnici koji na temelju javnog natječaja imenuje Županijsko poglavarstvo. U sklopu Splitsko-dalmatinske županije djeluje više upravnih odjela i jedan zavod.

- Tajništvo i služba zajedničkih poslova
- Upravni odjel za prosvjetu, kulturu i šport
- Upravni odjel za zdravstvo i socijalnu skrb.
- Upravni odjel za gospodarstvo, razvitak i obnovu
- Upravni odjel za komunalne poslovno i graditeljstvo
- Upravni odjel za prostorno uređenje i zaštitu okoliša
- Upravni odjel za pomorstvo
- Upravni odjel za turizam
- Upravni odjel za proračun i financije
- Upravni odjel za poslove lokalne samouprave
- Zavod za prostorno uređenje

Svi odjeli participiraju u programima vezanim za razvoj pojedinih jedinica lokalne samouprave, a koji se uglavnom odnose na komunalnu (voda, struja, promet), društvenu (škola, ambulanta), te gospodarsku (poljoprivreda, malo i srednje poduzetništvo) infrastrukturu.

U članku 19. ranije spomenutog Zakona propisano je da općine i gradovi u svom samoupravnom djelokrugu obavljaju poslove lokalnog značaja kojima se neposredno ostvaruju potrebe građana, a koji nisu Ustavom ili zakonom dodijeljeni državnim tijelima i to osobito poslove koji se odnose na:

- uređenje naselja i stanovanje,
- prostorno i urbanističko planiranje,
- komunalno gospodarstvo,
- brigu o djeci,
- socijalnu skrb,
- primarnu zdravstvenu zaštitu,
- odgoj i osnovno obrazovanje,
- kulturu, tjelesnu kulturu i šport,
- zaštitu potrošača,
- zaštitu i unapređenje prirodnog okoliša,
- protupožarnu i civilnu zaštitu,
- promet na svom području,
- te ostale poslove sukladno posebnim zakonima.

Grad Sinj obuhvaća područje naselja: Bajagić, Brnaze, Čitluk, Glavice, Gljev, Jasensko, Karakašica, Lučane, Obrovac, Radošić, Sinj, Suhač, Turjaci i Zelovo. U okviru svog samoupravnog djelokruga Grad Sinj provodi sljedeće aktivnosti:

1. osigurava uvjete za razvitak gospodarskih, društvenih, komunalnih i drugih djelatnosti od važnosti za područje Grada,
2. osigurava uvjete za uređenje prostora i urbanističko planiranje te unapređenja prirodnog okoliša, ako posebnim zakonom nije drugačije određeno,
3. vodi brigu o uređenju naselja, a osobito o zaštiti, uređenju Starog grada i stare jezgre Grada, kvaliteti stanovanja, komunalnih objekata, obavljanja komunalnih i drugih uslužnih djelatnosti te lokalne infrastrukture, ako zakonom nije drugačije određeno,
4. osigurava lokalne potrebe stanovnika u oblasti brige o djeci, obrazovanju i odgoju, zdravstvenoj zaštiti životinja i zaštiti bilja, socijalnoj skrbi, kulturi, tjelesnoj kulturi i športu ako zakonom nije drugačije određeno,
5. upravlja gradskom imovinom,
6. osniva javne ustanove i druge pravne osobe, u skladu sa zakonom radi ostvarivanja određenih gospodarskih, društvenih, komunalnih, socijalnih i drugih interesa i potreba stanovništva,
7. njeguje tradicionalne kulturne posebitosti, razvija ih i unapređuje,
8. osigurava uvjete za funkcioniranje protupožarne i civilne zaštite,
9. obavlja i druge poslove koji su u neposrednoj svezi s interesom gradske zajednice za njezin gospodarski, kulturni i socijalni napredak, a nisu u nadležnosti drugih tijela.

Pored Zakona o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi kao lex generalis, postoji niz posebnih zakona, lex specialis kojima su propisani poslovi koje obavljaju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave. Posebnim zakonima kojima se određuju pojedine od prethodno navedenih djelatnosti iz samoupravnog djelokruga jedinica lokalne, odnosno područne (regionalne) samouprave, određuju se poslovi obavljanje kojih su jedinice dužne organizirati, te poslovi koje jedinice mogu obavljati ako su osigurale uvjete za njihovo obavljanje.

Iz područja zaštite okoliša i komunalnog gospodarstva riječ je o sljedećim zakonima:

- Zakon o zaštiti okoliša (N.N. 82/94, 128/99),
- Zakon o Fondu za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost (N.N. 107/03),
- Zakon o zaštiti od buke (N.N. 20/03),
- Zakon o otpadu (N.N. 178/04),
- Zakon o zaštiti zraka (N.N. 178/04),

- Zakon o zaštiti okoliša (N.N. 82/94, 128/99),
- Zakon o komunalnom gospodarstvu (N.N. 26/03),
- Zakon o vodama (N.N. 107/95),
- Zakon o tržištu plina(N.N. 68/01),
- Zakon o koncesijama (N.N. 89/92),
- Zakon o energiji (N.N. 68/01),
- Zakon o sufinanciranju vodnog gospodarstva (N.N. 107/95, 19/96, 88/98).

Skupinu zakona iz područja socijalne skrbi i zdravstva čine:

- Zakon o socijalnoj skrbi (N.N. 73/97, 27/01, 59/01, 82/01, 103/03, 44/06)
- Zakon o ustanovama (76/93, 29/97),
- Zakon o Hrvatskom Crvenom križu (N.N. 92/01),
- Zakon o udrugama (N.N. 92/01),
- Zakon o udrugama (N.N. 88/01, 11/02)
- Zakon o suzbijanju zlouporabe opojnih droga (N.N. 107/001, 87/02, 163/03, 141/04).

Pitanje prostornog uređenja uređeno je istoimenim Zakonom o prostornom uređenju (N.N. 30/94, 68/98, 61/00, 32/02, 100/04).

Područje proračuna, financija i gospodarskog razvoja uređeno je sljedećim zakonima:

- Zakon o financiranju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (N.N. 117/93, 33/00, 73/00, 59/01, 107/01, 117/01, 150/02, 147/03),
- Zakon o proračunu (N.N. 96/03),
- Zakon o javnoj nabavi (N.N. 117/01, 92/05).

Područje poljoprivrede uređeno je sljedećim zakonima:

- Zakon o poljoprivredi (NN 66/01, 83/02),
- Zakon o šumama (NN 140/05, 82/06)

- Zakon o lovstvu (NN 140/05)
- Zakon o sustavu obrane od tuče (NN 53/01)
- Zakon o zaštiti od elementarnih nepogoda (NN 73/97)
- Zakon o poljoprivrednom zemljištu (NN 66/01, 87/02, 48/05, 90/05)
- Zakon o veterinarstvu (NN 70/97, 105/01, 172/03).

Skupinu zakona iz područja školstva čine:

- Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi (N.N. 10/97),
- Zakon o osnovnom školstvu (N.N. 69/03, 76/05)
- Zakon o srednjem školstvu (N.N. 69/03, 81/05).

Člankom 54. Zakona o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi („Narodne novine" broj 33/01, 60/01, 129/05) propisano je da dvije ili više jedinica lokalne samouprave (dakle, gradovi i općine), osobito one koje su prostorno povezane u jedinstvenu cjelinu (kao na primjer općine i gradovi na otoku i sl.), mogu obavljanje pojedinih poslova iz svoga samoupravnog djelokruga organizirati zajednički. Isti člankom propisano je radi zajedničkog obavljanja poslova jedinice lokalne samouprave mogu osnovati zajedničko tijelo, zajednički upravni odjel ili službu, zajedničko trgovačko društvo ili mogu zajednički organizirati njihovo obavljanje u skladu s posebnim zakonima.

U slučaju Grada Sinja institucionalizacija suradnje s drugim JLS u ostvarivanju zajedničkih interesa za šire područje, osobito u cilju unapređenja gospodarskog i socijalnog razvitka lokalnih zajednica, regulirana je posebno Člankom 18. Statuta Grada.

4.2.1. Predstavničko-izvršna vlast

Predstavničko-izvršnu vlast u Gradu Sinju čine:

- Gradsko vijeće
- Predsjednik Gradskog vijeća
- Dva potpredsjednika Gradskog vijeća
- Gradonačelnik
- Gradsko poglavarstvo

Gradsko vijeće ima 19 članova, a konstituirano je nakon provedenih lokalnih izbora u 2005. godini na kojima su se nadmetale stranačke liste i liste nezavisnih kandidata. Gradsko poglavarstvo je izvršno tijelo Grada Sinja, a broji 7 članova. Gradonačelnik je po svom položaju predsjednik Gradskog poglavarstva. Gradonačelnik rukovodi radom Gradskog poglavarstva, saziva sjednice Poglavarstva i predsjedava im te potpisuje akte Poglavarstva. Gradonačelnik je odgovoran Gradskom vijeću za obavljanje poslova lokalne samouprave, a ovlaštenim tijelima središnje državne uprave za obavljanje poslova prenijetih u djelokrug tijela Grada. Zamjenik gradonačelnika je član Gradskog poglavarstva.

Gradsko vijeće utvrđuje politiku Grada, određuje ciljeve i prioritete u rješavanju problema i financiranju, te odlučuje od svim važnim pitanjima za grad. Nadležno je za donošenje svih općih akata kojim se ostvaruje regulacijska i distribucijska funkcija lokalne samouprave. Na osnovi donešenog Statuta Grada Sinja i drugih odluke i općih akata kojima uređuje pitanja iz samoupravnog djelokruga Grada Sinja, Gradsko vijeće:

- donosi Statut Grada,
- donosi Poslovnik o svom radu,
- donosi odluke i druge opće akte kojima se uređuju pitanja iz samoupravnog djelokruga Grada,
- donosi proračun i godišnji obračun Grada Sinja,
- donosi prostorno plansku i drugu plansku dokumentaciju,
- donosi odluke o uvjetima, načinu i postupku gospodarenja nekretninama u vlasništvu Grada,
- uređuje ustrojstvo i djelokrug gradskih upravnih tijela,
- bira i razrješava predsjednika i potpredsjednike Gradskog vijeća, gradonačelnika, zamjenika gradonačelnika i članove Gradskog poglavarstva, radna tijela Gradskog vijeća itd.
- osniva javne ustanove i druge pravne osobe za obavljanje gospodarskih, društvenih, komunalnih i drugih djelatnosti od interesa za stanovnike Grada,
- donosi program rada Gradskog vijeća,
- raspisuje referendum,
- donosi akt o uspostavljanju suradnje s drugim jedinicama lokalne samouprave,
- donosi odluke o pristupanju međunarodnim udrugama lokalnih jedinica drugih država u skladu sa zakonom,
- odlučuje o prijenosu pojedinih poslova iz članka 18. ovog Statuta na Splitsko-dalmatinsku županiju, odnosno jedinice mjesne samouprave,
- donosi odluke o porezima, naknadama, pristojbama i drugim prihodima od interesa za Grad,
- razmatra izvješće Gradskog poglavarstva i tijela gradske uprave, pravnih osoba kojima je Grad Sinj osnivač ili vlasnik ili se financiraju iz Gradskog proračuna Grada Sinja,
- odlučuje o drugim pitanjima iz samoupravnog djelokruga Grada u skladu sa zakonom i Statutom Grada.

4.2.2. Upravna vlast

Za obavljanje poslova iz samoupravnog djelokruga jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave kao i poslova državne uprave prenijetih na te jedinice ustrojavaju se upravni odjeli i službe (upravna tijela). Upravnim odjelima Grada upravljaju pročelnici, koje na temelju javnog natječaja imenuje Gradsko poglavarstvo.

Upravni odjeli Grada u okviru svog djelokruga i ovlasti:
- neposredno izvršavaju odluke i druge opće akte Gradskog vijeća i osiguravaju njihovo provođenje,
- neposredno izvršavaju poslove državne uprave kada su ti poslovi prenijeti u djelokrug Grada,
- prate stanje u područjima za koje su osnovani i o tome izvješćuju Gradsko poglavarstvo,
- preuzimaju nacrte odluka i drugih općih akata koje donosi Gradsko vijeće, nacrte akata koje donosi Gradsko poglavarstvo te pripremaju izviješća, analize i druge materijale iz svog djelokruga za potrebe Gradskog vijeća i Poglavarstva,
- pružaju stručnu i drugu pomoć građanima u okviru prava i ovlasti Grada,
- podnose izviješća Gradskom vijeću i Poglavarstvu o svom radu,
- obavljaju i druge poslove za koje su ovlašteni.

U Gradu Sinju organizirani su sljedeći Upravni odjeli:

- Upravni odjel za komunalnu djelatnost (10 zaposlenika)
- Upravni odjel za prostorno planiranje, gospodarenje prostorom i razvoj (12 zaposlenika)
- Upravni odjel za financije (4 zaposlenika)
- Upravni odjel za društvene djelatnosti (3 zaposlenika), te
- Tajništvo (15 zaposlenika).

4.2.3. Javne gradske službe

Radi pružanja usluga kojima se osiguravaju nezamjenjivi uvjeti života i rada građana, gospodarskih i drugih subjekata na području Grada Sinja organiziraju se javne službe.

Javne službe organiziraju se u području komunalnih djelatnosti, a kada je to zakonom predviđeno, i u drugim područjima, i to kao javna, gradska trgovačka društva poduzeća ili pak kao javne, gradske ustanove, ako zakonom nije propisan drugi oblik organiziranja. Pojedine javne službe Grad može organizirati osnivanjem tih službi zajedno s drugim JLS, radi ostvarivanja zajedničkih interesa u tim djelatnostima.

U Gradu Sinju djeluju 2 javna, gradska trgovačka društva:
- Kamičak d.o.o. - koje se bavi upravljanjem parkiralištima, te
- JKP "Vodovod i čistoća Sinj" d.o.o. - za obavljanje djelatnosti vodoopskrbe i ostalih komunalnih djelatnosti.

U Gradu Sinju djeluju i 5 javnih, gradskih ustanova:
- Gradska knjižnica Sinj,
- Dječji vrtić "Bili cvitak",
- Kulturno-umjetničko središte,
- Muzej Cetinske krajine, te
- Dobrovoljno vatrogasno društvo Sinj.

4. 2. 4. Mjesna samouprava

Radi ostvarivanja prava na neposredno sudjelovanje građana u odlučivanju o lokalnim poslovima od neposrednog i svakodnevnog utjecaja na život i rad građana u Gradu Sinju Statutom Grada definirani su sljedeći mjesni odbori:

1. Mjesni odbor Bajagić za područje naselja Bajagić,
2. Mjesni odbor Brnaze za područje naselja Brnaze,
3. Mjesni odbor Čitluk za područje naselja Čitluk,
4. Mjesni odbor Glavice za područje naselja Glavice,
5. Mjesni odbor Gljev za područje naselja Gljev,
6. Mjesni odbor Han za dio područja naselja Obrovac,
7. Mjesni odbor Jasensko za područje naselja Jasensko,
8. Mjesni odbor Karakašica zu područje naselja Karakašica,
9. Mjesni odbor Lučane za područje naselja Lučane,
10. Mjesni odbor Obrovac za dio područja naselja Obrovac,
11. Mjesni odbor Radošić za područje naselja Radošić,
12. Mjesni odbor Sinj za područje naselja Sinj,
13. Mjesni odbor Suhač za područje naselja Suhač,
14. Mjesni odbor Turjaci zu područje naselja Turjaci,
15. Mjesni odbor Zelovo za područje naselja Zelovo.

Granice područja mjesnih odbora utvrđuju se posebnom odlukom Gradskog vijeća. Tijela mjesnog odbora su:

- Vijeće mjesnog odbora
- predsjednik Vijeća mjesnog odbora.

Vijeće mjesnog odbora je predstavničko tijelo građana mjesne samouprave koje donosi akte u okviru djelokruga mjesne samouprave, a broji između 7 i 15 članova. Vijeće mjesnog odbora predlaže:

- koncept razvoja svoga područja u okviru razvojnih dokumenata Grada,
- programe razvoja komunalne infrastrukture na svom području,
- odluke i druge akte u svezi s uređenjem naselja, kvaliteti stanovanja obavljanjem komunalnih i drugih uslužnih djelatnosti,
- odluke o zadovoljavanju potreba stanovnika s područja socijalne skrbi, športa, kulture, tehničke kulture, osnovnog obrazovanja, predškolskog odgoja, i sl.
- mjere i akcije za zaštitu i unapređenje okoliša,
- mjere stanja sigurnosti i zaštite civilnog stanovništva i materijalnih dobara,
- i druge poslove iz samoupravnog djelokruga mjesne samouprave.

4.2.5. Administrativni kapacitet upravljačke strukture Grada

Ne ulazeći detaljno u analizu upravljačke strukture u lokalnoj zajednici na način kako to reguliraju zakonski propisi, u nastavku ističemo samo ključne probleme koji se tiču njene političko-izvršne i upravne komponente te osposobljenosti i snage administracije u pripremi i provedbi razvojnih dokumenata u različitim segmentima djelovanja lokalne samouprave.

Temeljna pitanja u ovom segmentu vezuju se uz:

- učinkovitost funkcioniranja upravljačkih struktura (osobito na relaciji Gradskog vijeća, Gradonačelnika i Gradskog poglavarstva);

- učinkovitost i osposobljenost lokalne, gradske administracije za uspješno obavljanje tekućih zadataka, kako u odnosu na zahtjeve stanovnika tako i u odnosu na provedbu razvojnih mjera i projekata zacrtanih u razvojnim dokumentima Grada;
- učinkovitost upravljanja gradskom imovinom i komunalnim poduzećima, osobito u odnosu na dostupnost i kvalitetu komunalnih usluga;
- osposobljenost za kvalitetno upravljanje proračunskim sredstvima te osiguranje dopunskih izvora financiranja razvoja na području lokalne samouprave;
- te drugi aspekti koji ukazuju na snagu administrativno-upravljačkog kapaciteta Grada.

Iskustva sličnih propitivanja učinkovitosti lokalne uprave najčešće ukazuju na niz problema koji proizlaze iz manjka osposobljenosti, osobito u dijelu implementacijske sposobnosti kada su razvojni projekti u pitanju, zatim problem čestog izravnog uplitanja politike u rad uprave, pitanje kontrole uprave, pitanje motivacije za rad uprave koja uglavnom nije velika, pitanje kvalitete managementa kadrova i poslova u upravi, pitanje horizontalne povezanosti službi, ali i kvalitete vertikalne koordinacije različitih segmenata uprave i službi, pitanje racionaliziranja resursa, i slično.

Postavlja se pitanje: kakva je situacija u tom pogledu u Gradu Sinju? U pogledu učinkovitosti upravljačkih strukura na radionici partnerske skupine ocijenjeno je da postoji problem vezano za sporost donošenja odluka koja je uvjetovana postizanjem konsenzusa više partnera koji trenutno sudjeluju u vlasti. Što se tiče učinkovitosti i osposobljenosti lokalne administracije ocijenjeno je da postoji relativno veliki broj ljudi u gradskoj upravi, a s druge strane slabo motiviranih i nespremnih na stjecanje novih znanja. Može se reći da postoji dosta široki prostor za edukaciju i usavršavanje kadrova zaposlenih u gradskoj upravi pa se postavlja pitanja načina i metoda za poticanje i veću motivaciju zaposlenika u pogledu kontinuiranog usavršavanja i mogućeg napredovanja.

Važan aspekt ukupnog djelovanja gradske administracije je i komunikacija s javnošću o ukupnom poslovanju i razvojnim projektima Grada. Ocjena je da ta komunikacija nije na zavidnoj razini zbog čega se događa da informacije o dobrim projektima i drugim pozitivnim razvojnim pomacima u okviru djelovanja gradske uprave teško dolaze do građana.

Konačno, postavlja se pitanje projektnog pristupa organizaciji rada gradske uprave. Ocjena je da nema dovoljno kvalitetnih projekata koji bi bili temelj za lobiranja kod institucija na višoj razini vlasti, a što bi rezultiralo i višom razinom transfera prema gradskom proračunu. Iako, treba uzeti u obzir da su transferi JLS-i bili nešto viši, ali nisu registrirani u proračunu već su transferirani direktno krajnjim korisnicima – komunalnim poduzećima.

4.3. Nevladine udruge (NGO) i partnerstvo s javnim sektorom

Osnovni preduvjet za uključivanje građana, odnosno zajednice, u sustave odlučivanja jest razvijena demokratska struktura na svim razinama, pa tako i na razini regionalne samouprave. Da bi se postiglo njihovo djelatno uključivanje, potrebno je demokratsku strukturu nadopuniti s više neformalnih ili poluformalnih kanala, koji različitim skupinama i dijelovima lokalne zajednice omogućuju proširenje komunikacije i utječu na procese donošenja odluke.

Tablica 4.1. **Udruge na prostoru Grada Sinja po područjima**

Područje:	Broj udruga
Športske udruge	48
Kulturne udruge	20
Gospodarske udruge	10
Socijalne udruge	7
Udruge iz Domovinskog rata	5
Ekološke udruge	3
Humanitarne udruge	3
Hobističke udruge	3
Ostale udruge	21
UKUPAN BROJ UDRUGA	120

Izvor: Središnji državni ured za upravu, 2007.

Razvojem skupnih aktivnosti i umrežavanjem različitih inicijativa i organizacija raste «socijalni kapital» i bolje se čuva dugoročnost djelovanja većeg broja ljudi. Zato se može reći da su pokazatelji djelatne i vitalne zajednice široka rasprostranjenost organizacija u zajednici (najčešće udruga), te dobra obaviještenost i spremnost za suradnju predstavnika izabrane vlasti s tim i takvim organizacijama u različitim segmentima socio-ekonomskog djelovanja.

Zaista, i na prostoru Grada Sinja djeluje veliki broj (čak 120) civilnih udruga koje upotpunjuju institucionalnu razvojnu matricu Grada. U prethodnoj tablici dan je pregled područja u kojima je najveća koncentracija civilnih udruga:

Generalni problem u radu samih udruga je da je članstvo često nedovoljno educirano za rad u udrugama, ciljevi su nejasni, aktivnosti nekontinuirane. Osim toga, udruge se u velikoj mjeri oslanjaju na jedinice lokalne samouprave kada je financiranje njihovog rada u pitanju, a to može dovesti do niza popratnih problema kao što je pitanje prevelike ovisnosti udruga o JLS i dosljednost u ostvarivanju ciljeva, odnosno svrhe postojanja samih udruga. Isto tako, vrlo česta je pojava da je financiranje, te davanje prostora za rad udruga dosta netransparentno, budući da vrlo često ne postoje jasno definirani kriteriji u jedinicama lokalne samouprave. U slučaju Grada Sinja donacije različitim udrugama sežu preko 5 mil. kuna, pri čemu je najveći dio usmjeren prema športskim i kulturnim udrugama i klubovima, a što je logično s obzirom da samo njihov broj seže do gotovo 60% ukupnog broja udruga u Sinju.

4.4. Potporne institucije u gospodarstvu

Značajno mjesto u ukupnoj institucionalnoj infrastrukturi, osobito važno za socio-ekonomski razvoj lokalne zajednice, imaju i institucije koje se bave različitim oblicima izravne i neizravne potpore razvoju gospodarstva. S obzirom da će u drugim dijelovima studije biti više riječi o ovim institucijama na ovom mjestu ih navodimo kako bi ostvarili cjeloviti prikaz institucija odgovornih za ukupni razvoj Grada Sinja.

1. **GOSPODARSKA ZONA KUKUZOVAC:** U dosadašnjim strateškim razvojnim i prostorno planskim dokumentima Grada Sinja, kapitalni projekt u području ostvarivanja uvjeta za gospodarski razvitak Grada je Gospodarska zona Kukuzovac, južno od naselja Grada, a 10 km od čvora Dugopolje na auto cesti Zagreb-Split, na površini od 156 ha izvaredno povoljnog terena za ovu namjenu. Zonom upravlja Društvo za razvitak, izgradnju i upravljanje gospodarskom zonom Kukuzovac d.o.o.

2. **Udruženje obrtnika Sinj** – stručno-poslovna organizacija obrtnika koja „pokriva" nešto šire područje od samog Grada Sinja, odnosno uključuje obrtnike čije je sjedište obrta na području gradova Sinja, Trilja i Vrlike te općina Hrvace, Otok i Dicmo. Zadaća Udruženja je da promiče, usklađuje, zastupa i predstavlja zajedničke interese svojih članova. Udruženje obrtnika Sinj je član Obrtničke komore Splitsko-dalmatinske županije, koja je član Hrvatske obrtničke komore. Udruženje broji cca 800 aktivnih obrtnika.

3. **Poduzetnički centar Sinj** – također predstavlja iznimno važnu potpornu instituciju koja osigurava različite oblike savjetodavne, edukativne i praktične pomoći malim i srednjim poduzetnicima i obrtnicima na području Grada i šire.

4. **Turistička zajednica Grada Sinja** – djeluje u cilju unapređivanja općih uvjeta za razvoj turizma na prostoru Grada i šire lokalne zajednice, a osobito u cilju podizanje kvalitete turističkih i drugih komplementarnih usluga, promocije turističkog proizvoda Sinja te razvijanja svijesti o važnosti gospodarskih, društvenih i drugih učinaka turizma.

ZAKLJUČCI/PROBLEMI: INSTITUCIJE RAZVOJNOG UPRAVLJANJA

- Relativno dobra zastupljenost razvojnih institucija, kako onih horizontalno strukturiranih tako i onih koje pokrivaju različite razine razvojnog djelovanja.
- Zadovoljavajuća kapacitiranost lokalne samouprave u pogledu broja zaposlenih, ali istovremeno i nedovoljna spremnost za kontinuirano usavršavanje neophodno za usvajanje suvremenih načela i principa upravljanja lokalnim razvojem.
- Nedovoljan broj kvalitetno pripremljenih razvojnih projekata slabi položaj Grada u komunikaciji s višim razinama vlasti, te u konačnici rezultira manjom razinom kapitalnih, razvojnih transfera.
- Relativno slaba komunikacija s javnošću o poslovanju i razvojnim projektima Grada zbog čega informacije o dobrim projektima i njihovim učincima teško dolaze do građana.
- Usvojena metodologija višegodišnjeg proračunskog planiranja baziranog, između ostalog, na programskom principu doprinosi transparentnosti i koherentnosti gradskog proračuna.
- Kvalitetan odnos prihoda i rashoda iz poslovanja u proračunu Grada je takav da ostaje dovoljno prostora za financiranje kapitalnih ulaganja!
- Postojanje institucija, različitih programa, mjera i aktivnosti na višim razinama (regionalna i državna) usmjerenih prema razvoju specifičnih područja u koja spada i područje grada Sinja predstavlja značajan potencijal za budući razvoj Grada.

5. GOSPODARSTVO GRADA SINJA

5.1. Opća slika gospodarstva

5.1.1. Položaj Sinja u gospodarstvu sinjske mikroregije

S obzirom da službeni podaci o BDP na razini Grada ne postoje, dinamika gospodarskih kretanja u Gradu Sinju analizirana je temeljem poznatih podataka o financijskom poslovanju gospodarskih sbjekata sa sjedištem na području grada Sinja.

Financijski podaci o poslovanju gospodarskih subjekata na području grada Sinja pokazuju da je 2002. godina bila najuspješnija. Tada je, naime ostvaren najviši ukupni prihod u odnosu na cjelokupno analizirano razdoblje (2002.-2005.), te najpovoljniji konsolidirani financijski rezultat po zaposlenom (najniži neto-gubitak). Čak i u ovako kratkom razdoblju uočava se neravnomjerno kretanje analiziranih pokazatelja. Tako je u 2003. zabilježen značajni pad gospodarskih aktivnosti – pad prihoda i rashoda u rasponu od 20-25%, ali i porast dobiti nakon oporezivanja od ca. 70%. Ipak, promatrane je godine gubitak nakon oporezivanja porastao za otprilike 2,5 puta što je doprinijelo izrazitom pogoršanju konsolidiranog financijskog rezultata sinjskog gospodarstva na nešto više od -17 mil. HRK (tablica 5.1.).

Tablica 5.1. **Financijski rezultati poslovanja gospodarstva grada Sinja (HRK), 2002.-2005.**

	2002.	2003.	2004.	2005.
broj poduzeća	210	210	208	214
ukupni prihodi	640.786.923	484.960.929	520.483.844	527.462.277
ukupni rashodi	639.463.986	500.552.545	524.344.614	548.478.217
dobit nakon oporezivanja	8.415.488	14.808.249	12.698.373	11.868.162
gubitak nakon oporezivanja	8.900.991	32.135.148	18.247.863	34.823.895
konsolidirani financijski rezultat	-485.503	-17.326.899	-5.549.490	-22.960.733
broj zaposlenih	2.146	1.869	1.868	1.921
konsolidirani financijski rezultat po zaposlenom	-226,2	-9.270,6	-2.970,8	-11.952,5

Izvor: Splitsko-Dalmatinska županija – Kretanje u gospodarstvu..., 2005.-2006.
FINA- Grad Sinj; podaci iz godišnjih izvještaja za 2005.g.

Za razliku od grada Sinja, iste su godine (2003.) ostale općine na području Sinjske krajine i gradovi Trilj i Vrlika doživjeli povoljnija kretanja konsolidiranog financijskog rezultata. Divergentna kretanja konsolidiranog financijskog rezultata poslovanja gospodarskih subjekata uočljiva su tijekom cijelog analiziranog razdoblja, ipak najviše na njegovom samom kraju 2005. godine kada se sa najvišim negativnim rezultatom (po zaposlenom) ističe grad Sinj sa ca. -12.000 HRK (tablica 5.2.).

Tablica 5.2. **Konsolidirani financijski rezultat po zaposlenom za gospodarstva gradova i općina Sinjske krajine, 2002-2005.**

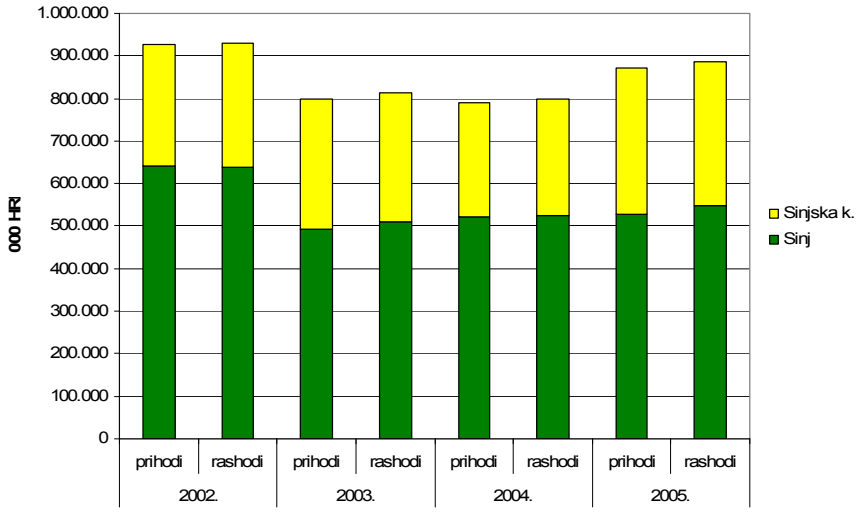
	2002.	2003.	2004.	2005.
Dicmo	38.398,2	29.659,4	2,279,0	-1.563,8
Hrvace	11.883,7	11.053,7	15.954,9	13.099,7
Otok	1.950,5	4.136,4	5.089,6	7.445,3
Sinj	-226,2	-9.270,6	-2.970,8	-11.952,5
Trilj	-26.156,2	-4.556,0	-8.878,4	-1.652,4
Vrlika	-24.576,6	-34.493,9	-57.087,1	56.775,6

Izvor: isto

S obzirom na kretanje financijskih pokazatelja gospodarstva grada Sinja, može se ustvrditi da je ono pogoršalo svoj položaj u odnosu na ostatak Sinjske krajine, ali da je istovremeno zabilježilo pozitivne pomake u okviru Splitsko-Dalmatinske županije.

Mjereno relativnim pokazateljima, udjel prihoda gospodarstva Sinja u gospodarstvu Sinjske krajine opao je sa 69% (2002.) na 65% (2005.), jednako kao što je u istom razdoblju nastupio i pad udjela rashoda sa 68% na 60% (grafikon 5.1). Istovremeno, u odnosu na Splitsko-Dalmatinsku županiju udjel prihoda sinjskog gospodarstva porastao je sa 2,1% na 2,8%, dok su rashodi opali sa 2,1% na 1,5%. Ovi pokazatelji pokazuju da ***gospodarstvo grada Sinja u promatranom razdoblju (2002.-2005.) raste nešto sporije od gospodarstva sinjske mikroregije, ali i nešto dinamičnije u odnosu na županijski prosjek.***

Grafikon 5.1. **Udjel grada Sinja u gospodarstvu Sinjske krajine s obzirom na financijske pokazatelje prihoda i rashoda, 2002.-2005.**

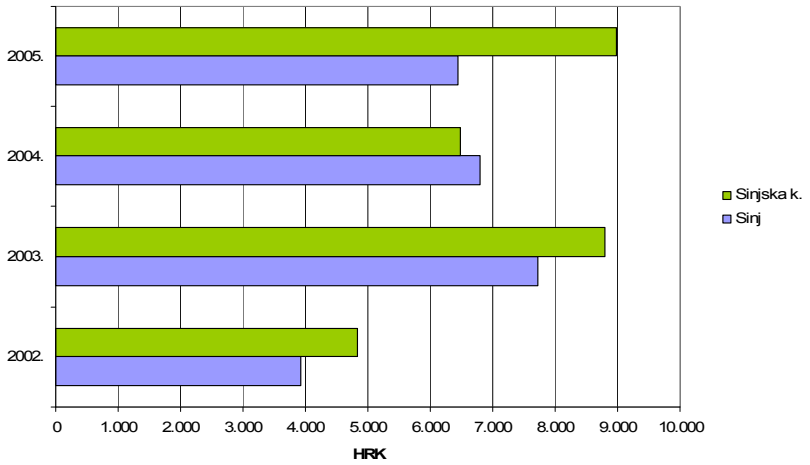

Izvor: Splitsko-Dalmatinska županija – Izvješće o stanju u gospodarstvu..., 2005.-2006.

Kretanje dobiti nakon oporezivanja također potvrđuje nešto manje povoljne tendencije u gospodarstvu grada Sinja u odnosu na ukupnu Sinjsku krajinu, ali i nešto dinamičniji rast, mjereno s obzirom na kretanje profitabilnosti gospodarstva Županije.

Udjel sinjskog gospodarstva u dobiti nakon oporezivanja u svim gradovima i općinama mikroregije opao je sa 65% (2002.) na 52,6% (2005.), dok je udjel u gospodarstvu Splitsko-dalmatinske županije porastao sa 0,3% na 0,73%. Grafikon 5.2. prikazuje kretanje dobiti nakon oporezivanja po zaposlenom za grad Sinj i Sinjsku krajinu (2002.-2005.).

Grafikon 5.2. **Dobit nakon oporezivanja po zaposlenom za Sinj i Sinjsku krajinu (HRK), 2002.-2005.**

Izvor: Splitsko-Dalmatinska županija – Izvješće o stanju u gospodarstvu..., 2005.-2006.

Grafikon 5.2. pokazuje da je 2004. godine, kako u Sinju, tako i u cjelokupnoj mikroregiji nastupio pad profitabilnosti poslovanja nakon čega su nastupila divergentna kretanja – pad prosječne profitabilnosti poduzeća na području grada Sinja i snažni rast profitabilnosti ostatka Sinjske krajine.

Slične tendencije mogu se pratiti i temeljem podataka o zaposlenosti (rast broja zaposlenih Sinjske krajine u 2005.) prema kojima grad Sinj apsorbira gotovo ¾ ukupnog broja zaposlenih u širem okruženju. U odnosu na podatke iz 2002. prema kojima su zaposleni na području grada Sinja činili 80,1% ukupno zaposlenih Sinjske krajine, može se zaključiti da raste relativni gospodarski značaj okolnih općina i gradova[7] (tablica 5.3.). Tako su u razdoblju 2002.-2005. porast zaposlenosti doživjeli: Dicmo (225,5%), Vrlika (30,4%) i Trilj (12,1%), dok je Otok doživio pad broja zaposlenih od -25%, slično kao i Sinj (-14,3%).

Iako prilikom tumačenja opisanih relativnih pokazatelja valja uzeti u obzir i apsolutne početne vrijednosti, kao i apsolutne iznose promjene, ***neupitno je da se između grada Sinja i ostatka mikroregije mogu ostvariti pozitivni sinergijski učinci koji će doprinijeti nešto snažnijem gospodarskom rastu Sinja.***

Tablica 5.3. **Prosječni godišnji broj zaposlenih na području gradova i općina Sinjske krajine, 2002.-2005.**

	2002.	2003.	2004.	2005.
Dicmo	51	74	123	166
Hrvace	33	39	44	33
Otok	116	142	104	87
Sinj	2.146	1.869	1.868	1.921
Trilj	265	300	289	297
Vrlika	69	74	81	90
UKUPNO	2.680	2.498	2.509	2.513

Izvor: Splitsko-Dalmatinska županija – Izvješće o stanju u gospodarstvu..., 2005.-2006.

[7] Na području grada Sinja u 2005. godini nalazi se 68,4% poduzeća Sinjske krajine. Ipak, udjel Sinja u najznačajnijim financijskim pokazateljima (ukupni prihodi, ukupni rashodi, dobit prije oporezivanja) je ispodprosječan, osim u slučaju gubitka prije oporezivanja čiji udjel iznosi 86,7%. Također, u analiziranom su razdoblju (2002.-2005.) svi udjeli zabilježili pad, osim gubitka nakon oporezivanja.

U 2005. godini u gospodarstvu grada Sinja ostvareno je 19,6 mil. HRK novostvorene vrijednosti[8] što je tek 35,2% novostvorene vrijednosti gospodarstva Sinjske krajine (55,8 mil. HRK), odnosno 0,98% vrijednosti istoga pokazatelja Splitsko-dalmatinske županije.

Podaci o dodanoj vrijednosti i učinkovitosti intelektualnog kapitala dani su u tablici 5.4. prema kojoj sinjsko gospodarstvo i dalje ostvaruje relativno visoki iznos dodane vrijednosti, kako u apsolutnom smislu, tako i s obzirom na relativne pokazatelje (dodana vrijednost po poduzeću i zaposlenom). Ipak, se najvišom vrijednošću ovoga pokazatelja u relativnom smislu ističe grad Vrlika.

Koeficijent učinkovitosti intelektualnog kapitala sinjskog gospodarstva iznosi 1,26, te bilježi solidan porast (5,82%) slično kao i dodana vrijednost (8,3%)

Tablica 5.4. **Pokazatelji ekonomske uspješnosti po gradovima i općinama Sinjske krajine, siječanj-rujan 2005.**

	dodana vrijednost (HRK)				učinkovitost intelektualnog kapitala	
	ukupno	po poduzeću	po zaposlenom	promjena (%)	koeficijent	promjena (%)
Dicmo	1.111.617	111.162	6.696	-85,8	1,47	17,1
Hrvace	907.775	64.841	27.508	-54,1	2,34	-16,7
Otok	3.431.186	245.085	39.439	-43,5	1,47	-48,4
Sinj	74.775.479	352.620	40.628	8,3	1,26	5,82
Trilj	11.867.042	242.185	39.956	30,0	1,39	182,8
Vrlika	11.336.118	1.030.556	125.957	187,3	3,64	-31,6

Izvor: Splitsko-Dalmatinska županija – Izvješće o stanju u gospodarstvu..., 2005.-2006.

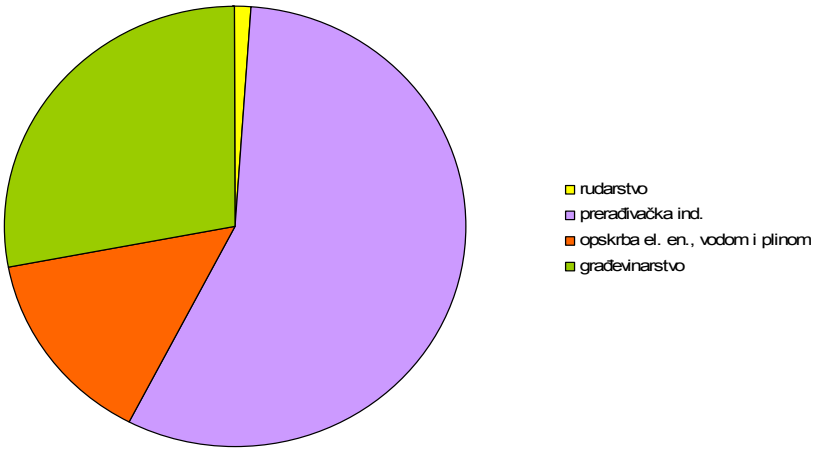
5.1.2. Struktura gospodarstva grada Sinja

Iako s obzirom na broj poduzeća na području grada Sinja dominira uslužni sektor, najznačajniji poslodavac je industrija, i to prerađivačka (697 zaposlenih u 2004.g.), koja u strukturi gospodarstva osigurava 64,5% radnih mjesta od čega najviše u tekstilnoj industriji č čak 56,8%, dok je u drvnoj industriji zaposleno 13,2%, u preradi nemetalnih proizvoda 10,9% i 9,2% u metalnoj industriji.

Značajni generator zaposlenosti je i djelatnost građevinarstva koja angažira 28% zaposlenih u industriji (grafikon 5.3).

[8] Zbroj vrijednosti bruto-plaća i dobiti prije oporezivanja.

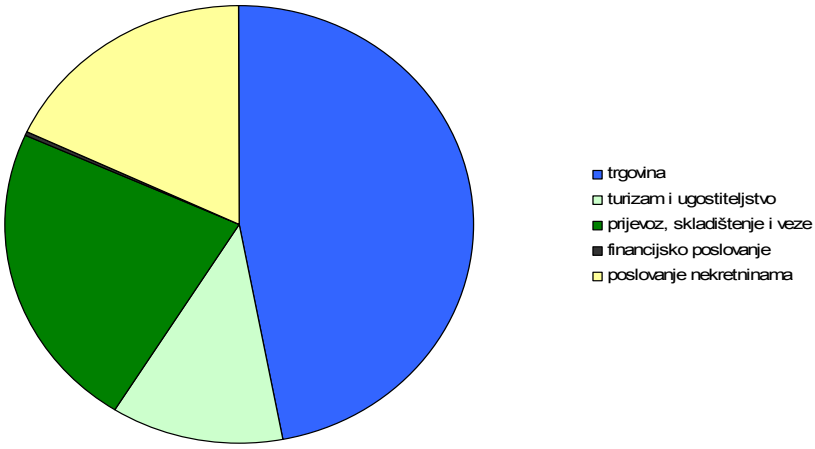
Grafikon 5.3. **Struktura zaposlenosti u industriji Sinja (%), 2005.**

Izvor: Financijska agencija – Grad Sinj – podaci iz godišnjih financijskih izvještaja poduzetnika za 2005. godinu

U uslužnom sektoru s najvišim brojem zaposlenih, uz trgovinu na veliko i malo nalazi se i prijevoz, skladištenje i veze; oni zajedno osiguravaju nešto više od 70% radnih mjesta u tercijarnom sektoru na području grada Sinja (grafikon 5.4.).

Grafikon 5.4. **Struktura zaposlenosti u uslužnom sektoru Sinja (%), 2005.**

Izvor: Financijska agencija – Grad Sinj – podaci iz godišnjih financijskih izvještaja poduzetnika za 2005. godinu

S obzirom na prihode ostvarene u 2005. godini, ***uslužni i industrijski sektor imaju približno podjednake udjele u gospodarstvu grada Sinja, dok primarni i kvartarni sektor zajedno ostvaruju udjel od svega 3,5%*** (tablica 5.5.).

Gotovo polovica (46,8%) prihoda industrije u 2004. ostvarena je u prerađivačkoj industriji (od čega proizvodnja nemetalnih mineralnih proizvoda, te tekstilna i metalna industrija čine 61,9% prihoda prerađivačke industrije), dok je 38,3% prihoda realizirano u građevinarstvu, 12,3% u

djelatnosti opskrbe električnom energijom, vodom i plinom, a 2,6% u okviru djelatnosti rudarstvo i vađenje.

Najznačajniji izvor prihoda u uslužnom sektoru su ***trgovina (78,1%), prijevoz, skladištenje i veze (11,5%) i poslovanje nekretninama i iznajmljivanje (7%).*** Turizam i ugostiteljstvo sudjeluju u ukupnim prihodima sinjskog gospodarstva sa svega 3,3%.

U svim sektorima, osim industrije rasla je dobit prije oporezivanja – u 2005. u odnosu na 2003. ona je porasla za gotovo 60% u tercijarnom sektoru, dok je u primarnom i kvartarnom sektoru povećana za po ca. 3,5 puta.

U isto ***vrijeme dobit prije oporezivanja u sekundarnom sektoru je prepolovljena što ukazuje na ozbiljne probleme u industriji Sinja***. To potvrđuje i visina dobiti prije oporezivanja po zaposlenom koja za sinjsku mikroregiju u prosjeku iznosi cca 7.200 HRK. Svi sektori osim industrije ostvaruju višu vrijednost ovoga pokazatelja, dok je ona u industriji za 33,5% niža od prosjeka i iznosi 4.744 HRK (tablica 5.5.).

Tablica 5.5. **Financijski pokazatelji uspješnosti gospodarstva grada Sinja po sektorima (HRK), 2003.-2005.**

sektor*	broj poduzetnika		prosječni broj zaposlenih			ukupni prihodi			ukupni rashodi		
	2004.	2005.	2003.	2004.	2005.	2003.	2004.	2005.	2003.	2004.	2005.
primarni	8	9	8	10	30	6.348.004	3.557.323	10.415.336	6.668.701	3.835.509	10.103.455
sekundarni	49	53	1.239	1.246	1.240	257.159.438	274.186.951	252.531.589	254.426.632	269.498.762	256.637.772
tercijarni	140	142	569	560	589	213.871.081	235.323.639	256.185.765	232.111.413	243.583.969	273.478.583
kvartarni	11	10	54	52	62	7.582.406	7.415.931	8.329.584	7.525.799	7.426.374	8.258.407
UKUPNO	208	214	1.870	1.868	1.921	484.960.929	520.483.844	527.462.274	500.732.545	524.344.614	548.478.217

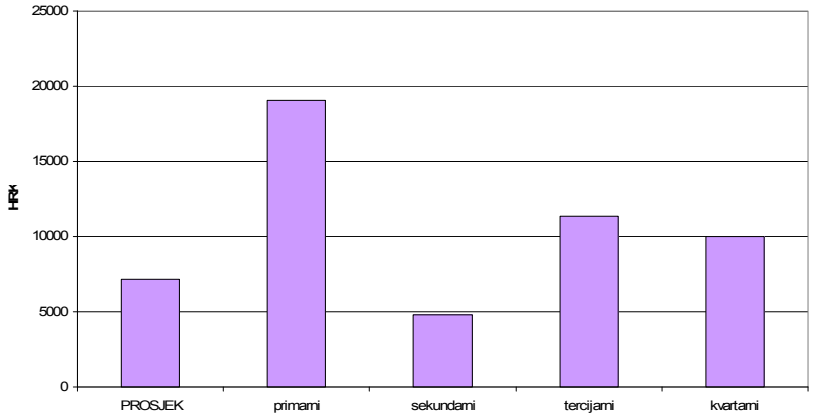
sektor*	dobit prije oporezivanja			gubitak prije oporezivanja			dobit nakon oporezivanja			gubitak nakon oporezivanja		
	2003.	2004.	2005.	2003.	2004.	2005.	2003.	2004.	2005.	2003.	2004.	2005.
primarni	170.291	136.734	572.460	490.988	414.920	260.576	124.493	114.112	459.963	490.988	414.920	292.861
sekundarni	12.019.186	8.511.968	5.910.052	9.106.380	3.832.778	10.016.234	11.041.416	7.720.921	5.222.129	9.111.376	3.830.385	10.016.234
tercijarni	4.210.887	5.581.761	6.671.757	22.451.217	13.842.093	23.964.575	3.522.500	4.736.535	5.653.323	22.455.531	13.844.197	23.964.575
kvartarni	133.589	147.918	621.269	77.253	158.361	550.092	119.390	126.805	532.747	77.253	158.361	550.225
UKUPNO	16.533.953	14.378.381	13.775.538	32.125.838	18.248.152	34.791.477	14.807.799	12.698.373	11.868.162	32.135.148	18.247.863	34.823.895

sektor*	konsolidirani financijski rezultat			konsolidirani financijski rezultat po zaposlenom			novostvorena vrijednost			novostvorena vrijednost po zaposlenom		
	2003.	2004.	2005.	2003.	2004.	2005.	2003.	2004.	2005.	2003.	2004.	2005.
primarni	-366.495	-300.808	167.102	-45.812	-30.081	5.570	397.302	485.784	-	49.663	48.578	-
sekundarni	1.930.040	3.890.536	-4.794.105	1.558	3.122	-3.866	66.791.129	69.109.376	-	53.907	55.465	-
tercijarni	-18.933.031	-9.107.662	-18.311.252	-33.274	-16.264	-31.089	33.810.626	33.903.871	-	59.421	60.543	-
kvartarni	42.137	-31.556	-17.478	780	-607	-282	2.878.336	3.353.544	-	53.303	64.491	-
UKUPNO	-17.327.349	-5.549.490	-22.955.733	-9.266	-2.971	-11.950	103.877.393	106.852.575	-	55.549	57.202	-

Izvor: Financijska agencija – Grad Sinj – podaci iz godišnjih financijskih izvještaja poduzetnika za 2002.-2005. godinu

* Primarni: poljoprivreda, lov, šumarstvo; ribarstvo. Sekundarni: rudarstvo i vađenje; prerađivačka industrija; opskrba električnom energijom, plinom i vodom; građevinarstvo. Tercijarni: trgovina na veliko i malo; hoteli i restorani; prijevoz, skladištenje i veze; financijsko poslovanje; poslovanje nekretninama, iznajmljivanje. Kvartarni: javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje; obrazovanje; zdravstvena zaštita i socijalna skrb; ostale društvene, socijalne i osobne uslužne djelatnosti.

Grafikon 5.5. **Dobit prije oporezivanja po zaposlenom prema gospodarskim sektorima (HRK), 2005.**

Izvor: Financijska agencija – Grad Sinj – podaci iz godišnjih financijskih izvještaja poduzetnika za 2005. godinu

Slično kao i s obzirom na udjele u ukupnim prihodima, industrija i uslužni sektor imaju približno podjednake udjele i u dobiti nakon oporezivanja, te na taj način ostvaruju čak 90% dobiti u gospodarstvu Sinja. Iako promatran u relativno kratkom vremenskom intervalu, konsolidirani financijski rezultat ima vrlo nestabilno kretanje što ukazuje na još uvijek neostvarene stabilne tendencije gospodarskog rasta na području grada Sinja.

Najpovoljniji konsolidirani financijski rezultat po poduzeću ostvaruje se u primarnom sektoru, dok se najmanje nepovoljni rezultat (najmanji neto-gubitak) ostvaruje u kvartarnom sektoru.

Ipak, najlošiji pojedinačni rezultat po djelatnostima ostvaruje se u uslužnom sektoru i to kod prijevoza (gotovo 1 mil. HRK), dok se osjetni niži prosječni neto-gubitak (ca. 50.000 HRK) ostvaruje u trgovini.

U industrijskom sektoru jedino prerađivačka industrija ostvaruje negativni konsolidirani financijski rezultat koji u prosjeku po poduzeću iznosi cca 300.000 HRK; u isto vrijeme (2005.) rudarstvo i vađenje, opskrba električnom energijom i građevinarstvo ostvaruju pozitivni predznak konsolidiranog financijskog rezultata.

U gospodarstvu na području grada Sinja jedino primarni (poljoprivreda) i sekundarni (industrija) sektor ostvaruju ispodprosječnu novostvorenu vrijednost po zaposlenom (tablica 5.5.).

5.1.3. Problem nezaposlenosti u gradu Sinju

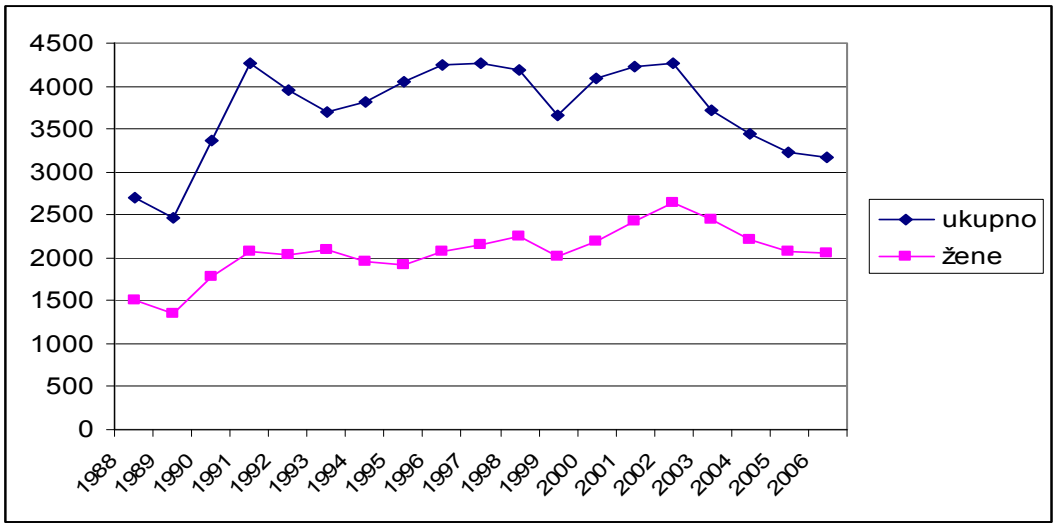
Nezaposlenost je značajni problem svake lokalne zajednice jer predstavlja neiskorišten razvojni resurs i ukazuje na socijalnu ugroženost značajnog dijela osoba koje su njome pogođene. Dugoročna nezaposlenost dodatno utječe na gubitak radnih navika i znanja, na psihološko i zdravstveno stanje pogođenih građana, pa i na sam njihov položaj u društvenoj zajednici.

Sinj pokazuje slična kretanja kakva su zahvatila cijelu Hrvatsku s porastom nezaposlenosti koncem osamdesetih godina koju je znatno ubrzao proces tranzicije ka tržišnom gospodarstvu, rat i privatizacija. U vrlo kratkom razdoblju broj se nezaposlenih udvostručio i tek od 2003. godine dolazi do smanjenja, ali još uvijek nije dostignuta predratna razina.

Posebno je neugodna činjenica da je dio smanjenja broja nezaposlenih osoba posljedica pravne regulative u vezi prijavljivanja zavodu za zapošljavanje, a ne stvarnog zapošljavanja.

Proces kretnja na tržištu rada osobito je pogodio žene, jer je njihov udio u ukupnom broju nezaposlenih dosegao gotovo dvije trećine upravo posljednjih godina kada se naizgled ukupna situacija popravlja. Uzme li se u obzir činjenica da su njihove stope aktivnosti niže od stopa muškaraca, odnosno da su one sklonije svoj status nezaposlenosti pretvarati u status domaćice, dakle izaći iz službene radne snage, pokazuje se da je problem nezaposlenosti žena na sinjskom području posebno naglašen.

Grafikon 5.6. **Kretanje registrirane nezaposlenosti u ispostavi Sinj**

Izvor: HZZ, Mjesečni statistički bilten br. 11, razna godišta

Tablica 5.6. **Kretanje registrirane nezaposlenosti u ispostavi Sinj**

XI. mj.	ukupno	žene	udio žena %
1988	2696	1505	55,8
1989	2471	1347	54,5
1990	3368	1776	52,7
1991	4273	2068	48,4
1992	3946	2029	51,4
1993	3690	2089	56,6
1994	3816	1958	51,3
1995	4045	1914	47,3
1996	4238	2073	48,9
1997	4275	2145	50,2
1998	4195	2241	53,4
1999	3668	2015	54,9
2000	4091	2199	53,8
2001	4233	2431	57,4
2002	4265	2634	61,8
2003	3713	2449	66,0
2004	3451	2217	64,2
2005	3228	2071	64,2
2006	3175	2046	64,4

Izvor: HZZ, Mjesečni statistički bilten br. 11, razna godišta

Tablica 5.7. **Struktura registrirane nezaposlenosti prema obrazovanju u ispostavi Sinj u studenom 2006. godine**

		Sinj	udio u %	od toga žena %	Županija	udio u %	od toga žena
Ukupno	Ukupno	3175	100		39090	100	
	žene	2046		64,4	24400		62,4
Bez škole i nezavršene osnovne škole	Ukupno	98	3,1		733	1,9	
	žene	50		51,0	437		59,6
Osnovna škola	Ukupno	554	17,4		7172	18,3	
	žene	324		58,5	4503		62,8
SS za zanimanje do 3 god.i Skola za KV i VKV radnike	Ukupno	1650	52,0		15317	39,2	
	žene	1047		63,5	8455		55,2
SSza zanimanja U trajanju od 4. j više godina	Ukupno	598	18,8		9910	25,4	
	žene	433		72,4	6950		70,1
Gimnazija	Ukupno	84	2,6		1609	4,1	
	žene	61		72,6	1174		73,0
Viša škola, I. Stupanj fakulteta i stručni studij	Ukupno	109	3,4		1975	5,1	
	žene	77		70,6	1354		68,6
Fakulteti, akademije, magisterij, doktorat	Ukupno	82	2,6		2374	6,1	
	žene	54		65,9	1527		64,3

Izvor: Ured državne uprave u Splitsko-dalmatinskoj županiji, služba za gospodarstvo, odsjek za statistiku, Statističko izvješće 11/2006

Prema obrazovnoj strukturi u nezaposlenosti nema posebnih isticanja od uobičajenih pravila (što je lako uočljivo usporedbom sa strukturom u Županiji):

- u nezaposlenosti su brojčano najzastupljenije osobe sa završenom srednjom školom, jer su takve najbrojnije i u ukupnom stanovništvu radne dobi;
- visokoobrazovani imaju niže stope nezaposlenosti jer su konkurentniji na tržištu rada, te na suprotnom kraju nekvalificirani radnici imaju iznadproporcionalni udio u nezaposlenosti u odnosu na udio u stanovništvu;
- udio žena raste s rastom stručne spreme, što međutim samo pokazuje da su one više vezane uz tržište rada od žena s nižom stručnom spremom koje su sklonije svoj status rješavati izvan tržišta rada, odnosno da muškarci konkuriraju na širem području (terenski rad) od žena koje su obično vezanje uz dom.

5.1.4. Vanjska trgovina Sinja i Sinjske krajine

Gospodarstvo grada Sinja ne ostvaruje značajniji doprinos vanjskoj trgovini kako Splitsko-dalmatinske županije, tako i Hrvatske. Mjereno prema volumenu trgovine u 2006. godini na ***području Sinja realizira se tek 0,47% izvoza i uvoza Splitsko-Dalmatinske županije*** što ne predstavlja značajniji pomak u odnosu na 2003. kada je taj udjel iznosio 0,41%.

Cjelokupna sinjska mikroregija ostvaruje tek nešto više, tj. 0,84% volumena trgovine Županije. U okviru mikroregije, ***osim grada Sinja, značajnu trgovinu s inozemstvom ostvaruje i gospodarstvo općine Dicmo (udjel 40%), pa gospodarski subjekti ovih dviju administrativnih jedinica predstavljaju nositelje trgovinske integriranosti sinjskog kraja s inozemstvom*** (tablica 5.8.).

Tablica 5.8. **Izvoz, uvoz i ostali pokazatelji trgovinske integriranosti s inozemstvom gradova i općina sinjske krajine (000 USD), 2003.-2005.**

		Sinj	Dicmo	Hrvace	Otok
2003.	izvoz	1.424	280	8	-
	uvoz	4.637	4.117	727	119
	saldo	-3.213	-3.837	-719	-119
	izvoz/uvoz	0,31	0,07	0,01	0,00
2004.	izvoz	2.974	257	5	-
	uvoz	5.566	4.794	647	158
	saldo	-5.269	-4.537	-642	-158
	izvoz/uvoz	0,53	0,05	0,01	0,00
2005.	izvoz	3.078	66	6	-
	uvoz	5.547	4.991	511	88
	saldo	-2.469	-4.925	-505	-88
	izvoz/uvoz	0,55	0,01	0,01	0,00
2006.	izvoz	3.792	66	17	-
	uvoz	5.625	6.514	624	99
	saldo	-1.833	-6.508	-607	-99
	izvoz/uvoz	0,67	0,01	0,03	0,00

Izvor: Državni zavod za statistiku – Robna razmjena Republike Hrvatske s inozemstvom po županijama, gradovima i općinama, 2003.-2006.

Volumen trgovine gospodarstva grada Sinja iznosi u 2006. godini cca. 9,5 mil. USD od čega 3,7 mil. USD izvoza i 5,6 mil. USD uvoza. Unatoč deficitu od gotovo 2 mlrd. USD, ***kretanje izvoza i uvoza na području Sinja izrazito je povoljnije od onoga Splitsko-Dalmatinske županije, Sinjske krajine, ali i Hrvatske u cjelini.*** Dok je, naime u razdoblju 2003.-2006. izvoz Hrvatske rastao po stopi od ca. 19%, a Splitsko-Dalmatinske županije ca. 12% prosječno godišnje, izvoz gospodarstva Sinja rastao je u prosjeku po stopi od gotovo 40% godišnje. U isto vrijeme grad Sinj zabilježio je prosječni godišnji rast uvoza od cca. 7%, manje nego Županija (ca. 10%), odnosno Hrvatska (cca. 15%).

Opisane pozitivne tendencije odrazile su se i u više nego udvostručenju pokrivenosti uvoza izvozom sinjskog gospodarstva sa 30,7% (2003.) na 67,4% (2006.), pa je tako vanjskotrgovinski deficit Sinja opao sa -3,2 mil. USD (2003.) na -1,8 mil. USD (2006.).

Ipak, okruženje Sinja (Dicmo, Hrvace, Otok) doživljava rastući trgovinski deficit što umanjuje koeficijent pokrivenosti uvoza izvozom Sinjske krajine na svega 30,1%. Ipak, najveću dinamiku rastu trgovine u mikroregiji daje grad Sinj budući je pokrivenost uvoza izvozom mikroregije, prije značajnijeg rasta izvoza Sinja, iznosila cca. 18%.

ZAKLJUČCI/PROBLEMI: GOSPODARSTVO GRADA SINJA

- Nestabilna gospodarska kretanja (naizmjenični rast i pad vrijednosti financijskih pokazatelja na godišnjoj razini);
- Dinamičniji gospodarski rast u odnosu na prosjek Splitsko-dalmatinske županije i nešto sporiji rast u odnosu na ostatak mikroregije;
- S obzirom na prihode ostvarene u 2005. godini, uslužni i industrijski sektor imaju približno podjednake udjele u gospodarstvu grada Sinja, dok primarni i kvartarni sektor zajedno ostvaruju udjel od svega 3,5%;
- Gotovo polovica (46,8%) prihoda industrije u 2004. ostvarena je u prerađivačkoj industriji (od čega proizvodnja nemetalnih mineralnih proizvoda, te tekstilna i metalna industrija čine 61,9% prihoda prerađivačke industrije), dok je 38,3% prihoda realizirano u građevinarstvu, 12,3% u djelatnosti opskrbe električnom energijom, vodom i plinom, a 2,6% u okviru djelatnosti rudarstvo i vađenje;
- Najznačajniji izvor prihoda u uslužnom sektoru su trgovina (78,1%), prijevoz, skladištenje i veze (11,5%) i poslovanje nekretninama i iznajmljivanje (7%) ;
- Nepovoljna kretanja u prerađivačkoj industriji (prihodi, dobit, novostvorena vrijednost);
- Najveći udio zaposlenih u industriji (tekstilnoj) i građevinarstvu;
- U nezaposlenosti su brojčano najzastupljenije osobe sa završenom srednjom školom, međutim, iznadproprocionalan udio u strukturi nezaposlenih osoba pokazuju nekvalificirane osobe;
- Prilike na tržištu rada su se posebno negativno odrazile na žensku radnu snagu;
- Kretanja u vanjskoj trgovini povoljnija od prosjeka Splitsko-Dalmatinske županije i ostatka mikroregije.

5.2. Malo gospodarstvo

5.2.1. Uvodne naznake

Sektor malog gospodarstva, koji obuhvaća mala i srednja trgovačka društva, obrte, zadruge, slobodna zanimanja i obiteljska poljoprivredna gospodarstva u sustavu PDV-a u središtu je zanimanja ekonomske, pravne, stručne i političke javnosti, s jedne strane, kao i onih koji su akteri tog gospodarstva, s druge strane. Razlozi su mnogobrojni, a temeljni je u činjenici da malo gospodarstvo doista jeste generator razvoja grada, regije, nacionalne ekonomije, pa i šireg područja, kao što je zajednica zemalja, primjerice, Europska unija (EU).

EU u svojim dokumentima od Lisabonske strategije[9] preko Europske povelje o malom gospodarstvu[10] naglašava ulogu malih i srednjih poduzeća u stvaranju novih radnih mjesta i njihovom doprinosu razvoju gospodarstva. S obzirom da u EU mala i srednja poduzeća čine 99% svih poduzeća i zapošljavaju dvije trećine radnika, nastojanje da se i dalje razvijaju poduzetništvo i novo zapošljavanje predstavljaju veliki izazov i za EU.

Republika Hrvatska, koja želi postati članica EU, poduzela je niz aktivnosti u pravcu preuzimanja pravila, smjernica i akcijskih planova radi usklađivanja svog zakonodavstva s pravnom stečevinom EU za područje malih i srednjih poduzeća. Ovo područje je jedno od rijetkih koje je dobrovoljno, ali zemlje kandidatkinje ga preuzimaju, jer omogućava korištenje pretpristupnih fondova kao pomoć u pripremi sektora malog gospodarstva za pristupanje članstvu.

[9] EC, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament: Common Actions for Growth and Employment: The Community Lisbon Programme, Bruxelles, 20.7.2005., COM (2005) 330 final
[10] European Charter for Small Enterprises http://ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/charter/index_en.htm

U cilju razvoja i jačanja sektora malog gospodarstva Republika Hrvatska provodi niz mjera i programa u skladu s načelima ***Europske povelje o malom gospodarstvu*** (EU Charter for Small Business). Time su preuzete obveze primjene načela Europske unije za stvaranje povoljnog okruženja za razvoj malog poduzetništva, a koje se odnose na:[11] edukaciju i školovanje u području poduzetništva; jeftinije i brže osnivanje poduzeća; kvalitetnije zakonodavstvo i regulacija; dostupnost vještina; poboljšanje elektronskog pristupa; bolje iskorištenje prednosti jedinstvenog europskog tržišta; oporezivanje i financijska pitanja; jačanje tehnološkog kapaciteta malih poduzeća; jačanje uspješnih modela elektronskog poslovanja i vrhunska podrška malim poduzećima; te jače i učinkovitije zastupanje interesa malih poduzeća na razini Unije i na nacionalnoj razini.

Hrvatska je donijela i ***Program poticaja malog i srednjeg poduzetništva 2004. - 2008.***, sve u cilju usklađivanja svog zakonodavstva s istim u EU

Prema službenim podacima,[12] sektor MSP u Hrvatskoj brojčano čini 99% svih registriranih subjekata u zemlji, zapošljava 55% ukupnog broja zaposlenih, odgovoran je za rast 44% BDP-a te realizira 60% ukupnog izvoza zemlje.

5.2.2. Stanje i tendencije razvoja sektora malih i srednjih poduzeća u Gradu Sinju s kratkim osvrtom na SDŽ

SDŽ je u promatranom četverogodišnjem razdoblju stalno povećavala broj poduzetnika, ali i broj zaposlenih u njima. To povećanje je bilo apsolutno, ali i relativno u odnosu na iste pokazatelje u RH 2005. u odnosu na 2002. godinu (tablica 5.9).

Tablica 5.9. **Broj poduzetnika i broj zaposlenih u SDŽ u odnosu na RH**

GODINA	BROJ PODUZETNIKA		BROJ ZAPOSLENIH	
	SDŽ	udio SDŽ u RH	SDŽ	udio SDŽ u RH
2002.	6.724	10,58	62.400	8,27
2003.	7.141	10,49	66.748	8,38
2004.	7.227	10,48	67.515	8,32
2005.	7.609	10,60	68.915	8,47

Izvor: Kretanja u gospodarstvu Splitsko-dalmatinske županije za period od 01. siječnja do 31. lipnja 2006. godine s osvrtom na učinke poticajnih mjera Splitsko-dalmatinske županije, SDŽ, Upravni odjel za gospodarstvo, razvitak i obnovu, Split, listopad, 2006., str. 6.

Međutim, kada se pogledaju neki osnovni financijski rezultati koje su ostvarili ti poduzetnici, onda slika stanja nije jednoznačna (tablica 5.10).

Tablica 5.10. **Udio financijskog rezultata gospodarstva SDŽ u odnosu na RH (u %)**

GODINA	UKUPNI PRIHOD	UKUPNI RASHOD	DOBIT NAKON OPOREZIVANJA	GUBITAK NAKON OPOREZIVANJA
2002.	7,66	7,99	10,99	23,82
2003.	7,24	7,42	6,21	11,40
2004.	7,01	7,41	5,26	17,24
2005.	6,81	7,03	4,92	11,68

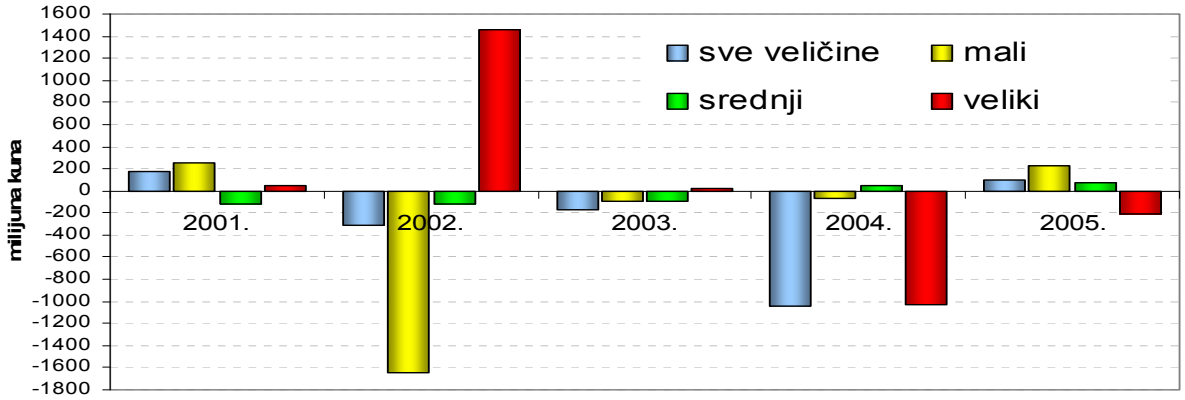
Izvor: isto

[11] Predpristupni ekonomski program 2005.-2007. Vlada RH, Zagreb, 14. 10. 2004.
[12] Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva, rujan 2006. godine; www.mingorp.hr; 25.10.2006.

Mada su ukupni prihodi i ukupni rashodi poduzetnika SDŽ rasli u svojim apsolutnim iznosima u promatranim godinama, njihov udio u RH se smanjivao. Dobit i gubitak nakon oporezivanja su varirali u svojim apsolutnim i relativnim iznosima. Poduzetnici SDŽ smanjili su svoj udio u ostvarenom ukupnom prihodu za 0,85 postotnih poena i dobiti nakon oporezivanja za više od dva puta u 2005. u odnosu na 2002., ali su zato smanjili svoj udio u ostvarenom ukupnom rashodu za 0,96 postotnih poena i udio u gubitku nakon oporezivanja za nešto više od dva puta.

Apsolutno povećanje ukupnih prihoda poduzetnika SDŽ, koje je bilo brže od rasta ukupnih rashoda dovelo je do pozitivnog konsolidiranog financijskog rezultata u 2005. godini, što prikazuje grafikon 5.7.

Grafikon 5.7**. Kretanje konsolidiranog financijskog rezultata poslovanja poduzetnika SDŽ**

Izvor: isto

Ovakav rezultat posljedica je različitog poslovanja Gradova i općina u SDŽ. Tako, primjerice, Gradovi Trogir, Kaštela, Solin i Split ostvaruju preko 80% ukupnog prihoda, a u njima je zaposleno oko 75% ukupnog broja zaposlenih Županije.[13] Grad Sinj u 2004. (-3.499.965 kn) i 2005. godini (-22.418.945 kn) ima negativan financijski rezultat, pri čemu je on u 2005. značajno povećan, i to za oko 6,5 puta. Općenito, udio zagore, kao i otoka je relativno mali u strukturi financijskih rezultata poslovanja, što se može vidjeti iz tablice 5.11

Tablica 5.11**. Udio osnovnih financijskih rezultata poslovanja poduzetnika prema područjima SDŽ u 2005.**

PODRUČJE	UDIO U BROJU PODUZETNIKA	UDIO U UKUPNOM PRIHODU	UDIO U UKUPNOM RASHODU	UDIO U DOBITI NAKON OPOREZIVANJA	UDIO U GUBITKU NAKON OPOREZIVANJA	UDIO U PROSJEČNOM BROJU ZAPOSLENIH
zagora	9,06	7,88	7,80	8,14	5,65	9,63
priobalje	82,51	88,70	88,66	88,66	88,20	83,99
otoci	8,44	3,43	3,54	3,20	6,15	6,38
ukupno	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Izvor: isto

Kako se vidi iz tablice 5.11. Zagora ima svega 9% poduzetnika Županije, koji zapošljavaju oko 9,6% ukupno zaposlenih Županije, te sudjeluju s oko 8% u ukupnom prihodu, slično kao i u ukupnom rashodu.

Na području grada Sinja[14], prema podacima Državnog zavoda za statistiku, na dan ***31. 03. 2006.g.*** registrirano je ukupno 232 poslovna subjekta koji zajedno zapošljavaju 3.650 radnika. Među

[13] Izvješće o stanju u gospodarstvu SDŽ s prikazom financijskih kretanja u 2005. godini te prijedlogom mjera za unapređenje stanja, Upravni odjel za gospodarstvo, razvitak i obnovu, Split, srpanj 2006., str. 34.
[14] Naselja: Brnaze, Čitluk, Glavice, Karakašica, Lučane, Obrovac Sinjski, Sinj, Suhač, Turjaci.

poslovnim subjektima registrirane su i 35 neprofitnih organizacija (obrazovne institucije – škole, udruge i sl.) koje zapošljavaju 833 radnika (stanje: 31. 01. 2006.).

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku najznačajniji poslodavci na području Sinja su:

1. Dalmatinka Nova d.o.o. – tekstilna industrija (394 zaposlena),
2. Konzum d.d. – trgovina na veliko i malo (268 zaposlena),
3. Vodovod i čistoća – Sinj d.o.o. – komunalne usluge (178 zaposlena),
4. Cetina d.d. za izgradnju vodovoda – građevinarstvo (157 zaposlena),
5. Autoprijevoz – Sinj d.d. – prijevoz (126 zaposlena)

koji ***zajedno osiguravaju otprilike 30% radnih mjesta***. Distribucija poslovnih subjekata i zaposlenost po naseljima grada Sinja može se pratiti iz tablice 5.12.

Tablica 5.12. **Distribucija poslovnih subjekata i zaposlenost po naseljima grada Sinja, 31. 03. 2006.**

	Brnaze	Čitluk	Glavice	Karakašica	Lučane	Obrovac Sinjski	Sinj	Suhač	Turjaci	ukupno
poslovni subjekti	20	2	14	2	2	6	184	1	1	232
zaposleni	152	3	51	13	19	79	3.309	1	1	3.621

Izvor: Državni zavod za statistiku – Adresar poslovnih subjekata i njihovih dijelova, 2006.

Od ukupnog broja poslovnih subjekata pet je u javnom vlasništvu – Hrvatska elektroprivreda-proizvodnja, prijenos i distribucija, Hrvatske pošte, Hrvatske šume, Hrvatske telekomunikacije, Ina-trgovina; ***one angažiraju 354 radnika ili ca. 10% od ukupnog broja zaposlenih na području grada Sinja.***

U narednim tablicama interpretirani su službeni podaci FINA-e za razdoblje od 2003. do zaključno konca 2005.g. Ako je suditi po najnovijim, prethodno interpretiranim podacima preuzetim sa službenih stranica Državnog zavoda za statistiku, onda je u razdoblju od svega par mjeseci (od slanja financijskih izvješća pred kraj 2005.g. do konca ožujka 2006.g) broj registriranih poslovnih subjekata na području grada Sinja porastao za 18. No treba imati na umu da su u ovom broju registrirane i neke neprofitne organizacije budući su i one poslodavci. S obzirom na tu činjenicu, kao i to da FINA još nije u cijelosti obradila financijska izvješća za 2006.g., to su u nastavku interpretirani podaci sa zaključno 2005.g.

Tablica 5.13. **Broj poduzetnika Grada Sinja**

Godina	2003.	%	2004.	%	2005.	%
mali	200	96,2	200	96,2	205	95,8
srednji	7	3,4	7	3,4	8	3,7
veliki	1	0,4	1	0,4	1	0,5
ukupno	208	100,00	208	100,00	214	100,00

Izvor: Podaci iz godišnjih financijskih izvješća, FINA

Kako se vidi iz tablice 5.13., struktura poduzetnika prema veličini jednaka je onoj koja je na razini RH ili EU. Mali poduzetnici dominiraju u strukturi poduzetnika, s tim da je njihov broj apsolutno porastao 2005. u odnosu na 2003., mada je u 2005. udio malih poduzetnika relativno smanjen u ukupnom broju poduzetnika. U prosjeku mala poduzeća zapošljavaju 4,5 djelatnika, što je malo povećanje u odnosu na 2003. i 2004. godinu. Zanimljivo je da su srednji poduzetnici smanjivali prosječan broj zaposlenih, a veliki povećavali u razdoblju od 2003. do 2005. godine. Relativna veličina malih i velikih poduzetnika se povećala, a srednjih smanjila (tablica 5.14).

Tablica 5.14**. Prosječan broj zaposlenih prema veličini poduzetnika u Gradu Sinju**

Godina	2003.	2004.	2005.
mali	4	4	4,5
srednji	94	87	76,0
veliki	371	388	400,0
ukupno	9	9	9,0

Izvor: Podaci iz godišnjih financijskih izvješća, FINA

Utjecaj koji ima malo gospodarstvo na razvoj Grada Sinja može se preciznije utvrditi analizom određenih financijskih rezultata. U tu svrhu promatrat će se nekoliko osnovnih, kao što su ukupan prihod, ukupan rashod, dobit nakon oporezivanja, gubitak nakon oporezivanja, kapital i rezerve i aktiva.

Mali poduzetnici Grada Sinja imaju najveći udio u ostvarenom ***ukupnom prihodu*** Grada. To je i logično jer je u Gradu Sinju samo jedan veliki poduzetnik i sedam srednje velikih poduzetnika. Usporedbom veličine poduzetnika i njihova udjela u ostvarenom prihodu na razini RH i SDŽ te Grada Sinja uočava se suprotna tendencija. U RH i SDŽ veliki poduzetnici, kojih ima brojčano najmanje, najviše doprinose u stvaranju ukupnog prihoda.

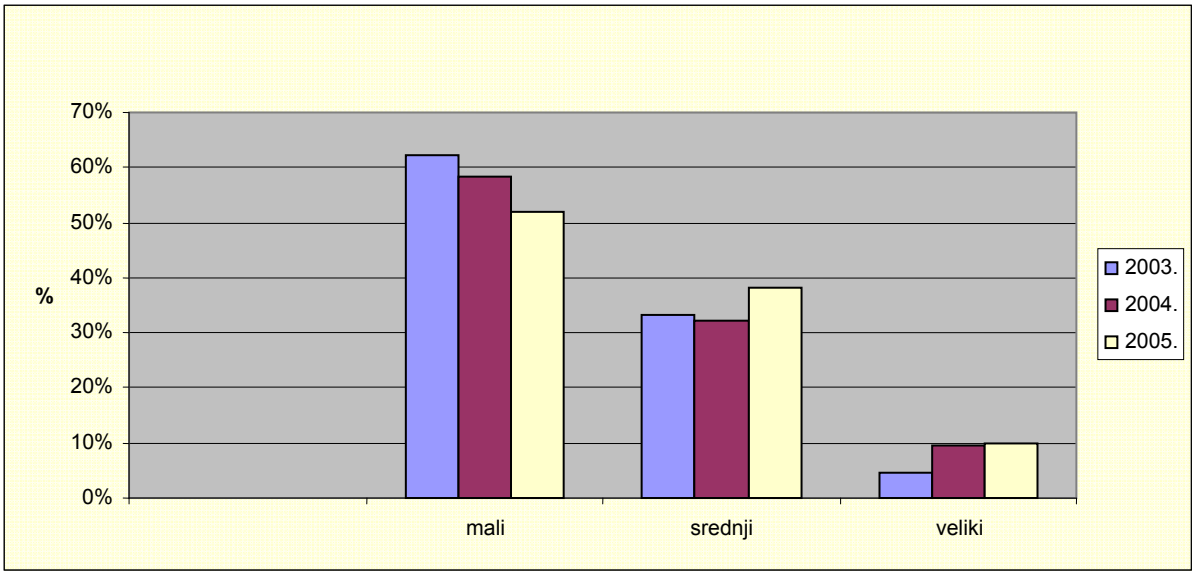
Premda ***mali poduzetnici ostvaraju najviše ukupnog prihoda u Gradu***, ***u razdoblju od 2003. do 2005. godine on se apsolutno i relativno smanjivao dok se kod srednjih i velikih poduzetnika povećavao*** (tablica 5.15, grafikon 5.10.).
Pri tome je jedan veliki poduzetnik za dvostruko povećao svoj prihod 2005. u odnosu na 2003. godinu.

Tablica 5.15. **Ukupni prihod poduzetnika Grada Sinja**

Godina	2003.	%	2004.	%	2005.	%
mali	302.567.503	62	304.058.219	58	274.430.294	52
srednji	160.435.454	33	167.590.497	32	201.547.324	38
veliki	21.957.972	5	48.835.128	9	51.484.659	10
ukupno	484.960.929	100	520.483.844	100	527.462.277	100

Izvor: Prema podacima iz godišnjih financijskih izvješća, FINA

Grafikon 5.8. **Udio ukupnog prihoda po veličini poduzetnika grada Sinja**

Izvor: prema podacima prethodne tablice

Slično kao i kod ukupnog prihoda, ***mali poduzetnici Grada Sinja dominiraju i u strukturi ostvarenih rashoda***. Međutim, smanjenje udjela u ostvarenim rashodima 2005. u odnosu na 2003. je pozitivan trend, mada on može biti vezan uz smanjenje obujma poslovanja koji je rezultirao smanjenjem ostvarenih prihoda. Kod srednje velikih poduzetnika, kao i kod velikog poduzetnika, došlo je do povećanja ostvarenih rashoda, što je možda, također, posljedica povećanja prihoda. Međutim, ove dvije skupine poduzetnika ostvarile su veći udio rashoda, nego prihoda, tako da su ***mali poduzetnici uspješniji od srednjih i velikog mjereno ovim financijskim rezultatom*** (tablica 5.16).

Tablica 5.16. **Ukupni rashod poduzetnika Grada Sinja**

Godina	2003.	%	2004.	%	2005.	%
mali	290.765.652	58	298.078.289	57	270.669.595	49
srednji	181.108.851	36	175.905.490	34	225.531.483	41
veliki	28.678.042	6	50.360.835	10	52.277.139	10
ukupno	500.552.545	100	524.344.614	100	548.478.217	100

Izvor: Prema podacima iz godišnjih financijskih izvješća, FINA

Mali i srednji poduzetnici Grada Sinja ostvarili su u većoj mjeri pozitivne financijske rezultate, što je rezultiralo određenim iznosom dobiti nakon oporezivanja ovih poduzetnika. Veliki poduzetnik je ostvario gubitak, tako da se on ne može analizirati prema ovom pokazatelju (tablica 5.17).

Tablica 5.17. **Dobit nakon oporezivanja poduzetnika Grada Sinja**

Godina	2003.	%	2004.	%	2005.	%
mali	13.730.200	93	10.273.132	81	10.044.132	85
srednji	1.078.049	7	2.425.241	19	1.824.030	15
veliki	0	0	0	0	0	0
ukupno	14.808.249	100	12.698.373	100	11.868.162	100

Izvor: Prema podacima iz godišnjih financijskih izvješća, FINA

Kako se vidi iz tablice 5.17., ***mali poduzetnici dominiraju u visini ostvarene dobiti nakon oporezivanja*** u odnosu na srednje poduzetnike. Pri tome postoje razlike u visini ostvarene dobiti nakon oporezivanja iz godine u godinu, pri čemu su mali poduzetnici 2005. ipak ostvarili više dobiti, a srednji manje nego 2004. godine. Ova analiza dopunjuje se visinom ostvarenog gubitka nakon oporezivanja, što se vidi iz tablice 5.18.

Tablica 5.18. **Gubitak nakon oporezivanja poduzetnika Grada Sinja**

Godina	2003.	%	2004.	%	2005.	%
mali	3.641.633	11	5.981.922	33	8.068.835	23
srednji	21.773.445	68	10.740.234	59	25.962.580	75
veliki	6.720.070	21	1.525.707	8	792.480	2
ukupno	32.135.148	100	18.247.863	100	34.823.895	100

Izvor: Prema podacima iz godišnjih financijskih izvješća, FINA

Prema visini ostvarenog ***gubitka nakon oporezivanja najlošiju poziciju imaju srednji poduzetnici.*** Oni su, usprkos smanjenju gubitka nakon oporezivanja u 2004. godini, u 2005. ponovo značajno povećali udio u ostvarenom gubitku. Veliki poduzetnik je značajno smanjio svoj gubitak, što pokazuje pozitivan poslovni trend, dok su mali poduzetnici značajno apsolutno povećavali visinu gubitka iz godine u godinu. Taj gubitak je u 2005. ipak za više od 3 puta manji od gubitka srednjih poduzetnika, ali kroz promatrane godine pokazuje smanjenje uspješnosti poslovanja malih poduzetnika.

Kada se ovim rezultatima dodaju i pokazatelji financijskog stanja, onda se slika o uspješnosti sektora MSP produbljava. Ovdje će se promatrati dva pokazatelja financijskog stanja, a to su vrijednost aktive, kao ukupne imovine poduzetnika, te kapitala i rezervi, kao dijela pasive, odnosno izvora imovine poduzetnika. Vrijednost ***aktive*** malih, srednjih i velikog poduzetnika Grada Sinja prikazuje tablica 5.19.

Tablica 5.19. **Aktiva poduzetnika Grada Sinja**

Godina	2003.	%	2004.	%	2005.	%
mali	319.612.007	35	335.705.692	36	423.661.934	40
srednji	487.506.428	54	497.106.967	53	543.278.435	51
veliki	96.769.433	11	104.042.196	11	101.062.446	9
ukupno	903.887.868	100	936.854.855	100	1.068.002.815	100

Izvor: Prema podacima iz godišnjih financijskih izvješća, FINA

Prema podacima u tablici 5.19. pokazuje se da ***srednje veliki poduzetnici Grada Sinja raspolažu s najvećom imovinom***, koja se u promatranom razdoblju apsolutno povećavala, ali u relativnom smilsu lagano smanjivala, jer su mali poduzetnici brže povećavali svoju imovinu.

Kapital i rezerve predstavljaju vlastite izvore imovine poduzetnika. Radi se o trajnom izvoru imovine i dobro je ako poduzeća imaju visok postotak vlastitih izvora sredstava. Analizom kapitala i rezervi, prikazanim u tablici 5.20. pokazuje se da ***srednji poduzetnici imaju najviše vlastitih izvora sredstava za poslovanje.***

Tablica 5.20. **Kapital i rezerve poduzetnika Grada Sinja**

Godina	2003.	%	2004.	%	2005.	%
mali	60.171.244	15%	68.030.911	18%	72.402.575	19%
srednji	257.430.471	65%	255.727.940	66%	258.522.032	69%
veliki	75.581.916	19%	63.474.257	16%	45.948.231	12%
ukupno	393.183.631	100	387.233.108	100	376.872.838	100

Izvor: Prema podacima iz godišnjih financijskih izvješća, FINA

Pokazuje se također, da su srednji poduzetnici povećali udio vlastitih izvora u 2005. u odnosu na 2003. godinu, da su mali poduzetnici najviše apsolutno povećavali svoje izvore sredstava, dok je veliki poduzetnik značajnije smanjio svoj kapital i rezerve. Razlog smanjenja visine kapitala i rezervi velikog poduzetnika može biti u pokriću dijela gubitka.

Pored navedenih pokazatelja financijskog rezultata i financijskog stanja, izračunati su i neki pokazatelji uspješnosti malih, srednjih i velikih poduzetnika grada Sinja.

Radi se o sljedećim pojedinačnim, odnosno skupnim pokazateljima: ukupni prihod po zaposlenom, ukupni rashod po zaposlenom, dobit nakon oporezivanja po zaposlenom, gubitak nakon oporezivanja po zaposlenom, pokazatelji aktivnosti (obrta), pokazatelji ekonomičnosti, pokazatelji profitabilnosti te rentabilnosti kapitala i imovine.

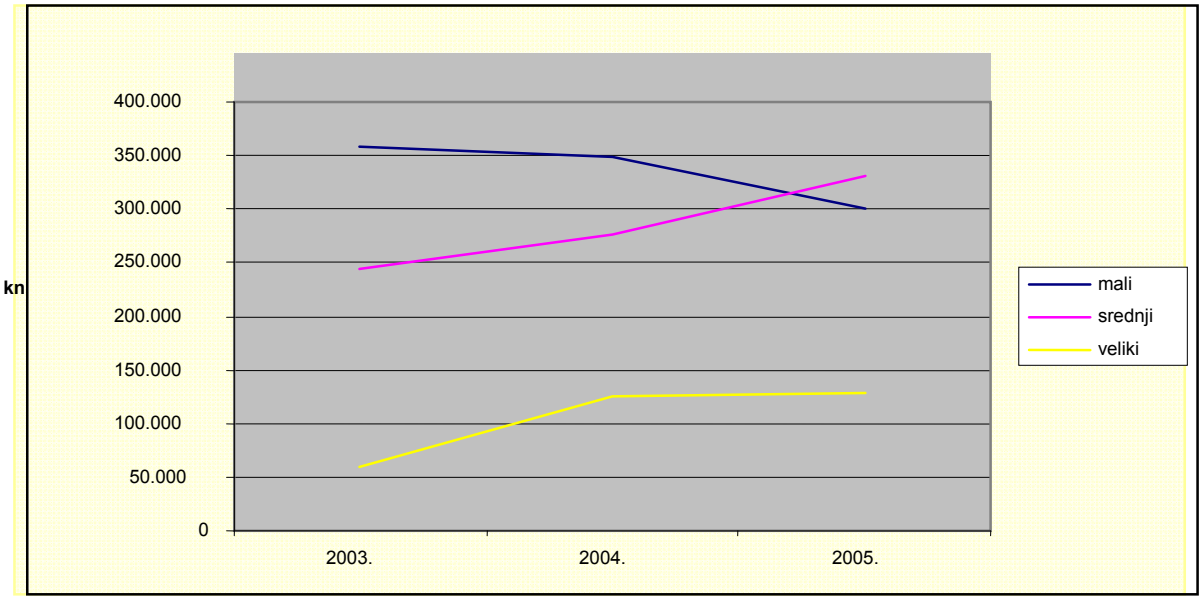
Ukupni prihod po zaposlenom prikazuju tablica 5.21. i grafikon 5.11.

Tablica 5.21. **Ukupni prihod po zaposlenom poduzetnika grada Sinja, u kn**

Godina	2003.	2004.	2005.
mali	358.918	348.291	300.581
srednji	244.566	276.096	331.492
veliki	59.186	125.864	128.712

Izvor: Prema podacima iz godišnjih financijskih izvješća, FINA

Grafikon 5.9. **Ukupan prihod po zaposlenom poduzetnika grada Sinja**

Izvor: prema podacima iz prethodne tablice

Kako se vidi iz tablice 5.21. i grafikona 5.9., mali poduzetnici ostvaruju najveći ***ukupni prihod po zaposlenom***, a veliki najmanji. Međutim, dok je kod malih poduzetnika došlo do pada ukupnog prihoda po zaposlenom u 2005. godini u odnosu na 2003. i 2004., kod srednjih i velikih poduzetnika dogodilo se suprotno. Pri tome su srednji poduzetnici imali znatno veći rast ukupnog prihoda po zaposlenom.

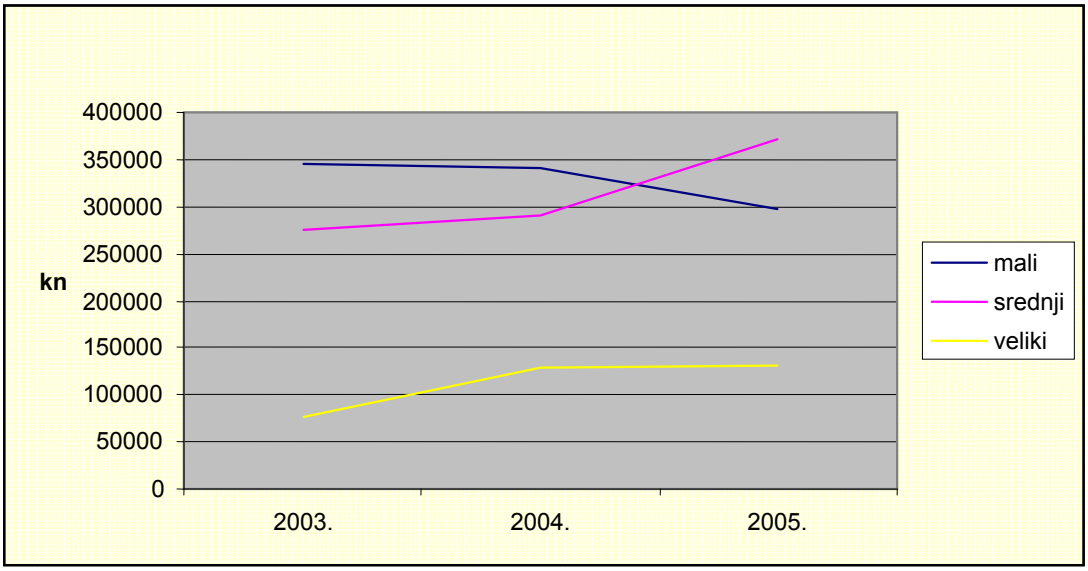
Analizom ***ukupnog rashoda po zaposlenom*** pokazuje se da ***mala poduzeća smanjuju svoj rashod po zaposlenom*** i daleko brojnija, imaju u 2005. godini manji ukupni rashod po zaposlenom nego srednja poduzeća (tablica 5.22, grafikon 5.12). ***Srednji i veliki poduzetnici pogoršavaju svoju financijsku situaciju na tržištu, pri čemu su srednji poduzetnici najlošiji prema ostvarenom ukupnom rashodu po zaposlenom.***

Tablica 5.22. **Ukupni rashod po zaposlenom poduzetnika Grada Sinja, u kn**

Godina	2003.	2004.	2005.
mali	344.918	341.441	296.462
srednji	276.081	289.795	370.940
veliki	77.299	129.796	130.693

Izvor: Prema podacima iz godišnjih financijskih izvješća, FINA

Grafikon 5.10. **Ukupni rashod po zaposlenom poduzetnika grada Sinja**

Izvor: vlastiti prikaz prema podacima iz prethodne tablice

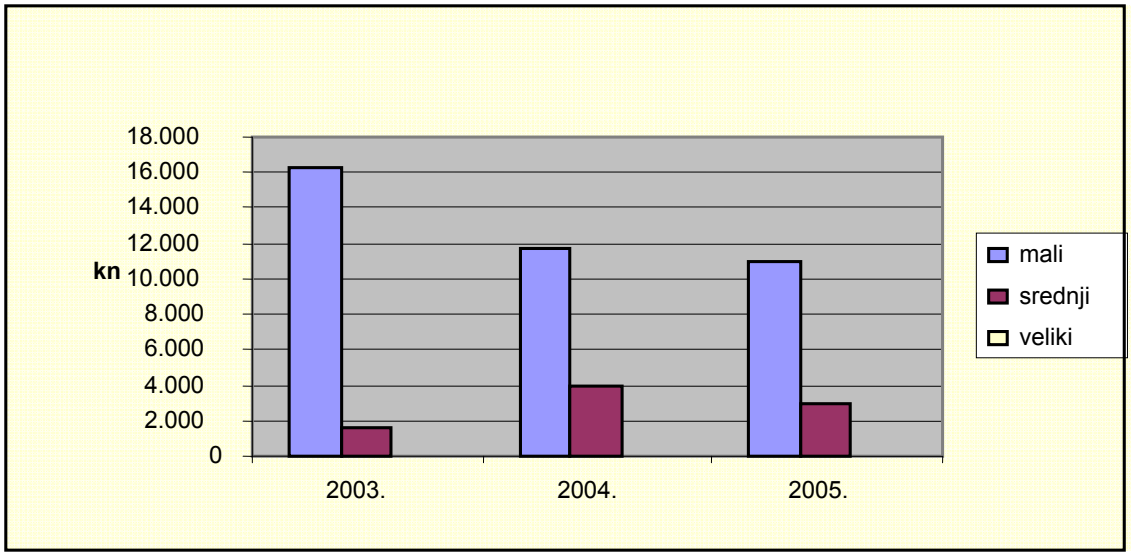
Dobit je pozitivan financijski rezultat i cilj svakog poduzetnika. Dobit, analizirana prema broju zaposlenika pokazuje točniju uspješnost svakog poduzetnika. Kako se kretala ***dobit po zaposlenom*** u malim, srednjim i velikom poduzeću Grada Sinja prikazuje tablica 5.23. i grafikon 5.12. Kako se vidi iz podataka tablice 5.23. ***jedino veliko poduzeće na području Grada Sinja nije ostvarilo dobit u promatranom razdoblju. Mali poduzetnici su ostvarivali znatno veću dobit nakon oporezivanja po zaposlenom nego srednji poduzetnici***, međutim dok je kod malih ona stalno padala, kod srednjih je u 2004. značajnije porasla, da bi u 2005. ponovo pala.

Tablica 5.23. **Dobit nakon oporezivanja po zaposlenom poduzetnika Grada Sinja, u kn**

Godina	2003.	2004.	2005.
mali	16.287	11.768	11.001
srednji	1.643	3.995	3.000
veliki	0	0	0

Izvor: Prema podacima iz godišnjih financijskih izvješća, FINA

Grafikon 5.11. **Dobit nakon oporezivanja po zaposlenom poduzetnika grada Sinja**

Izvor: vlastiti prikaz prema podacima iz prethodne tablice

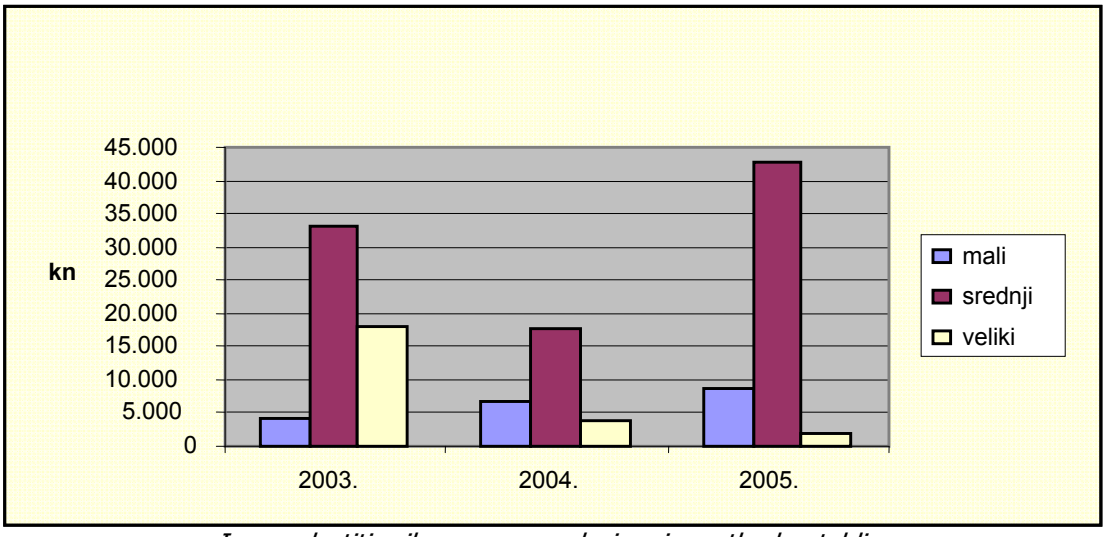
Kada se ovoj analizi doda visina ostvarenog ***gubitka nakon oporezivanja*** po zaposlenom onda se vidi da mali i srednji poduzetnici značajno povećavaju gubitak nakon oporezivanja po zaposlenom, a veliki poduzetnik ga značajno smanjuje (tablica 5.24, grafikon 5.12.). Također, značajno je uočiti da srednji poduzetnici dominiraju veličinom ostvarenog gubitka nakon oporezivanja po zaposlenom, te da mali pokazuju tendenciju povećanja istog.

Tablica 5.24. **Gubitak nakon oporezivanja po zaposlenom poduzetnika Grada Sinja, u kn**

Godina	2003.	2004.	2005.
mali	4.320	6.852	8.838
srednji	33.191	17.694	42.702
veliki	18.113	3.932	1.981

Izvor: Prema podacima iz godišnjih financijskih izvješća, FINA

Grafikon 5.12. **Gubitak nakon oporezivanja po zaposlenom poduzetnika grada Sinja**

Izvor: vlastiti prikaz prema podacima iz prethodne tablice

Od pokazatelja aktivnosti ili obrta ukupne imovine analizirani su koeficijent obrtaja ukupne imovine i koeficijent obrtaja kratkotrajne imovine. Općenito vrijedi, da što je veći koeficijent obrtaja to je brža cirkulacija imovine u poslovnom procesu. Koeficijent obrtaja ukupne imovine prikazuje tablica 5.25., a predstavlja odnos između prihoda i ukupne imovine poduzetnika, dok koeficijent obrtaja kratkotrajne imovine prikazuje tablica 5.26, a predstavlja odnos između prihoda i kratkotrajne imovine poduzetnika.

Tablica 5.25. **Koeficijent obrtaja ukupne imovine poduzetnika Grada Sinja**

Godina	2003.	2004.	2005.
mali	1,0038346	0,970205	0,8257
srednji	0,3350623	0,348639	0,3939
veliki	0,2269102	0,469378	0,5094

Izvor: prema Prema podacima iz godišnjih financijskih izvješća, FINA

Tablica 5.26. **Koeficijent obrtaja kratkotrajne imovine poduzetnika Grada Sinja**

Godina	2003.	2004.	2005.
mali	1,554271	1,450972	1,3059
srednji	2,098084	2,08529	1,9440
veliki	0,899362	1,647761	1,9779

Izvor: Prema podacima iz godišnjih financijskih izvješća, FINA

Kada se analizira ***koeficijent obrtaja ukupne imovine***, vidi se da su mali poduzetnici imali najbržu, a srednji najsporiju cirkulaciju imovine u poslovnom procesu. Ili, ***mali poduzetnici ostvarivali su najveći, a srednji poduzetnici najmanji iznos prihoda na jedinicu imovine. Pored te opće konstatacije, primjećuje se da su mali poduzetnici u promatranom razdoblju smanjivali koeficijent obrtaja ukupne imovine, a srednji i veliki ga povećavali***. Što se pak tiče ***obrtaja kratkotrajne imovine***, tu su ***srednja poduzeća imala najveći povrat na jedincu uložene kratkotrajne imovine i pokazivala su najbolju uspješnost.*** Međutim, koeficijent obrtaja kratkotrajne imovine smanjuje se i kod malih i kod srednjih poduzetnika, a raste samo kod velikog poduzetnika.

Pokazatelj ***ekonomičnosti*** poduzetnika Sinja je odnos između prihoda i rashoda ovih poduzetnika (tablica 5.27.). Što je koeficijent veći od jedan, to je veća ekonomičnost poduzetnika. Prema izračunatom pokazatelju, ***mali poduzetnici, u prosjeku, ostvaruju veću ekonomičnost poslovanja od srednjih i velikih.*** Međutim, kao i kod drugih pokazatelja, tako i kod ekonomičnosti, mali poduzetnici smanjuju visinu ostvarenih prihoda na jedinicu rashoda, dok se kod velikog poduzetnika taj odnos poboljšava.

Tablica 5.27. **Ekonomičnost poduzetnika Grada Sinja**

Godina	2003.	2004.	2005.
mali	1,0405889	1,020062	1,0139
srednji	0,885851	0,95273	0,8937
veliki	0,7656719	0,969704	0,9848

Izvor: Prema podacima iz godišnjih financijskih izvješća, FINA

Profitabilnost je možda najvažniji pokazatelj uspješnosti poslovanja, jer obuhvaća profitne marže i rentabilnost imovine. Profitna marža pokazuje postotak ostvarene dobiti u odnosu na vrijednost ukupnog poslovanja (dobit u odnosu na prihod), dok se kod rentabilnosti može promatrati rentabilnost imovine i vlastitog kapitala.

Za poduzetnike Grada Sinja analizirat će se bruto i neto profitna marža, a njihove vrijednosti su u tablicama 5.28. i 5.29.

Tablica 5.28. **Bruto profitna marža poduzetnika Grada Sinja**

Godina	2003.	2004.	2005.
mali	0,051011	0,039312	0,0485
srednji	0,006857	0,014471	0,0125
veliki	0	0	0

Izvor: Prema podacima iz godišnjih financijskih izvješća, FINA

Tablica 5.29. **Neto profitna marža poduzetnika Grada Sinja**

Godina	2003.	2004.	2005.
mali	0,045379	0,033787	0,0421
srednji	0,00672	0,014471	0,0118
veliki	0	0	0

Izvor: Prema podacima iz godišnjih financijskih izvješća, FINA

Prema podacima u tablicama 5.28 i 5.29. vidi se da je ***neto profitna marža*** nešto niža od ***bruto profitne marže***, ali podaci u obje tablice imaju isto značenje. ***Najveću profitabilnost, u prosjeku, ostvaruju mali poduzetnici jer ostvaruju najveći povrat, u vidu dobiti, od vrijednosti urađenog posla***. S obzirom na činjenicu da veliki poduzetnik ostvaruje gubitak, to se za njega ne računa ovaj pokazatelj. Srednji poduzetnici su povećavali lagano profitnu maržu 2004. u odnosu na 2003, ali je ona u 2005. opet pala.

Neto rentabilnost imovine pokazuje koliki je postotak ostvarene dobiti na angažiranu imovinu. Taj pokazatelj je prikazan u tablici 5.30..

Tablica 5.30. **Neto rentabilnost imovine poduzetnika Grada Sinja**

Godina	2003.	2004.	2005.
mali	0,042958962	0,04089952	0,0237
srednji	0,002211353	0,00216865	0,0034
veliki	0	0	0

Izvor: Prema podacima iz godišnjih financijskih izvješća, FINA

Kako se vidi iz tablice 5.30. mali poduzetnici su znatno uspješniji od srednjih po visini ostvarene dobiti na angažiranu imovinu. Međutim, i kod malih i kod srednjih poduzetnika taj pokazatelj ima tendenciju smanjivanja.

I na kraju prikazat će se ***rentabilnost kapitala*** (neto dobit u odnosu na vlastiti kapital), koja pokazuje koliko kuna dobiti poduzetnik ostvari na kunu uloženog vlastitog kapitala (tablica 5.31).

Tablica 5.31. **Rentabilnost kapital (ROE) poduzetnika Grada Sinja**

Godina	2003.	2004.	2005.
mali	0,22818541	0,15100683	0,1387
srednji	0,004187729	0,00948368	0,0071
veliki	0	0	0

Izvor: Prema podacima iz godišnjih financijskih izvješća, FINA

Mali poduzetnici i prema ovom pokazatelju pokazuju, u prosjeku, najveću uspješnost. Ali, nažalost uočeni trend smanjivanja uspješnosti kroz promatrane godine, potvrdio se i kod ovog pokazatelja. Srednji poduzetnici su poboljšali rentabilnost kapitala 2004., da bi se 2005. ona ponovo lagano smanjila.

Ukupno gledajući, mali poduzetnici Grada Sinja doprinose najznačajnije razvoju Grada i zajedno sa srednjima su veliki potencijal Grada. Kada se ovim poduzetnicima dodaju još i pokazatelji vezani za obrtnike, sigurno se može tvrditi da je malo gospodarstvo pokretač razvoja grada Sinja i zaobalne regije.

5.2.3. Stanje i tendencije razvoja obrtništva u Gradu Sinju

Razvoj gospodarstva jedne regije determiniran je brojem i snagom ne samo trgovačkih društava te regije, nego i drugih oblika organiziranja i poslovanja. S obzirom da je prethodno iznesena analiza uspješnosti trgovačkih društva, posebno malih i srednjih poduzetnika, to će se ukratko dati prikaz stanja obrtništva i zadruga.

Malo poduzetništvo, zajedno s obrtništvom, predstavlja najdinamičniji oblik gospodarstva. Njegova uloga nije samo u novom zapošljavanju nego i u preuzimanju onih poslova ili aktivnosti koje se nadopunjavaju na postojeće gospodarske aktivnosti.

Splitsko-dalmatinska županija je u ožujku 2006. godine evidentirala 11.925 obrtnika, koji su u razdoblju od 2002. do 2004. stalno povećavali svoj broj, ali i financijske pokazatelje uspješnosti poslovanja. Kako se vidi iz tablice 5.32, obrtnici SDŽ povećavali su svoj primitke, ostvareni dohodak i broj zaposlenih, ali i izdatke i gubitak.

Tablica 5.32. **Rezultati poslovanja obrtnika SDŽ**

GODINA	PRIMICI, KN	IZDACI, KN	DOHODAK, KN	GUBITAK, KN	BROJ ZAPOSLENIH	BROJ OBRTA
2002.	2.577.974.215	2.146.541.458	454.718.556	23.824.937	11.515	11.304
2003.	3.061.745.866	2.062.025.684	489.603.678	31.458.709	12.743	11.784
2004.	3.353.076.288	2.864.820.096	518.770.471	32.136.305	15.529	11.978

Izvor: Izvješće o stanju u gospodarstvu SDŽ s prikazom financijskih kretanja u 2005. godini te prijedlogom mjera za unapređenje stanja, Upravni odjel za gospodarstvo, razvitak i obnovu, Split, srpanj 2006., str. 27.

Ono što je pozitivno kod obrtnika, jeste da je ostvareni gubitak znatno niži od ostvarenog dohotka. Nažalost, broj zaposlenih u obrtu nije znatno veći od broja obrta, što pokazuje da u većini obrta radi jedan ili nekoliko zaposlenika.

Na području grada Sinja registrirano je ukupno 1.199 obrta od čega je na području samog grada njih 413, a u okolnim mjestima 786[15]. Nažalost više od 70% (891) je odjavljeno, a tek neznatni broj (9) u fazi privremene obustave rada.

Prema tome, u 2007. godini u funkciji je oko 299 obrta (cca 25% od ukupno registriranih) među kojima su najbrojniji: trgovački, graditeljski i ugostiteljski obrt, kao i razne vrste obrta iz domene osobnih usluga. Tek manji udjel ostvaruju proizvodno-zanatski obrti, dok su obrti u djelatnostima više dodane vrijednosti (intelektualne usluge – financije, knjigovodstvo, marketing i sl.) vrlo slabo zastupljeni.

Ukupne primitke, izdatke i dohodak obrtnika na području Grada Sinja prikazuje tablica 5.33.

Tablica 5.33. **Rezultati poslovanja obrtnika Grada Sinja**

GODINA	UKUPNI PRIMICI	INDEKS	UKUPNI IZDACI	INDEKS	DOHODAK	INDEKS
2003.	204.685.145,23	-	167.299.009,78	-	38.328.568,80	-
2004.	228.366.954,29	1,12	185.946.443,22	1,11	41.928.703,71	1,09
2005.	237.162.072,65	1,04	192.114.791,18	1,03	45.819.123,09	1,09

Izvor: RH, Ministarstvo financija - Porezna uprava, Područni ured Split, Ispostava Sinj

Kako se vidi iz tablice 5.33. obrtnici su u 2004. u odnosu na 2003. godinu ostvarili rast primitaka od 12%, a rast izdataka od 11%. U 2005. je došlo do povećanja primitaka za 4%, a izdataka za 3%. Primitci su 2004. u odnosu na 2003. za svega jedan postotni poen rasli brže nego izdaci, kao i 2005. u odnosu na 2004., ali je u 2005. taj rast bio znatno manji. Bez obzira na tu činjenicu, rast dohotka je u oba slučaja bio isti i iznosio je 9%.

Što se tiče ***zadruga***, od ukupno 63 zadruge registrirane u SDŽ, četiri se nalaze na području Grada Sinja, od kojih su dvije u Gradu Sinju.[16] Zadruge u Gradu Sinju imaju ukupno 10 zaposlenih, 16 zadrugara i 30 kooperanata. Preostale dvije zadruge imaju ukupno 13 zadrugara. Najveća je zadruga Čovik i po, osnovana 2007. g. koja okuplja branitelje domovinskog rata (tablica 5.34.).

Tablica 5.34. **Poljoprivredne zadruge na području grada Sinja, 2007.**

Naziv	Čovik i po-zadruga branitelja	Ćurlini	Polje	Trešnja
Godina osnivanja	2007	2006.	2006.	2004.
Sektor	poljoprivreda	poljoprivreda	poljoprivreda	poljoprivreda
Djelatnost	Uzgoj usjeva i uzgoj stoke, peradi i ostalih životinja	proizvodnja sira-kozarstvo; prerada mlijeka	povrtlarstvo i voćarstvo; trgovina na veliko	uzgoj vrtnog i ukrasnog bilja; uzgoj stoke, peradi i ostalih životinja
Broj zaposlenih	5	0	0	5
Broj zadrugara	13	6	7	3
Broj kooperanata	28	0	0	2

Izvor: Hrvatski savez zadrugara – www.zadruge.hr [20. 02. 2007.]

[15] Prema: Investicijska studija opravdanosti realizacije prve etape Gospodarske zone Kukuzovac, Gospodarska zona Kukuzovac d.o.o, Sinj, siječanj 2007., str. 21.

[16] Hrvatski savez zadruga, Evidencija zadruga i zadružnih saveza, www.zadruge.hr/evidencija.aspx?t=zadruge, 05.02.2007.

5.2.4. Analiza programa poticaja MSP

Vlada RH donijela je cijeli niz zakonskih i iz njih izvedenih dokumenta u pravcu poticanja razvoja MSP. U okviru Programa za poticanje malog i srednjeg poduzetništva (donesen 05. 05. 2004.), između ostalog, date su smjernice za ravnomjerniji razvoj svih područja RH, izgradnju poduzetničkih zona, uklanjanje administrativnih barijera, jačanje proizvodnje u odnosu na druge djelatnosti, jačanje zadrugarstva, povećanje zaposlenih u obrtima, uključivanje mladih i žena u poduzetničke pothvate i izobrazba. Ovdje je navedena većina smjernica koje jednako znače svakom Gradu ili regiji u RH, pa tako i Gradu Sinju.

Za provedbu navedenih smjernica Vlada RH, Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva provodilo je konkretne projekte poticanja malog i srednjeg poduzetništva čiji pregled je dan u tablici 5.35.

Tablica 5.35. **Projekti i sredstva poticanja malog i srednjeg poduzetništva, kn**

PROJEKTI PO KLASIFIKACIJI	2004.	2005.
Promidžba poduzetništva	7.149.592	9.687.050
Konkurentnost	16.662.243	16.892.175
Zadrugarstvo	3.400.000	3.800.000
Edukacija u poduzetništvu	3.999.489	4.548.200
Poduzetnička infrastruktura	58.585.902	89.877.000
Kreditiranje poduzetništva (subvencije kamata)	5.860.740	7.910.721
Obrtništvo	5.860.740	7.910.721
Ostale aktivnosti	1.400.000	1.400.000
Ukupno	112.789.443	161.575.146

Izvor: Operativni plan poticanja malog i srednjeg poduzetništva za 2006. godinu. RH, Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva, veljača 2006.

Također, za 2006. godinu bili su predviđeni projekti[17] prema svih 10 točaka EU Povelje za malo gospodarstvo i to kako slijedi:

- Promidžba poduzetništva: 4.895.000 kn
- Edukacija u poduzetništvu: 10.850.000 kn
- Konkurentnost: 24.000.000 kn
- Kreditiranje poduzetništva: 36.900.000 kn
- Zadrugarstvo: 4.700.000 kn
- Poduzetnička infrastruktura: 12.000.000 kn
- Projekti EU za MSP: 11.400.000 kn
- Obrtništvo: 12.950.000 kn

Ukupno je za 2006. godinu u RH predviđeno bilo 117.695.000,00 kn sredstava poticaja.

Županija Splitsko-dalmatinska zajedno s nadležnim ministarstvima i HBOR-om također veoma aktivno sudjeluje u poticanju različitih poduzetničkih i ostalih projekata u turizmu.

Već 1997.g. «Programom poticanja malog i srednjeg poduzetništva u Splitsko-dalmatinskoj županiji»[18] utvrđeni su temeljni kriteriji poticanja poduzetništva u smislu prioritetnih djelatnosti, uvjeta kreditiranja i drugi uvjeti koji su temelj za daljnju operacionalizaciju i realizaciju Programa.

[17] U trenutku pisanja ovog rada nemamo povratnu informaciju jesu li i u kojoj mjeri realizirani svi predviđeni projekti.

[18] Službeni glasnik Županije splitsko-dalmatinske" broj 8/97. i 9/98

S obzirom na različite uvjete kreditiranja (iznosi subvencija) Županija je svoje administrativno područje podijelila na dvije skupine; prvu skupinu čine priobalna područja te razvijena mjesta na otocima, a drugu skupinu čini dalmatinska zagora, područja od posebne državne skrbi te mjesta u unutrašnjosti otoka. Prva skupina koristi subvencije od 1 %, a druga od 3. Od ukupno 115 realiziranih kredita tijekom razdoblja od 2000-2003., na prvu skupinu otpada 84 kredita u iznosu od 13.991,994 kuna, a na drugu skupinu 31 kredit u iznosu od 4.178,232 kuna.

Tijekom 2004.-2006. godine promoviran je novi model poticanja razvoja maloga gospodarstva pod nazivom **Lokalni projekti razvitka - Poduzetnik**.

SDŽ osigurava sredstva za realizaciju programa Lokalni projekt razvitka - Poduzetnik iz proračuna Županije, Državnog proračuna i kreditnog potencijala poslovnih banaka. Tijekom 2005. u SDŽ realizirano je 413 novih kredita u iznosu od 621.323.493,00 kn, odnosno zaključno s 2005. godinom 986 kredita u iznosu od 986.627.402,00 kn.[19] Ovaj broj se stalno povećava, tako da je do 31. 12. 2006. realizirano 1.193 kredita u iznosu od 1.269.266.179,00 kn.[20].

Suština ovog novoga modela financiranja razvoja poduzetništva sastoji se u tome da Županija u suradnji s Ministarstvom gospodarstva te Ministarstvom obitelji subvencionira bankarsku kamatnu stopu sa po 1%, tako da kamatna stopa za korisnike iznosi 4%. Osim toga, Županija dodatno subvencionira korisnike na otocima i dalmatinskoj zagori sa 1%, a korisnike na područjima od posebne državne skrbi sa 2%, tako da kamata za korisnike iznosi 3%, odnosno 2%.

Splitsko-dalmatinska županija je poduzela također niz aktivnosti kako bi osigurala provođenje definiranih programa u svojoj regiji. Za osiguranje razvoja MSP pokrenuti su sljedeći programi:[21]

- Program poticanja malog i srednjeg poduzetništva
- Program razvitka poljoprivrede i agroturizma
- Program uspostave poduzetničkih zona
- Program restrukturiranja gospodarstva
- Razvoj clustera
- Master plan turizma
- Razvojni fondovi
- Znanstveno - tehnološki park

Najveći značaj imaju programi poticanja obrta, malog i srednjeg poduzetništva, te poljoprivrede i agroturizma. Ovi programi realiziraju se:

- subvencioniranjem kamata na poduzetničke kredite (Program lokalni projekt razvitka - Poduzetnik),
- kreditiranjem poljoprivrednih obiteljskih gospodarstava i agroturizma (Fond za razvitak poljoprivrede i agroturizma),
- poticanjem izgradnje poduzetničke infrastrukture (Program poticanja poduzetničkih zona u SDŽ),
- sufinanciranjem obnove opožarenih šumskih i opožarenih površina.

Što se tiče programa poticanja poduzetničkih zona Poglavarstvo SDŽ je usvojilo ***Program otvaranja poduzetničkih zona u SDŽ u razdoblju od 2004. do 2007.*** Ovim programom predviđena je izgradnja 23 poduzetničke zone u Županiji i 11 zona koje u trenutku usvajanja Programa nisu bile definirane prostornim planovima. Ulaganja koja su realizirana za ovaj Program iznosila su 22.189.556,00 kn.[22]

[19] Isto, str. 41.

[20] Prema podacima dostavljenim od Upravnog odjela za gospodarstvo, razvitak i obnovu, Splitsko-dalmatinska županija: Pregled odobrenih kredita za grad Sinj na dan 28.02.2007. g.,

[21] Izvješće o stanju u gospodarstvu SDŽ s prikazom financijskih kretanja u 2005. godini te prijedlogom mjera za unapređenje stanja, Upravni odjel za gospodarstvo, razvitak i obnovu, Split, srpanj 2006., str. 40.

[22] Izvješće o stanju u gospodarstvu SDŽ s prikazom financijskih kretanja u 2005. godini te prijedlogom mjera za unapređenje stanja, str. 42.

Program poticanja poljoprivrede i agroturizma ima za cilj potaknuti poljoprivrednu proizvodnju i stočarstvo, kako u zagori tako i na otocima. U razdoblju od 2001. do 2005. godine zaprimljeno je 1.007 kreditnih zahtijeva, od čega je odobreno 769, a realizirano 389 u iznosu od 32.917.900,00 kn.[23]

Grad Sinj se također uključio u aktivnosti poticanja razvoja malog gospodarstva na način da je participirao u programima za poticanje poduzetnika početnika, te poduzetnika u razvitku, ali i posebnih skupina, kao što su mladi i žene. U svrhu bolje operacionalizacije takvih projekata, između ostalog, doneseni su Kriteriji i uvjeti kreditiranja u svrhu poticanja poduzetnika početnika, kao i Sporazum o provođenju programa kreditiranja poduzetničkih projekata žena i mladih. U 2005.g. direktne subvencije Grada malom poduzetništvu iznose cca 1.894,396 kn, dok u 2006. iznose 380.000 kn.

Na području Grada Sinja tijekom 2005. i 2006. godine realizirano je 18 kredita u okviru programa Lokalni projekt razvitka-Poduzetnik, **Splitsko-dalmatinske županije** što prikazuje tablica 5.36.[24]

Tablica 5.36. **Krediti prema djelatnosti, iznosu i subvenciji u 2005. i 2006. u Gradu Sinju**

DJELATNOST	NASELJE	ODOBRENI IZNOS KREDITA	BROJ KREDITA	UKUPAN IZNOS SUBVENCIJE 2005. i 2006.
Uzgoj ostalih životinja	Karakašica	122.000,00	1	2.543,76
Medicinska praksa	Sinj	300.000,00	1	4.384,20
Frizerski salon	„	75.000,00	1	1.284,71
Održavanje i popravak motornih vozila	„	665.000,00	2	10.911,05
Prijevoz robe	„	370.000,00	1	5.275,39
Proizvodnja proizvoda od drva	„	3.800.000,00	1	49.889,99
Proizvodnja proizvoda od plastike	„	300.000,00	1	8.547,68
Proizvodnja proizvoda od žice	„	298.650,59	1	5.338,99
Rad sportskih objekata	„	7.430.000,00	3	137.220,96
Restorani	„	1.715.000,00	2	33.401,80
Trgovina građevinskim materijalom	„	370.000,00	1	10.926,94
Trgovina na veliko kućanskim aparatima	„	690.000,00	1	24.630,78
Uzgoj ostalih životinja	„	75.000,00	1	512,71
Vađenje šljunka i pjeska	„	480.861,29	1	8.530,61
UKUPNO		**16.691.511,88**	**18**	**303.399,57**

Izvor: Upravni odjel za gospodarstvo, razvitak i obnovu, Splitsko-dalmatinska županija

Kako se vidi iz tablice 5.36, od 18 kredita, samo jedan je na širem području Sinja, a većina je realizirana u Gradu Sinju. Od ukupno 16.691.511,88 kn kredita, 303.399,57 kn je subvencirala Splitsko-dalmatinska županija, ali to nije bio i jedini izvor subvencija jer su potencijalni ulagači mogli koristiti kreditne subvencije iz različitih izvora (Ministarstvo gospodarstva te Ministarstvo obitelji) i po različitim osnovama (za poduzetnike početnike, žene poduzetnice, branitelje i sl.). Tako je, prema podacima HBORa (Služba kreditnog izvješćivanja) na dan 28.02.2007. na području garda Sinja, od navedenih 18 kredita, 3 bilo sufinancirano i od strane Ministarstva gospodarstva i to u iznosu

[23] Isto.
[24] Prema podacima dostavljenim od Upravnog odjela za gospodarstvo, razvitak i obnovu, Splitsko-dalmatinska županija

subvencije od cca. 134.100.84 kn, dok je sredstvima Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti sufinancirano svih 18 kredita u ukupnom iznosu od 213.213,87 kn.

Analiza realiziranih kredita iz Fonda za poljoprivredu i agroturizam SDŽ za područje grada Sinja pokazuje da je u razdoblju od 2001-2006. godine sredstava ovog Fonda odobreno 57 kredita, a realizirano njih 45 u ukupnom iznosu od cca. 3.734,500 kn.[25]

U kreditiranju malog poduzetništva značajnu ulogu ima **Hrvatska banka za obnovu i razvitak (HBOR),** koja je u razdoblju od 1992. do 28. veljače 2007. za Grad Sinj odobrila ukupno 303 kredita u iznosu od 133.307.463,00 kn, od čega 265 otpada na uobičajene poslove subvencioniranja poslovnih subjekata, dok preostalih 38 otpada na kreditiranje u okviru tzv. Mandatnih aktivnosti HBOR-a, tj. onih poslova koje izravno dobije od strane Vlade RH (tablica 5.37.)

Tablica 5.37**. Pregled odobrenih kredita HBOR-a za Grad Sinj od 1992. do 28. 02. 2007.**

GRAD	KREDITNA AKTIVNOST		MANDATNA AKTIVNOST		UKUPNO	
	Broj odobrenja	Iznos odobrenja, u kn	Broj odobrenja	Iznos odobrenja, u kn	Broj odobrenja	Iznos odobrenja, u kn
SINJ	265	108.181.208	38	25.126.255	303	133.307.463

Izvor: HBOR, Pregled odobrenih kredita za Grad Sinj, na dan 28. 02. 2007., Služba kreditnog izvješća, Zagreb, ožujak 2007.

Navedeni krediti u najvećoj mjeri bili su usmjereni na programe za poljoprivredu i ujednačeni razvoj, i to 236 kredita ili 89%. Zatim dolaze krediti za početnike sa svega 3% (ukupno 8 kredita), te za gospodarstvo 2,6% (7 kredita). Ili, drugačije rečeno, programi kreditiranja malog i srednjeg poduzetništva dominiraju u strukturi kredita (250 od 265), zatim slijede programi kreditiranja obnove i razvitka gospodarskih subjekata (8), te programi obnove i razvitka infrastrukture RH (6).

ZAKLJUČCI/PROBLEMI: MALO GOSPODARSTVO

- MSP najbrojnija su prema veličini poduzeća u evropskim zemljama, pa tako i u RH. U EU čine 99% svih poduzeća i zapošljavaju dvije trećine radnika. U RH čine u prosjeku 98,5% poduzeća i zapošljavaju oko 52% radnika;
- U Gradu Sinju, struktura poduzetnika prema veličini slična je onoj koja postoji na razini RH, pa tako i na razini SDŽ. Mali poduzetnici zastupljeni su u prosjeku s 96%, srednji 3,5%, a veliki 0,4%;
- Specifičnost Grada Sinja u odnosu na RH prema broju MSP je u tome što je u Gradu Sinju aktivan samo jedan veliki poduzetnik, pa je struktura poduzetnika dominantno vezana za male i srednje poduzetnike. Ovo se značajno odražava na financijske rezultate poduzetnika i njihov doprinos gospodarskom razvitku Grada Sinja i okolice;
- Od ukupnog broja poslovnih subjekata pet je u javnom vlasništvu – Hrvatska elektroprivreda-proizvodnja, prijenos i distribucija, Hrvatske pošte, Hrvatske šume, Hrvatske telekomunikacije, Ina-trgovina; one angažiraju 354 radnika ili ca. 10% od ukupnog broja zaposlenih na području grada Sinja,

[25] HBOR, Pregled odobrenih kredita za Grad Sinj, na dan 28. 02. 2007., Služba kreditnog izvješća, Zagreb, ožujak 2007.

- Dok je vrlo mali broj velikih poduzetnika na razini RH još uvijek pojedinačno najsnažniji generator razvoja (sudjeluju najviše u BDP, zapošljavaju naviše radno aktivnog stanovništva, ostvaruju najveći udio u dobiti, plaćenom porezu i slično), u Gradu Sinju veliki poduzetnik, s obzirom da je jedini, nema takvu snagu. U Gradu Sinju, mali poduzetnici su najsnažniji generator razvoja;
- Mali poduzetnici Grada Sinja ostvaruju najveći udio u ostvarenom ukupnom prihodu, dobiti nakon oporezivanja, ukupnom prihodu po zaposlenom, dobiti nakon oporezivanja po zaposlenom, najveći koeficijent obrtaja ukupne imovine, najvišu ekonomičnost, profitabilnost, rentabilnost imovine, kao i rentabilnost kapitala;
- Srednji poduzetnici raspolažu s najvećom vrijednošću imovine (aktiva), najvećom vrijednošću kapitala i rezervi, te ostvaruju najveći koeficijent obrtaja kratkotrajne imovine;
- Veliki poduzetnik najmanje sudjeluju u ostvarenom ukupnom prihodu, ali i u ostvarenom ukupnom rashodu, ne ostvaruje dobit nego gubitak, ima najmanji udio imovine i izvora, ali jedini povećava koeficijente aktivnosti i ekonomičnost u promatranom razdoblju;
- Mada mali poduzetnici po nizu pokazatelja u promatranom razdoblju smanjuju svoju uspješnost u 2005. u odnosu na 2003. oni jesu, zajedno sa srednjim poduzetnicima, odlučujući za razvoj Grada i regije;
- Broj obrta u Gradu Sinju je 413, odnosno dvostruko veći nego malih poduzetnika kojih je 2005. bilo 200. Područje Grada Sinja ima 786 obrta, koji su povećavali ostvareni dohodak za 9% u razdoblju od 2003. do 2005. godine;
- Grad Sinj s okolicom ima 4 zadruge. Dvije zadruge u samom gradu Sinju imaju ukupno 10 zaposlenih, 16 zadrugara i 30 kooperanata;
- Grad Sinj pomaže svojim poduzetnicima u realizaciji njihovih poslovnih pothvata, kako prije početka rada, tako i tijekom njihova rasta, ali i za posebne skupine, kao što su mladi i žene. Pomoć se realizira kroz kanaliziranje programa poticaja, odnosno projekte kreditiranja Grada Sinja direktno iz proračuna (u 2005.g. direktne subvencije Grada iznose cca 1.894,396 kn, dok u 2006. iznose 380.000 kn);
- Splitsko dalmatinska županija aktivno sudjeluje u razvoju malog poduzetništva na području garda Sinja. Programi pomoći realiziraju se u najvećoj mjeri u okviru Programa poticanja poduzetništva, pri čemu se značajan dio kredita usmjerava za razvoj poljoprivrede i stočarstva. Samo je iz Fonda za poljoprivredu i agroturizam SDŽ za područje Grada Sinja od 2001. do 2006. odobreno 45 kredita u iznosu od 3.734.500,00 kn;
- Značajan dio kredita realizira se preko HBOR-a, ali i drugih poslovnih banaka. HBOR je za područje Sinja od 1992. do veljače 2007. odobrio 303 kredita, od kojih su 265 bila uobičajni poslovi subvencioniranja kreditne aktivnosti poslovnih subjekata.

5.3. Poljoprivreda

5.3.1. Veličina i način korištenja zemljišta

S obzirom na vrijedne prirodne resurse te tradicionalnu usmjerenost stanovnika Cetinske krajine na bavljenje poljoprivredom, kao i potencijale koje ovoj djelatnosti mogu otvoriti neki novi razvojni trendovi, u nastavku dajemo poseban osvrt na stanje i tendencije razvitka poljoiprivrede na području Grada Sinja.

Postoji više izvora o veličini i načinu korištenja zemljišta koji se međusobno bitno razlikuju[26].
Tako prema "Prostornom planu uređenja grada Sinja" u Sinju ima 4.491,58 ha obradivog tla, i to:

- 2.660,98 ha osobito vrijednog obradivog tla koje se nalazi u poljima uz rijeku Cetinu,
- 1.250,92 ha vrijednog obradivog tla koje se nalazi uz naselja,
- 579,68 ha tla lošije kakvoće koje se nalazi udaljenije od naselja i ne koriste se za poljoprivrednu proizvodnju.

Tablica 5.38. **Poljoprivredne površine po naseljima i kakvoći u gradu Sinju (ha)**

NASELJA	OSOBITO VRIJEDNO OBRADIVO TLO	VRIJEDNO OBRADIVO TLO	OSTALO TLO
Bajagić	-	47,22	9,61
Brnaze	1.161,58	219,26	-
Čitluk	183,40	76,52	-
Glavice	720,81	118,43	21,10
Gljev	-	244,72	45,9
Jasensko	109,42	58,09	-
Karakašica	-	108,72	21,6
Lučane	-	9,92	184,92
Obrovac	-	29,43	50,23
Radošić	-	-	125,15
Sinj	-	-	-
Suhač	-	0,58	54,74
Turjaci	485,77	338,03	-
Zelovo	-	-	66,43
Ukupno	2.660,98	1.250,92	579,68

Izvor: Prostorni plan uređenja grada Sinja, Urbos doo, 2001., Split

U studiji "Plan navodnjavanja za područje Splitsko-dalmatinske županije", na osnovu pedološke karte i namjenske pedološke karte za navodnjavanje, ocijenjeno je da u gradu Sinju postoje slijedeće površine, i to:

- 5.815,53 ha ukupno poljoprivrednog zemljišta različite pogodnosti, od čega je:
    - 382,81 ha pogodnog tla, bez značajnih ograničenja za navodnjavanje, nije meliorirano i nalazi se u uskom pojasu uz rijeku Cetinu,

[26] Postoje tri službena izvora statističkih podataka i drugi izvori o veličini i načinu korištenja zemljišta. Dva su izvora podataka iz Državnog zavoda za statistiku, Popis poljoprivrede 2003. i Statistički ljetopis, a treći je Upisnik poljoprivrednih gospodarstava (MPŠVG). Osnovni pokazatelji iz ovih izvora se znatno razlikuju zbog različite metodologije, te ocjenjujemo da su pokazatelji za strukturu korištenja zemljišta i broju parcela iz Popisa poljoprivrede najpouzdaniji. Namjenska pedološka karta u studiji Plan navodnjavanja za područje Splitsko-dalmatinske županije je u mjerilu 1:100.000, Split, 2006, Institut za jadranske kulture i melioraciju krša, a karta namjene površina u Prostornom planu uređenje grada Sinja u mjerilu 1:25.000.

- 1.969,04 ha umjereno pogodnog tla hidromelioriranog kanalima i nalazi se u središnjem dijelu Sinjskog polja,
- 186,07 ha umjereno pogodnog, i
- 3.277,60 ha ograničeno pogodnog zemljište koje se nalazi na obroncima polja i oko naselja.

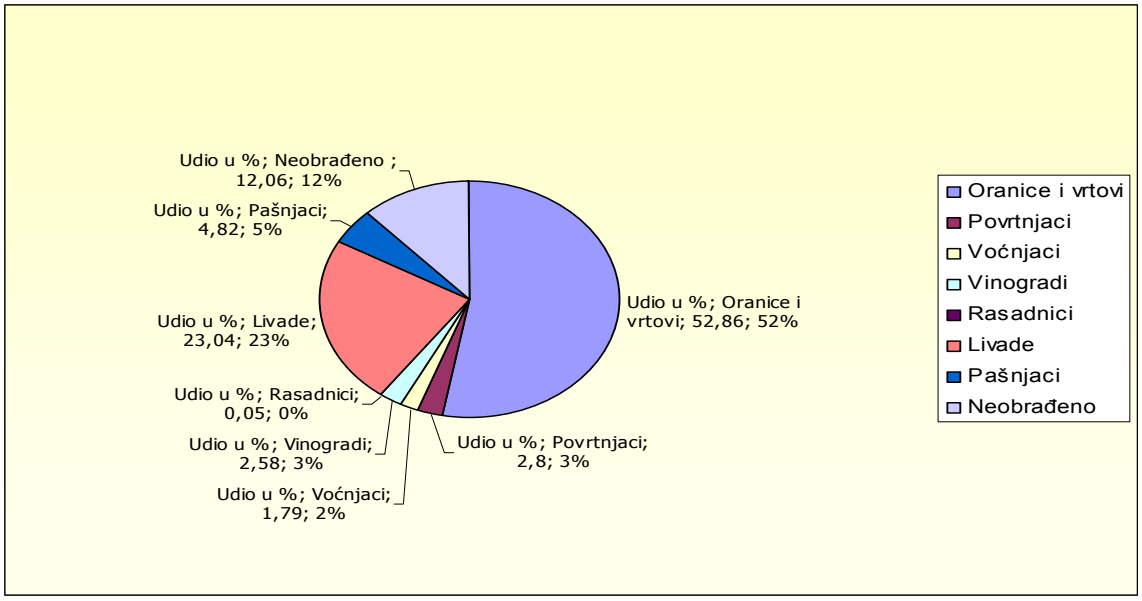
Prema Popisu poljoprivrede 2003. godine ukupno poljoprivredno zemljište poljoprivrednih kućanstava u gradu Sinju iznosi 2.041,72 ha od čega je korištenog zemljišta 1.795,55 ha odnosno 88 % i neobrađenog 246,17 ha (cca 22 %)

Tablica 5.39. **Korišteno i neobrađeno poljoprivredno zemljište poljoprivrednih kućanstava u gradu Sinju**

KATEGORIJA	POVRŠINA U HA	UDIO U %
Oranice i vrtovi	1.079,28	52,86
Povrtnjaci	57,22	2,80
Voćnjaci	36,46	1,79
Vinogradi	52,69	2,58
Rasadnici	1,07	0,05
Livade	470,42	23,04
Pašnjaci	98,41	4,82
Neobrađeno	246,17	12,06
Ukupno	2.041,72	100,00

Izvor: Popis poljoprivrede 2003, DZS.

Grafikon 5.13. **Struktura zemljišta na području grada Sinja**

Izvor: vlastiti prikaz na temelju podataka iz tablice 5.39.

U vlasništvu države, na području grada Sinja ima 454,48 ha oranica koje su date u zakup i 446,43 ha pašnjaka koji se planiraju dati u zakup.

Oranice se nalaze u središnjem dijelu Sinjskog polja; zemljište je komasirano i hidromeliorirano. ***Površina oranice, jedne parcele, kreće se od najmanje 4,3 ha do najveće 18,8 ha, što je ujedno najmanja jedinica koja se davala u zakup.*** Najveći broj oranica je površine od 10 do 15 ha. Svaki od ***37 zakupoprimaca*** uzeo je jednu oranicu, u jednoj parceli, za obradu i poljoprivrednu proizvodnju.

Proizvodna orijentacija je uglavnom ratarska, jer 25 zakupoprimaca proizvodi žitarice ili žitarice i krmno bilje, ostalih 10 proizvodi povrće ili povrće sa žitaricama dok su 2 pred raskidom ugovora. Ratarska proizvodnja namijenjena je potrošnji na gospodarstvu, a razno povrće prodaji.

5.3.2. Poljoprivredna kućanstva

U gradu Sinju, kao i drugdje, višegodišnji nemar prema obiteljskoj poljoprivredi i izostanak primjerenih mjera agrarne politike za stvaranje ekonomski održivih gospodarstava, pridonijeli su:

- nastanku ogromnog broja patuljastih, seljačkih gospodarstava s velikim brojem parcela,
- veliki gubitak nekada korištenog poljoprivrednog zemljišta,
- rast neobrađenih poljoprivrednih površina te
- niski stupanj profesionalizacije rada u poljoprivredi.

Tablica 5.40. **Kućanstva, zemljište i rad na gospodarstvu u gradu Sinju**

POLJOPRIVREDNA KUĆANSTVA	
Ukupno raspoloživo zemljište	2.417,90
Ukupno korišteno zemljište, ha	1.795,55
Korišteno zemljište u vlasništvu, ha	1.662,80
Korišteno zemljište u zakupu, ha	167,53
Ukupan broj parcela	10.503
Ukupan broj kućanstava	2.931
Ukupan broj članova kućanstava	12.197
Broj članova kućanstava koja rade na gospodarstvu	7.271
▪ *rade do 2 sata dnevno*	4.853
▪ *rade od 2 do 4 sata*	1.634
▪ *rade od 4 do 6 sati*	428
▪ *rade više od 6 sati dnevno*	356
Raspoloživo zemljište po kućanstvu, ha	0,82
Korištena površina zemljišta po kućanstvu, ha	0,61
Prosječan broj parcela po kućanstvu	3,58
Prosječna veličina parcele, ha	0,17

Izvor: Popis poljoprivrede, DZS RH, 2003.i proračun autora

Prevladavajući dio agrarne strukture čine obiteljska poljoprivredna gospodarstva, u čijem vlasništvu je preko 80% korištenog zemljišta. Prema statističkim podacima (2003. godina) ukupni fond korištenog poljoprivrednog zemljišta (1.795 ha) obiteljskih gospodarstava, isparceliran je u 10.503 odvojenih dijelova (parcela). To znači da u prosjeku, ***svako poljoprivredno kućanstvo/gospodarstvo ima zemljište u 3,58 odvojene parcele, prosječne veličine 0,17 ha, što je s motrišta proizvodne i ekonomske učinkovitosti nepovoljno.***

Zemljišni posjed sve se više javlja kao dopunska ekonomija stanovništva koji na njima žive, što je prouzročilo marginalizaciju i gašenje velika broja gospodarstva kao proizvodno-ekonomskih jedinica i rast neobradivih površina. ***Proces gašenja poljoprivrednih gospodarstva nije bio povezan s procesom okrupnjavanja zemljišnih posjeda.***

Dosadašnji rezultati okrupnjavanja posjeda su vrlo skromni, ponajprije zbog skupa ograničavajućih čimbenika kao što je:

- neuspješna privatizacija državnog zemljišta,
- nesređenost zemljišnih knjiga (gruntovnice),
- nerazvijeno tržište zemljištem,
- nepoticajna porezna politika
- i dr., što ne ulijeva previše optimizma u brzo prestrukturiranje poljoprivrede.

Promjenama razvojne opcije koje nastaju poslije devedesetih godina prošlog stoljeća, stožerno mjesto u strukturi poljoprivredne proizvodnje dobiva obiteljsko gospodarstvo, a poznavajući agrarnu strukturu, proizlazi da se poljoprivredna politika opredijelila za manji posjed.

Međutim, ekonomski slaba, nekomercijalna obiteljska gospodarstva, a takvih je većina, uglavnom ne mogu preuzeti ulogu nositelja poljoprivrednog razvitka. ***Za stvaranje vitalnog, ekonomski održivog i konkurentnog sektora obiteljske poljoprivrede, nužno je poboljšati agrarnu strukturu što implicira povećanje prosječne veličine obiteljskog gospodarstva.***

Domaćinstva koja imaju gospodarstvo bitno su promijenila strukturu radne snage. Rad na gospodarstvu u svojoj osnovi predstavlja obiteljski oblik rada, a u njemu važnu ulogu imaju zaposleni članovi i umirovljenici.

Popisom poljoprivrede ustanovljeno je da u gradu Sinju u većoj ili manjoj mjeri u poslovima na gospodarstvu sudjeluje 7.271 članova domaćinstva što je 60% od svih članova obitelji. Kako samo mali broj stanovnika (356) radi na gospodarstvu svakodnevno duže vrijeme, s aspekta rada na gospodarstvu da se zaključiti da je ***kod većine gospodarstava poljoprivredna proizvodnja komplementarna djelatnost.*** Većinu fonda poljoprivrednog rada u obiteljskoj poljoprivredi daje nepoljoprivredno stanovništvo.

Da se poljoprivredom bave "nepoljoprivrednici" potvrđuje i vrlo loša obrazovna struktura, jer od 7.271 sudionika u poljoprivredi čak 7.218 imaju samo praktično iskustvo, 8 tečaj, 33 srednju poljoprivrednu školu i 12 VŠS i VSS poljoprivrede.

Nadalje, prema Popisu stanovništva 2001. u gradu Sinju je bilo 448 poljoprivrednog stanovništva ili 1,9% od ukupnog stanovništva, a poljoprivredom se bavilo 316 članova. ***Znanje onih koji se bave poljoprivredom je nedovoljno*** te u cijelosti nema primjene suvremenih tehničko-tehnoloških rješenja, pri čemu ni stručna pomoć savjetodavne službe nije dovoljna.

Tablica 5.41. **Razina educiranosti osoba koje se bave poljoprivredom**

RAZINA STRUČNIH ZNANJA OSOBA KOJE SE BAVE POLJOPRIVREDOM	BROJ	UDIO %
Bez ikakvog stručnog obrazovanja/samo praktično iskustvo	7.218	99,3
Prigodni tečajevi/seminari	8	0,1
Srednja poljoprivredna škola	33	1,2
VŠS i VSS u poljoprivredi	12	0,4
	7.271	100,00

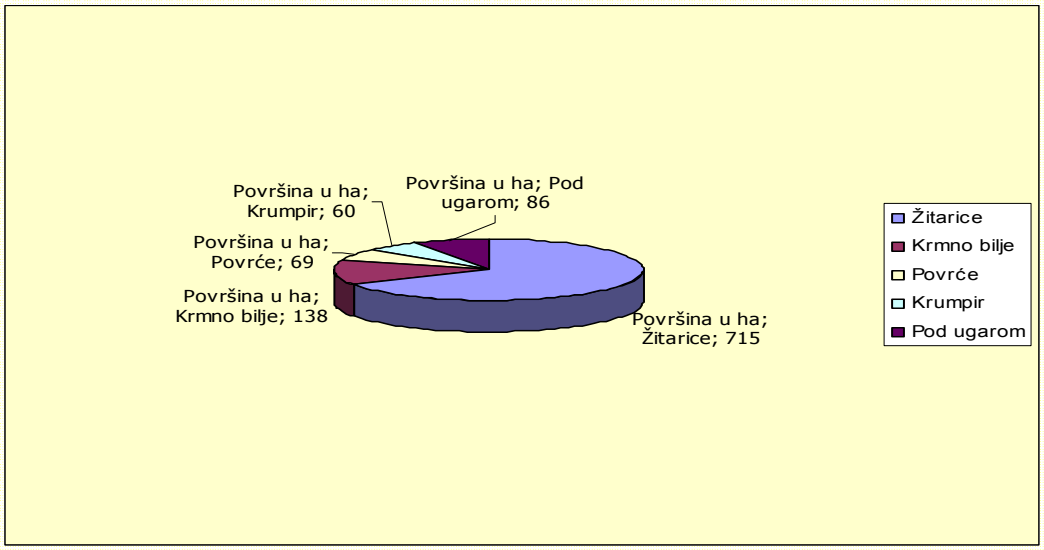
Izvor: prema Popisu poljoprivrede 2003, DZS

Prirodnost krškog terena uvjetuje različitost upotrebe toga zemljišta. Opće je zapažanje da korišteno poljoprivredno zemljište ne daje pravu sliku poljoprivrednih mogućnosti. Najčešće zbog neracionalne upotrebe ili nepovoljnih prirodnih i zemljišnih svojstava (male, skeletne, udaljene, nepristupačne, višak ili manjak vode, i dr.), ***mnoge se od tih površina iskorištavaju vrlo ekstenzivno, imaju male proizvodne potencijale, pa se sve više napuštaju. Ne koriste se mnoge obradive površine, što je odraz slabljenja interesa korisnika zemljišta za poljoprivrednu proizvodnju. Isto tako zbog manjeg broja stoke slabo se koriste prostrani pašnjaci.***

Oranice i vrtovi zauzimaju površinu od 1.136,50 ha, što je približno dvije trećine korištenog zemljišta. Većina gospodarstava ima oranice i vrtove, i to prosječno gospodarstvo 0,58 ha.

Na oranicama se najviše uzgajaju žitarice (715 ha), zatim krmno bilje (138 ha), razno povrće (69 ha, podjednako na oranicama i vrtovima), krumpir (60 ha) ali su znatne površine i pod ugarom (86 ha). Oranice se uglavnom nalaze u poljima uz rijeku Cetinu, odnosno najviše u Sinjskom polju. Proizvodnja koja se ostvaruje na oranicama uglavnom služi za potrebe domaćinstva i gospodarstva.

Grafikon 5.14. **Struktura proizvodnje na oranicama po vrstama kultura (u ha)**

Izvor: vlastiti prikaz na temelju podataka iz Popisa poljoprivrede 2003.

Samo je mali broj gospodarstava prodavao proizvode, najviše povrće, 172 gospodarstava ili 5% od ukupnih. Žitarice je prodavalo svega 28, a krmno bilje 80 gospodarstava.

Uzgoj vinove loze i pravljenje vina ima beznačajno mjesto u poljoprivredi područja Sinja. S obzirom na niz različitih ekoloških uvjeta, a prema Pravilniku o vinogradarskim područjima Republike Hrvatske [27], područje Sinja, Hrvaca i Vrlike je jedno vinogorje.

Na području Sinja ima svega 14 ha plantažnih vinograda posađenih na uzvišenim rubovima polja te ravnim i brežuljkastim područjima oko naselja. ***U gradu Sinju ima 220 proizvođača grožđa te proizlazi da je prosječna veličina vinograda 630 m^2. Proizvodnja vina je uglavnom namijenjena vlastitoj potrošnji, jer je svega 37 proizvođača prodalo vino.***

Voćarstvo nije razvijeno iako približno polovina gospodarstava uzgaja neku od voćnih vrsta. Ukupna površina voćnjaka iznosi 36 ha od čega je jako malo plantažnog uzgoja, oko 6 ha kod 18 kućanstava. Različite voćne vrste se uzgajaju kao pojedinačna stabla u manjem broju u okućnicama. Svako drugo kućanstvo uzgaja šljive, trešnje i jabuke i to prosječno ima od svake vrste 2 do 4 rodna stabla, nadalje, svako treće kućanstvo uzgaja višnje i smokve, 2 do 3 stabla a svako peto kućanstvo uzgaja breskve, bademe i kruške, i to 2 do 3 stabla.

[27] "Narodne Novine" br. 159 od 17. 11. 2004. godine

Površine koje se navodnjavanju nisu odraz raspoloživog kvalitetnog, plodnog, tla niti raspoložive kvalitetne vode, koje grad Sinj ima. ***Navodnjava se svega 132 ha zemljišta u vlasništvu kućanstava, ili 7% korištenih površina, i oko 100 ha površina u zakupu.*** Poljoprivredne kulture navodnjava 459 kućanstava, što je 15% od ukupnih kućanstava, pri čemu najviše njih za navodnjavanje koristi površinske vode (75%), zatim podzemne vode (oko 19%) i najmanje vodu iz vodovoda (oko 6%).
Obzirom da se ***veći dio površina ne navodnjava prosječni prinosi kultura su niski***, te osciliraju kroz godine, što je najčešće povezano s klimatskim prilikama.

Stoku, koja je uvjetovana prirodnim prilikama područja, drži veći broj gospodarstava, i to različite vrste i malen broj grla. Popisom poljoprivrede (2003.) u gradu Sinju je evidentirano ukupno 1.190 goveda, 5.344 svinja, 4.425 ovaca, 3.594 koza, 208 konja i magaraca, 35.766 komada peradi i 947 košnice, a vlasnici su poljoprivredna kućanstva. Pri tome:

- krave je držalo 558 gospodarstvo, od čega više od polovice gospodarstava 1, a manji broj ostalih najčešće 2 krave;
- svinje je držalo 1.458 gospodarstava, ili svako drugo gospodarstvo, a najviše 2 do 4 svinje;
- koze je držalo 251 gospodarstvo, najviše 1 do 5 koza;
- ovce je držalo 78 gospodarstava, od kojih polovica više od 50 grla;
- perad je držalo 2.187 gospodarstava, a najviše do 20 komada;
- pčelarstvom se bavilo 30 gospodarstava s različitim brojem košnica od kojih je 12 imalo više od 20 košnica;
- konje je držalo 29, a magarce 90 gospodarstava.

Brojnost i vrsta stoke prilagođena je potrebama kućanstva, jer je ***svega 2% gospodarstava prodavalo mlijeko, a 1% ostale stočne proizvode.***

Traktore ima veliki broj gospodarstava čime su nestale klasične alatke i težak fizički napor, a usput se nadoknađuje manjak radne snage koja radi na gospodarstvu. Jednoosovinske traktore (1.029) imalo je 1.020 gospodarstava ili svako treće, a dvoosovinske traktore (609) imalo je 578 gospodarstava ili svako peto gospodarstvo. ***Opća je ocjena da se raspoloživi traktori slabo rabe zbog malog posjeda, a prevladava interes da se ima vlastita mehanizacija za obradu zemljišta bez usluga i posudbe od drugih.***

5.3.3. Institucionalna osnovica razvitka poljoprivrede

Na nacionalnoj razini poljoprivreda je dobila važnu ulogu i od nje se očekuje da bude važan čimbenik razvoja. U rješavanju postavljenog cilja agrarne politike razrađene su mjere i instrumenti za njihovo ostvarivanje. Sa stajališta razvitka poljoprivrede stvorene su zakonske podloge, i ovdje navodimo samo one koje se neposredno odnose na razvitak:

- Zakon o poljoprivredi (NN 66/01 i 83/02) - ovaj zakon definira sljedeće ciljeve: osiguranje prehrambene sigurnosti i promicanje konkurentne poljoprivrede, čuvanje prirodnih resursa, promicanje održive, poglavito ekološke, poljoprivrede te očuvanje ruralnih vrijednosti.
- Mjere tržišno-cjenovne politike čine propisane cijene, novčani poticaji i naknade, intervencije na tržištu, poticanje prodaje i potrošnje i trgovinske mjere, a mjerama zemljišne politike uređuju se pitanja racionalnoga gospodarenja poljoprivrednim zemljištem. Dio mjera odnosi se na investicije u poljoprivredna gospodarstva.
- Strategija poljoprivrede i ribarstva RH (NN 89/02) daje naglasak na smjernice uređenja agrarne strukture, financiranje poljoprivrede, organizaciju tržišta, ruralni razvoj i zaštitu okoliša i institucionalnu podršku poljoprivredi.
- Zakon o državnoj potpori u poljoprivredi u poljoprivredi, ribarstvu i šumarstvu (NN 87/02, 117/03, 82/04, 85/06, 115, 129,143,141/06) koji se primjenjuje od 2003. godine predviđa razdvajanje komercijalnih od nekomercijalnih gospodarstava, upisivanje proizvođača u Upisnik poljoprivrednih

gospodarstava (UPG), i uključivanje komercijalnih gospodarstava u sustav poreza na dodanu vrijednost (PDV).

- Zakon o poljoprivrednom zemljištu (NN 66/01 i 87/02) uređuje zaštitu poljoprivrednoga zemljišta od prenamjene i štetnih tvari, propisuje agrotehničke mjere, ali i obvezu lokalne samouprave da izravno upravljaju poljoprivrednim zemljištem u državnom vlasništvu.
- Zakon o stočarstvu (NN 70/97, 36/98, 151/03) uređuje uzgoj i proizvodnju valjanih životinja, trgovinu uzgojno valjanih životinja, držanje životinja, zaštitu okoliša u uzgoju i iskorištavanju domaćih životinja i dr. pitanja učinkovitosti stočarstva.
- Zakon o ekološkoj proizvodnji poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda (NN 12/01, 14/01) uređuje proizvodnju, preradu i stavljanje na tržište poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda.
- Zakon o zadrugama (NN 36/95, 67/01, 12/02) definira pojam zadrugar, obveze koje proizlaze iz sudjelovanja u zadruzi, financiranje, osnivanje i prestanak djelovanja, tijela zadruge, imovina i poslovanje zadruge.

5.3.4. Pregled pomoći poljoprivredi grada Sinja

Zemljišna politika, uz strukturnu politiku i politiku očuvanja okoliša, nije dala očekivane rezultate, te s toga aspekta malen broj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava može preuzeti ulogu nositelja poljoprivrednoga razvitka. Veličina posjeda kreće se u velikom rasponu i u načelu za opstojnost gospodarstva ona nije presudna, već je presudna konkurentnost proizvodnje, odgovarajuća ponuda, organiziran i pravodoban nastup na tržištu.

Porast prosječne veličine posjeda, radi povećane konkurentnosti, realno se može očekivati u Sinjskom polju, uključujući i drugačije korištenje državnoga zemljišta. Iskustvo drugih ukazuje da je proces okrupnjavanja spor te se promjenom strukture proizvodnje (npr. proizvodnja povrća, voća i vinograda umjesto ratarstva) postiže veća profitabilnost po jedinici površine i u konačnici ekonomska opstojnost gospodarstva.

Poticaje proizvodnje (NN 17/07) i potporu poljoprivrede ostvaruju gospodarstva grada Sinja upisana u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava. Kriterij za ostvarenje i veličinu sredstava poticaja je minimalan broj trsova/stabala, klasa junadi i svinja u tovu i kakvoća mlijeka. Potpora u poljoprivredi je određena po jedinici (kn) i minimalnoj količini.

U Upisnik poljoprivrednih gospodarstava upisalo se 782 poljoprivredna gospodarstva grada Sinja od kojih 200 ima poticaj na osnovu biljne proizvodnje dok većina gospodarstava ostvaruje poticaj na osnovu stočarske proizvodnje.

Poljoprivrednicima se plaća poticaj proizvodnje direktno na njihov račun. Kod nas se isplaćuju različite visine proizvodnih potpora, ovisno o vrsti proizvoda i dokaza da je proizvod doista i proizveden te se javljaju godišnja kolebanja isplaćenih potpora. Suprotne tome, u Europskoj uniji se primjenjuje sustav jedinstvenih plaćanja po gospodarstvu (po ha površine, a može i regionalno jedinstveno plaćanje s otežanim uvjetima gospodarenja), a isplata se ne uvjetuje proizvodnjom, već kontrolom da li poljoprivrednik održava gospodarstvo u dobrom proizvodnom stanju.

Zadruga i zadružno organiziranje u poljoprivredi je složen, te nadasve sustavan proces. S obzirom na značajke poljoprivrede (usitnjena mala gospodarstva) poslovna se moć ne može tako brzo osigurati fizičkim okrupnjavanjem proizvodnih resursa, nego poslovnom organizacijom većeg broja gospodarstava. Ako se koncept poslovne ekspanzije zadruge usvoji, onda su one čimbenik stabilnosti malenih poljoprivrednih gospodarstava.

Trenutno u Sinju ***djeluju četiri poljoprivredne zadruge***, a bave se uzgojem stoke i peradi, uzgojem usjeva, povrćarstvom i voćarstvom, preradom mlijeka te uzgojem vrtnog i ukrasnog bilja. U svim zadrugama ima 10 zaposlenih, 29 zadrugara i 30 kooperanata. ***Njihova uloga u poljoprivredi grada Sinja još uvijek je bez većeg značenja***[28].

[28] http://www.zadruge.hr/evidencija_uvod.aspx

Ulaganja u poljoprivredni razvoj grada Sinja koja su ostvarena kreditima ***Hrvatske banke za obnovu i razvoj (HBOR)***, u razdoblju od 1992. do 2007. godine, iznosila su oko 24 milijuna kn ili prosječno godišnje oko 1,6 milijuna kn. Međutim, kako je bilo 236 pojedinačnih odobrenja, proizlazi da je prosječno odobreni kredit iznosio oko 100.000 kn. Kako je ova banka davala kredite i za druge namjene na području grada Sinja, proizlazi da su ulaganja u poljoprivredu iznosila 18% od ukupnih ulaganja (po osnovi kreditnih i mandatnih aktivnosti[29].

Hrvatska banka za obnovu i razvoj zajedno s Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva ima ***Program kreditiranja podizanja dugogodišnjih nasada i Program razvitka govedarske proizvodnje*** s prihvatljivim uvjetima kreditiranja, jer je za podizanje nasada vinograda i voćnjaka rok otplate do 12 godina, poček do 3 godine i kamatna stopa 4%. Kako ne raspolažemo informacijama o korištenju ovih kredita, na osnovu stanja stočarstva i dugogodišnjih nasada može se ocijeniti da su se ta sredstva malo koristila[30].

Poslovne banke daju poljoprivredne kredite po znatno nepovoljnijim uvjetima od HBOR-a. Tako Erste bank daje poljoprivredni kredit za dugogodišnje nasade na rok otplate do 10 godina, kamatna stopa 8%, traži kreditnu sposobnost i instrumente osiguranja koje je teško ostvariti[31].

Fond za razvitak poljoprivrede i agroturizma Splitsko-dalmatinske županije prati proces razvitka poljoprivrede, ribarstva i agroturizma. Tako je, na području grada Sinja, od 2001. do 2006. godine, Fond odobrio 49 kreditnih zahtjeva ukupne vrijednosti 3.734.500 kn. Osnovna je značajka ovog fonda da se rješava vrlo mali broj zahtjeva, da se kreditira različita poljoprivredna proizvodnja, razna oprema i objekti, da su krediti relativno mali kao i proizvodni kapaciteti. Najveći broj kredita, 53%, je u iznosu do 50.000 kn, daljnjih 35% je od 51.000 do 100.000 kn i svega 12% su veći od 101.000 kn.

Stanje poljoprivrednih proizvodnih kapaciteta grada Sinja, gledajući globalno, ukazuje na male površine dugogodišnjih nasada, na mali broj stoke te nedovoljnu mehaniziranost, a što je odraz višegodišnjih nedovoljnih investicija u poljoprivredu. Očito je da različiti programi razvitka i različiti izvori nisu dovoljni poljoprivrednim gospodarstvima Sinja.

Gospodarstva su prema proizvodnji vrlo heterogena, od naturalne, svaštarske do usko specijalizirane proizvodnje, ali je općenito gledajući, ***tržnost proizvodnje niska.*** To ima znatne reperkusije na proces podizanja njene konkurentnosti, prije svega u domaćem okružju. Očito je da ni savjeti stručnjaka Hrvatskog zavoda za poljoprivrednu savjetodavnu službu nisu dovoljna pomoć gospodarstvima, a od odsjeka u Splitsko-dalmatinskoj županiji dva savjetnika imaju urede u Sinju.

Očito je da je konkurentska sposobnost poljoprivrednika na području garda Sinja niska. Samo pojedina specijalizirana gospodarstava (npr. proizvodnja i prerada povrća) su konkurentna, ali se i ona trebaju stalno prilagođavati zahtjevima tržišta. Broj takvih gospodarstva, konkurentnih, treba biti mnogo veći i njih će se pratiti potporama i na druge načine. Isto tako je za očekivati održanje malog gospodarstva s mješovitim izvorima prihoda.

Republika Hrvatska kao zemlja kandidat za punopravno članstvo u EU u mogućnosti je koristiti i sredstva iz predpristupnih fondova i programa, od kojih su neki izravno namijenjeni poljoprivredi, a koja se i inače ističe kao jedan od prioritetnih ciljeva EU. Jedan od takvih programa je i ***SAPARD.*** Program je izvan sustava MPŠVG-a i funkcionira na principima Agencije za plaćanje EU.

Svrha programa je: primarna ulaganja u poljoprivredu i ruralnu infrastrukturu, stvaranje konkurentne poljoprivrede, stvaranje uvjeta održivog razvoja, poboljšanje kvalitete života i dr. Agencija raspisuje natječaje i procedure za dobivanje sredstava.

[29] HBOR, Pregled odobrenih kredita ua grad Sinj na dan 28.02.2007., Služba kreditnog izvješćivanja, Zagreb
[30] http://www.hbor.hr/kre_programi_130.asp
[31] www.erstebank.hr/gr_krediti_poljoprivredni.asp

Izgradnja novih farmi (od 20 do 100 krava) i adaptacija farmi (s manje od 20 krava) cilj je ***Operativnog programa poticanja govedarske proizvodnje u Hrvatskoj***, donesenog 2004.godine. Program traje do ulaska Hrvatske u EU, a od tada ćemo se pridržavati dogovorenih kvota, nacionalne i individualne kvote. Također će se izmijeniti i potpore, jer se držanje mliječnih krava ne potiče i strogo se kontrolira. Uvjet za odobrenje sredstava je dovoljna veličina zemljišta (od 0,5 do 0,75 ha /kravi), iskustvo, i veličina obitelji za rad, a profitabilnost se postiže suvremenom tehnologijom i organizacijom. Malim gospodarstvima, do desetak krava, kao mogućnost ostaje da povećaju broj krava te se priključe Programu poticaja govedarske proizvodnje. Nadalje, prilika je i izravna prodaja potrošačima sira, svježeg mlijeka, a mogu prijeći u sustav proizvodnje «krava tele», tov junadi, i dr.

Operativni program trajnih nasada hrvatska Vlada je usvojila 2004. a provedba je započela 2005. godine, u svrhu podizanja nasada i kupnje opreme za nasade. Ulaskom u EU podizanje novih nasada voćnjaka je moguće, jer voćarstvo nije u sustavu kvota EU, dok sadnja novih nasada vinograda nije moguća, već se samo stari mogu zamijeniti novima.

Navodnjavanje površina je nacionalni projekt kojeg je pokrenula Vlada RH 2004. godine, a proizlazi iz spoznaje da su mogućnosti i potrebe navodnjavanja znatno veće od sadašnjih.

Područje Splitsko-dalmatinske županije, na nacionalnoj razini, ima najveće nedostatke vode u tijeku vegetacije, te bi se navodnjavanjem korigirao prirodni režim vlaženja dodavanjem vode u trenutku podobnom za pravilan rast biljke. ***U projektu "Plan navodnjavanja za područje Splitsko-dalmatinske županije" Sinjsko polje je uvršteno u prioritetna područja navodnjavanja, gdje ima 3.600 ha (grada Sinja je 1.969 ha) kvalitetnog zemljišta od čega se u narednih 10 godina planira navodnjavati 1.000 ha.*** Ukupne potrebne količine vode za navodnjavanje procjenjuju se na 4.400.000 m^3 koje se bez problema mogu osigurati iz rijeke Cetine uz koordinaciju s elektroprivredom. S obzirom na veličinu parcela i pretpostavljene proizvodnje povrća, sustavi navodnjavanja mogu biti srednji (10 do 200 ha) i veliki sustavi (200 ha), čiju izgradnju dovoda vode do parcela financira država 70 ili 80%.

Proizvodnja i prodaja meda ima trend porasta, a u širim razmjerima još je deficitarna. Samodostatnost meda i pčelinjih proizvoda u EU je oko 50% te se potiče proizvodnja sufinanciranjem programa od 50% investicije.

ZAKLJUČCI/PROBLEMI: POLJOPRIVREDA

- Bogatstvo plodnog zemljišta;
- U središnjem dijelu sinjskog polja ima 454 ha društvenog zemljišta, i to oranica, a vellčina jedne parcele kreće se od najmanje 4,3 ha do najveće 18,8 ha, što je ujedno najmanja jedinica koja se davala u zakup);
- Velika rasparceliranost posjeda (svako poljoprivredno kućanstvo/gospodarstvo ima zemljište u 3,58 odvojene parcele, prosječne veličine 0,17 ha, što je s motrišta proizvodne i ekonomske učinkovitosti nepovoljno);
- Velike neobrađene poljoprivredne površine;
- U vlasništvu države je 454 ha oranica koje su date u zakup;
- Niska tehnologijska razina;
- Mali broj specijaliziranih proizvođača;
- U gradu Sinju ima 220 proizvođača grožđa te proizlazi da je prosječna veličina vinograda 630 m^2. Proizvodnja vina je uglavnom namijenjena vlastitoj potrošnji, jer je svega 37 proizvođača prodalo vino;

- Voćarstvo nije razvijeno iako približno polovina gospodarstava uzgaja neku od voćnih vrsta. Ukupna površina voćnjaka iznosi 36 ha od čega je jako malo plantažnog uzgoja, oko 6 ha kod 18 kućanstava;
- Mali broj gospodarstava prodaje vlastite proizvode, najviše povrće, 172 gospodarstava ili 5% od ukupnih. Žitarice prodaje svega 28, a krmno bilje 80 gospodarstava.
- Stoku, koja je uvjetovana prirodnim prilikama područja, drži veći broj gospodarstava, i to različite vrste i malen broj grla. Svega 2% gospodarstava koja imaju stoku prodaje mlijeko, a 1% ostale stočne proizvode.
- Male navodnjavane površine (navodnjava se svega 132 ha zemljišta u vlasništvu kućanstava, ili 7% korištenih površina, i oko 100 ha površina u zakupu);
- Tradicija u poljoprivrednoj djelatnosti;
- Raspoloživi vodni resursi: temelj za razvoj poljoprivrede, navodnjavanje;
- Klima pogodna za razvoj ratarskih, povrćarskih, vinogradarskih i voćarskih kultura;
- Dobra mehaniziranost traktorima (jednoosovinske traktore imalo je 1.020 gospodarstava ili svako treće, a dvoosovinske traktore je imalo 578 gospodarstava ili svako peto gospodarstvo;
- Prirodni resurs za intenzivnu (konkurentnu), održivu (tradicionalnu) i ekološku proizvodnju;
- Slab pristup povoljnim kreditima;
- Neorganizirano tržište poljoprivrednih proizvoda, otkup, distribucija, plasman;
- Visoka cijena proizvoda;
- Slab interes za konkurentnu poljoprivredu;
- Obiteljski oblik rada;
- Niska profesionalnost rada;
- Niska razina obrazovanja u poljoprivredi;
- Mali broj poljoprivrednih zadruga (svega 4);
- Postoje razne mogućnosti subvencioniranog kreditiranja, ali je relativno niska iskoristivost zbog needuciranosti korisnika i/ili zbog prevelikog administriranja pri traženju kredita.

5.4. Razvoj turizma i ugostiteljstva u gradu Sinju

5.4.1. Uvodne naznake

Proces tranzicije u koji je Republika Hrvatska ušla početkom 90-tih godina još uvijek je u svom punom zamahu. Procesi promjena i prilagodbi suvremenim tržišnim trendovima i procesima u svim područjima trajno su obilježje hrvatskog gospodarstva, pa tako i u području razvoja turizma i ugostiteljstva. Ova djelatnost pak, po samoj prirodi svoga djelovanja od samih je začetaka duboko ukorijenjena u tkivo međunarodnog tržišta i tržišnih procesa koji joj određuju modalitete i obrasce funkcioniranja. U tom kontekstu sagledavamo i razvoj turizma općenito u Hrvatskoj, kao i u Splitsko-dalmatinskoj županiji, koja predstavlja jednu od temeljnih okosnica razvoja turističkog gospodarstva u zemlji.

Splitsko-dalmatinska županija je naime, zahvaljujući svojim iznimnim prirodnim i kulturnim bogatstvima, odavno prisutna na međunarodnom turističkom tržištu, a s obzirom na sve prognoze relevantnih međunarodnih institucija, njena pozicija u doglednoj budućnosti ostaje neupitna. Naime, u svjetlu aktualnih trendova na tržištu svjetske turističke potražnje, socio-kulturološki i prirodni supstrat županijskog turističkog proizvoda promatra se kao autentičan i teško usporediv s ostalim mediteranskim destinacijama. Uostalom, tome u prilog ide i dosadašnji propagandni slogan "Hrvatska-Mediteran kakav je nekoć bio", kojemu je, po svemu sudeći, upravo image Dalmacije, a napose Splitsko-dalmatinske županije bio temeljna odrednica. Splitsko-dalmatinska županija, sasvim izvjesno, svoju turističku ponudu, kao i u proteklom razdoblju temelji prije svega na prirodnim i kulturno-povijesnim resursima kao temeljnim komparativnim prednostima. Suvremena tržišna utakmica, nameće pak drugačije promišljanje o tržišnim prednostima, pa se naglasak sve više stavlja s komparativnih – stečenih na konkurentske – izgrađene prednosti. U toj i takvoj utakmici, turistički image Županije, građen isključivo na komparativnim prednostima, potrošna je kategorija, ukoliko se ne obogati/dopuni nizom izvedenih sadržaja sukladno trendovima međunarodnog turističkog tržišta.

U tom svjetlu treba sagledavati i poziciju Grada Sinja kao žarišne destinacije Cetinske krajine. Naime, zahvaljujući dosadašnjem pretežitom obrascu turističkog razvoja Splitsko-dalmatinske županije, pa i cijele Hrvatske, koji se temeljio primarno na valorizaciji užeg obalnog pojasa s otocima, Grad Sinj kao ni cijela Cetinska krajina, do sada nije uspio valorizirati niti dio svojih komparativnih prednosti, a spoznaja o nužnosti gradnje konkurentskih tek je u zametku. No, kako turizam polako postaje djelatnost u čijem razvoju mnogi vide perspektive, pa tako i dalmatinska Zagora, u nastavku dajemo prikaz dosadašnjeg stanja i mogućnosti razvoja turizma na području Sinja i Cetinske krajine.

5.4.2. Trendovi međunarodnog turističkog tržišta [32]

Radi pravilne interpretacije aktualnog stanja i stupnja razvijenosti turizma u gradu Sinju kao i u njegovom širem okruženju, potrebno je uočiti i interpretirati suvremene trendove turističke potražnje i ponude na međunarodnom turističkom tržištu na kojemu ovo područje konkurira ostalim sličnim mediteranskim destinacijama.

Promjene na tržištu potražnje

Na tržištu suvremene turističke potražnje uočava se prije svega značajan trend promjena u potrebama potencijalnih turista. Rastom životnog standarda, ljudi raspolažu sa sve više raspoloživog novca, a sve manje slobodnog vremena, što čini dva osnovna preduvjeta za uključivanje u turističke tokove. Rezultat tih promjena je sve veća popularnost kratkih i kružnih putovanja.

[32] Strategija razvoja hrvatskog turizma do 2010.g., Ministarstvo turizma, 2003.g., str- 7-8
http://www.hrvatska21.hr/20031104%20Strategija%20hrvatskog%20turizma%202010.pdf

Sve je više osoba koje se odlučuju za booking u zadnji trenutak i to u vlastitom aranžmanu. S tim u vezi raste i interes za destinacijama koje su relativno blizu domicilu i do kojih se lako dođe osobnim automobilom ili drugim oblikom cestovnog prijevoza.[33]

Kao odgovor na brzi ritam suvremenog urbanog načina života, raste potražnja za nedirnutim, ekološki čistim područjima. Osobna sigurnost postaje jedan od glavnih kriterija odluke, a sve je veći trend brige za vlastito zdravlje (wellness, fitness). Pripadnost socijalnim i demografskim skupinama pokazala se u međuvremenu kao pregrubo klasifikacijsko obilježje turističkog tržišta, iako se trend demografskog starenja ne može zanemariti. Tržište se sve više raščlanjuje na podskupine koje su definirane životnim stilom, osobnim sklonostima, potrebama i životnim prilikama (diverzifikacija ciljnih skupina).

Uz glavni motiv (kupanje, odmor, kultura), pojavljuje se novi paket motiva za odlazak na putovanje u koji spadaju između ostalog i intenzivni užitak, aktivnosti u prirodi, naglašena potreba za doživljajima, čulnost, emocije, rekreacija te zdravlje. Turist načelno želi iskusiti kontra-svjetove koji se jasno razlikuju od njegovog svakodnevnog okruženja i uobičajenih životnih okolnosti.

Veća očekivanja turista potpomognuta su medijima i naprednim telekomunikacijama, većom obrazovanošću i prethodnim osobnim iskustvom i znanjem. Isti faktori utječu i na brže prenošenje informacija i sve veću moć promocije od usta do usta.

Inovativne ponude i inscenacije koje pored osnovnih standarda omogućuju i neobična iskustva, iznenađenja i poticaje, sve su češće presudni faktori vrhunskog turističkog doživaljaja. Turisti dobivaju atmosfersku ili emocionalnu dodatnu korist (ambijent, doživljaj, zabava, avantura, kontakti s drugim gostima).

Promjene na tržištu ponude

Novonastalim promjenama na strani turističke potražnje prilagodili su se i subjekti turističke ponude u svim segmentima. Razvoj tehnologije donosi prije svega promjene u strukturi tržišta i primjeni marketinga, te omogućava proces koncentracije subjekata ponude. Pod pritiskom sve veće konkurencije i borbe za mjesto na tržištu ponuđači ulaze u vertikalne i horizontalne integracije, što im daje mogućnost da konkuriraju i cijenom i kvalitetom. Manji subjekti prisiljeni su bježati u područja tržišnih niša.

EURO i Internet olakšavaju usporedivost destinacija i cijena te skraćuju vrijeme potrebno za prikupljanje informacija te omogućuju jednostavan direktni booking.

Standardizacija na različitim razinama odnosa cijena i usluga sve više je prisutna u hotelijerstvu. Atraktivnost standardizacije s aspekta kupca temelji na nekoliko prednosti: učinkovitost, mogućnost izračuna troškova, usporedivost, predvidivost i kontrola.

Uočljive su raznolike strategije specijalizacije hotela (all-inclusive, wellness, romantični, klupski, umjetnički, za gurmane, za samce, za naturiste, za tenis, golf, jahanje, lov i ribolov, za bebe i djecu itd.). Klasični sve-namjenski hoteli uskoro bi se mogli pretvoriti u marginalnu pojavu. Ovoj specijalizaciji nisu postavljene nikakve granice, međutim od svih se traži da udovolje tzv. „3 E" zahtjevima, tj. Entertainment, Excitement, Experience (zabava, uzbuđenje, doživljaj).

Sve je veća konkurentnost na globalnom tržištu kapitalnih investicija u turizam. Kako tok kapitala sve više prelazi na globalnu razinu, konkurencija između destinacija na tom polju raste. Presudni faktor je

[33]http://www.worldtourism.org/regional/europe/PDF/SPEECHES/2004/Presentation%20Prague%202%20_with%20Slides_.pdf

povrat na uložen kapital, bilo da se temelji na nižim troškovima, blažoj regulaciji, dostupnim poticajima ili sl. Ulaganje u podizanje kvalitete i smanjenje sezonalnosti ponude rezultira rastom stope povrata od investicija, te povećanim interesom investitora, odnosno preusmjeravanjem toka kapitala u područje viših prinosa.

Turizam u Hrvatskoj, kao i u Splitsko-dalmatinskoj županiji, pa time i u gradu Sinju razvija se u kontekstu gore opisanih trendova na strani turističke ponude i potražnje. Stoga u nastavku slijedi razrada aktualnog stanja turističkog razvoja u Županiji i gradu Sinju kako bi se uočila odstupanja ili suglasja s navedenim općim trendovima.

5.4.3. Analiza receptivnih kapaciteta ponude

Turistička djelatnost sasvim izvjesno, predstavlja stratešku djelatnost na području Splitsko-dalmatinske županije. No rezultati koje ostvaruje na razini Županije, a posebno na razini njenog zagorskog dijela u kojemu je smješten i Sinj, ne pokazuju njene stvarne potencijale.

U tom kontekstu treba promatrati i podatke o broju i rezultatima poslovanja ugostiteljskih poduzeća u Županiji i njihov udio u Republici Hrvatskoj i Dalmaciji. Ovaj udio na razini Dalmacije u 2006. g. (stanje 31. rujna) kreće se oko 46% (46,74% poduzeća; 46,23% radnje) dok je na razini Hrvatske cca. 11% (12,10% poduzeća, 10,43% radnje). Ukupan promet ugostiteljskih poduzeća u Županiji za razdoblje od I-IX mjeseca sudjeluje u ukupnom prometu ugostiteljskih poduzeća Dalmacije s prosječnim udjelom od cca. 38% (poduzeća 36,65%; radnje 40,05%), dok taj udjel u odnosu na Hrvatsku iznosi cca. 10% (12,55% poduzeća i 7,30% radnje).

Tablica 5.42. **Ugostiteljska poduzeća/trgovačka društva i ugostitelji obrtnici u trećem tromjesečju 2006.g. (VII-IX mj)**

.

	POSLOVNE JEDINICE		BROJ ZAPOSLENIH		SJEDALA		PROMET S PDV-OM U 000 KN (OD I-IX MJ)	
	poduzeća	radnje	poduzeća	radnje	poduzeća	radnje	poduzeća	radnje
Republika Hrvatska	2.900	12.183	48.334	35.993	420.285	500.319	8.552,696	3.119,418
Dalmacija	751	2.749	16.955	7.847	140.006	109.099	2.927,158	568.414
Splitsko-dalmatinska županija	351	1.271	7.698	3.373	64.981	46.055	1.072,949	227.655
Zadarska županija	135	830	2.276	2.250	19.933	34.134	407.048	174.648
Šibensko-kninska županija	90	343	1.850	1.062	17.033	16.236	327.413	81.741
Dubrovačko-neretvanska županija	175	305	5.131	1.162	38.059	12.674	1.119,748	84.370
udio SD županije u RH, u %	12,10	10,43	15,93	9,37	15,46	9,21	12,55	7,30
udio SD žup. u Dalmaciji, u %	46,74	46,23	45,40	42,98	46,41	42,21	36,65	40,05

Izvor: http://www.dzs.hr/hrv/publication/2006/4-3-2_3h2006.htm; vlastiti izračun

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku[34], broj ugostiteljskih poduzeća u RH u prvih 9 mjeseci 2006. g u odnosu na 2005. je porastao za 4,2% dok je broj ugostiteljskih obrta na razini države pao za 4,6 %. U isto vrijeme Splitsko-dalmatinska županija je u prvih 9 mjeseci 2006. imala 1,7 % manje ugostiteljskih poduzeća u odnosu na 2005. g. te 11,79% ugostiteljskih obrta manje u odnosu na prethodnu godinu.

[34] http://www.dzs.hr/

Ugostiteljska djelatnost jest djelatnost pripremanja hrane i pružanja usluga prehrane, pripremanja i usluživanja pića i napitaka te pružanja smještajnih usluga (Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti (NN 11 38/2006). Prema NKD-u 2002., to su sve djelatnosti iz područja H - hoteli i restorani, osim djelatnosti studentskih i đačkih domova i ostalih usluga neturističkog smještaja, koji se također razvrstavaju u područje H.

Ugostiteljski objekti klasificiraju se u odgovarajuću vrstu, a određene vrste ugostiteljskih objekata u odgovarajuću kategoriju. Ugostiteljski objekti klasificiraju se kao:

- objekti za smještaj (hoteli, moteli, pansioni, apartmani, turistička naselja, guest house) i
- objekti za prehranu (restorani, kavane, snack-barovi itd).

Objekti za smještaj

U narednoj tabeli dat je usporedni prikaz kapaciteta smještaja po dalmatinskim županijama u svim vrstama smještajnih kapaciteta i napose u hotelskim smještajnim kapacitetima, koji predstavljaju temelj turističke receptive kao i mjerilo njene razvijenosti.

Tablica 5.43. **Komparativni prikaz broja kreveta u ukupnim kapacitetima i u hotelima**

ŽUPANIJA	**BROJ KREVETA**		**BROJ KREVETA U HOTELIMA**	
	2004	2005	2004	2005
Splitsko-dalmatinska	148.039	150.385	16.546	16.965
Zadarska	112.162	123.555	6.547	6.585
Šibensko-kninska	70.882	74.188	7.735	7.720
Dubrovačko-neretvanska	61.784	63.322	16.113	16.483
Dalmacija	392.867	411.450	46.941	47.753
Hrvatska	871.178	909.210	112.152	114.011
Udio SD županije u Dalmaciji u %	37,68	36,55	35,25	35,53
Udio SD županije u Hrvatskoj u %	16,99	16,54	14,75	14,88
Grad Sinj*	**179**	**168**	**136**	**125**
Udio Sinja u Županiji u %	0,12	0,11	0,83	0,74

Izvor: http://www.mmtpr.hr/UserDocsImages/06-Turizam-br-05w.pdf; Statistička analiza turističkog prometa za godinu 2005 i 2004., http//:www. dalmatia.hr; vlastiti izračun

*Podaci o smještajnim kapacitetima grada Sinja preuzeti su iz gore citiranih izvora.

Najnoviji, pak, podaci TZ grada Sinja za 2006. g., kazuju da su na području grada registrirana 2 hotela s ukupno 147 kreveta te jedan pansion s 12 kreveta; dakle ležajeva u kategoriji "hoteli" ima ukupno 159 (rast od 27 % u odnosu na prethodnu godinu).

Iz gornje tablice razvidno je da Splitsko-dalmatinska županija ima najveći udio smještajnih kapaciteta u Dalmaciji, kako ukupnih, tako i hotelskih. Ujedno, njen udio u RH iznosi oko 17% u ukupnim smještajnim kapacitetima, te oko 15 % u hotelskim.

Inače, potrebno je istaknuti da se od ukupnih kapaciteta smještaja 31,70% nalazi na otocima, a 68,03% u priobalju, dok je u ***zagorskom dijelu smješteno svega 0,27% smještajnih***

kapaciteta. Kad je riječ o hotelima, situacija je slična; više od 66 % hotelskih kapaciteta Županije locirano je na njenom priobalnom dijelu, dok je oko 32 % locirano na otocima, a u ***Zagori svega 1,6%***.

Slični su omjeri i kod privatnog smještaja. Kućanstva u ukupnom broju kapaciteta imaju udio od 65,63%, a kampovi čine 8,64% ukupnog smještajnog kapaciteta Županije (na području priobalja se nalazi 77,37% ukupnog smještajnog kapaciteta kampova, a preostalih 22,62% se nalazi na otocima Županije).

Zagorski dio je skromno zastupljen i u strukturi privatnog smještaja, svega 131 krevet, odnosno 0,14%.

Što se tiče samog grada Sinja, udio njegovih smještajnih kapaciteta u Županiji je više nego skroman, svega 0,12 %, dok je udio hotelskih kapaciteta Sinja u Županiji oko 0,8 %.

Tablica 5.44. **Prikaz strukture osnovnih kapaciteta smještaja u Splitsko-dalmatinskoj županiji po kategorijama u 2005.g.**

(broj objekata)

VRSTA OBJEKTA	KATEGORIJA OBJEKTA					
	1 zvjezdica	2 zvjezdice	3 zvjezdice	4 zvjezdice	5 zvjezdica	UKUPNO
Hoteli	6	29	43	12	-	90
Hotelska naselja	2	7	3	-	-	12
Hotelsko-apartmanska naselja	-	2	-	-	-	2
Apart hoteli	-		1	2	-	3
Apartmanska naselja	1	-	1	-	-	2
Apartmani	1	6	7	1	-	15
Moteli	1		-	-	-	1
Pansioni	2	5	1	-	-	8
UKUPNO	13	49	56	15	-	133

Izvor: Turistička zajednica Splitsko - dalmatinske županije, Statistička analiza turističkog prometa za godinu 2005.

Što se tiče kvalitete smještaja, na primjeru važnijih vrsta kapaciteta možemo pokazati trenutno stanje koje sigurno ne zadovoljava. Od ukupno 90 hotela na području Splitsko-dalmatinske županije u 2005. g. (8 više nego 2004. godine), 12 ih je s 4*, 43 s 3*, 29 s 2*, te 6 s 1*. Prema posljednjim informacijama, u prosincu 2006. otvoren je jedan hotel s 5 zvjezdica (Le Meridien Lav) koji je trenutno jedini s 5 zvjezdica u Županiji). Što se tiče hotelskih naselja, od ukupno 12, 3 ih je s 3*, 7 ih je s 2*, a 2 s 1*; od 2 hotelsko-apartmanska naselja oba su s 2*. Aparthotela je ukupno 3, od čega je 2 s 4* i 1 s 3*, apartmanskih naselja je registrirano 2, od čega 1 s 3* i 1 s 1*, apartmana 15, od toga 1 s 4*, 7 s 3*, 6 s 2* i 1 s 1*.Od motela je samo 1 registriran 2005.g. (lani 2) s 1*, pansiona 8, od toga 1 s 3*, 5 s 2*, te 1 s 1*, te jedan komfor.

Od smještajnih kapaciteta vrste Hoteli u gradu Sinju registrirana su dva hotela, i to hotel Alkar s tri zvjezdice te hotel Matanovi dvori s dvije zvjezdice, kao i pansion Masle s tri zvjezdice.

Prevladavaju dakle, objekti srednje razine kvalitete, što se posebno odnosi na hotelske objekte, pa je svakako jedan od osnovnih dugoročnih ciljeva razvoja turizma, podizanje opće razine kvalitete smještajnih kapaciteta Županije u cijelosti, kao i u gradu Sinju.

Uz pretpostavku da je sav turistički promet u gradu Sinju (22.527 noćenja) realiziran u kapacitetima hotelskog smještaja (njih 125), prosječan broj dana korištenja kapaciteta je iznosio 180 dana, odnosno cca. 50,06 %, što dakako nije posve zadovoljavajuće, ali je znatno bolje u usporedbi s hotelima na priobalnom području, koji ostvaruju stope iskorištenosti oko 37 %.

Ovi hotelski kapaciteti pripadaju skupini malih/obiteljskih objekata, pa su i zaposleni pretežito članovi obitelji, što znači da se od radne snage ne zahtijevaju visoka znanja iz područja marketinga, informacijskih tehnologija ili drugih primijenjenih ekonomskih znanja, što dakako nije dobro, jer ova znanja svakako nedostaju zaposlenima u hrvatskom turizmu, napose onom koji se oslanja na male i obiteljske smještajne objekte.

Objekti za pružanje usluga prehrane i točenja pića

Područje koje je prema Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti obuhvaćeno pod zajedničkim nazivom "Hoteli i restorani" obuhvaća sve vrste ugostiteljskih objekata koje služe pružanju usluga hrane i točenja pića.

Broj poslovnih subjekata/pravnih osoba razvrstanih u djelatnosti Hoteli i restorani u Splitsko-dalmatinskoj županiji, iako znatno veći nego u ostalim dalmatinskim županijama, relativno je skroman ukoliko se gleda u odnosu na Republiku Hrvatsku. Tako je udio poslovnih subjekata u razredu "restorani" svega oko 12,8 %, a u razredu "barovi" 8,8 % (prosječno cca. 10 %). Jednako tako i udio broja zaposlenih kao i ukupnog prometa u odnosu na RH je relativno nizak i iznosi svega oko 10, odnosno 9%[35].

Broj ugostiteljskih radnji/obrta u Splitsko-dalmatinskoj županiji je relativno visok u odnosu na ostale dalmatinske županije i ukupnom broju čini preko 37 % objekata u skupini «restorani» i cca. 60% u skupini «barovi»; najveći broj istih se bavi isključivo ugostiteljskom djelatnošću, dok se manji broj, osim ugostiteljstvom bavi i nekim drugim dopunskim djelatnostima.

S druge strane, sudjelovanje u ukupnom broju restorana i barova na razini države je relativno skromno, cca 11 %, dok je promet kojeg ostvaruju restorani svega 7% od ukupno ostvarenog prometa restorana na razini države. Inače, restorani u ukupnom broju ugostiteljskih objekata u Županiji sudjeluju s oko 14%, a barovi s oko 36%[36].

U gradu Sinju, ponuda ugostiteljskih sadržaja, barem kad je riječ o onima više kvalitete, relativno je skromna. Osim već spomenuta dva hotela i 1 pansiona, u gradu posluje 5 restorana i 3 pizzerije, dok o objektima tipa barovi podaci nisu bili dostupni.

S obzirom na relativno nisku razinu turističkog prometa, ovi ugostiteljski objekti vjerojatno zadovoljavaju uglavnom potrebe lokalnog stanovništva i dijelom tranzitnih putnika. Osobnim uvidom u ponudu nekih restorana uvjerili smo se da isti u svojoj ponudi nude i neka domaća autohtona jela (žabe, riječnu ribu, arambašiće i sl.) što svakako doprinosi kvaliteti gastro ponude. No, dodatnim evociranjem bogate gastro ponude sinjskog kraja vjerojatno bi Grad mogao privući i znatno veći broj dnevnih posjetitelja, a u budućnosti i stacioniranih turista.

Inače, podatke o udjelu i strukturi ugostiteljskih objekata Županije i grada Sinja treba sagledati u svjetlu postojećih trendova i istraživanja o stupnju zadovoljstva turista našom gastro ponudom.

[35] DZS, Ugostiteljstvo u 2005. Statistička izvješća 1295, Zagreb, 2006 i vlastiti proračun
[36] isto

Prema rezultatima TOMAS istraživanja[37] velik broj stranih turista nezadovoljan je raznolikošću i kvalitetom gastronomskih sadržaja u ugostiteljskim objektima van hotelskih kapaciteta.

Značajno je istaknuti da su anketirani turisti u 2004. godini kvalitetu hrane u restoranim izvan smještajnog objekta u Županiji ocijenili srednje zadovoljavajućom, jednako kao i bogatstvo gastronomske ponude u mjestima Splitsko-dalmatinske županije. U usporedbi s rezultatima TOMAS istraživanja za 2001. godinu ovaj podatak znači korak unatrag budući da je za tu godinu u Splitsko-dalmatinskoj županiji kvaliteta hrane u objektima van smještajnih kapaciteta ocijenjena visokom ocjenom. To drugim riječima znači da je s porastom broja gostiju došlo do pada kvalitete ponude, što ukazuje na već stereotoipan obrazac ponašanja domaćih ugostitelja koji nastoje ostvariti dobre rezultate u svom poslovanju na temelju kvantitete, a ne kvalitete.

Dugoročno gledano, ovakva poslovna politika nije isplativa jer relativno velik broj gostiju pokazuje lojalnost dalmatinskim županijama, posjećujući ih više puta.

Tako je od ukupnog broja anketiranih turista, Splitsko-dalmatinsku županiju njih 58,2 % posjetilo prvi put, dok je 41,8% turista u Županiji boravilo više puta (od toga 5,6% je boravilo više od 6 puta).

Istovremeno, vrijedno je istaknuti da relativno mali udio turista u Županiji koristi usluge punog pansiona, svega 12,6% (što je ipak relativno više u odnosu na prosjek u državi od 6,5%); polupansion koristi 27,6%, doručak s noćenjem 10,2%, dok čak 49,6 % turista koristi druge oblike prehrane.

Ove brojke ukazuju na porast značenja prehrane van smještajnih objekata pa bi vlasnike ugostiteljskih objekata svakako trebalo educirati o rastućem trendu potražnje za njihovim uslugama kao i o štetnosti pristupa u kojem se gostu ne pruža zadovoljavajuća usluga.

Vrijedno je istaknuti da se na području grada Sinja nalaze i dva seoska domaćinstva koja pružaju ugostiteljsko-rekreativne sadržaje; riječ je o ugostiteljskom objektu Mustang, u Glavicama, koji u svojoj ponudi ima i rekreacijske sadržaje (uz mogućnost jahanja) te o konjičkom klubu Alamo u Brnazama. Niti jedan od njih u svojoj ponudi ne nudi smještaj, a mogućnost razvoja ovog oblika turističke ponude u Sinju i okolici je više nego velika.

5.4.4. Razvojne perspektive turističke receptive

Uvažavajući predviđanja mnogih međunarodnih institucija i organizacija o rastućem trendu potražnje za Hrvatskom kao destinacijom[38], a napose njenim priobalnim dijelom, u Županiji se predviđa gradnja znatnog broja dodatnih kapaciteta smještaja, primarno onih koji pripadaju osnovnim/primarnim kapacitetima smještaja.

Prema ***Županijskom prostornom planu,*** u Županiji se do 2015. godine predviđa gradnja cca 312,600 dodatnih kapaciteta smještaja, od čega 123,500 u osnovnim smještajnim kapacitetima. Od toga broja, u području Zagore predviđa se izgradnja cca 5,050 kapaciteta osnovnog smještaja te 26,050 dopunskog i to na površini od cca 854 ha. ***Time udio Zagore u ukupnom broju kapaciteta koji se trebaju izgraditi u narednom razdoblju iznosi oko 10 %*** (tablica 5.45.).

[37] Institut za Zagreb, Stavovi i potrošnja inozemnih turista u Hrvatskoj, Zagreb 2001, 2004
[38] http://www.wttc.org/publications/pdf/05finCroatia%202_03.pdf

Tablica 5.45. **Planirani kapaciteti smještaja u S-D Županiji do 2015 godine.**

	Planirani broj kreveta u turističkim objektima do 2015.	Planirani broj kreveta u sekundarnim rezidencijama i turističkim objektima do 2015.	Planirana površina namijenjena smještaju turista u ha
Zaleđe	5,050	26,050	854
Obala	78,740	104,800	3,402
Otoci	39,460	58,500	2,634
UKUPNO	123,250	189,350	6,890

Izvor: prema Prostornom planu SD Županije, Županijski zavod za prostorno uređenje , Split, 2002.g. knjiga br. 3, str. 136-139

Prostorni plan Županije predviđa gradnju novih kapaciteta samo unutar postojećih naselja ili unutar za to predviđenih građevnih zona. Sadržaji turističke namjene smještaju su u građevinskim područjima površine naselja i površinama izvan naselja za izdvojene namjene.

Kriteriji za raspored, kategoriju, kapacitet i veličinu turističkih zona moraju se zasnivati na kapacitetu i broju osnovnih turističkih privlačnosti okolnog prostora (nosivi kapacitet prema mogućnostima sociokulturnih zadatosti), a ne isključivo na prostornim mogućnostima za smještaj samih objekata u zadatostima mikrolokacije (čl. 64)

Pojedinačni smještajni objekti (hoteli, pansioni, prenoćišta) smještajnog kapaciteta do 40 ležaja mogu se gradit unutar granica naselja i na površinama razgraničenim za mješovite namjene (čl. 68)

Uredbe plana glede gradnje novih kapaciteta smještaj su vrlo rigorozne. Posebno se ističe da je prilikom investiranja u postojeće ili nove objekte nužno insistirati na visokoj kategoriji smještajnih kapaciteta, a adekvatno tome i nivo pratećih sadržaja (športskih, rekreacijskih, ugostiteljskih, uslužnih i zabavnih) (čl. 69)

Ujedno se ističe kako novi smještajni kapaciteti moraju biti građeni u skladu s okolišem i svakako ne na mjestima izuzetnih resursnih vrijednosti. Prilikom izgradnje novih kapaciteta usitnjene strukture izgradnje (apartmanska naselja) treba poštivati principe autohtonog urbaniteta i elemenata tradicijske arhitekture. Najveća katnost može biti prizemlje i dva kata, krov mora biti kosi.

Prilikom izgradnje većih smještajnih jedinica unutar tih zona bilo otvorenog (hoteli, pansioni, moteli) ili zatvorenog tipa (odmarališta, sanatoriji, klupski objekti) treba nastojati uklopiti ih smještajno i gabaritno u oblike i mjerila prirodnog ambijenta.

Prostorni plan Grada Sinja[39] svojim sadržajem logično se naslanja na županijski Prostorni plan.

Smještaj gospodarskih djelatnost, uključivo onih ugostiteljsko-turističke namjene, predviđa se unutar površina naselja te u posebno razgraničenim zonama (u naselju i izvan naselja) (članak 53). Plan također rigorozno propisuje uvjete gradnje i arhitektonski izgled građevina (čl. 54-57).

Planom su određene i posebne zone sporta i rekreacije i to:

- golf uz rijeku Cetinu (ca 235 ha površine s 8 rupa,) s mogućnošću gradnje ugostiteljsko-turističkih sadržaja (maksimalan broj ležajeva 10 po 1 ha površine, minimalna udaljenost od vodotoka min 100 m),
- hipodrom (članak 62).

Ukupno gledano, ***planom je osigurano dovoljno površina za daljnji razvoj i širenje naselja, radnih zona kao i turističko-rekreacijskih zona.*** Od ukupno predviđene površine građevinskih područja (19.427 ha) izgrađeno je 64 % dok je za gradnju ostalo još na raspolaganju 775 ha odnosno 36 % od ukupne građevinske površine. Prijedlog je da se "turističke zone mogu urediti i kao isključivo

[39] Prostorni plan uređenja grada Sinja, Urbos d.o.o. Split, 2001., str. 11.

sportsko-rekreacijske površine za gradnju rekreacijskih objekata i ugostiteljskih sadržaja u funkciji objedinjavanja i poboljšanja turističke ponude, te manjih klupskih kućica u sklopu koji se mogu organizirati smještajni kapaciteti."[40]

Osim prostornih planova koji definiraju prostorne mogućnosti gradnje i razmještaja turističko-rekreacijskih zona, za Županiju je izrađen i važan strateški razvojni dokument, tzv. ***Master plan turizma Splitsko-dalmatinske županije***[41] kojega su 2006. godine izradili stručnjaci Horwath consultinga iz Zagreba, a čija se osnovna načela temelje na ***Strategiji razvitka hrvatskog turizma u razdoblju od 2003-2010***[42].

Za područje Cetinske krajine, a napose grada Sinja Master plan predlaže razvoj sljedećih turističkih programskih linija;

- ture i obilasci,
- programi specijalnih interesa (branje ljekovitog i jestivog bilja, muzeji i galerije, gastroture, lokalne tržnice, golf i tečajevi golfa, avanturistički programi itd.),
- kratki odmori (s tematskim turama na temu: borba protiv Turaka, rijeka Cetina, Alka, kuturna i sportska događanja itd.),
- Wellness i spa (sauna, masaža, meditacijske tehnike itd.),
- MICE (susreti, insentivi i događanja)[43].

Poseban naglasak stavljen je na potrebu izgradnje i osmišljavanja tzv. ***Interpretativno-rekreacijskog centra "Alka" u samom gradu Sinju***, koji bi svojim sadržajima privlačio jednodnevne domaće i inozemne goste[44]. Ovako ambiciozni projekti, dakako, zahtijevaju povezanost brojnih čimbenika razvoja, od lokalne i regionalne samouprave, privatnog poduzetništva, turističke zajednice, kulturnih i ostalih institucija te lokalne putničke agencije koje će biti spona između ponude i potražnje.

Razvoj poduzetništva općenito, a time i onoga u turizmu i ugostiteljstvu, posebno u zaobalnim područjima ne bi u datim okolnostima bio moguć bez snažne podrške s različitih razina, od države, preko Županije do raznih drugih donatora. U nastavku je dat prikaz dosadašnjih nastojanja da se pomogne razvoj turizma i turističkog poduzetništva.

5.4.5. Nacionalni i županijski poticaji razvoju malog i srednjeg poduzetništva u turizmu

Sukladno strateškim smjernicama razvoja hrvatskog turizma, Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka provodi programe državnih potpora i poticaja, posebice u razvoju turistički nerazvijenih područja. Svi programi usmjereni su prije svega na podržavanje turističkih inicijativa i stvaranje ukupnog okruženja na svim razinama, a posebice na nerazvijenim i ruralnim područjima za intenzivniji razvitak turizma.

Pri tome su programski kriteriji razvoja usmjereni na stvaranje izvornih hrvatskih turističkih proizvoda koji se temelje na uključivanju ukupnog prirodnog, povijesnog, kulturnog i posebice arhitektonskog nasljeđa u kreiranju različitog i turistički atraktivnog novog proizvoda.

[40] Prostorni plan uređenja grada Sinja, Urbos d.o.o. Split, 2001., str. 57.
[41] Master plan turizma Splitsko-dalmatinske županije, Horwath consulting Zagreb, 2006http://www.dalmatia.hr/Portals/100/Statistike/MasterPlan_konacno.html
[42] http://www.mmtpr.hr/UserDocsImages/Strategija%20hrvatskog%20turizma%20-%20finalna%20verzija.pdf
[43] Master plan turizma Splitsko-dalmatinske županije, Horwath consulting Zagreb, 2006. str. 31
[44] op. cit. str. 49

Programi[45] koji će se provoditi u 2007. godini su:

1. Program poticanja, zaštite, obnove i uključivanja u turizam baštine u nerazvijenim područjima Republike Hrvatske
   - Cilj ovog programa, koji se provodi od 2000. g. je razvoj turističke ponude na područjima s nedovoljno razvijenim turizmom kroz obnovu i turističku valorizaciju tradicijske, graditeljske i prirodne baštine. Do sada je sufinancirano u obnovi 264 projekta s ukupnim iznosom od 23 mil kn.
2. Program poticanja razvoja tematskih turističkih puteva
   - Cilj ovog programa je povezivanje različitih područja RH tematskim putevima koji će biti prepoznatljivi po osnovnoj temi, a koji će u turističku ponudu uključiti sve zainteresirane subjekte i atrakcije područja kroz koja prolaze.
3. Program poticanja izrade izvornih hrvatskih suvenira
   - Cilj ovog programa je afirmacija izrade izvornih suvenira koristeći pri tome tradicijske tehnike i materijale, a što će doprinijeti oživljavanju starih i umjetničkih obrta.
4. Program kreditiranja seoskog turizma
   - Cilj ovog programa, koji se pokreće ove godine, je razvoj seoskog turizma kao dopunske djelatnosti na poljoprivrednim domaćinstvima, što će doprinijeti kvalitetnijem životu i ostanku ljudi na selu.

Osim toga, Ministarstvo[46] je raspisalo i natječaj za dodjelu bespovratnih sredstava onim turističkim projektima kojima su prethodno odobrena sredstva iz pretpristupnih fondova EU i drugih međunarodnih fondova te za dodjelu bespovratnih sredstava onim projektima koji doprinose povećanju kvalitete usluživanja, turističke ponude, istraživanju obilježja turističke potražnje i tržišta.

MMTPR od 2002. godine provodi i program subvencioniranja malog turističkog poduzetništva, pod nazivom ***"Poticaj za uspjeh"*** u suradnji s Ministarstvom gospodarstva, rada i poduzetništva, HBOR-om i poslovnim bankama. Od 2002. do konca siječnja 2007.g. iz ovog programa HBOR je kreditirao ukupno 126 kredita, a ukupna vrijednost plasmana iznosila je preko 561 mil kuna. Od toga, najveći broj kredita odobren je u Splitsko-dalmatinskoj županiji, i to njih 30, ukupne vrijednosti 126.692.270,00 kn[47].

Osim programa Ministarstva mora, turizma, prometa i razvitka, u programe potpore razvoju turizma, posebice u ruralnim područjima, uključilo se posredno i Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva kroz ***Program razvitka seoskog gospodarstva, mjere 8, 9 i 10*** (mjera 8 - obnova i razvitak sela i seoskog prostora /diverzifikacija djelatnosti; mjera 9 - razvoj seoskog, lovnog i ribolovnog turizma; mjera 10 - očuvanje tradicijske etno baštine i autohtonih proizvodnji). Ovi programi financiraju se udruživanjem sredstava samih korisnika programa, sredstava državnog proračuna, proračuna jedinica lokalne i regionalne samouprave i drugih izvora financiranja.

Županija Splitsko-dalmatinska zajedno s nadležnim ministarstvima i HBOR-om također veoma aktivno sudjeluje u poticanju različitih poduzetničkih i ostalih projekata u turizmu.

"Program poticanja malog i srednjeg poduzetništva u turizmu Splitsko-dalmatinske županije" donesen je još u prosincu 1999.[48] s temeljnom zadaćom poticanja ulaganja fizičkih osoba u razvoj obiteljskog gospodarstva u turizmu. Ukupno je zaprimljeno 302 zahtjeva za kredit od kojih je Povjerenstvo prihvatilo 176 zahtjeva s ukupnim kreditnim iznosom od 18,17 milijuna kuna. Program je realiziran u suradnji sa Splitskom bankom. Od ukupno realiziranih kredita manji dio je realiziran na području seoskog turizma.

[45] http://www.mmtpr.hr/default.asp?id=370
[46] isto
[47] HBOR, broj i struktura odobrenih kredita po programima na dan 31.01.2007.
[48] Službeni glasnik Županije splitsko-dalmatinske, broj 9/99.

S obzirom na različite uvjete kreditiranja (iznosi subvencija) Županija je svoje administrativno područje podijelila na dvije skupine; prvu skupinu čine priobalna područja te razvijena mjesta na otocima, a drugu skupinu čini dalmatinska zagora, područja od posebne državne skrbi te mjesta u unutrašnjosti otoka. Prva skupina koristi subvencije od 1 %, a druga od 3. Od ukupno 115 realiziranih kredita tijekom razdoblja od 2000-2003., na prvu skupinu otpada 84 kredita u iznosu od 13.991,994 kuna, a na drugu skupinu 31 kredit u iznosu od 4.178,232 kuna.

Tijekom 2004. i 2005. godine promoviran je novi model poticanja razvoja maloga gospodarstva pod nazivom ***Lokalni projekti razvitka - Poduzetnik.*** Suština novoga modela sastoji se u tome da Županija u suradnji s Ministarstvom gospodarstva te Ministarstvom obitelji subvencionira bankarsku kamatnu stopu sa po 1%, tako da kamatna stopa za korisnike iznosi 4%. Osim toga Županija dodatno subvencionira korisnike na otocima i dalmatinskoj zagori sa 1%, a korisnike na područjima od posebne državne skrbi sa 2%, tako da kamata za korisnike iznosi 3%, odnosno 2%.

Preko ovog programa na ***području grada Sinja*** realiziran je ukupno 41 kredit, ukupne vrijednosti 18,266,263 kn od čega subvencije iznose 2,203.039 kn.

Od toga, u području turizma i ugostiteljstva kredite u ukupnom iznosu od 3.954,000 kn koristila su 3 restorana i 1 hotel/motel s restoranom; od toga je subvencija Županije i Ministarstava iznosila cca. 165.287,56 kn odnosno oko 4,2% od ukupne vrijednosti kredita[49]. ***Značajno je istaknuti da potencijalni ulagači mogu koristiti kreditne subvencije iz različitih izvora i po različitim osnovama (za poduzetnike početnike, žene poduzetnice, branitelje i sl.).***

Potrebno je naglasiti da je Županija, osim kroz "Program poticanja malog i srednjeg poduzetništva" i program "Lokalni projekti razvitka - Poduzetnik", osnovala i posebnu kreditnu liniju i to ***"Fond za razvitak poljoprivrede i agroturizma Splitsko-dalmatinske županije"***. Na taj način je omogućila kreditiranje poduzetnika poljoprivrednika u Zagori i na otocima koji iz raznih razloga nisu uspjeli doći do kredita kroz kreditne linije Programa.

Županija je osigurala vlastita proračunska sredstva za poticanje poljoprivrede i agroturizma (za 2000. godinu u iznosu od 1.500.000,00 kuna, za 2001. u iznosu od 1.000.000,00 kuna, za 2002. godinu 4.500.000,00 kuna, te za 2003. godinu 7.500,000,00 kn). U navedenom roku zaprimljeno je 616 zahtjeva, a pozitivno je riješeno 377 zahtjeva, od kojih je pak, kroz kredite realizirano 240 s ukupnim plasmanom od 18,55 milijuna kuna. Od toga iznosa 1.226,500 kuna realizirano je na programima agroturizma.

Od ukupnog broja odobrenih kredita na otoke otpada 57 kredita u iznosu od 3.776,400 kuna ili 20,35 %, na gradove (osim gradova na otocima) otpada 124 kredita u iznosu od 10.165,000 kuna ili 54,79 %, a na općine, osim općina na otocima, otpada 59 kredita u iznosu od 4.611,000 kuna ili 24,85%.

2004.g. Fond je započeo s izravnim kreditiranjem bez posredstva poslovnih banaka. ***Dosadašnjim radom kroz Fond je odobreno 373 kreditna zahtijeva ukupne vrijednosti 31.257.400,00 kn. Do 2005. godine na programima agroturizma u Županiji je realizirano ukupno 2.342.500,00 kn kredita.***

Prema podacima Splitsko-dalmatinske županije na području grada Sinja u razdoblju od 2001-2006. godine ukupno je iz sredstava ovog Fonda odobren 51 kredit, a realizirano njih 35 u ukupnom iznosu od cca. 3.734,500 kn. Od toga, niti jedan nije bio izravno namijenjen unaprjeđenju turističke ponude na seoskom domaćinstvu.

Pomoć seoskim domaćinstvima koja se žele baviti turističko-ugostiteljskom djelatnošću može dati i Zajednica turističkih seljačkih gospodarstava Hrvatske, koja, u okviru Hrvatske gospodarske komore[50] (Sektor za turizam i ugostiteljstvo) ima zadatak poticati razvoj agro-turizma, dajući seoskim gospodarstvima različite oblike potpore u području obrazovanja, marketinga, podizanja standarda

[49] Prema internim podacima HBOR-a; Pregled odobrenih kredita na dan 31.12.2006 za Zadarsku županiju, Šibensku županiju, Splitsko-dalmatinsku županiju i Dubrovačko-neretvansku županiju, Zagreb srpanj 2006.; Pregled odobrenih kredita za grad Sinj na dan 28.02.2007. g., Zagreb ožujak 2007.g.; interni podaci Splitsko-dalmatinske županije, Upravni odjel za gospodarstvo

[50] http//www.hgk.hr

kvalitete itd. Postoji inicijativa restruktuiranja Zajednice TSOGH u Zajednicu ruralnog turizma Hrvatske te šire, Zajednice kontinentalnog turizma Hrvatske. Zajednica je u suradnji sa Sektorom za turizam HGK publicirala brošuru "Turizam na seoskim obiteljskim gospodarstvima". U pripremi je i prvi Katalog ponude hrvatskih turističkih seljačkih obiteljskih gospodarstava.

Ova analiza ne bi bila potpuna ukoliko se ne osvrnemo na mogućnosti koje ruralnim područjima dolaze iz šireg okruženja, prvenstveno s razine Europske Unije.

Ruralnom razvoju, a napose razvoju ruralnog turizma otvaraju se nove perspektive zahvaljujući procesima koji se odnose na približavanje Hrvatske Europskoj uniji.
Riječ je, prije svega o, već prethodno spomenutom ***SAPARD programu*** koji nije usmjeren samo na razvoj poljoprivrede već na cjeloviti razvoj ruralnih područja uključivo i projekte usmjerene na razvoj ruralnog turizma. Nažalost, iako je više od godina dana od njegova pokretanja, relativno je mali odaziv budući je procedura prikupljanja projektne dokumentacije iznimno zahtjevna.

Hrvatska je postala i članicom dviju značajnih međunarodnih asocijacija koje promiču razvoj ruralnih područja, Europskog savjeta za sela i male gradove (ECOVAST) i Europske federacije agro i ruralnog turizma (European Federation of Farm and Village Tourism).

ECOVAST okuplja više od 600 članica (institucije, agencije itd...) iz više od 36 zemalja istočne i zapadne Europe. ECOVAST ima savjetnički status u Vijeću Europe i Europskoj komisiji. 1994. godine načinjen je dokument pod nazivom «Strategija za ruralnu Europu».[51] Među različitim aspektima razvoja ruralnih sredina posebna pažnja se pridaje turizmu kao oruđu/strategiji razvoja. Naglasak je stavljen na njegovu ulogu u procesu valorizacije i očuvanja nasljeđa u ruralnim područjima. Pored toga, dokument upozorava i na potencijalnu opasnost koju nekontrolirani razvoj turizma može donijeti ruralnim područjima.

Europska federacija agro i ruralnog turizma[52] (European Federation of Farm and Village Tourism) okuplja 25 udruženja ruralnog turizma iz 22 države, čiji su ciljevi komunikacija, umrežavanje te bi/multi lateralna suradnja. U njenoj organizaciji već su održana dva europska kongresa[53] o razvoju ruralnog turizma kojoj su nazočili predstavnici organizacija koje okupljaju vlasnike smještajnih kapaciteta u ruralnim područjima te ostale organizacije ruralnog turizma iz cijele Europe.

S obzirom na iznimno značenje primjene ekoloških standarda u razvoju ruralnog turizma, 2002. godine je osnovan Europski centar za ekološki i ruralni turizam (European Centre for Ecological and Agricultural Tourism-ECEAT)[54], kao nezavisna pravna osoba organizirana na načelima dobrovoljnog članstva. ECEAT razvija i promovira turizam koji podupire organsku poljoprivrednu proizvodnju, održivo korištenje zemljišta, zaštitu prirode, ruralni razvoj te zaštitu kulturnog nasljeđa i krajolika. ECEAT-ove inicijative direktno potiču poljoprivredne proizvođače organske hrane, tradicionalne poljoprivrednike te ostale vrste malih poduzetnika da čuvaju prirodni i kulturni okoliš[55].

[51] http://www.ecovast.org/indexe.htm
[52] http://www.eurogites.com
[53] Prvi je kongres održan u Jaenu u Andaluziji, u Španjolskoj 2003. godine, dok je drugi održan u Yalti, u Ukrajini 2005. godine.
[54] http://www.eceat.org/about.php4
[55] ECEAT je ustanovio i niz kriterija kojima mreža njegovih smještajnih kapaciteta mora udovoljavati, i to redom: poljoprivredna proizvodnja koja ne šteti okolišu, efikasno korištenje vode i energije, minimalna proizvodnja otpada, "zelena gradnja", pružanje informacija i podizanje svijesti svojih kijenata, mogućnost mobilnosti i javnog prijevoza na ekološki prihvatljive načine, zaštita biodiverziteta i krajolika, kulturno nasljeđe, podrška lokalne ekonomije, aktivna razvojna politika,

5.4.6. Investicije u turizam

Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka je u siječnju 2007. provelo anketno istraživanja o ulaganjima županija u turističku infrastrukturu, koja imaju izravan utjecaj na povećanje kvalitete turističkog proizvoda (lokalni promet, komunalije, ekologija, …), o ulaganjima turističkih zajednica županija u uređenje turističkih mjesta, proširenje turističke ponude i promidžbu destinacija, o ulaganjima hotelskih tvrtki u obnovu postojećih objekata i sadržaja, o ulaganjima hotelskih tvrtki u izgradnju novih objekata i obnovu objekata koji su izvan funkcije. Rezultati istraživanja su samo indikativni i za preciznije istraživanje bilo bi potrebno koristiti složenije metode. Provedeno anketno istraživanje ukazuje da će najveći dio investicija biti realiziran u ovoj i slijedećoj godini, a manji dio do 2009. odnosno 2010. godine. Rezultati ankete ukazuju na ukupnu investicijsku aktivnost.

Tablica 5.46. **Investicijske aktivnosti u turizmu po županijama za 2007.g.**

u mil kn

Županija	Ulaganja županija	Ulaganja TZ županija	Ulaganja hotelskih tvrtki-postojeće	Ulaganja hotelskih tvrtki-novo	Ukupno
Istarska	387	6	1.033	1.046	2.472
Primorsko-goranska	380	30	222	608	1.240
Ličko-senjska	84	17	34	60	196
Zadarska	265	18	1.198	40	1.521
Šibensko-kninska	-	26	9	22	57
Splitsko-dalmatinska	197	15	332	927	1.470
Dubrovačko-neretvanska	21	59	94	860	1.034
Grad Zagreb	4.726	-	100	-	4.826
Kontinentalne županije	505	247	50	-	802
UKUPNO	6.566	418	3.072	3.562	13.618

Izvor: anketa MMTPR, objavljeno na http://www.mmtpr.hr/UserDocsImages/070215-turizam-ulaganja-07-CORR.pdf

Iz ovog anketnog istraživanja evidentno je da će Splitsko-dalmatinska županija od ukupno predviđenih investicija u turizam u RH ostvarit oko 10,8 %. U ukupnim sredstvima županija, Splitsko-dalmatinska županija će sudjelovati sa svega 3 %, što ukazuje na relativno nisku angažiranost Županije u financiranju razvoja turizma. Jednako tako, i ulaganja Turističke zajednice Splitsko-dalmatinske županije u ukupnim sredstvima turističkih zajednica je relativno nisko, svega 3,6%.

Ako pak, stavimo u odnos županijska sredstva u ukupnim turističkim investicijama u Splitsko-dalmatinskoj županiji, onda je njihov udio oko 13,4 %. Udio hotelskih tvrtki u postojeće i posebno nove objekte je relativno visok. Evidentna je visoka investicijska aktivnost u nove kapacitete smještaja, čak 63,1% u ukupnim županijskim investicijama, odnosno oko 26% u ukupnim investicijama u nove kapacitete u Hrvatskoj. ***Nažalost, uvidom u strukturu novih investicija, ne predviđa se niti jedna značajnija investicija u smještajne kapacitete u području Zagore, odnosno grada Sinja.*** No, ne smijemo zaboraviti da je ovdje riječ o istraživanju na uzorku poduzetnika koji već posluju na području Županije. ***Za očekivati je da će u narednom razdoblju na području Županije ipak doći i do ulaska novih ulagača, a time i do novih projekata, čemu značajno može doprinijeti i pojačana županijska aktivnost u tom pravcu, posebice preko novosnovane Regionalne razvojne agencije.***

5.4.7. Aktivnosti Turističke zajednice grada Sinja

Turistička zajednica grada Sinja ima bogatu promidžbenu aktivnost; tako je u suradnji s TZ grada Vrlike i Trilja publicirala nekoliko promidžbenih materijala o turističkoj ponudi i proizvodima na području cetinske krajine, primjerice o jahanju u cetinskoj krajini, o pecanju na rijeci Cetini, o utvrdama rijeke Cetine te vodič "Okom ljepote", koji je publiciran u suradnji s TZ Županije. Jednako tako, sudjelovala je i u izradi "Kulturno-povijesnog vodiča Zagore Splitsko-dalmatinske županije" koji je publicirala Splitsko - dalmatinska županija (Upravni odjel za turizam) u nastojanju da područje Zagore približi potencijalnim turističkim posjetiteljima.

No, nažalost slab turistički promet, mali broj turističko-ugostiteljskih tvrtki (posljedično niski prihodi od boravišnih pristojni i članarina) te, po prirodi stvari, pretežita usmjerenost županijske Turističke zajednice kao i županijskog Upravnog odjela za turizam, na priobalne i otočne destinacije, Turističkoj zajednici grada Sinja ne ostavlja previše prostora niti sredstava za veći obujam aktivnosti.

Pohvalno je, međutim što se turistički uredi većih mjesta Cetinske krajine u nekim svojim aktivnostima (prvenstveno onim promidžbenog tipa) udružuju i zajednički nastupaju. Suradnja bi, dakako mogla biti i veća, posebno u osmišljavanju zajedničkih projekata/programa/događaja, a time i u apliciranju na sredstava dostupna kroz programe Ministarstava i EU (primjerice za osmišljavanje tematskih turističkih puteva ili za programe poticanja, zaštite, obnove i uključivanja u turizam baštine u nerazvijenim područjima RH).

Naravno, mogućnost većeg angažmana ne otežava samo problem nedostatnih financijskih sredstava, nego i problem nedostatka stručnog osoblja, jer je u uredu TZ Sinja trenutno zaposlena samo jedna osoba.

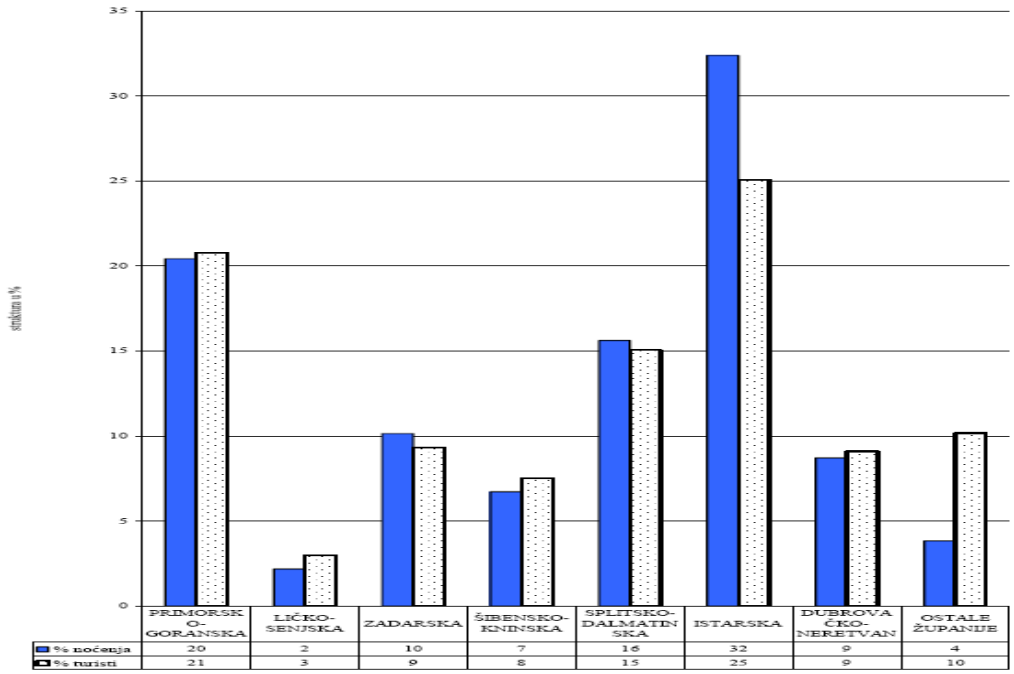
5.4.7. Analiza turističke potražnje

Kao što je evidentno iz naredne tabele, prema podacima Državnog zavoda za statistiku, na području Turističke zajednice Županije splitsko-dalmatinske boravilo je u tijeku 2005. godine 1.505,266 turista, od čega 1.299,648 stranih i 205.618 domaća koji su ostvarili zajedno 7.223.805 noćenja (90% stranih).

Time je Splitsko-dalmatinska županija sudjelovala s 15% u ukupnom broju turista koji su posjetili Hrvatsku, a udio Županije u ostvarenim noćenjima bio je 16%, odnosno 1% više nego lani.

Što se tiče udjela turista i noćenja, uvjerljivo je najviše ostvarila Istarska Županija, potom Primorsko-goranska, dok je Splitsko-dalmatinska na trećem mjestu po udjelu u distribuciji turističkog prometa.

Grafikon 5.15. **Udio županija u distribuciji turističkog prometa (u %)**

Izvor: Statistička analiza turističkog prometa u 2005., Turistička zajednica Splitsko-dalmatinske županije, Split, 2006, str. 4.

Distribucija turističke potražnje u Županiji nije ravnomjerna. Tako su obalni gradovi i općine najposjećenije područje s ukupno 68,24% dolazaka i 67,69 % noćenja; otoke je posjetilo 30,88% turista koji su ostvarili 31,86% noćenja, dok je ***zagorski pojas posjetilo svega 0,88% turista koji su ostvarili 0,44 % od ukupnih županijskih noćenja.***

Tablica 5.47. **Turisti i noćenja u Splitsko- dalmatinskoj županiji, geografska distribucija, 2005**

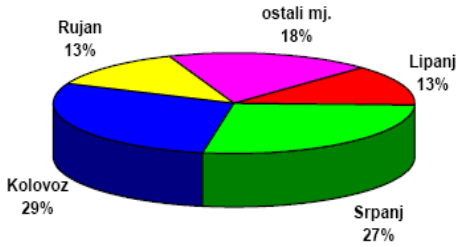
PODRUČJE	TURISTI			NOĆENJA		
	ukupno	dom.	strani	ukupno	domaći	strani
obala	1.039,605	135.924	903.681	5.445,999	463.120	4.982,874
% od županije	69,06	66,11	69,53	67,83	57,54	68,98
Otoci	451.605	60.980	390.625	2.542.219	313.455	2.228,764
% od županije	30,00	29,66	30,01	31,66	38,95	30,85
Zagora	14.056	8.714	5.342	40.429	28.262	12.167
% od županije	0,93	4,24	0,41	0,50	3,51	0,17
Županija ukupno	1.505,266	205.618	1.299,648	8.028.642	804.837	7.223,805
Sinj	8.931	4.927	4.004	22.527	17.578	4.949
Udio Sinja u Županiji %	0,59	2,40	0,31	0,28	2,18	0,07

Izvor: vlastiti izračun prema podacima iz: Statistička analiza turističkog prometa u 2005., Turistička zajednica Splitsko-dalmatinske županije, Split, 2006, str. 6.

Prema podacima iz gornje tablice ***udio grada Sinja u ukupnoj distribuciji dolazaka i noćenja turista u Splitsko-dalmatinskoj županiji je više nego skroman, ispod 1% i u terminima dolazaka i noćenja. Naravno, promet domaćih gostiju pokazuje nešto bolje rezultate, ali s obzirom na resurse Grada, također je nezadovoljavajući.***

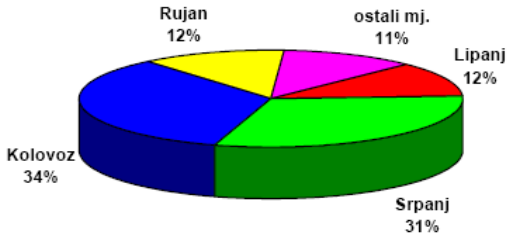
U nedostatku podataka o sezonskoj distribuciji prometa za sam grad Sinj za ilustraciju nam mogu poslužiti i podaci za cijelu Županiju, koji ukazuju na to da je ***još uvijek prisutna izrazita sezonska distribucija prometa,*** odnosno da se gro turističkih dolazaka (82%) kao i noćenja (89%) realizira u razdoblju od lipnja do rujna.

Grafikon 5.16. **Sezonska distribucija turističkih dolazaka u Splitsko-dalmatinskoj županiji**

Izvor: Turistička zajednica S-D županije, op.cit., 2006, str. 8

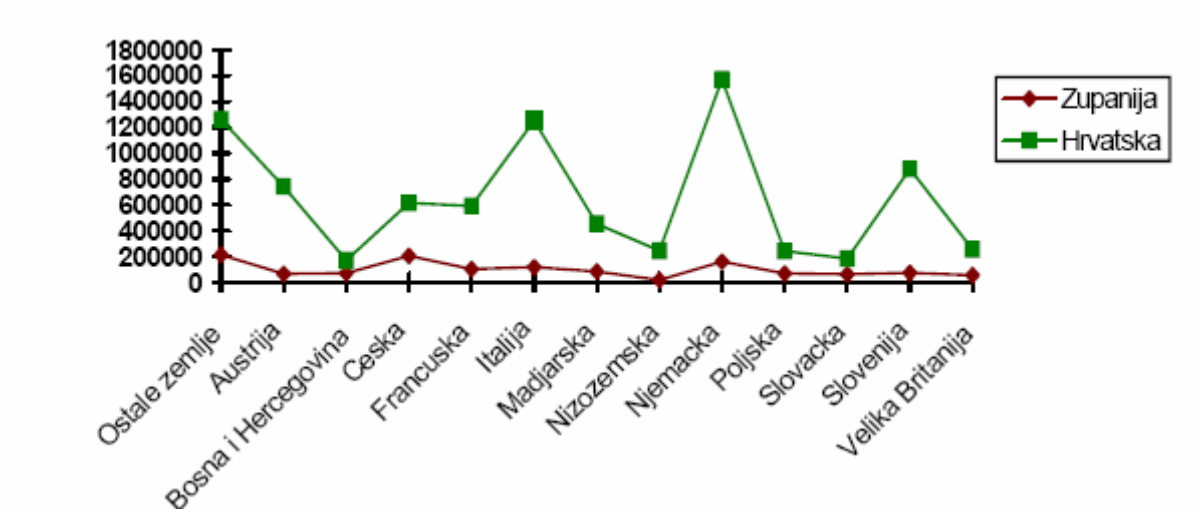
Grafikon 5.17. **Sezonska distribucija turističkih noćenja Splitsko-dalmatinskoj županiji**

Izvor: Turistička zajednica S-D županije, op.cit., 2006, str. 8

Što se tiče same strukture turista, u Splitsko-dalmatinskoj županiji najviše turista je došlo iz Češke; na drugom mjestu su turisti iz Hrvatske. Na trećem su mjestu Nijemci, na četvrtom Talijani (6% povećanje), potom Francuzi, kojih je bilo čak 47% više nego u 2004.g., a uočava se i rast turista iz skandinavskih zemalja.

Grafikon 5.18. **Turisti u Hrvatskoj i Splitsko-dalmatinskoj županiji s obzirom na zemlju porijekla u 2005.**

Izvor: Turistička zajednica S-D županije, op.cit., 2006, str. 13

Grad Sinj je u 2005. g. u odnosu na prethodnu godinu ostvario povećanje broja noćenja od 7%. Udio stranaca u ukupnom broju noćenja još uvijek je mali (24%), a od stranih zemalja najviše su zastupljeni Nijemci (30%), Izraelci (15%), Francuzi (14%) *(tablica 5,48 i grafikon 5.19.).* ***Prosječna duljina boravka je 2,5 dana.***

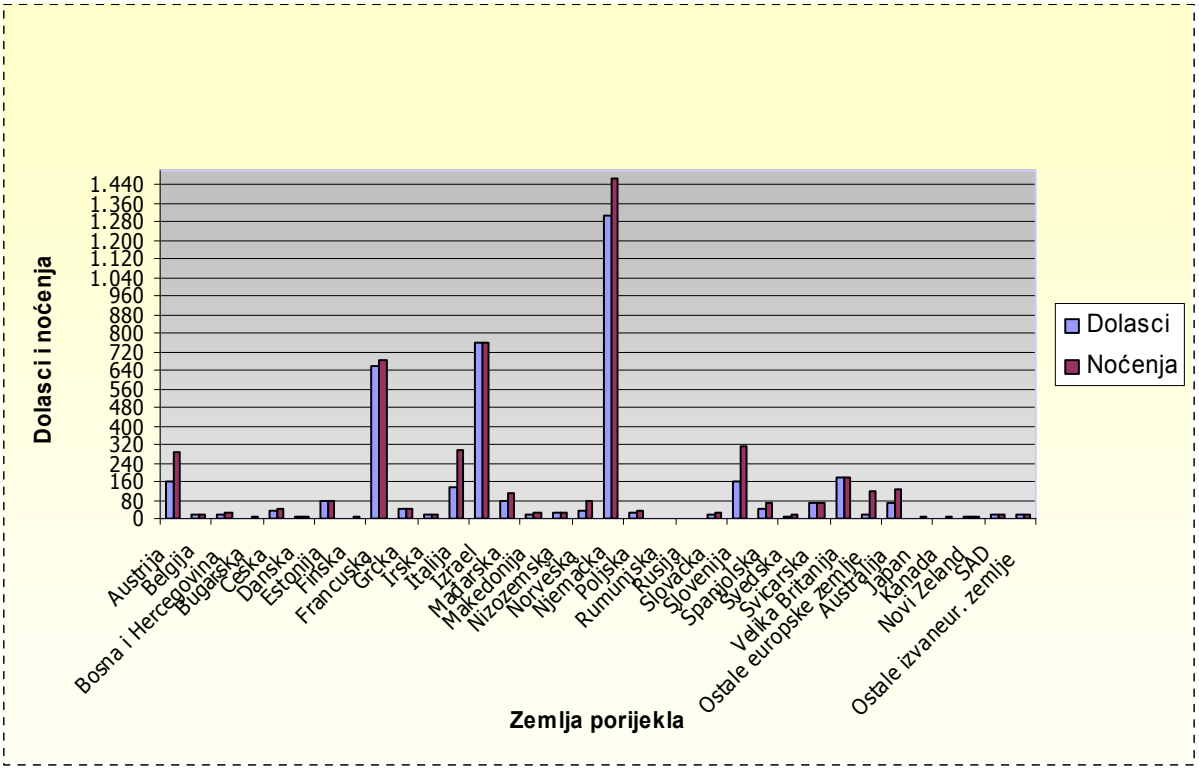
Tablica 5.48. **Turisti i noćenja po zemljama porijekla u gradu Sinju u 2005. g.**

Zemlja porijekla	Dolasci	Noćenja
Austrija	4.004	4.949
Belgija	16	20
Bosna i Hercegovina	21	26
Bugarska	3	8
Češka	30	40
Danska	6	6
Estonija	73	73
Finska	1	6
Francuska	657	680
Grčka	43	43
Irska	16	16
Italija	139	292
Izrael	759	761
Mađarska	77	107
Makedonija	14	24
Nizozemska	26	26
Norveška	30	73
Njemačka	1.306	1.466
Poljska	23	32
Rumunjska	3	3
Rusija	2	2
Slovačka	18	23
Slovenija	164	315

Španjolska	45	69
Švedska	11	15
Švicarska	65	67
Velika Britanija	174	181
Ostale europske zemlje	17	114
Australija	66	125
Japan	3	5
Kanada	4	6
Novi Zeland	6	6
SAD	13	16
Ostale izvaneur. zemlje	14	18

Izvor: TZ SD županije, op. cit., 2006., str. 23.

Grafikon 5.19. **Turistički promet u Sinju prema zemlji porijekla**

Izvor: prema podacima iz prethodne tablice

Prosječna potrošnja turista u Splitsko-dalmatinskoj županiji, prema podacima istraživanja koje je 2004. g. proveo Institut za turizam iz Zagreba, iznosi 46,53 Eura dnevno, što je u usporedbi s Dubrovačko-neretvanskom županijom izrazito nisko. Naime u Dubrovačko-neretvanskoj županiji prosječna potrošnja turista koji dolaze u organizaciji agencija iznosi 116,97 Eura, a individualnih turista 86,69 Eura.

Ovako niska potrošnja rezultat je prije svega nedovoljno atraktivne ponude dodatnih sadržaja, čemu u prilog svjedoči i činjenica da na rang listi od 26 elemenata ponude turisti koji posjećuju Splitsko-dalmatinsku županiju izuzetno lošim ocjenjuju raznolikost kulturnih manifestacija, mogućnost za kupnju, kvalitetu označavanja znamenitosti, kvalitetu lokalnog prijevoza, dok lošim ocjenjuju

bogatstvo sadržaja za zabavu, opremljenost i uređenost plaža, kvalitetu informacija, bogatstvo sportskih sadržaja.

Ukupna "vrijednost za uloženi novac " je ocijenjena srednjom ocjenom[56]

Tablica 5.49. **Prosječna dnevna potrošnja turista u Splitsko-dalmatinskoj županiji u Eurima**; stanje tečaja na dan 30. 09, 2004.

Vrsta potrošnje	Organizirana putovanja	Individualna putovanja	Ukupno
Prosječna dnevna potrošnja	50,52	44,42	46,53
Osnovne usluge	41,70	36,27	38,15
▪ Smještaj	19,93	17,99	18,66
▪ Hrana	16,65	13,79	14,78
▪ Piće	5,12	4,49	4,71
Dodatna potrošnja	8,81	8,15	8,38
▪ Kupovina	2,20	1,57	1,79
▪ Kultura i zabava	1,98	2,86	2,55
▪ Sport i rekreacija	1,63	1,67	1,65
▪ Izleti	2,47	1,70	1,96
▪ Ostalo	0,54	0,36	0,42

Izvor: Institut za turizam Zagreb, TOMAS-istraživanje o stavovima i potrošnji turista u RH, 2004, str.105.

Ako apstrahiramo mnoge okolnosti (prije svega činjenicu da prosječna potrošnja turista ostvarena u priobalnim destinacijama, sigurno nije niti približno jednaka onoj koju ostvare u Zagori odnosno Sinju), te ukupan broj ostvarenih noćenja u gradu Sinju pomnožimo s prosječnom dnevnom potrošnjom turista u Županiji, ***rezultat ove grube procjene pokazuje da su turisti u Sinju potrošili oko 1.048,181 € (vjerojatnije je da ta brojka ne prelazi 900.000 €, uzimajući u obzir samo prosječnu potrošnju turista na osnovne usluge).***

Naravno da i ova brojka sama po sebi ne ukazuje da li je to puno ili malo, jer bi za svaku sustavniju analizu trebalo raspolagati s mnogim drugim pokazateljima, kao što je Bruto proizvod grada, udio uvoznih proizvoda u sadržaju turističke potrošnje itd., kako bi se donijeli zaključci o tome u kolikoj mjeri turizam i ugostiteljstvo doprinose gradskom gospodarstvu. ***Ako pak, uzmemo u obzir samo prihode djelatnosti hotela i restorana (HR), može se reći da ugostiteljstvo sudjeluje u ukupnim prihodima sinjskog gospodarstva sa oko 3,3%[57].***

No, u svakom slučaju, paušalna ocjena jest da grad Sinj, ne samo da dijeli sudbinu ostatka Županije kad je riječ o valorizaciji resursa kroz turizam, nego je vjerojatno u još goroj poziciji, na što ukazuju i rezultati turističkog prometa.

Iz toga slijedi da bi se posebna pažnja morala prije svega posvećivati obogaćivanju turističke ponude u svim segmentima, a posebno onima koji su u stanju doprinijeti produženju turističke sezone, dakle zabavi, učenju, kulturi, sportu i rekreaciji itd. Nadalje, posebnom strategijom treba djelovati prema stranim i domaćim tour operatorima i agencijama kako bi se privuklo što više gostiju koji dolaze u njihovima aranžmanima, tim više što ovi gosti rado putuju i u vansezonskom razdoblju, te dakako, privlačenju domaćih i inozemnih investitora koji bi ovu djelatnost podigli iz općeg mrtvila.

[56] Institut za turizam Zagreb, TOMAS-istraživanje o stavovima i potrošnji turista u RH, 2004, str. 192,193

[57] Prema FINA– podaci iz godišnjih financijskih izvještaja poduzetnika za 2005. godinu

ZAKLJUČCI/PROBLEMI: TURIZAM I UGOSTITELJSTVO

- Općenito niska razina razvijenosti turizma i nizak udio ugostiteljskih poduzeća u ukupnim prihodima gospodarstva Sinja (svega 3,3%);
- Isključivo oslanjanje na komparativne (prirodne) prednosti u razvoju turizma umjesto na stvaranje konkurentskih;
- Mali broj kapaciteta smještaja (159 kreveta u osnovnim i 131 u dopunskim kapacitetima smještaja) i nizak interes inozemnih i domaćih investitora za ulaganja u turizam na prostoru grada (kao i zagorskog dijela Županije općenito);
- Relativno niska stopa iskorištenosti kapaciteta (cca 50%) iako povoljnija u odnosu na županijski prosjek (37%);
- Nepostojanje lokalne putničke agencije;
- Spora adaptacija na nove trendove;
- Niska razina znanja o turizmu i za turizam;
- Ponuda nedostatna i nedovoljno atraktivna u elementima nadgradnje (kultura, sport, zabava, ekologija);
- Nedostatna potrošnja posljedica opće nerazvijenosti turizma, odnosno turističke ponude;
- Postoje brojni programi, fondovi i kreditne linije namijenjene direktno i indirektno razvoju turizma, ali se nedovoljno koriste zbog loše informiranosti, nesnalaženja u administrativnim procedurama i sl.
- Niska razina informiranosti lokalnog stanovništva o razvojnim mogućnostima turizma.

6. DRUŠTVENE DJELATNOSTI

Promjene koje zahvaćaju suvremeni svijet su vrlo duboke, sadržajne i traže temeljito promišljanje svih razvojnih elementa svake sredine. Živimo u vremenima globalizacije sa svim njenim izazovima i mogućnostima. Svaki pojedinac, obitelj i svaka lokalna zajednica, bez obzira da li su oni toga svjesni ili ne izložena je tim utjecajima, i pozitivnim i negativnim. Što se prije osposobe da razumiju trendove razvoja diktirane od strane globalizacijskih procesa, prije će doći u mogućnost da iskuse pozitivne strane istih. Uz taj općesvjetski proces, Hrvatska se, zajedno sa svojim pojedinačnim i posebnim subjektima nalazi i u procesima tranzicije prema građanskim društvima zapadnog tipa te još k tome i u procesima pridruživanja Europskoj uniji.

Aktivnosti društvenih djelatnosti upravo su usmjerene prema poticanju pojedinaca i njihovih užih i širih zajednica i asocijacija u smjeru prilagođavanja promjenama koje dolaze s navedenim procesima. Suvremeno značenje odgojno-obrazovne, socijalno-zdravstvene i kulturne funkcije je toliko veliko da izostanak potrebne uloge i funkcije tih sektora uistinu onemogućava ostvarivanje strateških ciljeva razvoja svake sredine ako su ovi postavljeni u skladu sa zakonitostima koje proizlaze iz tri uvodno spomenuta procesa.

6.1. Zdravstvo i socijalna skrb

Za grad Sinj svojstveno je gravitiranje području grada Splita za usluge u segmentu zdravstva i socijalne skrbi, pri čemu je važno naglasiti da je županija Splitsko-dalmatinska osnivač i vlasnik zdravstvenih ustanova te od 1. siječnja 2002. godine i domova za stare i nemoćne. U sustavu zdravstva i socijalne skrbi Županije nalazi se oko 2.500 zaposlenih u 8 zdravstvenih ustanova i 4 doma za stare i nemoćne. Uz te ustanove i objekte, javljaju se i privatne zdravstvene ustanove te različiti domovi socijalne skrbi. Dio tih kapaciteta smješten je na području grada Sinja i općine Sinj.

6.1.1. Zdravstvo

Zdravstvenu djelatnost u Županiji mogu obavljati ustanove koje su u državnom vlasništvu tj. vlasništvu županija te zdravstvene ustanove u privatnom vlasništvu.

U privatnom vlasništvu u 2003. godini u Splitsko-dalmatinskoj županiji bilo je 362 ordinacije privatne prakse doktora medicine od kojih su 272 ordinacije u zakupu. Privatnom sektoru treba dodati i 15 privatnih poliklinika, jednu privatnu specijalnu bolnicu i jedno privatno lječilište.

U državnom vlasništvu su klinike, klinički bolnički centri i državni zdravstveni zavodi. U Splitsko-dalmatinskoj županiji u tom statusu je samo Klinička bolnica Split.

U vlasništvu županija su domovi zdravlja, poliklinike, opće i specijalne bolnice, ljekarne, ustanove za hitnu medicinsku pomoć, za zdravstvenu njegu u kući te županijski zavodi za javno zdravstvo.

Točnije, Splitsko-dalmatinska županija je vlasnik 8 zdravstvenih ustanova:

- Dom zdravlja Splitsko-dalmatinske županije Split,
- Ljekarna Splitsko-dalmatinske županije Split,
- Hitna medicinska pomoć Split,
- Zavod za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije Split,
- Stomatološka poliklinika Split,
- Poliklinika za rehabilitaciju osoba sa smetnjama u razvoju Split,
- Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju "Biokovka" Makarska,
- Lječilište "Dječje selo" Baška Voda,
- 4 doma za stare i nemoćne (Dom za stare i nemoćne osobe Lovret, Split, Makarska i Vis).

S obzirom na broj doktora medicine na tisuću stanovnika, Splitsko-dalmatinska županija odgovara prosjeku Republike Hrvatske s otprilike 2.2 doktora medicine na tisuću stanovnika.

Sa 55 liječnika i Grad Sinj je negdje na tom prosjeku (8 u Domu zdravlja, 5 hitna medicinska pomoć, 2 Zavod za javno zdravstvo te 40 privatnika)

Slijedi prikaz Županijskih kapaciteta te kapaciteta općine Sinj u sektoru zdravstva.

Klinička bolnica Split. Bolnica je u državnom vlasništvu. Prema podacima iz 2004. Klinička bolnica Split obavlja djelatnost na tri lokacije (Firule, Križine, centar grada Splita) na oko 100.000 m^2 zatvorenog prostora sa 1.539 kreveta i zapošljava 3.186 djelatnika (68.68% su medicinsko, a 31.32% nemedicinsko osoblje). Godišnje se u toj bolnici stacionarno liječi oko 50.000 bolesnika sa oko 500.000 dana liječenja uz 90% popunjenost. U specijalističkoj poliklinici se obavi gotovo 600.000 pregleda, a u specijalističkoj dijagnostici oko 2.5 milijuna dijagnostičkih i laboratorijskih postupaka. Liječnici bolnice raznih specijalnosti rade i u ambulantama Domova zdravlja (Hvar, Šolta, Brač, Trogir, Vis i Vrgorac).

Problemi financiranja redovne djelatnosti i kapitalnih ulaganja su gotovo stalno prisutni. Kako su uvedene nove dijagnostičke metode i postupci, porasli su troškovi medicinskog materijala što Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje (HZZO) nije popratio odgovarajućim povećanjem kvote. Također, porasli su troškovi goriva, električne energije, protupožarne zaštite, zbrinjavanja otpada i sl. Oprema Kliničke bolnice je zastarjela (prosječna starost je iznad 15 godina!) i zahtijeva veća ulaganja i modernizaciju. ***U općini Sinj ne postoje kapaciteti kliničke bolnice.***

Dom zdravlja Splitsko-dalmatinske županije Split. Ovaj Dom zdravlja nastaje 2003.g. spajanjem 13 bivših domova zdravlja i trenutno skrbi za otprilike 460.000 stanovnika što ga čini jednim od najvećih u Hrvatskoj. Dom obavlja djelatnost u 80-ak objekata čija rekonstrukcija i adaptacija je nužna u većini slučajeva.

U gradu Sinju djeluje ispostava Doma zdravlja Splitsko-dalmatinske Županije. Zdravstvene usluge koje se u jedinicama te ispostave pružaju građanima općine Sinj su:

- opća ili obiteljska medicina,
- patronaža
- zubozdravstvena zaštita,
- zdravstvena zaštita žena,
- rtg i uzv dijagnostika,
- fizikalna terapija,
- interna medicina,
- hemodijaliza,
- opći stacionar,
- rodilište.

U svim ispostavama Doma zdravlja koje djeluju na području Grada Sinja zaposleno je:

- 8 liječnika,
- 5 viših medicinskih sestara,
- 3 inženjera radiologije,
- 1 viši fizioterapeut,
- 22 medicinske sestre,
- 2 administrativna djelatnika
- 1 inženjer na održavanju, 7 pomoćih djelatnika (2 kotlovničara, 3 kuharice, 2 pralje)

Precizniji raspored djelatnika u zdravstvu po stupnju obrazovanosti i vrsti zdravstvene djelatnosti vidljiv je iz podataka u tablici 6.1.

Tablica 6.1. **Djelatnici prema stupnju stručne spreme i rasporedu po zdravstvenim ustanovama S-D Županije i grada Sinja na dan 31. 12. 2004.**

STUPANJ STRUČNE SPREME-SMJER	ŽUPANIJA	GRAD SINJ					
		Ukupno	Dom zdravlja SDŽ. Ispostava Sinj	ZJZ SDŽ. Ispostava Sinj	Hitna medicinska pomoć	Ustanova „Lela"	Ljekarne
Zdravstveni djelatnici	3330	77	41	8	16	5	7
VSS	1025	18	8	2	5		3
Liječnici	729	13	6	2	5		
Liječnici stomatolozi	43	2	2				
Farmaceuti	191	3					3
Viša SS	553	11	9	1		1	
SSS	1232	47	22	5	12	4	4
NSS	8						
Adm. i teh. djelatnici	1524	10	10				
Ukupno	8 635	181	98	18	38	10	17

Izvor: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Godišnje izviješće za 2004. Zagreb, 2005.

Podaci iz tablice 6.1. pokazuju da je pozicija Sinja po broju zdravstvenih djelatnika zaposlenih u zdravstvenim ustanovama javnog zdravstva znatno nepovoljnija od prosjeka Županije. To najvećim dijelom određuje koncentracija zdravstvenog osoblja u Splitu kao regionalnom i županijskom središtu. To se dijelom kompenzira značajnim udjelom privatnih ordinacija u pokrivanju zdravstvenih potreba stanovnika Sinja.

Pored toga postoji i djeluje značajan broj ugovornih ordinacija primarne zdravstvene zaštite (medicina rada, opća medicina, zubozdravstvena zaštita, zdravstvena zaštita žena, pdeijatrija, medicinsko-biokemijski laboratorij) i ugovornih ordinacija specijalsitičko-konzilijarne zdravstvene zaštite (fizikalna medicina, ortodoncija, pulmologija, psihijatrija, oftamologija). Također postoji jedna privatna specijalistička ordinacija koja nije u ugovornom odnosu sa HZZO-om.

Raspored i distribucija ordinacija u privatnoj praksi vidljiva je iz tablice 6.2.

T

Tablica 6.2. **Ordinacije u privatnoj praksi po vrsti djelatnosti u SDŽ i gradu Sinju; stanje 31. 12. 2004.**

Ordinacije po djelatnosti	Ukupno SDŽ	Grad Sinj
Opća medicina	253	14
Pedijatrija	36	2
Medicina rada	7	1
Kućna njega i rehabilitacija	7	2
Stomatologija	282	14
Stomatolozi specijalisti	17	2
Zubotehnički laboratorij	78	9
Fizioterapija	3	1
Pneumofiziologija	3	1
Ginekologija	24	2
Interna	7	1
Psihijatrija	8	1
Oftalmologija	14	1
Laboratorij	13	1
Ljekarne	22	4

Izvor. Hrvatski zavod za javno zdravstvo; Godišnje izvješće za 2004., Zagreb., 2005.

Podaci iz tablice 6.2. pokazuju da na razini Županije na ***jednu privatnu ordinaciju prosječno dolazi 579 građana, a u Sinju je taj podatak povoljniji i iznosi 462 stanovnika.***

Ljekarna Splitsko-dalmatinske županije. U 2003.g. u ovom sustavu se nalaze 32 ljekarne, 5 depoa lijekova, dva laboratorija i financijska služba sa ukupno 201 djelatnikom.

I u Sinju djeluje jedna ljekarna u sastavu ljekarni Splitsko-dalmatinske Županije. Ponudu na sinjskom području dopunjuju i tri privatne ljekarne.

Hitna medicinska pomoć Split. Ustanova u 2003. godini zapošljava 295 djelatnika koji rade u 14 gradova/općina Županije. Ima i ugovorene pripravnosti s liječnicima obiteljske medicine u zakupu ili u radnom odnosu s Domom zdravlja Županije i to u 13 općina Županije te na Lastovu. Problemi u radu ustanove vezuju se uz zastarjela sanitetska vozila i opremu, loše uvjete rada u obavljanju hitne medicinske pomoći u nekim objektima i nezadovoljavajuća pokrivenost prostora Županije sa službama hitne medicinske pomoći.

Jedan tim hitne medicinske pomoći djeluje i na području grada Sinja uz 24-satno dežurstvo.

Zavod za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije. Djelatnost obavlja u 25 objekata u Županiji (Split, Hvar, Imotski, Kaštela, Makarska, Omiš, ***Sinj***, Solin, Supetar, Trogir, Vrgorac) i 2004.g. zapošljava 282 djelatnika. Važan problem su laboratoriji koji su neodgovarajuće opremljeni i nalaze se u nedostatnim prostorima.

Stomatološka poliklinika Split. Poliklinika u 2004.g. ima 57 zaposlenih i obavlja specijalističke stomatološke usluge osiguranicima Županije i šire. Planira se obnavljanje kadrova, a jedan od problema s kojima se Poliklinika susreće jest nejednako vrednovanje specijalista stomatološke struke u odnosu na specijaliste medicine.

Poliklinika za rehabilitaciju osoba sa smetnjama u razvoju Split. Poliklinika djeluje na tri lokacije u gradu Splitu i zapošljava 41 osobu u 2004.g.

6.1.2. Socijalna skrb

Institucije i funkcije socijalne skrbi važan su čimbenik socijalne stabilnosti svake sredine. To posebno dolazi do izražaja u vremenu poraća praćenog multiplikacijom socijalnih problem, a izazvanih preobrazbom gospodarske strukture iz real-socijalističke u modernu, tržišnu. Zato je u pripremi bilo kojeg ozbiljnog razvojnog iskoraka Sinja potrebno i uspostaviti takvu socijalnu mrežu koja će ljudima osiguravati sigurnost u neizvjesnoj budućnosti.

Danas je u Sinju krovna institucija koja obavlja aktivnosti iz ovog sektora Centar za socijalnu skrb.

Centar je javna ustanova osnovana rješenjem Ministarstva rada i socijalne skrbi sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi za područje gradova Sinja, Trilja i Vrlike te općina Hrvace, Otok i Dicmo.

Djelatnosti Centra su dvovrsne. Prvo, radi se o onim djelatnostima koje proizlaze iz Zakona i čine javne ovlasti Centra. Tu spadaju:

- donošenje odluka u prvom stupnju o pravima iz socijalne skrbi, obiteljsko-pravne i kazneno-pravne zaštite i drugim pravima u skladu s posebnim zakonima,
- provođenje ovrhe svojih rješenja,
- vođenje propisanih očevidnika,
- izdavanje uvjerenja i drugih potvrda,
- davanje podataka o obiteljskim prilikama, te mišljenja i prijedloga u sudskim postupcima za osobe koje se ne mogu brinuti same o sebi niti o svojim pravima i interesima,
- obavljanje nadzora nad udomiteljskim obiteljima,
- obavljanje poslove zbrinjavanja djece odbjegle iz obitelji ili ustanove,
- provođenje odgojnih mjera nad djecom s poremećajima u ponašanju.

Dok se prva skupina aktivnosti može razvrstati u terapijske, koje se dakle pojavljuju kada problem već postoji, druga skupina sa sastoji od preventivnih projekata i aktivnosti koje imaju za cilj smanjiti pojavljivanje socijalnih problema. Tu se naročito ističu:

- poticanje, organiziranje i provođenje aktivnosti sa svrhom sprječavanja i suzbijanja socijalnih, obiteljskih i osobnih problema,
- poticanje i razvijanje samopomoći, dobrosusjedske pomoći, dobrotvornih i drugih djelatnsoti,
- savjetovanje za probleme braka i obitelji, odgoja djece i posvojenja,
- preventivno djelovanje na suzbijanju ovisnosti o alkoholu, drogama ili drugim opojnim sredstvima.

Dok se može pretpostaviti da slijedom zakonskih obveza prva vrsta djelatnosti, manje ili više uspješno, funkcionira, dotle, za procjenu uspješnosti rada Centra posebno važnom ostaje druga, preventivna, funkcija.

U Centru je zaposleno 19 djelatnika i to:

- 1 pravnik
- 11 socijalnih radnika
- 1 psiholog
- 1 diplomirani ekonomista
- 4 djelatnika sa SSS
- 1 djelatnik na poslovima ćišćenja.

Putem Centra se iz sredstava državnog proračuna financiraju potrebe različitih slojeva socijalno slabijeg dijela stanovništva i to (podaci za 2005):

- Pomoć za uzdržavanje; 1586 korisnika (634 obitelji od čega 332 samačke),
- Jednokratna pomoć; od 400,00 kn do 1200,00 kn za 1046 korisnika; iznos veći od 1200,00, uz prethodnu suglasnost Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi RH, 17 korisnika,

- Doplatak za pomoć i njegu; 1509 korisnika (od čega 619 u smanjenom opsegu),
- Nabavka obveznih školskih udžbenika,
- Pomoć za nabavku ogrjeva.

U programe socijalne skrbi spadaju i programi zaštite djece s tjelesnim i mentalnim oštećenjima. Riječ je o slijedećim mjerama koje su u funkciji i u općini Sinj:

- Osobna invalidnina,
- Novčana naknada do zaposlenja,
- Novčana pomoć za troškove prijevoza,
- Novčana pomoć za dopust do sedme godine života djeteta,
- Novčana naknada za skraćeno radno vrijeme.

U funkciji zaštite djece sa tjelesnim i mentalnim oštećenjima, a u interakciji socijalne i obrazovne sfere, u Sinju djeluje i područno odjeljenje Centra za odgoj i obrazovanje „Juraj Bonaći". U odjeljenju je zaposleno 8 djelatnika (4 dipl. defektologa, 1 njegovateljica, 1 instruktor, 1 medicinska sestra i 1 pomoćni djelatnik).

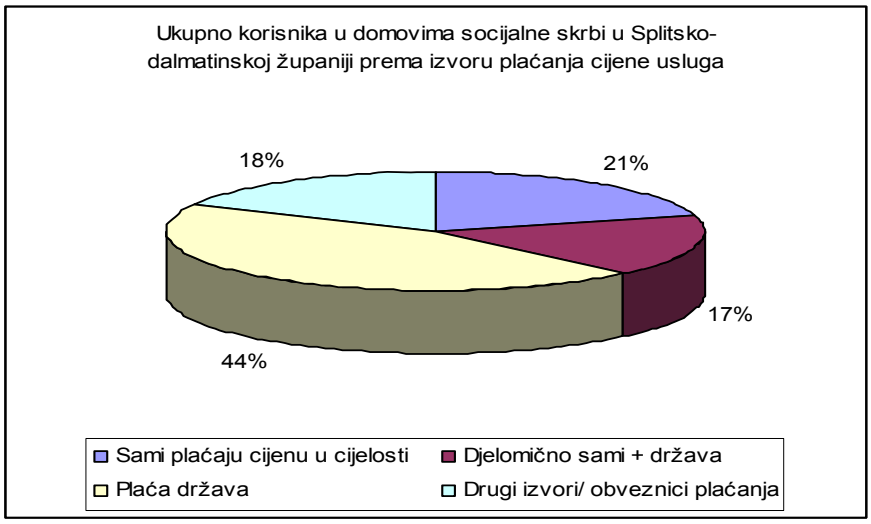
Navedenim mjerama socijalne potpore stanovnicima općine Sinj treba pridodati i one mjere koje su u nadležnosti ***Socijalnog vijeća Grada Sinja.*** Tako je u 2006. odobreno 391.439,00 kuna kao socijalna pomoć za 374 korisnika.

U segment socijalne (i dijelom zdravstvene) skrbi spada svakako i ***Gradsko društvo Crvenog križa*** koje zapošljava tri djelatnika i na području općine Sinj nastoji realizirati sve one aktivnosti koje pripadaju toj instituciji.

U Sinju ne postoji ni jedan stacionarni objekt u kojem bi se mogli zbrinuti stariji i nemoćni stanovnici općine. S obzirom na relativno visoko učešće starijih osoba u dobnoj strukturi stanovništva, to se pokazuje kao ozbiljan problem koji traži rješenje u budućem razvitku područja.

U sustavu socijalne skrbi Splitsko-dalmatinske županije krajem 2003.godine nalazi se 17 različitih tipova domova koji se brinu za 1.791 korisnika i zapošljavaju 184 osobe. Većini korisnika (44.28%) država u potpunosti pokriva troškove usluga u domovima, 20.94% korisnika u cijelosti samostalno pokriva troškove, kod 16.92% korisnika troškovi se podmiruju kombinacijom državnog i samostalnog plaćanja te 17.88% korisnika koristi druge izvore financiranja (grafikon 6.1.)

Grafikon 6.1. **Broj korisnika u domovima socijalne skrbi u Splitsko-dalmatinskoj županiji prema izvoru plaćanja cijene usluga (smještaja), stanje 31. prosinca 2003. godine**

Izvor: Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis, 2003.

Glavni problemi u sustavu socijalne skrbi su prvenstveno vezani uz nedostatne kapacitete. Trend u inozemstvu je ***deinstitucionalizacija sustava socijalne skrbe i diverzifikacija usluga koje te ustanove nude (od savjetovanja različitih kategorija korisnika do izvan-ustanovne skrbi i njege).***

ZAKLJUČCI/PROBLEMI: ZDRAVSTVO I SOCIJALNA SKRB

- Nedovoljno razvijena sekundarna i tercijarna zdravstvena zaštita;
- Pozicija Sinja po broju zdravstvenih djelatnika zaposlenih u zdravstvenim ustanovama javnog zdravstva nepovoljnija od prosjeka Županije zbog koncentracije zdravstvenog osoblja u Splitu kao regionalnom i županijskom središtu;
- Proaktivna uloga grada Sinja u području socijalne skrbi kroz aktivnosti Socijalnog vijeća Grada Sinja;
- Laboratoriji Zavoda za javno zdravstvo po Županiji, a time i u Sinju su neodgovarajuće opremljeni i nalaze se u nedostatnim prostorima;
- Nedostatak stacioniranih objekata za socijalno nezbrinute osobe;
- Nepostojanje vaninstitucionalnih poblika zbrinjavanja korisnika socijalne skrbi.

6.2. Obrazovanje

Ulaganje u obrazovanje je bitan preduvjet razvoja neke regije, a time i grada Sinja. Dugoročnom strategijom ulaganja u obrazovanje stvaraju se i preduvjeti za razvoj poduzetništva. Kako je već prije u tekstu spomenuto i u segmentu obrazovanja grada Sinja veliko gravitacijsko područje jest grad Split koji nudi veće i raznolikije kapacitete, pogotovo u segmentu srednjeg školstva i visokog obrazovanja.

6.2.1. Predškolsko obrazovanje

Predškolsko obrazovanje je u nadležnosti jedinica lokalne samouprave, međutim Županija financijskim sredstvima potpomaže jedinice lokalne samouprave koje ne mogu financirati program predškolskog odgoja.

Na području grada Sinja 613 djece je uključeno u programe predškolskog odgoja u 2006. godini, a programi se realiziraju u 28 odgojnih skupina. ***Prosječan broj djece u skupini u vrtićima jest 21,9 (za Županiju je 24.21), a prosječan broj zaposlenika po odgojnoj skupini je 2.08.***

U Županiji djeluju 52 vrtića koja realiziraju programe predškolskog odgoja i naobrazbe za 9458 djece tj. za 86.5% djece u sustavu predškolskog obrazovanja u 2005. godini. Tome valja pridodati i manji broj vjerskih i privatnih vrtića u kojima se nalazi 1.759 djece Županije tj. 13.5% od ukupnog broja djece u sustavu predškolskog obrazovanja Županije.

Grad Split ima najveći broj djece u sustavu predškolskog, čak 6.433 djece ili 49.7% od ukupnog broja djece u Županiji. Ona su raspoređena u 48 skupina (48%) te postoji potreba za 798 zaposlenika u gradu Splitu tj. 55% od ukupnog broja potrebnih zaposlenika u predškolskom obrazovanju u Županiji.

U Splitsko-dalmatinskoj županiji obuhvaćen je premali broj djece u programima predškolskog odgoja i obrazovanja te institucije predškolskog odgoja nisu jednako dostupne svima. Slična situacija je i na

razini Hrvatske, stoga je potrebno osiguravanje prostornih, financijskih i kadrovskih uvjeta za uključivanje što većeg broja djece u programe predškolskog odgoja.

Obuhvat djece programima predškolskog odgoja i obrazovanja u općini Sinj nije dovoljan i ne osigurava potrebne oblike socijalizacije naših najmlađih. Udio djece koja pohađaju neki od program predškolskog odgoja i obrazovanja u odnosu na ukupan broj djece te dobi iznosi oko 26%, ili navedenim programima obuhvaćeno je samo svako četvrto dijete.

Na području općine Sinj u 2006. realiziralo se 6 različitih programa (jedan 10 - satni jaslični, te pet vrtićnih u trajanju od 10 do 3 sata). Vrtići „Bili cvitak" raspolažu sa 6 objekata (Bili cvitak, Maslačak, Cvrčak, Alkarić, Vrapčić, Potočnica) ukupnog kapaciteta 420 mjesta.

S djecom u vrtićima i jaslicama radi ukupno 59 zaposlenika i to:

- Ravnatelj 1 (VŠS)
- Pedagog 1 (VSS)
- Medicinska sestra 3 (1 VŠS, 2 SSS)
- Odgojitelj 32 (VŠS)
- Administracija 2,5 (1,5 VŠS, 1 SSS)
- Kuharice 6 (5 SSS, 1 NSS)
- Ostalo 13 (8 SSS, 5 NSS)

Ono što odmah upada u oči je izostanak psihologa i samo jedan pedagog što sigurno nije dovoljno za kvalitetnu komunikaciju sa djecom. Premali je i broj osoba s visokom stručnom spremom na tako važnom području djelatnosti.

6.2.2. Osnovno školstvo

Osnovnoškolski odgoj i obrazovanje u općini Sinj organiziran je u četiri opće osnovne škole s pet područnih škola te u jednoj osnovnoj glazbenoj školi.

Osnovne škole su:

- O.Š: Fra Pavla Vučkovića, Sinj,
- O.Š. Marka Marulića, Sinj,
- O.Š. Ivana Lovrića, Sinj, s Područnim školama Glavice i Radošić,
- O.Š. Ivana Mažuranića, Han, s P.Š. Bajagić, P.Š. Gala i P.Š. Gljev
- O.G.Š. Jakov Gotovac, Sinj.

Tablica 6.3. **Broj učenika upisanih u I razred/ Broj svih upisanih učenika**

OSNOVNA ŠKOLA	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07
Fra Pavla Vučkovića	113 / 895	113 / 898	143 / 934	110 / 921	95 / 890
Marko Marulić	103 / 887	110 / 876	113 / 872	98 / 862	111 / 852
Ivan Lovrić	96 / 811	101 / 797	113 / 811	105 / 819	85 / 827
Ivana Mažuranića	41 / 366	50 / 369	45 / 363	41 / 358	44 / 355
Ukupno	353/ 2959	374/ 2940	414/ 2980	354/ 2960	335/ 2924

Izvor: Upravni odjel za društvene djelatnosti Split, studeni 2006.

U zadnjih pet promatranih godina broj upisanih učenika u prve razrede pokazuje značajne oscilacije. Najveći broj upisao se 2004/05, a najmanji 2006/07. Razlika iznosi 79 učenika ili ***oko 20% smanjenja u zadnjoj godini.*** Starosna dobna piramida općine Sinj pokazuje opći trend prisutan u

Hrvatskoj, a koji se odnosi na ***smanjivanje stanovnika najmlađih dobnih skupina***, posebice onih koji ulaze u osnovnu školu. Iako su ti podaci za Sinj nešto bolji od državnog prosjeka, oni ipak utječu na manji broj upisane djece u prve razrede osnovnih škola. U tu računicu svakako treba uključiti i mehanički priljev i odljev stanovništva što također može utjecati na broj djece.

Stanje objekata u kojima su smještene osnovne škole u općini Sinj, iako se dosta novca ulagalo u njihovo renoviranje i održavanje, nije zadovoljavajuće. Osim zgrade škole Ivan Lovrić koja je izgrađena 1995. svi ostali objekti su znatno stariji. ***Učenicima, u svim objektima osnovnih i područnih škola, stoje na raspolaganju tri dvorane za tjelesnu i zdravstvenu kulturu te osam otvorenih športskih terena.***

Sljedeće, vrlo važno pitanje uspješnog ostvarivanja djelatnosti predškolskog odgoja i obrazovanja jeste broj i kvaliteta te motivacija odgojno-obrazovnih djelatnika.

Tablica 6.4. **Broj djelatnika u osnovnim školama općine Sinj (2006/07)**

Osnovna škola	Učitelji razredne nastave	Učitelji predmetne nastave	Stručni djelatnici	Ostali djelatnici	Ukupno
M.Marulić	21	32	5	14	72
P. Vučković	22	39	4	11	76
I. Lovrić	17	28	3	12	60
I. Mažuranić	12	19	3	11	45
Ukupno	72	118	15	48	253

Izvor: Upravni odjel za društvene djelatnosti Split, studeni 2006.

Podaci iz tablice 6.2. pokazuju da je odnos broja učenika prema broju učitelja relativno zadovoljavajući. ***Na jednog učitelja prosječno dolazi 15,26 učenika što je odnos u kojem je moguće graditi neposrednu stvaralačko-kreativnu atmosferu.*** Vrijedilo bi istražiti i stupanj stvarne osposobljenosti učitelja za kvalitetno prenošenje znanja i vještina i da li primijenjeni načini i metode potiču djecu prema vlastitu stvaralaštvu. Tijekom razgovora i rasprava sa partnerskom skupinom iz Sinja treba svakako problematizirati i taj aspekt kvalitete. Slijedeće važno pitanje kvalitete je pitanje motiviranosti odgojno-obrazovnih djelatnika. Svi svjedočimo situaciji u kojoj plaća učitelja nije posebno motivirajuća. Treba istražiti lokalne kapacitete i njihovu mogućnost povećanja motivacije učitelja kroz poboljšanje njihova materijalnog položaja. Postoje različiti načini na koje se to može učiniti.

U Splitsko-dalmatinskoj županiji se nalazi oko 10% svih osnovnih škola koje obuhvaćaju nešto više od 10% svih učenika i učitelja u osnovnim školama u Hrvatskoj. S obzirom da se nešto više od 40% osnovaca u područnim školama Županije nalazi u kombiniranim razredima, postoje financijske i fizičke poteškoće u organiziranju nastave i prijevoza za njih te općenito, neuravnoteženost u dostupnosti osnovnoškolskog obrazovanja. Taj prosjek je nešto veći od udjela svih hrvatskih osnovaca u kombiniranim razredima u područnim školama koji iznosi 37%.

Najveći problemi u osnovnom školstvu su financiranje i organiziranje prijevoza učenika te otklanjanje neplaniranih šteta (posebno onih izazvanih na objektima eklementarnom nepogodom iz 2004.g.). Na to se nadovezuju i ***problemi sa sustavom javnih nabavki***, a vezani uz Zakon o javnoj nabavi koji spriječava racionalnije korištenje sredstava i ne jamči da će najbolja ponuda biti i odabrana. Brojna su loša iskustva Županije vezana upravo uz neprofesionalno obavljanje posla odabranih izvođača radova i nepouzdane planove i troškovnike istih.

Problem u financiranju su visoki tekući izdaci škola koji se odnose na troškove prijevoza učenika i iznose približno 16 milijuna kuna za školsku godinu 2004./2005. Prijevozom je obuhvaćeno preko 7.500 učenika Županije, a organizira se za 61 od ukupno 65 osnovnih škola koje financira Županija.

Većina osnovnoškolskih objekata je u vrlo zapuštenom stanju i osnovne škole su u 2005. po javnom natječaju iskazale potrebu za sanacijom takvog stanja kako bi se osigurala sigurnost boravka učenika i nastavnika. Vrijednost tih intervencija je preko 22 milijuna kuna, a Županija je u 2005. iz decentraliziranih sredstava ostvarila 4 milijuna kuna (Županija ostvari tek 20.000,00 kuna po objektu godišnje). Stoga se u tekućoj školskoj godini financiraju samo nužne intervencije na školama i nema planiranja ulaganja za zamjenu dotrajalog namještaja i opreme u osnovnim školama. Županija raspoređuje sredstva prema prioritetima i mogućnostima, a prema posebnoj odluci Poglavarstva.

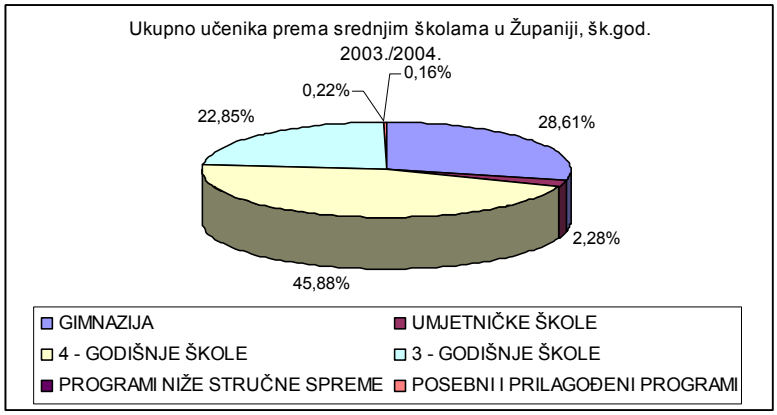
6.2.3. Srednje školstvo

Splitsko-dalmatinska županija nadgleda aktivnosti i financira materijalne i financijske rashode u 42 srednje škole i dva učenička doma. U 2004./2005. školskoj godini u tim školama je bilo 22.038 učenika u 865 razrednih odjela sa 2.466 zaposlenika. U Županiji još djeluju i 4 privatne srednje škole.

Jedna od karakteristika upisa u srednje škole Županije je veliki interes za gimnazijske programe i veliki pritisak na te škole, dok nešto manji interes vlada za 3-godišnjim programima vokacijskog/strukovnog obrazovanja. U strukovnom se obrazovanju u velikoj mjeri nailazi na zastarjele obrazovne tehnike i neusklađenost sa potrebama tržišta i budućih poslodavaca jer se učenike obrazuje i za neke poslove za kojima gotovo nema tržišne potražnje. Tu neujednačenost donekle ispravljaju privatne škole i uvode dozu konkurentnosti i fleksibilnosti u srednje školstvo Županije.

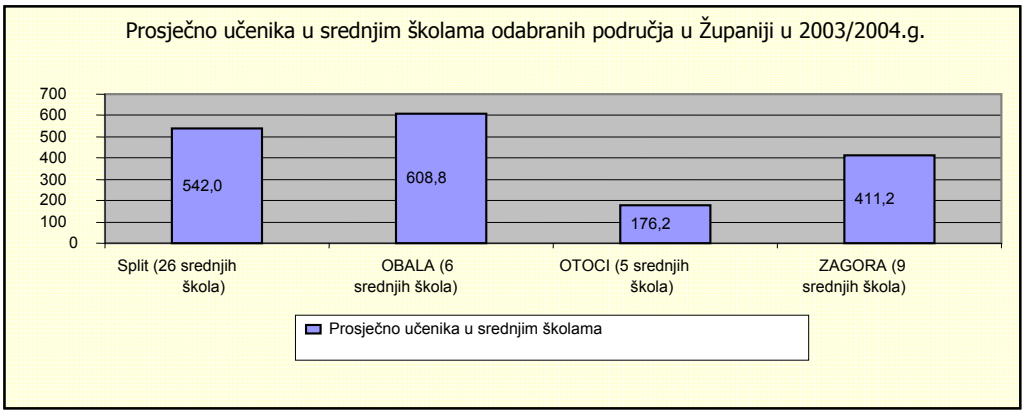
U Splitsko-dalmatinskoj županiji u 2003./2004. šk. godini oko 29% učenika je bilo uključeno u gimnazijske programe, a 45.88% u ostale oblike 4-godišnjeg srednjoškolskog obrazovanja. U obrtničkim i industrijskim programima 3-godišnje naobrazbe bilo je oko 23% učenika. Ovakvi trendovi s velikim učešćem 4-godišnjih i gimnazijskih programa su karakteristični i za Republiku Hrvatsku.

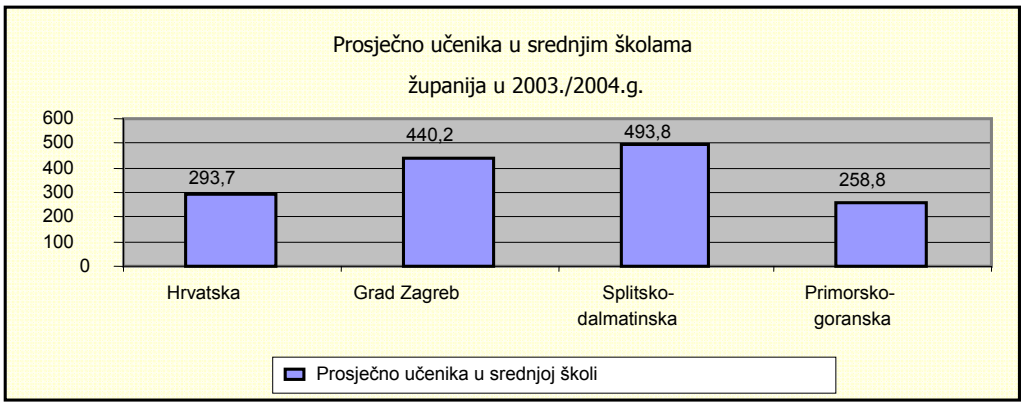
Grafikon 6.2. **Srednjoškolsko obrazovanje u Splitsko-dalmatinskoj županiji prema vrstama programa u šk.g. 2003./2004.**

Izvor:Zavod za školstvo - Odsjek Split, 2005.

Grafikon 6.3**. Prosječan broj učenika u srednjima školama odabranih županija i prosječan broj učenika u Splitsko-dalmatinskoj županiji, prema području**

Izvor: Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis 2004.

S obzirom na prosječan broj učenika u srednjim školama odabranih županija, županija Splitsko-dalmatinska 'prednjači' s čak 68% učenika više u svojim srednjim školama od prosjeka Republike Hrvatske. Taj pokazatelj može ukazivati na visoku opterećenost srednjoškolske obrazovne infrastrukture u Županiji i potrebu za ulaganjem u nove objekte kako bi se rasteretila postojeća situacija. Ukoliko se koriste suprotni indikatori - broj srednjih škola na tisuću učenika u odabranim područjima, prosjek Republike Hrvatske je 3.4 srednje škole na tisuću učenika dok u Splitsko-dalmatinskoj županiji nalazimo 2 srednje škole na tisuću učenika.

Prosječan broj srednjoškolaca po razrednim odjeljenjima u Hrvatskoj iznosi 26 učenika po razredu i isti je i za Splitsko-dalmatinsku županiju.

Na području grada Sinja postoje i djeluju četiri srednje škole. To su:

- Gimnazija "Dinka Šimunovića" Sinj,
- Franjevačka klasična gimnazija, Sinj- s pravom javnosti,
- Srednja strukovna škola bana "Josipa Jelačića", Sinj,
- Tehnička i industrijska škola "Ruđera Boškovića" Sinj.

Osnovni podaci o programima i broju učenika po razredima nalazi se u sljedećoj tablici.

Tablica 6.5. **Program i broj upisanih učenika po razredima u školskoj godini 2006/07**

Srednja škola	Naziv programa	Broj upisanih učenika u programe 2006/07				
		I razred	II razred	III razred	IV razred	ukupno
Dinko Šimunović	Opća gimnazija	105	91	97	93	386
Franjevačka gimnazija	Jezična gimnazija	34	29	31	27	121
	Klasična gimnazija	19	21	25	23	88
	Ukupno					**595**
Josip Jelačić	Ekonomist	32	32	29	31	124
	Komercijalist	31	30	30	29	129
	Tur.hot. komercijalist	32	30	30	33	125
	Prodavač	59	59	57		175
	Kuhar	18	11	15		44
	Konobar	14	15	11		40
	Frizer	29	27	24		80
	Krojač	28	22			50
	Ukupno					**758**
Ruđer Bošković	Strojarski tehničar	30	30	32	20	112
	Elektrotehničar	30	28	33	23	114
	Računalni teh. u strojarstvu		29	30	27	86
	Automehaničar	10	10	12		32
	Autolimar	9		10		19
	Bravar	6	7	7		20
	Autoelektričar	10	11			21
	Elektroinstalater	10	11	11		32
	Vozač motor. vozila	27	27	22		76
	Instalater grij. i klimatizacije	10				10
	Elektroničar mehaničar			11		11
	Vodoinstalater	11	13			24
	Tokar	8				8
	Stolar	20	25	30		75
	Obrađivač			6		6
	Ukupno					**646**
Sveukupno						**1999**

Izvor: Upravni odjel za društvene djelatnosti Split, studeni 2006.

Podaci pokazuju da je ukupan broj učenika u srednjim školama grada Sinja upravo onoliki kolika je u 2001. bila i dobna skupina stanovništva općine Sinj od 15-19 godina. To naravno ne znači da svi završeni osnovci s područja općine Sinj nastavljaju školovanje u srednjem obrazovanju već da sinjskim školama gravitira i stanovništvo susjednih općina. Vrlo je vjerojatno da dio sinjskih osnovaca nastavlja školovanje u Splitu ili nekom drugom gradu Županije.

U svakom slučaju, relativno je veći broj mladih obuhvaćen srednjim obrazovanjem nego osnovnim. Profilacija srednjoškolskih programa je također zadovoljavajuća jer su zastupljeni vrlo različiti programi koji mogu zadovoljiti razvojne potrebe grada i općine. ***Ako vrlo uvjetno sve programe podijelimo u gimnazijske, uslužne i proizvodne onda je relativno učešće prikazano omjerom 30 : 38 : 32***. Važno je i pitanje broja i kvalitete nastavnog kadra u srednjem školstvu Sinja.
Podaci u slijedećoj tablici prikazuju dijelom i te podatke.

Tablica 6.6. **Broj djelatnika u srednjim školama Sinja 2006/07 godine**

Srednja škola	Nastavnici	Stručni djelatnici	Ostali djelatnici	Ukupno
Dinko Šimunović	24	3	7	34
Franjevačka gimnazija	19	2	5	26
Josip Jelačić	51	6	10	67
Ruđer Bošković	58	6	13	77
Ukupno	152	17	35	204

Izvor: Upravni odjel za društvene djelatnosti Split, studeni 2006.

Broj nastavnika je zadovoljavajući za učeničku populaciju koja pohađa neki od programa srednješkolskog obrazovanja u Sinju. ***Na jednog nastavnika prosječno dolazi 13,15 učenika što je dobra pretpostavka za kvalitetno odvijanje nastavnog procesa.***

Ako pretpostavimo da je kvaliteta nastavnog kadra zadovoljavajuća (i u formalnom i još više u sadržajnom smislu), onda ***sektor srednjeg školstva u Sinju može biti značajna poluga ukupnog i društvenog i gospodarskog razvitka grada i općine.*** Ta činjenica može potaknuti i raspravu o potrebi promišljanja određenih oblika višeg i visokog obrazovanja u Sinju koje, ukoliko se kvalitetno poveže s razvojnim koncepcijama, može dodatno ojačati poziciju Sinja u budućnosti.

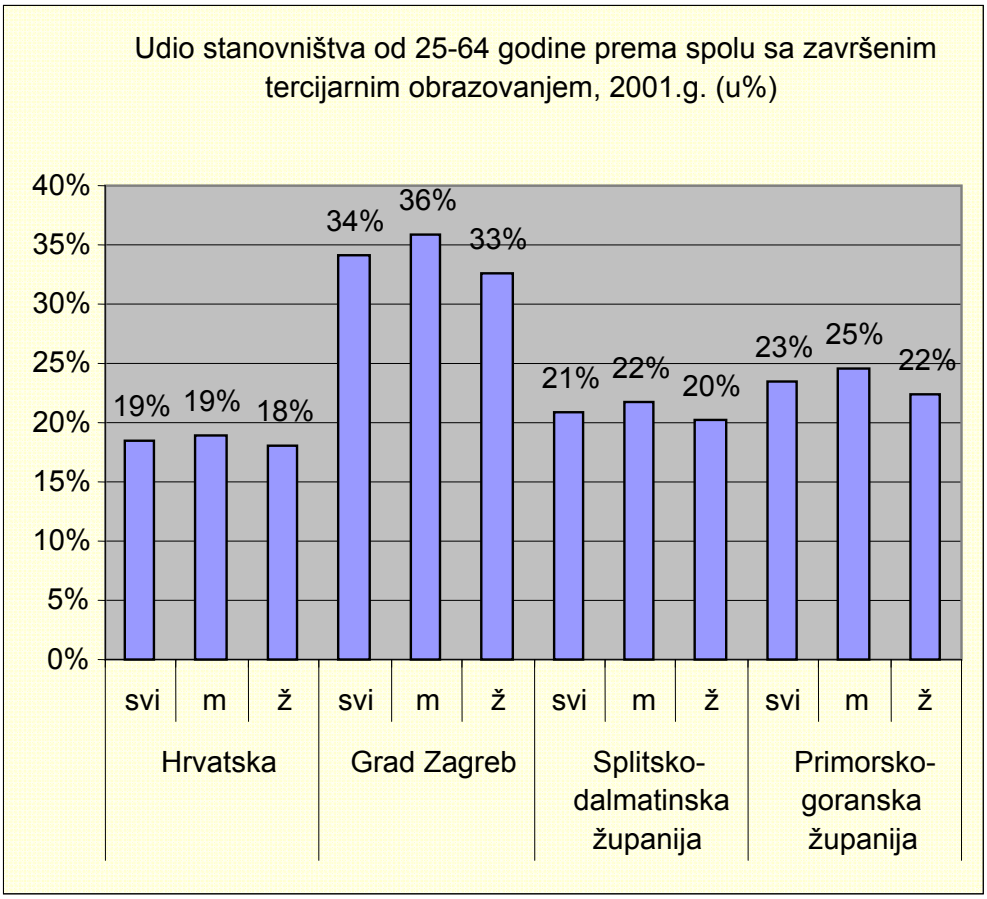
6.2.4. Visoko školstvo i znanost

Visoka učilišta u gradu Splitu su veliko gravitacijsko područje za mlađe stanovništvo grada Sinja, a visoko školstvo cijele Županije je gotovo ograničeno na područje grada Splita, gdje djeluje i Sveučilište. U zimskom semestru školske godine 2003./2004. na visoka učilišta na području Splita upisano je 20.170 studenata.

Splitsko sveučilište obuhvaća dvije visoke škole, 9 fakulteta, 3 odjela i jednu umjetničku akademiju koji pružaju mogućnost redovnog i izvanrednog studija. Od ukupnog broja visokoškolskih ustanova, 6 fakulteta i Odjel za stručne studije Sveučilišta u Splitu nude dvogodišnje obrazovne programe. Infrastrukturne ustanove Sveučilišta su Centar za znanstveno računanje Sveučilišta u Splitu i Sveučilišna knjižnica u Splitu, a dva studentska centra su smještena u Splitu i Šibeniku.

U narednom prikazu uključeno je stanovništvo sa završenim tercijarnim obrazovanjem (više i visoko obrazovanje, magisteriji i doktorati). Vidljivo je da Splitsko-dalmatinska županija ima nešto veći prosjek (21%) od prosjeka Republike Hrvatske (19%), ali gotovo dvostruko niži od Grada Zagreba (34%). Za usporedbu, udio stanovništva od 25-64 godine sa završenim visokoškolskim obrazovanjem (bez više škole) u zemljama OECD-a je bio 22% (1999. godine), a u Hrvatskoj je dvostruko manji (iznosi 12%, 2001. godina).

Grafikon 6.4. **Udio stanovništva od 25-64 godine prema spolu sa završenim tercijarnim obrazovanjem, 2001.g. (u%).**

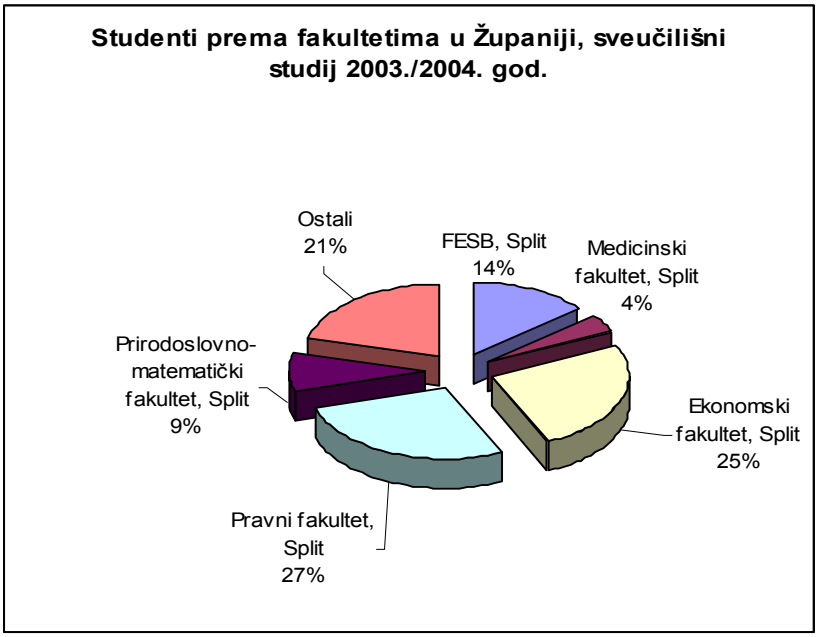

Izvor: Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva, kućanstava i stanova, 2001.g.

Najveći interes studenti iskazuju za društvenim znanostima (ekonomija i pravo), a nešto manji interes vlada za prirodnim i tehničkim znanostima. Preko 50% studenata u Županiji u školskoj godini 2003./2004. upisano je na sveučilišni studij na Ekonomskom i Pravnom fakultetu u Splitu.

To je karakteristično i za ostala hrvatska sveučilišta na kojima je vidno i opadanje broja diplomiranih na studijima iz područja tehničkih i prirodnih znanosti na ispod 30% ukupnog broja diplomiranih. Usporedbe radi, u Njemačkoj je udio studenata tehničkih i prirodnih znanosti 47%, u Turskoj 45%, a u Sloveniji 38%[58].

[58] Preuzeto iz; Regionalni operativni program Splitsko-dalmatinske županije, Splitsko-dalmatinska županija i Ekonomski fakultet Split, 2006, str. 89.

Grafikon 6.5. **Studenti na sveučilišnom studiju prema fakultetima u Županiji, šk.god. 2003./2004.**

Izvor: Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis, 2003.

Prema podacima iz 2001. godine fakulteti Sveučilišta u Splitu imaju nešto manje od 1.000 zaposlenih. Najveći dio sredstava iz državnog proračuna doznačava se Fakultetu elektrotehnike i strojarstva te Prirodoslovno-matematičkom fakultetu. Ukupno je u 2001. godini bilo doznačeno oko 125 milijuna kuna fakultetima, visokim školama i veleučilištu u Splitu. Svi fakulteti u sastavu splitskog sveučilišta ostvaruju i vlastite prihode, a prednjače Pravni, Ekonomski i Građevinski fakultet. Visoke škole su u istom periodu imale oko 70 zaposlenih, a na Veleučilištu u Splitu (danas ugaslom) je bilo zaposleno oko 60 osoba.

Iako Grad Zagreb ima 1.7 puta više stanovnika od Splitsko-dalmatinske županije, u njemu se nalazi 3.4 puta više visokih učilišta s gotovo dvostruko više studenata nego u Splitsko-dalmatinskoj županiji u školskoj godini 2003./2004. To donekle upućuje na centralizaciju visokog školstva u Hrvatskoj i na nejednakost u mogućnostima pristupa visokom obrazovanja za studente van Zagreba. Stoga je od velike važnosti za Županiju izgradnja sveučilišnog campusa u Splitu na kojem bi se objedinile županijske visokoškolske ustanove na jednom mjestu, povećala kvaliteta i modernizirao obrazovni proces u svrhu veće jednakosti u pristupu obrazovanju.

Jedna od značajnih promjena za sve visokoškolske ustanove u Hrvatskoj je potpisivanje Bolonjske deklaracije i prilagođavanje europskim kriterijima visokoškolskog obrazovanja. U kratkom roku se trebaju izvesti opsežne strukturne promjene na samim Fakultetima i ostalim visokoškolskim ustanovama. U 2005./2006. školskoj godini Ekonomski fakultet u Splitu, kao jedan od prvih u Županiji, prešao je na 3+2+3 sustav obrazovanja u skladu s Bolonjskom deklaracijom. Sve navedeno naposljetku upućuje i na potrebu većih ulaganja države i privatnog sektora u visoko obrazovanje.

U velikom broju zemalja srednje i istočne Europe, javni izdaci po studentu iznose 10-25% prosjeka OECD-a, ali ukoliko se promatraju u odnosu na BDP po glavi stanovnika znatno su veći u zemljama OECD-a, što upućuje na neefikasno korištenje resursa u obrazovanju. Izdaci vezani uz financiranje i unapređenje studentske naobrazbe (npr. laboratoriji, računala i slično) su također jako niski u navedenim zemljama.

Broj upisanih studenata se u Hrvatskoj povećao s 18% odgovarajuće dobne skupine na 31% u 1998. godini što je još uvijek znatno manje nego u zemljama članicama Europske unije (55% u Danskoj, 50% u Grčkoj, 47% u Italiji, 46% u Njemačkoj) i određenim zemljama Srednje i istočne Europe (43% u Bugarskoj, 36% u Sloveniji). S obzirom na to da u Hrvatskoj tek oko dvije trećine upisanih studenata doista završi fakultete, zaostajanje za razvijenim zemljama još se i povećava. Dok u dobi do 24 godine zaostatak u broju osoba koje se obrazuju u Hrvatskoj u odnosu prema zemljama članicama EU-a nije značajan, već u dobi od 25 do 34 godine udio stanovništva na školovanju tri je puta manji nego u EU.

Konkretnih podataka o broju studenata porijeklom iz Sinja na Splitskom i ostalim sveučilištima, nažalost nema, te je nemoguće izvesti sustavnu analizu o njihovom broju po pojedinim studijskim programima, o duljini studiranja i sl.

ZAKLJUČCI/PROBLEMI: OBRAZOVANJE

- Nedovoljan obuhvat predškolskih uzrasta jasličkim i vrtićkim ustanovama;
- Premali je i broj osoba s visokom stručnom spremom u ustanovama za predškolski odgoj;
- Trend smanjenja broja djece upisane u osnovne škole - starenje populacije (iako je situacija povoljnija od županijskog prosjeka;
- Stanje objekata u kojima su smještene osnovne škole u općini Sinj, iako se dosta novca ulagalo u njihovo renoviranje i održavanje, nije zadovoljavajuće;
- Zadovoljavajući omjer broja učenika na jednog učitelja - bolji od županijskog prosjeka;
- Razvijenost srednjeg školstva i visoki obuhvat pripadajuće populacije;
- Profilacija srednjoškolskih programa je zadovoljavajuća jer su zastupljeni vrlo različiti programi koji mogu zadovoljiti razvojne potrebe grada i općine;
- Na jednog nastavnika prosječno dolazi 13,15 učenika što je dobra pretpostavka za kvalitetno odvijanje nastavnog procesa;
- Sektor srednjeg školstva u Sinju može biti značajna poluga ukupnog i društvenog i gospodarskog razvitka grada i općine;
- Sinj nema visokoškolskih ustanova, te stanje u ovom segmentu odgovara slici županijskog prosjeka;
- Udio diplomiranih stručnjaka u stanovništvu radne dobi je bitno manji u odnosu na prosjek Županije (ispod 10 %- vidjeti poglavlje 3.2.) zbog koncentracije kadrova u Splitu, ali sveukupno ne predstavlja značajnije zaostajanje za prosjekom Hrvatske.

6.3. Kulturne djelatnosti

Kulturne aktivnosti nekog urbanog lokaliteta pokazuju njegovu povijesnu i tradicijsku baštinu i značajan su element u procjeni kvalitete života i civilizacijske razine. Sinj i područje Cetinske krajine spadaju sigurno u baštinsko-tradicijski bogata područja. Kulturno i vjersko utemeljenje lokaliteta u čitavom nizu stoljeća potvrđuje tu činjenicu. Najstariji tragovi života na području današnjeg Sinja vezani su za bakreno doba (2500-1900 god, p.Kr.), dok tragovi neprekidnog života na ovom području datiraju od 1000 god. p.Kr. Delmatsko pleme Osinijata naseljavalo je područje današnjeg Sinja početkom nove ere i naziv Osinium kao antički naziv Sinja potiče otuda. Duga i bogata povijest utjecala je i na bogatu kulturnu djelatnost suvremenog Sinja.

Među najvažnije kulturne ustanove Sinja spada svakako ***Muzej Cetinske krajine***. U njemu se događa čitav niz kulturnih manifestacija, a ističu se dva stalna postava umjetnina i to arheološki i

umjetnički. Česte su i tematske izložbe. Godišnja frekvencija posjetitelja iznosi negdje oko 4500 osoba. U muzeju su stalno uposlena 4 djelatnika.

Kulturno središte Sinj je također značajna kulturna institucija koja organizira mnoge kulturne i druge manifestacije. U sastavu središta djeluje i umjetnička galerija u kojoj se redovito odvijaju izložbe, najčešće likovne. I u Kulturnom središtu Sinj zaposleno je 4 djelatnika.

Gradska knjižnica Sinj osnovana još 1946.g., važno je ishodište kulturne aktivnosti Cetinske krajine. Knjižnični fond sadržava blizu 28000 svezaka. U knjižnici su zaposlena dva djelatnika a redovito se koristi uslugama knjižnice oko 700 građana.

Iako je njegov značaj znatno širi, u sektor kulture spada i ***HIT radio Sinj.*** Lokalna radio stanica može imati, a u slučaju radio Sinja i ima veliki kulturni utjecaj, informirajući i obrazujući građanstvo te upućujući ih prema kulturnim sadržajima koji se dešavaju u gradu i na području Županije. Na radio Sinju zaposleno je 6 djelatnika u stalnom radnom odnosu s još 6 vanjskih suradnika.

Grad i općina Sinj su iznimno bogati amaterskim stvaralaštvom u mnogim područjima društvenog života. Tome u prilog govori i činjenica da na području općine djeluje preko ***120 različitih udruga***. Značajan broj njih svoje djelovanje prvenstveno ostvaruje u sektoru kulture. Među najznačajnije se ubrajaju:

- Gradska glazba Sinj
- Klapa Sinj
- KUD Glavice
- Ogranak Matice Hrvatske u Sinju
- Sinjsko pučko kazalište
- Krnjevalska udruga grada Sinja
- KUU Sinjske mažoretkinje
- KD Brnaze
- Krnjevalska udruga Didi s Kamešnice
- Udruga za očuvanje baštine Cetinskog kraja
- Viteško alkarsko društvo.

Mnoge od ovih udruga znatno doprinose kulturnom proizvodu grada i općine Sinj. Naravno da u ovoj kratkoj analizi treba posebno izdvojiti Viteško alkarsko društvo jer oni nose glavnu sinjsku manifestaciju Alku i sva događanja koja su s njome povezana.

U sektoru športske kulture, pored ***Športske zajednice grada Sinja***, opet su glavni nositelji ***amaterske udruge i klubovi, kojih je registrirano čak 48.*** Njihove aktivnosti pokrivaju skoro sve športske grane, a u Sinju su posebno popularni košarka, nogomet, rukomet, boćanje, atletika te konjički i aero športovi .

Na području tehničke kulture djeluje ***Zajednica tehničke kulture*** s posebno bogatom aktivnošću u foto video klubu.

Rezimirajući sve rečeno u analizi kulturnog sektora općine Sinj nameće se zaključak da se radi o vrlo raznovrsnim i sadržajnim aktivnostima, pretežito na amaterskoj osnovi, što svakako treba poticati, ali je poprilično evidentan i relativno mali broj zaposlenih u ovom sektoru, a što je nužan preduvjet za još ozbiljnije iskorake.

U svim društvenim djelatnostima grada Sinja događaju se očekivane aktivnosti. Svi sektori društvenih djelatnosti su zastupljeni. Postoji i materijalna i subjektivna osnova za promicanje utjecaja društvenih djelatnosti na ukupni društveni razvitak grada. Analiza koja je predstavljena u ovom tekstu odnosi se

na kvantitativne elemente u kojima djeluju različite institucije društvenih djelatnosti. Nedostaje vidik kvalitete u što bi trebao dobiti uvid, zajedno sa partnerskom skupinom, u raspravama koje slijede.

Ono čemu bi najveću pozornost trebalo pokloniti u raspravi na partnerskoj skupini jesu pitanja:

- Kojim metodama i mehanizmima približiti **ostvarenu** razinu kvalitete u prethodnim razdobljima u društvenim djelatnostima sa potencijalno **mogućom** u budućnosti**?**
- Kako izgraditi **mehanizme evaluacije uspješnosti i kvalitete** svakog dijela društvenih djelatnosti grada Sinja?
- Kako promicati **partnerski odnos davatelja usluge i korisnika** i kako to artikulirati za različite sektore društvenih djelatnosti?
- Kako sektor društvenih djelatnosti postupno pomicati iz **pozicije potrošnje** na **poziciju ključnog čimbenika** novog razvitka?

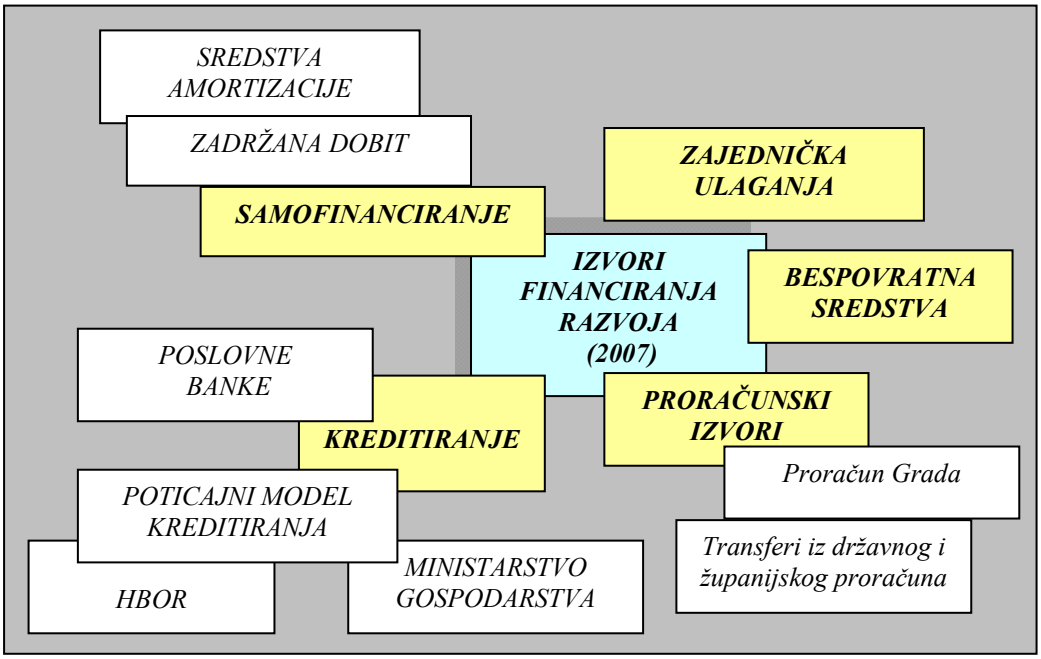
ZAKLJUČCI/PROBLEMI: KULTURNE DJELATNOSTI

- Duga i bogata povijest utjecala je i na bogatu kulturnu djelatnost suvremenog Sinja;
- Relativno bogatstvo raznovrsnih kulturnih djelatnosti;
- Brojne udruge i amaterska društva u području kulture;
- U sektoru športske kulture, pored Športske zajednice grada Sinja, registrirano je 48 amaterskih udruga i klubova;
- Nedovoljan broj zaposlenih i profesionalizma u svim područjima kulturnog stvaralaštva.

7. FINANCIRANJE RAZVOJA

Sagledavanje razvoja s aspekta izvora financiranja razvojnih projekata Grada Sinja pretpostavlja identifikaciju izvora, opsega, načina te uvjeta osiguranja potrebnih financijskih sredstava. Kao mogući izvori financiranja razvojnih projekata na području Grada javljaju se:

1. Proračunska sredstva Grada;
2. Proračunska sredstva, odnosno transferi iz državnog i županijskog proračuna;
3. Krediti, bilo da se radi o kreditnim linijama poslovnih banaka i mogućnosti korištenja sredstava po komercijalnim uvjetima ili nekom obliku poticajnog financiranja poduzetnika, putem HBOR-a i/ili suradnje Ministarstva gospodarstva, Županije i poslovnih banaka temeljem trostranih ugovora o suradnji;
4. Bespovratna sredstva/donacije namijenjena financiranju razvoja, uključivo i potencijal korištenja pred-pristupnih EU fondova;
5. Zajednička ulaganja, prije svega putem direktnih stranih ulaganja ali i ulaganja u temeljni kapital (npr. programi HBOR-a) te
6. Samofinanciranje, odnosno mogućnosti poduzeća da vlastitim izvorima (sadržanim u neto dobiti i izdvojenim sredstvima amortizacije osnovnih sredstava) financiraju planirana ulaganja.

Nažalost, statistički podaci o prethodno navedenim izvorima financiranja samo su djelomično dostupni, i to posebno kada se radi o javnim, proračunskim izvorima za financiranje razvoja. U tom smislu, moguće je tek pretpostaviti u kojoj mjeri su raspoloživi drugi izvori kao npr. zajednička ulaganja ili izvori samofinanciranja koja gospodarski subjekti na području Grada mogu osigurati iz poslovanja.

U takvim okolnostima, analiza koja slijedi primarno je okrenuta investicijskoj aktivnosti iz izvornih proračunskih prihoda i transfera s viših razina vlasti. Naime, analiza proračuna osnova je za utvrđivanje okvirnih odnosa između dijela proračuna namijenjenog tekućim rashodima u odnosu na dio koji može imati razvojni (investicijski) karakter.

7.1. Analiza gradskog proračuna

Osnovna zadaća jedinica lokalne samouprave općenito je poboljšanje standarda življenja svih njihovih stanovnika, odnosno, pronalaženje načina financiranja kako bi se osiguralo dovoljno prihoda za nesmetano obavljanje poslova iz domene lokalne samouprave. Cjelovita analiza financijskog potencijala, te načina stjecanja i trošenja javnih proračunskih sredstava trebala bi obuhvatiti slijedeće korake:

- analizirati fiskalni kapacitet (potencijal) Grada,
- analizirati i ocijeniti odnose u raspodjeli prihoda na razini Grada prema odredbama i rješenjima iz postojećeg zakona o financiranju jedinica lokalne samouprave,
- analizirati strukturu izdataka proračuna Grada i aktivnosti koje se iz njih financiraju,
- posebno analizirati investicijsku aktivnost (kapitalne izdatke) Grada[59].

Dakle, u ovom dijelu cilj je istražiti financijski potencijal Grada kako bi se dobio uvid u mogućnosti financiranja kapitalnih razvojnih projekata te financiranja drugih mjera i instrumenata usmjerenih ka integralnom razvitku lokalne zajednice.

Analiza je bazirana na proračunskim prihodima i rashodima za razdoblje od 2002-2006. godine (tablice 7.1. do 7.4.) pri čemu je u slučaju posljednja dva proračuna za 2005. i 2006. godinu izvršena i detaljna analiza strukture.

7.1.1. Proračunski prihodi

U pet promatranih proračunskih godina ukupni su se proračunski prihodi Grada Sinja formirali kao "prihodi iz poslovanja" uvećani za "prihode od prodaje nefinancijske imovine". Osim u 2005. godini kada su „prihodi od prodaje nefinancijske imovine" dosegli gotovo 35% u strukturi ukupnih prihoda, u ostalim godinama "prihodi od poslovanja" sudjelovali su u ukupnim prihodima za više od 95%.

Važno je istaknuti da su se dominantni "prihodi od poslovanja" u promatranom razdoblju gotovo utrostručili, odnosno rasli su u prosjeku godišnje po stopi od cca 30%. Podrobnija analiza razloga tako ***intenzivnom rastu prihoda iz poslovanja ukazuje prije svega na značajne učinke implementacije Zakona o brdsko-planinskim područjima na proračun Grada, osobito kroz povećanje poreza na dohodak koje se uočava već u 2003. te posebno u 2004. godini.*** Iznos poreza na dohodak se gotovo utrostručuje, a njegov udjel u „prihodima od poslovanja" kreće se u rasponu od 55% pa naviše. Od ostalih poreznih prihoda uočen je ***izniman rast „poreza na dobit" u 2006. godini.***

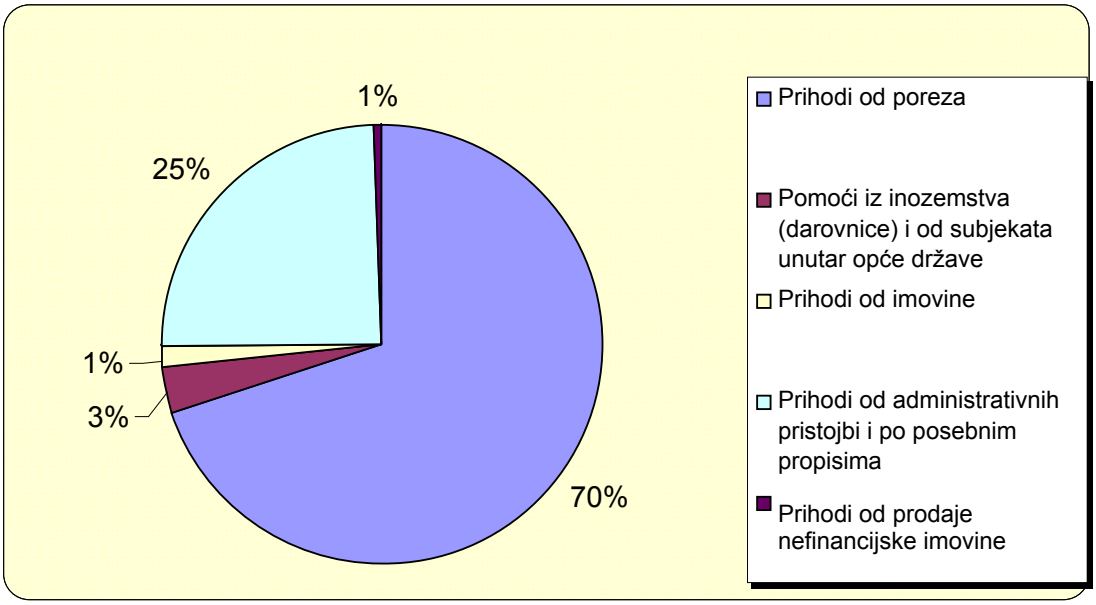
Od ostalih prihoda od poslovanja izdvajaju se „prihodi po posebnim propisima" (cca 25%) gdje prije svih značajan udjel imaju naknade vezane za komunalni doprinos (cca 20%). Svi ostali prihodi relativno su skromni, a ***osobito brinu relativno mali prihodi od imovine, kako oni vezani za iznajmljivanje gradske imovine tako i prihodi od koncesioniranja.***

[59] U ovoj analizi slijedi se međunarodno prihvaćena metodologija praćenja državnih financija (*Government Finance Statistics, GFS*), koju izdaje Međunarodni monetarni fond. Također, treba naglasiti da je 2001. godine promijenjena metodologija praćenja državnih financija te se počeo primjenjivati novi i revidirani statistički priručnik o državnim financijama (*Government Finance Statistics Manual, 2001*). To je dovelo do niza promjena u fiskalnoj statistici s osnovnim ciljem povećanja transparentnosti u državnim financijama. Revidirana metodologija ima i novu klasifikaciju javnih funkcija. Zbog ovih promjena, struktura prihoda i rashoda u proračunu JLS do 2002. godine razlikuje se od strukture proračuna u razdoblju od 2002. do danas. Razlog je to, između ostalog, **što se analiza proračuna Grada Sinja upravo usmjerava na razdoblje od 2002. do danas.**

Različiti oblici pomoći i potpora (transfera) s viših razina vlasti (državne i županijske) bili su u promatranom razdoblju relativno skromni i kretali su se u rasponu od 3-5% gradskog proračuna. U ukupnim pomoćima „kapitalne pomoći" kretale su se na razini do najviše 2 mil. kuna godišnje. U 2005. godini, na primjer, županijske potpore obuhvatile su izgradnju kanalizacijskog sustava, izgradnju vodoopskrbnog sustava, autobusnog stajališta i sl. i kretale su se na razini od cca 800.000 kn, dok su državne potpore iznosile 1.400.000 kuna i utrošene su za sanaciju Gradske tvrđave, za projektnu dokumentaciju zone "Kukuzovac", za asfaltiranje nerazvrstanih cesta, i slično.

Prihodi od prodaje nefinancijske imovine obuhvaćaju prihode od prodaje gradskog zemljišta, te stambenih i poslovnih objekata. Osim 2005. godine kada su ovi prihodi bili iznimno veliki, približno 24 mil. kn ili čak 35% godišnjih proračunskih prihoda, u ostalim godinama kretali su se na razini od 1-3 mil. kuna, a u 2006. godini svega 307.000 kuna.

Grafikon 7.1. **Struktura ukupnih proračunskih prihoda grada Sinja u 2006.g.**

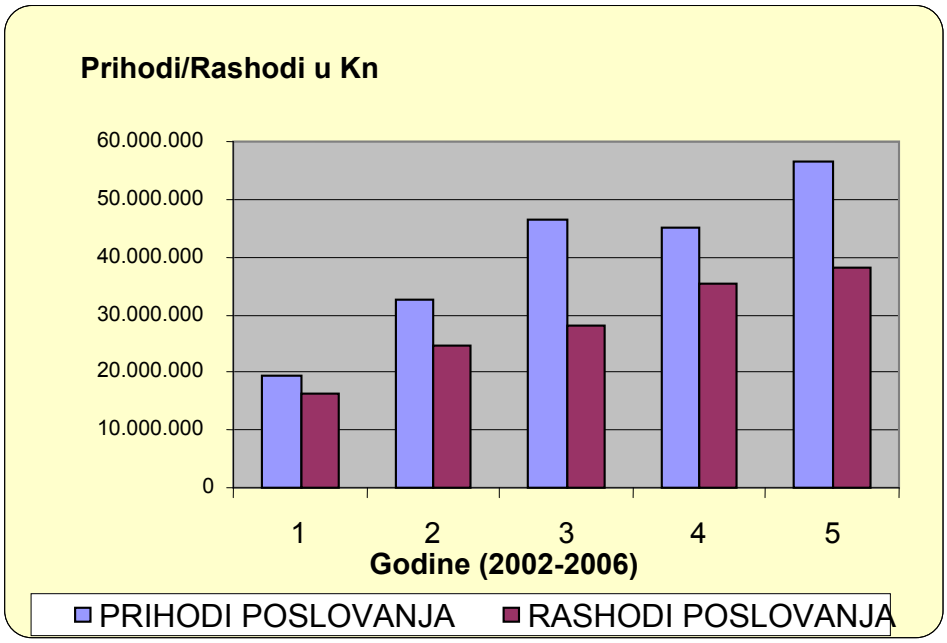

Izvor. vlastiti prikaz prema podacima gradskog proračuna

7.1.2. Proračunski rashodi

Proračunski rashodi sastoje se iz „rashoda poslovanja" i „rashoda za nabavu nefinancijske imovine". Slično kao i u slučaju prihoda, u promatranom razdoblju „***rashodi poslovanja" rasli su vrlo dinamično iako nešto manjom prosječnom stopom koja se kreće oko 23,6% godišnje.*** Važno je istaknuti da su u ***cijelom razdoblju „rashodi poslovanja" bili manji od „prihoda od poslovanja" što je svakako snaga i pozitivno obilježje gradskog proračuna budući da je omogućilo značajna ulaganja u nefinancijsku imovinu, odnosno ulaganje u razvojne projekte u različitim segmentima.*** Grafikon 7.2 pokazuje kako se ta pozitivna razlika kretala u razdoblju od 2003-2006.

Odnos „rashoda poslovanja" i „rashoda za nabavu nefinancijske imovine" kretao se od 82% naprema 18% u prve dvije godine, pa do približno čak 60% naprema 40% u posljednje tri godine (2004-2006) što pokazuje rast intenziteta razvojne aktivnosti koja se identificira kroz ulaganja u građevinske objekte prometne i druge komunalne infrastrukture.

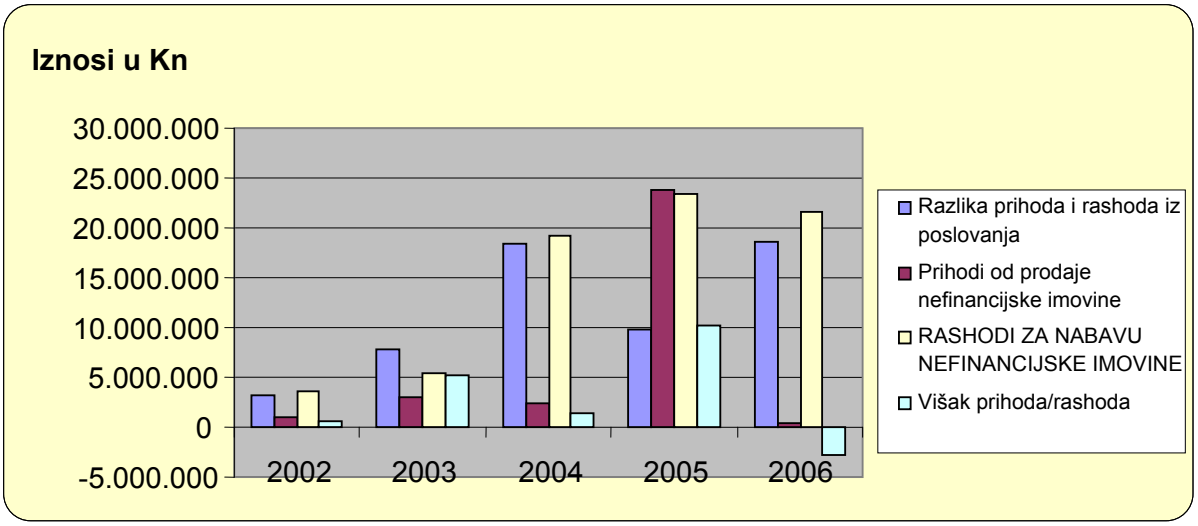
Grafikon 7.2. **Razlika prihoda i rashoda od poslovanja Grada Sinja u razdoblju 2002-2006.**

Izvor: isto

Grafikon 7.3. pokazuje dinamiku ulaganja u nefinancijsku imovinu (kapitalna dobra) te potencijalne izvore financiranja tih ulaganja iz čega je vidljiva stabilna struktura izvora koja primarno počiva na pozitivnoj razlici prihoda i rashoda iz poslovanja, a tek onda i na prihodima od prodaje nefinancijske imovine koji imaju značajno učešće, kako je već ranije rečeno, samo u 2005. godini. Važno je da ovakva struktura izvora značajno umanjuje potrebu za zaduživanjem Grada.

Grafikon 7. 3. **Ulaganja u nefinancijsku imovinu prema potencijalnim izvorima financiranja (2002-2006)**

Izvor: isto

Prema podacima za 2005. godinu ukupna razina kapitalnih izdataka dosegla je postotak od visokih 48,48%.

Tablica 7.1. **Prikaz proračunskih prihoda Grada Sinja za razdoblje 2002-2004.**

	Opis stavke	2002.	2003.	2004.
	UKUPNI PRIHODI	20.554.288	35.503.562	48.784.678
	Prihodi od poslovanja	19.494.739	32.592.248	46.419.966
	Prihodi od prodaje nefinancijske imovine	1.059.549	2.911.314	2.364.712

6	PRIHODI POSLOVANJA	19.494.739	32.592.248	46.419.966
61	Prihodi od poreza	12.037.132	20.341.880	32.677.872
611	Porez i prirez na dohodak	9.997.227	17.422.947	28.715.857
612	Porez na dobit	210.827	907.833	1.691.544
613	Porezi na imovinu	1.247.620	1.470.547	1.626.039
614	Porezi na robu i usluge	581.458	540.553	644.432
616	Ostali prihodi od poreza	0	0	0
63	Pomoći iz inozemstva (darovnice) i od subjekata unutar opće države	1.891.397	1.246.000	1.088.000
631	Pomoći od inozemnih vlada	0	0	0
632	Pomoći od međunarodnih organizacija	0	0	0
633	Pomoći iz proračuna	1.891.397	1.246.000	1.088.000
6331	Tekuće pomoći iz proračuna	721.397	566.000	153.000
6332	Kapitalne pomoći iz proračuna	1.170.000	680.000	935.000
634	Pomoći od ostalih subjekata - opće države	0	0	0
64	Prihodi od imovine	282.150	198.442	189.799
641	Prihodi od financijske imovine	386	3.849	18.609
6413	Kamate na oročena sredstva	386	3.849	18.609
642	Prihodi od nefinancijske imovine	281.764	194.593	171.190
6421	Naknade za koncesije	0	0	0
6422	Prihodi od zakupa i iznajmljivanja	193.617	139.593	126.190
6423	Ostali prihodi od nefinancijske imovine	88.147	55.000	45.000
65	Prihodi od administrativnih pristojbi i po posebnim propisima	5.284.060	10.805.926	12.464.295
651	Administrativne (upravne) pristojbe	287.811	340.874	312.079
652	Prihodi po posebnim propisima	4.996.249	10.465.052	12.152.216
6523	Komunalni doprinosi i druge naknade	3.645.648	8.672.888	9.565.618
6526	Ostali nespomenuti prihodi	1.350.601	1.792.164	2.586.598
66	Ostali prihodi	0	0	0
7	PRIHODI OD PRODAJE NEFINANCIJSKE IMOVINE	1.059.549	2.911.314	2.364.712
71	Prihodi od prodaje neproizvedene imovine	25.909	1.737.858	1.590.490
7111	Zemljišta	25.909	1.737.858	1.590.490
72	Prihodi od prodaje proizvedene dugotrajne imovine	1.033.640	1.173.456	774.222
721	Prihodi od prodaje građevinskih objekata	1.033.640	1.173.456	774.222

7211	Stambeni objekti	944.640	554.756	774.222
7212	Poslovni objekti	89.000	618.700	0

Tablica 7.2. **Prikaz proračunskih rashoda Grada Sinja za razdoblje 2002-2004.**

	Opis stavke	2002.	2003.	2004.
	UKUPNI RASHODI	19.932.932	30.231.658	47.296.333
	Rashodi poslovanja	16.281.531	24.743.209	28.004.613
	Rashodi za nabavu nefinancijske imovine	3.651.401	5.488.449	19.291.720
3	RASHODI POSLOVANJA	16.281.531	24.743.209	28.004.613
31	Rashodi za zaposlene	6.752.918	7.564.635	8.031.840
32	Materijalni rashodi	4.208.660	7.252.402	9.267.836
321	Naknade troškova zaposlenima	92.351	155.679	340.037
322	Rashodi za materijal i energiju	1.195.661	2.067.892	2.009.473
323	Rashodi za usluge	2.234.336	3.641.481	4.752.138
329	Ostali nespomenuti rashodi poslovanja	686.312	1.387.350	2.166.188
34	Financijski rashodi	1.764.711	3.690.676	1.454.603
342	Kamate za primljene zajmove	1.749.381	1.708.529	1.337.460
343	Ostali financijski rashodi	15.330	1.982.147	117.143
35	Subvencije	0	50.000	754.000
352	Subvencije TD, obrtnicima, MSP izvan javnog sektora	0	50.000	754.000
36	Pomoći dane u inozemstvo i opću državu	0	0	0
37	Naknade građanima i kućanstvima na temelju osiguranja i druge naknade	1.050.590	1.108.412	1.338.826
372	Naknade građanima i kućanstvima	1.050.590	1.108.412	1.338.826
3721	Naknade u novcu	401.416	497.340	956.580
3722	Naknade u naravi	649.174	611.072	382.246
38	Donacije i ostali rashodi	2.504.652	5.077.084	7.157.508
381	Tekuće donacije	2.248.492	3.831.265	5.060.801
382	Kapitalne donacije	64.156	795.446	1.895.407
3821	Kapitalne donacije neprofitnim organizacijama	64.156	795.446	1.895.407
3822	Kapitalne donacije građanima i kućanstvima	0	0	0
385	Izvanredni rashodi	192.004	298.084	201.300
386	Kapitalne pomoći trgovačkim društvima	192.004	0	0
4	RASHODI ZA NABAVU NEFINANCIJSKE IMOVINE	3.651.401	5.488.449	19.291.720
41	Rashodi za nabavu neproizvedene imovine	0	0	1.058.472
4111	Zemljišta	0	0	1.058.472
42	Rashodi za nabavu proizvedene dugotrajne imovine	3.651.401	5.488.449	18.233.248

421	Građevinski objekti	3.475.056	5.356.522	17.371.823
4211	Stambeni objekti	349.930	116.654	152.889
4212	Poslovni objekti	280.000	0	697.477
4213	Ceste, željeznice i slični građ. objekti	854.196	2.620.135	7.137.176
4214	Ostali građevinski objekti	1.990.930	2.619.733	9.384.281
422	Postrojenja i oprema	168.415	86.448	170.471
423	Prijevozna sredstva	0	11.074	212.676
426	Nematerijalna proizvedena imovina	7.930	34.405	478.278

Tablica 7.3. **Prikaz strukture proračunskih prihoda Grada Sinja za razdoblje 2005-2006.**

	Opis stavke	2005.	U %	2006.	U %
	UKUPNI PRIHODI	69.088.687	100%	56.997.000	100%
	Prihodi od poslovanja	45.204.684	65,43%	56.690.000	99,46%
	Prihodi od prodaje nefinancijske imovine	23.884.003	34,57%	307.000	0,54%

6	PRIHODI POSLOVANJA	45.204.684	65,43%	56.690.000	99,46%
61	Prihodi od poreza	32.972.035	47,72%	39.977.000	70,14%
611	Porez i prirez na dohodak	27.630.178	39,99%	30.677.000	53,82%
612	Porez na dobit	1.911.291	2,77%	6.000.000	10,53%
613	Porezi na imovinu	2.824.999	4,09%	2.600.000	4,56%
614	Porezi na robu i usluge	605.567	0,88%	700.000	1,23%
616	Ostali prihodi od poreza	0	0,00%	0	0,00%
63	Pomoći iz inozemstva (darovnice) i od subjekata unutar opće države	2.201.920	3,19%	1.800.000	3,16%
631	Pomoći od imozemnih vlada	0	0,00%	0	0,00%
632	Pomoći od međunarodnih organizacija	0	0,00%	0	0,00%
633	Pomoći iz proračuna	2.201.920	3,19%	1.800.000	3,16%
6331	Tekuće pomoći iz proračuna	201.920	0,29%	300.000	0,53%
6332	Kapitalne pomoći iz proračuna	2.000.000	2,89%	1.500.000	2,63%
634	Pomoći od ostalih subjekata-opće države	0	0,00%	0	0,00%
64	Prihodi od imovine	551.094	0,80%	843.000	1,48%
641	Prihodi od financijske imovine	294.090	0,43%	519.000	0,91%
6413	Kamate na oročena sredstva	294.090	0,43%	500.000	0,88%
642	Prihodi od nefinancijske imovine	257.004	0,37%	342.000	0,60%
6421	Naknade za koncesije	0	0,00%	0	0,00%
6422	Prihodi od zakupa i iznajmljivanja	217.004	0,31%	224.000	0,39%
6423	Ostali prihodi od nefinancijske imovine	40.000	0,06%	0	0,00%
65	Prihodi od administrativnih pristojbi i po posebnim propisima	9.479.635	13,72%	14.070.000	24,69%
651	Administrativne (upravne) pristojbe	280.064	0,41%	320.000	0,56%
652	Prihodi po posebnim propisima	9.199.571	13,32%	13.750.000	24,12%
6523	Komunalni doprinosi i druge naknade	8.706.305	12,60%	11.300.000	19,83%

6526	Ostali nespomenuti prihodi	493.265	0,71%	2.450.000	4,30%
66	Ostali prihodi	0	0,00%	0	0,00%

7	PRIHODI OD PRODAJE NEFINANCIJSKE IMOVINE	23.884.003	34,57%	307.000	0,54%
71	Prihodi od prodaje neproizvedene imovine	18.524.750	26,81%	0	0,00%
7111	Zemljišta	18.524.750	26,81%	0	0,00%
72	Prihodi od prodaje proizvedene dugotrajne imovine	5.359.253	7,76%	307.000	0,54%
721	Prihodi od prodaje građevinskih objekata	5.290.183	7,66%	300.000	0,53%
7211	Stambeni objekti	796.433	1,15%	300.000	0,53%
7212	Poslovni objekti	4.493.750	6,50%	0	0,00%

Tablica 7.4. **Prikaz strukture proračunskih rashoda Grada Sinja za razdoblje 2005-2006.**

	Opis stavke	2005.	U %	2006.	U %
	UKUPNI RASHODI	58.851.492	100%	59.737.000	100%
	Rashodi poslovanja	35.431.840	60,21%	38.051.000	63,70%
	Rashodi za nabavu nefin. imovine	23.419.652	39,79%	21.686.000	36,30%

3	RASHODI POSLOVANJA	35.431.840	60,21%	38.051.000	63,70%
31	Rashodi za zaposlene	8.862.533	15,06%	9.513.000	15,92%
32	Materijalni rashodi	10.746.759	18,26%	13.875.000	23,23%
321	Naknade troškova zaposlenima	406.329	0,69%	591.000	0,99%
322	Rashodi za materijal i energiju	2.378.353	4,04%	1.670.000	2,80%
323	Rashodi za usluge	6.104.306	10,37%	10.095.000	16,90%
329	Ostali nespomenuti rashodi poslovanja	1.857.771	3,16%	1.519.000	2,54%
34	Financijski rashodi	1.162.070	1,97%	1.518.000	2,54%
342	Kamate za primljene zajmove	1.081.800	1,84%	803.000	1,34%
343	Ostali financijski rashodi	80.270	0,14%	715.000	1,20%
35	Subvencije	1.894.396	3,22%	380.000	0,64%
352	Subvencije TD, obrtnicima, MSP izvan javnog sektora	1.894.396	3,22%	380.000	0,64%
36	Pomoći dane u inozemstvo i opću državu	0	0,00%	0	0,00%
37	Naknade građanima i kućanstvima na temelju osiguranja i druge naknade	1.891.843	3,21%	3.380.000	5,66%
372	Naknade građanima i kućanstvima	1.891.843	3,21%	3.380.000	5,66%
3721	Naknade u novcu	1.349.661	2,29%	1.690.000	2,83%
3722	Naknade u naravi	542.181	0,92%	1.690.000	2,83%
38	Donacije i ostali rashodi	11.217.518	19,06%	9.385.000	15,71%
381	Tekuće donacije	5.889.253	10,01%	6.290.000	10,53%
382	Kapitalne donacije	4.857.337	8,25%	720.000	1,21%
3821	Kapitalne donacije neprofitnim organizacijama	4.857.337	8,25%	720.000	1,21%

3822	Kapitalne donacije građanima i kućanstvima	0	0,00%	0	0,00%
385	Izvanredni rashodi	390.928	0,66%	300.000	0,50%
386	Kapitalne pomoći trgovačkim društvima	0	0,00%	1.975.000	3,31%

4	RASHODI ZA NABAVU NEFINANCIJSKE IMOVINE	23.419.652	39,79%	21.686.000	36,30%
41	Rashodi za nabavu neproizvedene imovine	22.617	0,04%	390.000	0,65%
4111	Zemljišta	22.617	0,04%	390.000	0,65%
42	Rashodi za nabavu proizvedene dugotrajne imovine	23.397.035	39,76%	21.296.000	35,65%
421	Građevinski objekti	21.389.599	36,35%	20.908.000	35,00%
4211	Stambeni objekti	148.608	0,25%	100.000	0,17%
4212	Poslovni objekti	774.853	1,32%	1.913.000	3,20%
4213	Ceste, željeznice i slični građ. objekti	4.714.221	8,01%	1.895.000	3,17%
4214	Ostali građevinski objekti	15.751.916	26,77%	17.000.000	28,46%
422	Postrojenja i oprema	169.009	0,29%	288.000	0,48%
423	Prijevozna sredstva	0	0,00%	0	0,00%
426	Nematerijalna proizvedena imovina	1.838.426	3,12%	100.000	0,17%

Analiza pojedinih komponenti u strukturi „rashoda poslovanja" pokazuje da dominantno mjesto imaju tri vrste rashoda: materijalni rashodi, rashodi za zaposlene te tekuće i kapitalne donacije. Rashodi za zaposlene su pri tom najstabilniji, a njihov udjel kreće se na razini od 15-16%. Materijalni rashodi rasli su u promatranom razdoblju i nominalno i udjelom u strukturi, i to sa cca 26% u 2002. na čak 36% ukupnih rashoda poslovanja u 2006. godini. U strukturi ovih rashoda najveći udjel, ali i intenzivan rast imaju „rashodi za usluge", a unutar toga izdaci za usluge tekućeg i investicijskog održavanja, te izdaci za komunalne usluge.

Rast ukupnog proračuna Grada Sinja pogodovao je povećanju izdataka za različite oblike tekućih i kapitalnih donacija građanima, neprofitnim organizacijama i, osobito u 2006. godini, kapitalne pomoći trgovačkim društvima.

7.1.3. Račun financiranja i zaduženost Grada Sinja

Uz proračunske prihode i rashode, zatvaranje proračuna i osiguranje „proračunske ravnoteže" realizira se uz pomoć „računa financiranja" koji sadrži primitke i izdatke vezane za financijsku imovinu i zaduživanje. Iz tablice 2.5. vidljivo je stanje računa financiranja u dvije zadnje proračunske godine.

Primici od financijske imovine u 2005. odnosili su se na povrat zajmova danih kroz sustav potpore obrtnicima te malim i srednjim poduzetnicima, a u 2006. godini, uz povrat danih zajmova, značajni iznos od cca 7 mil. kn odnosi se na povrat oročenih sredstava.

Tablica 7.5. **Račun financiranja Grada Sinja za razdoblje 2005-2006.**

		2005.	2006.
8	Primici od financijske imovine i zaduživanja	15.803	7.160.000
81	Primljene otplate zajmova	15.803	7.160.000
5	Izdaci za financijsku imovinu i otplate zajmova	9.934.200	4.420.000
51	Dani zajmovi bankama i ostalim institucijama	7.000.000	1.270.000
54	Izdaci za otplatu glavnice primljenih zajmova	2.934.200	3.150.000
	NETO FINANCIRANJE	-9.918.397	2.740.000

Izdaci za financijsku imovinu i otplatu zajmova u 2005. godini pokazuju oročena sredstva u iznosu od 7 mil. kn („povučena" u 2006. godini) te izdatke za otplatu glavnice zajma iz 1998. godine u iznosu od 2,93 mil. kn. U 2006. godini iskazan je iznos nove otplate glavnice zajma (3,15 mil. kn) što je ostatak duga smanjilo ispod 7 mil. kn. ***Može se reći da je proračun Grada u situaciju prihvatljive razine zaduženosti koju ne može ugroziti niti planirano novo zaduživanje Grada u 2007. godini na razini od cca 9 mil. kn***[60]. Drugi iznos odnosi se na dane nove zajmove obrtnicima te malim i srednjim poduzetnicima na području Grada Sinja (1,27 mil. kn).

7.1.4. Proračunski rashodi i izdaci po razdjelima

Sliku proračuna Grada upotpunjava analiza proračunskih rashoda i izdataka po pojedinim razdjelima, a podloga za analizu sadržana je u tablici 7.6.

Tablica 7.6. **Proračunski rashodi i izdaci po razdjelima za razdoblje 2005-2006.**

		2005.	U %	2006.	U %
1	GRADSKO VIJEĆE, POGLAVARSTVO I ODJELI	7.450.552	10,81%	7.758.372	12,09%
	Javna uprava i administracija	7.338.672	10,65%	7.538.372	11,75%
	Kapitalne nabavke za upravne odjele	111.880	0,16%	220.000	0,34%
2	KOMUNALNE DJELATNOSTI	12.069.033	17,52%	10.650.000	16,60%
	Održavanja komunalne infrastrukture	12.069.033	17,52%	8.880.000	13,84%
	Zajednički rashodi za održavanje KI	0	0,00%	1.490.000	2,32%
	Poboljšanje uvjeta za lokalni prijevoz	0	0,00%	280.000	0,44%
3	PROSTORNO PLANIRANJE, GOSPODARENJE PROSTOROM I RAZVOJ	33.541.426	48,68%	29.176.000	45,48%
	Gospodarstvo i izgradnja kapitalnih objekata	33.541.426	48,68%	29.176.000	45,48%
4	DRUŠTVENE DJELATNOSTI	15.836.561	22,99%	16.572.628	25,83%
	Predškolski odgoj	4.714.354	6,84%	5.317.628	8,29%

[60] Lokalna samouprava može se zaduživati sve dok projektirana otplata dugova u tekućoj godini ne prelazi 20% ostvarenih prihoda za prethodnu godinu. U obveze lokalne samouprave koje podliježu ograničenju od 20% ostvarenih prihoda prema Zakonu o proračunu, uključen je "iznos godišnjeg anuiteta po kreditima, obveze na osnovi izdanih vrijednosnih papira i danih jamstava iz prethodne godine te neplaćene obveze iz prethodnih godina.

	Kultura	2.046.701	2,97%	2.517.000	3,92%
	Šport	2.248.742	3,26%	2.680.000	4,18%
	Školstvo	1.441.362	2,09%	900.000	1,40%
	Socijalna skrb	1.958.902	2,84%	3.093.000	4,82%
	Protupožarna zaštita	2.600.000	3,77%	1.150.000	1,79%
	Ostale donacije (udruge i ostali)	826.500	1,20%	915.000	1,43%
	SVEUKUPNO RASHODI I IZDACI	68.897.572,00	100,00%	64.157.000,00	100,00%

U prvom razdjelu koji sudjeluje s 10-12% u strukturi ukupnih rashoda i izdataka prikazani su svi izdaci vezani za financiranje gradske uprave i administracije (plaće zaposlenih, materijalni rashodi, financijski rashodi i donacije) uključivo i manje kapitalne nabavke u funkciji opremanja gradskih službi za što učinkovitije djelovanje.

U drugom razdjelu koji sudjeluje sa 16-17% sadržani su svi izdaci u području komunalnih djelatnosti, a dominantno mjesto imaju izdaci za održavanje komunalne infrastrukture što uključuje održavanje javnih površina i groblja, opskrbu vodom, održavanje javne rasvjete, održavanje lokalnih cesta, i slično.

U trećem razdjelu, koji ima i najveći udjel u ukupnim rashodima i izdacima sa 45-49%, sadržani su izdaci vezani za izgradnju komunalne infrastrukture i razvitak gospodarstva s ciljem poboljšanja uvjeta za kvalitetan život građana. U ovom razdjelu, dakle, sadržani su izdaci za sve aktivnosti oko pripreme i provedbe projekata komunalne infrastrukture kao što su vodoopskrbni sustavi, parkirališta, mrtvačnica i groblja, lokalnih cesta i nogostupa, kanalizacijskih kolektora, športskih igrališta i slične. U ovom dijelu sadržane su i kupnje nekretnina te kapitalne donacije društvima u vlasništvu Grada kao što su Kamičak d.o.o. za upravljanje parkiralištima, gospodarska zona Kukuzovac, Vodovod i čistoća – Sinj, i slični. Treći razdjel sadrži i ranije spominjane otplate kredita upotrjebljenih za izgradnju komunalne infrastrukture, kao i izdatke za izravno poticanje gospodarstva kroz subvencije i zajmove poljoprivrednicima, obrtnicima te malim i srednjim poduzetnicima.

U četvrtom razdjelu su sadržani izdaci za društvene djelatnosti, i to na razini 23-26% gradskog proračuna. Najveći udjel imaju izdaci za predškolski odgoj (nešto manje od 1/3 ukupnih izdataka za društvene djelatnosti) što se uglavnom odnosi na financiranje redovite djelatnosti dječijih vrtića, zatim izdaci za socijalnu skrb – dominantno potpore socijalno ugroženim obiteljima te udrugama iz područja socijalne brige i zaštite, a značajan udjel imaju i izdaci za kulturu (potpore kulturno umjetničkim društvima, kulturnim manifestacijama te financiranje gradskih kulturnih ustanova) te šport (tekuće donacije športskim klubovima i udrugama).

U ovom dijelu ***treba istaknuti kao pozitivan primjer višegodišnje proračunsko programiranje u području izgradnje komunalne infrastrutkure. Grad Sinj raspolaže s četverogodišnjim Programom izgradnje komunalne infrastrukture što u mnogome povećava kvalitetu proračunskog planiranja***. Naime, poznato je da kapitalni projekti zahtijevaju višegodišnje izdatke jer su skupi i za njihovu izradu i izgradnju potrebno je više od godinu dana. Drugo, kapitalni projekti često uključuju više različitih izvora financiranja, poput tekućih sredstava, zaduživanja i potpora, koje treba zasebno uključiti. Treće, kapitalni projekti utjecat će na buduće proračune, a to zahtijeva pažljivo planiranje od strane lokalne samouprave. I na kraju, financijski izvori za kapitalne projekte ograničeni su te ih se mora sustavno razmatrati. S druge strane, potencijalni financijeri iz privatnog sektora moraju znati kakav utjecaj budući kapitalni projekti mogu imati na proračun kako bi lakše procijenile financijsku, odnosno kreditnu sposobnost lokalne samouprave za otplatu duga. Sve su to razlozi koji potiču lokalnu samoupravu na sustavno i višegodišnje proračunsko planiranje, odnosno programiranje.

7.2. Usporedni proračunski pokazatelji

Nekoliko izabranih proračunskih pokazatelja za gradove na prostoru Splitsko-dalmatinske županije prezentirani u tablici 7.7. dodatno razotkrivaju karakter proračuna Grada Sinja.

Vidljivo je da Grad Sinj ostvaruju ispodprosječne prihode od poslovanja po glavi stanovnika u odnosu na prosjek Županije, a u 2004. godini tek je Vrgorac imao nižu razinu ovog pokazatelja. Kada se uspoređuje struktura ovih prihoda onda je lako uočljivo da je ***razlog ovome zaostajanju prvenstveno u niskoj razini potpora iz proračuna viših razina vlasti (županijskog i državnog). Nije realno očekivati da je Sinj dosegao toliku razinu razvijenosti koja bi umanjila potrebu za potporama s viših razina, pa se opravdano postavlja pitanje koji su razlozi takvoj situaciji (npr. manjak razvojnih projekata, slaba komunikacija s višim razinama vlasti, i slično).***

Tablica 7.7. **Usporedni proračunski pokazatelji za 2004. godinu**[61]

	Sinj	Imotski	Vrgorac	Split	Trogir	Makarska	Prosjek Županije
Prihodi od poslovanja po stanovniku	1.829,50	2.360,98	1.521,35	2.685,52	2.304,81	3.374,64	2.430,18
Prihodi od poreza po stanovniku	1.287,90	1.530,41	1.150,40	1.621,80	1.077,26	1.280,35	1.236,02
Administrativne pristojbe i komunalne naknade po stanovniku	491,24	445,13	90,91	821,69	567,70	1.728,15	799,44
Pomoći i potpore po stanovniku	42,88	342,90	275,16	8,30	374,73	99,94	188,02
Prihodi poslovanja/Rashodi poslovanja	1,66	1,68	1,18	1,21	1,12	1,33	1,30
Rashodi za nefinan. Imovinu po stanovniku	760	944	306	658	275	956	701

Ipak, ***unatoč niskoj razini eksternih potpora, kapitalna ulaganja su u 2004. bila iznad prosjeka Županije što je osigurano povoljnim, iznadprosječnim odnosom prihoda i rashoda iz poslovanja (jedan od najviših koeficijenata pokrivenosti 1,66).***

[61] 2004. godina izabrana je zbog nedostupnosti podataka za 2005. i 2006. godinu.

ZAKLJUČCI/PROBLEMI: FINANCIRANJE RAZVOJA

- Intenzivni rast prihoda iz poslovanja prije svega kao posljedica implementacije Zakona o brdsko-planinskim područjima, čime su povećani porezi na dohodak. Iznos poreza na dohodak se gotovo utrostručuje, a njegov udjel u „prihodima od poslovanja" kreće se u rasponu od 55% pa naviše. Od ostalih poreznih prihoda uočen je izniman rast „poreza na dobit" u 2006. godini;
- Od ostalih prihoda od poslovanja izdvajaju se "prihodi po posebnim propisima" (cca 25%) gdje prije svih značajan udjel imaju naknade vezane za komunalni doprinos (cca 20%);
- Svi ostali prihodi relativno su skromni, a osobito brinu relativno mali prihodi od imovine, kako oni vezani za iznajmljivanje gradske imovine tako i prihodi od koncesioniranja;
- Različiti oblici pomoći i potpora (transfera) s viših razina vlasti (državne i županijske) bili su u promatranom razdoblju relativno skromni i kretali su se u rasponu od 3-5% gradskog proračuna;
- Rashodi poslovanja rasli su vrlo dinamično iako nešto manjom prosječnom stopom koja se kreće oko 23,6% godišnje; važno je istaknuti da su u cijelom razdoblju „rashodi poslovanja" bili manji od „prihoda od poslovanja" što je svakako snaga i pozitivno obilježje gradskog proračuna budući da je omogućilo značajna ulaganja u nefinancijsku imovinu, odnosno ulaganje u razvojne projekte u različitim segmentima;
- Analiza pojedinih komponenti u strukturi „rashoda poslovanja" pokazuje da dominantno mjesto imaju tri vrste rashoda: materijalni rashodi, rashodi za zaposlene te tekuće i kapitalne donacije.
- Rashodi za zaposlene su pri tom najstabilniji, a njihov udjel kreće se na razini od 15-16%. Materijalni rashodi rasli su u promatranom razdoblju i nominalno i udjelom u strukturi, i to sa cca 26% u 2002. na čak 36% ukupnih rashoda poslovanja u 2006. godini. U strukturi ovih rashoda najveći udjel, ali i intenzivan rast imaju „rashodi za usluge", a unutar toga izdaci za usluge tekućeg i investicijskog održavanja, te izdaci za komunalne usluge.
- Rast ukupnog proračuna Grada Sinja pogodovao je povećanju izdataka za različite oblike tekućih i kapitalnih donacija građanima, neprofitnim organizacijama i, osobito u 2006. godini, kapitalne pomoći trgovačkim društvima.
- Može se reći da je proračun Grada u situaciju prihvatljive razine zaduženosti koju ne može ugroziti niti planirano novo zaduživanje Grada u 2007. godini na razini od cca 9 mil. kn.
- Od velikog je značaja višegodišnje proračunsko programiranje u području izgradnje komunalne infrastrukture. Grad Sinj raspolaže s četverogodišnjim Programom izgradnje komunalne infrastrukture što u mnogome povećava kvalitetu proračunskog planiranja;
- Grad Sinj ostvaruje ispodprosječne prihode od poslovanja po glavi stanovnika u odnosu na prosjek Županije, a razlog ovome zaostajanju je prvenstveno u niskoj razini potpora iz proračuna viših razina vlasti (županijskog i državnog).
- Sasvim izvjesno, Sinj nije dosegao toliku razinu razvijenosti da bi nestala (ili bila bitno smanjena) potreba za potporama s viših razina, pa se opravdano postavlja pitanje koji su razlozi takvoj situaciji (npr. manjak razvojnih projekata, slaba komunikacija s višim razinama vlasti, i slično).
- Unatoč niskoj razini eksternih potpora, kapitalna ulaganja su u 2004. bila iznad prosjeka Županije što je osigurano povoljnim, iznadprosječnim odnosom prihoda i rashoda iz poslovanja (jedan od najviših koeficijenata pokrivenosti 1,66).

LITERATURA:

1. Anketa MMTPR, objavljeno na http://www.mmtpr.hr/UserDocsImages/070215-turizam-ulaganja-07-CORR.pdf
2. Državni zavod za statistiku – Adresar poslovnih subjekata i njihovih dijelova, 2006.
3. Državni zavod za statistiku – Robna razmjena Republike Hrvatske s inozemstvom po županijama, gradovima i općinama, 2003.-2006.; www.dzs.hr [28. 02. 2007.]
4. DZS, Popis stanovništva 1991.
5. DZS, Popis stanovništva 2001.
6. DZS, Statistički godišnjaci 2001-2006.
7. DZS, Ugostiteljstvo u 2005. Statistička izvješća 1295, Zagreb, 2006.
8. EC, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament: Common Actions for Growth and Employment: The Community Lisbon Programme, Bruxelles, 20.7.2005., COM (2005) 330 fina
9. European Charter for Small Enterprises, na stranici:

   http://ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/charter/index_en.htm
10. Financijska agencija – Grad Sinj – podaci iz godišnjih financijskih izvještaja poduzetnika za 2005. godinu
11. Financijska agencija – Grad Sinj – podaci iz godišnjih financijskih izvještaja poduzetnika za 2004. godinu
12. Financijska agencija – Grad Sinj – podaci iz godišnjih financijskih izvještaja poduzetnika za 2003. godinu
13. Financijska agencija – Grad Sinj – podaci iz godišnjih financijskih izvještaja poduzetnika za 2002. godinu
14. HBOR, Pregled odobrenih kredita za Grad Sinj, na dan 28. 02. 2007., Služba kreditnog izvješća, Zagreb, ožujak 2007.
15. Hrvatski savez zadruga – www.zadruga.hr [20. 02. 2007.]

    HZZ, Mjesečni statistički bilten br. 11, razna godišta
16. Idejno rješenje kanalizacijskog sustava Sinja, Forman d.o.o. Split, Split, 2005.
17. Institut za Zagreb, Stavovi i potrošnja inozemnih turista u Hrvatskoj, Zagreb 2001, 2004
18. Investicijska studija - Kukuzovac, Krifin, d.o.o. Split, Split, 2007.
19. Master plan turizma Splitsko-dalmatinske županije, Horwath consulting Zagreb, 2006; http://www.dalmatia.hr/Portals/100/Statistike/MasterPlan_konacno.html
20. Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva – Registar obrtnika; www.mingorp.hr [25. 02. 2007.]
21. Odlagalište otpada grada Sinja - Mojanka, Geo-info, Zagreb, 2006
22. Operativni plan poticanja malog i srednjeg poduzetništva za 2006. godinu. RH, Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva, veljača 2006.
23. Plan navodnjavanja za područje Splitsko-dalmatinske županije, Splitsko-dalmatinska županija, 2006.
24. Popis poljoprivrede 2003, DZS, Zagreb.
25. Popis stanovništva, 2001. god.
26. Poslovnik Hrvatskog Sabora ("Narodne novine" 6/02.),
27. Pravilniku o vinogradarskim područjima Republike Hrvatske, (NN 159/2004)
28. Predpristupni ekonomski program 2005.-2007. Vlada RH, Zagreb, 14. 10. 2004.
29. Prijedlog projekata grada Sinja, Sinj, 2006.
30. Program gradnje objekata i uređenja komunalne infrastrukture grada Sinja, Sinj, 2007.
31. Prostorni plan SD Županije, Županijski zavod za prostorno uređenje , Split, 2002.g.

32. Prostorni plan uređenja grada Sinja, Urbos d.o.o. Split, 2001.,
33. Radinović, S., Par, V., Gugić, J. (2004): Socioekonomski procesi u obiteljskim gospodarstvima Dalmacije. Društvena istraživanja, Zagreb, (2004) 4-5: 825-842.
34. Radinović, S., Žutinić, Đ.(2007): Može li Hrvatska imati konkurentnu obiteljsku poljoprivredu. Društvena istraživanja, Zagreb, (2007) 1-2:
35. Regionalni operativni program Splitsko-dalmatinske županije, Ekonomski fakultet Split, grupa autora, Split, 2006.
36. Splitsko-dalmatinska županija – Izvješće o stanju u gospodarstvu Splitsko-dalmatinske županije za period od 01. siječnja do 31. lipnja 2006. godine s osvrtom na učinke poticajnih mjera Splitsko-Dalmatinske županije, Split, listopad 2006.
37. Splitsko-dalmatinska županija – Izvješće o stanju u gospodarstvu Splitsko-dalmatinske županije s prikazom financijskih kretanja u 2005. godini te prijedlogom mjera za unapređenje stanja, Split, srpanj 2006.
38. Splitsko-dalmatinska županija – Izvješće o stanju u gospodarstvu Splitsko-dalmatinske županije s prikazom financijskih kretanja u 2004. godini s prijedlogom mjera za unapređenje stanja, Split, srpanj 2005.
39. Stipetić, V. (2005.), Transformacija poljoprivrednih gospodarstava i kreditiranje ruralnih sredina, Sociologija sela, 43(167):61-81.
40. Strategija razvitka grada Sinja, Ekonomski fakultet Split, grupa autora, Split 1995
41. Strategija razvoja hrvatskog turizma do 2010.g., Ministarstvo turizma, 2003.g.,
42. Strategija poljoprivrede i ribarstva RH (NN 89/02)
43. Štambuk, M. (2002.), Selo u europskom iskustvu. U Štambuk, M, Rogić, I., Mišetić, A., (ur.) (2002), Prostor iza Kako modernizacija mijenja hrvatsko selo. str. 361-390, Biblioteka Zbornici, knjiga 17, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb.
44. Turistička zajednica Splitsko - dalmatinske županije, Statistička analiza turističkog prometa za godinu 2005.
45. Ugostiteljstvo u 2005. Statistička izvješća 1295, Zagreb, 2006
46. Ured državne uprave u Splitsko-dalmatinskoj županiji, služba za gospodarstvo, odsjek za statistiku, Statističko izvješće 11/2006
47. Ustav Republike Hrvatske ("Narodne novine" 41/01.),
48. Zakon o brdsko-planinskim područjima ("Narodne novine" br. 12/02, 32/02, 117/03, 42/05 i 90/05)
49. Zakon o državnoj potpori u poljoprivredi u poljoprivredi, ribarstvu i šumarstvu (NN 87/02, 117/03, 82/04, 85/06, 115, 129,143,141/06)
50. Zakon o ekološkoj proizvodnji poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda (NN 12/01, 14/01)
51. Zakon o energiji (N.N. 68/01),
52. Zakon o financiranju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (N.N. 117/93, 33/00, 73/00, 59/01, 107/01, 117/01, 150/02, 147/03),
53. Zakon o Fondu za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost (N.N. 107/03),
54. Zakon o Hrvatskom Crvenom križu (N.N. 92/01),
55. Zakon o javnoj nabavi (N.N. 117/01, 92/05).
56. Zakon o komunalnom gospodarstvu (N.N. 26/03),
57. Zakon o koncesijama (N.N. 89/92),
58. Zakon o lovstvu (NN 140/05)
59. Zakon o obnovi i razvoju grada Vukovara ("Narodne novine" br. 44/01 i 90/05)
60. Zakon o osnovnom školstvu (N.N. 69/03, 76/05)
61. Zakon o otocima („Narodne novine" br. 34/99, 32/02 i 33/06).
62. Zakon o otpadu (N.N. 178/04),

63. Zakon o područjima posebne državne skrbi („Narodne novine" br. 44/96, 57/96, 124/97, 73/00, 87/00, 94/01, 88/02, 26-03 pročišćeni tekst 42/05 i 90/05)
64. Zakon o poljoprivredi (NN 66/01, 83/02),
65. Zakon o poljoprivrednom zemljištu (NN 66/01 i 87/02)
66. Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi (N.N. 10/97),
67. Zakon o proračunu (N.N. 96/03),
68. Zakon o prostornom uređenju (N.N. 30/94, 68/98, 61/00, 32/02, 100/04).
69. Zakon o socijalnoj skrbi (N.N. 73/97, 27/01, 59/01, 82/01, 103/03, 44/06)
70. Zakon o srednjem školstvu (N.N. 69/03, 81/05).
71. Zakon o stočarstvu (NN 70/97, 36/98, 151/03)
72. Zakon o sufinanciranju vodnog gospodarstva (N.N. 107/95, 19/96, 88/98).
73. Zakon o sustavu obrane od tuče (NN 53/01)
74. Zakon o suzbijanju zlouporabe opojnih droga (N.N. 107/001, 87/02, 163/03, 141/04).
75. Zakon o šumama (NN 140/05, 82/06)
76. Zakon o tržištu plina(N.N. 68/01),
77. Zakon o udrugama (N.N. 88/01, 11/02)
78. Zakon o ustanovama (76/93, 29/97),
79. Zakon o ustrojstvu i djelokrugu ministarstva i drugih organa državne uprave (48/99)
80. Zakon o veterinarstvu (NN 70/97, 105/01, 172/03).
81. Zakon o Vladi ("Narodne novine" 101/98., 15/00., 117/01, i 199/03.),
82. Zakon o vodama (N.N. 107/95),
83. Zakon o zadrugama (NN 36/95, 67/01, 12/02)
84. Zakon o zaštiti od buke (N.N. 20/03),
85. Zakon o zaštiti od elementarnih nepogoda (NN 73/97)
86. Zakon o zaštiti okoliša (N.N. 82/94, 128/99),
87. Zakon o zaštiti zraka (N.N. 178/04),
88. Zakon sustavu državne uprave ("Narodne novine" 75/93., 92/96., 48/99., 15/00.)

Web stranice:

1. http//:www. dalmatia.hr
2. http://www.dzs.hr
3. http://www.dzs.hr/hrv/publication/2006/4-3-2_3h2006.htm
4. http://www.eceat.org/about.php4
5. http://www.ecovast.org/indexe.htm
6. http://www.eurogites.com
7. http://www.hrvatska21.hr/20031104%20Strategija%20hrvatskog%20turizma%202010.pdf
8. http://www.mmtpr.hr/default.asp?id=370
9. http://www.mmtpr.hr/UserDocsImages/06-Turizam-br-05w.pdf;
10. http://www.mmtpr.hr/UserDocsImages/Strategija%20hrvatskog%20turizma%20-%20finalna%20verzija.pdf
11. http://www.mingorp.hr
12. http://www.mps.hr/pdf/publikacije/Kako_u_EU.pdf

13. http://www.worldtourism.org/regional/europe/PDF/SPEECHES/2004/Presentation%20Prague%202%20_wit
14. http://www.wttc.org/publications/pdf/05finCroatia%202_03.pdf
15. http://www.zadruga.hr
16. http://www.mmtpr.hr/UserDocsImages/070215-turizam-ulaganja-07-CORR.pdf
17. http://www.dalmatia.hr/Portals/100/Statistike/MasterPlan_konacno.html
18. http://www.dzs.hr/hrv/publication/2006/4-3-2_3h2006.htm
19. http://ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/charter/index_en.htm
20. htp://www.mingorp.hr/UserDocsImages/Program%20poticaja%20malog%20i%20srednjeg%20poduzetnistva.pdf
21. http://kenny2.globalnet.hr/www.mingorp.hr/UserDocsImages/OPERATIVNI_PLAN20032007.pdf
22. http://www.mmtpr.hr/default.asp?id=370
23. http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%202007
24. http://www.hbor.hr/kre_razvitak.asp
25. http://www.hbor.hr/kre_infrastruktura.asp
26. http://www.mobms.hr/page.aspx?PageID=76
27. http://europa.eu.int/comm/employment_social/employment_strategy/index_en.htm
28. http://europa.eu.int/comm/employment_social/incentive_measures/index_en.htm
29. http://europa.eu.int/comm/employment_social/enlargementrogrammes_front_en.htm
30. http://www.idealist-extend.hr/
31. http://www.interregadriatico.it
32. http://www.euroinfo.hr/index.php?page=category&cat_id=62),
33. http://cfcu.mfin.hr/index.htm
34. http://www.mvpei.hr/ei/default.asp?ru=172&sid=&akcija=&jezik=1

Popis grafikona

3.1. Dobna struktura grada Sinja prema popisu 2001..... 31
3.2. Dobna struktura pojedinih naselja grada Sinja prema popisu 2001..... 32
3.3. Postotni udio pojedinih generacija u ukupnom stanovništvu..... 33
3.4. Obrazovna struktura grada Sinja po dobnim skupinama..... 36
3.5. Obrazovna struktura Županije Splitsko-dalmatinske po dobnim skupinama..... 36

5.1. Udjel grada Sinja u gospodarstvu Sinjske krajine s obzirom na financijske pokazatelje prihoda i rashoda 2002-2005..... 51
5.2. Dobit nakon oporezivanja po zaposlenom za Sinj i Sinjsku krajinu (HRK) 2002.-2005..... 52
5.3. Struktura zaposlenosti u industriji Sinja (%), 2005. 54
5.4. Struktura zaposlenosti u uslužnom sektoru Sinja (%), 2005. 54
5.5. Dobit prije oporezivanja po zaposlenom prema gospodarskim sektorima (HRK), 2005..... 57
5.6. Kretanje registrirane nezaposlenosti u ispostavi Sinj..... 58
5.7. Kretanje konsolidiranog financijskog rezultata poslovanja poduzetnika SDŽ..... 63
5.8. Udio ukupnog prihoda po veličini poduzetnika grada Sinja..... 66
5.9. Ukupan prihod po zaposlenom poduzetnika grada Sinja..... 69
5.10. Ukupni rashod po zaposlenom poduzetnika grada Sinja..... 70
5.11. Dobit nakon oporezivanja po zaposlenom poduzetnika grada Sinja..... 71
5.12. Gubitak nakon oporezivanja po zaposlenom poduzetnika grada Sinja..... 71
5.13. Struktura zemljišta na području grada Sinja..... 82
5.14. Struktura proizvodnje na oranicama po vrstama kultura (u ha)..... 85
5.15. Udio županija u distribuciji turističkog prometa (u %)..... 106
5.16. Sezonska distribucija turističkih dolazaka u Splitsko-dalmatinskoj županiji..... 107
5.16. Sezonska distribucija turističkih noćenja u Splitsko-dalmatinskoj županiji..... 107
5.18. Turisti u Hrvatskoj i Splitsko-dalmatinskoj županiji s obzirom na zemlju porijekla u 2005..... 108
5.19. Turistički promet u Sinju prema zemlji porijekla..... 109

6.1. Broj korisnika u domovima socijalne skrbi u Splitsko-dalmatinskoj županiji prema izvoru plaćanja cijene usluga (smještaja), stanje 31. prosinca 2003. godine..... 117
6.2. Srednjoškolsko obrazovanje u Splitsko-dalmatinskoj županiji prema vrstama programa u šk.g. 2003./2004..... 121
6.3. Prosječan broj učenika u srednjima školama odabranih županija i prosječan broj učenika u Splitsko-dalmatinskoj županiji, prema području..... 122
6.4. Udio stanovništva od 25-64 godine prema spolu sa završenim tercijarnim obrazovanjem, 2001.g. (u%)..... 125
6.5. Studenti na sveučilišnom studiju prema fakultetima u Županiji, šk.god. 2003./2004..... 126

7.1. Struktura ukupnih proračunskih prihoda grada Sinja u 2006.g..... 132
7.2. Razlika prihoda i rashoda od poslovanja Grada Sinja u razdoblju 2002-2006..... 133
7.3. Ulaganja u nefinancijsku imovinu prema potencijalnim izvorima financiranja (2002-2006)..... 133

Popis tablica

2.1. Površina naselja, stanovništvo i gustoća naseljenosti..... 14
2.2. Pregled stanova po naseljima (2001)..... 15
2.3. Pregled namjene prostora u prostornom planu Sinja..... 26

3.1. Resursi ključni za gospodarski razvitak kombinirani prema njihovoj opipljivosti i mogućnosti reprodukcije..... 29
3.2. Stanovništvo po naseljima prema popisu 1991. i 2001..... 30
3.3. Razlike dobnih skupina stanovništva nakon deset godina prema popisu, ne uzimajući u obzir specifične stope smrtnosti..... 31
3.4. Index starenja po naseljima..... 33
3.5. Prirodno kretanje stanovništva u gradu Sinju..... 34
3.6. Udio radnog kontigenta u stanovništvu..... 35
3.7. Stopa aktivnosti (aktivno/radne dobi)..... 35
3.8. Zaposleni prema mjestu rada..... 35

4.1. Udruge na prostoru grada Sinja po područjima..... 48

5.1. Financijski rezultat poslovanja gospodarstva grada Sinja (HRK) 2002.-2005..... 50
5.2. Konsolidirani financijski rezultat po zaposlenom za gospodarstvo gradova i općina Sinjske krajine kroz razdoblje 2002.-2005..... 50
5.3. Prosječni godišnji broj zaposlenih na području gradova i općina Sinjske krajine 2002.-2005..... 52
5.4. Pokazatelji ekonomske uspješnosti po gradovima i općinama Sinjske krajine, siječanj-rujan 2005..... 53
5.5. Financijski pokazatelji uspješnosti gospodarstva grada Sinja po sektorima (HRK), 2003.-2005..... 56
5.6. Kretanje registrirane nezaposlenosti u ispostavi Sinj..... 58
5.7. Struktura registrirane nezaposlenosti prema obrazovanju u ispostavi Sinj u studenom 2006. godine..... 59
5.8. Izvoz, uvoz i ostali pokazatelji trgovinske integriranosti s inozemstvom gradova i općina Sinjske krajine (000 USD), 2003.-2005..... 60

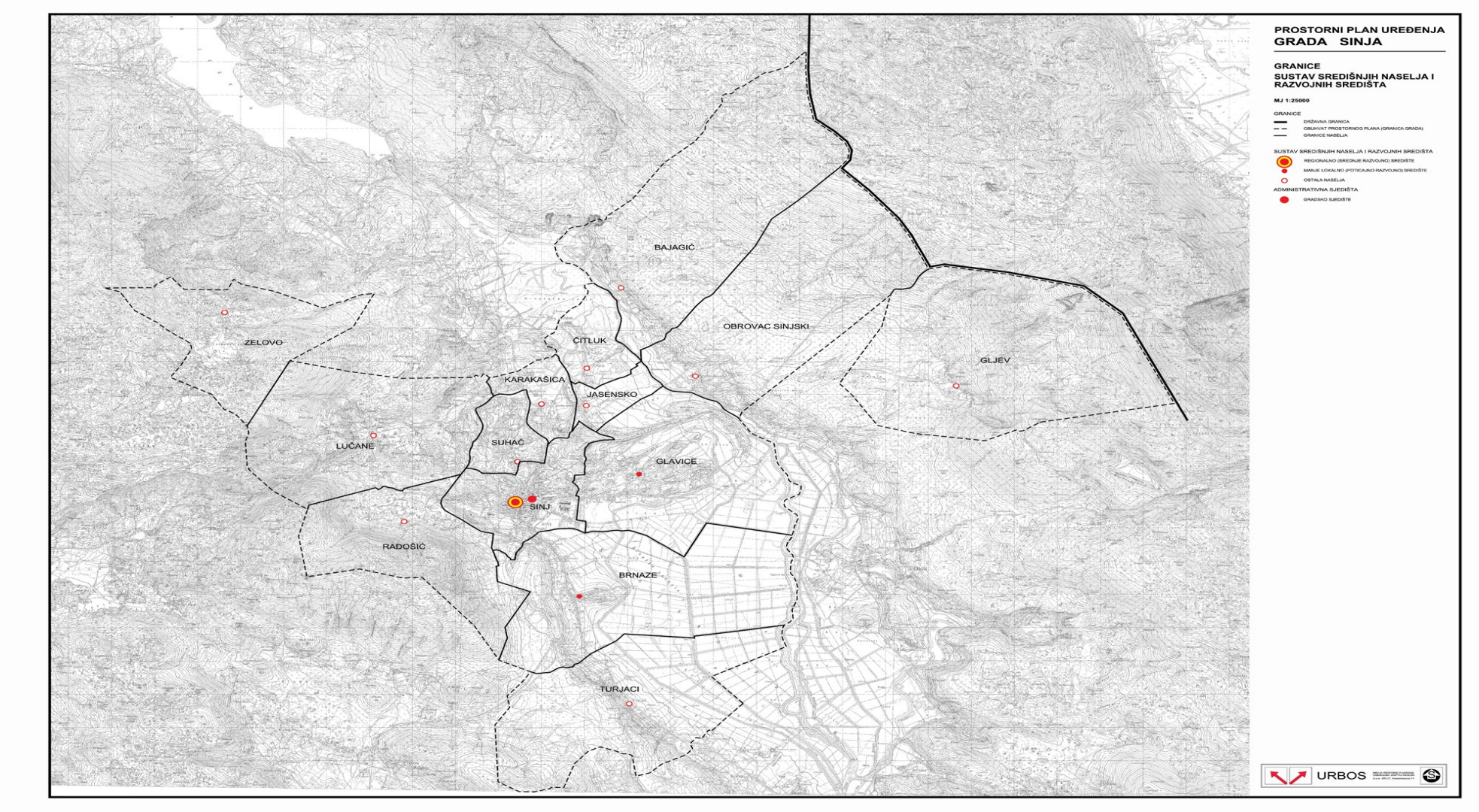
5.9. Broj poduzetnika i broj zaposlenih u SDŽ u odnosu na RH..... 62
5.10. Udio financijskog rezultata gospodarstva SDŽ u odnosu na RH (u %)..... 62
5.11. Udio osnovnih financijskih rezultata poslovanja poduzetnika prema područjima SDŽ u 2005..... 63
5.12. Distribucija poslovnih subjekata i zaposlenih po naseljima grada Sinja 31.03.2006..... 64
5.13. Broj poduzetnika grada Sinja..... 64
5.14. Prosječan broj zaposlenih prema veličini poduzetnika u gradu Snju..... 65
5.15. Ukupni prihod poduzetnika grada Sinja..... 65
5.16. Ukupni rashod poduzetnika grada Sinja..... 66
5.17. Dobit nakon oporezivanja poduzetnika grada Sinja..... 66
5.18. Gubitak nakon oporezivanja poduzetnika grada Sinja..... 67
5.19. Aktiva poduzetnika grada Sinja..... 67
5.20. Kapital i rezerve poduzetnika grada Sinja..... 68
5.21. Ukupan prihod po zaposlenom poduzetnika grada Sinja..... 68
5.22. Ukupan rashod po zaposlenom poduzetnika grada Sinja..... 69
5.23. Dobit nakon oporezivanja po zaposlenom poduzetnika grada Sinja..... 70
5.24. Gubitak nakon oporezivanja po zaposlenom poduzetnika grada Sinja..... 71
5.25. Koeficijent obrtaja ukupne imovine poduzetnika grada Sinja..... 72
5.26. Koeficijent obrtaja kratkoročne imovine poduzetnika grada Sinja..... 72
5.27. Ekonomičnost poduzetnika grada Sinja..... 72
5.28. Bruto profitna marža poduzetnika grada Sinja..... 73
5.29. Neto profitna marža poduzetnika grada Sinja..... 73
5.30. Neto rentabilnost imovine poduzetnika grada Sinja..... 73
5.31. Rentabilnost kapitala (ROE) poduzetnika grada Sinja..... 74
5.32. Rezultati poslovanja obrtnika SDŽ..... 74
5.33. Rezultati poslovanja obrtnika grada Sinja..... 75
5.34. Poljoprivredne zadruge na području grada Sinja, 2007..... 75
5.35. Projekti i sredstva poticanja malog i srednjeg poduzetništva, kn..... 76
5.36. Krediti preraspodjele, iznosi i subvencije u 2005. i 2006. u gradu Sinju..... 78
5.37. Pregled odobrenih kredita HBOR-a za grad Sinj od 1992. do 28.02.2007..... 79
5.38. Poljoprivredne površine po naseljima i kakvoći u gradu Sinju..... 81
5.39. Korištena i neobrađena poljoprivredna zenljišta poljoprivtednih kućanstava u gradu Sinju..... 82
5.40. Kućanstva, zemljište i rad na gospodarstvima u gradu Sinju..... 83
5.41. Razina educiranosti osoba koje se bave poljoprivredom..... 84
5.42. Ugostiteljska poduzeća/trgovačka društva i ugostitelji obrtnici u trećem tromjesečju 2006.g. (VI-IX mj.) 94
5.43. Komparativni prikaz broja kreveta u ukupnim kapacitetima i u hotelima..... 95

5.44. Prikaz strukture osnovnih smještajnih kapaciteta u Splitsko-dalmatinskoj županiji po kategorijama u 2005. 96
5.45. Planirani kapaciteti smještaja u Splitsko-dalmatinskoj županiji do 2015.g..... 99
5.46. Investicijske aktivnosti u turizmu po županijama za 2007.g. 104
5.47. Turisti i noćenja u Splitsko-dalmatinskoj županiji , geografska distribucija, 2005..... 106
5.48. Turisti i noćenja po zemljama porijekla u gradu Sinju u 2005.g. 108
5.49. Prosječna dnevna potrošnja turista u Splitsko-dalmatinskoj županiji u Eurima..... 110

6.1. Djelatnici prema stupnju stručne spreme i rasporedu po zdravstvenoj ustanovi u SD županiji i gradu Sinju na dan 31.12. 2004..... 114
6.2. Ordinacije u privatnoj praksi po vrsti djelatnosti u SD Županiji i gradu Sinju na dan 31.12. 2004..... 115
6.3. Broj učenika upisanih u I razred /broj svih upisanih učenika 119
6.4. Broj djelatnika u osnovnim školama općine Sinj (2006/2007)..... 120
6.5. Programi i broj upisanih učenika po razredima u šk. god. 2006/2007..... 123
6.6. Broj djelatnika u srednjim školama Sinja 2006/2007.g..... 124

7.1. Prikaz proračunskih prihoda grada Sinja za razdoblje 2002.-2004..... 134
7.2. Prikaz proračunskih rashoda grada Sinja za razdoblje 2002.-2004..... 135
7.3. Prikaz strukture proračunskih prihoda grada Sinja za razdoblje 2005-2006..... 136
7.4. Prikaz strukture proračunskih rashoda grada Sinja za razdoblje 2005-2006..... 137
7.5. Račun financiranja grada Sinja za razdoblje 2005-2006..... 139
7.6. Proračunski rashodi i izdaci po razdjelima za razdoblje 2005-2006..... 139
7.7. Usporedni proračunski pokazatelji za 2004.g. 141

Karta Grada Sinja

Izvor: Prostorni plan uređenja Grada Sinja, Urbos d.o.o. Split, 2001.

II. POGLAVLJE: STRATEŠKE SMJERNICE

1. UVOD

U II. fazi izrade Strateškog razvojnog programa Grada Sinja, sukladno ugovorenoj metodologiji, kompletira se analiza stanja metodom SWOT analize po područjima istraživanja, te se identificiraju postojeća razvojna ograničenja, kao i vizija i ciljevi razvoja te razvojne mjere Grada Sinja.

Stručni tim Ekonomskog fakulteta u Splitu, temeljem izvršene analize stanja te rezultata radionice održane u Sinju, 19. travnja 2007.g., na kojoj su predstavnici partnerske skupine raspravljali o rezultatima istraživanja, te ocjenjivali elemente snaga, slabosti, prilika i prijetnji po svakom pojedinom području istraživanja, popisao je postojeća razvojna ograničenja Grada Sinja.

Nadalje, na osnovi zadanih ograničenja s jedne strane, te u SWOT analizi uočenih snaga i prilika, na drugoj radionici partnerske skupine, održanoj 14. lipnja 2007.g., identificirani su i usvojeni razvojni ciljevi po pojedinim područjima istraživanja. Ciljevi su identificirani na razini Grada Sinja, poštujući njegove specifičnosti i razvojne potrebe s jedne strane, te istodobno uvažavajući usvojene razvojne prioritete i mjere na razini Splitsko-dalmatinske županije, s druge strane. Identificirani ciljevi zadovoljavaju kriterije izvedivosti, kao što su očekivani učinak, održivost i mogućnost provedbe. Za svako je područje istraživanja identificirano nekoliko ciljeva, a u objašnjenjima pojedinog cilja nazire se i način njihove realizacije.

Ocjena ciljeva i njihovih međusobnih odnosa i ovisnosti bit će podlogom za određivanje prioritetnosti ostvarenja pojedinog cilja.

2. SWOT ANALIZA

U cilju organizacije informacija prikupljenih temeljem dostupnih podataka, konzultacija i razgovora, izrađivač se koristio posebnom metodom, tzv. SWOT analizom.

SWOT analiza predstavlja osnovu za viziju i strategiju razvoja, a proizvod je konzultacija s predstavnicima različitih interesnih skupina. Nadograđuje se na ključna pitanja identificirana u osnovnoj analizi.

SWOT[1] analiza predstavlja, dakle, kvalitativnu metodu kojoj je cilj da, temeljem podataka prikupljenih u socio-ekonomskoj analizi stanja Grada Sinja (odnosno funkcionalne ili teritorijalne jedinice koja se razmatra), kao i zapažanja/ocjena sudionika razvojnog procesa, u ovom slučaju Partnerske skupine koja sudjeluje u izradi Strateškog razvojnog programa Grada Sinja, identificira osnovne unutarnje razvojne snage i slabosti Grada, odnosno vanjske prilike i prijetnje koje dolaze iz njegovog okruženja.

Pri tome je važno istaknuti da su snage i slabosti imanentne samom Gradu, odnosno proizlaze iz njegovih vlastitih razvojnih nastojanja i odabira, dok prilike i prijetnje predstavljaju one elemente koji su Gradu nametnuti izvana, odnosno iz njegovog bližeg i/ili daljeg okruženja te isti na njih nije u mogućnosti djelovati, već ih prihvaća kao datost.

Uočavanje vlastitih snaga kao i slabosti znači suočiti se s problemom te iz date situacije iskoristiti ono što je najbolje, odnosno boriti se protiv onoga što nije dobro. Pri tome treba nastojat iskoristiti pozitivne prilike iz okruženja kako bi pojačali pozitivne efekte unutarnjih snaga, odnosno minimizirati

[1] SWOT dolazi od pojmova: S-strenghts (snage), W-weaknesses (slabosti), O-opportunities (prilike) , T-threats (prijetnje)

negativne vanjske utjecaje koji se mogu loše odraziti na unutarnje snage, odnosno dodatno pogoršati već postojeće slabosti.

Partnerska skupina koja sudjeluje u izradi Strateškog razvojnog programa Grada Sinja, uz pomoć izrađivača, stručnjaka Ekonomskog fakulteta u Splitu, tijekom zahtjevne i plodonosne radionice, identificirala je cijeli niz elemenata (u skupini snaga, slabosti, prilika i prijetnji) i to u četiri područja;

- prostor, prirodni resursi i infrastruktura,
- ljudski resursi i društvene djelatnosti,
- gospodarstvo
- institucije razvojnog upravljanja i financiranje razvoja.

Područja su specificirana na gore prezentirani način već od samog početka rada na dokumentu, a ista je logika slijeđena i u nastavku, kod definiranja ciljeva i mjera.

Rad na SWOT analizi tekao je u dvije faze. U prvoj fazi identificirani su i definirani osnovni elementi te data njihova obrazloženja (tablica 2.1.).

U drugoj fazi, predstavnici Partnerske skupine su, nakon održane radionice, od izrađivača dobili putem elektronske pošte tablice u kojima su bili definirani svi elementi SWOT analize, te su imali zadatak u kolonu "Ocjena intenziteta" unijet ocjene snage utjecaja pojedinih elemenata i to ocjenama od 1-5, pri čemu ocjena 5 označava visok intenzitet utjecaja elementa, dok ocjena 1 znači da njegov utjecaj nije značajan kao razvojna snaga, odnosno slabost ili eventualna prilika, odnosno prijetnja. Izrađivač je ovim iskorakom želio doći do viđenja članova Partnerske skupine o značenju pojedinih elemenata i njihovu utjecaju na razvoj Grada Sinja, iz čega proizlazi i razvojna strategija, odnosno odabir mogućih pravaca i prioriteta djelovanja.
Precizne formulacije i obrazloženja elemenata svojevrsna su sinteza analize stanja, te predstavljaju vrlo dobru podlogu za formuliranje ciljeva, ograničenja i mjera, a u provedbenoj fazi i projekata.

Tablica 2.1. **Razrada unutarnjih snaga, slabosti, prijetnji i prilika u području**
PROSTORA, PRIRODNIH RESURSA I INFRASTRUKTURE GRADA SINJA

PODRUČJE/ELEMENT	Objašnjenje i primjedbe	Prosj. ocjen
SNAGE		
Bogatstvo vodnih resursa, izvora, plodnih krških polja te ostalih oblika kraškog krajolika Dinarida	Vrijedan prostor. Iznimno značenje, poglavito u pogledu razvoja turizma, ima prirodna raznolikost s bogatom krajobraznom osnovom. Dinara i Kamešnica vrijedan su prirodni resurs (relativno očuvano, čije korištenje i očuvanje tek treba osmisliti.)	**4,47**
Bogato i raznoliko arheološko i povijesno nasljeđe	Neprekinut kontinuitet življenja od prapovijesti i antike do danas, mogućnost raznih oblika turizma	**3,95**
Područje Grada još uvijek relativno dobro ekološki očuvano	Na području Sinja na pojedinim mjestima postoje točke zagađenja. Kanalizacija koja se ispušta u teren i Dalmatinka su najznačajniji zagađivači.	**3,63**
Gradski prostor relativno očuvan i nije prenaseljen	U jezgri Grada postoji gusta izgrađenost, dok su ostali dijelovi kao i naselja s obiteljskim kućama i okućnicama rijetke izgradnje	**3,68**
Lokalna zračna luka (sportskog karaktera)	Mala zračna luka sportskog karaktera s potencijalom za budući turistički razvoja Grada.	**3,84**
Vodoopskrbni sustav i sustav odvodnje postoje u centru i najvećem dijelu Grada	Vodoopskrbni sustav zadovoljava 97% potreba stanovništva Grada.	**4,26**
Izrađeni PPU grada Sinja	Pretpostavka osmišljenog organiziranog i racionalnog prostornog razvitka. U politici razvoja grada poštuju planske norme te se u izgradnji grada gotovo u cijelosti te norme uvažavaju. Neplanska izgradnja je vrlo mala i ona se kontrolira.	**3,95**
Stanogradnja zadovoljava potrebe	Zasada nema većih problema bespravne stanogradnje.	**4**
Prometna povezanost sa širim okruženjem	Blizina autoputa. Blizina županijskog središta.	**4,47**
SLABOSTI		
Degradacija krajolika	Iskopine, zasjekotine i jame na prirodnom terenu iz kojih se eksploatira(la) mineralna sirovina narušavaju izgled prirodnog krajolika.	**2,84**
Sekundarna mreža odvodnje i pročišćavanja oborinskih voda djelomično izgrađena	Za sistem kanalizacije postoji studija i kanalizacija će se za područje Grada ubrzo izgraditi.	**3,74**

Nepostojanje organiziranog prikupljanja tehnološkog otpada; nepostojanje organiziranog gospodarenja otpadom	Otpad se uredno prikuplja za područje Grada i njegovih naselja i odlaže na Kukuzovcu, kao privremeno rješenje.	**3,53**
Ne postoji alternativa Programu gospodarenja otpadom Splitsko-dalmatinske županije	Grad se oslanja na realizaciju Programa gospodarenja otpadom Županije. No, ako se ona ne dogodi, ne postoji cjelovit plan postupanja s otpadom na području Grada.	**3,69**
Lokalna cestovna infrastruktura ne udovoljava prostornim rasporedom, niti kvalitetom; nedostatak pristupnih putova	Lokalna cestovna mreža još uvijek ne zadovoljava potrebe Grada i naselja.	**3,47**
Potrebno je osigurati još više lokacija za promet u mirovanju	Premda javno parkiralište postoji, ono je nedovoljno iskorišteno, a u centru Grada učestalo je nepropisno parkiranje. Kolnici cesta i ulica jako zakrčeni, a evidentno je nepostojanje prometne kulture.	**3,53**
Prostori u centru grada nedovoljno iskorišteni	U centru Grada postoji još privatnih i javnih prostora koji nisu u funkciji.	**3,58**
Nedostatak detaljnih prostornih planova	Za područje Grada nema dovoljno detaljnih planova na osnovu kojih bi se mogla nesmetano odvijati izgradnja.	**3,26**
PRIJETNJE		
Nedovoljno korištene i po svrsi nedefinirane nekretnine u državnom vlasništvu	Nakon rata je ostalo dosta poslovnog prostora u vlasništvu vojske ili države koji još uvijek nisu definirani po funkciji i nedovoljno se koriste.	**3,89**
Stanje katastra i zemljišnih knjiga	Katastar za područje Grada i naselja još uvijek nije aktualiziran i u lošem je stanju, što je prepreka svekolikog gospodarskog (posebno poljoprivrednog) i inog društvenog razvitka.	**3,79**
Organizacija prometa i sigurnost u prometu	Promet, naročito međugradski, odvija se kroz Grad sa sjeverozapadne i sa istočne strane što bitno remeti normalno funkcioniranje prometa u Gradu.	**3,84**
Opasnost od daljnjeg nekontroliranog onečišćenja tla, voda i zraka	Najveća opasnost u ovom području prisutna je u mogućem onečišćenju voda rijeke Cetine koje se u donjem slivu zahvaćaju za snabdijevanje stanovništva priobalja i otoka.	**3,53**
Nekvalitetna opskrba električnom energijom.	Čest nestanak struje i nizak napon kod većeg dijela prigradskih naselja i u manjem dijelu centra.	**3,89**
PRILIKE		
Geoprometni položaj	Na važnoj je transverzalnoj okosnici razvoja koja spaja unutrašnjost s morem.	**4,16**
Izgradnja cestovne zaobilaznice	U planu. Njena izgradnja će riješiti mnoge prometne probleme Grada.	**4,21**

Jačanje interesa turističke potražnje za ponudom Sinja, što posljedično vodi ka daljnjem uređenju gradske jezgre, te okolnih atrakcija Grada	Snažan faktor cjelovitog razvitaka Grada.	**4,05**
Aktivnosti Hrvatskih voda i Hrvatskih šuma na rješavanju problema bujičnih tokova	Hrvatske vode izgrađuju odvodne kanale za povremene bujične vode.	**2,89**
Postojanje Programa gospodarenja otpadom Splitsko-dalmatinske županije	Kada Program gospodarenja otpadom Splitsko-dalmatinske županije bude realiziran, tada će se lokacija na Kukuzovcu ugasiti, a Sinjsko područje priključiti sistemu Splitsko-dalmatinske županije	**4,16**
Jačanje zahtjeva za korištenjem obnovljivih izvora energije (sunce, plin, vjetar) na svim razinama - radi smanjenja potrošnje električne energije i ekoloških zahtjeva	Bez obzira što Sinj raspolaže sa velikim količinama hidroenergije, on ima izvanredne uvjete za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora, naročito korištenje sunčeve energije i energije vjetrova.	**4,32**
Bogatstvo mineralnih sirovina (gips, boksit, glina, građevinski kamen i šljunak)	Potencijali mineralnih sirovina gotovo su u potpunosti neistraženi, tako da je potrebno pažljivo dovođenje u funkciju i osmišljavanje njihova korištenja i očuvanja	**3,53**
Magistralne ceste omogućuju povezanost svih naselja Grada	Omogućavaju povezanost svih naselja Grada.	**3,37**

Razrada unutarnjih snaga, slabosti, prijetnji i prilika u području
LJUDSKIH RESURSA I DRUŠTVENIH DJELATNOSTI GRADA SINJA

PODRUČJE/ELEMENT	Objašnjenje i primjedbe	Prosj. ocjena
SNAGE		
Prirodni prirast i relativno zadovoljavajuća dobna struktura	Iako stanovništvo stari i nove generacije su manje od prethodnih, kontinuiran je prirodni prirast, a dobna struktura je povoljnija od Hrvatske, još uvijek mladi prevladavaju pred starima, te će radni kontingent i dalje rasti.	**4,32**
Očuvane tradicionalne institucije (obitelj, Crkva, zajednica)	Ukorijenjene su tradicionalne institucije hijerarhije i organizacije društvenog ponašanja, kao što je obitelj, zajednica, crkva. U značajnoj mjeri je očuvan tradicionalni sustav vrijednosti i identitet lokalne kulture.	**4,21**
Očuvani kulturni i etnički potencijal uz mnoštvo raznolikih narodnih tradicijskih običaja	Osim što svjedoče o kulturnom bogatstvu naroda, ovi resursi predstavljaju potencijal za budući intenzivniji turistički razvoj.	**4,05**
Razvijenost srednjeg školstva i visoki obuhvat pripadajuće populacije	Zadovoljavajuće stanje srednjeg školstva (broj škola, programi i njihova struktura, obuhvat srednjoškolske populacije, zadovoljavajući odnos broja učenika i nastavnika, zajedno čine pretpostavku budućeg društvenog i gospodarskog razvoja grada).	**4**
Povoljna dobna struktura radno aktivnog stanovništva	Veliki unutarnji potencijal Grada jest upravo povoljna starosna struktura radno aktivnog stanovništva Dovoljan udio mlade populacije (uz pretpostavku jačanja i kvalifikacijske strukture) pretpostavka je da se Grad može razvijati i na vlastitim snagama (posebno u domeni gospodarstva).	**4,11**
Sadržajne i raznovrsne kulturne djelatnosti	Bogatstvo kulturnih djelatnosti jedna je od pretpostavki opstanka mlađe populacije u Gradu jer udovoljava njihovim duhovnim potrebama.	**3,32**
Visoko razvijeni amaterizam u mnogim sektorima društvenih djelatnosti	Uključenost lokalnog stanovništva u amaterske udruge i klubove umnogome pomaže jačanju društvene integriranosti i kohezije unutar lokalne zajednice.	**3,79**
Sportska infrastruktura	Stadion, bazen, hipodrom, aerodrom, planinarenje, sportska dvorana preduvjeti su, ne samo društvenog standarda lokalne zajednice, već i razvoja turističke ponude.	**4,32**
SLABOSTI		
Relativno visoka nezaposlenost, pretežito žena	Nedostatak radnih mjesta osobito pogađa žensku radnu snagu, koja na taj način postaje socijalno ugrožena i ovisna, čime se sveukupno položaj žene u društvu i obitelji čini neravnopravnim.	**4,26**
Relativno nizak udio visokoobrazovane radne snage	Udio visoko obrazovanih stručnjaka je niži od županijskog prosjeka, dijelom i zbog njihove koncentracije u Splitu, a dijelom zbog manjka adekvatnih radnih mjesta. Daljnji kvalitativni razvoj gospodarstva u najužoj je sprezi s rastom udjela visokoobrazovanih kadrova.	**4,11**
Nedostatak radnih mjesta	Nedostatak radnih mjesta stimulira mlade da traže egzistenciju izvan Sinja, čime se sve brže slabi demografska osnova.	**4,11**
Odlazak mladih školovanih ljudi	Dio najkvalitetnijih ljudskih resursa nakon školovanja gradi karijeru u gradskim centrima. Javlja se problem cirkularne međuzavisnosti - s nedovoljnim kadrom nije moguć veći razvitak, bez razvitka ne može se zadržati kadar.	**3,95**

Nedovoljno razvijena sekundarna i tercijarna zdravstvena zaštita	Nedovoljna razvijenost prije svega se ogleda u nedostatnoj opremljenosti zdravstvenih ustanova i službi te manjku stručne radne snage u javnom zdravstvu.	**3,68**
Nedostatak stacionarnih objekata za socijalno nezbrinute te starije i nemoćne osobe	Ne postoji niti jedan stacionarni objekt u kojem bi se mogli zbrinuti stariji i nemoćni stanovnici, kao ni vaninstitucionalni oblici socijalne skrbi.	**3,79**
Nedovoljan obuhvat predškolskih uzrasta jasličkim i vrtićkim ustanovama	Svega 26% djece (svako 4. dijete) obuhvaćeno programima ; mali broj stručnih radnika.	**3,58**
Nedostatak formalnih oblika visokoškolskog obrazovanja	S obzirom na prilično kvalitetan sustav srednjoškolskog obrazovanja i visok obuhvat mlade populacije sa završenom srednjom školom, Sinj ima predispozicije za razvoj nekih oblika visokoškolskog obrazovanja.	**3,53**
Nedovoljan broj zaposlenih i profesionalizma u svim područjima kulturnog stvaralaštva	Nedostatak sredstava i stručnog kadra prepreka je daljnjem razvoju kulturnog stvaralaštva te njegovim eventualnom izlasku iz uskih lokalnih domena.	**3**
Nedostatni sinergijski učinci ukupnog kulturnog sektora	Kapaciteti kulturne ponude su nedovoljni iskorišteni; motivacija korisnika usluga izrazito niska.	**3,16**
	PRIJETNJE	
Daljnji pad gospodarske aktivnosti	Pad gospodarske djelatnosti izaziva i smanjeni priliv sredstava iz kojih se alimentiraju razne društvene djelatnosti.	**4,05**
Ugroženost malih sredina modernim urbanim razvitkom	Suvremeni trendovi urbanizacije mijenjaju obrazac življenja (rad, stanovanje, slobodno vrijeme) u malim sredinama te slabe njihovu unutarnju koheziju.	**3,15**
Utjecaj negativnih globalizacijskih trendova na razvitak društvenih djelatnosti u malim sredinama	Negativni globalizacijski trendovi, primjerice pretjerana standardizacija, posebice u domeni kulture, prijete gubitkom autentičnih lokalnih vrijednosti i doprinose promjenama koje suštinski preobražavaju etničku, kulturnu i sociološku sliku sredine.	**3,06**
	PRILIKE	
Blizina Splita kao gravitacijskog središta je važna za veći dio društvenih djelatnosti	Blizina većeg središta svakako je prilika za stanovnike Sinja zbog relativne dostupnosti svih društvenih sadržaja (obrazovanje, kultura i sl.) a bez potrebe za trajnijim napuštanjem mjesta življenja.	**4,11**
Utjecaj pozitivnih globalizacijskih trendova na društvene djelatnosti	Pozitivni globalizacijski procesi, primjerice sve šira primjena informacijskih tehnologija u svim domenama života i rada, otvara brojne mogućnosti stanovništvu i samom gradu; mijenja se obrazac rada (mogućnost rada kod kuće), otvara se mogućnost lakše dostupnosti informacijama kao i lakše promidžbe različitih gradskih projekata i resursa ...	**3,84**
Dobra prometna povezanost sa okruženjem	Dobre komunikacije, posebice sa Splitom pretpostavke su svekolikog razvoja pa tako i u društvenoj domeni.	**4,05**
Otvoreni procesi decentralizacije mogu, pametnom politikom, doprinijeti kvalitetnijem razvitku društvenih djelatnosti	Ukoliko procesi decentralizacije, osim u formalnom smislu i stvarno zažive zahvaljujući većoj decentralizaciji sredstava/financija, otvaraju se mogućnosti kvalitetnijeg i obimnijeg ulaganja u razvoj društvenih djelatnosti.	**3,95**

Razrada unutarnjih snaga, slabosti, prijetnji i prilika u području
GOSPODARSTVA GRADA SINJA

PODRUČJE/ELEMENT	Objašnjenja i primjedbe	Prosj. ocjena
SNAGE		
Diverzificirana gospodarska struktura	Gospodarska struktura relativno je raznovrsna (postoji značajan broj poduzeća u svim sektorima, iako nisu razvijena istim intenzitetom), a to je zalog veće stabilnosti ukupnog gospodarstva u situacijama mogućih strukturnih poremećaja izazvanih problemima u jednoj ili više djelatnosti...	**3,32**
Tradicija u poljoprivrednoj proizvodnji	Bez obzira na trenutno nezadovoljavajuće stanje poljoprivredom, činjenica je da Sinj i cijela Cetinska krajina ima dugu tradiciju bavljenja poljoprivredom, koja je njegovu stanovništvu omogućivala bolji i sigurniji život; isto tako, ukoliko objektivne okolnosti budu povoljne, zahvaljujući činjenici da je poljoprivreda tradicijski ukorijenjena na ovom području, potrebno je manje truda da bi se implementiralo nove trendove, ideje i načine proizvodnje nego u situaciji da se djelatnost započinje tek razvijati.	**4,05**
Postojanje velikih površina plodnog zemljišta i raspoloživost vode za navodnjavanje je pretpostavka za daljnji razvoj intenzivne, tradicionalne i ekološke poljoprivrede	Iznimne prirodne pretpostavke idu na ruku poljoprivrednoj proizvodnji koja se oslanja na rastuće trendove potražnje za poljoprivrednim proizvodima uzgojenim na tradicionalan i ekološki prihvatljiv način. Obilje plodnog tla kao i vode za njegovo navodnjavanje čine ovo područje rijetko pogodnim za intenzivniju poljoprivrednu proizvodnju.	**4,37**
Postojanje iznimne atrakcijske osnovice za razvoj turizma	Atrakcije u turizmu treba sagledavati kao faktor privlačnosti područja, a time i gospodarskog rasta, a Sinj sa svojim okruženjem, s obzirom na obilje prirodnih i kulturnih/društvenih atrakcijskih resursa itekako ima potencijal za razvoj ove djelatnosti.	**4,16**
Relativno razvijeni sektor malog gospodarstva kao nositelj zapošljavanja i gospodarskog rasta	Zahvaljujući pozitivnim trendovima poticanja malog i srednjeg poduzetništva, kako od strane države, tako i od strane Županije, uočava se porast broja malih i srednjih poduzeća, čiji poslovni rezultati (u usporedbi sa srednjim i velikim poduzećima) pokazuju iznimnu vitalnost ovog sektora.	**3,84**
Gospodarska zona Kukuzovac	Gospodarsku zonu Kukuzovac promatramo kao značajan prostorni i funkcionalni potencijal za daljnji razvoj sektora malih i srednjih poduzeća, odnosno gospodarstva u cjelini.	**4,63**
SLABOSTI		
Nekonkurentna gospodarska struktura koja proizlazi iz prevladavajuće konvencionalne tehnologije, zastarjele opreme i nedovoljnih ulaganja u razvoj i tehnologiju	Na nekonkurentnost gospodarstva, odnosno gospodarske strukture kako Županije, tako još i više grada Sinja, ukazuje prije svega nedostatak novih proizvoda i brendova, niska ulaganja u nove i obnovu postojećih proizvodnih kapaciteta, zanemarivanja razvojne i istraživačke funkcije u poduzećima, nedovoljno korištenje istraživačkog potencijala Sveučilišta, i slično...	**4,11**
Nepovoljna kretanja u prerađivačkoj industriji	U svim sektorima, osim industrije rasla je dobit prije oporezivanja – u 2005. u odnosu na 2003. ona je porasla za gotovo 60% u tercijarnom sektoru, dok je u primarnom i kvartarnom sektoru povećana za po ca. 3,5 puta. U isto vrijeme dobit prije oporezivanja u sekundarnom sektoru je prepolovljena što ukazuje na ozbiljne probleme u industriji Sinja. To potvrđuje i visina dobiti prije oporezivanja po zaposlenom koja za sinjsku mikroregiju u prosjeku	**3,79**

	iznosi cca 7.200 HRK. Svi sektori osim industrije ostvaruju višu vrijednost ovoga pokazatelja, dok je ona u industriji za 33,5% niža od prosjeka i iznosi 4.744 HRK.	
Nedostatno razvijena poduzetnička klima	Razvijena *poduzetnička kultura* pretpostavlja usvajanje prevladavajućeg obrasca ponašanja poduzetnika bar u odnosu na (1) poslovanje u okviru pravne regulacije zemlje te (2) u dobroj vjeri i prema dobrim poslovnim običajima u odnosu s vjerovnicima. Razvijenost *poduzetničke infrastrukture* ogleda se najvećim dijelom u stvorenim institucijama podrške i pomoći poduzetnicima u realizaciji samostalnog poslovanja. Kada se radi o realizaciji razvojnih projekata podrška nužno uključuje bar (1) jačanje pregovaračke pozicije poduzetnika u odnosu na konvencionalne kreditore, odnosno sutra ulagače bilo koje vrste te (2) savjetodavna (i kontrolna) funkcija u fazi realizacije ulaganja i poslovanja nakon investiranja.	**4**
Stagnacija obrta i strukturna neusklađenost	Od ukupno registriranih 1.199 obrta, u 2007. godini u funkciji je oko 299 obrta (cca 25% od ukupno registriranih) među kojima su najbrojniji: trgovački, graditeljski i ugostiteljski obrt, kao i razne vrste obrta iz domene osobnih usluga. Tek manji udjel ostvaruju proizvodno-zanatski obrti, dok su obrti u djelatnostima više dodane vrijednosti (intelektualne usluge – financije, knjigovodstvo, marketing i sl.) vrlo slabo zastupljeni.	**3,74**
Mala veličina gospodarstva i rasparceliranost posjeda	Prevladavajući dio agrarne strukture čine obiteljska poljoprivredna gospodarstva, u čijem vlasništvu je preko 80% korištenog zemljišta. Prema statističkim podacima (2003. godina) ukupni fond korištenog poljoprivrednog zemljišta (1.795 ha) obiteljskih gospodarstava, isparceliran je u 10.503 odvojenih dijelova (parcela). To znači da u prosjeku, svako poljoprivredno kućanstvo/gospodarstvo ima zemljište u 3,58 odvojene parcele, prosječne veličine 0,17 ha, što je s motrišta proizvodne i ekonomske učinkovitosti nepovoljno. Zemljišni posjed sve se više javlja kao dopunska ekonomija stanovništva koji na njima žive, što je prouzročilo marginalizaciju i gašenje velikog broja gospodarstava kao proizvodno-ekonomskih jedinica i rast neobradivih površina. Proces gašenja poljoprivrednih gospodarstva nije bio povezan s procesom okrupnjavanja zemljišnih posjeda.	**3,89**
Nizak stupanj educiranosti poljoprivredne radne snage i primjene suvremenih tehnoloških dostignuća u poljoprivredi	Kako samo mali broj stanovnika (356) radi na gospodarstvu svakodnevno duže vrijeme, s aspekta rada na gospodarstvu da se zaključiti da je kod većine gospodarstava poljoprivredna proizvodnja komplementarna djelatnost. Većinu fonda poljoprivrednog rada u obiteljskoj poljoprivredi daje nepoljoprivredno stanovništvo.Da se poljoprivredom bave "nepoljoprivrednici" potvrđuje i vrlo loša obrazovna struktura, jer od 7.271 sudionika u poljoprivredi čak 7.218 imaju samo praktično iskustvo, 8 tečaj, 33 srednju poljoprivrednu školu i 12 VŠS i VSS poljoprivrede.	**3,95**
Velike neobrađene, zapuštene i nenavodnjavane površine	Najčešće zbog neracionalne upotrebe ili nepovoljnih prirodnih i zemljišnih svojstava (male, skeletne, udaljene, nepristupačne, višak ili manjak vode, i dr.), mnoge se od površina iskorištavaju vrlo ekstenzivno, imaju male proizvodne potencijale, pa se sve više napuštaju. Ne koriste se mnoge obradive površine, što je odraz slabljenja interesa korisnika zemljišta za poljoprivrednu proizvodnju. Isto tako zbog manjeg broja stoke slabo se koriste prostrani pašnjaci. *Površine koje se navodnjavanju nisu odraz raspoloživog kvalitetnog, plodnog, tla niti raspoložive kvalitetne vode, koje grad Sinj ima. Navodnjava se svega 132 ha zemljišta u vlasništvu kućanstava, ili 7% korištenih površina, i oko 100 ha površina u zakupu.*	**3,79**

Mali broj specijaliziranih proizvođača u poljoprivredi	Gospodarstva su prema proizvodnji vrlo heterogena, od naturalne, svaštarske do usko specijalizirane proizvodnje, ali je općenito gledajući, tržnost proizvodnje niska. To ima znatne reperkusije na proces podizanja njene konkurentnosti, prije svega u domaćem okružju. Očito je da je konkurentska sposobnost poljoprivrednika na području grada Sinja niska. Samo pojedina specijalizirana gospodarstava (npr. proizvodnja i prerada povrća) su konkurentna, ali se i ona trebaju stalno prilagođavati zahtjevima tržišta. Broj takvih gospodarstva, konkurentnih, treba biti mnogo veći i njih će se pratiti potporama i na druge načine. Isto tako je za očekivati održanje malog gospodarstva s mješovitim izvorima prihoda.	**3,74**
Neorganizirano tržište poljoprivrednih proizvoda (otkup, distribucija, plasman)	Destimulirajuće na razvoj specifične poljoprivredne proizvodnje u ovim krajevima djeluje svakako i slaba organizacija ukupnog poljoprivrednog lanca, osobito u dijelu organizacije sustavnog otkupa poljoprivrednih kultura i njihove distribucije i plasmana na tržištu što je bitno ograničenje daljnjeg razvoja...	**3,74**
Mali broj zadruga i drugih oblika povezivanja u gospodarstvu	Zadruge, kao zajednica osoba udruženih zbog ostvarenja zajedničkih ciljeva, posebice, ako je riječ o poljoprivredi, može imati veliko značenje jer artikulira potrebe zadrugara u različitim segmentima, primjerice pri nabavi sirovina, sjemena, edukaciji, kod plasmana proizvoda itd. Jednako tako, nedostatno povezivanje i partnerstvo u ostalim gospodarskim područjima (horizontalno i vertikalno) umanjuje moguću sinergiju i zajedništvo u rješavanju problema u proizvodnji, plasmanu, marketingu itd.	**3,79**
Postojanje sive ekonomije	Od velikog broja registriranih obrta, mali je broj stvarno aktivnih. No još više zabrinjava činjenica da velik broj obrta (čak i onih koji su nekoć bili službeno registrirani) nastavlja s obavljanjem djelatnosti "na crno", što nažalost nije usamljena pojava, već je gotovo pravilo na razini cijele države.	**3,68**
Nedostatna infrastruktura i suprastruktura za razvoj turizma	Sinj još uvijek nije prepoznao mogućnosti valorizacije vlastitih resursa kroz razvoj turizma. Iako je ova situacija dijelom posljedica postojeće strategije razvoja turizma u Županiji, pa i u cijeloj Hrvatskoj, dio "krivice" leži i na inertnosti Grada koji u turizmu nije prepoznao oruđe kojim je moguće podići opću razinu sinergije u društvenom i gospodarskom razvoju, odnosno staviti u funkciju turističke ponude brojne kulturne, tradicijske i gospodarske resurse (napose poljoprivredu). Nedostaju smještajno-ugostiteljski kapaciteti, zabavno-kulturni i rekreacijski sadržaji za razvoj različitih oblika turističke ponude, kao i educirani stručnjaci koji bi "pokrivali" različite segmente ponude (hotelijerstvo, agencijsko poslovanje, kulturni programi u turizmu, marketinške aktivnosti itd.)	**3,95**
PRIJETNJE		
Moguće usporavanje procesa približavanja Hrvatske EU i spora prilagodba standardima EU	Usporeno usvajanje standarda EU i nadalje čini ukupno okruženje nedovoljno atraktivnim za potencijalne strane ulagače i njihov doprinos gospodarstvu, osobito novom zapošljavanju u regiji.	**3,79**
Nedostatna financijska potpora Države i Županije gospodarstvu	Državne i županijske potpore i pomoći više usmjerene "gašenju požara" nego financiranju perspektivnih razvojnih programa u gospodarstvu.	**3,95**
Nedovoljna senzibiliziranost poslovnog i financijskog sektora prema potrebama gospodarstva	Generalna je tendencija preferiranja kreditiranja stanovništva od strane poslovnih banaka u odnosu na gospodarstvo. Iako se može postaviti pitanje kvalitete gospodarskih programa koji se nude, jedan od razloga je i takva poslovna orijentacija banaka koja se može tretirati egzogeno.	**3,63**
Sporost u razvoju institucionalne i zakonodavne infrastrukture za potporu gospodarskom i društvenom razvoju regije i grada u cjelini	Iako se pozitivni pomaci polako uočavaju, još uvijek je primjetan izostanak cjelovite regionalne politike, relativno loša institucionalna regionalna razvojna infrastruktura, izostanak praktične aplikacije temeljnih načela suvremenog regionalnog razvitka; loša vertikalna koordinacija državnih razvojnih programa, i slično.	**3,79**

Daljnji nekontrolirani porast uvoza poljoprivrednih dobara i rastuća inozemna konkurencija	Inozemna konkurencija može biti i poticaj rastu kvalitete domaće proizvodnje, ali jednako tako, uslijed nižih cijena može značiti i daljnji pad domaće proizvodnje, posebno kad je riječ o poljoprivrednoj proizvodnji. Zbog nedovoljne zaštićene domaće proizvodnje kao i zbog jakog lobiranja snažnih trgovačkih lanaca, u RH se uvozi velike količine poljoprivrednih proizvoda, što dovodi u pitanje mogućnosti plasmana domaćih proizvoda i roba.	**3,79**
Nedovoljno razrađene mjere i instrumenti poljoprivredne politike	Zbog nepostojanja sustavne politike naspram poljoprivrede, izostaju i kvalitetne mjere i instrumenti njenog podsticanja; uglavnom se radi o parcijalnim, netransparentnim i nedovoljno definiranim mjerama; osim toga i razina informiranosti poljoprivrednika je nedostatna, kao i razina educiranosti u smislu spremnosti i mogućnosti implementacije mjera.	**3,63**
	PRILIKE	
Autocesta Split-Zagreb, te nastavak gradnje prema jugu Dalmacije	Dovršenjem izgradnje auto-ceste otvaraju se brojne razvojne mogućnosti, posebice onim područjima koja su u dosadašnjem razvoju bila izolirana, a time i Sinju.	**4,21**
Otvaranje inozemnih tržišta i ekonomsko integriranje Hrvatske i EU	S obzirom da EU posebno potiče programe usmjerene ka izjednačavanju disproporcija u regionalnom razvoju, daljnje približavanje Hrvatske EU i mogućnost korištenja strukturnih (i kohezijskog) fondova otvara mogućnosti korištenja značajnih sredstava za usmjeravanje razvoja, posebno u domeni gospodarstva.	**4**
Novi trendovi potražnje (ruralni, zdravstveni, adventure, gastro turizam) i općenito rast potražnje za turističkim uslugama u Hrvatskoj, osobito na južnom i srednjem Jadranu te ruralnim prostorima	Generalni trendovi koji upućuju na porast potražnje za ekološki relativno očuvanim i kulturološki autentičnim destinacijama predstavljaju izuzetnu priliku za Sinj, posebice glede revitalizacije napuštenih i zapuštenih ruralnih sredina (etno-eko naselja), starih običaja i zanata te ostalih tradicijskih vrijednosti, a iznimne su mogućnosti i u razvoju različitih oblika zdravstvenog, sportsko-rekreacijskog, wellness te lovno-ribolovnog turizma.	**4,37**
Sklonost potrošnji domaće hrane	S obzirom na uočene trendove rasta potražnje za domaćom hranom, uočava se razvojna mogućnost Sinja u smislu "brendiranja" svojih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda (posebice u svjetlu sinergijskih efekata s turizmom i izvozom općenito).	**4,37**
Blizina većih potrošačkih centara	Split, kao županijsko središte i najveći grad u regiji, ali i blizina drugih većih gradova u okruženju, predstavljaju za Sinj potencijalno tržište za plasman svojih proizvoda, prije svega poljoprivrednih ali i ostalih, posebice ako su ukomponirani u privlačnu ponudu turističkih, odnosno ugostiteljsko - rekreacijskih i kulturnih sadržaja.	**4,42**
Nacionalni i županijski programi kreditiranja malog poduzetništva	Ovi programi, kao i drugi poticaji za razvoj poduzetništva s državne i županijske razine, uključujući i HBOR-ove programe kreditiranja, predstavljaju značajnu priliku za daljnji razvoj malog i srednjeg poduzetništva u svim gospodarskim djelatnostima.	**4**
Administrativni, financijski i ostali uvjeti za potencijalne investitore	Vlada RH je pokrenula niz aktivnosti i programa koji su usmjereni na privlačenje domaćih i inozemnih investitora (primjerice Hitro.hr); no još uvijek postoje razne administrativne i ostale prepreke za realizaciju ovih inicijativa, koje čim prije treba otkloniti .	**3,74**
Jačanje transgranične suradnje	Blizina Bosne i Hercegovine može pokrenuti niz zajedničkih razvojnih inicijativa u području gospodarstva, a činjenica je da se u budućnosti neke vrste proizvoda i usluga mogu plasirati i na tržišta u susjednoj državi. Pri tome, potrebno je imati na umu i činjenicu da se za ovakve vrste zajedničkih projekata mogu lako dobiti sredstva iz fondova EU koja posebno insistira na jačanju prekogranične suradnje.	**3,69**

Razrada unutarnjih snaga, slabosti, prijetnji i prilika u području
INSTITUCIJA I FINANCIRANJA RAZVOJA GRADA SINJA

PODRUČJE/ELEMENT	Objašnjenje i primjedbe	prosj. ocjena
SNAGE		
Profesionalno obavljanje dužnosti gradonačelnika	Gradonačelnik obavlja dužnost profesionalno što doprinosi efikasnosti kod rješavanja tekućih gradskih problema, te kreativnosti u promišljanju razvojne politike. Ovo je posebno značajno za percepciju građana o responzivnosti lokalne vlasti, jer je izbrani čelnik «na licu mjesta».	**4,21**
Rješavanje komunalnih problema vlastitim snagama i inicijativama	Inicijativa za rješavanje lokalnih komunalnih problema dolazi od samog grada, što je dobro budući oni koji žive na području konkretne lokalne zajednice najbolje i znaju koji su problemi i kako ih na najbolji način rješavati. Ipak, Grad obavlja samo dio komunalnih aktivnosti, a treba uzeti u obzir da je Grad u većini komunalnih poduzeća samo suvlasnik, a u slučaju usluga javne rasvjete izvršitelj je HEP, dok je održavanje u sustavu koncesije s privatnom tvrtkom.	**3,79**
Ubiranje/naplata vlastitih prihoda i raspolaganje njima	Grad razrezuje poreze i u cijelosti nadzire trošenje svojih proračunskih sredstava. Jedini problem je naplata starih, dospjelih potraživanja po osnovi komunalnih naknada, i višestruko manje u slučaju komunalnih doprinosa	**3,68**
Razvijenost «civilnog sektora» u Gradu	Postojanje velikog broja nevladinih, civilnih udruga (120) je temelj demokratizacije društva!	**3,77**
Višegodišnje proračunsko programiranje!	Usvojena metodologija višegodišnjeg proračunskog planiranja temeljenog, između ostalog, na programskom načelu, doprinosi transparentnosti i koherentnosti gradskog proračuna.	**4,05**
Kvalitetan odnos prihoda i rashoda iz poslovanja u gradskom proračunu	Odnos prihoda i rashoda iz poslovanja u proračunu Grada je takav da ostaje dovoljno prostora za financiranje kapitalnih ulaganja (koeficijent 1,66 u 2004. godini u usporedbi s drugim gradovima u Županiji ocijenjen je vrlo povoljnim)!	**4,11**
Iznadprosječna razina kapitalnih ulaganja	Rezultat povoljnog odnosa prihoda i rashoda je i relativno visoka (u županijskim okvirima i iznadprosječna) razina kapitalnih ulaganja (mjerena po glavi stanovnika), neobično važnih za ukupni razvoj Grada. Možda se može reći da dinamika njihove realizacije nije bila potpuno zadovoljavajuća, što na određeni način odgađa krajnje učinke tih ulaganja.	**3,63**
Relativno niska zaduženost gradskih financija, odnosno kvalitetna struktura izvora financiranja razvojnih projekata	Prihvatljiva razina zaduženosti Grada omogućava povoljnu poziciju u procesu planiranja novih gradskih razvojnih projekata	**3,89**
SLABOSTI		
Sporost donošenja odluka	Postoji problem vezano za sporost koja je uvjetovana postizanjem konsenzusa partnera u vlasti.	**3,89**
Nedovoljno razvijeni administrativni kapacitet gradske uprave	Velik broj ljudi u gradskoj upravi, relativno nespremnih na stjecanje novih znanja. Postoji dosta široki prostor za edukaciju i usavršavanje kadrova zaposlenih u gradskoj upravi, međutim motivacija za napredovanje u znanjima i vještinama nije kod svih snažno izražena.	**3,47**
Loša komunikacija gradske uprave s javnošću	Kao slabost navodi se i slaba komunikacija s javnošću o poslovanju i razvojnim projektima Grada. Tako i informacija o dobrim projektima koji se realiziraju u okviru djelovanja gradske uprave teško dolazi do građana.	**3,42**
Nedovoljan broj kvalitetnih razvojnih projekata slabi komunikaciju s partnerima na višoj razini (županija - država)	Postavlja se pitanje kvalitetnih projekata koji bi bili temelj za lobiranje kod institucija na višoj razini vlasti, a što bi rezultiralo i višom razinom transfera. Iako, treba uzeti u obzir da su transferi JLS-i bili nešto viši, ali nisu registrirani u proračunu već su transferirani direktno krajnjim korisnicima – komunalnim poduzećima.	**3,58**

Relativno niži proračunski prihodi iz poslovanja u odnosu na susjedne JLS	Unatoč značajno većem udjelu u porezu na dohodak temeljem Zakona o brdsko-planinskim područjima ukupni proračunski prihodi iz poslovanja zaostaju za drugim JLS u neposrednom županijskom okruženju. Procjena je da nema baš puno prostora za povećanje onih kategorija prihoda koji ovise o samoj lokalnoj samoupravi.	**3,32**
PRIJETNJE		
Centralizacija uprave i odlučivanja	Utjecaj središnjih državnih institucija na cjelokupni razvoj snažno se očituje kroz regulacijsku funkciju države i to u odnosu na financiranje razvoja, financiranja lokalne samouprave, na regulaciju gospodarstva, poreznu politiku, subvencije i sl.. Od regulacije ovih područja u ovisnosti su poslovanje kako u županiji, tako i u gradovima i općinama, investicijski uvjeti, cijena rada i sl.	**3,68**
Kontrola zakonitosti i ustavnosti akata	U provedbi se događa da se kod kontrole ustavnosti i zakonitosti od strane državne uprave zalazi u sam sadržaj političkog odlučivanja (primjer u oblasti prostornog uređenja kod izdavanja suglasnosti na dokumente prostornog uređenja).	**3,32**
Loše riješena zakonska regulativa po pitanju mjesnih odbora	Izbor članova vijeća mjesnih odbora vrši se prema Zakonu o izboru članova predstavničkih tijela, odnosno po proporcionalnom sustavu sa jednom listom. Ovaj način izbora nepotrebno potiče «stranačka svrstavanja» u tako malim zajednicama koje bi trebale biti homogene, što se i održava na zajednički pristup mjesnim problemima.	**3,21**
Način donošenja planova državnih javnih poduzeća	Planovi koje državno javna poduzeća donose za jedinice lokalne i područne samouprave, donosi se u ograničenoj suradnji sa županijom, gradovima, odnosno općinom, te mora biti u skladu sa prostornim planovima, ali ne nužno i sa razvojnim opredjeljenjima i zahtjevima gospodarstva.	**3,42**
Proces decentralizacije društvenih funkcija nije adekvatno podržan decentralizacijom financija/sredstava	Posljedica rečene prijetnje jest da JLS i Županija nemaju dovoljno sredstava za podupiranje razvoja u području školstva, sporta, kulture, zdravstva i socijalne skrbi	**3,42**
Ograničenja koja proizlaze iz zakonski postavljene hijerarhije prostornih planova	Neusklađenost s prostornim planovima višeg reda u odnosu na razvojne prioritete Grada bitno ograničava razvojne prilike.	**3,37**
PRILIKE		
Ustrojena ispostava ureda državne uprave, te ispostave središnjih tijela državne uprave	Dobra pokrivenost poslova državne uprave, te ispostave središnjih tijela državne uprave na području.	**3,53**
Zakonske pogodnosti za dodatno financiranje razvojnih programa (Zakon o BPP)	Temeljem Zakona o BPP Gradu Sinju ostaje značajno veći dio poreznih prihoda koja se već koriste te će biti i u buduće korišteni za financiranje razvojnih projekata.	**4,42**
Programi i sredstva EU, Svjetske banke, UNDP-a te ostalih donatora	Nastavak trenda sudjelovanja vanjskih donatora u poticanju različitih programa u području gospodarstva, infrastrukture, društvenih djelatnosti i civilnog društva imat će u budućnosti pozitivne razvojne učinke.	**4,05**
Nacionalni programi i strategije razvoja u različitim segmentima gospodarske, društvene i ukupne razvojne infrastrukture	Razvojni programi usmjereni na razna područja (energetika, informatizacija, obrazovanje, zdravstvo, socijala, malo i srednje poduzetništvo itd.) djeluju kao okvir za promicanje integralnog razvoja.	**4,26**
Prorazvojna politika Županije i Države prema razvoju zagore	Osim posebnih programa državne razine temeljenih na Zakonu o BPP, Zakonu o PPDS, Županija razvija vlastite programe usmjerene na poticanje razvoja malog i srednjeg poduzetništva s posebnim/dodatnim olakšicama za spomenuta područja; osim toga posebne napore usmjerava ka razvoju poduzetničkih zona... Županijsko poglavarstvo je donijelo i Strategiju gospodarskog razvoja u kojoj su sagledani razvojni pravci zagore.	**4,32**

Zbirni rezultati ocjene elemenata SWOT analize

Predstavnici partnerske skupine Grada Sinja, koja je sudjelovala u ocjeni elemenata SWOT analize u 4 razvojna područja definirali su ukupno:

1. 31 elemenata u skupini ***unutarnjih razvojnih snaga*** od čega:
   - 9 u području prostora i prirodnih resursa
   - 8 u području ljudskih resursa i društvenih djelatnosti
   - 6 u području gospodarstva
   - 8 u području institucija

2. 35 elemenata u skupini ***unutarnjih slabosti*** od čega:
   - 8 u području prostora i prirodnih resursa
   - 10 u području ljudskih resursa i društvenih djelatnosti
   - 12 u području gospodarstva
   - 5 u području institucija

3. 20 elementa u skupini ***prijetnji iz okruženja*** od čega:
   - 5 u području prostora i prirodnih resursa
   - 3 u području ljudskih resursa i društvenih djelatnosti
   - 6 u području gospodarstva
   - 6 u području institucija

4. 25 elementa u skupini ***prilika iz okruženja*** od čega:
   - 8 u području prostora i prirodnih resursa
   - 4 u području ljudskih resursa i društvenih djelatnosti
   - 8 u području gospodarstva
   - 5 u području institucija

Temeljem popunjenih i vraćenih upitnika/ocjena izračunati su ukupni i prosječni intenziteti po području snaga, slabosti, prijetnji i prilika po pojedinim skupinama elemenata i područjima (tablica 2.2.) te za sve elemente zajedno (tablica 2.3.)

Tablica 2.2. **Prikaz ocjena intenziteta elemenata po skupinama/područjima**

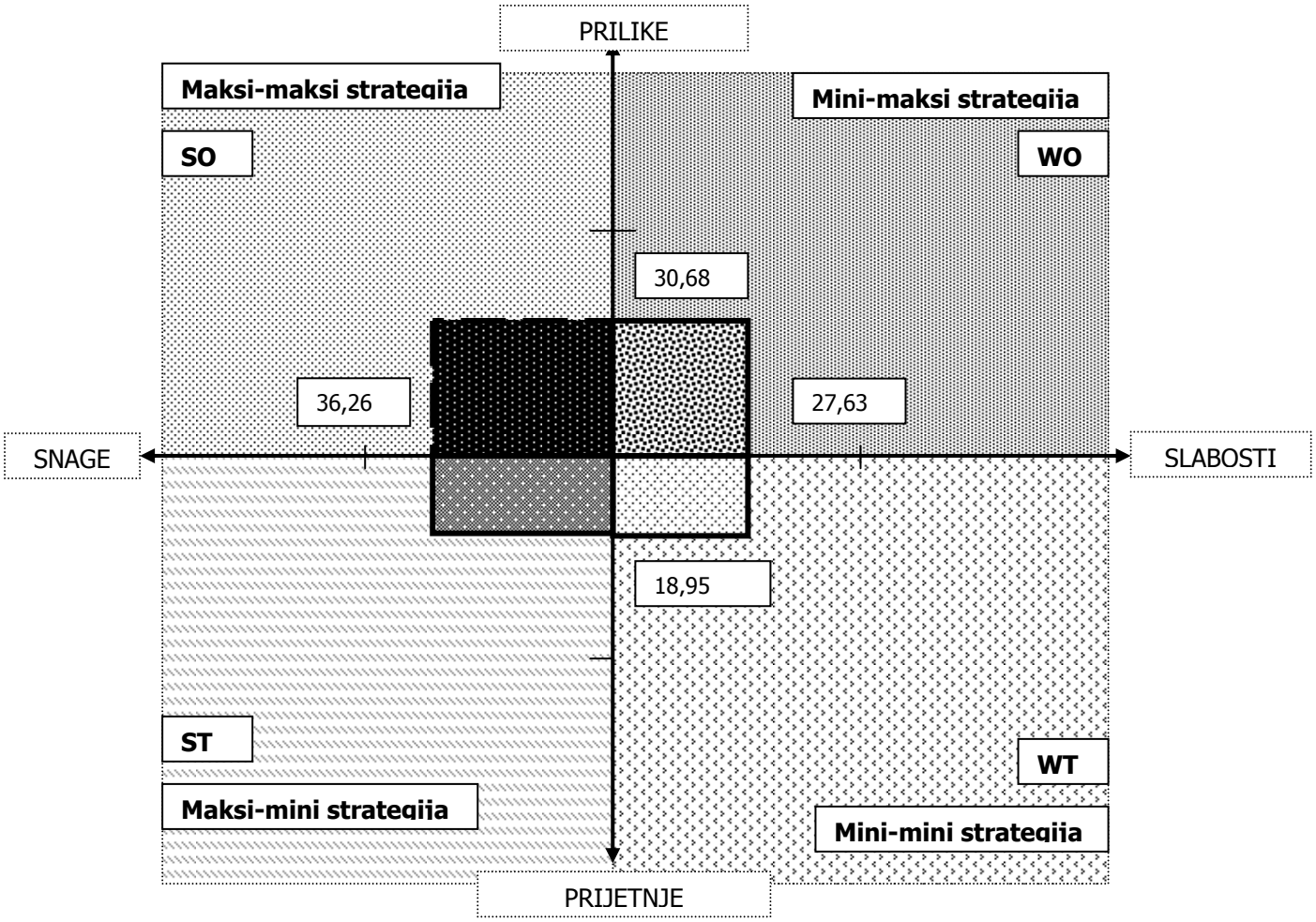
	Intenzitet			
Područja	**Snage**	**Slabosti**	**Prijetnje**	**Prilike**
Prostor i infrastruktura				
Broj elemenata	9	8	5	8
Zbir ocjena - ukupni intenzitet	36,2613	27,63158	18,94737	30,68241
Prosječna ocjena intenziteta	4,03	3,45	3,79	3,84
Ljudski resursi i društvene djelatnosti				
Broj elemenata	8	10	3	4
Zbir ocjena - ukupni intenzitet	32,10526	37,15789	10,26316	15,94737
Prosječna ocjena intenziteta	4,01	3,72	3,42	3,99
Gospodarstvo				
Broj elemenata	6	12	6	8
Zbir ocjena - ukupni intenzitet	24,36842	46,15497	22,5789	32,78947
Prosječna ocjena intenziteta	4,06	3,85	3,76	4,10
Institucije				
Broj elemenata	8	5	6	5
Zbir ocjena - ukupni intenzitet	31,13684	17,68421	20,42105	20,57895
Prosječna ocjena intenziteta	3,89	3,54	3,40	4,12

Izvor: vlastiti izračun

U području prostora i infrastrukture navećim zbirnim intenzitetom (36,26), kao i prosječnom ocjenom (4,03) su ocijenjene vlastite snage. Sudionici pravilno ocjenjuju izvrsnost prirodnih resursa i prostora kao razvojnog faktora grada Sinja. Ujedno, svjesni su i velikog značaja koji se u tom području otvara zahvaljujući nekim povoljnim okolnostima iz okruženja, pa u tom području ukupna ocjena intenziteta iznosi 30,68 dok prosječna ocjena značenja prilika iz okruženja iznosi 3,84. Iako su i interne slabosti ocijenjene relativno visokom zbirnom (27,63) kao i prosječnom ocjenom (3,45), značajno višu prosječnu ocjenu imaju prijetnje iz okruženja kojih je istaknuto svega 5, ali koje se mogu nametnuti kao problem u sferi razvoja u prostoru i infrastrukturi (prosječna ocjena 3,79). Ovako pozicionirani

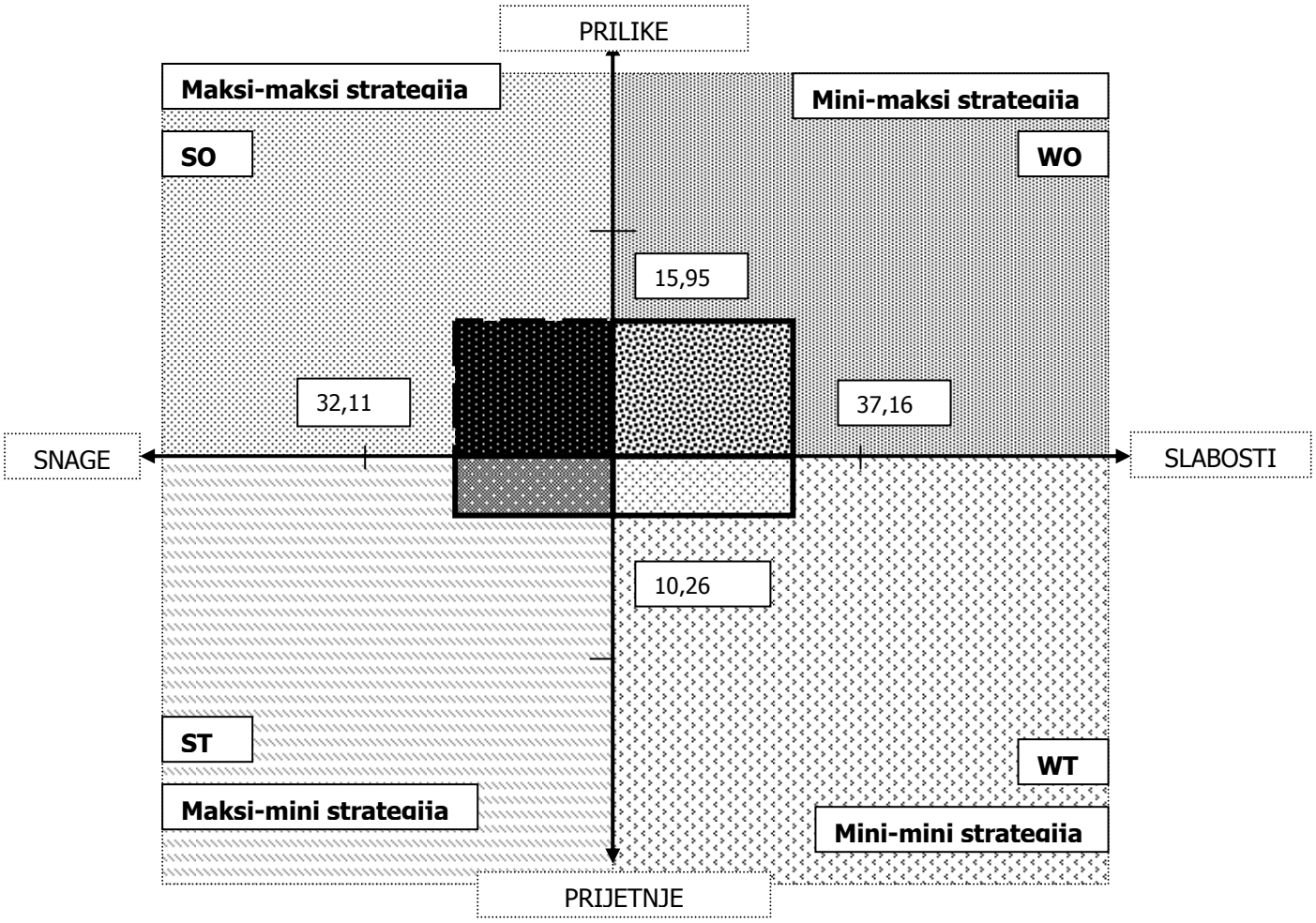
elementi upućuju na tzv. **"maksi-maksi" strategiju** (grafikon 2.1.) što znači da u budućim aktivnostima u sferi prostora, infrastrukture i prirodnih resursa napore treba usmjeriti na daljnje jačanje/bolje korištenje uočenih snaga te iskorištavanje prilika koje se nameću iz okruženja, a koje se između ostaloga prepoznaju i u suvremenim trendovima koji se sve više okreću čistoj prirodi, očuvanim atrakcijama te aktivnostima brojnih javnih poduzeća u sferi komunalnog i infrastrukturnog opremanja.

Grafikon 2.1. **Poligon strategija SWOT analize prostora, prirodnih resursa i infrastrukture**

U području ljudskih resursa najveću su ukupnu ocjenu dobili elementi slabosti (37,16), te vlastitih snaga (32,11) dok su najveće prosječne ocjene dobile snage (4,01) te prilike (3,99), kojih je uočen mali broj, ali im je relativna snaga/značaj ocijenjen visokim prosječnim ocjenama. Ovdje možemo govoriti o tzv. **"mini-maksi" strategiji"**, koja znači da se razvojne napore u domeni ljudskih resursa i društvenih djelatnosti treba usmjeriti na uklanjanje brojnih uočenih slabosti (čak njih 10) poput visoke nezaposlenosti, posebice žena, nedostajućih radnih mjesta te niza problema u području zadovoljenja potreba društvenog standarda uz pomoć (relativno malog broja) prilika iz okruženja poput utjecaja pozitivnih globalizacijskih trendova, decentralizacijskih procesa i blizine Splita kao gravitacijskog središta. Iako ova strategija dominira, izražena je i kombinacija snaga i prilika, tzv. **"maksi-maksi" strategija**, jer su u području ljudskih resursa uočene brojne snage te se polazi od toga da se te snage, uz povoljne uvjete iz okruženja mora bolje iskoristiti.

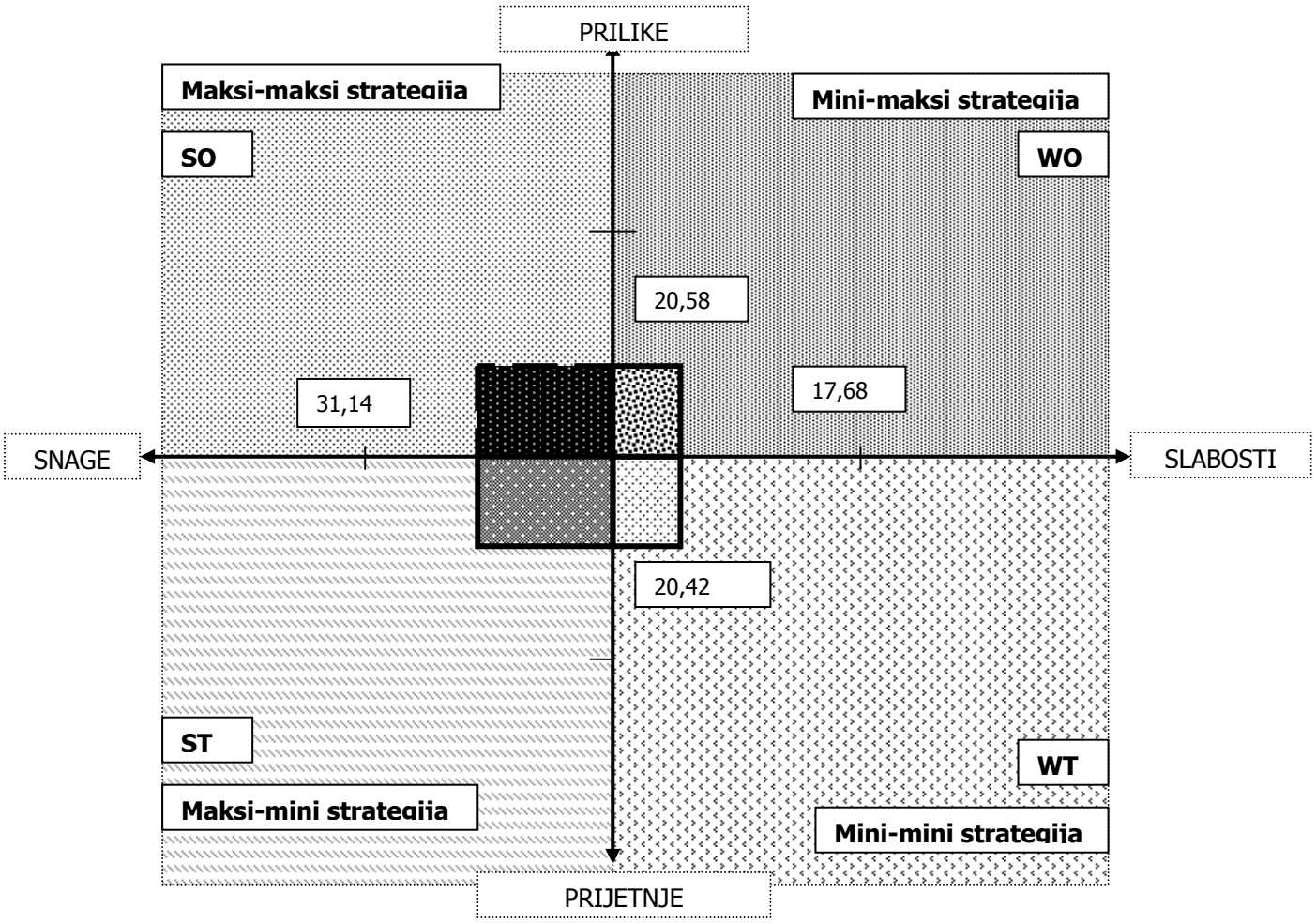
Grafikon 2.2. **Poligon strategija SWOT analize ljudskih resursa i društvenih djelatnosti**

U gospodarstvu najveći broj elemenata je uočen u području slabosti, čak 12. Elementi slabosti su ocijenjeni prosječnom ocjenom 3,85, dok je ukupni intenzitet ocjena 46,15. Iako malog ukupnog intenziteta, svega 24,37 i relativno malobrojne, snage u području gospodarstva ocijenjene su prosječnom ocjenom 4,06, što znači da ih sudionici ocjenjivanja ocjenjuju itekako značajnima za budući razvoj Grada. Najveću prosječnu ocjenu ipak su dobili elementi prilika iz okruženja (4,10), primjerice proaktivna politika države i S-D županije te suvremeni trendovi koji vladaju na tržištu (poljoprivrede, turizma i sl.), a koji itekako mogu doprinjeti boljoj valorizaciji internih snaga Grada Sinja.

U ovom području, slijedom dobivenih rezultata ocjenjivanja, naglasak treba staviti na **"mini-maksi" strategiju**, koja podrazumijeva veći angažman na elminiranju internih slabosti čiji je intenzitet prilično jak te korištenje snažnih impulsa/poticaja iz okruženja koji gospodarstvu stižu, prije svega s razine države i SD županije te sve više i EU.

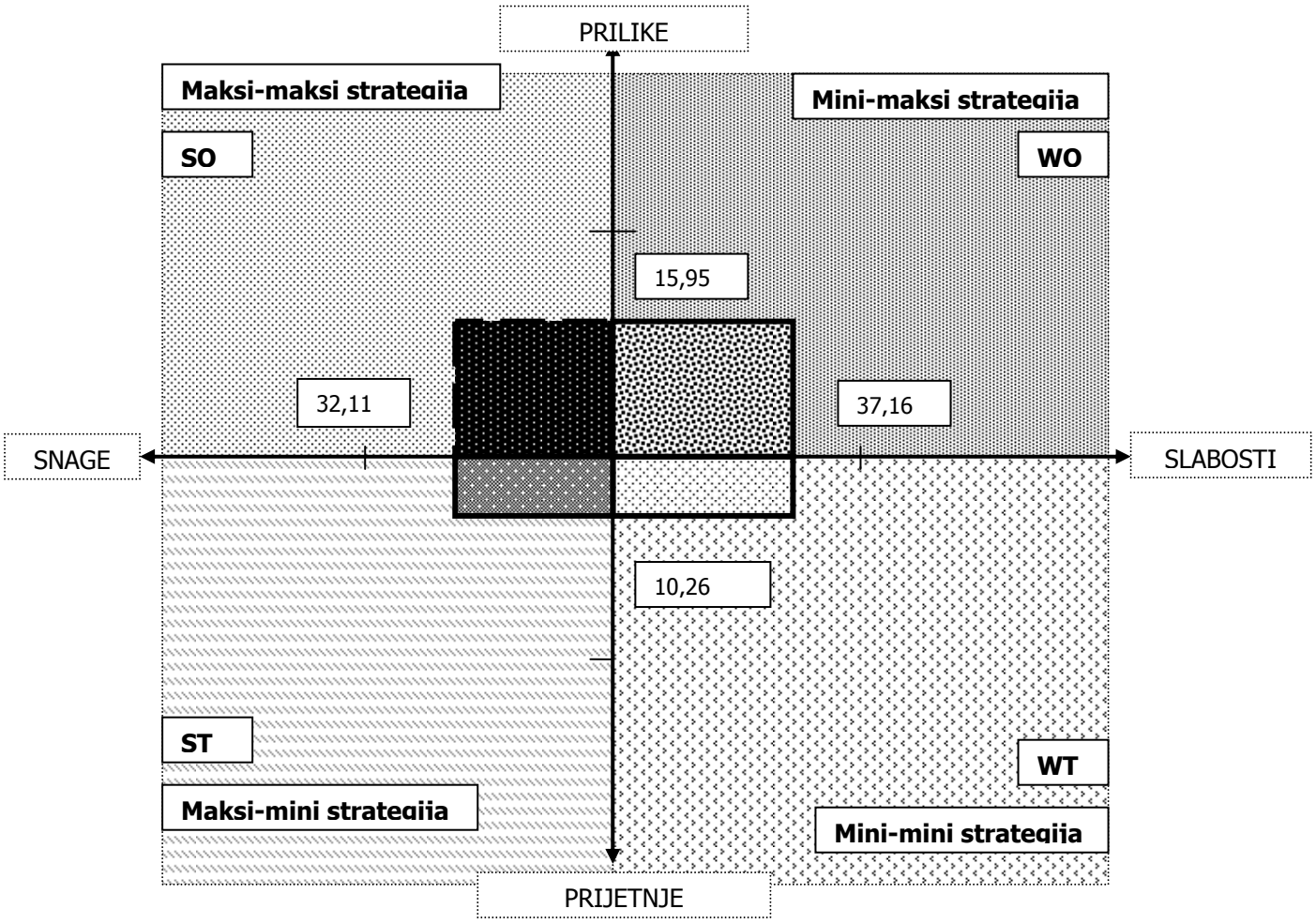
Grafikon 2.3. **Poligon strategija SWOT analize gospodarstva**

U sferi institucija razvojnog upravljanja visokom su ukupnom (31,13) i prosječnom ocjenom (3,89) ocijenjene unutranje snage, što znači da sudionici prepoznaju napore gradskih institucija u promicanju svekolikog razvoja, ali uočavaju i interne slabosti, koje su ocijenjene prosječnom ocjenom 3,54. Prilike i prijetnje iz okruženja imaju gotovo podjednake ukupne ocjene (oko 20,5), dok, s obzirom na manji broj uočenih elemenata, prijetnje ostvaruju prosječnu ocjenu nešto nižu od prilika (3,40 nasuprot 4,12). Sasvim je izvjesno da se u procesima decentralizacije te opće razvojne politike države vidi značajna mogućnost u poticanju svekolikog razvoja Grada.

U ovom području gotovo su podjednako dominantne situacije tzv. **"maxi-maxi" strategije** i **"maxi-mini" strategije** (uz manju dominaciju maksi-maksi strategije). Riječ je dakle o situacijama snažnih unutranjih snaga i prilika iz okruženja, ali i jako izraženih snaga i prijetnji. Dakle u oba slučaja preporuka je oslanjanja na vlastite značajne snage ali uz maksimalno korištenje vanjskih prilika te mjere opreza zbog mogućih negativnih trendova iz okruženja.

Grafikon 2.4. **Poligon strategija SWOT analize institucija razvojnog upravljanja**

U narednoj tablici dat je sumarni prikaz ocjena intenziteta elemenata za sva 4 područja zajedno:

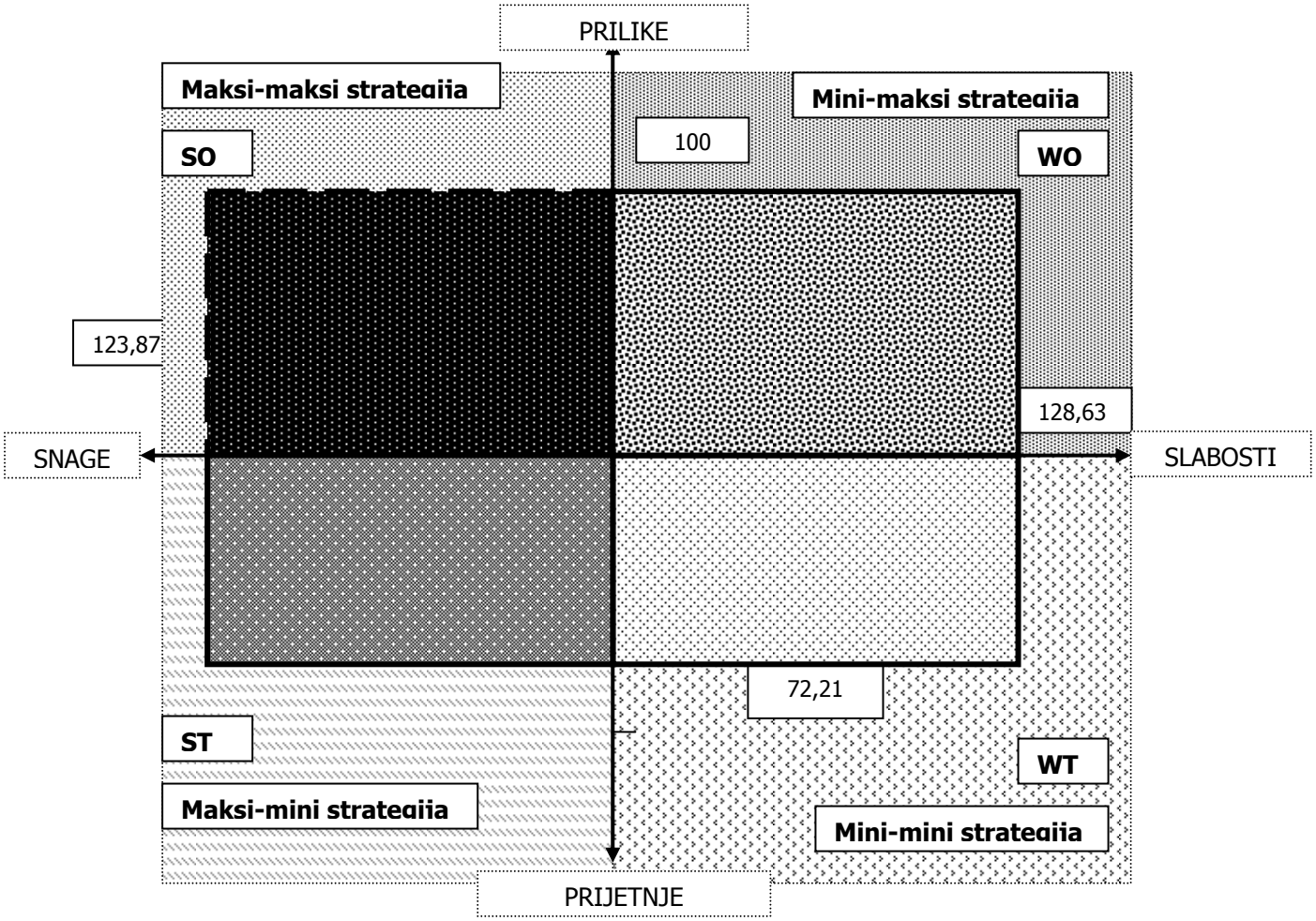
Tablica 2.3. **Zbirni prikaz ocjena intenziteta elemenata**

SWOT analiza	Snage	Slabosti	Prijetnje	Prilike
Broj elemenata	31	35	20	25
Zbir ocjena - ukupni intenzitet	123,87	128,63	72,21	100
Prosječna ocjena intenziteta	3,99	3,67	3,61	4

Izvor: vlastiti izračun

Najvećim ukupnim intenzitetom ocijenjene su vlastite slabosti (128,63) i vlastite snage (123,87). Najveće pak, prosječne ocjene intenziteta dobile su vanjske prilike (4) te vlastite snage (3,99). Dakle, sudionici razvoja u Gradu Sinju ocjenjuju da povoljni uvjeti iz okruženja uz oslanjanje na značajne vlastite snage/resurse itekako mogu doprinijeti svekolikom razvoju Grada.

Grafikon 2.5. **Poligon strategija SWOT analize sva 4 područja analize**

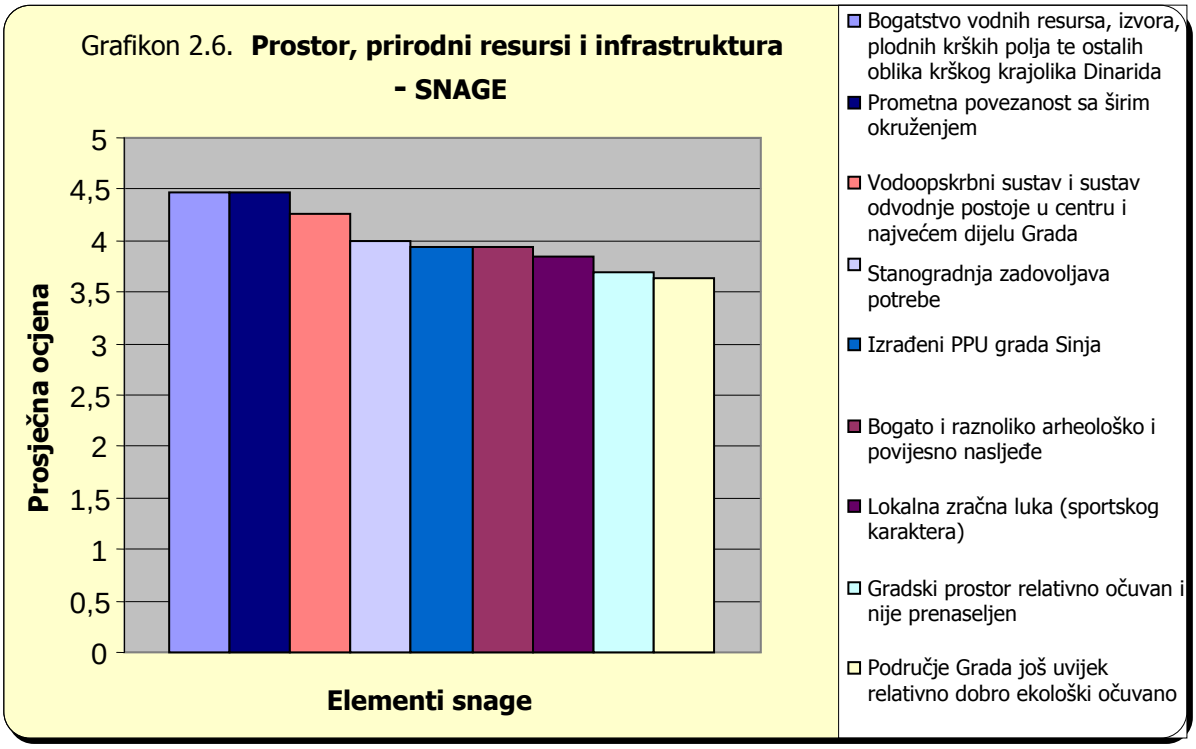

Iz poligona strategija je evidentno da lokalna zajednica najjačim intenzitetom ocjenjuje lokalne unutarnje slabosti (128,63), ali gotovo podjednako i vlastite snage (123,87). To znači da su itekako svjesni dobrih, kao i loših strana vlastite sredine. Snažnim ocjenjuju i mogući utjecaj prilika iz okruženja (100) dok prijetnje iz okruženja smatraju manje relevantnim za budući ukupni razvoj Grada (72,21). Iz tako pozicioniranih intenziteta pojedinih elemenata proizlazi i buduća razvojna strategija koja se može promatrati kroz dva pravca; u prvom slučaju je riječ o tzv. **"mini-maksi strategiji" koja je u poligonu strategija ponešto dominantnija od "maksi-maksi strategije"**. Drugim riječima, lokalna zajednica se u prvom redu mora okrenuti sebi te nastojati eliminirati vlastite slabosti kojih je nemali broj (čak 35), računajući pri tome i na pozitivne trendove iz okruženja koji joj idu na ruku (posebice kroz razne oblike pomoći, potpora s raznih razina). U isto vrijeme, eliminiranjem slabosti, otvara se dovoljno prostora za jače oslanjanje na vlastite snage (31 element).

Još jednom se pokazalo da razvoju lokalne zajednice treba pristupiti kao međusobno povezanom poligonu, u kojem prvenstveno treba voditi računa o otklanjanju vlastitih slabosti.

Ulaganje resursa u mjere i projekte koji ciljaju na korištenje prilika i vlastitih snaga, a bez otklanjanja slabosti, osuđeno je na neefikasnost jer će unutrašnje slabosti spriječiti efikasnu realizaciju praktički bilo kojeg projekta. S druge strane, eliminiranjem ili smanjenjem slabosti, otvaraju se realne mogućnosti za iskorištavanje prilika koje se nude u okruženju te izgradnju snaga i sposobnosti za suprotstavljanje prijetnjama koje dolaze izvana.

Da bismo jače uočili koji su to elementi snaga i slabosti po pojedinim područjima na koje treba obratiti posebnu pažnju u realizaciji budućih strategija, u nastavku su dati detaljni grafički prikazi:

Grafikon 2.6. **Prostor, prirodni resursi i infrastruktura - SNAGE**

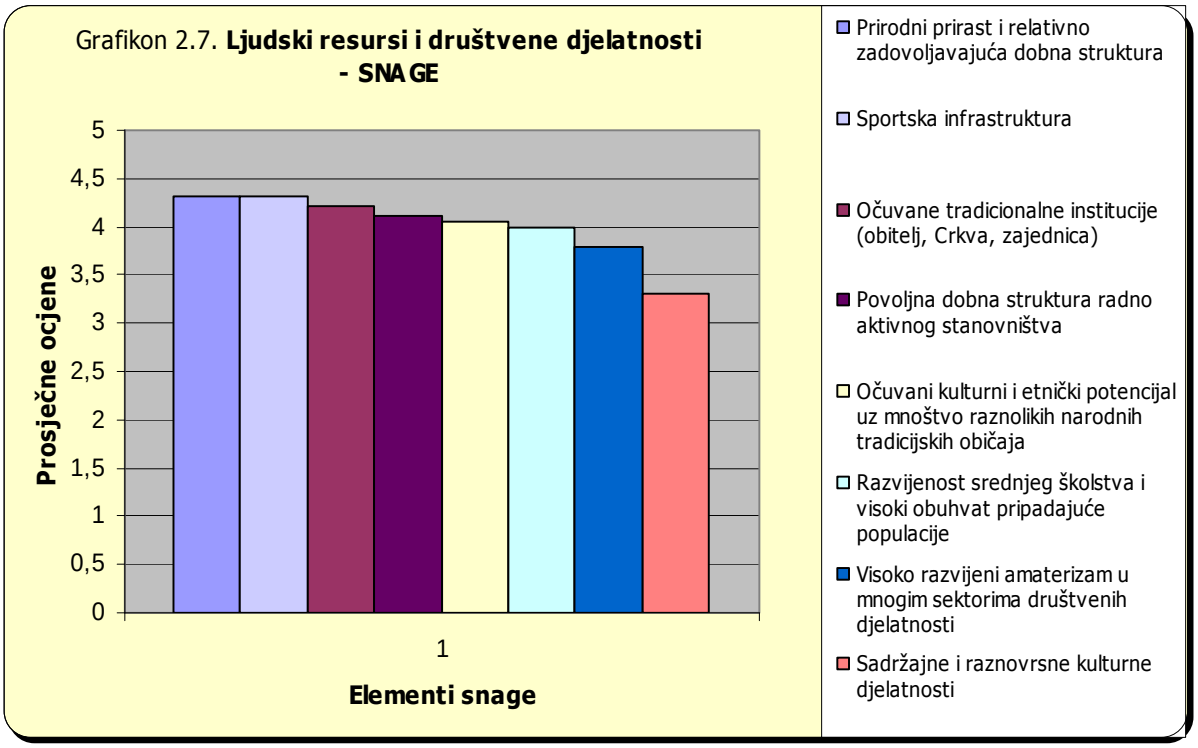

U području prostora, prirodnih resursa i infrastrukture najznačajnije snage s obzirom na njihovo značenje na sveukupni razvoj dobili su:

1. Bogatstvo vodnih resursa, izvora plodnih krških polja te ostalih oblika krškog krajolika Dinarida; ovi su resursi značajna snaga u raznim područjima gospodarskog razvoja, prije svega poljoprivrede i turizma;
2. Značajan geoprometni položaj i povezanost sa širim okruženjem, nameće se kao veoma značajna snaga za svekoliki razvoj Grada.

U području ljudskih resursa i društvenih djelatnosti kao najznačajniji elementi snaga ocijenjeni su:

- Zadovoljavajući prirodni prirast i dobna struktura kao garancija budućeg razvoja,
- Razvijena sportska infrastruktura
- Očuvane tradicionalne vrijednosti i institucije kao garancija kohezije u zajednici,
- Povoljna dobna struktura radno aktivnog stanovništva (kao garancija dostanog broja radne snage za budući razvoj), itd.

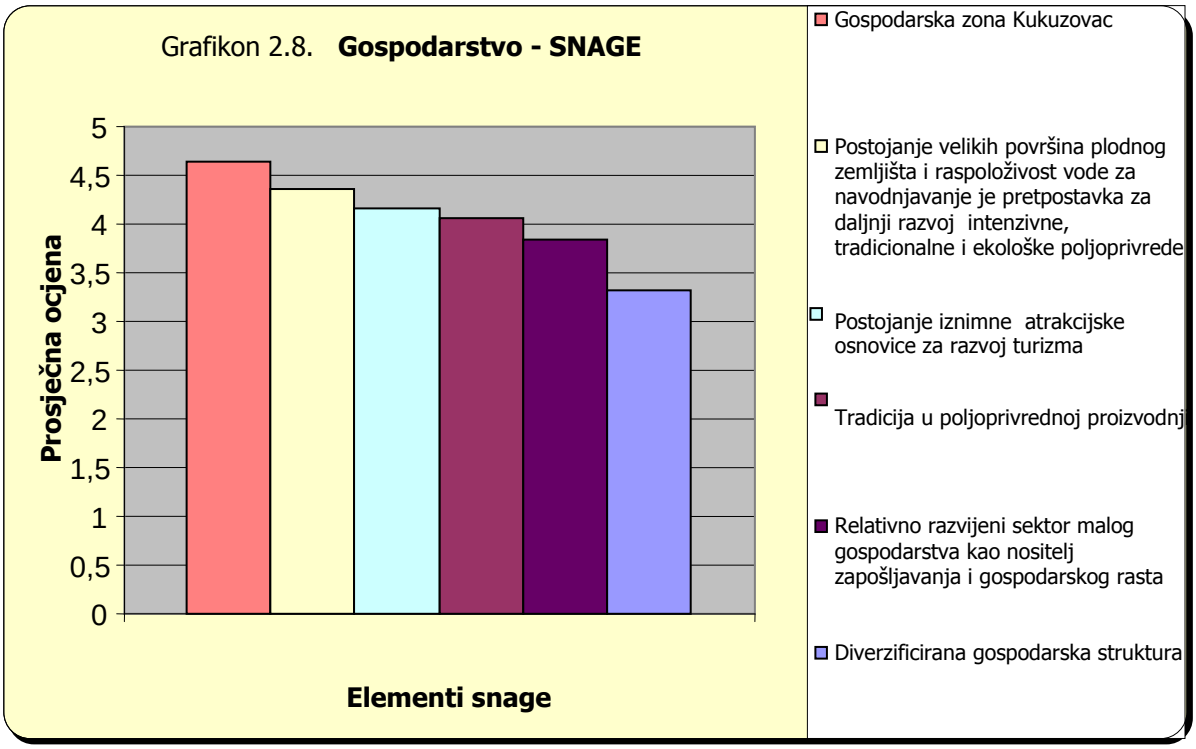

U području gospodarstva najveće značenje pridaje se:

- Gospodarskoj zoni Kukuzovac, na koju se gleda kao na generator budućeg razvoja malog i srednjeg poduzetništva,
- Postojanje velikih površina plodnog zemljišta i raspoloživost vode za navodnjavanje kao pretpostavka za razvoj intentivne, tradicionalne i ekološke poljoprivrede,

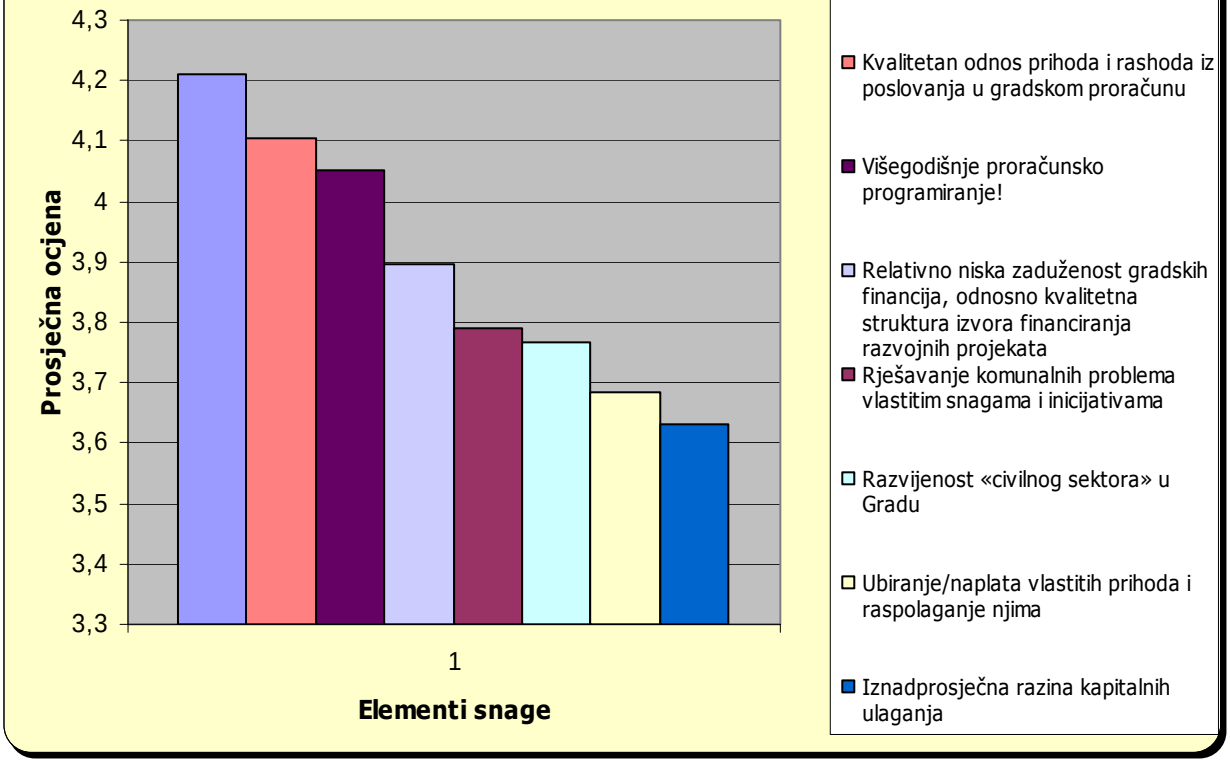
Visokim se prosječnim ocjenama ocjenjuje i postojanje atrakcijske osnovice za razvoj turizma te tradicija u poljoprivrednoj proizvodnji i relativno razvijen sektor malog poduzetništva.

Grafikon 2.8. **Gospodarstvo - SNAGE**

U području institucija najveću ocjenu je dobila činjenica da Gradonačelnik obnaša profesionalno svoju funkciju te da je Grad postigao kvalitetan odnos prihoda i rashoda iz poslovanja i razvio višegodišnje proračunsko programiranje.

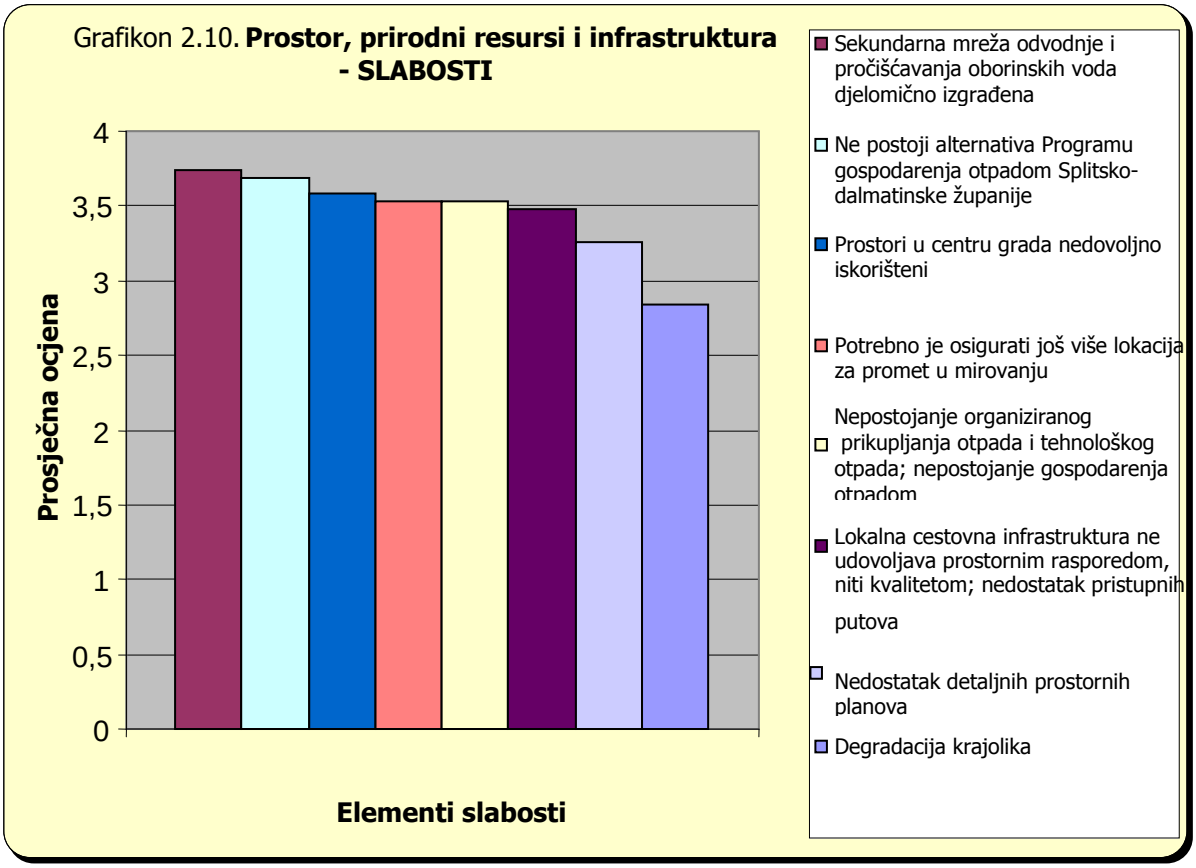
Grafikon 2.9. **Institucije razvojnog upravljanja - SNAGE**

Sljedeći grafikoni ukazuju na slabosti koje su evidentirane po pojedinim područjima.
U području prostora, prirodnih resursa i infrastrukture najvećim su prosječnim ocjenama ocijenjeni sljedeći elementi:

- Sekundarna mreža odvodnje i pročišćavanja oborinskih voda je djelomično izgrađena
- Ne postoji alternativa Programu gospodarenja otpadom SD županije
- Prostori u centru Grada nedovoljno iskorišteni
- Problem prometa u mirovanju (parkirališnih mjesta) te nepostojanje organiziranog prikupljanja tehnološkog otpada ocijenjeni su podjednakim intenzitetom.

Grafikon 2.10. **Prostor, prirodni resursi i infrastruktura - SLABOSTI**

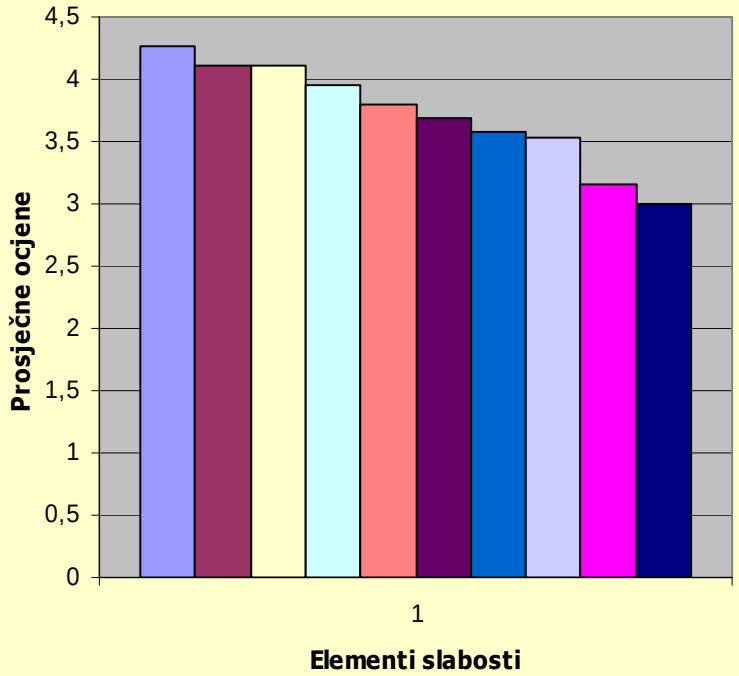

U grafikonu 2.11. prikazani su elementi slabosti i njihove prosječne ocjene u području ljudskih resursa i društvenih djelatnosti. Najveću prosječnu ocjenu , što znači i najizraženiju slabost dobili su sljedeći elementi:

- Relativno visoka nezaposlenost, posebno ženske radne snage
- Relativno nizak udio visokoobrazovane radne snage,
- Nedostatak radnih mjesta te
- Odlazak školovanih mladih ljudi.

Sudionici SWOT analize pravilno su ocijenili problem ljudskih resursa kao najznačajniji razvojni resurs, te probleme nedostajuće radne snage i njene nepovoljne kvalifikacijske strukture iskazali kao veoma značajan.
Visokim su ocjenama ocijenjeni i elementi iz područja razvijenosti društvenih djelatnosti (zdravstvo, socijala, kultura).

Grafikon 2.11. **Ljudski resursi i društvene djelatnosti - SLABOSTI**

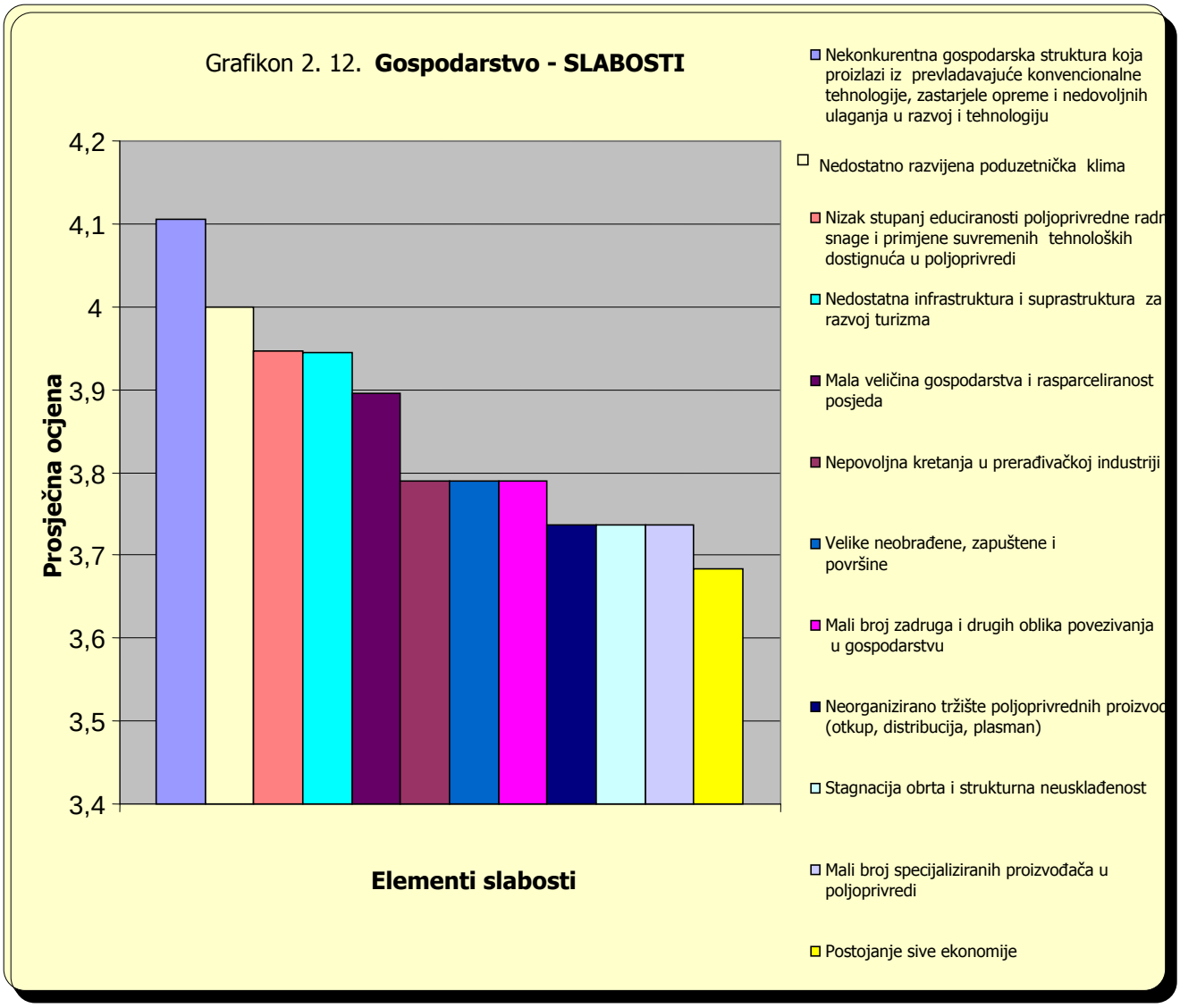

- Relativno visoka nezaposlenost, pretežito žena
- Relativno nizak udio visokoobrazovane radne snage
- Nedostatak radnih mjesta
- Odlazak mladih školovanih ljudi
- Nedostatak stacionarnih objekata za socijalno nezbrinute te starije i nemoćne osobe
- Nedovoljno razvijena sekundarna i tercijarna zdravstvena zaštita
- Nedovoljan obuhvat predškolskih uzrasta jasličkim i vrtićkim ustanovama
- Nedostatak formalnih oblika visokoškolskog obrazovanja
- Nedostatni sinergijski učinci ukupnog kulturnog sektora
- Nedovoljan broj zaposlenih i profesionalizma u svim područjima kulturnog stvaralaštva

U području gospodarstva registrirano je dosta slabosti, a najvećim ocjenama su ocijenjeni sljedeći elementi:

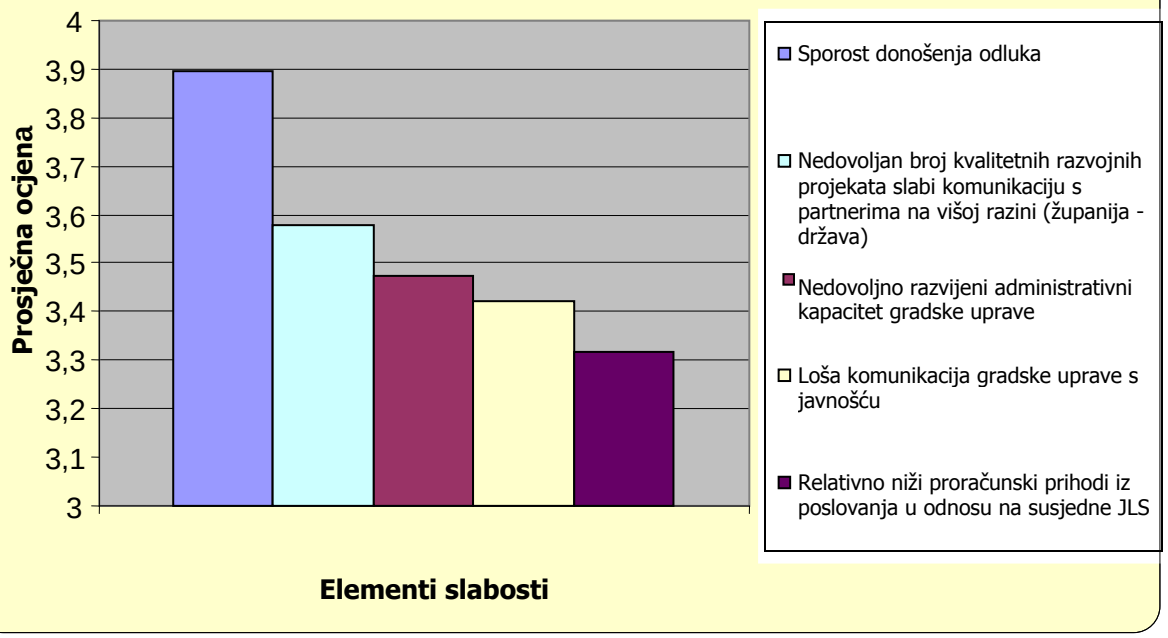
- Nekonkurentna gospodarska struktura koja proizlazi iz konvencionalnih tehnologija, zastarjele opreme i nedovoljnih ulaganja u razvoj i tehnologiju,
- Nedovoljno razvijena poduzetnička klima
- Nizak stupanj educiranosti poljoprivredne radne snage i primjene suvremenih tehnoloških dostignuća u poljoprivredi, te
- Nedostatna infra i suprastruktura za razvoj turizma.

Ovi su elementi ocijenjeni ocjenom 3,9 i više, dok ostali, iako ocijenjeni ocjenama ispod 3,9, imaju itekako veliko značenje u ukupnoj razvojnoj slici Grada Sinja.

Konačno, u području institucija razvojnog upravljanja najvećom slabošću je ocijenjena sporost u donošenju odluka te nedovoljan broj kvalitetnih i razvojnih projekata što slabi komunikaciju s partnerima na višim razvojnim razinama. Kao slabosti ističu se i elementi vezani uz administrativni kapacitet lokalne samouprave, što implicira nužnost njihove trajne edukacije u svim područjima.

Grafikon 2.13. **Institucije razvojnog upravljanja - SLABOSTI**

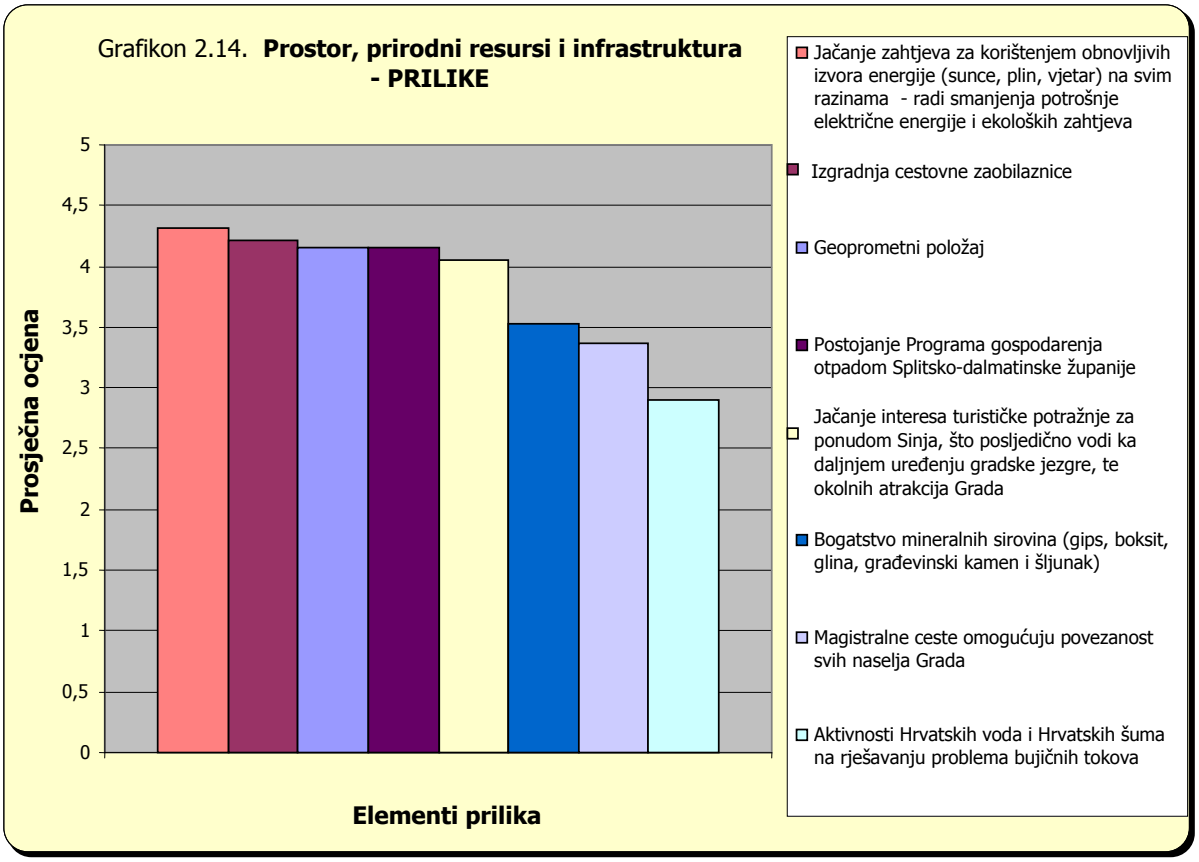

Osim eliminiranja vlastitih slabosti i jačanja onih elemenata koji se smatraju značajnim razvojnim snagama, nužno je obratiti i pažnju prilikama koje se pružaju u okruženju kao i smanjenju prijetnji koje također (ali u manjoj mjeri) dolaze iz bližeg i daljeg okruženja.

U području prilika u razvoju prostora i infrastrukture najznačajnijim se ocjenjuju sljedeći elementi:

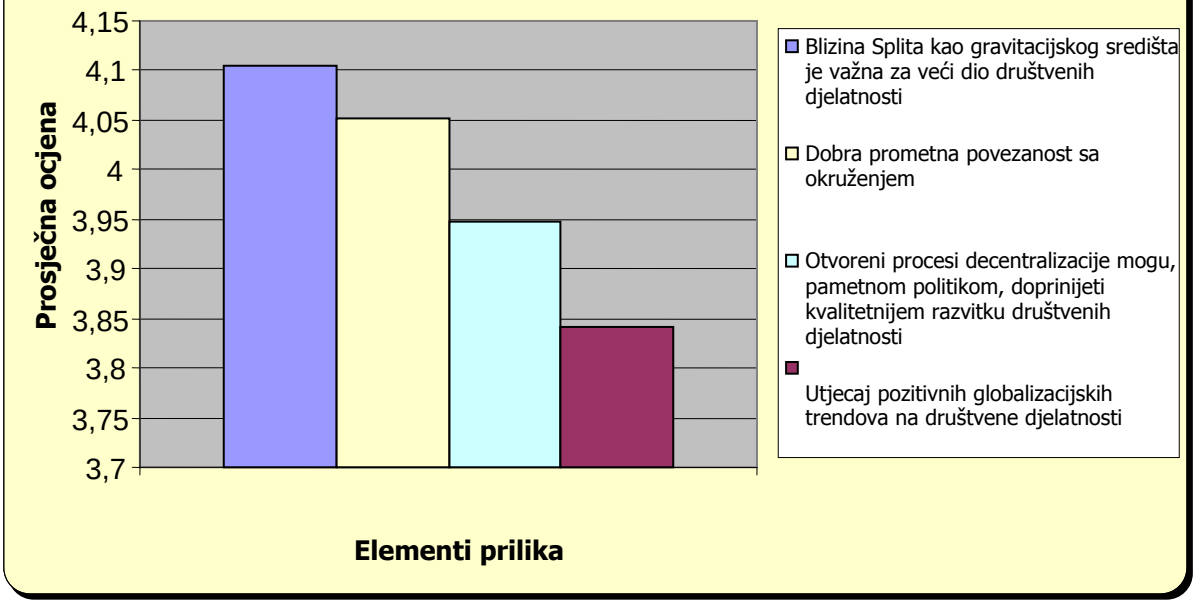
- Jačanje zahtjeva za korištenje obnovljivih izvora energije
- Izgradnja cestovne zaobilaznice
- Geoprometni položaj
- Program gospodarenja otpadom na razini SD županije
- Jačanje turističke potražnje za ovim prostorom čime će jačati i interes za obnovu i zaštitu resursa kulture Grada i okolice.

Grafikon 2.14. **Prostor, prirodni resursi i infrastruktura - PRILIKE**

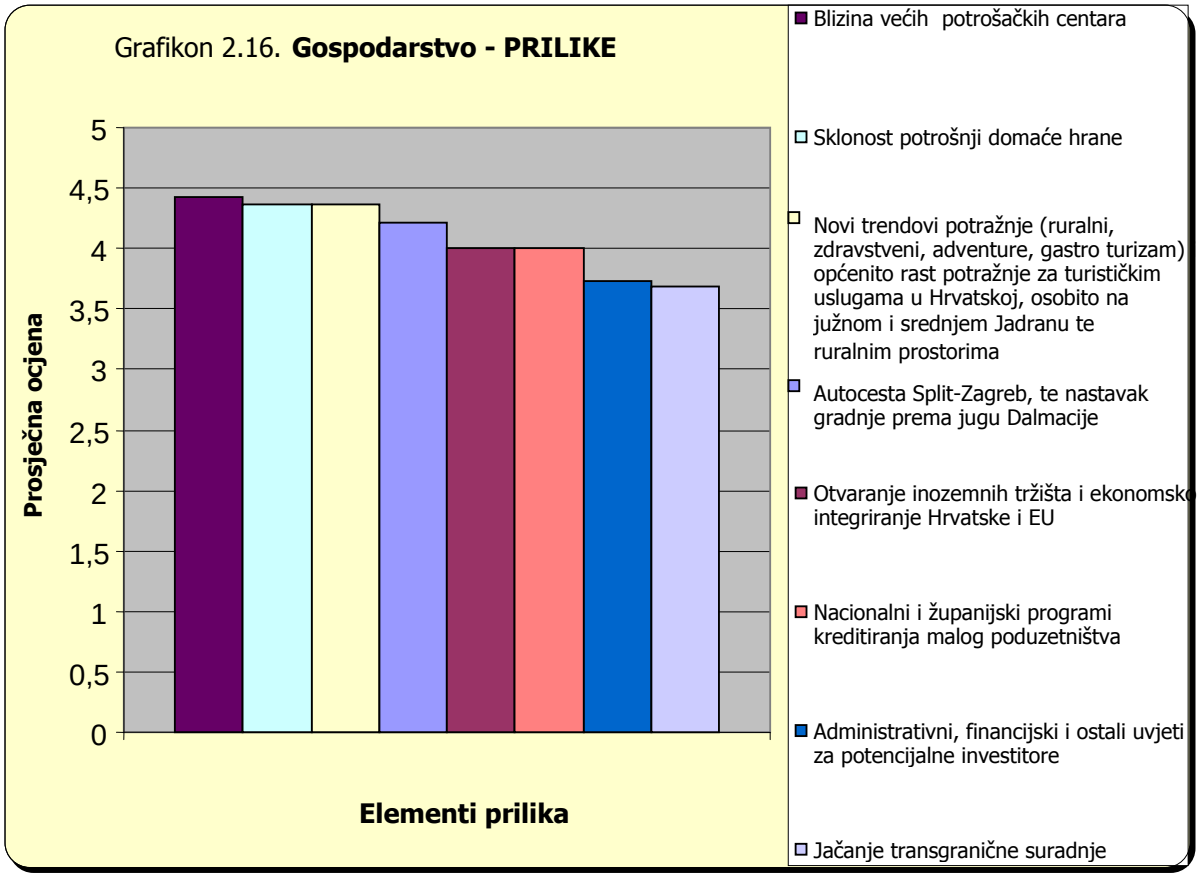

Od prilika u području ljudskih resursa i društvenih djelatnosti ističe se blizina Splita kao gravitacijskog središta koje ima značajnu ulogu u razvoju društvenih djelatnosti te značenje prometne povezanosti.

Grafikon 2.15. **Ljudski resursi i društvene djelatnosti - PRILIKE**

U gospodarskoj sferi iznimno značajnim prilikama se ocjenjuju:

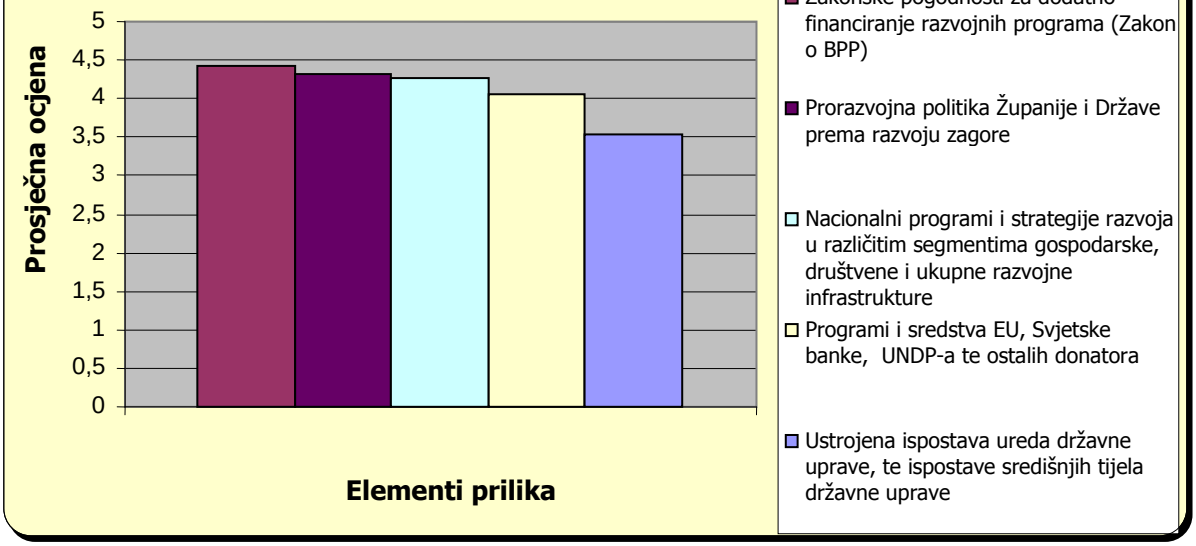
- Blizina većih potrošačkih centara (radi potencijalnog tržišta za proizvode i usluge Grada)
- Sklonost potrošnji domaće hrane (za razvoj poljoprivrede)
- Novi trendovi turističke potražnje koji Zagoru, a time i Sinja stavljaju u povoljnu razvojnu poziciju
- Auto cesta otvara mnoge razvojne mogućnosti
- Ekonomsko integriranje Hrvatske s EU te nacionalni i županijski programi kreditiranja poduzetništva.

U području institucija razvojnog upravljanja značajnim prilikama se ocjenjuju:

- Zakonske pogodnosti za dodatno financiranje razvojnih programa
- Prorazvojna politika države i županije prema razvoju zaobalnih područja te
- Različite pomoći i programi države kao i ostalih međunarodnih institucija i EU

Grafikon 2.17. **Institucije razvojnog upravljanja - PRILIKE**

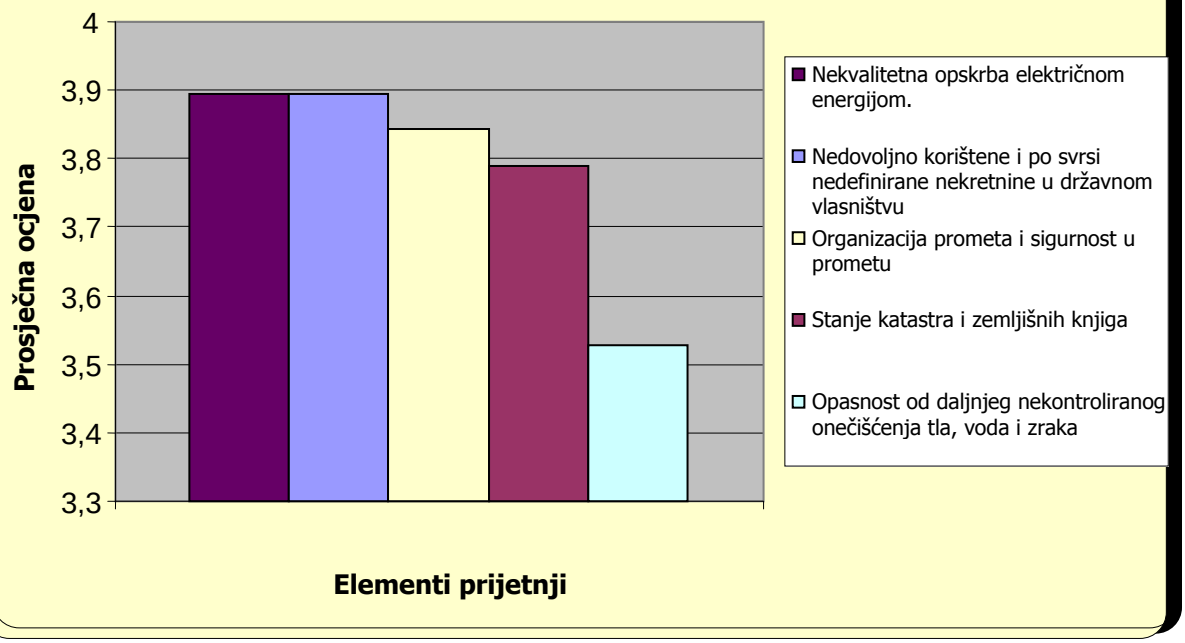

Ova slika ne bi bila cjelovita ukoliko bismo izostavili prikaz prijetnji i značajnih elemenata u ovom području.

U području prostora i infrastrukture posebno se ističu:

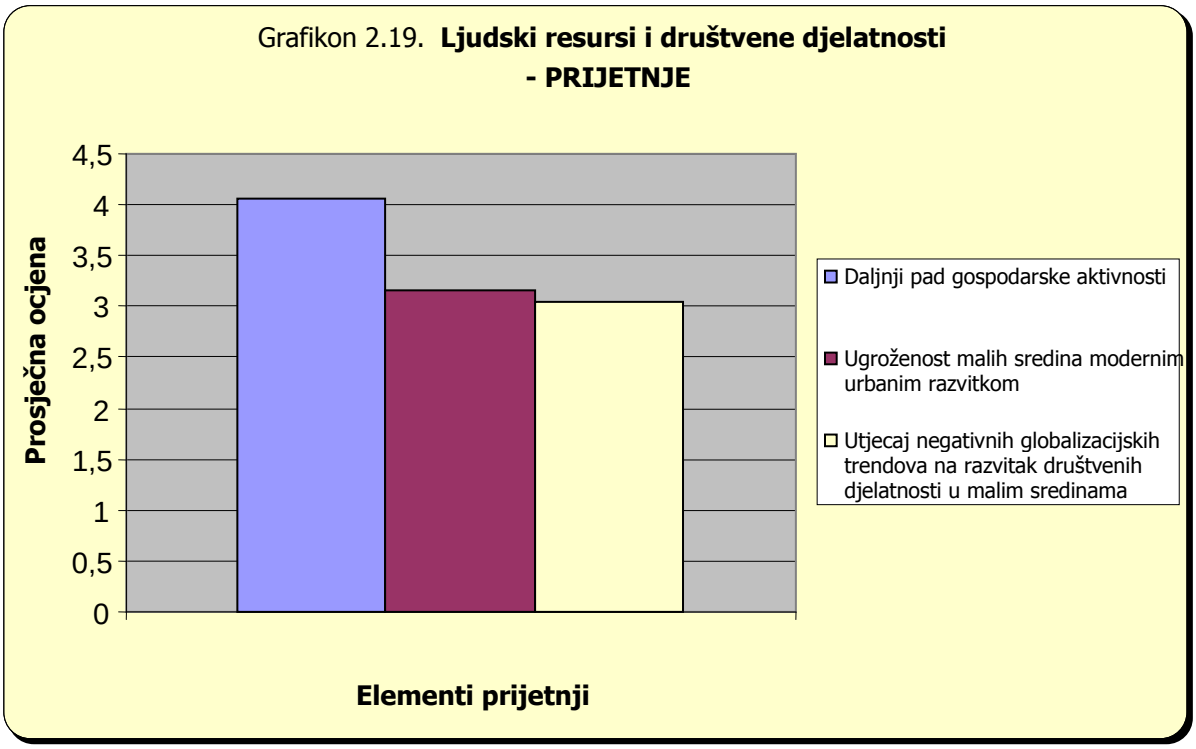
- Nekvalitetna opskrba električnom energijom, a električna energija se danas smatra standardom i civilizacijskim nasljeđem koje je "conditio sine qua non" za svekoliko razvoj,
- Nedovoljno korištene i po svrsi nedefinirane nekretnine u državnom vlasništvu,
- Problemi organizacije i sigurnosti prometa, stanja zemljišnika i opasnost od daljnjeg nekontroliranog onečišćenja također su istaknuti kao značajne prijetnje razvoju.

Grafikon 2.18. **Prostor, prirodni resursi i infrastruktura - PRIJETNJE**

U području ljudskih resursa i društvenih djelatnosti najvećom se prijetnjom daljnjem razvoju i kvaliteti u ovom području nameće pad gospodarske aktivnosti, koji onda posljedično izaziva probleme migracije, manjka radnih mjesta te nedostatnog financiranja društvenih djelatnosti.

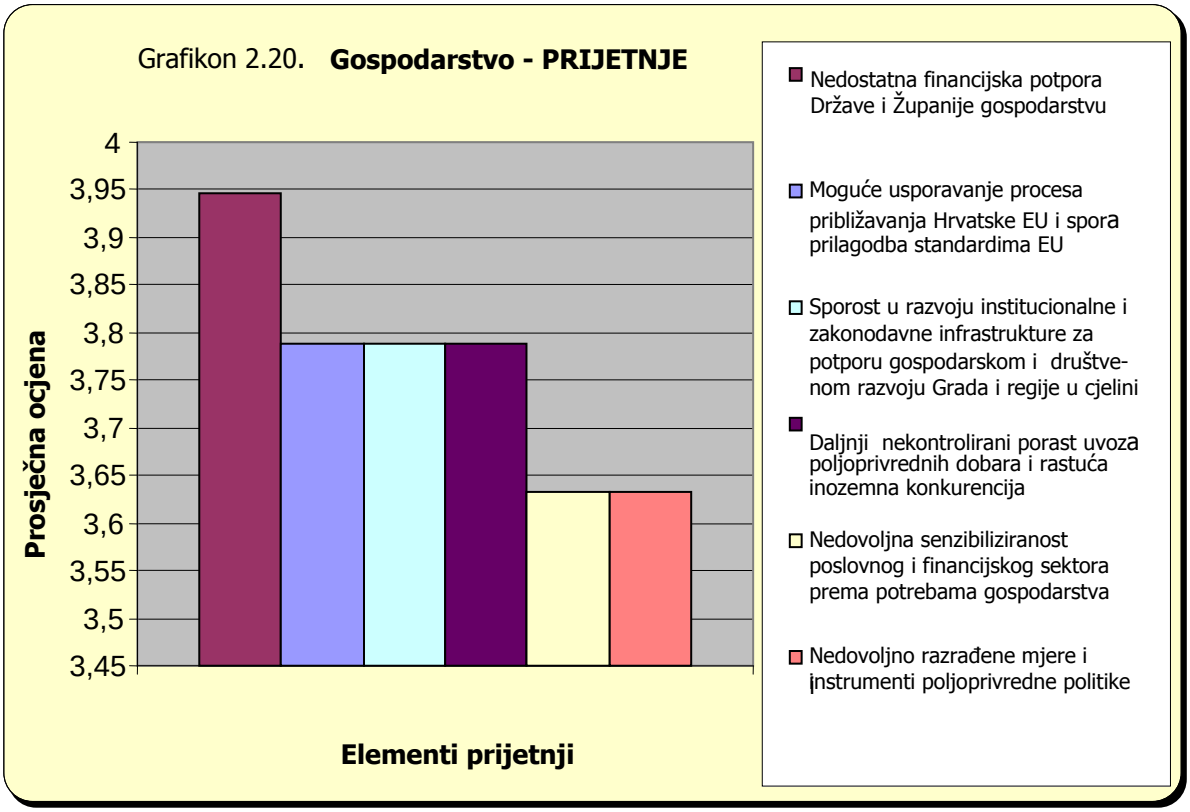
Grafikon 2.19. **Ljudski resursi i društvene djelatnosti - PRIJETNJE**

Najznačajnija prijetnje u području gospodarstva je prestanak i /ili smanjenje financijske potpore Države i Županije gospodarstvu, a značajnim prijetnjama se ocjenjuju i

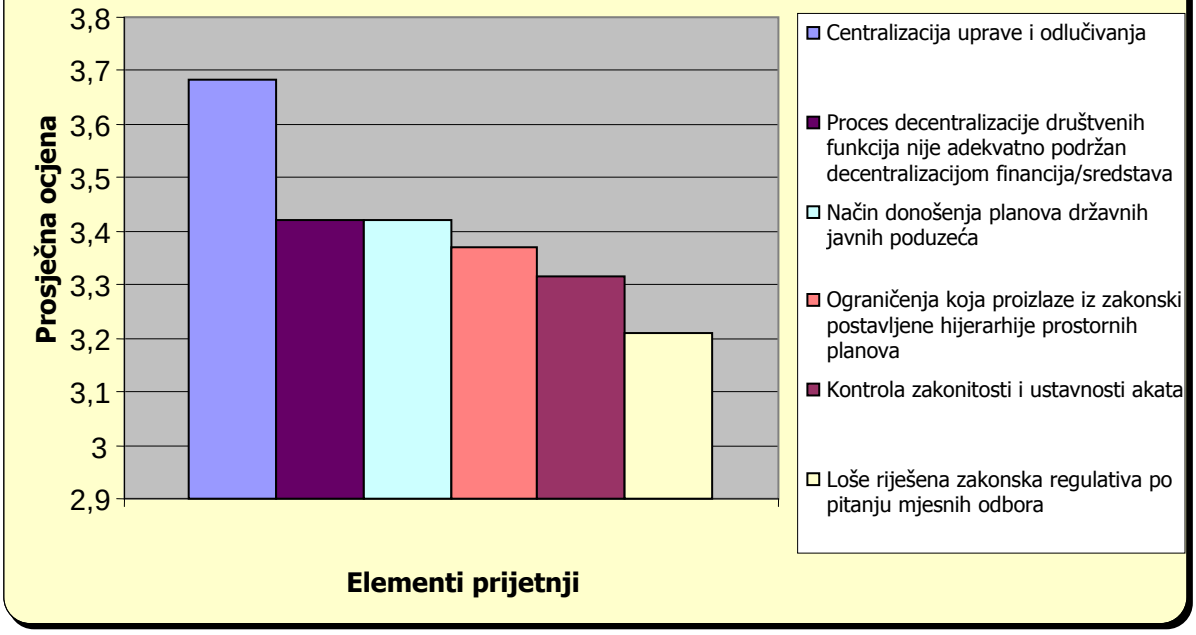
- moguće usporavanje pristupa Hrvatske EU,
- sporost u razvoju institucionalne i zakonodavne infrastrukture za potporu gospodarskom i svekolikom razvoju te
- daljnji nekontrolirani porast uvoza poljoprivrednih dobara i rastuća inozemna konkurencija.

Grafikon 2.20. **Gospodarstvo - PRIJETNJE**

Konačno, u području razvoja institucija kao značajna prijetnja se ističe "Centralizacija uprave i odlučivanja", dok su ostali elementi navedeni u narednom grafikonu dobili nešto niže prosječne ocjene.

Grafikon 2.21. **Institucije razvojnog upravljanja - PRIJETNJE**

3. RAZVOJNA OGRANIČENJA

Razvojna ograničenja popisana su po područjima istraživanja, sukladno usvojenoj metodologiji (prirodni i izgrađeni resursi, ljudski resursi i društvene djelatnosti, gospodarstvo, lokalne razvojne institucije), te u kratkim crtama pojašnjena.

Kako je već rečeno, razvojna su ograničenja proizašla iz, s jedne strane, analize stanja (slabosti i prijetnji identificiranih u SWOT analizi), te s druge strane, ocjena kojima su sudionici partnerske skupine ocijenili istaknute razvojne probleme.

3.1. Prostor, prirodni resursi i infrastruktura

Iako je iz prethodnih grafičkih prikaza već prilično razvidno što se smatra najvećim razvojnim slabostima i prijetnjama, u nastavku ćemo nastojati sintetizirati elemente iz ova dva područja u razvojna ograničenja temeljem kojih će se definirati razvojni ciljevi i mjere.

U području prostora, prirodnih resursa i infrastrukture najveća razvojna ograničenja su:

1. **Nedovršene mreže vodoopskrbe i odvodnje, sustava zaštite od bujičnih voda;**
rješenje ovog problema treba sagledavati u sprezi s razvojnim programom lokalne samouprave, koja mora kreirati odgovarajuću politiku i instrumente upravljanja imovinom i portfeljom Grada, kako bi osigurala potrebna sredstva za završetak radova na ovim sustavima, istodobno ne dovodeći u pitanje socijalni mir na području Grada.

2. **Cestovna povezanost unutar Grada, promet u mirovanju i sigurnost u prometu:**
čine drugu veliku skupinu razvojnih ograničenja. Ona će se morati rješavati uglavnom snagama Grada (lokalna cestovna mreža i priključci na postojeće magistralne cestovne prometnice), a predstavljaju pretpostavku iskorištenja prilika iz okruženja koje se javljaju izgradnjom autoceste. Štoviše, nedostatak lokalne cestovne mreže, i posebice problem sigurnosti u prometu (cestovni prijelazi, odvodnja oborinskih i bujičnih voda s prometnica i sl.), prilike u očima Sinjana pretvaraju u prijetnje (u smislu daljnje podjele prostora unutar Grada). Rješenje i ovih problema podrazumijeva efikasnije funkcioniranje Grada kao jedinice lokalne samouprave.

3. **Neadekvatna elektroopskrbna mreža:**
ograničenje je koje se nameće u svekolikom daljnjem razvoju, posebice kad je riječ o projekcijama budućeg gospodarskog razvoja.

4. **Nedostatak detaljnijih prostornih planova:**
za niz lokacija unutar prostora Grada svakako je bitno razvojno ograničenje. Međutim, ovdje bi ponovo istaknuli problem ne samo nedostatak detaljnijih prostornih planova, već i druga razvojna ograničenja s tim u svezi. Prvo se odnosi na nepostojanje jasne strategije razvoja u prostoru. Naime, prioriteti razvoja u prostoru (stambene i gospodarske zone, javne površine itd.) moraju se uvijek i ponovo uskladiti s demografskim trendovima te težnjama Grada u pogledu upravljanja gospodarskim razvojem. Drugo ograničenje javlja se u svezi neadekvatnog gospodarenja postojećim gradskim resursima, posebice onim u centru Grada kao i okolišem u cijelosti.

3.2. Ljudski resursi i društvena infrastruktura

U području ljudskih resursa i društvene infrastrukture, ograničenja se mogu sintetizirati na sljedeći način:

1. Nepostojanje sinergije između gospodarstva i stanja ljudskih resursa
Ovo je ograničenje višeslojno i što je posebno važno istaknuti, stanje gospodarstva djeluje itekako na stanje (kvantitativno i kvalitativno) radne snage i uopće ljudskog resursa, a vrijedi i obratno - struktura radne snage utječe na stupanj svekolikog, a napose gospodarskog razvoja. Sasvim je izvjesno da na ovo razvojno ograničenje itekako utječe i sljedeće ograničenje koje se tiče opće razine razvijenosti društvenog standarda Grada.

2. Nedovoljno razvijeni elementi društvenog standarda
Uočeno je da gotovo sva područja društvenog standarda u Gradu Sinju zahtijevaju intervencije u smislu njihova snaženja i poboljšanja. Njihova kvaliteta uvjet je za o(p)stanak stanovnika Grada, a s druge strane, budući je ovdje riječ o nadgradnji, njihova razvijenost direktno ovisi o kvalitetnom ljudskom resursu, ali i razvijenosti gospodarstva iz kojeg se alimentiraju sredstva za razvoj društvene nadgradnje.

3.3. Gospodarstvo

Ograničenja i razvojni problemi gospodarstva Sinja, proizišli iz SWOT analize partnerske skupine i analize stanja, prilično su brojni. U nastavku se sintetiziraju oni koji su najviše istaknuti i koji su dosada priječili uspješnu gospodarsku aktivnost. Jedan se dio ograničenja odnosi na zajednička obilježja gospodarstva te na ekonomsko-sistemske uvjete i ekonomsko-političke mjere prema gospodarstvu, a drugi je sektorske prirode i predstavlja ograničenja pojedinih sektora i /ili djelatnosti odnosno ekonomskih subjekata.

1. **Visoko rangirana ograničenja identificirana su u nedovoljno razvijenoj institucionalnoj infrastrukturi (sistemskim uvjetima i razvojnoj politici) za potporu gospodarskom lokalnom i regionalnom razvoju.**

U tom su smislu moguća usporavanja procesa približavanja EU te usvajanja i primjene EU standarda javljaju kao ograničenja očekivanom i željenom gospodarskom razvoju Sinja. Nedovoljna potpora financijskog sektora, kao i financijska potpora države gospodarstvu vrlo su ozbiljne prepreke investitorima u poduzetničkim pothvatima, od pravnih, administrativnih i financijskih do korupcijskih, umjesto logističke potpore njihovim aktivnostima. Ako se navedenim ograničenjima pridruži neprimjerena kvalifikacijska struktura radnih resursa, ova ograničenja teže se prevladavaju. S druge strane, u tijesnom su korelacijskom odnosu visok udjel sivog tržišta u gospodarstvu u uvjetima nerazvijenog i neučinkovitog sustava suzbijanja sive ekonomije na razini države.

2. **Druga skupina ograničenja temelji se na niskom stupnju integracije, posebno malog i srednjeg gospodarstva (zadrugarstvo, clusteri i sl.) koja onemogućava respektabilne sinergijske gospodarske učinke.**

Tome treba dodati: neprimjerenu poduzetničku klimu i podršku poduzetništvu; nekonkurentnu gospodarsku strukturu (s prevladavajućom konvencionalnom tehnologijom i zastarielom opremom) u uvjetima tranzicije, gubitka tradicionalnih tržišta te negativnih posljedica izvršene pretvorbe i privatizacije; stagnaciju i neprimjerenu strukturu obrtništva. Sve navedeno upućuje i na nedovoljnu poslovnu iskorištenost proizvodnog i demografskog kapitala, o čemu svjedoče neiskorišteni raspoloživi proizvodni kapaciteti i relativno visoka nezaposlenost radnih potencijala, što je posljedica navedenih ograničenja te istovremeno i sama neiskorištenost proizvodnih kapaciteta postaje i ostaje ograničenje sveukupnom razvoju, kojega dalje produbljuju ozbiljni gubici, nelikvidnost, insolventnost i rast zaduženosti u poslovanju gospodarskih subjekata.

3. **Prema ekonomskim parametrima u analizi stanja, koncentracija je gospodarskih aktivnosti dominantno koncentrirana u (tradicionalnoj) prerađivačkoj industriji (u najvećoj mjeri), a potom u trgovini na veliko i malo.**

Činjenica da je prerađivačka industrija u relativnom smislu najznačajnija na području Grada, njeni proizvodni i uopće poslovni problemi prelamaju se i kao razvojna ograničenja ne samo konkretnih/og poduzeća već i sinjskog gospodarstva. U tom smislu interesi i obveze prevladavanja ovih ograničenja nadilaze konkretno poduzeće i Grad Sinj.

4. **Unatoč turističkim potencijalima i mogućim ostvarenjima gospodarskih učinaka turističke industrije, Sinj svoje resurse u ovom području vrlo skromno valorizira.**

Ozbiljnije razvojne iskorake turističke industrije ograničavaju: nedostatak osnovnih turističkih kapaciteta; nepostojanje obrazovanog kadra, neosmišljena valorizacija atrakcijskih resursa te posljedično prespor razvoj suvremenih turističkih proizvoda.

5. **Poljoprivredu, uz svu dokazanu tradiciju i respektabilne potencijale, razvojno sputavaju brojna ograničenja.**

Veliki udjel neobrađenog, zapuštenog i nenavodnjavanog poljoprivrednog zemljišta, mala veličina gospodarstva i rasparceliranost posjeda, mali broj specijaliziranih proizvođača, nizak stupanj educiranosti radne snage i primjene suvremenih tehnoloških dostignuća, neorganizirano tržište poljoprivrednih proizvoda te nedovoljno razrađene poticajne mjere poljoprivredne politike, ograničavaju potpunije iskorištavanje zavidnih agrarno-proizvodnih potencijala.

3.4. Institucije razvojnog upravljanja

U području institucija razvojnog upravljanja svi bi se problemi i slabosti mogli sintetizirati u sljedećem ograničenju:

1. **Nedostatna administrativna kapacitiranost lokalne samouprave** posljedica čega je i loša komunikacija s javnošću.

2. **Grad Sinj ostvaruje ispodprosječne prihode od poslovanja po glavi stanovnika u odnosu na prosjek Županije.**

Kada se uspoređuje struktura ovih prihoda onda je lako uočljivo da je razlog ovome zaostajanju prvenstveno u niskoj razini potpora iz proračuna viših razina vlasti (županijskog i državnog). Nije realno očekivati da je Sinj dosegao toliku razinu razvijenosti koja bi umanjila potrebu za potporama s viših razina, pa se opravdano postavlja pitanje koji su razlozi takvoj situaciji, npr. manjak razvojnih projekata, slaba komunikacija s višim razinama vlasti, i slično. Sasvim je izvjesno da se i ovo ograničenje onda može staviti u vezu s nedostatnom administrativnom kapacitiranošću uposlenika lokalne samouprave.

4. ELEMENTI STRATEGIJE

U sljedećem koraku rada na projektu identificirani su temeljni razvojni ciljevi. Iako su, u najvećoj mjeri usmjereni na otklanjanje ključnih razvojnih problema i ograničenja, ciljevi u sebi nose i pretpostavku iskorištenja uočenih snaga i prilika.

U nastavku su razvojni ciljevi navedeni i objašnjeni po područjima istraživanja. Razvojni su ciljevi definirani u skladu s ranije navedenim kriterijima, tako da omogućuju rješavanje / smanjenje intenziteta uočenih ograničenja, a istodobno su jasno identificirani po područjima realizacije. To će umnogome olakšati njihovu realizaciju odnosno definiranje mjera i projekata u III. fazi. Istodobno, ciljevi se, po svojoj prirodi, prožimaju na način da realizacija cilja iz jednog područja znači rješavanje nekog ograničenja iz tog, ali i drugih područja istraživanja (npr. razvoj infrastrukture, koji rješava ograničenja iz područja prostora, prirodnih resursa i infrastrukture, ali je podjednako značajan za rješavanje problema/ograničenja iz područja gospodarstva te društvenih djelatnosti).

Navedeni ciljevi i mjere kao i vizija razvoja Grada Sinja rezultat su rasprave i prijedloga partnerske skupine Grada Sinja na 2. radionici održanoj 14. lipnja 2007.g.

4.1. Vizija i ciljevi razvoja Grada Sinja

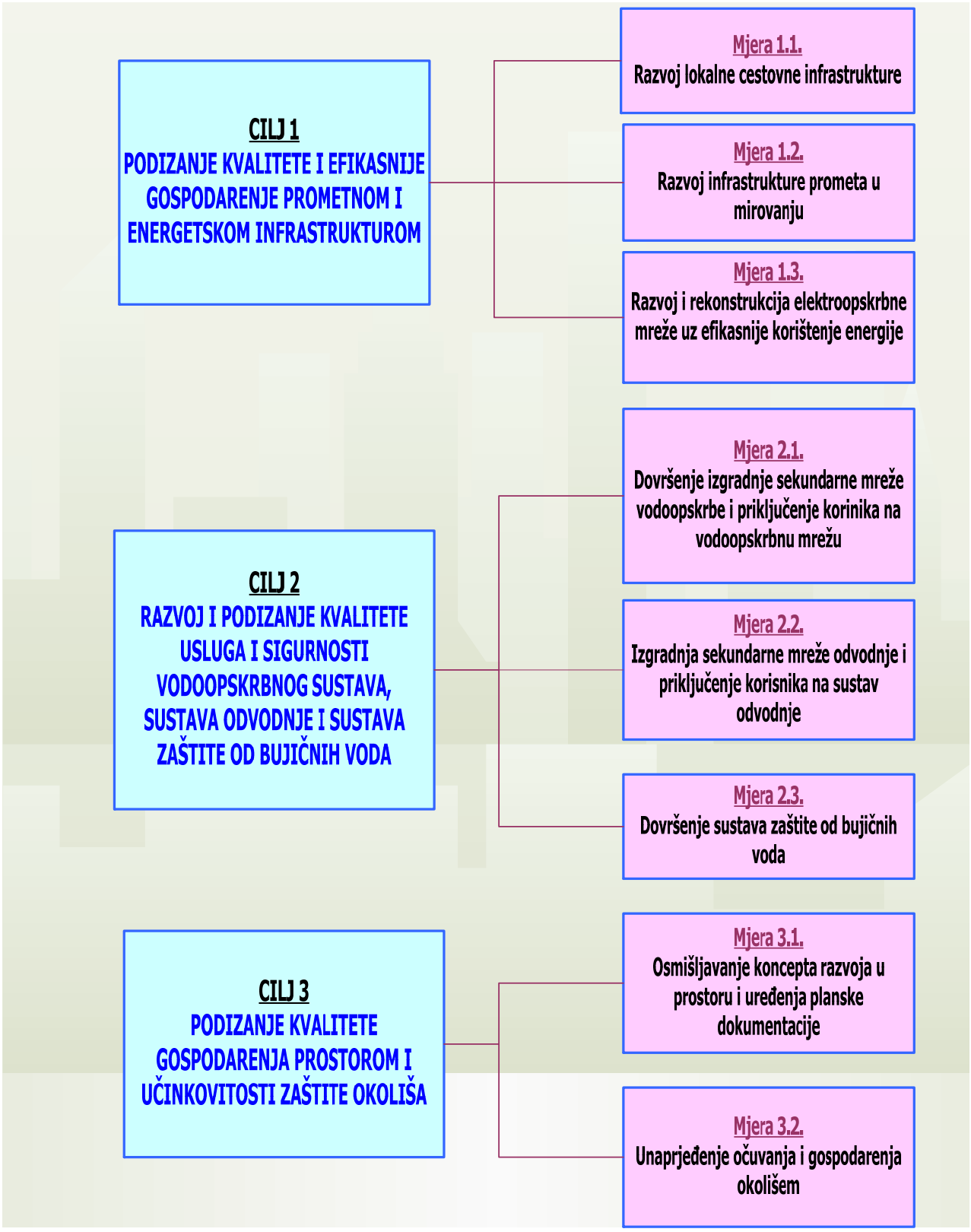
Vizija Grada je praktična, odražava potrebu da se poboljša sveukupna socioekonomska učinkovitost. Izrađena je na neposrednim rezultatima osnovne analize i SWOT metode.

V I Z I J A

Grad Sinj jest razvojno dinamična lokalna zajednica, usklađenih prirodnih i izgrađenih resursa, jedinstvenog kulturnog identiteta s kvalitetnim ljudskim resursima koji zajedničkim naporima grade održivo gospodarstvo.

Temeljem ovako definirane vizije budućeg razvoja Grada Sinja, definirani su osnovni strateški razvojni ciljevi. U njihovu definiranju i razradi slijeđena je logika iz prethodnih faza, tj. ciljevi su definirani za svako od 4 razvojna područja, a unutar njih su definirane razvojne mjere.

Grafikon 2.22. **Ciljevi i mjere iz područja "prostor, prirodni resursi i infrastruktura"**

U području **"prostor, prirodni resursi i infrastruktura"** definirana su 3 cilja, odnosno 8 mjera. Prostor sa svim svojim prirodnim i antropogenim obilježjima predstavlja temeljni razvojni resurs. Nažalost, dosadašnji razvoj u prostoru na području priobalnog Splitsko-dalmatinske županije vrlo često

se odvijao stihijno, ne uvažavajući pri tome nosivost njegovih kapaciteta. S obzirom na takve razvojne trendove, danas smo suočeni s brojnim problemima fizičke i funkcionalne devastacije prostora Županije, posebice u njenom priobalnom i otočnom dijelu. S obzirom na usmjeravanje razvojnih procesa na uski priobalni pojas, zagorski dio, kojemu pripada i Grad Sinj, redovito se nalazio na rubu razvojnih događanja, što je uzrokovalo i relativno sporije opremanje nužnim komunalnim i infrastrukturnim sadržajima. S druge strane, smanjeni pritisci razvojnih trendova na ovom prostoru pogodovali su relativnom očuvanju prirodnih resursa i prostora u cjelini (iako ne sasvim budući su na području Grada evidentne vizualne devastacije - posljedica vađenja mineralnih sirovina, te u prostoru razbacane točke onečišćenja uslijed nepravilnog odlaganja otpada, zagađenja rijeke i sl. U tom smislu, razvoj i podizanje kvalitete svih oblika prometne i komunalne infrastrukture, efikasnije gospodarenje otpadom te poboljšanje energetske mreže (s posebnim naglaskom na razvoj sustava i korištenje obnovljivih izvora energije), predstavljaju uvjet bez kojega se budući razvoj (kako gospodarstva, tako i standarda lokalnog stanovništva) ne može niti zamisliti.
Ujedno, podizanje kvalitete gospodarenja prostorom i učinkovitije očuvanje i zaštita okoliša jačanjem različitih institucija te svijesti lokalnog stanovništva i gospodarstva, garancija su da se razvoj u budućnosti neće odvijati stihijno i s nesagledivim posljedicama. U tom smislu, treba osmisliti i razviti i sustave potpora održivim proizvodnjama i proizvodima, odnosno racionalnom korištenju i očuvanju prirodnih resursa u cjelini.

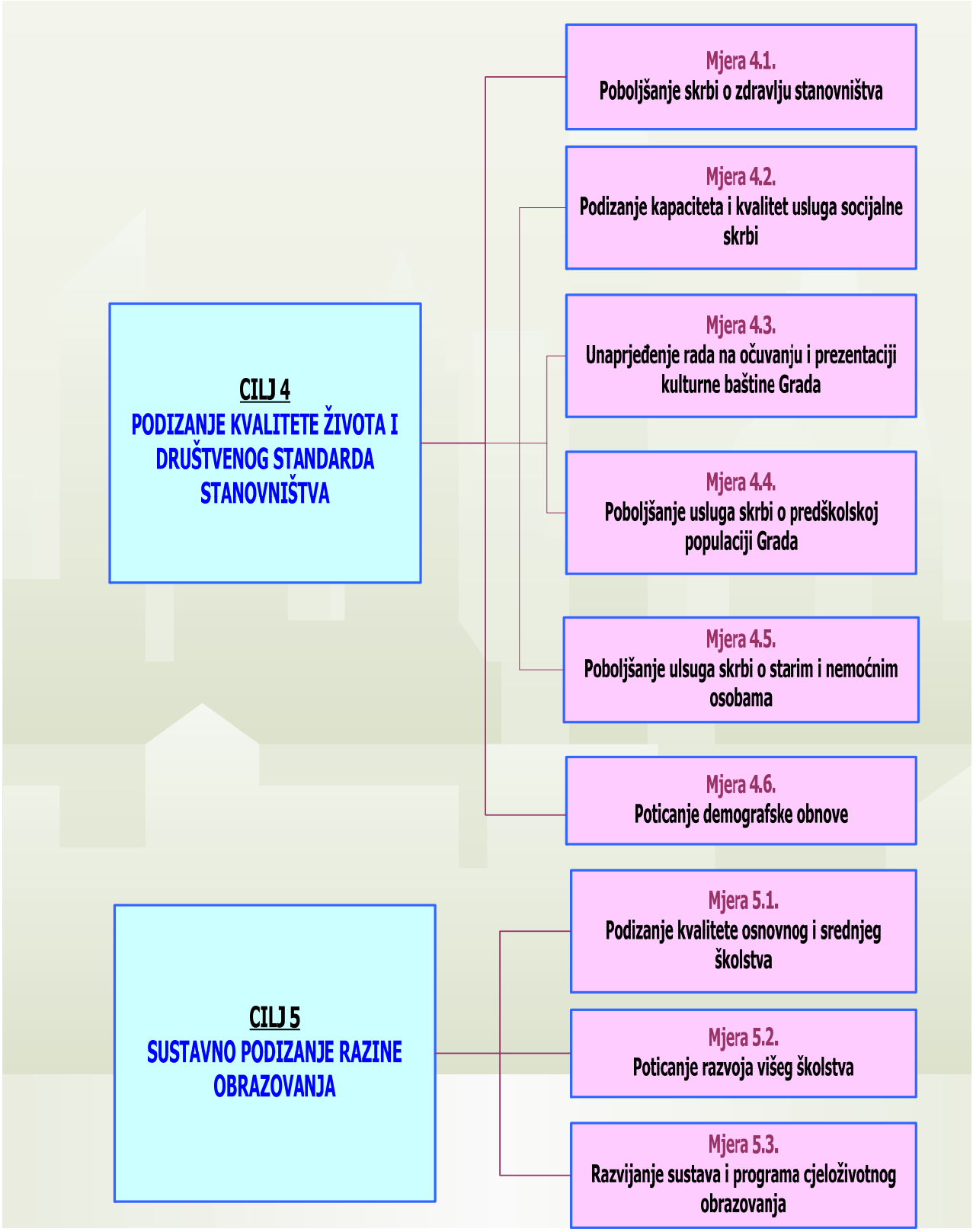
U području **"ljudski resursi i društvene djelatnosti"** definirana su 2 cilja s ukupno 9 mjera (grafikon 2.23).
Strateški razvojni program Grada Sinja polazi od pretpostavke da je cjelokupni razvoj nužno usmjeriti ka postizanju visoke kvalitete življenja lokalnog stanovništva. U samu je viziju također ugrađeno polazište da se kvalitetan održiv razvoj može i mora zasnivati upravo na kvaliteti lokalnih ljudskih resursa. Restrukturiranje gospodarstva, razvoj poduzetništva i povećanje konkurentnosti Grada, osim o čimbenicima kao što su povećanje investicija, tehnološki razvoj, razvoj novih proizvoda i tržišta itd., uvelike ovise o visoko osposobljenoj i fleksibilnoj radnoj snazi. Povećanje konkurentnosti gospodarstva Grada Sinja bit će uvelike posljedica povećanih ulaganja u razvoj ljudskih resursa.

Visoka nezaposlenost predstavlja neiskorišten vrijedan resurs gospodarstva, a njezina dugotrajnost svakim danom sve više obezvrjeđuje te resurse i umanjuje njihovu zapošljivost jer su isključeni iz usvajanja novih znanja vezanih uz svakodnevne procese u poduzećima. Bilo koji resurs, pa tako i ljudski valorizira se jedino ako se stavi u funkciju. Osobitost je ljudskog resursa da se on stavljanjem u funkciju ne troši i ne gubi na vrijednosti, već upravo obrnuto, jedino se kroz njihovo aktiviranje i uzajamno djelovanje ljudski resursi kontinuirano unaprjeđuju i razvijaju, a u njihovu međudjelovanju stvaraju se sinergijski učinci koji predstavljaju specifični ljudski kapital regije. Sustav cjelovitog i kontinuiranog unaprjeđivanja radnih resursa zahtijeva stvaranje ponude obrazovnih programa i obrazovnih procesa prilagođenih potrebama razvoja gospodarstva. To podrazumijeva bolju povezanost i interakciju između gospodarskih subjekata i obrazovnih institucija svih razina. Posebno treba istaknuti brigu lokalne zajednice o postizanju ravnopravnosti spolova u ostvarivanju osnovnog prava na rad te integriranju i koheziji onih njenih članova koji imaju smanjene radne sposobnosti.

Paralelno s razvojem i podizanjem "kvalitete" ljudskih resursa Grada, nužno je raditi i na podizanju kvalitete življenja na svim područjima - zdravstvenom, socijalnom, kulturnom i sportskom, odnosno na društvenom standardu, kako bi postali zajednica visoke kvalitete življenja. Rast društvenog standarda se ne smije promatrati samo kao cilj dostizanja određene razine zajedničke i individualne potrošnje, već treba uzeti u obzir njegovu cirkularnu međuzavisnost s gospodarskim i ukupnim razvojem Grada i regije. Viši društveni standard omogućuje podizanje kvalitete ljudskih resursa kao preduvjeta unapređenja kvalitete gospodarskih aktivnosti i gospodarskog rasta, koji će za uzvrat omogućiti uvećanu materijalnu bazu podizanja društvenog standarda.

U današnjem globaliziranom svijetu, lokalna specifična znanja i sposobnosti utjelovljene u ljudskom kapitalu, te specifični odnosi, veze i pravila ponašanja i povjerenja koji čine socijalni kapital zajednice, predstavljaju osnovu konkurentske prednosti. Zbog toga je ostvarenje ciljeva iz ovog područja uvelike preduvjet ostvarenja ostalih ciljeva.

Grafikon 2.23. **Ciljevi i mjere iz područja "ljudski resursi i društvene djelatnosti"**

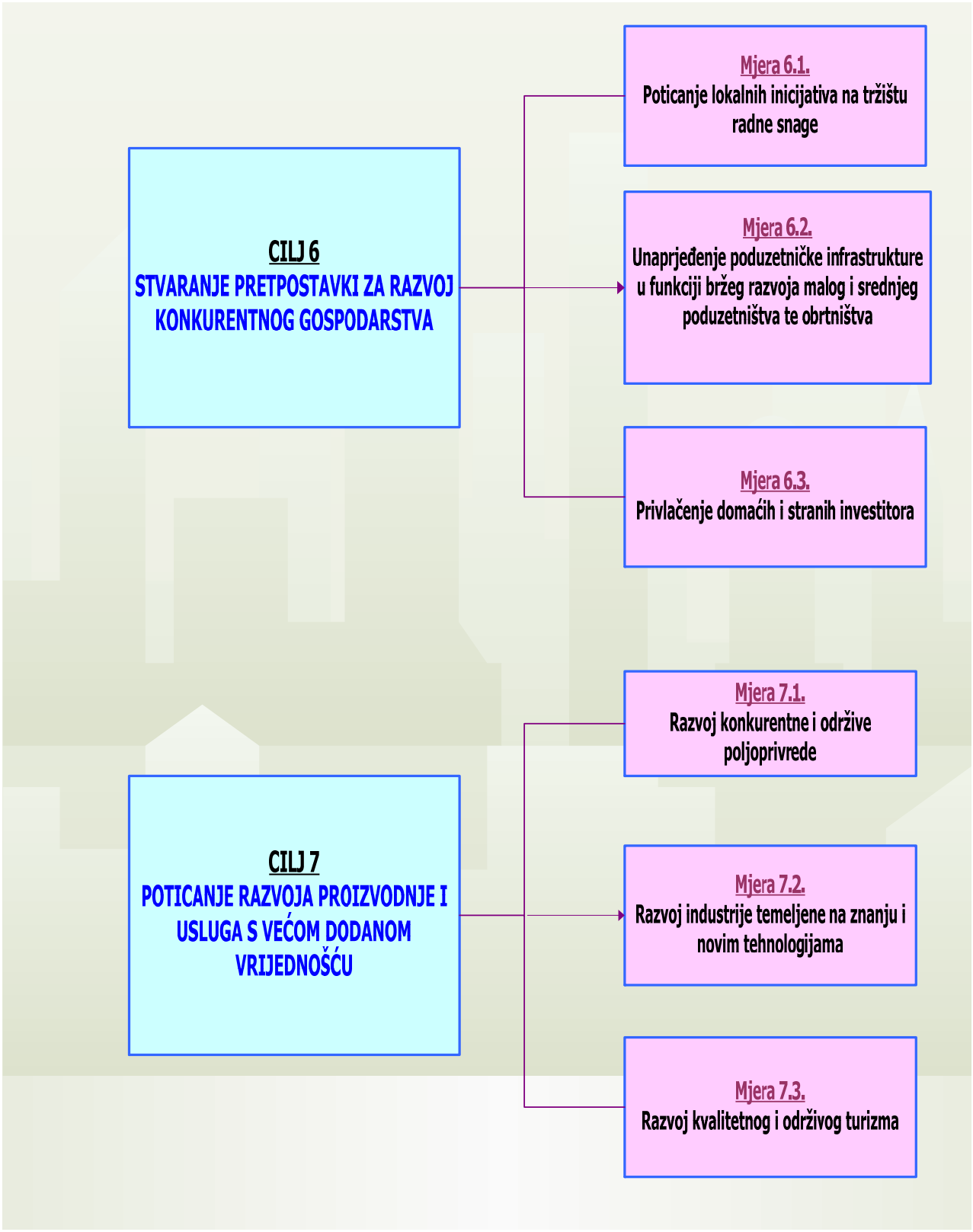
U području **"gospodarstva"** definirana su 2 osnovna razvojna cilja s ukupno 6 mjera (grafikon 2.24) Polazeći od teze kako je gospodarska osnova temelj svekolikom razvoju određenog prostora, unutar ovih ciljeva nastoje se istaknuti osnovne mjere na kojima će se spomenuti proces zasnivati u narednom razdoblju. Uspješnost gospodarstva Grada Sinja u narednom razdoblju mjerit će se upravo njegovom sposobnošću da se prevladaju, u analizi uočene slabosti i zapreke bržem rastu, ali i sposobnošću da se iskoriste komparativne i konkurentske prednosti i interni razvojni potencijali koji nesumnjivo postoje.

Pri tome, naglasak se daje na tehnološko osuvremenjivanje i restrukturiranje gospodarstva Grada, njegovu daljnju diverzifikaciju, ali i vraćanje izvornim tradicionalnim djelatnostima-vještinama (kao što je poljoprivreda), ali uz bitne kvalitativne iskorake. Procesu diverzifikacije i većoj fleksibilnosti treba doprinijeti daljnji razvoj malog i srednjeg poduzetništva i obrtništva za što je nužno na razini lokalne samouprave (ali i Županije) stvarati poticajne uvjete.

U strukturi gospodarstva posebnu pažnju treba posvetiti turizmu i razvoju integrirane "turističke ekonomije" te potaknuti razvoj turističke infrastrukture i novog turističkog proizvoda Grada i njegova okruženja (cijele sinjske regije) s ciljem podizanja kvalitete i dodane vrijednosti u ovoj djelatnosti.

Analiza je pokazala i nužnost jačanja poslovne klime i pogodnog okruženja za domaće i strane investitore. Proaktivni pristup u ovom području zahtjeva odgovarajuću institucionalnu infrastrukturu, organizirani sustav promocije razvojnih mogućnosti, te sustav poticaja novim ulaganjima.

Grafikon 2.24. **Ciljevi i mjere iz područja "gospodarstva"**

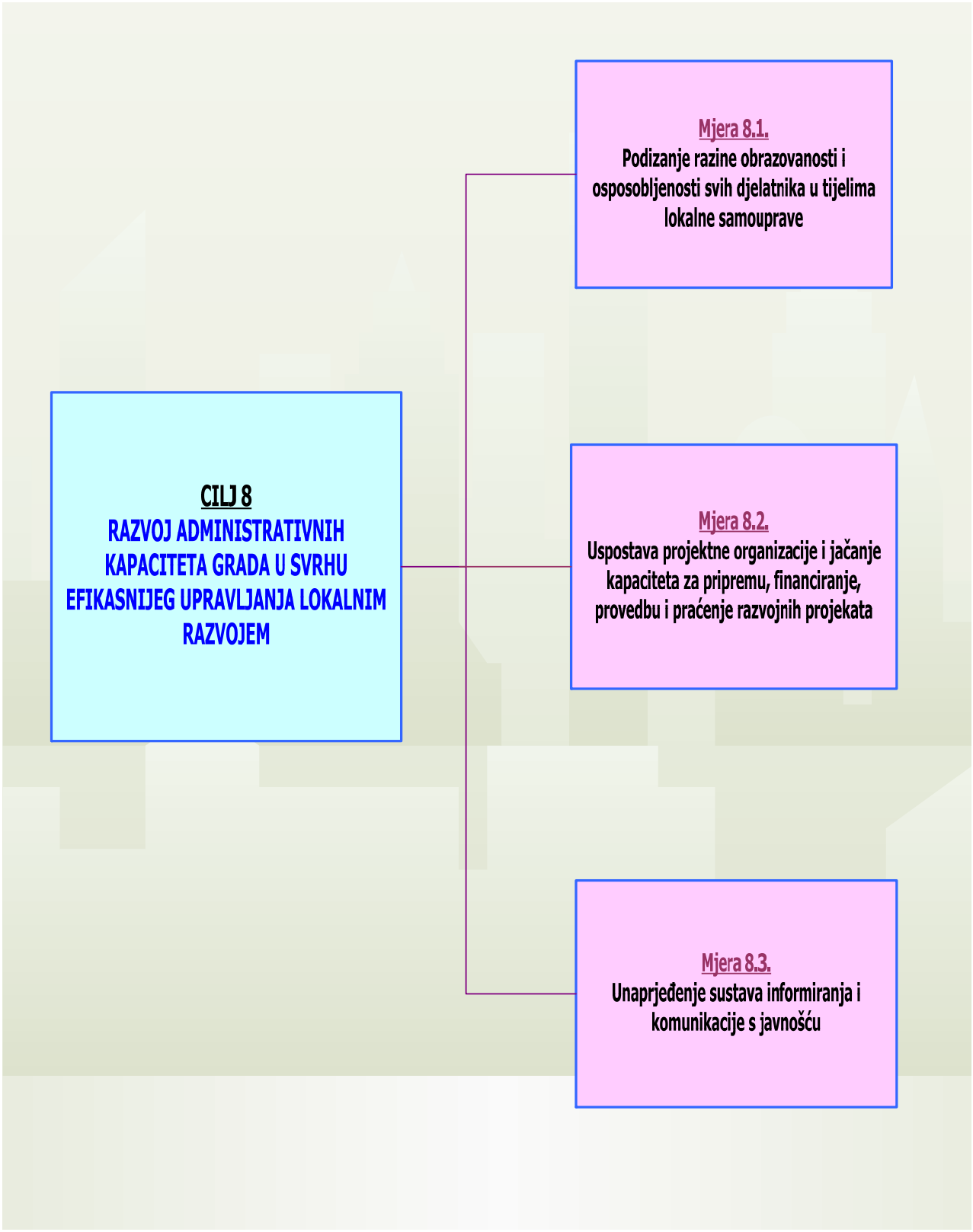

U području **"institucija razvojnog upravljanja"** definiran je jedan cilj s ukupno 3 razvojne mjere (grafikon 2.25)

Svekoliki razvoj Grada podrazumijeva i značajne iskorake u kvaliteti i radu podržavajućih institucija. Dakako da se to odnosi na sve oblike formalnih i neformalnih institucija, kao npr. na državne institucije (primjerice Ured državne uprave). No, budući je ovdje riječ prije svega o svladavanju internih ograničenja razvoja, na koje lokalna zajednica ima utjecaja, riječ je o podizanju kvalitete (educiranosti, vještina) lokalne samouprave. Potrebno je nadasve jačati kapacitete lokalne samouprave za pripremu, provedbu, financiranje i praćenje razvojnih projekata.

Osnovni preduvjet za uključivanje građana, odnosno zajednice, u sustave odlučivanja jest razvijena demokratska struktura na svim razinama, pa tako i na razini lokalne samouprave. Da bi se postiglo njihovo djelatno uključivanje, potrebno je demokratsku strukturu nadopuniti s više neformalnih ili polu-formalnih (savjetodavnih) kanala, koji različitim skupinama i dijelovima lokalne zajednice omogućuju proširenje komunikacije i utječu na procese donošenja odluke. Drugim riječima, jačanje suradnje i partnerskih odnosa sa svim razvojnim subjektima na lokalnoj razini, uključivo i sve razvijeniji civilni sektor, kao i sa Županijom i drugim subjektima na regionalnoj razini, uvjet je bez kojeg se budući razvoj ne može zamisliti. U tom smislu Grad mora unaprijediti i sustav informiranja i komuniciranja s ukupnom javnošću.

Grafikon 2.25. **Ciljevi i mjere iz područja "institucija razvojnog upravljanja"**

4.2. Ocjenjivanje ciljeva

Slijedom primijenjene metodologije, svaki identificirani i na radionici usvojen cilj važan je za postizanje održivog razvitka Grada Sinja. Međutim, kako su razvojni resursi, prvenstveno financijski i kadrovski ograničeni, za izradu efikasnog strateškog razvojnog programa ključno je ustanoviti razvojne prioritete. Stoga su članovi partnerske skupine ocijenili svaki pojedini cilj, u odnosu na ostale, prema dva, za navedenu svrhu, relevantna kriterija:

- ***Važnost cilja***
  Ovaj kriterij odgovara na pitanje koliko je ostvarenje promatranog cilja važno za postizanje ostalih ciljeva. Ocjene su se kretale u rasponu 1 - 5, sa sljedećim značenjem:
  1 - nevažno
  2 - malo važno
  3 - važno
  4 - dosta važno
  5 - izuzetno važno

- ***Integriranost cilja***
  Ovaj pak kriterij odgovara na pitanje koliko je promatrani cilj integriran u napore za postizanje drugih ciljeva, odnosno koliko se promatrani cilj ostvaruje ostvarenjem ostalih ciljeva. Ocjene su se kretale u rasponu 1 - 5, sa sljedećim značenjem:
  1 - ne ostvaruje se
  2 - manjim dijelom se ostvaruje
  3 - dijelom se ostvaruje
  4 - većim dijelom se ostvaruje
  5 - u potpunosti se ostvaruje.

Rezultati ocjenjivanja ciljeva, izraženi prosječnom ocjenom, prikazani su u **Tablici 2.4.**

CILJ	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	UKUPNO
1.		3,61	4,26	4,30	2,78	4,48	4,13	2,52	**26,09**
2.	3,52		4,57	4,04	2,57	4,30	3,87	2,57	**25,43**
3.	4,00	4,09		3,87	3,30	4,13	4,00	2,91	**26,30**
4.	4,00	3,91	3,96		4,30	3,74	4,13	3,17	**27,22**
5.	3,22	3,30	4,04	4,48		4,52	4,26	4,09	**27,91**
6.	4,35	4,09	4,48	4,26	4,39		4,30	3,57	**29,43**
7.	4,04	3,65	4,13	3,87	4,09	4,26		3,65	**27,70**
8.	3,87	4,17	4,09	3,65	4,00	4,04	3,70		**27,52**
UKUPNO	**27,00**	**26,83**	**29,52**	**28,48**	**25,43**	**29,48**	**28,39**	**22,48**	

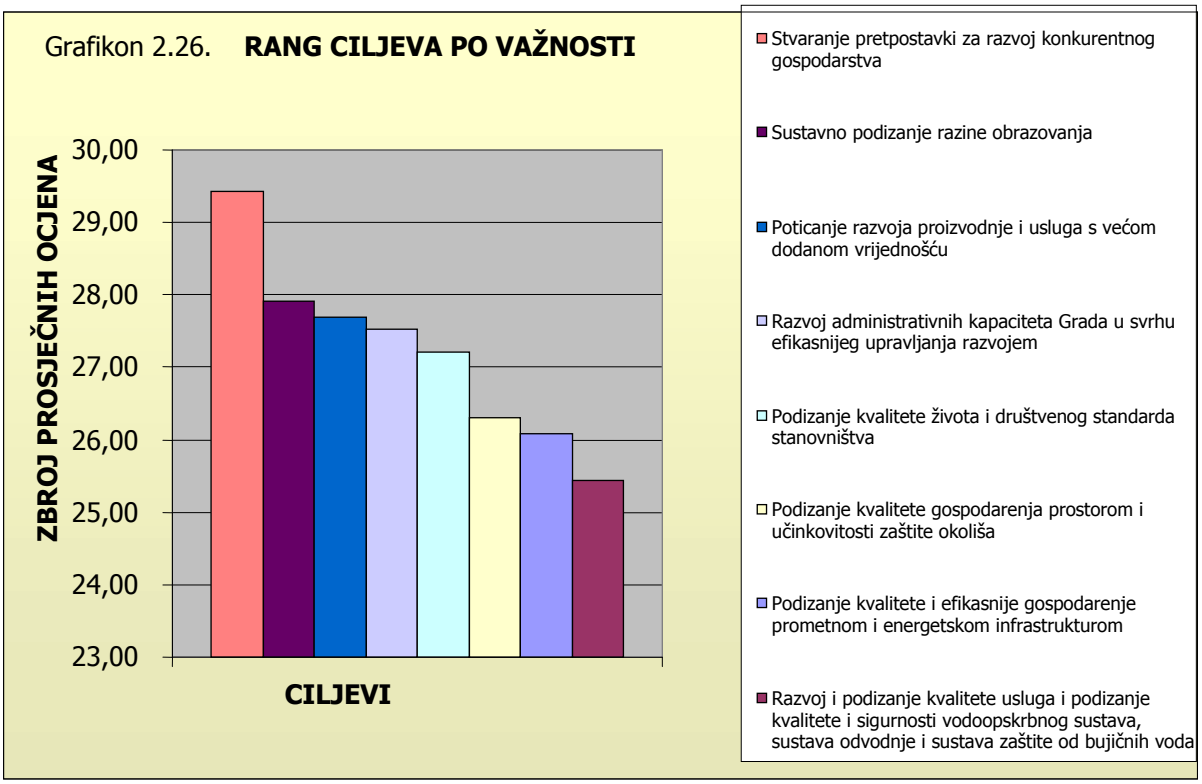
Legenda: Ciljevi

1. Podizanje kvalitete i efikasnije gospodarenje prometnom i energetskom infrastrukturom
2. Podizanje kvalitete usluga i sigurnosti vodoopskrbnog sustava, sustava odvodnje i sustava zaštite od bujičnih voda
3. Podizanje kvalitete gospodarenja prostorom i učinkovitosti zaštite okoliša
4. Podizanje kvalitete života i društvenog standarda stanovništva
5. Sustavno podizanje razine obrazovanja
6. Stvaranje pretpostavki za razvoj konkurentnog gospodarstva
7. Poticanje razvoja proizvodnje i usluga s većom dodanom vrijednošću
8. Razvoj administrativnih kapaciteta Grada u svrhu efikasnijeg upravljanja lokalnim razvojem

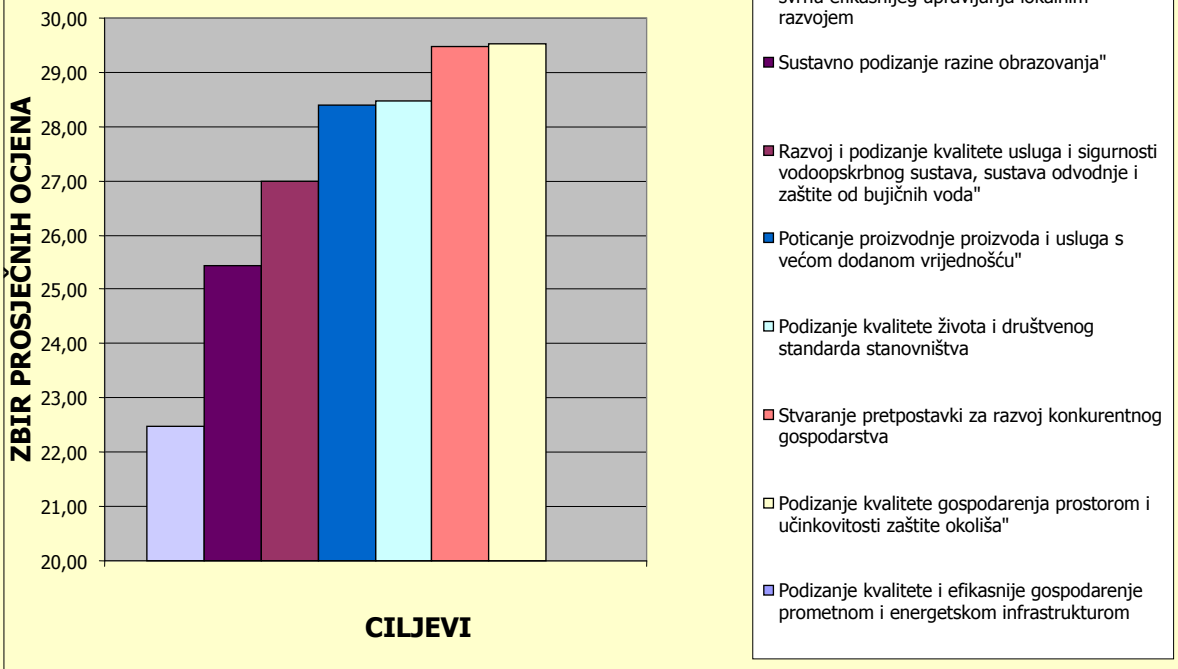
Na osnovi dobivenih prosječnih ocjena, izračunate su ocjene i po trećem kriteriju analize, vrijednosti cilja. Taj kriterij pokazuje kakav je odnos između utjecaja promatranog cilja na postizanje ostalih s jedne strane, i utjecaja ostalih ciljeva na postizanje promatranog cilja, s druge strane.

Rezultati analize identificiranih ciljeva s obzirom na sva tri kriterija pojedinačno, prikazani su na grafičkim prikazima 2.26 – 2.28.

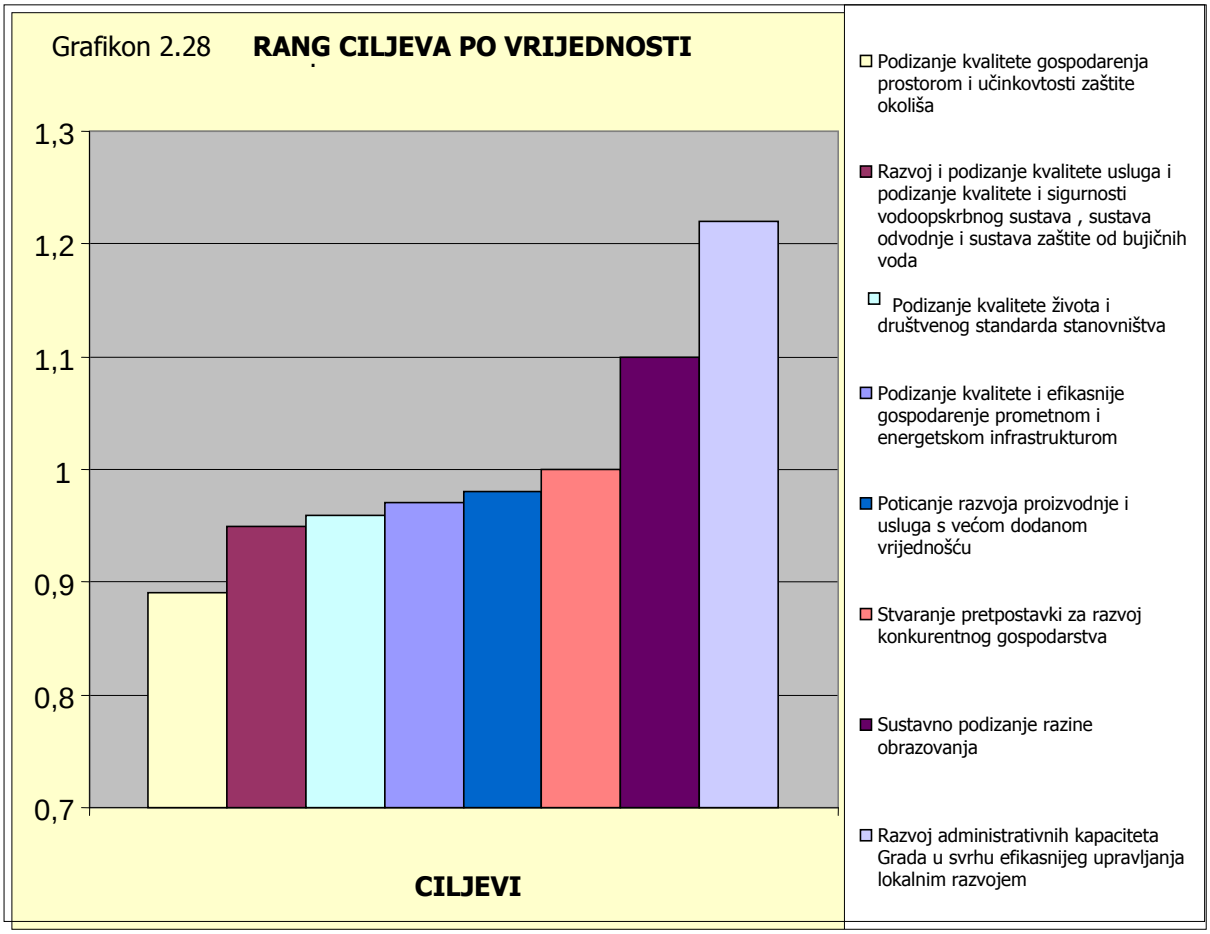
Grafikon 2.26. **RANG CILJEVA PO VAŽNOSTI**

Grafikon 2.27. **RANG CILJEVA PO INTEGRIRANOSTI**

Grafikon 2.28 **RANG CILJEVA PO VRIJEDNOSTI**

U redanju prema važnosti (grafički prikaz 2.26.) cilj ima viši rang što je važniji za ostvarenje ostalih ciljeva. U redanju prema integriranosti (grafički prikaz 2.27) postupa se obratno, odnosno što je cilj integriraniji u druge značaj mu je manji (niži rang), te se najmanje integrirani cilj smatra najznačajnijim. Kod analize vrijednosti ciljeva (grafički prikaz 2.28.), cilj je višeg ranga što mu je odnos utjecaja i utjecanosti manji (što implicira da se ciljevi s vrijednošću većom od 1.0 ne bi uopće trebali razmatrati). Drugim riječima, viša vrijednost cilja podrazumijeva niži rang, jer je očito da je takav cilj od male važnosti za druge ciljeve i da istodobno sam uvelike ovisi o ostvarenju drugih ciljeva.

Analiza rangiranja ciljeva po važnosti ukazuje na nesumnjivu opredijeljenost prema stvaranju adekvatnih pretpostavki za razvoj dinamičnijeg, konkurentnijeg i efikasnijeg gospodarstva, a s tim u svezi je podjednako velika važnost dana i cilju podizanja razine obrazovanja lokalnog stanovništva kao pretpostavke svekolikog razvoja. Visok rang je dat i razvoju administrativnih kapaciteta Grada jer ih se drži značajnim nositeljima razvojnih odluka, te onima o čijoj umješnosti ovisi i pribavljanje projekata kao i sredstava za njihovo financiranje. Nadalje, interesantno je primijetiti da je infrastruktura (prometni sustav i energetski sustavi, sustavi vodoopskrbe, odvodnje i zaštite od voda) dobila najniži rang po važnosti, jer su partneri ispravno ocijenili da je većina ovih problema relativno lako rješiva ukoliko se realiziraju ciljevi koji su ocijenjeni relevantnijima.

Ocjenjivanje po integriranosti, identificiralo je upravo cilj „Razvoj administrativnih kapaciteta Grada u svrhu efikasnijeg upravljanja lokalnim razvojem" kao cilj čije ostvarenje predstavnici partnerske skupine nepodijeljeno percipiraju kao izolirani/samostalni cilj, tj. cilj na čiju realizaciju neće utjecati realizacija ostalih ciljeva, jednako kao ni na drugi pozicioniran prema kriteriju integriranosti, tj. podizanje razine obrazovanja. Jednako tako i rješavanje problema vodoopskrbe, odvodnje i zaštite od bujičnih voda, Sinjani vide kao cilj koji se treba rješavati prije svega izvana, tj. na čiju realizaciju neće utjecati realizacija ostalih ciljeva. Zabrinjavajuća je pozicija cilja podizanja kvalitete gospodarenja okolišem i učinkovitosti zaštite okoliša na koji Sinjani gledaju kao na „vanjski cilj" tj. nešto što nije imanentno lokalnoj zajednici.

Rezultirajući poredak ciljeva po vrijednosti ukazuje na relativnu "zatvorenost" Sinjana, odnosno fokusiranost na vlastiti prostor i življenje, bez naročitog osvrta na okruženje i nove razvojne prakse i zahtjeve koje pred lokalnu samoupravu postavlja pridruživanje EU. Naime, u prvi plan dospjeli su ciljevi vezani za vodoopskrbu, odvodnju i zaštitu od voda, kvaliteta i standard življenja, dok je u drugoj vrijednosnoj grupi poticanje razvoja konkurentnog gospodarstva, stvaranje pretpostavki za razvoj konkurentnog gospodarstva, sustavno podizanje razine obrazovanja te razvoj administrativnih kapaciteta Grada; partnerska skupina naime smatra da će se ovi ciljevi rješavati sami od sebe, tj. realizacijom ostalih ciljeva.

No, upravo suprotno ovakvom stavu, izvjesno je da tek kada se i lokalna samouprava i zajednica u cjelini osposobe i ekipiraju za efikasno gospodarenje u tržišnim uvjetima, moguće je očekivati brže ostvarenje ostalih ciljeva, posebice profiliranje dinamične gospodarske strukture. Pri tome je nužno odmah početi s edukacijom svih dionika razvojnog procesa Grada o ulozi i važnosti partnerstva u ukupnom razvitku.

Popis tablica i grafikona

Popis tablica

2.1. Razrada unutarnjih snaga, slabosti, prijetnji i prilika 154
2.2. Prikaz ocjena intenziteta elemenata po skupinama /područjima 166
2.3. Zbirni prikaz ocjena intenziteta elemenata 170
2.2. Prosječna ocjena ciljeva 195

Popis grafikona

167
2.1. Poligon strategija SWOT analize prostora, prirodnih resursa i infrastrukture .....
2.2. Poligon strategija SWOT analize ljudskih resursa i društvenih djelatnosti 168
2.3. Poligon strategija SWOT analize gospodarstva 169
2.4. Poligon strategija SWOT analize institucija razvojnog upravljanja 170
2.5. Poligon strategija SWOT analize sva 4 područja analize 171
2.6. Prostor, prirodni resursi i infrastruktura -snage 172
2.7. Ljudski resursi i društvene djelatnosti - snage 173
2.8. Gospodarstvo - snage 174
2.9. Institucije razvojnog upravljanja - snage… 174
2.10. Prostor, prirodni resursi i infrastruktura – slabosti. 175
2.11. Ljudski resursi i društvene djelatnosti – slabosti. 176
2.12. Gospodarstvo - slabosti..... 177
2.13. Institucije razvojnog upravljanja – slabosti..... 178
2.14. Prostor, prirodni resursi i infrastruktura - prilike 179
2.15. Ljudski resursi i društvene djelatnosti - prilike 179
2.16. Gospodarstvo - prilike 180
2.17 Institucije razvojnog upravljanja - prilike 180
2.18. Prostor, prirodni resursi i infrastruktura - prijetnje 181
2.19. Ljudski resursi i društvene djelatnosti - prijetnje 182
2.20. Gospodarstvo - prijetnje 183
2.21. Institucije razvojnog upravljanja - prijetnje 183
2.22. Ciljevi i mjere iz područja "prostor, prirodni resursi i infrastruktura"..... 188
2.23. Ciljevi i mjere iz područja „ljudski resursi i društvene djelatnosti" 190
2.24. Ciljevi i mjere iz područja „gospodarstvo" 192
2.25. Ciljevi i mjere iz područja „institucije razvojnog upravljanja" 194
2.26. Rang ciljeva po važnosti 196

2.27. Rang ciljeva po integriranosti 197
2.28. Rang ciljeva po vrijednosti 197

III. POGLAVLJE: RAZRADA MJERA

U narednom poglavlju detaljno se razrađuju pojedinačne mjere. U shematiziranim obrascima date su informacije o detaljima mjera, područjima intervencije, odnosno aktivnostima koje proizlaze iz pojedine mjere, procijenjenim iznosima sredstava za realizaciju pojedine mjere kao i okvirnim izvorima financiranja.

U razradi svake pojedine mjere izrađivači su nastojali dati što je moguće detaljniji opis mjere, pozivajući se pri tome i na vezu/integriranost konkretne mjere s mjerama iz drugih ciljeva te s mjerama i ciljevima iz županijskog Regionalnog operativnog programa, koji služi kao svojevrstan okvir svim razvojnim strategijama jedinica lokalne samouprave na području Županije. Naglasak je stavljen na razradu potencijalnih projektnih aktivnosti unutar svake mjere kako bi potencijalni predlagači projekata lakše "prepoznali" mjeru, odnosno cilj na koji se predloženi projekt "naslanja", te kako bi konkretni projekt lakše "pronašao" sredstva iz lokalnih, županijskih, državnih ili donatorskih fondova.

Značajno je naglasiti kako mjera nije projekt, već mjera predstavlja strateški "okvir" unutar kojega se mogu naći brojni projekti, koji nastaju kao plod poduzetničke inicijative, inicijative javne uprave ili privatno-javnog partnerstva. U tom smislu, mjera se realizira ukoliko rezultira projektima i inicijativama, koje je, dugoročno gledajući, nemoguće u cijelosti predvidjeti. Stoga se potencijalni projekti (u smislu aktivnosti nabrojanih u obrascima mjera pod točkom 5) paušalno navode samo ondje gdje je to već izgledno (primjerice kod komunalnog opremanja prostora), a ostali se anticipiraju (kao poželjni u cilju realizacije mjere, odnosno cilja kojem pripadaju). U IV. poglavlju bit će prikazane tablice proračuna, odnosno nastojat će se identificirati barem neki značajniji projekti koji doprinose realizaciji pojedinih mjera te dati procjenu potrebnih sredstava za njihovo financiranje.
Kod procjene iznosa sredstava za financiranje aktivnosti (projekata) unutar pojedinih mjera, kao i mogućih izvora financiranja, izrađivači su konzultirali velik broj izvora. Pri tome, najznačajniji izvor informacija su bili Upravni odjeli Grada Sinja, koji, svaki u svome području imaju najbolji pregled situacije i potreba u Gradu za razdoblje od narednih nekoliko godina.

Uspjeh provedbe mjere/mjera može se pratiti indikatorima postignuća, i to kroz tri, uvjetno rečeno faze; u prvoj fazi se prate indikatori outputa (odnosno proizvodi određene mjere tj. projektne aktivnosti) u drugoj fazi se prate indikatori rezultata mjere (aktivnosti), dok se u trećoj fazi procjenjuje utjecaj rezultata mjere/aktivnosti na određene indikatore razvijenosti. Svaka od navedenih faza ima definiran cilj koji je također u funkciji praćenja sveukupnog uspjeha mjere/a. Kao polazna referenca za procjenu uspjeha provedbe mjere/aktivnosti mogu se koristiti statistički podaci iz godine kad je započeta provedba Strategije. Uspjeh mjere obično se izražava u %, ukoliko i kada je to moguće.
Povratne informacije o rezultatima provođenja mjera i ostvarenju ciljeva, koristit će se kako bi se donijela odluka o eventualnoj modifikaciji i/ili preusmjeravanju mjere/a.

U procesu izrade dokumenta vodilo se računa (na sličan način kao što je to rađeno i kod izrade županijskog Regionalnog operativnog programa) o usklađenosti ciljeva i mjera s tzv. horizontalnim načelima dobre prakse EU-a u lokalnom gospodarskom razvoju. Ova načela razvila su se iz dugog iskustva u bavljenju gospodarskim promjenama na lokalnoj i regionalnoj razini u EU. To su:

- informacijsko društvo
- partnerstvo
- okoliš i
- jednake mogućnosti.

U definiranju i razradi mjera sudjelovali su i članovi partnerske skupine, kao i svi gradski upravni odjeli, čije su prijedloge izrađivači maksimalno nastojali uvažiti i ugraditi u konačnu verziju prijedloga mjera.

Na kraju dokumenta, u dodacima su prezentirani i mogući izvori financiranja (povratnog/bespovratnog) iz kojih se pojedini projekti mogu sufinancirati.

1. Program	**STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM GRADA SINJA**
2. Cilj: 1.	**PODIZANJE KVALITETE I EFIKASNIJE GOSPODARENJE PROMETNOM I ENERGETSKOM INFRASTRUKTUROM**
3. Mjera: 1.1.	**Razvoj lokalne cestovne infrastrukture**
4. Opis mjere	Cestovna mreža jest i u budućnosti će biti važna okosnica svekolikog razvitka Grada. Njom se integrira prostor i Županije i Grada te omogućava lakši i brži protok ljudi i tereta na čitavom području. U svrhu ostvarivanja tog cilja, potrebno je osuvremeniti postojeće županijske i lokalne ceste i izgraditi nove prometnice, posebice lokalne, imajući u vidu ukupnu prometnu infrastrukturu. Današnje stanje cestovne mreže je nezadovoljavajuće, a naglasak je na lošoj mreži prometnica, posebno onih koje prolaze kroz grad i remete unutarnju organizaciju prometovanja. Poseban problem predstavlja dionica državne prometnice kroz središnje naselje Sinj čiji nepovoljan položaj i elementi dovode u pitanje sigurnost odvijanja prometa i lokalnog pučanstva. Također, potrebno je razviti sustav poticanja i upravljanja županijskim i posebice lokalnim cestama, jer to prelazi trenutne financijske mogućnosti Grada. Istodobno, treba razraditi sustav poticanja korištenja javnog gradskog i prigradskog cestovnog prijevoza, dakako u uskoj suradnji sa Županijom i okolnim JLS. Posebno se ističe potreba izgradnja zaobilaznice što bi uvelike rasteretilo središte Grada, smanjilo zagušenje, broj prometnih nesreća sl. Mjera se uklapa u cilj 2., prioritet 5., mjeru 11. ROP-a Splitsko-dalmatinske županije.
5. Aktivnosti	• Izrada programa razvitka cestovne mreže s pratećom suprastrukturom, po mogućnosti unutar integralnog programa razvitka prometne infrastrukture Županije • Izgradnja cestovne infra i suprastrukture sukladno usvojenom programu • Oblikovanje sustava poticanja razvoja lokalnih cestovnih mreža • Razrada sustava poticaja korištenja javnog gradskog i prigradskog cestovnog prijevoza
6. Vrsta potrebne potpore	Osiguranje prostorno-planske dokumentacije, tehničke i stručne pomoći, financijska sredstva, koordinacija i lobiranje na razini nadležnih ministarstava i javnih poduzeća
7. Korisnici	Županija, Grad Sinj, HC, tvrtke u regiji; znanstvene i stručne institucije; stanovništvo
8. Krajnji korisnici	Gospodarstvo i stanovništvo Grada i šire regije

9. Financijski plan 2007. - 2013.	Donator	Združeni javni fondovi	Projektni združeni privatni fondovi	Ukupno (mil.kn)
		19.800.000,00		19.800.000,00

10. Monitoring & procjena pokazatelja

Posredni nivo	Pokazatelj	Izvor podataka	Studijska osnova	Cilj
• Output (Monitoring)	• Duljina, gustoća i struktura cestovne mreže • Broj tvrtki i institucija uključenih u program	- Hrvatske ceste - Županija - Grad Sinj - okolne JLS	Program razvoja cestovne mreže Grada i Županije	Izgradnja i osuvremenjivanje cestovne mreže, uz veću efikasnost i sigurnost prometa
• Rezultat (Monitoring)	• Broj ljudi koji koriste javni prijevoz • Ušteda na vremenu transporta • Povećana dostupnost • Količina prevezenog tereta	- Hrvatske ceste - Županija - Grad Sinj - okolne JLS	Sustav poticaja korištenja javnog gradskog i prigradskog prometa Grada i Županije Dokumentacija i statistike: - Hrvatske Ceste - Županija - Grad Sinj - okolne JLS	Povećanje gospodarskih aktivnosti te standarda života
• Utjecaj (Procjena)	• Povećanje prometa ljudi i tereta	- Hrvatske ceste - Županija	Dokumentacija i statistike:	Uz gospodarski rast,

	• Broj novih radnih mjesta • Povećanje unutar i međužupanijske povezanosti • Poboljšanje stanja okoliša (smanjenje emisije štetnih plinova iz prometa) • Povećanje sigurnosti u prometu (broj nesreća; ozlijeđenih i poginulih; šteta u gospodarstvu)	- Grad Sinj - okolne JLS - Zavod za javno zdravstvo (institucija odgovorna za praćenje kvalitete zraka) - HGK	- Hrvatske ceste - Županije - Grada i okolnih JLS - Zavod za javno zdravstvo (institucija odgovorna za praćenje kvalitete zraka) - HGK	učinjen značajan pomak k ostvarenju društvene i okolišne održivosti razvitka

11. Višestruke teme	
• Okoliš	Koridori i tehnologija u izgradnji, funkcioniranju i održavanju cestovne infra i suprastrukture moraju poštivati europske standarde okoliša. Ostvarenje mjere doprinosi zadovoljavanju zahtjeva prijelaza s individualnog na javni prijevoz.
• Jednake mogućnosti	Odgovarajuća cestovna povezanost omogućit će veću mobilnost i socijalnu integraciju svekolikog stanovništva na području Grada. Prilikom projektiranja prometnica u naseljima treba voditi računa o potrebama invalidnih osoba.
• Informacijsko društvo	Razvoj cestovne infra i supra strukture u pravilu je neutralan prema razvoju informacijskog društva. No, informacijske tehnologije bit će osnova monitoringa i kontrole funkcioniranja sustava.
• Partnerstvo	Ostvarenje mjere zahtijeva, od samog početka, široko i efikasno partnerstvo svih razina, od nacionalne (ministarstva, javna poduzeća, fondovi), preko županijske (Županija, Agencija za regionalni razvoj, fondovi) do lokalne (Grad Sinj, okolni gradovi i općine, tvrtke, stanovništvo), uključivo znanstvene i stručne institucije.

1. Program	**STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM GRADA SINJA**			
2. Cilj: 1.	**PODIZANJE KVALITETE I EFIKASNIJE GOSPODARENJE PROMETNOM I ENERGETSKOM INFRASTRUKTUROM**			
3. Mjera: 1.2.	**Razvoj infrastrukture prometa u mirovanju**			
4. Opis mjere	Povećanje te bolje iskorištavanje raspoloživog prostora za promet u mirovanju, poseban je cilj osiguravanja kvalitetnijeg upravljanja prometnom infrastrukturom. Parkirna mjesta u Gradu postoje, ali nisu dovoljna obzirom na trend povećanja broja vozila i ukupnog volumena prometa. Štoviše, postojeća parkirna mjesta nalaze se na pogrešnim mjestima u prostoru Grada što dovodi do zagušenja prilaznih ulica, zgušnjavanja prometa u tim ulicama i smanjivanja njihove protočnosti Mjera se uklapa u cilj 2., prioritet 5., mjeru 11. ROP-a Splitsko-dalmatinske županije.			
5. Aktivnosti	• Izgradnja novi parkirnih mjesta u samom središtu Grada • Rigoroznije mjere zabrane parkiranja na za to nepredviđenim mjestima i implementacija tih mjera • Podizanje prometne kulture među vozačima			
6. Vrsta potrebne potpore	Osiguranje prostorno-planske dokumentacije, tehničke i stručne pomoći, financijska sredstva, koordinacija i lobiranje na razini nadležnih ministarstava i javnih poduzeća te Županije			
7. Korisnici	Grad Sinj, , okolne JLS, Županija, tvrtke u regiji; znanstvene i stručne institucije			
8. Krajnji korisnici	Gospodarstvo i stanovništvo Grada Sinja i šire regije			
9. Financijski plan 2007. - 2013.	Donator	Združeni javni fondovi	Projektni združeni privatni fondovi	Ukupno (mil.kn)
		Min. 4.000.000,00		Min. 4.000.000,00

10. Monitoring & procjena pokazatelja				
Posredni nivo	Pokazatelj	Izvor podataka	Studijska osnova	Cilj
• Output (Monitoring)	▪ Površina i broj parkirnih mjesta ▪ Zakrčenost prilaznih ulica i putova	- Grad Sinj - Hrvatske Ceste - statistika Županije	Program razvoja cestovne mreže	Izgradnja i efikasnije iskorištavanje infrastrukture u mirovanju, uz veću efikasnost i sigurnost cjelokupnog prometnog sustava
• Rezultat (Monitoring)	▪ Olakšan pristup i prohodnost u središtu Grada ▪ Efikasnija organizacija u prostoru ▪ Intenzivniji dnevni kontakti ▪ Ušteda na vremenu ▪ Direktne privatne investicije (tvrtke i domaćinstva)	- Grad Sinj - Hrvatske Ceste - statistika Županije - HGK		Povećanje stupnja zadovoljenja potreba stanovništva i gospodarskih aktivnosti
• Utjecaj (Procjena)	▪ Poboljšanje pristupačnosti i lakše obavljanje svakodnevnih poslova stanovništva i tvrtki	- Grad Sinj - statistika Županije		Uz porast životnog standarda stanovništva, značajan pomak k ostvarenju društvene i okolišne održivosti razvitka

11. Višestruke teme	
• Okoliš	Tehnologija izgradnje i održavanja infrastrukture u mirovanju mora poštivati europske standarde okoliša. Ostvarenje mjere doprinosi zadovoljavanju zahtjeva racionalnog korištenja prostora.

• Jednake mogućnosti	Odgovarajuća cestovna povezanost i odgovarajući broj i razmještaj parkirnih mjesta u Gradu omogućit će veću mobilnost i socijalnu integraciju svekolikog stanovništva na području Grada. Prilikom projektiranja i reorganiziranja infrastrukture u mirovanju treba voditi računa o potrebama invalidnih osoba.
• Informacijsko društvo	Razvoj infrastrukture u mirovanju u pravilu je neutralan prema razvoju informacijskog društva. No, informacijske tehnologije bit će osnova monitoringa i kontrole funkcioniranja sustava.
• Partnerstvo	Ostvarenje mjere zahtijeva, od samog početka, široko i efikasno partnerstvo svih razina, od nacionalne, a pogotovo županijske i lokalne, uključivo znanstvene i stručne institucije, te stanovništvo i udruge.

1. Program	**STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM GRADA SINJA**
2. Cilj: 1.	**PODIZANJE KVALITETE I EFIKASNIJE GOSPODARENJE PROMETNOM I ENERGETSKOM INFRASTRUKTUROM**
3. Mjera: 1.3.	**Razvoj i rekonstrukcija elektroopskrbne mreže uz efikasnije korištenje energije**
4. Opis mjere	Postojeća elektroenergetska mreža zahtijeva dogradnju i modernizaciju. U cilju sustavnog razvoja elektroopskrbe potrebno je, između ostalog, izmijeniti koncepciju i načina lociranja glavnih opskrbnih elektroprivrednih objekata u neposrednoj blizini općinskih i gradskih središta ili u centru gradskih i općinskih područja, te težiti smanjenju postojećih dugih vodova SN (srednjeg napona) i NN (niskog napona) interpoliranjem većeg broja novih TS VN/SN i TS SN/NN. U pogledu zahtjeva za korištenjem obnovljivih izvora energije, potrebno je dograditi prijenosnu mrežu uključivanjem i tih izvora energije, sukladno Županijskom i nacionalnim programima. Istodobno, treba razraditi sustav poticaja za racionalno korištenje i štednju energije. Mjera se uklapa u cilj 2, prioritet 8, mjere 18 i 19 ROP-a Splitsko-dalmatinske županije.
5. Aktivnosti	• Analiza potreba i mogućnosti, te izrada programa razvoja prijenosne mreže, sukladno programu Županije i HEP-a • Rekonstrukcija i izgradnja potrebne infrastrukture sukladno usvojenom programu • Poticati izvedbu modernijih i postupnu supstituciju zastarjelih potrošačkih instalacija • Obzirom na veliki broj nadzemnih elektroprivrednih, posebno elektrodistribucijskih objekata - treba težiti njihovom kvalitetnijem smještaju i korištenju raspoloživih prostora te primjerenom dizajniranju i uklapanju u okoliš • Oblikovanje sustava poticanja racionalnog korištenja i štednje energije (u dogovoru s okolnim JLS, te Županijom)
6. Vrsta potrebne potpore	Osiguranje prostorno-planske dokumentacije, tehničke i stručne pomoći, financijska sredstva, koordinacija i lobiranje na razini nadležnih ministarstava i javnih poduzeća te Županije
7. Korisnici	Grad Sinj, okolne JLS, Županija, Regionalna razvojna agencija; HEP, tvrtke u regiji; znanstvene i stručne institucije
8. Krajnji korisnici	Gospodarstvo i stanovništvo Grada Sinja i šire regije

9. Financijski plan 2007. - 2013.	Donator	Združeni javni fondovi	Projektni združeni privatni fondovi	Ukupno (mil.kn)
		Cca. 9.100.000,00		Cca. 9.100.000,00

10. Monitoring & procjena pokazatelja

Posredni nivo	Pokazatelj	Izvor podataka	Studijska osnova	Cilj
• Output (Monitoring)	• Veličina i struktura prijenosne mreže • Broj tvrtki i institucija uključenih u program • Broj pilot projekata isufinanciranih projekata	- HEP / ED - Županija - Grad Sinj - okolne JLS - HGK	Program razvoja energetskog sustava Grada i Županije Program razvoja prijenosne mreže	Izgradnja suvremenog i održivog sustava proizvodnje energije
• Rezultat (Monitoring)	• Uštede u korištenju energije (povećanje učinkovitosti upravljanja energijom) • Direktne privatne investicije (tvrtke i domaćinstva)	- HEP / ED - Županija - Grad Sinj - okolne JLS - HGK	Sustav poticaja racionalnog korištenja energije Grada i Županije Dokumentacija i statistike: - HEP / ED - Županije - Grada i okolnih JLS - HGK	Povećanje gospodarskih aktivnosti te standarda života i rada stanovništva
• Utjecaj (Procjena)	• Broj novih radnih mjesta • Poboljšanje životnog standarda	- HEP / ED - Županija - Grad Sinj - okolne JLS	Dokumentacija i statistike: - HEP / ED - Županije	Uz gospodarski rast, učinjen značajan pomak k

	stanovništva	- HGK	- Grada i okolnih JLS - HGK	ostvarenju društvene i okolišne održivosti razvitka

11. Višestruke teme	
• Okoliš	Tehnologija izgradnje i održavanja prijenosne mreže mora poštivati europske standarde okoliša. Ostvarenje mjere doprinosi zadovoljavanju zahtjeva racionalnog prijenosa, korištenja i štednje energije.
• Jednake mogućnosti	Kompletiranje i osuvremenjivanje prijenosne mreže stvorit će preduvjete bržeg razvoja i povećanja životnog standarda na cjelokupnom području Grada i šire regije.
• Informacijsko društvo	Razvoj prijenosne mreže u pravilu je neutralan prema razvoju informacijskog društva. No, informacijske tehnologije bit će osnova monitoringa i kontrole funkcioniranja sustava.
• Partnerstvo	Ostvarenje mjere zahtijeva, od samog početka, široko i efikasno partnerstvo svih razina, od nacionalne (ministarstva, javna poduzeća, fondovi), preko županijske (Županija, Agencija za regionalni razvoj, fondovi) do lokalne (Grad Sinj i okolne JLS, tvrtke), uključivo znanstvene i stručne institucije, te stanovništvo i udruge.

1. Program	**STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM GRADA SINJA**
2. Cilj: 2.	**RAZVOJ I PODIZANJE KVALITETE USLUGA I SIGURNOSTI VODOOPSKRBNOG SUSTAVA, SUSTAVA ODVODNJE I SUSTAVA ZAŠTITE OD BUJIČNIH VODA**
3. Mjera: 2.1.	**Dovršenje izgradnje sekundarne mreže vodoopskrbe i priključenje korisnika na vodoopskrbnu mrežu**
4. Opis mjere	Ovom se mjerom ostvaruje jedan od osnovnih preduvjeta održivog razvitka i suvremenog standarda života stanovništva, a to je opskrba pitkom vodom svih stanovnika i naselja Grada. Pri tome Grad mora imati aktivnu ulogu u smislu organizacijske, tehničke i eventualno financijske podrške, posebice u fazi priključivanja korisnika (kućanstava) na mrežu. Nadalje, Grad se mora uključiti u sve programe na županijskoj razini u pogledu vodoopskrbe i zaštite vodnih resursa. Mjera se uklapa u cilj 2, prioritet 6, mjeru 14 ROP-a Splitsko-dalmatinske županije.
5. Aktivnosti	• Izrada programa priključivanja korisnika na mrežu • Dovršenje sustava u izgradnji i rekonstrukcija postojećih vodoopskrbnih sustava • Uključivanje u županijske programe korištenja vodnih resursa, korištenja alternativnih tehnika u vodoopskrbi te razvoja vodozaštitnih zona • Uključivanje u razvoj sustava efikasnog upravljanja i gospodarenja sustavima vodoopskrbe, kao i vodozaštitnim zonama na županijskoj razini
6. Vrsta potrebne potpore	Osiguranje prostorno-planske dokumentacije, tehničke i stručne pomoći, financijska sredstva, koordinacija i lobiranje na razini nadležnih ministarstava i javnih poduzeća, te Županije
7. Korisnici	Grad Sinj, Županija, Regionalna razvojna agencija; Hrvatske vode, Vodovod i kanalizacija Split; tvrtke u regiji; znanstvene i stručne institucije
8. Krajnji korisnici	Gospodarstvo i stanovništvo Grada i šire regije

9. Financijski plan 2007. - 2013.	Donator	Združeni javni fondovi	Projektni združeni privatni fondovi	Ukupno (mil.kn)
		38.300.000,00		38.300.000,00

10. Monitoring & procjena pokazatelja

Posredni nivo	Pokazatelj	Izvor podataka	Studijska osnova	Cilj
• Output (Monitoring)	▪ Kvaliteta vodoopskrbnog sustava ▪ Broj alternativnih vodoopskrbnih sustava ▪ Veličina uređenih i kontroliranih vodozaštitnih područja ▪ Broj tvrtki i institucija uključenih u program ▪ Broj pilot projekata i sufinanciranih projekata	- Hrvatske vode - Vodovod i kanalizacija Split - Grad Sinj - okolne JLS - HGK	Program korištenja vodnih resursa Županije Županijski Program korištenja alternativnih tehnika u vodoopskrbi Studija i program razvoja vodozaštitnih zona	Izgradnja suvremenog i održivog sustava vodoopskrbe
• Rezultat (Monitoring)	▪ Broj stanovnika obuhvaćen vodoopskrbnim sustavima ▪ Racionalnije korištenje vodnih resursa ▪ Smanjenje troškova po osnovi vodnih resursa ▪ Smanjenje gubitka vode u sustavu ▪ Direktne privatne	- Hrvatske vode - Vodovod i kanalizacija Split - Županija - Grad Sinj - okolne JLS - HGK	Sustav gospodarenja vodoopskrbnim sustavima Sustav poticanja korištenja alternativnih tehnika u vodoopskrbi Dokumentacija i statistike:	Povećanje gospodarskih aktivnosti te standarda života i rada stanovništva

	investicije (tvrtke idomaćinstva)		- Hrvatske vode - Vodovod i kanalizacija Split - Županija - Grad Sinj - okolne JLS - HGK	
• Utjecaj (Procjena)	▪ Broj novih radnih mjesta ▪ Poboljšanje stanja okoliša (racionalnije korištenje i zaštita vodnih resursa)	- Hrvatske vode - Vodovod i kanalizacija Split - Županija - Grad Sinj - okolne JLS - HGK	Dokumentacija i statistike: - Hrvatske vode - Vodovod i kanalizacija Split - Županija - Grad Sinj - okolne JLS - HGK	Uz porast životnog standarda stanovništva, značajan pomak k ostvarenju društvene i okolišne održivosti razvitka

11. Višestruke teme	
• Okoliš	Ostvarenje ove mjere osigurava racionalnije korištenje i zaštitu vodnih resursa.
• Jednake mogućnosti	Kompletiranjem vodoopskrbnih sustava, kao i uvođenjem novih tehnika u vodoopskrbi, omogućava se veći životni standard svih stanovnika područja Grada.
• Informacijsko društvo	Razvoj vodoopskrbnih sustava u pravilu je neutralan prema razvoju informacijskog društva. No, informacijske tehnologije osnova su funkcioniranja, monitoringa i kontrole funkcioniranja sustava.
• Partnerstvo	Ostvarenje mjere zahtijeva, od samog početka, široko i efikasno partnerstvo svih razina, od nacionalne (ministarstva, javna poduzeća, fondovi), preko županijske (Županija, Agencija za regionalni razvoj) do lokalne (Grad Sinj, komunalna poduzeća u vodoopskrbi, tvrtke, stanovništvo), uključivo znanstvene i stručne institucije i udruge.

1. Program	**STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM GRADA SINJA**
2. Cilj: 2.	**RAZVOJ I PODIZANJE KVALITETE USLUGA I SIGURNOSTI VODOOPSKRBNOG SUSTAVA, SUSTAVA ODVODNJE I SUSTAVA ZAŠTITE OD BUJIČNIH VODA**
3. Mjera: 2.2.	**Izgradnja sekundarne mreže odvodnje i priključenje korisnika na sustav odvodnje**
4. Opis mjere	Postojeće stanje u odvodnji je takvo da je tek oko 40% domaćinstava obuhvaćeno sustavom, a ostatak je vezan otvorene recipijente (potoci, Cetina...) te za (mahom propusne) septičke jame. Nadalje, treba riješiti problem priključivanja postojeće mreže na sustav u izgradnji, te konačno riješiti pitanje priključaka krajnjih korisnika, poglavito kućanstava. Konačno, treba ispitati mogućnosti i efikasnost primjene novih alternativnih rješenja odvodnje. Sve aktivnosti moraju se koordinirati s Hrvatskim vodama, Vodovodom i kanalizacijom Split, te Županijom. No, od Grada se očekuje posebno aktivna uloga u osmišljavanju programa i procesa priključivanja krajnjih korisnika. Mjera se uklapa u cilj 2, prioritet 6, mjeru 15 ROP-a Splitsko-dalmatinske županije.
5. Aktivnosti	• Analiza potreba i program razvitka sustava odvodnje • Dovršenje izgradnje primarnog i sekundarnog sustava odvodnje • Priključivanje krajnjih korisnika na mrežu • Sanacija septičkih jama • Korištenje alternativnih tehnika odvodnje sukladno programu • Razrada sustava poticanja korištenja alternativnih sustava odvodnje • Razvoj sustava efikasnog upravljanja i gospodarenja sustavima odvodnje
6. Vrsta potrebne potpore	Osiguranje prostorno-planske dokumentacije, tehničke i stručne pomoći, financijska sredstva, koordinacija i lobiranje na razini nadležnih ministarstava i javnih poduzeća, te Županije
7. Korisnici	Grad Sinj, Županija i okolne JLS, Agencija za regionalni razvoj; Hrvatske vode; Vodovod i kanalizacija Split, tvrtke na širem području Grada; znanstvene i stručne institucije
8. Krajnji korisnici	Gospodarstvo i stanovništvo Grada i šire regije

9. Financijski plan 2007. - 2013.	Donator	Združeni javni fondovi	Projektni združeni privatni fondovi	Ukupno (mil.kn)
		15.000.000,00		15.000.000,00

10. Monitoring & procjena pokazatelja

Posredni nivo	Pokazatelj	Izvor podataka	Studijska osnova	Cilj
• Output (Monitoring)	▪ Izgrađen sustav odvodnje ▪ Broj ugrađenih pročišćivača ▪ Broj alternativnih sustava odvodnje ▪ Količina (%) otpadnih voda obuhvaćena sustavima odvodnje i pročišćavanja ▪ Broj tvrtki i institucija uključenih u program ▪ Broj pilot projekata i sufinanciranih projekata	- Hrvatske vode - Vodovod i kanalizacija Split - Županija - Grad Sinj - HGK	Program razvoja sustava odvodnje Županije i Grada Program korištenja alternativnih tehnika u odvodnji Županije i Grada	Izgradnja suvremenog i održivog sustava odvodnje
• Rezultat (Monitoring)	▪ Broj stanovnika obuhvaćen sustavima odvodnje ▪ Broj kućanstava/ postrojenja/ zona s alternativnim sustavima odvodnje ▪ Smanjenje troškova po osnovi izgradnje i održavanja sustava	- Hrvatske vode - Vodovod i kanalizacija Split - Županija - Grad Sinj - HGK	Sustav gospodarenja sustavima odvodnje Županije i Grada Sustav poticanja korištenja alternativnih tehnika u odvodnji Županije	Povećanje gospodarskih aktivnosti te standarda života i rada stanovništva

	odvodnje ▪ Smanjenje onečišćenja okoliša po osnovi smanjenja efluenata otpadnih voda ▪ Direktne privatne investicije (tvrtke i domaćinstva)		i Grada Dokumentacija i statistike: - Hrvatske vode - Vodovod i kanalizacija Split - Županija - Grad Sinj - HGK	
• Utjecaj (Procjena)	▪ Broj novih radnih mjesta ▪ Poboljšanje stanja okoliša (tla, vode, mora) ▪ Poboljšanje kvalitete života	- Hrvatske vode - Vodovod i kanalizacija Split - Županija - Grad Sinj - HGK - HZZ	Dokumentacija i statistike: - Hrvatske vode - Vodovod i kanalizacija Split - Županija - Grad Sinj - HGK - HZZ	Uz porast životnog standarda stanovništva, značajan pomak k ostvarenju društvene i okolišne održivosti
11. Višestruke teme				
• Okoliš	Tehnologija izgradnje, funkcioniranje i održavanja sustava odvodnje mora poštivati europske standarde okoliša. Ostvarenje mjere doprinosi zadovoljavanju zahtjeva smanjenje emisije efluenata iz otpadnih voda u tlo, vodu i more.			
• Jednake mogućnosti	Kompletiranjem sustava odvodnje, kao i uvođenjem novih tehnika u odvodnji, omogućava se veći životni standard svih stanovnika Grada, posebice onih u udaljenim područjima.			
• Informacijsko društvo	Razvoj sustava odvodnje u pravilu je neutralan prema razvoju informacijskog društva. No, informacijske tehnologije osnova su funkcioniranja, monitoringa i kontrole funkcioniranja sustava.			
• Partnerstvo	Ostvarenje mjere zahtijeva, od samog početka, široko i efikasno partnerstvo svih razina, od nacionalne (ministarstva, javna poduzeća, fondovi), preko županijske (Županija, Agencija za regionalni razvoj) do lokalne (Grad Sinj i okolne JLS, Vodovod i kanalizacija Split, tvrtke, stanovništvo), uključivo znanstvene i stručne institucije i udruge.			

1. Program	**STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM GRADA SINJA**
2. Cilj: 2.	**RAZVOJ I PODIZANJE KVALITETE USLUGA I SIGURNOSTI VODOOPSKRBNOG SUSTAVA, SUSTAVA ODVODNJE I SUSTAVA ZAŠTITE OD BUJIČNIH VODA**
3. Mjera: 2.3.	**Dovršenje sustava zaštite od bujičnih voda**
4. Opis mjere	Na području Grada potrebno je dovršiti i dijelom osuvremeniti postojeći sustav zaštite od bujičnih voda. Bujične tokove urediti u dogovoru sa Hrvatskim vodama. Bujični tokovi u naseljenim dijelovima Grada, uglavnom su pod kontrolom, ali bi trebalo osuvremeniti postojeća rješenja. Mjera se uklapa u cilj 2, prioritet 6, mjeru 15 ROP-a Splitsko-dalmatinske županije.
5. Aktivnosti	• Izrada programa dovršenja izgradnje i osuvremenjivanja postojećeg sustava zaštite od voda • Dovršenje izgradnje sustava zaštite od voda • Modernizacija postojećeg sustava zaštite od voda (posebice u naseljima) • Povezivanje sa sustavom odvodnje • Razvoj sustava efikasnog upravljanja i gospodarenja sustavima zaštite od voda
6. Vrsta potrebne potpore	Osiguranje prostorno-planske dokumentacije, tehničke i stručne pomoći, financijska sredstva, koordinacija i lobiranje na razini nadležnih ministarstava i javnih poduzeća, te Županije
7. Korisnici	Grad Sinj, Županija i okolne JLS, Agencija za regionalni razvoj; Hrvatske vode, tvrtke na širem području Grada; znanstvene i stručne institucije
8. Krajnji korisnici	Gospodarstvo i stanovništvo Grada i šire regije

9. Financijski plan 2007. - 2013.	Donator	Združeni javni fondovi	Projektni združeni privatni fondovi	Ukupno (mil.kn)
		5.000.000,00		5.000.000,00

10. Monitoring & procjena pokazatelja

Posredni nivo	Pokazatelj	Izvor podataka	Studijska osnova	Cilj
• Output (Monitoring)	▪ Izgrađen sustav zaštite od voda ▪ Sustav zaštite od voda sinhroniziran sa sustavom odvodnje ▪ Količina (%) oborinskih i bujičnih voda obuhvaćena sustavom ▪ Duljina rekonstruiranih i osuvremenjenih kanala za prihvat bujičnih voda	- Hrvatske vode - Hrvatske šume - Vodovod i kanalizacija Split - Županija - Grad Sinj - HGK	Program razvoja sustava odvodnje Županije i Grada Program dovršenja i izgradnje sustava zaštite od voda Grada i Hrvatskih voda	Izgradnja suvremenog i održivog sustava zaštite od voda
• Rezultat (Monitoring)	▪ Broj i količina bujica obuhvaćenih sustavima odvodnje ▪ Smanjenje troškova po osnovi sanacije šteta u gospodarstvu i domaćinstvima ▪ Smanjenje onečišćenja okoliša po osnovi smanjenja efluenata bujičnih i oborinskih voda ▪ Direktne privatne investicije (tvrtke i domaćinstva)	- Hrvatske vode - Hrvatske šume - Vodovod i kanalizacija Split - Županija - Grad Sinj - HGK	Sustav gospodarenja sustavima odvodnje Županije i Grada Program dovršenja i izgradnje sustava zaštite od voda Grada i Hrvatskih voda Dokumentacija i statistike: - Hrvatske vode - Hrvatske šume - Vodovod i kanalizacija Split	Povećanje gospodarskih aktivnosti te standarda života i rada stanovništva

			- Županija - Grad Sinj - HGK	
• Utjecaj (Procjena)	▪ Poboljšanje stanja okoliša (tla, vode, mora) ▪ Poboljšanje kvalitete života ▪ Poboljšanje sigurnosti u prometu	- Hrvatske vode - Hrvatske šume - Vodovod i kanalizacija Split - Županija - Grad Sinj - HGK	Dokumentacija i statistike: - Hrvatske vode - Hrvatske šume - Vodovod i kanalizacija Split - Županija - Grad Sinj - HGK	Uz porast životnog standarda stanovništva, značajan pomak k ostvarenju društvene i okolišne održivosti
11. Višestruke teme				
• Okoliš	Tehnologija izgradnje, funkcioniranje i održavanja sustava zaštite od voda mora poštivati europske standarde okoliša. Ostvarenje mjere doprinosi zadovoljavanju zahtjeva smanjenje emisije efluenata iz oborinskih i bujičnih voda u tlo, vodu i more.			
• Jednake mogućnosti	Kompletiranjem sustava zaštite od voda, omogućava se veći životni standard svih stanovnika Grada.			
• Informacijsko društvo	Razvoj sustava zaštite od voda u pravilu je neutralan prema razvoju informacijskog društva.			
• Partnerstvo	Ostvarenje mjere zahtijeva, od samog početka, široko i efikasno partnerstvo svih razina, od nacionalne (ministarstva, javna poduzeća, fondovi), preko županijske (Županija, Agencija za regionalni razvoj) do lokalne (Grad Sinj i okolne JLS, tvrtke, stanovništvo), uključivo znanstvene i stručne institucije i udruge.			

1. Program	**STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM GRADA SINJA**
2. Cilj: 3.	**PODIZANJE KVALITETE GOSPODARENJA PROSTOROM I UČINKOVITOSTI ZAŠTITE OKOLIŠA**
3. Mjera: 3.1.	**Osmišljavanje koncepta razvitka u prostoru i uređenje planske dokumentacije**
4. Opis mjere	Analiza stanja je ukazala da je prostor u dosadašnjem razvoju relativno dobro sačuvan i da je bila dosta uspješna urbanistička disciplina. Naime bespravna gradnja je neznatna i uglavnom se odnosi na prigradska naselja. Ona se javlja na prostorima koji pripadaju polju i poljoprivredi i u tom smislu su opasan presedan za spontano eksploatiranje polja kao podesnog prostora za stambenu izgradnju. Ipak, niz detaljnijih prostornih planova nije izrađen, a ne primjenjuje se ni strateška procjena utjecaja na okoliš. Katastar i zemljišnik nisu usklađeni, neriješeni su vlasnički odnosi nad nekretninama na prostoru Grada. Stoga se ovom mjerom želi osmisliti novi, dugoročni koncept razvoja u prostoru, uskladiti postojeća planska dokumentacija i izraditi nedostajuća, uz aktivno sudjelovanje lokalne zajednice, udruga i gospodarstva. Mjera se uklapa u cilj 1, prioritet 4, podmjeru 8.1. te u cilj 2, prioritet 9, mjere 20 i 21 ROP-a Splitsko-dalmatinske županije.
5. Aktivnosti	• Osmišljavanje novog dugoročnog koncepta razvitka u prostoru • Izrada programa izrade i provedbe, te permanentnog osuvremenjivanja i usklađivanja prostorno-planske dokumentacije u koordinaciji sa Županijom • Preispitivanje postojeće prostorno-planske dokumentacije • Izrada nedostajućih detaljnijih prostornih planova • Organizacija prostorno-planske dokumentacije u GIS baze podataka • Uvođenje novih, strožih kriterija korištenja prostora • Sređivanja katastra i zemljišnih knjiga u okviru odgovarajućeg nacionalnog programa, a sukladno razvojnim (gospodarskim) prioritetima Grada i Županije • Internet servis za građane i investitore za uvid/pregled prostorno-planske dokumentacije • Izrada strateških procjena utjecaja na okoliš kod svih razvojnih programa
6. Vrsta potrebne potpore	Stručna, tehnička, organizacijska i financijska potpora
7. Korisnici	Grad Sinj, zavodi i odjeli za prostorno planiranje Grada i Županije, Agencija za regionalni razvoj, Konzervatorski odjel Županije; Državna geodetska uprava; Općinski sud (zemljišnik)
8. Krajnji korisnici	Gospodarstvo i stanovništvo Grada i šire regije, investitori

9. Financijski plan 2007. - 2013.	Donator	Združeni javni fondovi	Projektni združeni privatni fondovi	Ukupno (mil.kn)
		1.000.000,00		1.000.000,00

10. Monitoring & procjena pokazatelja

Posredni nivo	Pokazatelj	Izvor podataka	Studijska osnova	Cilj
• Output (Monitoring)	▪ Program izrade i provedbe prostornih planova ▪ Preispitana postojeća prostorno-planska dokumentacija ▪ Prostorni planovi poštuju kriterije nosivog kapaciteta, socijalne i ekološke održivosti ▪ Površina Grada sa sređenim katastrom i zemljišnim knjigama ▪ Uspostavljen internet servis za pregled prostorno-planskih, katastarskih dokumenata te zemljišnih knjiga	- Grad Sinj - Županija - Općinski sud - Državna geodetska uprava	Strategija prostornog razvitka Županije Dugoročni koncept razvitka u prostoru Grada Nacionalni program uređenja katastra i zemljišnika	Novim konceptom spriječiti devastaciju prostora i svekolike ugroze okoliša i zdravlja stanovništva

• Rezultat (Monitoring)	▪ Izrađeni nedostajući detaljniji prostorni planovi ▪ Smanjenje broja "crnih točaka" u prostoru ▪ Vrijednost novih ulaganja ▪ Broj pretraživanja Internet servisa ▪ Smanjenje broja bespravno sagrađenih objekata ▪ Broj i kvaliteta studija procjena utjecaja na okoliš ▪ Broj i intenzitet aktivnog uključivanja lokalne zajednice u proces donošenja i provođenja prostornih planova	- Županijski zavod za prostorno planiranje - Županija - potporne institucije na razini Županije i Grada - Grad Sinj - HGK	Strategija prostornog razvitka Županije Dugoročni koncept razvitka u prostoru Grada Program izrade i provedbe prostornih planova Dokumentacija i statistike: - Županijski zavod za prostorno planiranje - Županija - potporne institucije na razini Županije i Grada - Grad Sinj - HGK	Racionalno korištenje prostora tj. razmještaj sadržaja u prostoru uz očuvanje okoliša
• Utjecaj (Procjena)	▪ Broj novo zaposlenih ▪ Stopa rasta gospodarstva ▪ Povećana kvaliteta života i stanovanja ▪ Aktivni odnos lokalne zajednice prema prostoru i razvoju ▪ Smanjenje onečišćenja okoliša ▪ Održivi gospodarski razvoj	- Grad Sinj - Županijski zavod za prostorno planiranje - Županija - Sustav monitoringa okoliša Županije i Grada - HGK	Dokumentacija i Statistike: - Grad Sinj - Županijski zavod za prostorno planiranje - Županija - Sustav monitoringa okoliša Županije i Grada - HGK	Implementirana nova koncepcija prostornog razvitka Grada u skladu s razvojnom koncepcijom Grada i Županije, uz brži gospodarski rast
11. Višestruke teme				
• Okoliš	Realizacija svih aktivnosti unutar ove mjere rezultirat će boljim očuvanjem i unaprjeđenjem okoliša u cjelini.			
• Jednake mogućnosti	Nova koncepcija razvoja u prostoru Grada Sinja ima za cilj, između ostaloga, uključenje svih dijelova prostora Grada u život i gospodarske aktivnosti Grada i Županije, uz povećanje socijalne kohezije.			
• Informacijsko društvo	Ova je mjera u pravilu neutralna na razvoj informacijskog društva, ali njena realizacija podrazumijeva primjenu suvremenih informacijskih tehnologija.			
• Partnerstvo	Mjera se može ostvariti samo aktivnom suradnjom Grada Sinja, Županije i lokalne zajednice, nadležnih institucija, te tvrtki i udruga civilnog društva.			

1. Program	**STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM GRADA SINJA**
2. Cilj: 3.	**PODIZANJE KVALITETE GOSPODARENJA PROSTOROM I UČINKOVITOSTI ZAŠTITE OKOLIŠA**
3. Mjera: 3.2.	**Unapjređenje očuvanja i gospodarenja okolišem**
4. Opis mjere	Postojanje sustava monitoringa okoliša kao i programa zaštite okoliša nužna je pretpostavka funkcioniranja sustava zaštite okoliša s jedne strane, te sustava intervencija u okoliš (slučaj ekoloških akcidenata), s druge strane. Ovdje je svakako značajno istaknuti i nužnost koordinacije sa Županijom, odnosno sukladnosti djelovanja Grada prema županijskim programima. Održivo korištenje prirodnih resursa uz povećanje gospodarskih aktivnosti, i to onih okolišu prihvatljivih, teško se realizira bez implementacije sustava poticaja i potpora takvoj poslovnoj orijentaciji i načinu života stanovništva. Stoga je nužno razraditi i implementirati takav sustav, makar ne bio u svim segmentima podržan i važećim mjerama ekonomske i razvojne politike na nacionalnoj razini (dakle, zasnovan je uglavnom na županijskoj i gradskoj razvojnoj strategiji i fondovima). *Napomena: Potpuna učinkovitost ovog sustava potpora moguća je tek promjenom Zakona o financiranju lokalne i regionalne samouprave, te je stoga ostvarenje i ove mjere povezano s inicijativom za promjenom zakonske regulative u području financiranja (ROP Splitsko-dalmatinske županije, prioritet 13, mjera 35).* Ova se mjera uklapa u cilj 2., prioritet 9., mjere 21., 22. i 23., te cilj 4., prioritet 13., mjera 36. ROP-a Splitsko-dalmatinske županije.
5. Aktivnosti	• Analiza stanja i izrada programa monitoringa okoliša • Izgradnja sustava monitoringa okoliša • Izrada projekta informacijskog sustava okoliša • Izgradnja integriranog informacijskog sustava okoliša • Razrada sustava upravljanja informacijskim i sustavom monitoringa • Analiza postojećeg stanja okoliša i zaštite okoliša • Izrađen katastar prirodnih resursa • Izrada programa zaštite okoliša • Provedba programa zaštite okoliša • Analiza postojećeg stanja i glede ekološki i društveno odgovornog ponašanja i rada gospodarstvenika i poticanje ekološki odgovornog ponašanja • Izrada studije mogućnosti i programa realizacije sustava poticaja i potpore održivog korištenja prirodnih resursa i okoliša u cjelini • Praćenje troškova i učinaka programa
6. Vrsta potrebne potpore	Stručna, tehnička, organizacijska i financijska
7. Korisnici	Grad Sinj, Županija, relevantne znanstvene i stručne institucije Županije, Agencija za regionalni razvoj
8. Krajnji korisnici	Grad Sinj; Županija; Sveučilište i druge institucije u području okoliša; gospodarstvo, stanovništvo i civilne udruge Grada i šire regije

9. Financijski plan 2007. - 2013.	Donator	Združeni javni fondovi	Projektni združeni privatni fondovi	Ukupno (mil.kn)
	Moguća participacija donatora	25.350.000,00-55.350.000,00		25.350.000,00-55.350.000,00

10. Monitoring & procjena pokazatelja

Posredni nivo	Pokazatelj	Izvor podataka	Studijska osnova	Cilj
• Output (Monitoring)	▪ Izgrađen sustav monitoringa u funkciji ▪ Izgrađen i integriran informacijski sustav okoliša ▪ Izgrađen sustav zaštite okoliša u funkciji ▪ Izrađen katastar prirodnih resursa ▪ Broj tvrtki, institucija iudruga uključenih u	- Grad Sinj - Županija - involvirane institucije	Program monitoringa okoliša Županije i Grada Program izgradnje informacijskog sustava okoliša Županije i Grada Program potpore Županije i Grada	Stvaranje osnovnih preduvjeta funkcioniranja sustava praćenja stanja, unaprjeđenja i zaštite okoliša

	program ▪ Broj pilot projekata ▪ Izgrađen sustav potpore ▪ Izrađen sustav praćenja rezultata programa ▪ Broj tvrtki korisnika potpora			
• Rezultat (Monitoring)	▪ Redovito praćenje pokazatelja stanja okoliša ▪ Broj intervencija u okoliš po osnovi podataka iz sustava ▪ Uštede po osnovi smanjenja troškova sanacije onečišćenja ▪ Površina zaštićenih područja ▪ Broj zaštićenih i očuvanih staništa i vrsta ▪ Očuvani prirodni resursi (uštede po osnovi boljeg gospodarenja) ▪ Uštede u potrošnji energije ▪ Uštede u gospodarstvu usljed boljeg gospodarenja resursima ▪ Broj novih proizvoda ▪ Broj poduzeća i proizvoda s ekološkim znakom i certifikatom ▪ Stupanj zadovoljstva kvalitetom života	- Grad Sinj - Županija - involvirane institucije	Informacijski sustav okoliša Županije i Grada Sustav monitoringa okoliša Županije i Grada Program potpore Županije i Grada Dokumentacija i statistike: - Grad Sinj - Županija - involvirane institucije	Stanje u okolišu se redovito prati, što omogućuje ne samo sanacije nastalih onečišćenja, već preventivno djelovanje u okolišu. Prestrukturiranje gospodarstva u okolišu prihvatljive djelatnosti.
• Utjecaj (Procjena)	▪ Povećanje životnog standarda stanovništva ▪ Povećanje kvalitete i vrijednosti okoliša ▪ Povećanje zaposlenosti ▪ Diverzifikacija proizvodnje ▪ Porast prodaje ekološki proizvedenih proizvoda ▪ Stopa rasta gospodarstva ▪ Povećanje dodane vrijednosti	- Grad Sinj - Županija - involvirane institucije	Dokumentacija i statistike: - Grad Sinj - Županija - involvirane institucije	Stvarno postizanje održivog razvitka uz konkurentnu proizvodnju, podizanje životnog standarda, očuvanje i zaštitu okoliša
11. Višestruke teme				
• Okoliš	Realizacija svih aktivnosti unutar ove mjere rezultirat će boljim očuvanjem i unaprjeđenjem okoliša u cjelini.			
• Jednake mogućnosti	Mjera je neutralna u odnosu na ovo načelu, osim u pogledu stvaranja pretpostavki podizanja životnog standarda na čitavom području Grada, što predstavlja značajan pomak posebice u do sada ekološki ugroženim prostorima.			
• Informacijsko društvo	Ova je mjera u pravilu neutralna na razvoj informacijskog društva, ali njena realizacija podrazumijeva primjenu suvremenih informacijskih tehnologija.			
• Partnerstvo	Mjera se može ostvariti samo aktivnom suradnjom Županije, Agencije za regionalni razvoj, Grada Sinj, lokalne zajednice, tvrtki, znanstvenih i stručnih institucija te udruga civilnog društva.			

1. Program	**STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM GRADA SINJA**
2. Cilj: 4.	**PODIZANJE KVALITETE ŽIVOTA I DRUŠTVENOG STANDARDA STANOVNIŠTVA**
3. Mjera: 4.1.	Poboljšanje skrbi o zdravlju stanovništva
4. Opis mjere	Zdravlje stanovništva je bitan čimbenik svake uspješne sredine pa tako i grada Sinja. Razina zdravstvene skrbi grada Sinja bi mogla biti bolja nego što jeste uz određena unapređenja na području planiranja, organizacije, menadžmenta i financiranja. Ova se mjera uklapa u cilj 3., prioritet 12., mjera 30, ROP-a Splitsko-dalmatinske županije.
5. Aktivnosti	• Poticanje akcija sustavnog praćenja zdravlja stanovnika grada Sinja • Ustrojiti sustav prevencije kao temeljni oblik borbe protiv nastajanja bolesnih stanja • Promicanje zdravog načina života i preventive bolesti • Inicirati formiranje udruge svih zdravstvenih radnika grada Sinja sa ciljem koordinacije zdravstvenih aktivnosti i postizanja minimuma kvalitete u javnom i privatnom sektoru • Definirati one grane sekundarne i tercijarne medicinske zaštite koje bi trebalo snažnije razviti na području grada • Podizanje kvalitete postojećih zdravstvenih ustanova • Poticanje otvaranja novih objekata zdravstvene zaštite
6. Vrsta potrebne potpore	Sufinanciranje projekta ulaganja u infrastrukturu i podizanje kvalitete usluga. Povezivanje glavnih subjekata.
7. Korisnici	Grad Sinj, subjekti u zdravstvu
8. Krajnji korisnici	Gospodarstvo i stanovništvo grada i šire regije

9. Financijski plan 2007. - 2013.	Donator	Združeni javni fondovi	Projektni združeni privatni fondovi	Ukupno (mil.kn)
	Moguća participacija donatora	Očekuje se pretežito sudjelovanje javnih fondova		Nije data okvirna procjena

10. Monitoring & procjena pokazatelja

Posredni nivo	Pokazatelj	Izvor podataka	Studijska osnova	Cilj
• Output (Monitoring)	▪ Ulaganja u modernizaciju i opremanje zdravstvenih ustanova ▪ Broj novih objekata u zdravstvu ▪ Broj liječnika po stanovniku ▪ Struktura specijalističkih zdravstvenih usluga	- Grad Sinj - Županija - DZS - Zavod za javno zdravstvo	Studija o potrebama grada Sinja	Unaprijediti zdravstvenu zaštitu stanovništva
• Rezultat (Monitoring)	▪ Broj korisnika zdravstvenih usluga ▪ Broj rano dijagnosticiranih i izliječenih bolesti	- Grad Sinj - Županija - DZS - Zavod za javno zdravstvo	Dokumentacija i statistike: - Grad Sinj - Županija - Zavod za javno zdravstvo - DZS	Prevencija i kvalitetno liječenje bolesti
• Utjecaj (Procjena)	▪ Bolje zdravstveno stanje stanovništva (smanjenje bolovanja) ▪ Dulji životni vijek stanovništva ▪ Veće iskazano zadovoljstvo građana	- Grad Sinj - DZS	Dokumentacija i statistike: - Grad Sinj - Županija - MZOŠ - DZS - HGK	Povećanje kvalitete življenja

11. Višestruke teme	
• Okoliš	Vitalno stanovništvo omogućuju razvitak gospodarstva sa sve većim nematerijalnim udjelom u vrijednosti proizvoda, a time sve manjim opterećenjem za okoliš.
• Jednake mogućnosti	U mjeru su ugrađena načela jednakosti šansi pristupa zdravstvenoj njezi.
• Informacijsko društvo	U civilnom društvu je nužna sprega suvremenih dostignuća u poboljšanju uvjeta života.
• Partnerstvo	Kroz partnerstvo sa privatnim subjektima potiče se konkurentnost i jača društveni standard u gradu Sinju i šire.

1. Program	**STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM GRADA SINJA**			
2. Cilj: 4.	**PODIZANJE KVALITETE ŽIVOTA I DRUŠTVENOG STANDARDA STANOVNIŠTVA**			
3. Mjera: 4.2.	Podizanje kapaciteta i kvalitete usluga socijalne skrbi			
4. Opis mjere	Studija je naglasila nedostatak ustanova socijalne skrbi kao i izvaninstitucionalnih oblika socijalne skrbi (npr. pomoć starijim osobama u vlastitim domaćinstvima). Stoga je nužno utvrditi stvarne potrebe Grada i njegove okolice za takvim ustanovama, te temeljem dobivenih rezultata pristupiti izgradnji objekata odnosno rješevanju problema socijale kroz razne vaninstitucionalne oblike. Ova se mjera uklapa u cilj 3., prioritet 12., mjera 31, ROP-a Splitsko-dalmatinske županije.			
5. Aktivnosti	• Izrada studije o potrebama grada u segmentu socijalne skrbi (procjena potrebnih usluga, kapaciteta, projekcija zapošljavanja i sl.) • Praćenje stanja i promjena na području socijalnih potreba grada Sinja; • Izgradnja i opremanje ustanova socijalne skrbi; • Razvijanje i populariziranje novih oblika, institucionalnih i vaninstitucionalnih, socijalne skrbi; • Poboljšanje uvjeta života i rada invalidnih i hendikepiranih osoba;			
6. Vrsta potrebne potpore	Stručna, organizacijska, financijska			
7. Korisnici	Grad Sinj, subjekti u zdravstvu			
8. Krajnji korisnici	Gospodarstvo i stanovništvo grada i šire regije			
9. Financijski plan 2007. - 2013.	Donator	Združeni javni fondovi	Projektni združeni privatni fondovi	Ukupno (mil.kn)
	Moguća particpcaija donatora	2.210.000,00		2.210.000,00

10. Monitoring & procjena pokazatelja

Posredni nivo	Pokazatelj	Izvor podataka	Studijska osnova	Cilj
• Output (Monitoring)	▪ Povećanje broja ustanova za pružanje usluga socijalne skrbi ▪ Povećanje broja smještajnih jedinica u ustanovama socijalne skrbi ▪ Povećanje broja programa pomoći socijalno ugroženim skupinama stanovništva ▪ Povećanje broja programa pomoći invalidnim osobama	- Grad Sinj - Grad Split - Županija - MZSS - MZOŠ - DZS - HZZO	Studija o potrebama grada u segmentu socijalne skrbi	Povećanje kapaciteta i obuhvata socijalnih ustanova. Povećanje vrste i kvalitete usluga socijalne skrbi i njege.
• Rezultat (Monitoring)	▪ Povećanje broja korisnika socijalnih usluga ▪ Kvalitetnije zadovoljavanje raznovrsnih potreba korisnika socijalnih usluga ▪ Smanjenje broja socijalno isključenih osoba	- Grad Sinj - Grad Split - Županija - MZSS - MZOŠ - DZS - HZZO	Dokumentacija i statistike: - Grad Sinj - Grad Split - Županija - MZSS - MZOŠ - DZS - HZZO	Integracija svih društvenih skupina
• Utjecaj (Procjena)	▪ Podizanje kvalitete života	- Grad Sinj - Grad Split - Županija - MZSS - MZOŠ - DZS - HZZO	Dokumentacija i statistike: - Grad Sinj - Grad Split - Županija - MZSS - MZOŠ - DZS - HZZO	Opći porast društvenog standarda stanovništva, posebno ugroženih skupina

11. Višestruke teme	
• Okoliš	Mjera je neutralna u odnosu na ovo načelo, osim ako se gleda kroz nužnost podupiranja onih aktivnosti korisnika socijalne skrbi koje nisu štetne po okoliš.
• Jednake mogućnosti	Kroz programe partnerstva nastoji se pospješiti integracija ugroženih članova društva u i omogućiti im jednake uvjete za sudjelovanje u aktivnostima, bez diskriminacije.
• Informacijsko društvo	Trebaju se koristiti znanja i iskustva sa sličnih projekata u zemlji i inozemstvu te osigurati umrežavanje.
• Partnerstvo	Suradnja privatnog i javnog omogućuje da se uz pomoć privatne poduzetničke inicijative postiže ostvarenje društvenih ciljeva na području manje profitabilnih djelatnosti u području zdravstva i socijalne skrbi.

1. Program	**STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM GRADA SINJA**
2. Cilj: 4.	**PODIZANJE KVALITETE ŽIVOTA I DRUŠTVENOG STANDARDA STANOVNIŠTVA**
3. Mjera: 4.3.	Unapređenje rada na očuvanju i prezentaciji kulturne baštine grada Sinja
4. Opis mjere	Najbolji način da se kulturna baština očuva, unaprijedi i kroz povratne učinke vrednuje jest njezino integriranje u sve aspekte življenja. Povezivanje kulturnih programa i razvoj partnerstva sa drugim subjektima i institucijama u društvu ima sinergijski efekt te unaprjeđuje socijalnu koheziju. Ova se mjera uklapa u cilj 3., prioritet 12., mjera 32, ROP-a Splitsko-dalmatinske županije.
5. Aktivnosti	• Stvaranje institucionalnih i programskih partnerstva za unapređenje i koordinaciju kulturnih aktivnosti i infrastrukture • Uključivanje kulturnih programa u gospodarski, obrazovni i društveni sustav • Promicanje i zadovoljavanje informacijskih potreba stanovništva (Internet, knjižnice, izdavaštvo) • Program i potpora intra i inter-regionalne te prekogranične suradnje u valorizaciji kulturne baštine • Potpora revitalizaciji i obnovi kulturnog i povijesnog nasljeđa
6. Vrsta potrebne potpore	Financijska potpora programima povezivanja kulturnih djelatnosti, savjetodavna i tehnička
7. Korisnici	Grad Sinj, obrazovne ustanove, udruge, muzeji na području grada i šire, Županija, nadležna ministarstva
8. Krajnji korisnici	Gospodarstvo i stanovništvo grada i šire regije

9. Financijski plan 2007. - 2013.	Donator	Združeni javni fondovi	Projektni združeni privatni fondovi	Ukupno (mil.kn)
	Moguća partcipacija donatora	44.560.000,00	600.000,00	45.160.000,00

10. Monitoring & procjena pokazatelja

Posredni nivo	Pokazatelj	Izvor podataka	Studijska osnova	Cilj
• Output (Monitoring)	▪ Izdane knjige, novine, brošure i časopisi; ▪ Organizirane izložbe, predstave, festivali i manifestacije ▪ Veličina knjižnog fonda	- Grad Sinj - Županija - DZS - Turistička zajednica - institucije u kulturi	Dokumentacija i statistike: - Grad Sinj - Županija - DZS - Turistička zajednica - institucije u kulturi	Široka dostupnost i rasprostranjenost, te kvantitativno i kvalitativno povećanje kulturnih usluga i resursa
• Rezultat (Monitoring)	▪ Povećani broj posjetitelja svih ustanova u kulturi ▪ Veći broj turista ▪ Povećanje turističke potrošnje	- Grad Sinj - Županija - institucije u kulturi - Turistička zajednica - DZS	Dokumentacija i statistike: - Grad Sinj - Županija - DZS - Turistička zajednica - institucije u kulturi	Podizanje kulturne svijesti i razine stanovništva, te vrednovanje kulturne baštine u gospodarskim djelatnostima
• Utjecaj (Procjena)	▪ Broj obnovljenih objekata i objekata stavljenih u funkciju ▪ Porast svijesti o značenju kulturne i arhitektonske baštine i mogućnostima njihove gospodarske valorizacije	- Grad Sinj - institucije u kulturi - Županija - nadležna ministarstva - DZS	Dokumentacija i statistike: - Grad Sinj - Institucije u kulturi - Županija - nadležna ministarstva - DZS	Integriranje kulture u cjelokupni život Sinja, čime ona postaje temelj lokalnog socijalnog kapitala

11. Višestruke teme

• Okoliš	Kulturna i arhitektonska baština sastavni je dio okoliša. Stoga je svako unapređenje stanja i održivo korištenje te baštine doprinos očuvanju i unapređenju okoliša.
• Jednake mogućnosti	Cilj je uključiti više stanovništva u programe partnerstva i omogućiti jednake uvjete za sudjelovanje u kulturnim aktivnostima.
• Informacijsko društvo	Modernizacija komunikacije u kulturi je u današnjem informacijskom društvu bitan preduvjet za praćenje procesa globalizacije.
• Partnerstvo	Kroz poticanje partnerstva u djelatnosti kulture želi se osigurati bolja dostupnost usluga u kulturi stoga što kultura raste i razvija se u skladu sa promjenama u okolini.

1. Program	**STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM GRADA SINJA**
2. Cilj: 4.	**PODIZANJE KVALITETE ŽIVOTA I DRUŠTVENOG STANDARDA STANOVNIŠTVA**
3. Mjera: 4.4.	Poboljšanje usluga skrbi o predškolskoj populaciji Grada
4. Opis mjere	Mladi ljudi su na čelu društvenih, ekonomskih i političkih događanja i često su glavni subjekti koji donose promjene i inovacije. Stoga su prvenstveno mlađe drukčije socijalizirane generacije temeljni infrastrukturni potencijal za snažnije uključivanje u globalnu razmjenu znanja. Preduvjet povećanja obrazovanosti stanovništva jest unaprjeđenje opće društvene infrastrukture po kvantiteti i kvaliteti. Počevši od najranije dobi svakom djetetu trebalo bi omogućiti pristup predškolskom odgoju jer to predstavlja instituciju ranog obrazovanja, a ne samo brige o djeci. Ova se mjera uklapa u cilj 3., prioritet 10., mjera 24, te cilj 3., prioritet 12, mjera 31., ROP-a Splitsko-dalmatinske županije.
5. Aktivnosti	• Izrada studije o potrebama grada Sinja u segmentu predškolstva • Modernizacija postojećih objekata i proširivanje njihovih kapaciteta za uključivanje sve djece u neki oblik predškolskog odgoja • Izgradnja novih objekata • Povećanje kvalitete usluga predškolskih ustanova
6. Vrsta potrebne potpore	Sufinanciranje projekta ulaganja u infrastrukturu i podizanje kvalitete usluga.
7. Korisnici	Grad Sinj, nadležna ministarstva, Županija
8. Krajnji korisnici	Gospodarstvo i stanovništvo grada i šire regije

9. Financijski plan 2007. - 2013.	Donator	Združeni javni fondovi	Projektni združeni privatni fondovi	Ukupno (mil.kn)
		2.000.000,00		2.000.000,00

10. Monitoring & procjena pokazatelja

Posredni nivo	Pokazatelj	Izvor podataka	Studijska osnova	Cilj
• Output (Monitoring)	▪ Broj novih skupina u predškolskom odgoju ▪ Broj novih/moderniziranih objekata ▪ Broj zaposlenih u predškolskom odgoju	- Grad Sinj - Županija - Zavod za školstvo - DZS	Studija o potrebama grada Sinja	Povećati broj djece na školovanju i povećanje kvalitete predškolskog odgoja.
• Rezultat (Monitoring)	▪ Broj djece uključenih u neki oblik predškolskog odgoj ▪ Veći broj zaposlenih u predškolskom odgoju	- Grad Sinj - Županija - Zavod za školstvo - DZS	Dokumentacija i statistike: - Grad Sinj - Županija - Zavod za školstvo	Podizanje kvalitete usluga predškolskog odgoja
• Utjecaj (Procjena)	▪ Bolje socijalizirana djeca prilagođena ulasku u osnovno školstvo ▪ Veća postignuća u osnovnom školstvu	- Grad Sinj - DZS	Dokumentacija i statistike: - Grad Sinj - Županija	Povećanje kvalitete življenja

11. Višestruke teme

• Okoliš	Odgovarajuće obrazovanje utječe na sposobnosti, znanja i spoznaje. Obrazovani radni resursi omogućuju razvitak gospodarstva sa sve većim nematerijalnim udjelom u vrijednosti proizvoda, a time sve manjim opterećenjem za okoliš.
• Jednake mogućnosti	U mjeru su ugrađena načela jednakosti u pristupu obrazovanju.
• Informacijsk o društvo	U civilnom društvu je nužna sprega suvremenih dostignuća u poboljšanju uvjeta u kojima se stječu znanja što će utjecati na bolje rezultate učenika i njihovu povećanu konkurentnost u okviru procesa globalizacije. Predškolski odgoj je početna stepenica u tim namjerama.
• Partnerstvo	Kroz partnerstvo sa privatnim subjektima potiče se konkurentnost i jača društveni standard u Sinju i šire.

1. Program	**STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM GRADA SINJA**
2. Cilj: 4.	**PODIZANJE KVALITETE ŽIVOTA I DRUŠTVENOG STANDARDA STANOVNIŠTVA**
3. Mjera: 4.5.	Poboljšanje usluga skrbi o starim i nemoćnim osobama
4. Opis mjere	Osim nedostataka kapaciteta u segmentu socijalne skrbi (vezano uz Mjeru 4.2) treba se raditi na podizanju kvalitete ustanova koje skrbe o starim i nemoćnim osobama. Organizirana skrb i integracija ugroženih skupina stanovništva civilizacijski je doseg suvremenog društva. Društva trebaju omogućiti svom stanovništvu potpuniju i aktivniju ulogu u društvenom, ekonomskom i kulturnom životu. Ova se mjera uklapa u cilj 3., prioritet 12., mjera 31., ROP-a Splitsko-dalmatinske županije.
5. Aktivnosti	• Izrada studije o potrebama grada Sinja (procjena potrebnih usluga, kapaciteta, projekcija zapošljavanja i sl.) • Povezivanje sa zdravstvenim institucijama • Poboljšanje uvjeta života ugroženih skupina stanovništva • Potpora gradnji i opremanju domova za starije i nemoćne osobe • Razvoj vaninstitucionalnih oblika pomoći i skrbi o starijoj populaciji • Korištenje spoznaja nastalih iz sličnih programa u zemlji i inozemstvu s ciljem razmjene iskustava te transfera znanja.
6. Vrsta potrebne potpore	Financijska, savjetodavno-obrazovna, tehnička
7. Korisnici	Grad Sinj, Županija, zdravstvene institucije i institucije socijalne skrbi, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi.
8. Krajnji korisnici	Gospodarstvo i stanovništvo Grada i šire regije

9. Financijski plan 2007. - 2013.	Donator	Združeni javni fondovi	Projektni združeni privatni fondovi	Ukupno (mil.kn)
	Mogućae inicijativa donatora	Min. 50.000,00	Očekuje se inicijativa privatnog sektora	Min. 50.000,00

10. Monitoring & procjena pokazatelja

Posredni nivo	Pokazatelj	Izvor podataka	Studijska osnova	Cilj
• Output (Monitoring)	▪ Broj domova za skrb o starijoj populaciji ▪ Povećanje broja usluga u ustanovama socijalne skrbi ▪ Veći broj zaposlenih u sferi skrbi	- Grad Sinj - Grad Split - Županija - MZSS - MZOŠ - DZS - HZZO	Studija o potrebama grada Sinja u segmentu skrbi o starijim i nemoćnim osobama	Povećanje vrste i kvalitete usluga skrbi.
• Rezultat (Monitoring)	▪ Kvalitetnije zadovoljavanje potreba starih i nemoćnih osoba ▪ Veća integracija starih i nemoćnih osoba u društvu	- Grad Sinj - Grad Split - Županija - MZSS - MZOŠ - DZS - HZZO	Dokumentacija: - Grad Sinj - Grad Split - Županija - MZSS - MZOŠ - DZS - HZZO	Integracija i ravnopravnost svih društvenih skupina.
• Utjecaj (Procjena)	▪ Podizanje kvalitete života ugroženih skupina stanovništva	- Grad Sinj - Grad Split - Županija - MZSS - MZOŠ - DZS - HZZO	Dokumentacija: - Grad Sinj - Grad Split - Županija - MZSS - MZOŠ - DZS - HZZO	Veća kvaliteta života starih i nemoćnih osoba.

11. Višestruke teme	
• Okoliš	Mjera je neutralna u odnosu na ovo načelo, osim ako se gleda kroz nužnost podupiranja onih aktivnosti korisnika onih oblika skrbi koji nisu štetni po okoliš.
• Jednake mogućnosti	Kroz programe partnerstva nastoji se pospješiti integracija invalida, umirovljenika i drugih ugroženih članova društva u i omogućiti im jednake uvjete za sudjelovanje u aktivnostima, bez diskriminacije.
• Informacijsko društvo	Trebaju se koristiti znanja i iskustva sa sličnih projekata u zemlji i inozemstvu te osigurati umrežavanje.
• Partnerstvo	Suradnja privatnog i javnog omogućuje da se uz pomoć privatne poduzetničke inicijative postiže ostvarenje društvenih ciljeva na području manje profitabilnih djelatnosti u području skrbi za stare i

	nemoćne osobe.
1. Program	**STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM GRADA SINJA**
2. Cilj: 4.	**PODIZANJE KVALITETE ŽIVOTA I DRUŠTVENOG STANDARDA STANOVNIŠTVA**
3. Mjera: 4.6.	Poticanje demografske obnove
4. Opis mjere	Sve manji broj djece po obitelji i emigracija mladih dugoročno utječu na održivost lokalne zajednice. Nužno je pokrenuti aktivnosti promidžbe i potpore usmjerene na poticanje i olakšanje majčinstva i sklapanja brakova. Potpora ravnopravnosti žena - majki i promicanje obitelji mora biti ugrađena u sve razvojne aktivnosti, no poželjno je ostvariti i neke neposredno usmjerene na demografsku obnovu. Također je u svim aktivnostima nužno ugraditi element zadržavanja lokalnog stanovništva uz eventualno privlačenje mladih imigranata. Ova se mjera uklapa u cilj 3., prioritet 11., mjera 29., cilj 3., prioritet 12, mjera 31, ROP-a Splitsko-dalmatinske županije.
5. Aktivnosti	• Promidžbene i savjetodavne aktivnosti • Potpore rodiljama • Potpore stambenog zbrinjavanja mladih obitelji
6. Vrsta potrebne potpore	Organizacijska, stručna i financijska
7. Korisnici	Mlade obitelji i majke
8. Krajnji korisnici	stanovništvo Grada i šire regije

9. Financijski plan 2007. - 2013.	Donator	Združeni javni fondovi	Projektni združeni privatni fondovi	Ukupno (mil.kn)
		Min. 700.000,00		Min. 700.000,00

10. Monitoring & procjena pokazatelja

Posredni nivo	Pokazatelj	Izvor podataka	Studijska osnova	Cilj
• Output (Monitoring)	▪ Broj programa i aktivnosti	Grad	Dokumentacija i statistike odgovornih institucija	Promidžba i potpora zasnivanju obitelji na području Sinja.
• Rezultat (Monitoring)	▪ Povećani broj rođenih ▪ Povećani broj mladih obitelji	Grad, Matični ured, DZS	Dokumentacija i statistike odgovornih institucija	Jačanje demografske osnove Grada.
• Utjecaj (Procjena)	▪ Pozitivan prirast stanovništva	Grad, Matični ured, DZS	Dokumentacija i statistike odgovornih institucija	Osiguranje stabilne društvene zajednice s održivom starosnom strukturom.

11. Višestruke teme

• Okoliš	Mjera je neutralna u odnosu na ovo načelo, osim ako se gleda kroz nužnost podupiranja onih aktivnosti korisnika ove mjere koje nisu štetne po okoliš.
• Jednake mogućnosti	Upravo sve aktivnosti poticanja mladih obitelji i majčinstva su nužno vezane uz osiguranje jednakih mogućnosti za te skupine koje inače snose teret reprodukcije cijele društvene zajednice, a pri tome imaju nepovoljniji položaj na tržištu rada i drugim aspektima života.
• Informacijsko društvo	Mjera je neutralna u odnosu na ovo načelo.
• Partnerstvo	Upravo je široka svijest i partnerski odnos svih društvenih snaga potreban za stvaranje pozitivne pronatalne klime i potporu demografskim kretanjima.

1. Program	**STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM GRADA SINJA**
2. Cilj: 5.	**SUSTAVNO PODIZANJE RAZINE OBRAZOVANJA**
3. Mjera: 5.1.	Poticanje kvalitete osnovnog i srednjeg školstva
4. Opis mjere	Obrazovanje se često definira kao proces učenja i stjecanja znanja u školi, u obliku formalnog osmogodišnjeg obrazovanja. Međutim, izražena je i važnost srednjoškolskog obrazovanja stanovništva koje omogućava stjecanje primijenjenih znanja za eventualni ulazak na tržište rada po završetku srednje škole. Usto, za povećanje konkurentnosti i rasta gospodarstva bitni su i programi koji se mogu stimulirati/organizirati od strane Grada i na taj način poticati daljnje obrazovanje, pohađanje dodatnih programa usavršavanja i sl. Povezivanjem školskih i van-školskih formi obrazovanja te ispreplitanjem znanja iz škole sa novim znanjima stečenim u širem obrazovnom djelovanju može se utjecati na kvalitetu radnih resursa. Stanovništvo treba spoznati važnost ulaganja u vlastito obrazovanje kao medija koji djeluje na njihov materijalni položaj i kvalitetu života. Ako Sinj želi ostvariti viziju dinamičnog gospodarstva treba dodatno promicati učenje stranih jezika, informatičku pismenost i upotrebu računala na najširem planu. Europska komisija u svojim dokumentima preporučuje razvoj različitih sposobnosti kao zajedničke ciljeve sustava obaveznog obrazovanja i stručnog usavršavanja u ekonomiji utemeljenoj na znanju. Ističe se funkcionalna pismenost, numerička pismenost, strani jezici, poduzetništvo, matematika i prirodne znanosti. Ova se mjera uklapa u cilj 3., prioritet 10., mjera 24., ROP-a Splitsko-dalmatinske županije.
5. Aktivnosti	• Izrada studije o potrebama grada Sinja u sferi osnovnog i srednjeg obrazovanja • Proširivanje kapaciteta u školstvu i modernizacija nastavnog procesa • Pomicanje informatičke pismenosti i upotrebe računala na najširem planu • Uvođenje dodatnih i dopunskih obrazovnih programa u srednje škole • Provođenje programa stručnog usavršavanja nastavnika • Stipendiranje i subvencioniranje obrazovanja
6. Vrsta potrebne potpore	Sufinanciranje, savjetodavna, organizacijska
7. Korisnici	Grad Sinj, HZZ, obrazovne institucije, poduzeća i gospodarstvenici, udruge
8. Krajnji korisnici	Gospodarstvo i stanovništvo Grada i šire regije

9. Financijski plan 2007. - 2013.	Donator	Združeni javni fondovi	Projektni združeni privatni fondovi	Ukupno (mil.kn)
	Moguća partcipacija donatora	Cca.42.550.000,00		Cca. 42.550.000,00

10. Monitoring & procjena pokazatelja

Posredni nivo	Pokazatelj	Izvor podataka	Studijska osnova	Cilj
• Output (Monitoring)	▪ Broj novih programa u obrazovanju ▪ Ulaganja tvrtki u obrazovanje ▪ Povećanje broja učenika ▪ Ulaganja u modernizaciju obrazovnog procesa ▪ Broj stipendiranih učenika i studenata	- Grad Sinj - Županija - Zavod za školstvo - MZOŠ - HUP - HGK - HZZ	Studija o potrebama grada	Povećati broj djece i mladih na školovanju i povećanje kvalitete obrazovnog procesa
• Rezultat (Monitoring)	▪ Broj učenika uključenih u osnovno i srednje obrazovanje ▪ Broj nastavnika uključen u programe usavršavanja	- Grad Sinj - Županija - Zavod za školstvo - MZOŠ - DZS - HZZ	Dokumentacija i statistike: - Grad Sinj - Županija - Zavod za školstvo - MZOŠ - DZS - HZZ	Podizanje kvalitete obrazovnog procesa i ustanova u osnovnom i srednjem školstvu
• Utjecaj (Procjena)	▪ Veća efikasnost studiranja ▪ Unaprijeđena struktura ponude radne snage na tržištu rada	- DZS - HZZ	Dokumentacija i statistike: - DZS - Sveučilište - HZZ	Povećanje proizvodnosti i konkurentnosti gospodarstva uz povećanje

				kvalitete življenja
11. Višestruke teme				
• Okoliš	Odgovarajuće obrazovanje utječe na sposobnosti, znanja i spoznaje te subjekti mogu biti aktivni članovi društva koji vode brigu i o okolišu.			
• Jednake mogućnosti	Cilj obrazovanja je stvaranje osoba sa određenim znanjima, vještinama i stavovima koje mogu ispunjavati svoju društvenu ulogu. Jednake mogućnosti su preduvjet toga.			
• Informacijsko društvo	Nužna je sprega suvremenih dostignuća u poboljšanju uvjeta u obrazovanju tijekom provođenja sveobuhvatnih reformi.			
• Partnerstvo	Projekt polaze od pretpostavke da je suradnja sa subjektima iz sektora obrazovanja i gospodarstva preduvjet poboljšanja situacije u gradu Sinju. Također je bitna i suradnja sa drugim organizacija i udruženjima u zemlji i inozemstvu.			

1. Program	**STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM GRADA SINJA**
2. Cilj 5.	**SUSTAVNO PODIZANJE RAZINE OBRAZOVANJA**
3. Mjera: 5.2.	Poticanje razvoja višeg školstva
4. Opis mjere	Poboljšanje obrazovne strukture radne snage grada Sinja ključ je za stvaranje konkurentnijeg gospodarstva. Međutim, samo veći udio visokoobrazovanih u radnoj snazi ne jamči veću kvalitetu, bitna je usklađenost obrazovnih profila s razvojnim potrebama. Sustav cjelovitog i kontinuiranog unapređivanja radnih resursa zahtijeva stvaranje ponude obrazovnih programa i obrazovnih procesa prilagođenih potrebama razvoja gospodarstva. To podrazumijeva bolju povezanost i interakciju između gospodarskih subjekata i obrazovnih institucija svih razina. Ova se mjera uklapa u cilj 3., prioritet 10., mjera 24., ROP-a Splitsko-dalmatinske županije.
5. Aktivnosti	• Studija kadrovskih potreba za razvoj Grada • Poticanje profesionalnog usmjeravanja, savjetovanja i informiranja za mladež i odrasle • Poticanje suradnje obrazovnih organizacija i gospodarstva • Razvoj novih programa obrazovanja i stručnog usavršavanja i inovativnih metoda prijenosa znanja u skladu s razvojnim potrebama gospodarstva • Poboljšanje/prilagođavanje obrazovne strukture nezaposlenih i potencijalno nezaposlenih potrebama tržišta rada • Olakšanje prijelaza između obrazovanja i tržišta rada
6. Vrsta potrebne potpore	subvencioniranje, stipendiranje, savjetodavna, organizacijska
7. Korisnici	Grad Sinj, Županija, Agencija za regionalni razvoj, HZZ, obrazovne institucije, poduzeća i gospodarstvenici, udruge
8. Krajnji korisnici	Gospodarstvo i stanovništvo Grada i šire regije

9. Financijski plan 2007. - 2013.	Donator	Združeni javni fondovi	Projektni združeni privatni fondovi	Ukupno (mil. kn)
		Cca. 2.300.000,00		Cca. 2.300.000,00

10. Monitoring & procjena pokazatelja

Posredni nivo	Pokazatelj	Izvor podataka	Studijska osnova	Cilj
• Output (Monitoring)	▪ Broj novih obrazovnih programa ▪ Broj stipendija ▪ Broj stipendiranih studenata i učenika ▪ Broj ugovora o suradnji obrazovnih institucija i gospodarskih subjekata	- Grad Sinj - Županija - MZOŠ - Sveučilište u Splitu - HUP - HGK - HOK - HZZ	Studija kadrovskih potreba za razvoj grada Sinja	Usvajanje specijaliziranih znanja usklađenih s potrebama gospodarstva
• Rezultat (Monitoring)	▪ Povećanje stope zaposlenosti ▪ Broj novo-zaposlenih	- DZS - HZZ - Sveučilište u Splitu - HGK - HOK - HUP	Dokumentacija i statistike: - DZS - HZZ - HGK - HOK - HUP	Stvaranje strukture radnih resursa koja omogućuje dinamični razvitak gospodarstva
• Utjecaj (Procjena)	▪ Povećanje proizvodnosti rada ▪ Povećanje dodane vrijednosti u gospodarstvu	- DZS - HZZ - Sveučilište u Splitu - HGK - HOK - HUP	Dokumentacija i statistike: - DZS - HZZ - HGK - HOK - HUP	Povećanje konkurentnosti gospodarstva i rast društvenog standarda

11. Višestruke teme	
• Okoliš	Prilagođavanje specijaliziranih znanja u skladu s razvojnim potrebama gospodarstva omogućava njegovo osuvremenjivanje i sve manje ugrožavanje okoliša.
• Jednake mogućnosti	Aktivnosti usmjerene ka usklađivanju obrazovanja i gospodarstva povećavaju mogućnosti svim uključenim skupinama i pojedincima da sudjeluju u svijetu rada, a time podižu i razinu

	ravnopravnosti u svim drugim aspektima života.
• Informacijsko društvo	Povezivanje obrazovanja i gospodarstva nezamisliva je bez potpunog integriranja s informacijskim društvom.
• Partnerstvo	Bit same mjere jest uspostavljanje partnerstva između gospodarstva i obrazovanja.

1. Program	**STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM GRADA SINJA**
2. Cilj: 5.	**SUSTAVNO PODIZANJE RAZINE OBRAZOVANJA**
3. Mjera: 5.3.	Razvijanje sustava i programa cjeloživotnog obrazovanja
4. Opis mjere	Razvoj hrvatskog gospodarstva, između ostaloga, počiva na ekonomiji znanja u sklopu koje je iznimno važno i cjeloživotno obrazovanje. Za grad Sinj to uključuje kontinuirano osuvremenjivanje obrazovnog sustava na svim razinama: razvoj neformalnih oblika učenja, obrazovanja starijih osoba, povezivanje školskih i drugih obrazovnih ustanova i sl. Cjeloživotno obrazovanje uključuje različite segmente djelovanja – od programa za mlade do usavršavanja rano umirovljenih osoba. Tim skupinama treba ponuditi fleksibilnije oblike obrazovanja, a ukoliko se nastava odvija u postojećim obrazovnim ustanovama potrebno je povećati njihove kapacitete. Ova se mjera uklapa u cilj 3., prioritet 10., mjera 26., ROP-a Splitsko-dalmatinske županije.
5. Aktivnosti	• Izrada studije potreba grada Sinja na kojoj će se temeljiti programi poticanja cjeloživotnog obrazovanja • Poticanje promotivnih aktivnosti • Stipendiranje i sufinanciranje • Poticanje programa za mlade (tečajevi, doškolovanje, programi za one koji su prekinuli obrazovanje, itd.) • Poticanje programa za zaposlene (usavršavanje, tečajevi, prekvalifikacije, dokvalifikacije, itd.) • Poticanje programa za nezaposlene (prekvalifikacije, dokvalifikacije, itd.) • Razvijanje programa za mlađe umirovljenike (usavršavanje, tečajevi, itd.)
6. Vrsta potrebne potpore	Financijska, organizacijska, stručna
7. Korisnici	Grad Sinj, Županija, Agencija za regionalni razvoj, HZZ, obrazovne institucije, poduzeća i gospodarstvenici, udruge
8. Krajnji korisnici	Gospodarstvo i stanovništvo Grada i šire regije

9. Financijski plan 2007. - 2013.	Donator	Združeni javni fondovi	Projektni združeni privatni fondovi	Ukupno (mil. kn)
	Moguća inicijativa donatora		Očekuje se inicijativa privatnih investitora	Nije dana precizna procjena

10. Monitoring & procjena pokazatelja

Posredni nivo	Pokazatelj	Izvor podataka	Studijska osnova	Cilj
• Output (Monitoring)	▪ Broj novih programa u obrazovanju odraslih ▪ Broj novih programa u obrazovanju nezaposlenih ▪ Broj novih programa u obrazovanju umirovljenih ▪ Broj osoba uključenih u obrazovne programe ▪ Broj ponuđenih stipendija	- Grad Sinj - Županija - HZZ - HUP - HGK	Studija kadrovskih potreba za razvoj grada	Izraditi nove programe cjeloživotnog obrazovanja za različite skupine
• Rezultat (Monitoring)	▪ Izdaci poduzeća za dodatno osposobljavanje svojih radnika ▪ Broj zaposlenih osoba uključenih u programe dodatnog osposobljavanja za radno mjesto ▪ Broj nezaposlenih uključenih u dokvalifikaciju i prekvalifikaciju ▪ Broj korisnika stipendija	- Grad Sinj - Grad Split - Županija - HZZ - HUP - HGK	Dokumentacija i statistike: - Grad Sinj - Grad Split - Županija - HZZ - HUP - HGK	Poticati cjeloživotno obrazovanje u Sinju: povećati uključenost odraslih u programe usavršavanja, uključenost zaposlenih i nezaposlenih u neke oblike dodatnog obrazovanja i sl.
• Utjecaj (Procjena)	▪ Stopa rasta gospodarstva ▪ Dodatna vrijednost po	- DZS - HGK - HZZ	Dokumentacija i statistike: - DZS	Aktivno stanovništvo temeljeno na

	zaposlenom ▪ Smanjenje nezaposlenosti		- HGK - HZZ	principima ekonomije znanja doprinosi konkurentnosti grada

11. Višestruke teme	
• Okoliš	Gospodarski razvoj na principu ekonomije znanja je usklađen sa zahtjevom za održivim razvitkom čija komponenta je i briga za okoliš.
• Jednake mogućnosti	Projekti cjeloživotnog obrazovanja odvijat će se uz potpunu informiranost svih subjekata, bez diskriminacije.
• Informacijsko društvo	Nužna je sprega suvremenih dostignuća u razvoju programa i primjeni koncepta cjeloživotnog obrazovanja. Obrazovanje sudionika u tim programima obrazovanja polazi od potrebe da ih se osposobi za rad u otvorenom, modernom gospodarstvu.
• Partnerstvo	Projekt polaze od pretpostavke da je suradnja sa subjektima iz sektora obrazovanja i gospodarstva preduvjet poboljšanja situacije u gradu Sinju. Također je bitna i suradnja sa drugim organizacija i udruženjima u zemlji i inozemstvu.

1. Program	**STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM GRADA SINJA**			
2. Cilj: 6.	**STVARANJE PRETPOSTAVKI ZA RAZVOJ KONKURENTNOG GOSPODARSTVA**			
3. Mjera: 6.1.	Poticanje lokalnih inicijativa na tržištu radne snage			
4. Opis mjere	Povećanje zaposlenosti nadilazi samu politiku tržišta rada, što znači da osim unapređenja djelovanja lokalnog tržišta rada treba uzajamno integrirati djelovanje svih subjekata vezanih uz lokalno gospodarstvo s ciljem očuvanja postojećih i stvaranja novih radnih mjesta. Zavod za zapošljavanje može predstavljati jezgro za organizaciju aktivnosti za ostvarenje ove mjere, ali za njegovu učinkovitost potrebna je šira suradnja. Ova se mjera uklapa u cilj 3., prioritet 11., mjera 28., ROP-a Splitsko-dalmatinske županije.			
5. Aktivnosti	• Promicanje i organiziranje suradnje sa Zavodom za zapošljavanje • Potpora očuvanju radnih mjesta u poduzećima • Potpora samozapošljavanju, posebice u perifernim dijelovima Grada • Potpora otvaranju novih radnih mjesta, posebice u perifernim dijelovima Grada • Javni radovi i društveno korisni radovi • Aktivnosti na suzbijanju sivog tržišta rada			
6. Vrsta potrebne potpore	organizacijska, stručna i financijska			
7. Korisnici	Grad, HZZ, JLS, obrazovne institucije, poduzeća i gospodarstvenici, udruge i sindikati			
8. Krajnji korisnici	Gospodarstvo i stanovništvo Grada i šire regije			
9. Financijski plan 2007. - 2013.	Donator	Združeni javni fondovi	Projektni združeni privatni fondovi	Ukupno (mil. kn)
		Pretežito aktivno sudjleovanje javnih fondova		Nije dana precizna procjena

10. Monitoring & procjena pokazatelja				
Posredni nivo	Pokazatelj	Izvor podataka	Studijska osnova	Cilj
• Output (Monitoring)	▪ Broj programa i aktivnosti za poticanje zapošljavanja ▪ Broj osoba uključenih u programe ▪ Broj aktivnosti usmjerenih suzbijanju sive ekonomije	-Grad, - Županija, - HZZ, - HUP, - HGK	Dokumentacija i statistike odgovornih institucija (Grad, Županija, HUP, HGK, HZZ)	Uključivanje što većeg broja osoba u svijet rada.
• Rezultat (Monitoring)	▪ Povećanje broja ▪ "samozaposlenih" osoba ▪ Povećanje broja radnih ▪ mjesta	- DZS, - HZZ, - HGK	Dokumentacija i statistike odgovornih institucija (Grad, Županija, HUP, HGK, HZZ)	Povećanje stope zaposlenosti
• Utjecaj (Procjena)	▪ Smanjenje nezaposlenosti ▪ Povećanje društvenog proizvoda	- DZS, - HZZ, - HGK	Dokumentacija i statistike odgovornih institucija (Grad, Županija, HUP, HGK, HZZ)	Povećanje životnog standarda u regiji

11. Višestruke teme	
• Okoliš	Pri poticanju očuvanja postojećih i stvaranja novih radnih mjesta pristupiti će se selektivno vodeći računa o njihovu utjecaju na okoliš.
• Jednake mogućnosti	Poticajne mjere na tržištu rada omogućuju poboljšanje šansi za ugrožene skupine. Povećanje zaposlenosti omogućava većem broju ljudi punu socijalnu integraciju.
• Informacijsko društvo	Pri poticanju stvaranja novih radnih mjesta staviti će se naglasak na perspektivna radna mjesta s većim udjelom novih tehnologija.
• Partnerstvo	Za ostvarenje ovog cilja nužno je usuglašeno zajedničko djelovanje svih strana na tržištu rada.

1. Program	**STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM GRADA SINJA**
2. Cilj: 6.	**STVARANJE PRETPOSTAVKI ZA RAZVOJ KONKURENTNOG GOSPODARSTVA**
3. Mjera: 6.2.	Unaprjeđenje poduzetničke infrastrukture u funkciji bržeg razvoja malog i srednjeg poduzetništva te obrtništva
4. Opis mjere	Poduzetnička infrastruktura u Hrvatskoj razvija se paralelno s razvojem sektora MSP. U cijelosti je područje interesa (i ulaganja) države, na razini nadležnih državnih organa, odnosno jedinica lokalne uprave. Osnovna poduzetnička infrastruktura razvijena je u Gradu Sinju, ali mogućnosti daljnjeg i bržeg razvoja postoje i treba ih iskoristiti. Te mogućnosti nalaze se u daljnjem razvoju postojećih i novih poduzetničkih zona, pronalasku novih načina financiranja poduzetništva, ali i približavanju poduzetništva, poduzetničke klime i kulture stanovnicima Grada Sinja, kako onima koji se bave na određeni način poduzetništvom tako i onima koji bi poduzetnici tek trebali postati. Ova se mjera uklapa u cilj 1., prioritet 1., mjeru 1., prioritet 2., mjera 5. ROP-a Splitsko-dalmatinske županije.
5. Aktivnosti	• Studija o potencijalnim područjima razvoja poduzetništva • Osigurati dodatne materijalne pretpostavke pokretanja samostalnog poslovanja putem osnivanja poduzetničkih zona, inkubatora, poduzetničkih centara • Sređivanje prostorno-planske dokumentacije kao podloge za uspostavu i razvoj fizičke poduzetničke infrastrukture (naslanja se na mjeru 3.1. Osmišljavanje koncepta razvoja u prostoru i uređenje planske dokumentacije • Identificiranje postojećih, neiskorištenih nekretnina i njihovo stavljanje u poduzetničku funkciju • Osigurati dodatna bespovratna sredstva za razvoj poduzetništva među ciljanim skupinama (mladi, žene, branitelji), razvoj zadrugarstva, financiranje marketinških aktivnosti, uvođenja novih tehnologija, novih proizvoda, gospodarsko povezivanje • Osigurati dodatne izvore financiranja pokretanja samostalnog poslovanja, odnosno ulaganja u razvoj, subvencijom kamatne stope temeljem trostranog ugovora • Poticati stvaranje obrazovnih programa usklađenih sa zahtjevima malog poduzetništva • Poticati trajnu edukaciju svih zainteresiranih za poduzetništvo, najvećim dijelom putem poduzetničkih centara, a posebno u fazi pripreme za početak samostalnog poslovanja (poduzetnici-početnici).
6. Vrsta potrebne potpore	Savjetodavna, organizacijska, tehnička, materijalna (nekretnine) i financijska potpora
7. Korisnici	Grad, Centar za poduzetništvo, postojeća (moguće nove) poslovna zona i inkubatori
8. Krajnji korisnici	Poduzetnici početnici i poduzetnici u razvitku

9. Financijski plan 2007. - 2013.	Donator	Združeni javni fondovi	Projektni združeni privatni fondovi	Ukupno (mil. kn)
	Moguća participacija donatora	Min. 71.000.000,00-73.000.000,00	Moguća participacija privatnog sektora	Min. 71.000.000,00-73.000.000,00

10. Monitoring & procjena pokazatelja

Posredni nivo	Pokazatelj	Izvor podataka	Studijska osnova	Cilj
• Output (Monitoring)	▪ Broj novih inkubatora ▪ Površina novih zona i poslovnog prostora u m2 ▪ Broj programa savjetovanja ▪ Broj korisnika usluga savjetovanja i edukacije	- Zavod za zapošljavanje - HGK, - HOK, - HSZ - Srednje škole - Sveučilište	- Studija o potencijalnim područjima razvoja poduzetništva	Osigurati razvijenu poduzetničku infrastrukturu i obrazovane poduzetnike
• Rezultat (Monitoring)	▪ Porast broja poduzetničkih pothvata ▪ Porast broja novih poduzetnika, posebno ciljnih skupina, korisnika usluga potpornih institucija ▪ Realizacija novih obrazovnih programa namijenjenih poduzetnicima ▪ Veličina novih ulaganja	- Zavod za zapošljavanje - HGK, - HOK, - HSZ - Srednje škole, - Sveučilište	- Podaci HZZ, HGK, HOK, HSZ - Obrazovni programi srednjih škola i Sveučilišta	Povećanje poduzetničke klime i kulture kroz obrazovanje i unapređenje poduzetničke infrastrukture

	u MSP ▪ Indikatori rasta i efikasnosti tvrtki			
• Utjecaj (Procjena)	▪ Stopa gospodarske razvijenosti ▪ Stopa zaposlenosti	- Zavod za zapošljavanje - HGK, - HOK, - HSZ, - HUP	- Statistički podaci: HGK, HOK, HSZ, HUP, DZS	Povećanje gospodarske razvijenosti i poboljšanje standarda stanovništva
11. Višestruke teme				
• Okoliš	Investiranje u poduzetničku infrastrukturu ne smije ugroziti prirodnu ravnotežu Grada i okolice. U daljnjem razvoju postojećih djelatnosti kao i razvoju novih treba biti svjestan standarda očuvanja okoliša.			
• Jednake mogućnosti	Ulaganja na području poduzetničke infrastrukture i obrazovanja trebaju biti svima jednako na raspolaganju. Poticanje mladih i žena samo je dodatni impuls uključivanja svih stanovnika u razvoj Grada i regije.			
• Informacijsko društvo	Suvremeni razvoj danas nije moguć bez upotrebe informatičke podrške. Stoga je važno u izgradnju poduzetničke infrastrukture uključiti nove tehnologije, poticati djelatnosti temeljene na novim informatičkim tehnologijama kao i postojeće i nove poduzetnike na informatičko usavršavanje.			
• Partnerstvo	Ova mjera može se postići uz suradnju svih zainteresiranih, kao što su Grad, banke, poduzetnici - postojeći i novi, odgojno-obrazovne institucije.			

1. Program	**STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM GRADA SINJA**
2. Cilj: 6.	**STVARANJE PRETPOSTAVKI ZA RAZVOJ KONKURENTNOG GOSPODARSTVA**
3. Mjera: 6.3.	Privlačenje domaćih i stranih investitora
4. Opis mjere	Osim *Zakona o poticanju ulaganja* koji ovu problematiku tretira na nacionalnoj razini, ova mjera namijenjena je osmišljavanju poticaja na lokalnoj razini u cilju privlačenja inozemnih investicija i poticanja investicijskih aktivnosti domaćih poduzeća. Pritom, poseban naglasak treba staviti na fiskalni tretman ulaganja u brdsko-planinska područja kojih ima i na području Grada Sinja. U tu svrhu osim predloženih aktivnosti u okviru mjere 6.2. (osnivanje gospodarskih zona, tehnoloških inkubatora i poduzetničkih centara) pozornost valja posvetiti poticajima za privlačenje stranih direktnih investicija *(FDI)* koje putem priljeva kapitala omogućavaju rast proizvodnje i zaposlenosti na temelju transfera tehnoloških i organizacijsko-upravljačkih znanja, pristupa inozemnim tržištima i rasta izvoza, te poslovnog povezivanja domaćih poduzeća (uključujući i MSP) u tehnološke lance. Uz bolje iskorištavanje infrastrukture, sve navedeno doprinosi i rastu ukupne efikasnosti lokalnog gospodarstva. Ova se mjera uklapa u cilj 1., prioritet 4., mjeru 8. ROP-a Splitsko-dalmatinske županije.
5. Aktivnosti	• Analiza mogućih učinaka *Zakona o poticanju ulaganja* na privlačenje *FDI* na području Grada Sinja. • Izrada detaljnog prostornog plana Gospodarske zone Kukuzovac. • Opremanje poslovnih zona i identificiranje neiskorištenih (potencijalnih) gospodarskih objekata izvan predviđenih poslovnih zona. • Izrada strategije privlačenja *FDI*. • Organizacija administrativne službe za realizaciju strategije i izradu operativnog plana privlačenja *FDI*. • Priprema sustava poticajnih mjera lokalne zajednice i koordinacija sa nadležnim institucijama na županijskoj i nacionalnoj razini. • Promocija mogućnosti ulaganja na području Grada Sinja (*web*-stranice, brošure i sl.) u koordinaciji sa nadležnim institucijama na županijskoj i nacionalnoj razini (razvojne agencije ili agencije za promociju ulaganja). • *Benchmarking* i razmjena iskustava sa sličnim institucijama za promociju *FDI* u zemlji i inozemstvu.
6. Vrsta potrebne potpore	Savjetodavna, organizacijska, tehnička, materijalna (nekretnine) i financijska potpora.
7. Korisnici	Grad Sinj, Gospodarska zona Kukuzovac, Centar za poduzetništvo.
8. Krajnji korisnici	Domaći i inozemni ulagači.

9. Financijski plan 2007. - 2013.	Donator	Združeni javni fondovi	Projektni združeni privatni fondovi	Ukupno (mil.kn)
		Cca. 500.000,00		Cca. 500.000,00

10. Monitoring & procjena pokazatelja

Posredni nivo	Pokazatelj	Izvor podataka	Studijska osnova	Cilj
• Output (Monitoring)	▪ Broj investitora ▪ Opremljenost zona namijenjenih investiranju ▪ Osmišljeni koncept promocije Grada Sinja kao investicijskog odredišta	- Grad Sinj, - Županija splitsko-dalmatinska, - Hrvatska gospodarska komora - Županijska komora Split	Dokumentacija i statistika Grada Sinja, Županije Splitsko-Dalmatinske i Hrvatske gospodarske komore – Županijske komore Split.	Osmisliti i realizirati sustav poticanja novih investicija (posebno *FDI*) na lokalnoj razini u skladu sa zadanim okvirima na županijskoj i nacionalnoj razini.
• Rezultat (Monitoring)	▪ Porast broja investitora (posebno *FDI*) ▪ Porast vrijednosti pojedinačnih investicija	- Grad Sinj, - Županija splitsko-dalmatinska, - Hrvatska gospodarska komora - Županijska komora Split	Dokumentacija i statistika Grada Sinja, Županije Splitsko-Dalmatinske i Hrvatske gospodarske komore – Županijske komore Split i FINA-e.	Omogućiti porast broja i pojedinačne vrijednosti novih investicija kao preduvjeta porasta ukupne efikasnosti lokalnog gospodarstva.
• Utjecaj (Procjena)	▪ Rast proizvodnje	- Grad Sinj,	Dokumentacija i	Ostvariti

	▪ Rast zaposlenosti ▪ Rast izvoza ▪ Rast udjela Grada Sinja u BDP-u i BDV-i Hrvatske	- Županija splitsko-dalmatinska, - Hrvatska gospodarska komora - Županijska komora Split - DZS	statistika Grada Sinja, Županije Splitsko-Dalmatinske i Hrvatske gospodarske komore – Županijske komore Split, FINA-e i Državnog zavoda za statistiku.	dinamičniji gospodarski rast Grada Sinja u odnosu na Županiju Splitsko-dalmatinsku i cijelu Hrvatsku uz pozitivne sinergijske učinke na cjelokupnu Sinjsku krajinu.

• Okoliš	Ulaganja trebaju voditi računa o preduvjetima za održivi razvitak Grada Sinja i cjelokupne Sinjske krajine sa posebnim naglaskom na uvažavanje suvremenih ekoloških standarda o zaštiti čovjekove okoline.
• Jednake mogućnosti	Ulaganja (i očekivani dinamični gospodarski rast i razvoj) trebaju pružiti mogućnosti svim manjinskim skupinama da sudjeluju u gospodarskom razvoju – mladi, žene, osobe sa posebnim potrebama, samohrani roditelji i sl.
• Informacijsko društvo	Prioritetna područja ulaganja trebaju biti ona koja osiguravaju primjenu inovativnih znanja i tehnologija uz snažnu podršku informacijsko-komunikacijske tehnologije.
• Partnerstvo	Partnerstvo uključuje suradnju javne uprave na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini, gospodarskog sektora i znanstveno-obrazovnog sustava, javnog i privatnog sektora, kao i poslovnog sektora i institucija civilnog društva.

1. Program	**STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM GRADA SINJA**
2. Cilj: 7.	**POTICANJE RAZVOJA PROIZVODNJE I USLUGA S VEĆOM DODANOM VRIJEDNOŠĆU**
3. Mjera: 7.1.	Razvoj konkurentne i održive poljoprivrede
4. Opis mjere	Uvažavanjem različitosti zatečenog stanja poljoprivrede i potrebu da se popravi njena sveukupna učinkovitost ovom mjerom cilj je postići povećanje broja konkurentnih obiteljskih gospodarstava i održati mala gospodarstva s mješovitim izvorima prihoda. Konkurentna obiteljska gospodarstava imaju veće obradive površine i suvremenu opremu, primjenjuju suvremenu tehnologiju, proizvode za tržište i profesionalno se bave poljoprivrednom djelatnošću. U kontekstu agrarne strukture nezaobilazno je pitanje uloge i mjesta malih gospodarstva, koja se s motrišta poljoprivredne proizvodnje ne mogu nositi s pritiskom konkurencije. U tim gospodarstvima mjerama strukturne politike treba poticati razvitak dopunskih djelatnosti koje bi im osigurale primjereni životni standard. Ta su gospodarstva nužna za održavanje ruralnih zajednica, za sprječavanje daljnje depopulacije seoskih područja, očuvanje krajobrazne i kulturne raznolikosti ruralnih područja. Ova se mjera uklapa u cilj 1., prioritet 1., mjeru 3. ROP-a Splitsko-dalmatinske županije.
5. Aktivnosti	• Izrada Programa razvoja poljoprivrede • Izrada projekata navodnjavanja • Razrada sustava poticaja i potpore poljoprivrede Hrvatske • Poticaji udruživanja poljoprivrednih gospodarstava • Razrada marketinške koncepcije i razvoj regionalnog brenda • Poticanje programa edukacije poljoprivrednika • Poticanje organiziranja proizvođača u zadruge • Izgradnja i osnivanje otkupnih stanica i veletržnice • Poticanje uređenja zemljišnih knjiga • Poticanje uspostave jedinstvene banke podataka za poljoprivredno zemljište i razvitak tržišta zemljišta • Poticanje učinkovite zemljišne porezne politike
6. Vrsta potrebne potpore	Stručna, savjetodavna i financijska
7. Korisnici	Obiteljska poljoprivredna gospodarstva, obrtnici i tvrtke poljoprivrede, poljoprivredno-savjetodavna služba, zadruge, znanstvene i stručne institucije
8. Krajnji korisnici	Gospodarstvo i stanovništvo grada Sinja i Splitsko-dalmatinske županije

9. Financijski plan 2007. - 2013.	Donator	Združeni javni fondovi	Projektni združeni privatni fondovi	Ukupno (mil.kn)
	400.000,00 moguća i veća participacija donatora	min. 55.900.000,00	min. 11.300.000,00	min. 67.600.000,00

10. Monitoring & procjena pokazatelja

Posredni nivo	Pokazatelj	Izvor podataka	Studijska osnova	Cilj
• Output	▪ Broj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava ▪ Broj gospodarstava upisanih u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava ▪ Broj novih programa, vrsta programa i visina investicija ▪ Broj novih tvrtki uključenih u programe ▪ Broj osnovanih zadruga ▪ Broj polaznika programa edukacije poljoprivrednika ▪ Poljoprivredne površine obuhvaćene	Podaci i dokumentacija - Županije, - Grada Sinja; - MPŠVG - HBOR, - Hrvatski savez zadruga, - HZPSS, - Javne ustanove, - Zavod za zapošljavanje	Program razvoja poljoprivrede; Projekti navodnjavanja; Program poticaja i potpora;	Stvaranje pretpostavki za povećanje konkurentnosti i učinkovitosti poljoprivredne proizvodnje i održive poljoprivrede kod malih gospodarstava....

	sustavima navodnjavanja (u ha)			
• Rezultat (Monitoring)	▪ Povećanje obradivih površina ▪ Povećanje poljoprivredne proizvodnje i plsmana poljoprivrednih proizvoda ▪ Povećanje broja poljoprivrednika ▪ Smanjenje uvoza hrane ▪ Veće znanje poljoprivrednika ▪ Racionalnije korištenje prirodnih resursa ▪ Razvijen(i) brend(ovi)	Podaci i dokumentacija - Županije, - Grada Sinja; - MPŠVG - HBOR, - Hrvatski savez zadruga, - HZPSS, - Javne ustanove, - Zavod za zapošljavanje	Plan navodnjavanja za područje Splitsko-dalmatinske županije; Prostorni plan uređenja grada Sinja; Dokumentacija relevantnih institucija	Realizirane pretpostavke za povećanje konkurentnosti i učinkovitosti poljoprivredne proizvodnje, održavanje malog gospodarstva na čitavom području
• Utjecaj (Procjena)	▪ Povećanje zaposlenosti u poljoprivredi ▪ Povećanje BDP od poljoprivrede ▪ Povećanje izvoza hrane ▪ Racionalnije korištenje resursa (snižavanje troškova proizvodnje ▪ Veća efikasnost poslovanja u poljoprivredi	Podaci i dokumentacija - Županije, - Grada Sinja; - MPŠVG - HBOR, - Hrvatski savez zadruga, - HZPSS, - Javne ustanove, - Zavod za zapošljavanje	Podaci i dokumentacija Županije, Grada Sinja, Statistike. Dokumentacija relevantnih institucija	Porast konkurentnosti i učinkovitosti obiteljskih gospodarstava, te porast izvoza, zaposlenosti i proizvodnje, održavanje malog gospodarstva

11. Višestruke teme	
• Okoliš	Permanentno usavršavanje poljoprivrednika i prenošenje stručnog znanja, vještina i informacija pridonijeti će očuvanju okoliša.
• Jednake mogućnosti	Razvoj poljoprivrede na čitavom području održava ruralne zajednice, čuva krajobrazne i kulturne raznolikosti, a podjednaku priliku imaju svi stanovnici i korisnici zemljišta.
• Informacijsko društvo	Informacijsko-komunikacijske tehnologije se vrlo malo koriste a mogu mnogo doprinijeti kvaliteti rada u poljoprivredi, a pruža mnogo znanja i rješavanje problema.
• Partnerstvo	Očekuje se poslovno povezivanje gospodarstava, naročito proizvođača iste proizvodnje, te organiziranje proizvođača u zadruge povezane sa relevantnim institucijama.

1. Program	**STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM GRADA SINJA**
2. Cilj: 7.	**POTICANJE RAZVOJA PROIZVODNJE I USLUGA S VEĆOM DODANOM VRIJEDNOŠĆU**
3. Mjera: 7.2.	Razvoj industrije temeljene na znanju i novim tehnologijama
4. Opis mjere	Cjenovna i kvalitativna nekonkurentnost koja rezultira opadanjem ukupnih gospodarskih aktivnosti posljedica je nedostatne primjene suvremenih znanja i tehnoloških rješenja, kako u proizvodnji, tako i u upravljanju i organizaciji poslovnih procesa. Uzrok ovakvog stanja je nedostatak istraživačko-razvojnih aktivnosti u poduzećima, te neprepoznavanje problema od strane nadležnih institucija javne uprave. Cilj ove mjere je identificirati moguća područja za razvoj inovacijskih aktivnosti koje bi se realizirale kroz aktivno sudjelovanje lokalne uprave, odnosno poduzeća iz regije u širim projektima na razini Županije (tehnološki parkovi) ili države (financiranje projekata usmjerenih na poticanje tehnološkog razvoja bilo putem kreiranja vlastitih rješenja ili transfera znanja iz inozemstva), odnosno vlastitih inicijativa (suradnja sa znanstveno-istraživačkim i obrazovnim institucijama). Regionalna specijalizacija lokalnog gospodarstva putem formiranja clustera tim bi aktivnostima trebala dati dodatni zamašnjak. Ova se mjera uklapa u cilj 1., prioritet 1., mjeru 1., mjeru 2. te prioritet 2. , mjeru 5. ROP-a Splitsko-dalmatinske županije.
5. Aktivnosti	▪ Analiza postojećeg sustava poticanja inoviranja i suradnje sa istraživačkim i razvojnim institucijama, kao i institucijama državne vlasti na svim razinama. ▪ Istraživanje inovacijskog potencijala i utvrđivanje smjernica tehnološkog razvoja lokalnog gospodarstva. ▪ Izrada strategije tehnološkog razvoja lokalnog gospodarstva. ▪ Razvoj sustava mjera podrške tehnološkom razvoju lokalnih poduzeća. ▪ Izrada plana aktivnog sudjelovanja u širim inicijativama (Županija, država) tehnološkog razvoja – npr. tehnološki parkovi, suradnja sa znanstveno-obrazovnim institucijama i sl. ▪ Izrada operativnog programa razvoja clustera. ▪ Stvaranje institucionalnog sustava podrške razvoju poduzetničkih aktivnosti – poslovni inkubatori (mjera 6.2.). ▪ Uspostavljanje konzorcija sa znanstveno-obrazovnim institucijama i gospodarskim subjektima u cilju razvoja obrazovnih programa usklađenih sa razvojnim potrebama lokalnog gospodarstva.
6. Vrsta potrebne potpore	Savjetodavna, organizacijska, tehnička i financijska potpora.
7. Korisnici	Grad Sinj, gospodarski subjekti.
8. Krajnji korisnici	Gospodarski subjekti.

9. Financijski plan 2007. - 2013.	Donator	Združeni javni fondovi	Projektni združeni privatni fondovi	Ukupno (mil.kn)
	Moguća participacija donatora	580.000,00		580.000,00

10. Monitoring & procjena pokazatelja

Posredni nivo	Pokazatelj	Izvor podataka	Studijska osnova	Cilj
• Output (Monitoring)	▪ Broj poduzeća sa R&D-funkcijom ▪ Broj zajedničkih projekata poduzeća i R&D-institucija ▪ Broj inovacija i komercijalnih inovacija ▪ Broj projekata na županijskoj ili državnoj razini na kojima Grad Sinj ostvaruje suradnju ▪ Broj clustera i poduzeća u svakom pojedinom clusteru ▪ Udjel domaćih inputa u clusteru ▪ Broj novih obrazovnih programa	- Grad Sinj, - Županija Splitsko-dalmatinska, - Hrvatska gospodarska komora - Županijska komora Split, -Sveučilište u Splitu, - istraživačke i obrazovne institucije, - Hrvatski zavod za zapošljavanje.	Dokumentacija i statistika Grada Sinja, Županije Splitsko-Dalmatinske i Hrvatske gospodarske komore – Županijske komore Split, Sveučilišta u Splitu, istraživačkih i obrazovnih institucija i Hrvatskog zavoda za zapošljavanje.	Osmisliti i realizirati sustav primjene novih tehnoloških i organizacijskih rješenja u proizvodnji i upravljanju putem unaprjeđenja poduzetničkih vještina, obrazovanja radne snage i formiranja clustera u cilju intenziviranja gospodarskih aktivnosti na lokalnoj razini.
• Rezultat (Monitoring)	▪ Broj zaposlenih u R&D-službama ▪ Udjel troškova za R&D u	Grad Sinj, - Županija Splitsko-dalmatinska,	Dokumentacija i statistika Grada Sinja, Županije	Omogućiti porast inovacijskih aktivnosti i

	ukupnim troškovima ▪ Udjel novih proizvoda u prihodima i izvozu ▪ Dinamika rasta prihoda i izvoza poduzeća iz clustera i ukupnog clustera ▪ Broj novih poduzetnika i njihova kvalifikacijska struktura	- Hrvatska gospodarska komora - Županijska komora Split, -Sveučilište u Splitu, - istraživačke i obrazovne institucije, - Hrvatski zavod za zapošljavanje	Splitsko-Dalmatinske i Hrvatske gospodarske komore – Županijske komore Split, Sveučilišta u Splitu, istraživačkih i obrazovnih institucija i Hrvatskog zavoda za zapošljavanje.	transfera tehnologije, a temeljem toga i novih proizvoda kao preduvjeta dinamičnijeg rasta lokalnog gospodarstva.
• Utjecaj (Procjena)	▪ Rast BDP, BDV, zaposlenosti i izvoza lokalnog gospodarstva ukupno i po zaposlenom ▪ Rast udjela lokalnog gospodarstva u BDP i izvozu Hrvatske	-Grad Sinj, - Županija Splitsko-dalmatinska, - Hrvatska gospodarska komora - Županijska komora Split, - Državni zavod za statistiku.	Dokumentacija i statistika Grada Sinja, Županije Splitsko-Dalmatinske i Hrvatske gospodarske komore – Županijske komore Split, FINA-e i Državnog zavoda za statistiku.	Ostvariti dinamičniji gospodarski rast Grada Sinja u odnosu na Županiju Splitsko-Dalmatinsku i cijelu Hrvatsku uz pozitivne sinergijske učinke na cjelokupnu Sinjsku krajinu.

• Okoliš	Industrije koje se razvijaju trebaju uvažavati zahtjeve za održivim razvitkom Grada Sinja i cjelokupne Sinjske krajine sa posebnim naglaskom na uvažavanje suvremenih ekoloških standarda o zaštiti čovjekove okoline.
• Jednake mogućnosti	Očekivani gospodarski rast i razvoj trebaju omogućiti svim manjinskim skupinama da sudjeluju u gospodarskom napretku – mladi, žene, osobe sa posebnim potrebama, samohrani roditelji i sl.
• Informacijsko društvo	Prioritetna područja ulaganja trebaju biti ona koja osiguravaju primjenu inovativnih znanja i tehnologija uz snažnu podršku informacijsko-komunikacijske tehnologije.
• Partnerstvo	Partnerstvo uključuje suradnju javne uprave na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini, gospodarskog sektora i znanstveno-obrazovnog sustava, javnog i privatnog sektora, kao i poslovnog sektora i institucija civilnog društva.

1. Program	**STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM GRADA SINJA**
2. Cilj: 7.	**POTICANJE RAZVOJA PROIZVODNJE I USLUGA S VEĆOM DODANOM VRIJEDNOŠĆU**
3. Mjera: 7.3.	Razvoj kvalitetnog i održivog turizma
4. Opis mjere	Grad Sinj kao ni cijela Cetinska krajina svoje iznimne prirodne i društvene resurse u dosadašnjem razdoblju nije uspjela valorizirati kroz razvoj turizma. Osnovni uzrok leži u činjenici da je Splitsko-dalmatinska županija, kao i cijela Hrvatska razvoj turizma usmjerila na priobalni i otočni pojas, ne uvažavajući pri tome razvojne potencijale zaleđa. No, s promjenom turističkih trendova, koji sve više zahtijevaju obilje sadržaja i aktivnosti te zanimljiv, očuvan i autohton okoliš, dalmatinska Zagora sve više dobiva na značenju. U tom smislu, budući gospodarski razvoj Sinja i njegova okruženja nužno mora računati i na razvoj turizma, koji, zahvaljujući svome multiplikativnom učinku povezuje različite djelatnosti i jača sinergiju lokalnog gospodarstva. Ova se mjera uklapa u cilj 1., prioritet 3., mjere 6. i 7. ROP-a Splitsko-dalmatinske županije.
5. Aktivnosti	• Poticati razvoj turističkih kapaciteta i agencija *(mjera se naslanja na mjeru 6.2. Unaprijeđenje poduzetničke infrastrukture u funkciji bržeg razvoja malog i srednjeg poduzetništva te obrtništva te mjeru 6.3. Privlačenje domaćih i stranih investicija).* • Temeljem rezultata Master plana razvoja turizma Splitsko-dalmatinske županije pripremiti strateški marketinški plan koji će istražiti tržište, identificirati postojeće i potencijalne proizvode, razviti strategije proizvoda, strategije promocije i ostalih elemenata marketinškog mixa • Pokrenuti različite oblike udruživanja/partnerstva (prije svega između turističkih zajednica, turističkih agencija, kulturnih ustanova i drugih) u osmišljavanju, stvaranju i promociji novih manifestacija/turističkih proizvoda/selektivnih oblika turizma. • Njegovati i podsticati partnerstva na međulokalnoj i međuregionalnoj razini u cilju oblikovanja i promocije turističkih proizvoda/programa koji se temelje na zajedničkom kulturnom nasljeđu (primjerice "putevima rimskog nasljeđa", "gastro ture dalmatinske zagore" i sl.) • Potpora uređenju šetnica, staza zdravlja, edukativnih staza i ostalih staza i putova u funkciji turizma i rekreacije • Podizanje razine svijesti lokalnog stanovništva o nužnosti razvijanja (održivog) turizma • Poticati uključivanje seoskih domaćinstava u turističku ponudu • Osigurati stručnu pomoć u pripremi destinacije za dobivanje eco-certifikata • Podsticati uvođenje novih i bolje korištenje postojećih oblika informacijsko-komunikacijskih tehnologija u promociji ponude, zajedničkim projektima s kulturnim institucijama, te za poboljšanje informiranja turista u samim destinacijama (info kiosci, elektronski vodiči itd.) i efikasniju interpretaciju okoliša
6. Vrsta potrebne potpore	Tehnička, savjetodavna i financijska
7. Korisnici	Turistička zajednica Grada Sinja (ali i susjednih gradova u destinaciji), poduzetnici u turizmu i ugostiteljstvu, kulturne i sportske institucije i udruge, Udruženje obrtnika, seoska domaćinstva
8. Krajnji korisnici	Stanovništvo i gospodarstvo Grada Sinja

9. Financijski plan 2007. - 2013.	Donator	Združeni javni fondovi	Projektni združeni privatni fondovi	Ukupno (mil.kn)
	Moguća participacija donatora	Min. 830.000,00	Očekuje se znatna participacija privatnih fondova	Min. 830.000,00

10. Monitoring & procjena pokazatelja

Posredni nivo	Pokazatelj	Izvor podataka	Studijska osnova	Cilj
• Output (Monitoring)	▪ Broj novih poduzeća u turizmu i ugostiteljstvu ▪ Broj "novih" turističkih proizvoda tj. selektivnih oblika turističke ponude ▪ Broj novih kulturnih manifestacija i priredbi ▪ Broj zajedničkih međulokalnih i međuregionalnih turističkih programa ▪ Broj seoskih domaćinstava uključenih u turističku ponudu ▪ Broj novih informacijskih	- Turistička zajednica Županije i Grada, - HGK, - HOK, - Udruženje obrtnika, - Kulturne ustanove	Strateški marketinški plan Županije; Podaci i dokumentacija TZ Županije i Grada	Povećati konkurentnost Grada Sinja temeljem povećanog broja poduzeća u turizmu, novih proizvoda te bolje opremljenosti i prezentacije

	tehnologija korištenih u promociji destinacije, odnosno interpretaciji njene ponude ▪ Duljina uređenih rekreacijskih staza u destinaciji ▪ Broj specijalističkih programa izobrazbe ▪ Broj promotivnih aktivnosti			
• Rezultat (Monitoring)	▪ Porast broja posjeta destinaciji ▪ Povećanje proječnog broja dana boravka u destinaciji ▪ Porast broja novih tvrtki i poduzetnika u sektoru ▪ Porast broja ruralnih domaćinstava uključenih u turističku ponudu ▪ Porast broja zaposlenih u turizmu i ugostiteljstvu ▪ Povećanje duljine uređenih rekreacijskih staza (u km) ▪ Povećanje broja publikacija (vodiča i ostalih promotivnih materijala) ▪ Kvalitetno korištenje resursa - eko certifikati ▪ Veća posjećenost ▪ Veća uključenost lokalnog stanovništva u razvojne turističke programe	- Turistička zajednica Županije i Grada, - HGK, - HOK, - Udruženje obrtnika, - Kulturne ustanove	Podaci i dokumentacija TZ Županije i Grada HGK, Udruženje obrtnika	Novim, kvalitetnim proizvodima te većom skrbi za resurse osigurati porast konkurentnosti i veću efikasnost u turizmu Grada i regije
• Utjecaj (Procjena)	▪ Porast direktnih (i indirektnih) prihoda od turizma ▪ Porast broja direktno i indirektno zaposlenih u turizmu i ugostiteljstvu ▪ Povećanje BDPa po osnovi turizma ▪ Dodana vrijednost po zaposlenom	-Turistička zajednica Županije i Grada, - HGK, - HOK, - Udruženje obrtnika, - Kulturne ustanove - Zavod za zapošljavanje, - MMTPR,	Podaci i dokumentacija TZ Županije, HGK, Statistike MZOPP,	Povećati učinkovitost i konkurentnost turističke djelatnosti u gospodarstvu Sinja

11. Višestruke teme	
• Okoliš	Budući da su prirodni resursi u turizmu temelj njegova razvoja i kvalitete, a time i konkurentnosti, zahtjev za poštivanjem načela održivosti istaknut je u samoj formulaciji mjere. Između ostaloga ističe se nužnost kvalitetnog korištenja resursa, ali i napori na dobivanju ekoloških certifikata koji će svjedočiti o očuvanosti resursa destinacije
• Jednake mogućnosti	U provedbi ove mjere ne treba očekivati nikakav diskriminatoran pristup; čak štoviše, s rastom interesa za razvojem turizam, priliku že dobiti i one društvene skupine koje su u dosadašnjem razvoju bile isključene (ruralno stanovništvo, posebno žene i nezaposleni).
• Informacijsko društvo	Suvremeni turizam nije moguće zamisliti bez informacijsko-komunikacijskih tehnologija. Naglasak je na kvalitetnoj podršci pružanju informacija o ponudi turističkih usluga u destinacijama (Internet, multimedijalni projekti, info kiosci, interpretacija okoliša itd.), ali i na korištenju informacijskih tehnologija u eventualnim projektima stvaranja novih manifestacija i festivala.
• Partnerstvo	Sama priroda turizma, a napose kroz ovu mjeru podrazumijeva aktivno sudjelovanje velikog broja partnera (pojedinaca i institucija) koji sudjeluju u osmišljavanju, promociji, i komercijalizaciji turističkih proizvoda Grada i regije.

1. Program	**STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM GRADA SINJA**
2. Cilj: 8.	**RAZVOJ ADMINISTRATIVNIH KAPACITETA GRADA U SVRHU EFIKASNIJEG UPRAVLJANJA LOKALNIM RAZVOJEM**
3. Mjera: 8.1.	Podizanje razine obrazovanosti i osposobljenosti svih djelatnika u tijelima lokalne samouprave
4. Opis mjere	Suvremeni zahtjevi upravljanja u jedinicama lokalne samouprave zahtjevaju stalno usavršavanje djelatnika u svim sferama, osobito u dijelu administrativnih poslova vezanih za pripremu i provedbu razvojnih projekata. Analiza stanja u gradskoj upravi pokazala je slabu motiviranost zaposlenika za dodatnu edukaciju što upućuje na potrebu sustavnog pristupa rješavanju ovog problema. To podrazumjeva definiranje cjelovitog programa izobrazbe i usavršavanja, te organizacije i terminskog plana provedbe istog. Sam program usavršavanja trebao bi obuhvatiti dodatna znanja i vještine u području provedbe upravno-pravnih poslova, upravljanja ljudskim resursima, proračunskog programiranja i suvremenih modela financiranja razvitka, upravljanja gradskom imovinom, upravljanja projektima, informatizacije gradske uprave, komunikacije s građanima i civilnim udrugama na načelima partnerstva, i drugim područjima značajnim za postizanje ciljane učinkovitosti gradske uprave. Ova se mjera uklapa u cilj 4., prioritet 13, mjeru 33, ROP-a Splitsko-dalmatinske županije.
5. Aktivnosti	• Izrada programa dopunskog obrazovanja i osposobljavanja djelatnika u gradskoj upravi; • Uspostava organizacije za provedbu programa dopunskog obrazovanja i osposobljavanja te izrada terminskog plana pohađanja seminara i radionica. • Osiguranje financijskih sredstava za provedbu Programa; • Komunikacijsko-motivacijske aktivnosti s ciljem upoznavanja djelatnika sa ciljevima, sadržajem, načinom provedbe i očekivanim učincima provedbe programa dopunskog obrazovanja; • Sustavna i kontinuirana provedba Programa dopunskog obrazovanja i osposobljavanja djelatnika gradske uprave;
6. Vrsta potrebne potpore	Tehnička i financijska potpora
7. Korisnici	Djelatnici gradske uprave (direktno)
8. Krajnji korisnici	Stanovništvo i gospodarstvo (indirektno)

9. Financijski plan 2007. - 2013.	Donator	Združeni javni fondovi	Projektni združeni privatni fondovi	Ukupno (mil.kn)
		Min. 220.000,00		Min. 220.000,00

10. Monitoring & procjena pokazatelja

Posredni nivo	Pokazatelj	Izvor podataka	Studijska osnova	Cilj
• Output (Monitoring)	▪ Broj radionica, seminara i tečajeva za djelatnike lokalne samouprave	Statistička obrada podataka i izvješća o radu po sektorima		Povećati broj djelatnika gradske uprave obuhvaćenih programom dopunskog obrazovanja
• Rezultat (Monitoring)	▪ Broj djelatnika koji su prošli razne seminare, edukacije i tečajeve	Statistička obrada podataka i izvješća o radu po sektorima		Podignuti razinu educiranosti gradske uprave
• Utjecaj (Procjena)	▪ Porast efikasnosti i produktivnosti lokalne administracije	Izvješća o radu po sektorima		Povećati opću učinkovitost gradske uprave

11. Višestruke teme	
• Okoliš	Realizacijom programa dopunskog obrazovanja povećat će se obujam znanja i svijest o značenju okoliša i njegove očuvanosti za budući, dugoročni razvoj lokalne zajednice. Posebno, treba očekivati i usvajanje suvremenih metoda i modela programiranja razvoja koji nužno uključuju komponente vezane za procjenu utjecaja razvojnih projekata na okoliš.
• Jednake mogućnosti	U provedbi ove mjere načelno ne smije biti nikakvog diskriminatornog pristupa. Posebna briga o mladim stručnjacima kao razvojnom potencijalu gradske uprave ne dovodi u pitanje jednakopravno

	uključivanje svih drugih skupina u aktivnosti i projekte unutar ove mjere.
• Informacijsko društvo	Program dopunskog obrazovanja izravno i neizravno će doprinijeti promoviranju koncepta informacijskog društva kao temelja, između ostalog, za učinkovito djelovanje gradske uprave.
• Partnerstvo	Ovu mjeru nije moguće provesti bez širokog partnerstva i široke društvene akcije raznih institucija koje će na različite načine biti uključeni u proces dopunskog obrazovanja. Osim toga, sam ideja partnerstva kao bitne pretpostavke za učinkovito djelovanje gradske uprave bit će promovirana kao dio cjelovitog programa dopunskog obrazovanja djelatnika gradske uprave.

1. Program	**STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM GRADA SINJA**			
2. Cilj: 8.	**RAZVOJ ADMINISTRATIVNIH KAPACITETA GRADA U SVRHU EFIKASNIJEG UPRAVLJANJA LOKALNIM RAZVOJEM**			
3. Mjera: 8.2.	Uspostava projektne organizacije i jačanje kapaciteta za pripremu, financiranje, provedbu i praćenje razvojnih projekata			
4. Opis mjere	Analiza je pokazala da Grad Sinj ima već uspostavljen sustav višegodišnjeg, programskog, proračunsko-razvojnog planiranja, te da raspolaže značajnim vlastitim potencijalom za financiranje razvojnih projekata. Ipak, uočena slabost je nedovoljan broj kvalitetno pripremljenih i razrađenih razvojnih projekata zbog čega se razvojni proces odvija sporije od očekivanog. Isto tako, Grad nije u potpunosti spreman iskoristiti postojeće (s viših razina vlasti) i nove mogućnosti (npr. EU predpristupni fondovi i druga bespovratna sredstva) financiranja lokalnih projekata. Razlozi su to za mjeru koja bi doprinijela jačanju kapaciteta za upravljanje razvojnim projektima, kako u smislu uspostave projektne organizacije unutar same gradske uprave tako i u smislu dodatne edukacije u području metodologije „upravljanja projeknim ciklusom" (PCM). Ova mjera usmjerena je i na potrebu upoznavanja s postupcima i procedurama sudjelovanja na natječajima za dodjelu bespovratnih sredstava (nacionalnih i EU) u financiranju lokalnih razvojnih projekata. Ova se mjera uklapa u cilj 4., prioritet 13, mjeru 34, ROP-a Splitsko-dalmatinske županije.			
5. Aktivnosti	• Izrada koncepcije i uspostava projektnog tipa organizacije u okviru postojećeg ustroja gradske uprave; • Izrada baze podataka vezanih za kapitalne, razvojne projekte - projektni pipeline! • Unaprjeđenje sustava financiranja kapitalnih projekata (razvoj novih modela financiranja baziranih na partnerstvu javnog i privatnog sektora i grant-shemama, te unaprjeđenje suradnje s županijom, Vladom i drugim JLS u pripremi, financiranju i realizaciji razvojnih projekata); • Obrazovanje djelatnika u području "upravljanja projektnim ciklusom"; • Unaprjeđenje sustava praćenja i informiranja gradske uprave o mogućnostima korištenja predpristupnih i drugih EU-fondova u financiranju razvojnih projekata; • Edukacija djelatnika gradske uprave o procedurama i postupcima sudjelovanja na javnim natječajima za korištenje EU fondova; • Uspostava podsustava za praćenje realizacije razvojnih projekata i ocjenu učinaka na širu društvenu zajednicu;			
6. Vrsta potrebne potpore	Tehnička i financijska potpora			
7. Korisnici	Djelatnici gradske uprave			
8. Krajnji korisnici	Stanovništvo i gospodarstvo (indirektno)			
9. Financijski plan 2007. - 2013.	Donator	Združeni javni fondovi	Projektni združeni privatni fondovi	Ukupno (mil.kn)
	Očekuje se min.do 60% sudjelovanje donatora	Očekuje se do 40 % sudjelovanje združenih javnih fondova		Nije dana precizna procjena
10. Monitoring & procjena pokazatelja				
Posredni nivo	Pokazatelj	Izvor podataka	Studijska osnova	Cilj
• Output (Monitoring)	▪ Broj radionica i seminara na temu upravljanja projektima i javne nabave ▪ Porast vrijednosti realiziranih kapitalnih investicija ▪ Uspostava projektnog „pipelinea"	Statistička obrada podataka i izvješća o radu po sektorima		Uspostaviti projektnu organizaciju i "pipeline" razvojnih projekata
• Rezultat (Monitoring)	• Broj djelatnika osposobljenih za upravljanje projektima	Statistička obrada podataka i izvješća o radu po sektorima		Povećati učinkovitost upravljanja razvojnim projektima na razini Grada

	▪ Broj realiziranih projekata ▪ Broj projekata baziranih na modelu JPP-a			
• Utjecaj (Procjena)	▪ Veća učinkovitost u upravljanju razvojnim projektima ▪ Bolje korištenje vlastitih financijskih resursa	Izvješća o radu po sektorima		Povećati razvojne učinke djelovanja gradske uprave

11. Višestruke teme	
• Okoliš	Realizacijom ove mjere povećat će se razina administrativnog i upravljačkog kapaciteta značajnog za pripremu i realizaciju razvojnih projekata, uključivo i projekte vezane za očuvanje i unaprjđenje stanja u okolišu.
• Jednake mogućnosti	U provedbi ove mjere ne treba očekivati nikakav diskriminatorni pristup..
• Informacijsko društvo	Realizacija ove mjere izravno i neizravno doprinosi promoviranju koncepta informacijskog društva kao temelja za učinkovito djelovanje gradske uprave. Primjena IT sustava potpore upravljačkom procesu uvjet je za njegovu učinkovitost.
• Partnerstvo	Ideja i načelo partnerstva jedna je od bitnih pretpostavki za učinkovito vođenje upravljačkog procesa u lokalnoj zajednici. Ova mjera, može se reći, partnerstvo tretira i kao uvjet i kao posljedicu združenog razvojnog djelovanja.

1. Program	**STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM GRADA SINJA**			
2. Cilj: 8.	**RAZVOJ ADMINISTRATIVNIH KAPACITETA GRADA U SVRHU EFIKASNIJEG UPRAVLJANJA LOKALNIM RAZVOJEM**			
3. Mjera: 8.3.	Unaprjeđenje sustava informiranja i komuniciranja s javnošću			
4. Opis mjere	Ova mjera ima za cilj ojačati komunikaciju gradske uprave s građanima i svekolikom javnošću (uključujući i poduzetnički sektor) kako bi se pravovremeno i potpuno informirali o potrebama i zahtjevima građana, ali i kako bi pružili informacije građanima o svim aktivnostima vezanim za unaprjeđenje uvjeta i standarda življenja na prostoru Grada. U svrhu provedbe ove mjere potrebno je intenzivirati postojeće aktivnosti u ovom segmentu te raditi na sustavnoj izgradnji šireg sustava komunikacije i informiranja građana, a što uključuje i jačanje informatičke potpore tom sustavu. Ova se mjera indirektno uklapa u cilj 4., prioritet 15, mjeru 39, cilj 4. , prioritet 16, mjera 40, ROP-a Splitsko-dalmatinske županije.			
5. Aktivnosti	Moguće aktivnosti u provedbi ove mjere navedene su kako slijedi: • Osnivanje razvojnog informacijskog centra u kojem će se građani, ali i domaći i strani poduzetnici moći informirati o postupcima dobivanja dozvola, gradskim planovima i projektima, uvjetima ulaganja u poslovno-industrijskoj zoni, i drugim razvojnim aktivnostima. Po toj logici info-centar bi se mogao organizacijski smjestiti u Upravni odjel za prostorno planiranje, gospodarenje prostorom i razvoj; • Komunikacija s javnošću može biti ojačana imenovanjem osobe zadužene za odnose s javnošću (PR). • Jedna od aktivnosti svakako je i jačanje integriranog informatičkog sustava za potporu djelovanju gradske uprave i jačanju komunikacije s građanima; • Tiskanje brošure koja će sadržavati temeljne informacije o usvojenom gradskom proračuna i programima i projektima ugrađenim u proračun doprinijet će transparentnosti proračunskog i ukupnog upravljačkog procesa u Gradu Sinju; • Nadalje, treba i dalje vrlo intenzivno koristiti mogućnosti informiranja građana korištenjem javnih medija, posebno Radio Sinja. • Konačno, doprinos informiranju informatički opismenjenim građanima je i stalna obnova i unaprjeđenje WEB-stranice Grada;			
6. Vrsta potrebne potpore	Tehnička i financijska potpora			
7. Korisnici	Djelatnici gradske uprave			
8. Krajnji korisnici	Stanovništvo i institucije koje žive i djeluju na prostoru Grada Sinja i bližeg okruženja			
9. Financijski plan 2007. - 2013.	Donator	Združeni javni fondovi	Projektni združeni privatni fondovi	Ukupno (mil.kn)
		260.000,00		260.000,00

10. Monitoring & procjena pokazatelja				
Posredni nivo	Pokazatelj	Izvor podataka	Studijska osnova	Cilj
• Output (Monitoring)	▪ Uvođenje novog informacijskog sustava ▪ Osposobljavanje djelatnika za kvalitetniju komunikaciju s građanima ▪ Tiskanje informativnih i promotivnih materijala	Statistička obrada podataka i izvješća o radu po sektorima	- Program informatizacije gradske uprave - Program edukacije djelatnika u području komunikacijskih vještina	Uspostaviti integrirani i dovoljno učinkovit sustav informiranja građana i javnosti
• Rezultat (Monitoring)	▪ Broj djelatnika osposobljenih bolju komunikaciju s građanima ▪ Broj djelatnika s temeljnom informatičkom	Statistička obrada podataka i izvješća o radu po sektorima		Ojačati komunikaciju s građanima u cilju transparentnosti djelovanja gradske uprave

	edukacijom ▪ Broj objavljenih promotivnih i informativnih publikacija			
• Utjecaj (Procjena)	▪ Porast razine informiranosti građana ▪ Brže rješavanje predmeta građana i poslovnih subjekata ▪ Veća transparentnost u radu gradske administracije	Izvješća o radu po sektorima		Povećati efikasnost djelovanja gradske uprave u zadovoljenju potreba građana i drugih sudionika razvoja Grada
11. Višestruke teme				
• Okoliš	Ova mjera nema nikakvih direktnih učinaka na okoliš.			
• Jednake mogućnosti	U provedbi ove mjere ne treba očekivati nikakav diskriminatorni pristup. Naprotiv, sustavnim informiranjem javnosti u ravnopravan položaj dovest će se sve socijalne skupine.			
• Informacijsko društvo	Realizacija ove mjere izravno doprinosi promoviranju koncepta informacijskog društva kao temelja za učinkovito djelovanje gradske uprave. Primjena IT sustava potpore upravljačkom procesu uvjet je za njegovu učinkovitost.			
• Partnerstvo	Kvalitetno informiranje javnosti jedna je od temeljnih pretpostavki jačanja partnerstva u rješavanju razvojnih problema i unaprjeđenju kvalitete života u Gradu Sinju.			

IV. POGLAVLJE: OKVIRNI PRORAČUN I LISTA POTENCIJALNIH PROJEKATA I INICJATIVA

U nastavku su prezentirane procjene ukupnih sredstava za financiranje pojedinih mjera, odnosno ciljeva u razdoblju od 2007.-2013. godine, kao i potencijalni izvori financiranja. Pod pojmom donatora podrazumijevaju se sredstva koja se mogu potraživati iz predpristupnih fondova EU, ali i ostalih potencijalnih donatora (prije svega međunarodnih udruga, premda u sve manjoj mjeri). Združeni javni fondovi podrazumijevaju sredstva iz državnog i županijskog proračuna te proračuna jedinica lokalne samouprave, dok su projektni privatni združeni fondovi izvori sredstava koja se mogu očekivati od potencijalnih partnera (poduzeća, udruga i sl.) koji predlažu projekte za sufinanciranje.

Temeljem provedenih konzultacija, procijenjen je okvirni iznos sredstava za financiranje svih predloženih mjera, koje su definirane temeljem rezultata analize stanja i SWOT analize s Partnerskom skupinom, i to u **ukupnom iznosu od 353.515.000,00** (odnosno 385.515.000,00 kn, zbog raspona navedenih sredstava potrebnih za realizaciju projekata iz mjera M 3.2. i M 6.2.) (za razdoblje od 2007.-2013. godine) (tablica 4.1.).
Nažalost, zbog lošeg sudjelovanja jedinica lokalne samouprave u nominiranju projekata za dodjelu sredstava iz fondova i programa EU-a, članovi lokalnog partnerstva nisu dovoljno uvažavali ove izvore financiranja u svojim budućim projektima. No, budući je u tijeku proces osposobljavanja Županijske jedinice (pri Fondu za regionalni razvoj), koja će biti zadužena za pomoć u pripremi projektne dokumentacije, za očekivati je da će se veći broj projekata moći nominirati za sredstva EU-a. Zato iznos od skromnih **400.000,00 kn** koji je nominiran za traženje iz sredstava donatora, treba shvatiti uvjetno. Moguće je, naime, za gotovo sve mjere i pripadajuće im projekte tražiti sredstva iz nekog od europskih predpristupnih (kasnije strukturnih) fondova i programa (vidjeti prilog „Izvori financiranja" na kraju projekta).
Iz združenih javnih fondova potražuje se cca. 341.215.000,00 (373.215.000,00) mil kn, što predstavlja preko 96% sredstava, dok se od privatnih (projektnih) združenih fondova očekuje znatno veći iznos od trenutno procijenjenog (11.900.000,00 kn), jer za mnoge projekte nije bilo moguće u potpunosti procijeniti ukupan iznos potrebnih sredstava.

Ako gledamo raspodjelu traženih sredstava po ciljevima, onda se za financiranje mjera iz:
- cilja 1 (Podizanje kvalitete i efikasnije gospodarenje prometnom i energetskom infrastrukturom) potražuje ukupno 32.900.000,00 kn, odnosno cca. 9,3%;
- za financiranje mjera iz cilja 2 (Podizanje kvalitete usluga i sigurnosti vodoopskrbnog sustava, sustava odvodnje i sustava zaštite od bujičnih voda) potražuje se 58.300.000,00 mil kn, odnosno oko 16,5%;
- za mjere iz cilja 3 (Podizanje kvalitete gospodarenja prostorom i učinkovitosti zaštite okoliša) potražuje se 26.350.000,00 kn (odnosno 56.350.000,00 kn ako se krene u realizaciju dodatnih projekata) ili oko 7,5 % od ukupnih sredstava;
- za financiranje mjera iz cilja 4 (Podizanje kvalitete života i društvenog standarda stanovništva potražuje se ukupno 50.120.000,00 kn od ukupno predviđenih sredstava, tj. 14,2%;
- za financiranje mjera iz cilja 5 (Sustavno podizanje razine obrazovanja) potražuje se minimalno 44.850.000,00 knili % od ukupnih sredstava, tj. oko 12,7%;
- za financiranje mjera iz cilja 6 (Stvaranje pretpostavki za razvoj konkurentnog gospodarstva) potražuje se 71.505.000,00 (ili 73.505.000,00 kn), odnosno 20,2% od ukupnih sredstava;
- za financiranje mjera iz cilja 7 (Poticanje razvoja proizvodnje i usluga s većom dodanom vrijednošću) potražuje se minimalno 68.510.000,00 kn ili 19,5%;
- za financiranje mjera iz cilja 8 (Razvoj administrativnih kapaciteta Grada u svrhu efikasnijeg upravljanja lokalnim razvojem) potražuje se oko 480.000,00 kn ili 0,13%.

U tablici 4.1. kao i u narednim tablicama u kojima se razrađuju potencijalni projekti, evidentno je da se nije moglo posvuda staviti precizne iznose, jer mnogi projekti kao i visina investicija ovise o poduzetničkoj inicijativi.

Tablica 4.1. **Raspodjela sredstava po ciljevima i mjerama (2007.-2013.)**

Prioriteti i mjere		Sredstva i izvori financiranja u mil.kn			
		ZDRUŽENI JAVNI FONDOVI	PROJEKTNI PRIVATNI ZDRUŽENI FONDOVI	DONATOR	UKUPNO
CILJ 1 Podizanje kvalitete i efikasnije gospodarenje prometnom i energetskom infrastrukturom					
M 1.1.	Razvoj lokalne cestovne infrastrukture	19.800.000,00			19.800.000,00
M 1.2.	Razvoj infrastrukture prometa u mirovanju	4.000.000,00			4.000.000,00
M 1.3.	Razvoj i rekonstrukcija elektroopskrbne mreže uz efikasnije korištenje energije	cca. 9.100.000,00			cca. 9.100.000,00
	UKUPNO	**Cca. 32.900.000,00**			**Cca. 32.900.000,00**
CILJ 2 Podizanje kvalitete usluga i sigurnosti vodoopskrbnog sustava, sustava odvodnje i sustava zaštite od bujičnih voda					
M 2.1.	Dovršenje izgradnje sekundarne mreže vodoopskrbe i priključenje korisnika na vodoopskrbnu mrežu	Min. 38.300.000,00			Min. 38.300.000,00
M 2.2.	Izgradnja sekundarne mreže odvodnje i priključenje korisnika na sustav odvodnje	15.000.000,00			15.000.000,00
M 2.3.	Dovršenje sustava zaštite odbujičnih voda	5.000.000,00			5.000.000,00
	UKUPNO	**58.300.000,00**			**58.300.000,00**
CILJ 3 Podizanje kvalitete gospodarenja prostorom i učinkovitosti zaštite okoliša					
M 3.1.	Osmišljavanje koncepta razvoja u prostoru i uređenje planske dokumentacije	1.000.000,00			1.000.000,00
M 3.2.	Unaprjeđenje očuvanja i gospodarenja okolišem	od 25.350.000,00 do 55.350.000,00		moguća participacija donatora	od 25.350.000,00 do 55.350.000,00
	UKUPNO	**26.350.000,00-56.350.000,00**			**26.350.000,00-56.350.000,00**

CILJ 4 Podizanje kvalitete života i društvenog standarda stanovništva					
M 4.1.	Poboljšanje skrbi o zdravlju stanovništva	nije data procjena		moguća participacija donatora	nije data procjena
M 4.2.	Podizanje kapaciteta i kvalitete usluga socijalne skrbi	2.210.000,00		moguća participacija donatora	2.210.000,00
M 4.3.	Unaprjeđenje rada na očuvanju i prezentaciji kulturne baštine Grada	44.560.000,00	600.000,00	moguća participacija donatora	45.160.000,00
M 4.4.	Poboljšanje usluga skrbi o predškolskoj populaciji Grada	2.000.000,00		moguća participacija donatora	2.000.000,00
M 4.5.	Poboljšanje usluga skrbi o starim i nemoćnim osobama	Min. 50.000,00	očekuje se znatna participacija privatnih investitora	moguća participacija donatora	50.000,00 (samo za izradu studije potreba)
M 4.6.	Poticanje demografske obnove	min. 700.000,00			min 700.000,00
	UKUPNO	**min. 49.520.000,00**	**600.000,00**		**min. 50.120.000,00**
CILJ 5. Sustavno podizanje razine obrazovanja					
M 5.1.	Podizanje kvalitete osnovnog i srednjeg školstva	42.550.000,00		moguća participacija donatora	42.550.000,00
M 5.2.	Poticanje razvoja visokog školstva	min. 2.300.000,00			min. 2.300.000,00
M 5.3.	Razvijanje sustava i programa cjeloživotnog obrazovanja	nije bilo moguće dati okvirnu procjenu	očekuje se znatna participacija privatnih investitora	moguća participacija donatora	
	UKUPNO	**min. 44.850.000,00**			**min. 44.850.000,00**
CILJ 6. Stvaranje pretpostavki za razvoj konkurentnog gospodarstva					
M 6.1.	Poticanje lokalnih inicijativa na tržištu rada	5.000,00			5.000,00
M 6.2.	Unaprjeđenje poduzetničke infrastrukture u funkciji bržeg razvoja malog i srednjeg poduzetništva	71.000.000,00-73.000.000,00		moguća participacija donatora	71.000.000,00-73.000.000,00

M 6.3.	Privlačenje domaćih i stranih investitora	cca. 500.000,00			cca. 500.000,00
	UKUPNO	**71.505.000,00-73.505.000,00**			**71.505.000,00-73.505.000,00**
CILJ 7. Poticanje razvoja proizvodnje i usluga s većom dodanom vrijednošću					
M 7.1.	Razvoj konkurentne i održive poljoprivrede	55.900.000,00	11.300.000,00	400.000,00	67.600.000,00
M 7.2.	Razvoj industrije temeljene na znanju i novim tehnologijama	580.000,00		moguća participacija donatora	580.000,00
M 7.3.	Razvoj kvalitetnog i održivog turizma	min 830.000,00	u realizaciji zahtjevnijih projekata očekuje se znatna participacija privatnih investitora	moguća participacija donatora	min 830.000,00 (nisu date procjene za moguće kapitalne projekte: golf, etno eko-sela)
	UKUPNO	**min. 57.310.000,00**	**min 11.300.000,00**	**min. 400.000,00**	**min. 69.010.000,00**
CILJ 8. Razvoj administrativnih kapaciteta Grada u svrhu efikasnijeg upravljanja lokalnim razvojem					
M 8.1	Podizanje razine obrazovanosti i osoposobljenosti svih djelatnika u tijelima lokalne samouprave	220.000,00			220.000,00
M 8.2.	Uspostava projektne organizacije i jačanje kapaciteta za pripremu, financiranje, provedbu i praćenje razvojnih projekata	nije precizno procijenjeno (moguće do 40 % ukupnih iznosa po projektima)		moguća participacija donatora (do 60 %)	nije precizno procijenjeno
M 8.3.	Unaprjeđenje sustava informiranja i komunikacije s javnošću	260.000,00			260.000,00
	UKUPNO	**min. 480.000,00**			**min. 480.000,00**
UKUPNO		**341.215.000,00 (373.215.000,00)**	**11.900.000,00**	**400.000,00**	**353.515.000,00 (385.515.000,00)**

U nastavku je data lista projekata i inicijativa od kojih su neki već započeli dok su drugi tek u planovima i/ili inicijativama. Iz tog razloga, nije bilo moguće precizno utvrditi iznos ukupnih potrebnih sredstava, kao ni sredstava od potencijalnih skupina investitora za određene projekte, a posebno ne za inicijative jer mnoge od njih tek trebaju uroditi konkretnim aktivnostima i/ili projektima. Od partnera u lokalnoj samoupravi i šire, traženo je da, sukladno postojećim spoznajama i planovima za buduće razdoblje, ali isto tako uvažavajući i spoznaje o potrebama Grada Sinja koje su utvrđene u analizi stanja i definirane razvojnim ciljevima i mjerama, daju prijedlog svih aktivnosti koje bi u planskom razdoblju mogle dovesti do realizacije zacrtanih ciljeva. Iz toga razloga, narednu listu treba shvatiti kao popis onoga što bi u predviđenom razdoblju minimalno trebalo učiniti da se zacrtani strateški ciljevi u dobroj mjeri realiziraju. Njihova identifikacija ne znači nužno da se svi moraju i naći u proračunskim stavkama za naredne godine, ali može poslužiti kao plan aktivnosti, od kojih se mnoge od njih mogu i realizirati. Listu treba shvatiti kao zajednički uradak članova istraživačkog tima Ekonomskog fakulteta u Splitu i lokalnih partnera, prije svega lokalne samouprave, ali isto tako i osoba iz komunalnih poduzeća, javnih poduzeća, Turističke zajednice te drugih relevantnih institucija koje su, posredstvom gradske samouprave i/ili putem osobnih kontakata s istraživačkim timom, dali svoje prijedloge projekata i/ili inicijativa. Još jednom je značajno istaknuti da je konkretne podatke o projektima bilo vrlo jednostavno dobiti od gradskih i javnih poduzeća koje se bave infrastrukturnim opremanjem Grada, dok je sve projekte koji još nisu u fazi realizacije, a ovise o brojnim potencijalnim investitorima, prije svega privatnim, teško precizno procijeniti, pa se navode samo kao inicijative.

Lista potencijalnih i aktualnih projekata i inicijativa:

CILJ / MJERA PROJEKT / AKTIVNOST	OPIS PROJEKTA / AKTIVNOSTI	NOSITELJ/ IZVRŠITELJ	VRIJEME / RAZDOBLJE REALIZACIJE	VRIJEDNOST PROJEKTA	Izgledni izvori financiranja projekta:				
					Proračunski izvori financiranja			Ostali domaći izvori	Inozemni izvori financiranja
					Grad	Županija	RH		
CILJ 1. PODIZANJE KVALITETE I EFIKASNIJE GOSPODARENJE PROMETNOM I ENERGETSKOM INFRASTRUKTUROM									
Mjera 1.1. Razvoj lokalne cestovne infrastrukture									
Projekt 1.1.1	Nogostup Put Piketa do Troglava	Grad Sinj	2008.-2009.	3.500.000,00	1.750.000,00	1.750.000,00			
Projekt 1.1.2.	Nogostup D. Glavice	Grad Sinj	2007.	2.300.000,00	2.300.000,00				
Projekt 1.1.3.	Rekonstrukcija toplice - Glavice	Grad Sinj	2007.	1.000.000,00	1.000.000,00				
Projekt 1.1.4.	Nogostup Put piketa I. dio	Grad Sinj	2008.	3.500.000,00	1.750.000,00	700.000,00	1.050.000,00		
Projekt 1.1.5.	Uređenje ulice Domovinskog rata D219	Grad Sinj	2008.	2.500.000,00	1.250.000,00	500.000,00	750.000,00		
Projekt 1.1.6.	Nogostup Put Pavića D56	Grad Sinj	2009.-2010.	4.000.000,00	2.000.000,00	800.000,00	1.200.000,00		
Projekt 1.1.7.	Desna strana F. Grabovca	Grad Sinj	2009.	3.000.000,00	1.800.00,00		1.200.000,00		
Mjera 1.1. UKUPNO				**19.800.000,00**					
Mjera 1.2. Razvoj infrastrukture prometa u mirovanju									
Projekt 1.2.1	Trg Gojka Šuška	Grad Sinj	2007.	2.500.000,00	2.500.000,00				
Projekt 1.2.2.	Parkiralište kod	Grad Sinj	2008.	1.000.000,00	1.000.000,00				

	Pravoslavne crkve								
Projekt 1.2.3.	Parkiralište ex. vojarna I. Nelipića	Grad Sinj	2009.-2010.	*[1]	100%				
Projekt 1.2.4.	Parkiralište uz groblje Sv. Frane	Grad Sinj	2009.	*	100%				
Projekt 1.2.5.	Parkiralište na cestama uz aut. naplatu	Grad Sinj	2008.	500.000,00	250.000,00			250.000,00 Kamičak d.o.o.	
Mjera 1.2. UKUPNO				**cca. 4.000.000,00 - (6.000.000,00)**					
Mjera 1.3. Razvoj i rekonstrukcija elektroopskrbne mreže – HEP									
Projekt 1.3.1	KB 35, 10(20) kV TS Sinj 2 – TS Ruda	HEP	2007.	5.500.000,00					
Projekt 1.3.2.	GTS 10(20)/0,4 kV Čitluk – 4	HEP	2007.	350.000,00					
Projekt 1.3.3.	GTS 10(20)/0,4 kV Brnaze – 1	HEP	2007.	350.000,00					
Projekt 1.3.4.	MR NN Čitluk – 3	HEP	2007.	130.000,00					
Projekt 1.3.5.	KB 10(20) kV Omiška ulica – Ulica F. Grabovca	HEP	2007.	180.000,00					
Projekt 1.3.6.	KB 10(20) kV Čitluk – 4	HEP	2008.	210.000,00					
Projekt 1.3.7.	MR NN Čitluk – 4	HEP	2008.	200.000,00					
Projekt 1.3.8.	MR NN Turjaci – 2	HEP	2008.	200.000,00					
Projekt 1.3.9.	STS 10(20)/0,4	HEP	2008.	120.000,00					

[1] Kod stavki s oznakom *** i**znos potreban za financiranje projekta iili incijative nije još poznat.

	kV Obrovac – 4								
Projekt 1.3.10.	DV 10(20) kV Obrovac – 4	HEP	2008.	80.000,00					
Projekt 1.3.11.	GTS 10(20)/0,4 kV Sinj – 35	HEP	2008.	350.000,00					
Projekt 1.3.12.	KB 10(20) kV Sinj – 35	HEP	2008.	60.000,00					
Projekt 1.3.13.	KB 10(20) kV Ulica Domovinskog rata	HEP	2008.	220.000,00					
Projekt 1.3.14.	STS 10(20)/0,4 kV Lučane – 3	HEP	2009.	120.000,00					
Projekt 1.3.15.	DV 10(20) kV Lučane – 3	HEP	2009.	180.000,00					
Projekt 1.3.16.	KB 10(20) kV Ul. Put Pavića	HEP	2009.	250.000,00					
Projekt 1.3.17.	KB 35, 10(20) kV TS Sinj– TS Sinj 2	HEP	2009.	600.000,00					
Projekt 1.3.18.	Inicijativa razvoja alternativnih oblika elektroopskrbe	Grad Sinj, Županija, HEP	2009.-2013.	*					
Projekt 1.3.19.	Rekonstrukcija mreže na Radošiću	HEP		*					
Mjera 1.3. UKUPNO				**cca 9.100.000,00 (za identificirane projekte)**					
CILJ 1. UKUPNO				**cca. 32.900.000,00**					

CILJ 1. PODIZANJE KVALITETE I EFIKASNIJE GOSPODARENJE PROMETNOM I ENERGETSKOM INFRASTRUKTUROM

Mjera 1.1. Razvoj lokalne cestovne infrastrukture
Mjera 1.2. Razvoj infrastrukture prometa u mirovanju

- Aktivnosti i projekti predviđeni u ovim mjerama zahtijevaju ukupan iznos od:
  - mjera br. 1: 19. 800.000 ,00 kn;
  - mjera broj 2: cca. 4.000.000,00 - 6.000.000,00 kn
- Mogući izvori financiranja; Grad Sinj, Županija, Republika Hrvatska
- Potencijalni nositelji; Županijske ceste, Hrvatske ceste, Grad
- Uloga Grada Sinja; inicijativa, priprema dokumentacije, rješavanje imovinsko-pravnih pitanja, na lokalnim cestama organizacija i financiranje
- Pojašnjenje: Povezivanje naselja unutar Grada kao i infrastukture prometa u mirovanju prvi je prioritet i osnovni preduvjet djelovanja Grada kao cjeline, podizanja kvalitete života i preduvjet razvoja gospodarstva.
- Usklađenost s dokumentima višeg reda: Regionalni operativni program Splitsko-dalmatinske županije
- Potporni programi na državnoj razini:
  - Program kreditiranja komunalne infrastrukture; nositelj programa - HBOR

Mjera 1.3. Razvoj i rekonstrukcija elektroopskrbne mreže - HEP

- Procijenjeni iznos potrebnih sredstava: 9.100.000,00 kn (iznos sredstava za dva projekta nije procijenjen, tim više što projekt pod brojem 1.3.18. može u sebi nositi i veći broj različitih projekata i aktivnosti)
- Mogući izvori financiranja: HEP, donatori (EU fondovi),
- Potencijalni nositelji: HEP (kod poticanja incijativa razvoju novih oblika korištenja energije, osim uloge Grada, ističe se i uloga nacionalnog i županijskog programa razvoja alternativnih izvora energije)
- Uloga Grada Sinja: u investicijama HEP-a Grad se mora brinuti o imovinsko-pravnim odnosima
- Pojašnjenje: sigurnost i kvaliteta opskrbe električnom energijom jedan su od osnovnih infrastrukturnih preduvjeta svakoj aktivnosti
- Usklađenost s dokumentima višeg reda: Regionalni operativni program Splitsko-dalmatinske županije, Strategija energetskog razvitka Republike Hrvatske
- Potporni programi na državnoj razini :
  - Program kreditiranja projekata zaštite okoliša, energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije - HBOR
  - Program kreditiranja pripreme projekata obnovljivih izvora energije; nositelj programa - HBOR

CILJ / MJERA PROJEKT / AKTIVNOST	OPIS PROJEKTA / AKTIVNOSTI	NOSITELJ/ IZVRŠITELJ	VRIJEME / RAZDOBLJE REALIZACIJE	UKUPNA VRIJEDNOST PROJEKTA	Izgledni izvori financiranja				
					Proračunski izvori financiranja			Ostali domaći izvori	Inozemni izvori financiranj
					Grad	Županija	RH		
***CILJ 2.* RAZVOJ I PODIZANJE KVALITETE USLUGA I SIGURNOSTI VODOOPSKRBNOG SUSTAVA, SUSTAVA ODVODNJE I SUSTAVA ZAŠTITE OD BUJIČNIH VODA**									
Mjera 2.1. Dovršenje izgradnje sekundarne mreže vodoopskrbe i priključenje korisnika na vodoopskrbnu mrežu (JKP „Vodovod i čistoća", Sinj)									
Projekt 2.1.1	Zelovo	Grad Sinj	2007.-2013.	14.000.000,00	4.200.000,00	1.400.000,00	8.400.000,00		
Projekt 2.1.2.	Gljev	Grad Sinj	2007.-2013.	300.000,00	210.000,00			90.000,00 Vodovod i Čistoća	
Projekt 2.1.3.	Čačijin Dolac	Grad Sinj	2007.-2013.	10.000.000,00	3.000.000,00		6.000.000,00	1.000.000,00 Vodovod i čistoća Sinj	
Projekt 2.1.4.	Bajagić	Grad Sinj	2007.-2013.	6.000.000,00	2.400.000,00	600.000,00	3.000.000,00		
Projekt 2.1.5.	Sinj	Grad Sinj	2007.-2013.	3.000.000,00	2.100.000,00			900.000,00 Vodovod i Čistoća Sinj d.o.o.	
Projekt 2.1.6.	Vodocrpilište Kosinac II faza sanacije	Grad Sinj	2007.-2013.	5.000.000,00			4.000.000,00	1.000.000,00 Vodovod i čistoća Sinj	
Mjera 2.1. UKUPNO				**38.300.000,00**					
Mjera 2.2. Izgradnja sekundarne mreže odvodnje i priključenje korisnika na sustav odvodnje									
Projekti 2.2.1 – 2.2.16.	1. Put Šumarije, 2. Domovinskog rata 3. Grčić 4. Filipa Grabovca 5. Omiška	Grad Sinj	2007.-2013.	15.000.000,00	4.500.000,00	3.000.000,00	4.500.000,00	3.000.000,00 Hrvatske vode, JKP „Vodovod i	

	6. Vrlička 7. Pelimovac 8. Grčići 9. Ćosin potok 10. A.Starčevića 11. Put Kuka 12. Karajkova lokva 13. Put Tomaševići 14. Put Radošić 15. Župići 16. Put Ruduše							čistoća"	
NAPOMENA: Za pretpostaviti je i gradnja II etape i II faze mehaničko-biološkog prečistača otpadnih voda grada Sinja u Brnazama (biološko prečišćavanje i obrada mulja). Dinamiku gradnje i cijenu koštanja uvjetovati će izgradnja sekundarne mreže s novim priključcima, eventualni spoj tvornice Dalmatinka i Gospodarske zone Kukuzovac na prečistač kao i preferiranje izgradnje razdjelnog sustava odvodnje u odnosu na mješoviti.									
Mjera 2.2. UKUPNO				**15.000.000,00** *(bez eventualne gradnje II faze i II etape prečistača Brnaze)*					
Mjera 2.3. Dovršenje sustava zaštite od bujičnih voda – HRVATSKE VODE – Ispostava Sinj									
Projekt 2.3.1.	Gorućica	Hrvatske vode	2008.-2013.	2.600.000,00			2.600.000,00 (Hrvatske vode)		
Projekt 2.3.2.	Pavijak	Hrvatske vode	2008.-2013.	1.000.000,00			1.000.000,00 (Hrvatske vode)		
Projekt 2.3.3.	Raba –Kukuzi	Hrvatske vode	2008.-2013.	600.000,00			600.000,00 (Hrvatske vode)		
Projekt 2.3.4.	Fratarski potok	Hrvatske vode	2008.-2013.	400.000,00			400.000,00 (Hrvatske vode)		
Projekt 2.3.5.	Miletin	Hrvatske vode	2008.-2013.	400.000,00			400.000,00 (Hrvatske vode)		
Mjera 2.3. UKUPNO				**5.000.000,00**					
CILJ 2. UKUPNO				**cca. 58.300.000,00**					

CILJ 2. RAZVOJ I PODIZANJE KVALITETE USLUGA I SIGURNOSTI VODOOPSKRBNOG SUSTAVA, SUSTAVA ODVODNJE I SUSTAVA ZAŠTITE OD BUJIČNIH VODA

Mjera 2.1. Dovršenje izgradnje sekundarne mreže vodoopskrbe i priključenje korisnika na vodoopskrbnu mrežu JKP „Vodovod i čistoća", Sinj

- Procijenjeni iznos potrebnih sredstava: 38.300.000,00 kn (bez eventualne gradnje II faze i II etape prečistača Brnaze)
- Mogući izvori financiranja: Grad Sinj, Županija, država, donatori
- Potencijalni nositelji: Grad Sinj
- Uloga Grada Sinja; inicijativa, organizacija, financiranje i provođenje
- Pojašnjenje: Adekvatna opskrba vodom preduvjet je općeg društvenog standarda, ali i razvoja gospodarstva; stoga je dovršenje i modernizacija ovog sustava zadaća koja je visoko rangirana na listi razvojnih prioriteta
- Usklađenost s dokumentima višeg reda: Regionalni operativni program Splitsko-dalmatinske županije
- Potporni programi na državnoj razini: Program kreditiranja komunalne infrastrukture; nositelj programa - HBOR

Mjera 2.2. Izgradnja sekundarne mreže odvodnje i priključenje korisnika na sustav odvodnje

- Procijenjeni iznos potrebnih sredstava: 15.000.000,00 kn
- Mogući izvori financiranja: Grad Sinj, Hrvatske vode, Županija - Fond za regionalni razvoj, korisnici, donatori
- Potencijalni nositelji: Grad Sinj
- Uloga Grada Sinja; inicijativa, organizacija, financiranje i provođenje
- Pojašnjenje: S obzirom da se radi o skupim projektima, nužno je osigurati kvalitetno funkcioniranje sustava odvodnje otpadnih voda u područjima u kojima postoji opasnost onečišćenja vode za piće, primarno u područjima najveće gustoće naseljenosti: pripremljena kvalitetna dokumentacija i riješeni imovinsko-pravni odnosi su preduvjet za eventualno kandidiranje za vansjke fondove.
- Usklađenost s dokumentima višeg reda: Regionalni operativni program Splitsko-dalmatinske županije
- Potporni programi na državnoj razini: Program kreditiranja komunalne infrastrukture; nositelj programa - HBOR

Mjera 2.3. Dovršenje sustava zaštite od bujičnih voda – HRVATSKE VODE – Ispostava Sinj

- Procijenjeni iznos potrebnih sredstava: 5.000.000,00 kn
- Potencijalni nositelji: Hrvatske vode
- Uloga Grada Sinja; Grad se mora brinuti o imovinsko-pravnim odnosima
- Usklađenost s dokumentima višeg reda: Regionalni operativni program Splitsko-dalmatinske županije

CILJ / MJERA PROJEKT / AKTIVNOST	OPIS PROJEKTA / AKTIVNOSTI	NOSITELJ/ IZVRŠITELJ	VRIJEME / RAZDOBLJE REALIZACIJE	UKUPNA VRIJEDNOST PROJEKTA	Izgledni izvori financiranja				
					Proračunski izvori financiranja			Ostali domaći izvori	Inozemni izvori financiranja
					Grad	Županija	RH		
CILJ 3. PODIZANJE KVALITETE GOSPODARENJA PROSTOROM I UČINKOVITOSTI ZAŠTITE OKOLIŠA									
Mjera 3.1. Osmišljavanje koncepta razvitka u prostoru i uređenje planske dokumentacije									
Projekt 3.1.1	Detaljni planovi dijelova Grad Sinja	Grad Sinj	2007.-2010.	1.000.000,00	1.000.000,00				
Mjera 3.1. UKUPNO				**1.000.000,00**					
Mjera 3.2. Unapređenje očuvanja i gospodarenja okolišem									
Projekt 3.2.1	Sanacija odlagališta komunalnog otpada „Mojanka"	Grad Sinj	2008-2010	25.000.000,00 -55.000.000,00	10.000.000,00- 22.000.000,00		15.000.000,00- 33.000.000,00 Fond za zaštitu okoliša RH		
Projekt 3.2.2.	Skupljanje olupina	Grad Sinj	2007-2009	Cca. 300.000,00	150.000,00		150.000,00 Fond za zaštitu okoliša RH		
Projekt 3.2.3.	Zaštita okoliša putem medija i promidžbe	Grad Sinj	2008-2013	Cca. 50.000,00	50.000,00				
Mjera 3.2. UKUPNO				**cca. 25.350.000,00- 55.350.000,00** (nije moguće prcizno predvidjeti ukupan iznos prvog projekta)					
CILJ 3. UKUPNO				***između 26.350.000,00 i 56.350.000,00***					

CILJ 3. PODIZANJE KVALITETE GOSPODARENJA PROSTOROM I UČINKOVITOSTI ZAŠTITE OKOLIŠA

Mjera 3.1. Osmišljavanje koncepta razvitka u prostoru i uređenje planske dokumentacije

- Procijenjeni iznos potrebnih sredstava: cca 1.000,000
- Mogući izvori financiranja: Grad Sinj, Županija - Fond za regionalni razvoj, potencijalni investitori
- Potencijalni nositelji: Grad
- Uloga Grada Sinja; inicijativa, organizacija, financiranje i provođenje
- Pojašnjenje: Konačno definiranje koncepcije razvoja i razmještaja aktivnosti u prostoru osnovna je pretpostavka vizualno-arhitektonskog sklada prostpra kao i njegove funckionalnosti. Stoga je konačno uređenje planske dokumentacije jedan od osnovnih zadataka Grada.
- Usklađenost s dokumentima višeg reda: Regionalni operativni program Splitsko-dalmatinske županije, Zakon o prostornom uređenju i gradnji, Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske, Program prostornog uređenja Republike Hrvatske

Mjera 3.2. Unapređenje očuvanja i gospodarenja okolišem

- Procijenjeni iznos potrebnih sredstava: 25.350.000,00-55.350.000,00
- Mogući izvori financiranja: Grad Sinj, Županija - Fond za regionalni razvoj, Fond za zaštitu okoliša RH, korisnici, donatori
- Potencijalni nositelji: Grad, ekološke udruge
- Uloga Grada Sinja; inicijativa, organizacija, sufinanciranje i provođenje
- Pojašnjenje: Riječ je o skupim projektima, prije svega kad je riječ o sanaciji odlgališta otpada; tu Grad može računati i na sredstva iz državnog i županijskog proračuna kao i na vanjske donatorske izvore, tj. predpristupne fondove EU (kasnije strukturne fondove)
- Usklađenost s dokumentima višeg reda: Regionalni operativni program Splitsko-dalmatinske županije, Strategija gospodarenja otpadom RH
- Potporni programi na državnoj razini :
    - Program kreditiranja projekata zaštite okoliša, energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije - HBOR

CILJ / MJERA PROJEKT / AKTIVNOST	OPIS PROJEKTA / AKTIVNOSTI	NOSITELJ/ IZVRŠITELJ	VRIJEME /RAZDOB-LJE REALIZACI-JE	VRIJEDNOST PROJEKTA	Izgledni izvori financiranja projekta:				
					Proračunski izvori financiranja			Ostali domaći izvori	Inozemni izvori financiranj
					Grad	Županija	RH		
CILJ 4. PODIZANJE KVALITETE ŽIVOTA I DRUŠTVENOG STANDARDA STANOVNIŠTVA									
Mjera 4.1. Poboljšanje skrbi o zdravlju stanovništva									
Projekt 4.1.1	Otvaranje mikrobiološkog laboratorija	ZZJZ	2008.-2010.	*[2]					
Projekt 4.1.2.	Rekonstrukcija Doma zdravlja	Županija	2009.-2010.	*					
Projekt 4.1.3.	Infrastruktura i kuhinja Doma zdravlja	Županija	2009.-2010.	*					
Projekt 4.1.4.	Aktivnosti na održavanju rodilišta i stacionara	Županija i Grad	2008.-2009.	*					
Mjera 4.1. UKUPNO **Napomena:** *budući je riječ o kompleksnim projektima koji zahtijevaju i izradu niza dokumenata, teško je unaprijed procijeniti njihovu ukupnu vrijednost*									
Mjera 4.2. Podizanje kapaciteta i kvalitete usluga socijalne skrbi									
Projekt 4.2.1	Stambeno zbrinjavanje	Grad Sinj	2007.-2008.	1.600.000,00	1.600.000,00				
Projekt 4.2.2.	Stipendiranje studenata	Grad Sinj	2007.-2008.	200.000,00	200.000,00				
Projekt 4.2.3.	Pomoć u nabavci udžbenika	Grad Sinj	2007.-2008.	100.000,00	100.000,00				
Projekt 4.2.4.	Prevencija ovisnosti	ZZJZ+ Udruga	2007.-2008.	90.000,00	30.000,00	10.000,00	50.000,00		

[2] Kod stavki s oznakom * iznos potreban za financiranje projekta iili incijative nije još poznat.

Projekt 4.2.5.	Program javnih radova	Grad Sinj	2007.-2008.	220.000,00	150.000,00	-	70.000,00		
Mjera 4.2. UKUPNO				**2.210.000,00**					
Mjera 4.3. Unaprjeđenje rada na očuvanju i prezentaciji kulturne baštine Grada									
Projekt 4.3.1	Obnova tvrđave „Grad"	Grad Sinj	2007.-2009.	1.500.000,00	1.000.000,00	100.000,00	400.000,00		
Projekt 4.3.2.	Obnova/ izgradnja „Alkarskih dvora"	Viteško alkarsko društvo	2007.-2009.	40.000,000,00	6.000,000,00	6.000,000,00	28.000.000,00		
Projekt 4.3.3.	Galerija "Sikirica"	Grad Sinj	2007.-2008.	*[3]					
Projekt 4.3.4.	Otkup zbirke M. Poljaka	Grad Sinj	2007.-2008.	400.000,00	100.000,00	100.000,00	200.000,00		
Projekt 4.3.5.	Potpora udrugama	Grad Sinj	2007.-2009.	1.000.000,00	800.000,00	200.000,00			
Projekt 4.3.6.	Potpore udrugama civilnog društva	Grad Sinj	2007.-2009.	460.000,00	460.000,00				
Projekt 4.3.6.	Križni put na «Gradu»	Grad/ Samostan	2007.-2008.	1.800.000,00	600.000,00		600.000,00	600.000,00	
Mjera 4.3. UKUPNO				**cca. 45.160.000,00**					
Mjera 4.4. Poboljšanje usluga skrbi o predškolskoj populaciji Grada									
Projekt 4.4.1	Dječji vrtić „Turjaci"	Grad Sinj	2007-2008	1.000.000,00	1.000.000,00				
Projekt 4.4.2.	Dječji vrtić „Karakašica"	Grad Sinj	2008-2013	1.000.000,00	1.000.000,00				
Mjera 4.4. UKUPNO				**2.000.000,00**					
Mjera 4.5. Poboljšanje usluga skrbi o starim i nemoćnim osobama									
Projekt 4.5.1.	Izgradnja Doma	Privatna	2007.-2008.	*	*	*	*	Nositelj/	

[3] Kod stavki s oznakom * iznos potreban za financiranje projekta iili incijative nije još poznat.

	umirovljenika	inicijativa						poduzetnik	
Projekt 4.5.2.	Pružanje usluga pomoći po kućama	Privatna inicijativa	2007.-2008.	*	*	*	*	Nositelj/ poduzetnik	
Projekt 4.5.3.	Izrada studije o realnim potrebama za navedenim vrstama skrbi	Grad Sinj	2008.	50.000,00	20.000,00	20.00,00	10.000,00		
Mjera 4.5. UKUPNO ***min 50.000,00*** **Napomena:** *data je samo procjena okvirnih troškova izrade studije o potrebama za uslugama skrbi za potrebe starih i nemoćnih; gradnja Doma umirovljenika i pružanje drugih oblika pomoći po kućama je uglavnom prepuštena privatnoj inicjjativi, pa je nemoguće procijeniti ukupan iznos potencijalne investicije*									
Mjera 4.6. Poticanje demografske obnove									
Projekt 4.6.1.	Potpora za novorođene	Grad Sinj	2007.-2008.	700.000,00	700.000,00				
Projekt 4.6.2.	Poticajna Stanodgradnja (POS)[4]	Grad Sinj	2008.-2013.	*					
Mjera 4.6. UKUPNO **700.000,00** **Napomena:** *Naveden je samo iznos potprora koje Grad daje za novorođene; inicijativu o eventualnim aktivnostima u svezi s poticanom satnogradnjom nije bilo moguće procijentiti*									
CILJ 4. UKUPNO **50.120.000,00** **Napomena*:*** *procijenjeni iznos za financiranje projekata i inicijativa iz cilja 4 odnosi se na relativno manji dio tih aktivnosti; iznose za neke kapitalne projekte i/ili inicjative nije bilo moguće precizno iskazati*									

[4] Grad treba ispitati potrebe i osigurati infrastrukturu

CILJ 4. PODIZANJE KVALITETE ŽIVOTA I DRUŠTVENOG STANDARDA STANOVNIŠTVA

Mjera 4.1. Poboljšanje skrbi o zdravlju stanovništva

- Procijenjeni iznos potrebnih sredstava: nije moguće precizno procijeniti
- Mogući izvori financiranja: Zavod za javno zdravstvo, Grad, donatori, udruge
- Potencijalni nositelji: Zavod za javno zdravstvo, Županija, Grad,
- Uloga Grada Sinja: inicijative, institucionalna potpora, prostorni uvjeti, sufinanciranje
- Pojašnjenje: s obzirom da se radi uglavnom o projektima pod nadležnošću Županije, tj. Zavoda za javno zdravlje, potrebna sredstva ovdje nisu navedena; radi s o zahtjevnim projektima koji podrazumijevaju niz predradnji/aktivnosti koje se odnose na izradu projektne dokumentacije,zatim na samu gradnju, opremanje itd.
- Usklađenost s dokumentima višeg reda: Regionalni operativni program Splitsko-dalmatinske županije

Mjera 4.2. Podizanje kapaciteta i kvalitete usluga socijalne skrbi

- Procijenjeni iznos potrebnih sredstava: 2.210.000,00
- Mogući izvori financiranja: Grad Sinj, Zavod za javno zdravstvo, Županija, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, udruge, donatori
- Potencijalni nositelji: Grad Sinj i lokalne udruge
- Uloga Grada Sinja: identifikacija korisnika raznih oblika pomoći, planiranje, financijske popore, organizacija edukacije uz pomoć udruga, provedba
- Pojašnjenje: Potporama ugroženim socijalnim skupinama Grad doprinosi podizanju razine općeg standarda i zadovoljstva svoga stanovništva
- Usklađenost s dokumentima višeg reda: Regionalni operativni program Splitsko-dalmatinske županije,
- Potporni programi: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvo zdravlja i socijalne skrbi, HZZ (kod javnih radova)

Mjera 4.3. Unaprjeđenje rada na očuvanju i prezentaciji kulturne baštine Grada

- Procijenjeni iznos potrebnih sredstava: cca. 45.160.000,00
- Mogući izvori financiranja: Grad Sinj, Županija, donatori, Ministarstvo kulture

- Potencijalni nositelji: Grad Sinj, Crkva, VAD i ostale udruge
- Uloga Grada Sinja: institucionalna potpora i sufinanciranje
- Pojašnjenje: Kulturne aktivnosti neprofitne su i s malim potencijalom sufinanciranja, ali ostvaruju višestruku društvenu ulogu. Oni pomažu očuvanju kulture i tradicija lokalne zajednice, stvaraju i podržavaju međuljudske veze i osjećaj pripadnosti lokalnoj zajednici i jačaju identitet , a ujedno su i potpora turističkoj atraktivnosti kraja
- Usklađenost s dokumentima višeg reda: Regionalni operativni program Splitsko-dalmatinske županije
- Potporni programi; razno - nositelj Ministarstvo kulture (pogledati prilog Izvori financiranja)

Mjera 4.4. Poboljšanje usluga skrbi o predškolskoj populaciji Grada

- Procijenjeni iznos potrebnih sredstava: cca. 2.000,000
- Mogući izvori financiranja: Grad Sinj
- Potencijalni nositelji: Grad Sinj
- Uloga Grada Sinja: S obzirom da je predškolska skrb prepuštena inicijativi lokalne zajednice, Grad Sinj je zadužen za planiranje, (su)financiranje i provedbu
- Usklađenost s dokumentima višeg reda: Regionalni operativni program Splitsko-dalmatinske županije

Mjera 4.5. Poboljšanje usluga skrbi o starim i nemoćnim osobama

- Procijenjeni iznos potrebnih sredstava: osima za potrebe izrade studije (50.000,00 kn) nije moguće dati precizne procjene potrebnih sredstava za gradnju doma umirovljenika i pružanje drugih oblika pomoći jer je riječ o privatnoj inicijativi
- Mogući izvori financiranja: Grad, privatni investitori, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, korisnici, donatori
- Potencijalni nositelji: Grad, privatni investitori,
- Uloga Grada Sinja: inicijativa i institucionalna podrška, sufinanciranje priprema, posebno korz izradu studije realnih potreba za definiranim vrstama skrbi; moguće je u ovaj projekt ići putem modela javno-privatnog partnerstva
- Pojašnjenje: Starenje stanovništva, smanjivanje veličine obitelji i sve veći broj samačkih domaćinstava rezultat su demografske tranzicije, radne emigracije i promjena tradicionalnog načina života. Nužno je na vrijeme promišljati o oblicima potpore i pomoći starijima i nemoćnima. Planiranje

izgradnje doma, ali i drugih oblika pomoći i skrbi idealan su prostor za privatnu inicijativu u području društvenog standarda i razne oblike javno-privatnog partnerstva.

- Usklađenost s dokumentima višeg reda: Regionalni operativni program Splitsko-dalmatinske županije
- Poptorni programi Ministrastva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

Mjera 4.6. Poticanje demografske obnove

- Procijenjeni iznos potrebnih sredstava: samo za potpore novorođenim cca. 700.000 kn u dvogodišnjem razdoblju; očekuje se znatno viši iznos sredstava ukoliko se prihvati i druga aktivnost - Poticajna stanogradnja
- Mogući izvori financiranja: Grad, Republika Hrvatska - Ministarstvo razvitka, Županija, korisnici
- Potencijalni nositelji: Grad
- Uloga Grada Sinja: sufinanciranje porpora za novorođene; za POS ispitati potrebe, pripremiti infrastrukturu, sufinancirati
- Pojašnjenje: aktivnosti i projekti unutar ove mjere usmjereni su podizanju standarda mladih obitelji radi njihova o(p)stanka u Gradu Sinju što je zalog budućeg razvoja.
- Usklađenost s dokumentima višeg reda: Regionalni operativni program Splitsko-dalmatinske županije
- Potporni programi Ministratsva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

CILJ / MJERA PROJEKT / AKTIVNOST	OPIS PROJEKTA / AKTIVNOSTI	NOSITELJ/ IZVRŠITELJ	VRIJEME /RAZDOBLJE REALIZACIJE	VRIJEDNOST PROJEKTA	Izgledni izvori financiranja projekta:				
					Proračunski izvori financiranja			Ostali domaći izvori	Inozemni izvori financiranja
					Grad	Županija	RH		
CILJ 5. SUSTAVNO PODIZANJE RAZINE OBRAZOVANJA									
Mjera 5.1. Poticanje kvalitete osnovnog i srednjeg školstva									
Projekt 5.1.1	Izgradnja OŠ fra. P. Vučkovića	Županija	2007.-2009.	35.000.000,00			35.000.000,00		
Projekt 5.1.2.	O.Glazbena škola J.Gotovca	Županija	2007.-2009.	5.000.000,00			5.000.000,00		
Projekt 5.1.3.	Studija uvođenja novih programa prema potrebama lokalnog gospodarstva	Grad, Županija	2008.-2013.	50.000,00	25.000,00	25.000,00			
Projekt 5.1.4.	Poticanje informatičke pismenosti boljim opremanjem škola	Županija, Grad	2008.-2013.	*[5]					
Projekt 5.1.5.	Poticanje učenja stranih jezika u osnovnim i srednjim školama	Županija, Grad	2008.-2013.	*					
Projekt 5.1.6.	Izgradnja školske sportske dvorane O.Š. I.Mažuranića	Županija, Grad Sinj	2008.-2009.	2.500.000,00	700.000,00	1.800.000,00			
Mjera 5.1. UKUPNO				**cca. 42.550.000,00**					
Mjera 5.2. Poticanje razvoja višeg školstva									
Projekt 5.2.1	Stipendiranje studenata	Grad Sinj	2007.-2008.	900.000,00	900.000,00				

[5] Kod oznaka* nije moguće dati točne procjene troškova koje bi izazvale navedene inicijative; da bi se škole bolje informatički opremile te poticalo učenje stranih jezika, škole treba opremiti, kako uređajima tako i većim brojem stručnjaka-nastavnika

Projekt 5.2.2.	Inicijativa otvaranju stručnih studija	Grad Sinj	2008.	*[6]					
Projekt 5.2.3.	Subvencija prijevoza	Grad Sinj	2007.-2008.	1.400.000,00	1.400.000,00				
Mjera 5.2. UKUPNO				**cca. 2.300.000,00**					
Mjera 5.3. Razvijanje sustava i programa cjeloživotnog obrazovanja									
Projekt 5.3.1.	Učenje stranih jezika[7]	Grad Sinj i privatna inicijativa	2008.-2013.	*					
Projekt 5.3.2.	Informatička i opća pismenost	Grad Sinj i privatna inicijativa	2008.-2013.	*					
Projekt 5.3.3.	Prekvalifikacija i doškolavanje	Grad Sinj HZZ	2008.-2013.	*					
Projekt 5.3.4.	Razni tečajevi	Grad Sinj i privatna inicijativa	2008.-2013.	*					
Mjera 5.3. UKUPNO									
Napomena: *Riječ je o inicijativama pa je nemoguće precizno procijeniti iznos potrebnih sredstava budući ovise i o privatnoj poduzetničkoj inicijativi*									
CILJ 5. UKUPNO				**min. 2.300.000,00**					

[6] Da bi se pokrenuo projekt otvaranja stručnih studija u Gradu Sinju, trebalo bi prethodno realizirati i studiju opravdanosti takvog projekta, odnosno studijiju realnih potreba za određenim vrstama studija s obzirom na broj studenata s područja Sinja koji kane studirati te s obzirom na potrebe Grada i regije;

[7] sponzoriranje prostora ili stipendiranje polaznika

CILJ 5. SUSTAVNO PODIZANJE RAZINE OBRAZOVANJA

Mjera 5.1. Poticanje kvalitete osnovnog i srednjeg školstva

- Procijenjeni iznos potrebnih sredstava: cca. 42.550.000,00; odnosi se i na izgradnju školske infrastrukture kao i na opremanje
- Mogući izvori financiranja: Grad, Županija, država
- Potencijalni nositelji: Grad, Županija
- Uloga Grada Sinja: organizacija i provedba, dijelom i sufinanciranje
- Pojašnjenje: osim izgradnje i obnove školskih objekata , potrebno je uložiti napore u opremanje škola informatičkom opremom te omogućiti učenje većeg broja stranih jezika kao dio obveznog školskog programa
- Usklađenost s dokumentima višeg reda: Regionalni operativni program Splitsko-dalmatinske županije

Mjera 5.2. Poticanje razvoja višeg školstva

- Procijenjeni iznos potrebnih sredstava: cca 2.300,00
- Mogući izvori financiranja: Grad, Županija, država
- Potencijalni nositelji: Grad, a kod inicijativa i projekata vezanih uz mogućnost otvaranja stručnih studija, osim Grada potencijalni nositelji su i Sveučilište odnosno privatna visoka učilišta
- Uloga Grada Sinja: financiranje/subvencioniranje, inicijativa, organizacija
- Pojašnjenje: osim stipendiranja studenata i njihova prijevoza, Grad može pokrenuti inicijativu za otvarenjem stručnih dislociranih studija u suradnji s splitskim Sveučilištem i/ili nekim privatnim visokim učilištem, a na temelju prethodne analize opravdanosti te inicijative
- Usklađenost s dokumentima višeg reda: Regionalni operativni program Splitsko-dalmatinske županije

Mjera 5.3. Razvijanje sustava i programa cjeloživotnog obrazovanja

- Procijenjeni iznos potrebnih sredstava: nije moguće precizno procijeniti
- Mogući izvori financiranja: Grad, Županija, privatne škole, HZZ, korisnici, donatori

- Potencijalni nositelji: Grad, HZZ, privatni investitori
- Uloga Grada Sinja: sponzoriranje prostora, stipendiranje polaznika
- Pojašnjenje: Suvremene razvojne tendencije prisiljavaju ljude da, bez obzira na vrstu obrazovanja i radno mjesto kontinuirano uče i stječu nova znanja i vještine kako bi mogli pratiti sve brže promjene na tržištu. Istodobno, osobe koje su nezaposlene primorane su se osposobljavati i/ili prekvalificirati kako bi postale konkurentne na tržištu rada. U tom kontekstu koncept cjeloživotnog učenja postaje naprosto suvremeni koncept življenja. Hrvatska je nedavno donijela Zakon obrazovanju odraslih, čime se jasno opredijelila za poticanje ovog koncepta i njegove implementacije u svakodnevnom životu zajednice.
- Usklađenost s dokumentima višeg reda: Regionalni operativni program Splitsko-dalmatinske županije, Zakon o obrazovanju odraslih, Strategija cjeloživotnog obrazovanja
- Potporni programi na državnoj razini:
    - programi Ministarstva gospodarstva, rada i poduzetništva (npr. Obrazovanje u poduzetništvu; Obrazovanje obrtnika; E-obrazovanje u poduzetništvu);
    - HZZ u suradnji s Ministarstvom gospodarstva, rada i poduzetništva; Sufinanciranje obrazovanja za poznatog poslodavca i Sufinanciranje obrazovanja za nepoznatog poslodavca

CILJ / MJERA PROJEKT / AKTIVNOST	OPIS PROJEKTA / AKTIVNOSTI	NOSITELJ/ IZVRŠITELJ	VRIJEME / RAZDOBLJE REALIZACIJE	VRIJEDNOST PROJEKTA	Izgledni izvori financiranja projekta:				
					Proračunski izvori financiranja			Ostali domaći izvori	Inozemni izvori financiranja
					Grad	Županija	RH		
CILJ 6. STVARANJE PRETPOSTAVKI ZA RAZVOJ KONKURENTNOG GOSPODARSTVA									
Mjera 6.1. Poticanje lokalnih inicijativa na tržištu radne snage									
Projekt 6.1.1	Vodič o potencijalnim područjima ulaganja	Grad Sinj	2008.-2009.	5.000, 00	5.000, 00				
Projekt 6.1.2.	Potpore samozapošljava-nju	Grad Sinj	2008.-2013.	Nije dana precizna procjena					
Projekt 6.1.3.	Javni radovi i/ili društveno korisni radovi	Grad Sinj	2008-2013.	Nije dana precizna procjena					
Mjera 6.1. UKUPNO				***min.*** **5.000,00**					
Mjera 6.2. Unaprjeđenje poduzetničke infrastrukture u funkciji razvoja malog i srednjeg poduzetništva te obrtništva									
Projekt 6.2.1	Uređenje prostorno planske dokumentacije u funkciji razvoja poduzetničke infrastrukture *(mjera se naslanja na aktivnosti iz mjere 3.1.)*	Grad Sinj	2007-2010.	*[8]					
Projekt 6.2.2.	Županija-lokalni projekt razvoja	Grad Sinj Županija	2007.-2013.	1.000.000,00	500.000,00	500.000,00			

[8] Za mjeru koja se odnosi na izradu DPU raznih dijelova Grada predviđeno je cca 1.000.000,00 kn u razdoblju od 2007.-2010.g.

	«Poduzetnik»								
Projekt 6.2.3.	Projekt poduzetništvo «ciljnih skupina»	Grad Sinj Županija	2008.-2013.	*	40%	30%	30%		
Projekt 6.2.4.	Izgradnja poduzetničkih zona	Grad Sinj	2008.-2010.	70.000.000,00	50%	10%	40% MGRiP		
Mjera 6.2. UKUPNO				**cca. 71.000.000,00 – 73.000.000,00**					
Mjera 6.3. Privlačenje domaćih i stranih investicija									
Projekt 6.3.1.	Izrada detaljnog prostornog plana GZ Kukuzovac	Grad Sinj, Županija	2008.	*[9]					
Projekt 6.3.2.	Opremanje GZ Kukuzovac infrastrukturom I. faza	Grad Sinj	2008.-2010.	*	50%	10%	40%		
Projekt 6.3.3.	Izrada strategije privlačenja FDI	Grad Sinj	2008.	180.000,00	90.000,00	90.000,00			
Projekt 6.3.4.	Osnivanje i djelovanje administrativne službe za privlačenje FDI	Grad Sinj, RH	2008.	250.000,00	100.000,00	75.000,00 (troškovi promocije)	75.000,00 (troškovi promocije)		
Projekt 6.3.5.	Izrada operativnog plana privlačenja FDI	Grad Sinj	2008.-2009.	70.000,00	70.000,00				
Mjera 6.3. UKUPNO				**cca. 500.000,00**					
Napomena: *Gornji se iznos odnosi samo na projekte pod rednim brojem od 6.3.3.-6.3.5.*									
CILJ 6. UKUPNO **Napomena:** *ako se uzme u obzir činjenica da ovdje nisu izneseni neki relevantni iznosi, moguće je očekivati da ukupno potrebna sredstva za financiranje ovog cilja dosegnu i preko* ***74.000.000,00 kn***									

[9] Nije data procjena mogućih sredstava potrebnih za izradu DPU Kukuzovac kao ni za infrastrukturno opremanje zone

CILJ 6. STVARANJE PRETPOSTAVKI ZA RAZVOJ KONKURENTNOG GOSPODARSTVA

Mjera 6.1. Poticanje lokalnih inicijativa na tržištu radne snage

Mjera 6.2. Unaprjeđenje poduzetničke infrastrukture u funkciji razvoja malog i srednjeg poduzetništva te obrtništva

Mjera 6.3. Privlačenje domaćih i stranih investicija

- Procijenjeni iznos potrebnih sredstava: **:** ako se uzme u obzir činjenica da ovdje nisu izneseni neki relevantni iznosi, moguće je očekivati da ukupno potrebna sredstva za financiranje svih mjera iz cilja 6 dosegnu i preko **74.000.000,00 kn**
- Mogući izvori financiranja: Grad, Županija, Ministarstvo gospodarstva, korisnici, donatori
- Potencijalni nositelji: Grad, Županija, investitori
- Uloga Grada Sinja: sređivanje prostorno-planske dokumentacije, infrastrukturno opremanje zona, promidžba, izrada strateških dokumenata i vodiča, sufinanciranje i organizacija
- Pojašnjenje: kod projektnih aktivnosti unutar ovih mjera radi se uglavnom o inicijativama koje su u funkciji aktiviranja poduzetničkih inicijativa; lokalna zajednica u suradnji sa Županijom mora osigurati preduvjete pokretanja tih inicijativa; stoga je teško dati realnu procjenu očekivanih ulaganja budući se radi uglavnom o izradi dokumenata, planova, studija i promidžbenim aktivnostima te o aktivnostima /projektima koje su već obrazložene u prethodnim mjerama, a odnose se na sređivanje prostorno-planske dokumentacije i infrastrukturno opremanje.
- Usklađenost s dokumentima višeg reda: Regionalni operativni program Splitsko-dalmatinske županije
- Potporni programi za aktivnosti i projekte iz prethodnih mjera:
    - Poduzetnički centri i regionalne razvojne agencije
    - Poduzetnički inkubatori i tehnološki parkovi
    - Institucionalno jačanje malog i srednjeg poduzetništva i razvoj politike za suklađivanje s EU (PHARE ESC 2005)
    - Promidžba poduzetništva
    - Marketinške aktivnosti
    - Tehničko usklađivanje
    - Nositelj svih programa: MINGORP

CILJ / MJERA PROJEKT / AKTIVNOST	OPIS PROJEKTA / AKTIVNOSTI	NOSITELJ/ IZVRŠITELJ	VRIJEME / RAZDOBLJE REALIZACIJE	VRIJEDNOST PROJEKTA	Izgledni izvori financiranja projekta:				
					Proračunski izvori financiranja			Ostali domaći izvori	Inozemni izvori financiranj
					Grad	Županija	RH		
CILJ 7. POTICANJE RAZVOJA PROIZVODNJE I USLUGA S VEĆOM DODANOM VRIJEDNOŠĆU									
Mjera 7.1. Razvoj konkurentne i održive poljoprivrede									
Projekt 7.1.1	Program razvoja poljoprivrede[10]	Grad Sinj	2008. - 2009.	500.000,00	250.000,00	250.000,00			
Projekt 7.1.2.	Projekt navodnjavanja	Grad Sinj Županija	2008.- 2009.	500.000,00[11]	250.000,00	250.000,00			
Projekt 7.1.3.	Razrada marketinške koncepcije i regionalnog brenda	Grad Sinj	2008. - 2009.	500.000,00		100.000,00	400.000,00		
Projekt 7.1.4.	Navodnjavanje 500 ha površine u Sinjskom polju	Grad Sinj, Udruge poljoprivrednih proizvođača, poslovni subjekti, Zadruge	2009. - 2013.	35.000.000,00	500.000,00	500.000,00	29.000.000,00	5.000.000,00	
Projekt 7.1.5.	Potpore nabavi strojeva i opreme i nove proizvodnje	Poljoprivredna gospodarstva	2008. – 2013.	30.000.000,00	8.000.000,00	10.000.000,00	6.000.000,00	6.000.000,00	
Projekt 7.1.6.	Program edukacije poljoprivrednika	Grad Sinj, Udruge poljoprivrednih	2008. – 2013.	600.000,00	100.000,00	100.000,00			400.000,00

[10] U ovom programu potrebno je dati analizu mogućnosti raznih oblika poljoprivredne i ratarske proizvodnje (povrćarstvo, voćarstvo, stočarstvo,)
[11] U financiranju projekta očekuje se sudjelovanje Županije ali i RH (Ministarstva poljoprivrede, šumasrstva i vodnog gospodarstva) ali u teško procjenjivim iznosima

		proizvođača, poslovni subjekti, Zadruge							
Projekt 7.1.7.	Izgradnja otkupnih stanica	Grad Sinj, Udruge poljoprivrednih proizvođača, poslovni subjekti, Zadruge	2009. – 2010.	500.000,00	100.000,00	100.000,00		300.000,00	
Projekt 7.1.8.	Potpora osnivanju marketinške poljoprivredne zadruge	Grad Sinja, komercijalna obiteljska poljoprivredna gospodarstva	2008.-2009.	ovisi o visini iznosa članskih uloga zadrugara i obujma poslovanja					
Mjera 7.1. UKUPNO				**cca. 67.600.000,00**					
Mjera 7.2. Razvoj industrije utemeljene na znanju i novim tehnologijama									
Projekt 7.2.1	Izrada strategije tehnološkog razvoja lokalnog gospodarstva	Grad Sinj	2008.	200.000,00	160.000,00		40.000,00		
Projekt 7.2.2.	Uspostavljanje konzorcija sa znanstvenim i obrazovnim institucijama	Grad Sinj, SD-županija	2008.-2009.	30.000,00	24.000,00	6.000,00			
Projekt 7.2.3.	Izrada operativnog programa razvoja clustera	Grad Sinj	2008.-2009.	100.000,00	80.000,00		20.000,00		
Projekt 7.2.4.	Osnivanje poslovnog inkubatora	Grad Sinj, SD-županija	2009.	250.000,00	175.000,00	75.000,00			
Mjera 7.2. UKUPNO				**580.000,00**					

Mjera 7.3. Razvoj kvalitetnog i održivog turizma									
Projekt 7.3.1.	Poticanje razvoja malih obiteljskih hotela, agencija i turističkih seoskih gospodarstva *(definirano u sklopu aktivnosti u mjerama 6.2. i 6.3.)*	Grad Sinj, SD-županija, MMTPR	2008.-2013.	*[12]					
Projekt 7.3.2.	Izrada signalizacije na biciklističkim stazama[13]	TZ Grada Sinja, Županija Splitsko dalmatinska, TZ Splitsko-dalmatinske županije	2008.-2009.	100.000,00		20.000 ,00	80.000,00		
Projekt 7.3.3.	Uređenje poučnih staza (ljekovitog bilja) 1. faza	TZ Grada Sinja, Županija Splitsko dalmatinska, TZ Splitsko-dalmatinske županije	2008.-2009.	200.000,00	40.000,000	80.000,00	80.000,00		

[12] Budući je riječ o programima potpore razvoju malom poduzetništvu, teško je procijeniti budući interes malih poduzetnika; poptore se dobivaju s različitih razina (Grad, Županija, država, EU) te za razne svrhe

[13] Projekt se odnosi na širu regiju dalmatinske Zagore te ukupno vrijedi oko 250.000,00 kn

Projekt 7.3.4.	Edukacija vlasnika ruralnih turističkih domaćinstava	Grad Sinj, TZ Grada Sinja, Županija Splitsko dalmatinska, TZ Splitsko-dalmatinske županije	2008.-2009.	80.000,00	30.000,00	50.000,00			
Projekt 7.3.5.	Izrada promidžbenih materijala (pisanih i elektronskih)	TZ Grada Sinja, Županija Splitsko dalmatinska, TZ Splitsko-dalmatinske županije	2008.-2013.	250.000,00	80.000,00	100.000,00	70.000,00		
Projekt 7.3.6.	Alkarski interpretativni Centar *(u sklopu projekta Alkarski dvori) definirano u mjeri 4.3,*	Grad Sinj, Viteško alkarsko društvo	2007.-2009.						

	projekt 4.3.2.)								
Projekt 7.3.7.	Projekt Etno-eko sela 1. faza[14]	Udruga građana vlasnika nekretnina, Grad, TZ Grada Sinja, Županija	2008.-2013.						
Projekt 7.3.8.	Projekt izgradnje golf terena[15]	Grad, TZ Grada Sinja, Županija	2008.-2013.						
Projekt 7.3.9.	Izrada razvojno-marketinške studije turizma[16]	Grad, TZ Sinja, TZ Županije	2008.-2009.	200.000,00	100.000,00	50.000,00	50.000,00		
Mjera 7.3. UKUPNO				**cca. 830.000,00**					
Napomena: *Predviđeni iznos sredstava odnosi se samo na projekte i inicijative koji su gore naznačeni; projekti koji zahtijevaju veća financijska ulaganja, akoja dobrim dijelom ovise o potencijalnim privatnim investitorima ovdje nije bilo moguće precizno navoditi.*									
CILJ 7. UKUPNO				**min 69.010.000,00 kn** *(nisu uzeti u obzir veliki projekti poput golf terena i etno-eko sela)*					

[14] S obzirom da ponuđene lokacije nisu prošle u prvom pozivu SD županije zbog neriješenih formalnih pitanja, u narednom razdoblju treba rješavati imovinsko-pravne odnose na odabranim lokacijama, te potom, u suradnji s lokalnom samoupravom i Županijom izraditi DPU te infrastrukturno opremiti lokacije

[15] Odabiranje adekvatne lokacije, izrada DPU, izrada studije utjecaja na okoliš i ostale popratne tehničke dokumentacije (ove dokumente izrađuje investitor, ali u ovoj fazi može i Grad financirati te kasnije tražiti refundaciju sredstava); promotivne aktivnosti vezane uz privlačenje potencijalnih investitora

[16] Ovaj je projekt prijedlog eksperta za turizam u projektu; naime, budući je turizam u Gradu još u začecima, ova bi studija trebala dati konkretne i cjelovite odgovore na pitanja razvojnog i marketinškog pozicioniranja Grada s obzirom na razvoj turizma

CILJ 7. POTICANJE RAZVOJA PROIZVODNJE I USLUGA S VEĆOM DODANOM VRIJEDNOŠĆU

Mjera 7.1. Razvoj konkurentne i održive poljoprivrede

- Procijenjeni iznos potrebnih sredstava: cca. 67.600.000,00 kn
- Mogući izvori financiranja: Grad, Županija, Fond za razvitak poljoprivrede i agroturoizma Splitsko-dalamtisnke županije, Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i vodnog gospodarstva, zadruge, poljoprivredna gospodarstva, donatori
- Potencijalni nositelji: Grad, Županija, Zadruge, Poljoprivredno savjetodavna služba, edukacijske ustanove
- Uloga Grada Sinja: institucionalna, organizacijska i financijska potpora
- Pojašnjenje: Osim potpore infrastrukturnim zahvatima u području, za cjeloviti razvoj poljoprivrede ovog kraja nužno je definirati strateška opredjeljenja, potpomoći obiteljska gospodarstva i zadruge u njihovom poslovanju, kako u opremi tako i u podizanju opće razine znanja radi prilagodbe konkurentskim odnosima tržišnog gospodarenja i izgradnje "društva znanja"
- Usklađenost s dokumentima višeg reda: Regionalni operativni program Splitsko-dalmatinske županije, Strategija poljoprivrede i ribarstva RH, Operativni programi razvoja povrćarstva, Operativni program podizanja trajnih nasada-voćnjaka, Program razvitka govedarske proizvodnje (za realizaciju programa po ovoj osnovi, nužno je izvršiti i izmjene/dopune prostornog plana Grada)
- Potporni programi:
  - Nova zadruga; nositelj - MINGORP
  - Konkurentna zadruga; nositelj - MINGORP
  - Program kreditiranja svinjogojstva; nositelj - HBOR
  - Program kreditiranja govedarstva; nositelj - HBOR
  - Program kreditiranja podizanja dugogodišnjih nasada; nositelj - HBOR

Mjera 7.2. Razvoj industrije utemeljene na znanju i novim tehnologijama

- Procijenjeni iznos potrebnih sredstava: cca 580.000
- Mogući izvori financiranja: Grad, Županija, Država, donatori
- Potencijalni nositelji: Grad, Županija, znanstvene institucije

- Uloga Grada Sinja: institucionalna i financijska potpora
- Usklađenost s dokumentima višeg reda: Regionalni operativni program Splitsko-dalmatinske županije,
- Potporni programi na razini države:
  - LOKALNI PROJEKTI RAZVOJA – poduzetnik; nositelj -MINGORP
  - Razvoj obrta: nositelj -MINGORP
  - Poduzetništvo ciljnih skupina nositelj -MINGORP
  - Poduzetništvo žena nositelj -MINGORP
  - Program kreditiranja razvitka malog i srednjeg poduzetništva - HBOR
  - Program kreditiranja poduzetnika početnika- HBOR
  - Obrazovanje obrtnika- MINGORP
  - Dokvalifikacije, prekvalifikacije i zapošljavanje obrtnika; nositelj - MINGORP
  - Inovacije i inovacijsko proizvodni klaster: nositelj - MINGORP
  - Konkurentna proizvodnja: nositelj - MINGORP
  - Poticanje povezivanja u klastere: nositelj - MINGORP

Mjera 7.3. Razvoj kvalitetnog i održivog turizma

- Procijenjeni iznos potrebnih sredstava: nije moguće precizno procijeniti budući se jedan dio aktivnosti u ovoj mjeri već prethodno obarazložio u drugim mjerama, a i nedostaju sve relevantne informacijske podloge; projekti i inicijative za koje su bili dostupni okvirni iznosi, procjenjuju se na cca. 830.000,00 kn
- Mogući izvori financiranja: Grad, Županija (Fond za razvitak poljoprivrede i agroturizma, bespovratna sredstva iz Programa poticanja obnove raseljenih i zapuštenih sela , država - MMTPR , donatori (IPARD), investitori
- Potencijalni nositelji: Grad, Županija- Fond za regionalni razvitak, TZ Županije i Grada
- Uloga Grada Sinja: inicijativa, organizacija, sufinanciranje, potpora u izradi prostorne dokumentacije i infrastrukturnom opremanju (posebno kod projekata Etno-eko sela i golf terena)

- Pojašnjenje: Korištenje prirodnih potencijala te diverzifikacija ponude doprinosi jačanju sinergijskih efekata turizma s ostalim djelatnostima, prije svega s poljoprivredom, trgovinom, kulturom i ostalim podržavajućim djelatnostima
- Usklađenost s dokumentima višeg reda: Regionalni operativni program Splitsko-dalmatinske županije, Strategija razvoja hrvatskog turizma u razdoblju 2003-2010, Program poticanja obnove raseljenih i zapuštenih sela
- Potporni prograni na razini države:
    - Program poticanja, zaštite, obnove i uključivanja u turizam baštine u turistički nerazvijenim područjima ; nositelj MMTPR
    - Program poticanja razvoja tematskih turističkih putova u Republici Hrvatskoj ; nositelj MMTPR
    - Program poticanja izrade izvornih suvenira ; nositelj MMTPR
    - Program kreditiranja malog obiteljskog poduzetništva u turizmu "Poticaj za uspjeh; nositelj programa MMTPR i HBOR

CILJ / MJERA PROJEKT / AKTIVNOST	OPIS PROJEKTA / AKTIVNOSTI	NOSITELJ/ IZVRŠITELJ	VRIJEME / RAZDOBLJE REALIZACIJE	VRIJEDNOST PROJEKTA	Izgledni izvori financiranja projekta:				
					Proračunski izvori financiranja			Ostali domaći izvori	Inozemni izvori financiranja
					Grad	Županija	RH		
CILJ 8. RAZVOJ ADMINISTRATIVNIH KAPACITETA GRADA U SVRHU EFIKASNIJEG UPRAVLJANJA LOKALNIM RAZVOJEM									
Mjera 8.1. Podizanje razine obrazovanosti i osposobljenosti svih djelatnika u tijelima lokalne samouprave									
Projekt 8.1.1	Izobrazba kadrova u gradskoj upravi	Grad Sinj	2007.-2013.	180.000,00	180.000,00				
Projekt 8.1.2	Plan uspostave i razvoja sustava financijskog upravljanja i kontrole	Grad Sinj	2007.-2010.	40.000,00	40.000,00				
Mjera 8.1. UKUPNO				**220.000,00**					
Mjera 8.2. Uspostava projektne organizacije i jačanje kapaciteta za pripremu, financiranje, provedbu i praćenje razvojnih projekata									
Projekt 8.2.1	Financiranje timova za izradu projektnih zadataka za razvoj infrastrukture	Grad Sinj	2008-2013	Uskladiti sa planiranim brojem i vrijednosti projekata u infrastrukturi	40%				60%
Projekt 8.2.2	Financiranje timova za izradu dokumentacije za kreditne i dr. potpore	Grad Sinj	2008-2013	Uskladiti sa planiranim brojem i vrijednosti projekata	40%				60%
Mjera 8.2. UKUPNO				***nije moguće precizno procijeniti***					
Mjera 8.3. Unaprjeđenje sustava informiranja i komunikacije s javnošću									
Projekt 8.3.1	Uspostava jedinstvenog informacijskog sustava	Grad Sinj	2008.-2010.						

	▪ hardware ▪ software ▪ edukacija zaposlenika			80.000,00 120.000,00 40.000,00	100%				
Projekt 8.3.2	Osposobljavanje za PR poslove – postojeći zaposlenik	Grad Sinj	2008.	20.000,00	100%				
Mjera 8.3. UKUPNO				***260.000,00***					
CILJ 8. UKUPNO			***procjena ; min. 480.000,00***						

CILJ 8. RAZVOJ ADMINISTRATIVNIH KAPACITETA GRADA U SVRHU EFIKASNIJEG UPRAVLJANJA LOKALNIM RAZVOJEM

Mjera 8.1. Podizanje razine obrazovanosti i osposobljenosti svih djelatnika u tijelima lokalne samouprave

Mjera 8.2. Uspostava projektne organizacije i jačanje kapaciteta za pripremu, financiranje, provedbu i praćenje razvojnih projekata

Mjera 8.3. Unaprjeđenje sustava informiranja i komunikacije s javnošću

- Procijenjeni iznos potrebnih sredstava: min. 480.000,00
- Mogući izvori financiranja: Grad, Županija, donatori (fondovi i programi EU)
- Potencijalni nositelji: Grad, edukacijske ustanove
- Uloga Grada Sinja: organizacija, financiranje i izravno sudjelovanje u procesima
- Pojašnjenje: u ovim aktivnostima izravno sudjeluje Grad, tj, zaposlenici Grada budući su mjere namijenjene jačanju kapaciteta lokalne samouprave za suradnju s lokalnim partnerima (stanovništvom, civilnim sektorom, gospodarstvom)
- Usklađenost s dokumentima višeg reda: Regionalni operativni program Splitsko-dalmatinske županije, CARDS, Strategija Vlade Republike Hrvatske
- Potporni programi: CARDS (IPARD) inicijative i programi

DODACI:

Mogući izvori financiranja

Domaći izvori financiranja razvoja

U nastavku se, kao pomoć pri traženju sredstava za financiranje različitih projekata daje pregled osnovnih izvora sredstava za financiranje razvojnih mjera i projekata, i to iz domaćih izvora kao i iz fondova EU. Ovaj popis odgovara stanju kad je tekst nastao, a to je konac rujna 2007. g.

Sva resorna ministarstva svake godine raspisuju natječaje za financiranje projekata iz područja svoga djelovanja. U nastavku se daje prikaz većeg broja aktualnih projekata i programa nositelji kojih su pojedina ministarstva.

Iako se ovdje navedeni projekti poticanja malog gospodarstva odnose na 2007.g., većina njih se provodi kontinuirano, sukladno osnovnim smjernicama Programa poticanja malog i srednjeg poduzetništva RH[17].

PROJEKTI I SREDSTVA POTICANJA MALOG I SREDNJEG PODUZETNIŠTVA MINGORP [18]

I. PROMIDŽBA PODUZETNIŠTVA

1. NAZIV PROJEKTA: Promidžba poduzetništva

SREDSTVA 2.402.500,00 kn

CILJ
Cilj projekta je promoviranje poduzetništva, organiziranje skupova za promicanje projekata malog i srednjeg poduzetništva, povećanje razine informiranja poduzetnika putem časopisa «Zadruga» i «Zadrugar», dodjela priznanja i nagrada, razmjena iskustava i znanja, međunarodna aktivnost i stručna literatura.

KORISNICI
Gospodarski subjekti, asocijacije malog i srednjeg gospodarstva, institucije i razvojne agencije za malo i srednje poduzetništvo

SURADNICI U PROVEDBI
Asocijacije MSP, JLS, MMTPR, MPSVG, HAMAG, HBOR, HUP

NOSITELJ PROJEKTA
MINGORP

2. NAZIV PROJEKTA: Učenička zadruga i učeničko poduzeće

SREDSTVA 800.000,00 kn

[17] http://www.mingorp.hr/UserDocsImages/Program%20poticaja%20malog%20i%20srednjeg%20poduzetnistva.pdf

[18] Operativni plan poicanja malog i srednjeg poduzetništva za 2007.g.; MINGORP, preuzeto; http://kenny2.globalnet.hr/www.mingorp.hr/UserDocsImages/OPERATIVNI_PLAN20032007.pdf

CILJ
Stvaranje pozitivnog odnosa učenika prema radu i pozitivne poduzetničke klime u školama.

KORISNICI
Učeničke zadruge osnovnih i srednjih škola i učenička poduzeća u srednjim školama (vježbovne tvrtke)

MJERE
Bespovratna sredstva za pokriće dijela troškova:
- savjetovanja, seminara, radionica za stručno osposobljavanje i uvođenje učenika u zadrugarstvo i poduzetništvo
- opremanja radionica i nabavku sredstava namijenjenih projektima učeničkih zadruga i učeničkih poduzeća
Najviši iznos potpore po korisniku je 15.000 kuna.

SURADNICI
HZTK, HUUZ

NOSITELJ PROJEKTA
MINGORP, provodi HAMAG

3. NAZIV PROJEKTA: Nacionalno savjetovanje o poduzetništvu

SREDSTVA 2.217.000,00 kn

CILJ
Promocija projekata za poticanje MSP, rad kroz radionice, dodjela priznanja najboljima

KORISNICI
Gospodarski subjekti, asocijacije MSP, institucije i razvojne agencije za MSP, JLS

SURADNICI
Asocijacije MSP, JLS, HAMAG, HUP

NOSITELJ PROJEKTA
MINGORP

II. OBRAZOVANJE U PODUZETNIŠTVU

1. NAZIV PROJEKTA Obrazovanje u poduzetništvu

SREDSTVA
5.850.000,00 kn (plus po potpisu Ugovora sredstva HBOR-a)

CILJ
Obrazovanje i usvajanje specifičnih znanja o poduzetništvu kroz teme seminara navedene u ovom Projektu, a u funkciji cjeloživotnog učenja.

KORISNICI Potporne i obrazovne institucije s najmanje 3 zaposlena

MJERE
Sufinanciranje troškova izvođenja obrazovanja po prihvaćenim Izvedbenim programima.

- Obrazovanje novih poduzetnika, početnika i poduzetnika u rastu i razvoju
- Obrazovanje i stručno usavršavanje obrtnika – temeljem ugovora MINGORP - HOK
- Ostali oblici obrazovanja za poduzetništvo u osnovnim i srednjim školama koje imaju vježbovne tvrtke i učeničke zadruge (obrazovanje voditelja , sufinanciranje organizacije sajmovima vježbovnih tvrtki , smotra učeničkih zadruga , natjecanja i sl.)
- Poticanje poduzetničkog obrazovanja na visokoškolskim institucijama sufinanciranjem seminara iz područja poduzetništva, specijalističkih studija poduzetništva za poduzetnike i zaposlenike kod poduzetnika i studentskih poduzetničkih inkubatora
- Poticanje poduzetništva – poduzetništvom protiv siromaštva – u stvaranju egzistencije u rijetko naseljenim područjima, temeljem ugovora MINGORP – HR CARITAS.
- Obrazovanje za poduzetništvo po programima MINGORP – a, a temeljem ugovora s HBOR – om.

SURADNICI
HGK, HOK, HUP, HR CARITAS, MZOŠ, HBOR, HAMAG, HSZ te izabrane institucije za provođenje Projekta obrazovanja

NOSITELJ I KOORDINATOR PROJEKTA
MINGORP

2. NAZIV PROJEKTA: Pilot projekt „e-obrazovanje u poduzetništvu"

SREDSTVA
1.000.000,00 kn

CILJ
Stvoriti Internetski portal koji omogućuje komuniciranje i razmjenu informacija o poduzetničkom obrazovanju na razini Hrvatske. Portal je priprema pred osnivanje regionalnog centra za poduzetničko obrazovanje.

SURADNICI
Druga Ministarstva, JLPS, HGK, HOK, HUP, HAMAG, poduzetničke potporne institucije i obrazovne institucije poduzetništva

NOSITELJ I KOORDINATOR PROJEKTA
MINGORP

III. KONKURENTNOST

1. NAZIV PROJEKTA: Marketinške aktivnosti

SREDSTVA
9.000.000,00 kn (plus po potpisu Ugovora sredstva HBOR-a)

CILJ
Poticajnim mjerama stvarati marketinški pristup upravljanja tvrtkom, a time povećati konkurentnost proizvoda i usluga.

KORISNICI
a) Proizvodni gospodarski subjekti: obrti, mala i srednja trgovačka društva izadruge, koji pozitivno posluju i čije je sjedište na području Republike Hrvatske, a nalaze se u 100% privatnom vlasništvu državljanki/državljana RH, te imaju najmanje 3 zaposlena na neodređeno vrijeme (osim

poduzetnika početnika).
b) Jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, asocijacije inovatora, Hrvatska zajednica tehničke kulture, Hrvatski savez zadruga, Hrvatska obrtnička komora, Hrvatska gospodarska komora i Hrvatski dizajnerski centar.

MJERE
1. Proizvodnim gospodarskim subjektima za:
- o nastupe na sajmovima/izložbama i stručnim skupovima u 2007. godini za zakup prostora (do 50% troškova uređenog prostora)
- o promidžbeni materijal (do 20.000 kuna)
- o istraživanje tržišta (do 60.000 kuna)
- o kreiranje brenda (do 50.000 kuna)
- o dizajn (do 50.000 kuna)
- o učenje stranih jezika za gospodarske subjekte koji imaju više od 10% izvoza, do 50% iznosa, najviše do 10.000 kuna

Predloženi iznos potpore dodatno se uvećava:
- za 20% ako je korisnik ostvario rast zaposlenih u razdoblju 2005./2006. godina,

Najviši iznos potpore po korisniku je 200.000 kuna.

2. Jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, asocijacijama inovatora, Hrvatskoj zajednici tehničke kulture, Hrvatskom savezu zadruga, Hrvatskoj obrtničkoj komori, Hrvatskoj gospodarskoj komori i Hrvatskom dizajnerskom centru za organiziranje i nastupanje na sajmovima/izložbama u 2007. godini, tj. za:
- zakup izložbenog prostora,
- uređenje i opremanje izložbenog prostora.

Najviši iznos potpore po korisniku je 50.000 kuna.

SURADNICI
HAMAG, HUP, HGK, HOK, HDC i HBOR

NOSITELJ PROJEKTA
MINGORP

2. NAZIV PROJEKTA: Tehničko usklađivanje

SREDSTVA
4.500.000,00 kn

CILJ
Stvaranje povoljnijih uvjeta za uvođenje sustava upravljanja kvalitetom i okolišem, certificiranje sukladnosti proizvoda prema hrvatskim i europskim normama i smjernicama (CE-oznaka), stjecanje prava uporabe znaka izvorno hrvatsko, hrvatska kvaliteta i hrvatski otočni proizvod s ciljem povećanja konkurentnosti proizvoda na inozemnom i domaćem tržištu.

KORISNICI
Korisnici sredstava po ovom Projektu su proizvodni gospodarski subjekti: obrti, mala i srednja trgovačka društva i zadruge i gospodarski subjekti koji pružaju usluge usko vezane uz proizvodnju; koji pozitivno posluju, čije je sjedište na području Republike Hrvatske, a nalaze se u 100%-tnom privatnom vlasništvu državljanki/državljana RH te imaju najmanje 3 zaposlena na neodređeno vrijeme (osim poduzetnika početnika).

MJERE
Potpora za:
- konzultantske usluge ili edukaciju kod uvođenja sustava u visini do 50% troškova, do 20.000 kuna,

- certificiranje sustava u visini do 50% troškova, do 15.000 kuna,
- certificiranje proizvoda – dokaz o sukladnosti u visini do 70%
- troškova, do 50.000 kuna,
- troškove stjecanja prava uporabe znaka Hrvatska kvaliteta, Izvorno hrvatsko i Hrvatski otočni proizvod u visini do 50% troškova, do 10.000 kuna.

Pripadajući iznos potpore dodatno se uvećava:
- za 20% ako je korisnik ostvario rast zaposlenih u razdoblju 2005./2006. godina,
- za 20% ako je korisnik ostvario izvoz veći od 15.000 eura u 2006. godini,

Najviši iznos potpore po korisniku je 80.000 kuna.

SURADNICI
HAA, HZN, HDK, HAMAG

NOSITELJ PROJEKTA
MINGORP

3. NAZIV PROJEKTA: Inovacije i inovacijsko proizvodni klaster

SREDSTVA
3.500.000,00 kn

CILJ
Poticanje inovatorstva, tj. više inovacija i brža komercijalizacija inovacija. Projekt se temelji na poticanju primjene hrvatskog inovatorstva u stvaranju proizvoda za tržište kroz potpore inovatorima. Inovacija podrazumijeva svako oživotvorenje novih ideja i primjenu novih rješenja, procesa i postupaka
prema komercijalnoj primjeni u proizvod ili uslugu.

KORISNICI
a) inovatori – fizičke osobe, čije je prebivalište na području Republike Hrvatske
b) gospodarski subjekti: obrti, mala i srednja trgovačka društva i zadruge, čije je sjedište na području Republike Hrvatske.

MJERE
Potpore za:
- zaštitu industrijskog vlasništva (patenti i industrijski dizajn) - pretraga stanja tehnike,
- podnošenje i ispitivanje domaće i međunarodne PCT patentne prijave do ulaska u nacionalnu fazu
- usluge korištenja dodatnih znanja u cilju dovršenja inovacije
- izradu/nabavu naprava i alata
- izradu i ispitivanje prototipa ili postupka
- dizajn
- izlaganje na sajmovima
- komercijalizaciju inovacije u vlastitoj proizvodnji
- otkup inovacije

Najviši iznos potpore po korisniku je 150.000 kuna.

SURADNICI
MZOŠ, nacionalna asocijacija inovatora, HIS, znanstvene institucije, Tehnologijsko vijeće, BICRO, HAMAG, HGK, HOK i HUP

NOSITELJ PROJEKTA
MINGORP

4. NAZIV PROJEKTA: Konkurentna proizvodnja

SREDSTVA
7.000.000,00 kn

CILJ
Poticanje proizvodnje i konkurentnosti proizvoda uvođenjem novih tehnologija i tehnoloških postupaka, unaprjeđenjem postojećih tehnologija i tehnoloških postupaka i razvoj novih proizvoda.
Pod pojmom nove tehnologije podrazumijeva se unaprjeđenje tehnoloških procesa s ciljem povećanja kvalitete, proizvodnosti rada, sigurnosti na radu i zaštite okoliša. Ostvaruje se instaliranjem nove opreme ili njenih dijelova i/ili poboljšanjem u vođenju tehnološkog procesa.

KORISNICI
Proizvodni gospodarski subjekti: obrti, mala i srednja trgovačka društva i zadruge, čije je sjedište na području Republike Hrvatske, a nalaze se u 100%-tnom privatnom vlasništvu državljana Republike Hrvatske te imaju najmanje 3 zaposlena na neodređeno vrijeme (osim poduzetnika početnika).

MJERE
Potpora za:
- ulaganje u razvoj i nabavu novih tehnologija i razvoj novih proizvoda (oprema, transfer znanja)
- ulaganje u razvoj ekološki prihvatljivije i energetski učinkovitije proizvodnje
- stručno osposobljavanje zaposlenih za uvođenje novih tehnologija
- usluge u razvoju novog proizvoda
- informatičku podršku uvođenja sustava unutarnjeg carinjenja (veza i program)

Pripadajući iznos potpore dodatno se uvećava:
- za 20% ako je korisnik ostvario rast zaposlenih u razdoblju 2005./2006. godina,
- za 20% ako je korisnik ostvario izvoz veći od 15.000 eura u 2006. godini,

Najviši iznos potpore po korisniku je 300.000 kuna.

SURADNICI
MZOŠ, HGK, HOK, HAMAG, HUP

NOSITELJ PROJEKTA
MINGORP

5. NAZIV PROJEKTA: Poticanje povezivanja u klastere

SREDSTVA
5.000.000,00 kn

CILJ
Poticanje udruživanja gospodarskih subjekata u svrhu nastajanja gospodarsko interesnih udruženja ili drugih ugovornih oblika /klastera/ s ciljem višeg stupnja finalizacije zajedničkog proizvoda, te poticanje već formiranih.

KORISNICI
Gospodarsko interesna udruženja, d.o.o. ili d.d, odnosno pravni predstavnik udruženja /klaster manager, lider subjekt i sl/.

MJERE
a/ Za klastere u osnivanju:
- stručno-konzultanske usluge;
- usluge studije opravdanosti osnivanja klastera, izrade plana i programa rada, investicijskog projekta, tehničko-tehnološkog elaborata, stručnog usavršavanja i ostale intelektualne usluge ;
- izradu dizajna proizvoda, ambalaže i poslovne dokumentacije ;

- promižbene aktivnosti (istraživanje tržišta, marketing, web-stranice i sl.);
- ispitivanje, atestiranje i zaštitu proizvoda ;
- nabavke i prilagodbe informacijsko-komunikacijske tehnologije;
- operativni troškovi voditelja klastera do 50%;

Najviši iznos potpore po korisniku je 400.000,00 kuna
b/ Za operativne klastere
- materijalna i nematerijalna ulaganja u iznosu od 2,5% ukupnog prihoda klastera, a najviše do 500.000,00 kuna po korisniku.

SURADNICI U PROVEDBI
HGK, HOK, HAMAG, HUP

NOSITELJ PROJEKTA
MINGORP

IV. FINANCIRANJE PODUZETNIŠTVA

1. NAZIV PROJEKTA LOKALNI PROJEKTI RAZVOJA – poduzetnik

SREDSTVA
21.000.000,00 kn

NAMJENA
Subvencije kamata na kredite LPR-P

SURADNICI
JLPS, HAMAG i poslovne banke

NOSITELJ PROJEKTA
MINGORP

2. NAZIV PROJEKTA LOKALNI PROJEKTI RAZVOJA – mikrokreditiranje

SREDSTVA
1.000.000,00 kn

CILJ
Unapređenje oblika financiranja razvoja malog i srednjeg poduzetništva kroz poduzetničke mikro kredite.

ORGANIZATORI PROJEKTA
Županije i Grad Zagreb

KORISNICI
Mala i srednja trgovačka društva, obrti, zadruge i ustanove, u 100% privatnom vlasništvu državljanki/državljana Republike Hrvatske.

NAMJENA
Mikro krediti na području Županija i Grada Zagreba preko poslovnih banaka.
Kreditna sredstva gospodarski subjekti mogu koristiti za:
- kupnju, izgradnju, uređenje ili proširenje gospodarskih objekata,

- nabavu opreme ili pojedinih dijelova opreme,
- trajna obrtna sredstva.

3. NAZIV PROJEKTA: Regionalni jamstveni instrumenti

SREDSTVA
6.000.000,00 kn

CILJ
Unapređenje oblika financiranja razvoja malog i srednjeg poduzetništva kreditiranjem uz jamstva po ovom projektu na županijskoj razini. Ministarstvo i županije osiguravaju depozitna sredstva za izdavanje jamstva. Potporne institucije poduzetništva izdaju jamstva.

KORISNICI
Gospodarski subjekti obrti, mala i srednja trgovačka društva, zadruge i profitne ustanove, članovi RJI-a.

SREDSTVA
Sredstva su namijenjena za početni jamstveni potencijal za realizaciju projekta RJI-a.

NOSITELJ PROJEKTA
MINGORP, Županije/Grad Zagreb i poslovne banke

4. NAZIV PROJEKTA: Pilot projekt „Fond rizičnog kapitala"

SREDSTVA
4.000.000,00 kn

CILJ
Stvoriti preduvjete za provedbu projekta „Fond rizičnog kapitala"

AKTIVNOSTI
Analiza stanja i tržišta za provedbu projekta fonda rizičnog kapitala, prikupljanje spoznaja, iskustava i dobre prakse i iz drugih zemalja, izrada zakonskog okvira za provedbu projekta.

NOSITELJ I SURADNICI PILOT PROJEKTA
Nositelj pilot projekta je MINGORP, a suradnici su Ministarstvo financija, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Hrvatska narodna banka, HBOR i HANFA.

V. ZADRUŽNO PODUZETNIŠTVO

1. NAZIV PROJEKTA: Nova zadruga

SREDSTVA
1.000.000,00 kn

CILJ
Razvoj zadružnog poduzetništva i kvalitativno povećanje broja zadruga i zadrugara

KORISNICI
Zadruge osnovane tijekom 2006. i 2007. godine, koje imaju najmanje sedam zadrugara i upisane su u evidenciju zadruga Hrvatskog saveza zadruga, osim zadruga koje obavljaju ili većina zadrugara pretežito obavlja primarnu poljoprivrednu proizvodnju i ribarstvo.

MJERE
Potpora za:
- osnivanje zadruge – sudske takse, javnobilježničke i odvjetničke usluge, objavljivanje oglasa o registraciji i sl. – do 5.000 kuna
- konzultantske usluge (izrada planova razvoja, poslovnih planova, investicijskih i tehnoloških elaborata, izrada dizajna proizvoda i ambalaže, pravna pomoć i sl.); marketinške usluge (istraživanje
- tržišta, izrada web-stranica, kataloga, promicanje proizvoda i sl.); usluge stručnog osposobljavanja zadrugara, zaposlenih i kooperanata te usluga procjene vrijednosti sredstava, vještačenja, i sl. – do 25.000 kuna
- nabavu računalnih programa (software) – do 10.000 kuna.

Najviši iznos potpore po korisniku je 25.000 kuna.

SURADNICI
HSZ, ZS

NOSITELJ PROJEKTA
MINGORP

2. NAZIV PROJEKTA: Konkurentna zadruga

SREDSTVA
2.500.000,00 kn

CILJ
Potaknuti povezivanje malih proizvođača u zadruge i stvaranje zadružnog proizvoda

KORISNICI
Zadruge, osim zadruga koje pretežito obavljaju ili većina zadrugara pretežito obavlja primarnu poljoprivrednu proizvodnju i ribarstvo, a koje kumulativno ispunjavaju slijedeće uvjete:
- ostvaruju pozitivne poslovne rezultate
- imaju najmanje sedam zadrugara i tri zaposlena
- usklađene su sa Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o zadrugama ("Narodne novine", broj 12/02)
- upisane su u evidenciju zadruga Hrvatskog saveza zadruga
- nemaju nepodmirenih obveza prema državi
- uredno su opravdale korištenje potpora iz prethodnih godina

Na zadruge osnovane nakon stupanja na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zadrugama, ne odnosi se uvjet 3. ove točke.

MJERE
Potpore za:
- ulaganje i
- intelektualne (savjetodavne) usluge

Pripadajući iznos potpore dodatno se uvećava:
- za 20% ako je zadruga povećala broj zadrugara u razdoblju 2005/2006. godina
- za 20% ako je zadruga ostvarila izvoz veći od 15.000 EUR-a u 2006. godini.

Najviši iznos potpore po korisniku je 90.000 kuna.

SURADNICI: HSZ, ZS

NOSITELJ PROJEKTA
MINGORP

3. AKTIVNOST Zadružni sustav i Zadružni registar

SREDSTVA
HSZ 1.000.000,00 kn - ZR 200.000,00 kn

CILJ
Funkcioniranje zadružnog sustava

KORISNICI
HSZ-a , ZS

MJERE
Sufinanciranje
- Zadružni sustav
- Zadružni registar

VI. PODUZETNIŠTVO CILJNIH SKUPINA

1. NAZIV PROJEKTA: Poduzetništvo ciljnih skupina

SREDSTVA
3.000.000,00 kn

CILJ
Veće i lakše uključivanje ciljnih skupina (mladi, početnici i invalidi) u poduzetništvo

KORISNICI
Mala i srednja trgovačka društva, obrti, zadruge i ustanove, u 100% privatnom vlasništvu državljanki/državljana RH i to ciljnih skupina: početnici, mladi i invalidi.

MJERE
Potpora za:
- nabavu informatičke opreme i poslovnog softwera, do najvišeg iznosa od 7.500 kuna
- ishođenje dokumentacije potrebne za podnošenje i odobravanje poticajnih kredita za poslovanje (troškovi javnog bilježnika, procjena nekretnina, obrasci boniteta, sudski vještaci, projektno-tehnološka dokumentacija, studija utjecaja na okoliš, razne dozvole itd.)
- konzultantske usluge pri registraciji i osnivanju
- pokriće dijela troškova registracije
- izradu poslovnog plana, investicijske studije, plana marketinga i sl.
- dopunsku poduzetničku izobrazbu i informatičko obrazovanje
- konzultativne usluge u prvih šest mjeseci poslovanja

Najviši iznos potpore po korisniku je 80.000 kuna, primjena vaučera za konzultanta s liste certificiranih konzultanata.

NOSITELJ PROJEKTA
MINGORP, provodi HAMAG

2. NAZIV PROJEKTA: Poduzetništvo žena

SREDSTVA
2.000.000,00 kn

CILJ
Veće uključivanje žena u poduzetništvo

KORISNICI
Korisnici Projekta su mala i srednja trgovačka društva, obrti, zadruge i ustanove, u većinskom (51% i više) privatnom vlasništvu žena državljanki Republike Hrvatske.

MJERE
Potpora za:
- nabavu informatičke opreme i poslovnog softwera za poduzetnice do tri godine poslovanja, do najvišeg iznosa od 7.500 kuna
- ishođenje dokumentacije potrebne za podnošenje i odobravanje poticajnih kredita za poslovanje (troškovi javnog bilježnika, procjena nekretnina, obrasci boniteta, sudski vještaci, projektno-tehnološka
dokumentacija, studija utjecaja na okoliš, razne dozvole itd.)
- konzultantske usluge pri registraciji i osnivanju
- pokriće dijela troškova registracije
- izradu poslovnog plana, investicijske studije, plana marketinga i sl.
- dopunsku poduzetničku izobrazbu i informatičko obrazovanje
- konzultativne usluge u prvih šest mjeseci poslovanja

Najviši iznos potpore po korisniku je 80.000 kuna, primjena vaučera za konzultanta s liste certificiranih konzultanata.

NOSITELJ PROJEKTA
MINGORP

VII. PODUZETNIČKA INFRASTRUKTURA

1. NAZIV PROJEKTA: Poduzetnički centri i regionalne razvojne agencije

SREDSTVA
4.000.000,00 kn

CILJ
Jačanje institucionalne podrške gospodarskim subjektima putem regionalnih razvojnih agencija i poduzetničkih centara - poduzetničkih potpornih institucija

KORISNICI
Regionalne razvojne agencije, poduzetnički i tehnološki centri

MJERE
Bespovratna financijska sredstva su namijenjena za sufinanciranje troškova projekata koje vode regionalne razvojne agencije i poduzetnički centri u cilju jačanja poduzetništva i to:
- projekata promocije poduzetništva i promocije projekata MINGORP-a
- izrada studija regionalnog i lokalnog razvoja namijenjenih poticanju razvoja poduzetništva temeljenih na regionalnim potencijalima i ljudskim resursima,

- projekata jačanja izvoznih potencijala i podizanja konkurentne sposobnosti malih i srednjih poduzetnika, gospodarskih subjekata regije, primjenom novih tehnologija i tehnoloških transfera,
- projekata plasiranja kreditnih linija za male i srednje poduzetnike,
- projekata poticanja i privlačenja ulaganja,
- projekata financiranih iz EU fondova, te projekata međuregionalne i međunarodne suradnje.

SURADNICI
HOK, HGK, UHIP, MZPŠ, HAMAG, APIU, HUP

NOSITELJ PROJEKTA
MINGORP, provodi HAMAG

2. NAZIV PROJEKTA: Poduzetnički inkubatori i tehnološki parkovi

SREDSTVA
4.000.000,00 kn

CILJ
Pomoć poduzetnicima početnicima kroz povoljne uvjete inkubiranja (do 5 godina), te stručna-konzultantska pomoć u tom razdoblju. Isto tako cilj je stvaranje uvjeta, tj. prostora, sredstava i pomoći za rad novih poduzetnika čija je djelatnost informacijsko-komunikacijska tehnologija (ICT) i visoka tehnologija, te novih poduzetnika koji se bave komercijalizacijom inovacija.

KORISNICI
Poduzetnički inkubatori i tehnološki parkovi te gospodarski subjekti koji sudjeluju u postupku komercijalizacije inovacija.

MJERE
Projektom se odobravaju bespovratna financijska sredstva za sufinanciranje poduzetničkih inkubatora i tehnoloških parkova, te gospodarskih subjekata koji sudjeluju u postupku komercijalizacije inovacija, za:
- troškove uređenja i opremanje objekta
- troškove pružanja stručne pomoći poduzetnicima
- troškova pružanja usluga za realizaciju inovacijskih projekata

SURADNICI HUP, HGK, UHIP, MZPŠ, HAMAG

NOSITELJ PROJEKTA
MINGORP

VIII. PROJEKTI EU ZA MALO I SREDNJE PODUZETNIŠTVO

PROJEKT Unapređivanje informiranja hrvatske poslovne zajednice (CARDS 2004)

SREDSTVA PRORAČUNA ZA 2007.
1,5 mil. EUR, tj. 5.772.000 kn

CILJ PROJEKTA:
Institucionalno jačanje
Promidžba poduzetništva

PROJEKT Institucionalno jačanje malog i srednjeg poduzetništva i razvoj politike za suklađivanje s EU (PHARE ESC 2005)

SREDSTVA PRORAČUNA ZA 2007.
1,8 mil. EUR , 11.100.000 kn

CILJ PROJEKTA:
Institucionalno jačanje
Promidžba poduzetništva

PILOT PROJEKT Podrška za konkurentnost i izvoz malih i srednjih poduzetnika Hrvatske (PHARE ESC 2006)

SREDSTVA PRORAČUNA ZA 2007.
2,7 mil. EUR

CILJ PROJEKTA:
Jačanje konkurentnosti i izvoza malih i srednjih poduzetnika Hrvatske
Poticanje razvoja malog gospodarstva

IX. OBRTNIŠTVO

1. NAZIV PROJEKTA: Razvoj obrta

SREDSTVA
3.150.000,00 kn

CILJ
Zaštita i poticanje tradicionalnih i umjetničkih obrta, čuvanje obrtničke tradicije putem predstavljanja i edukacije tradicionalnih obrtničkih djelatnosti, promidžba obrtništva

KORISNICI
Poslovni subjekti, ustanove, udruge, obrtnička udruženja – HOK, POK-ovi

MJERE
Potpora za:
- nabavu alata i opreme potrebne za unaprjeđenje proizvodnog procesa, usluge korištenja vanjskih subjekata u razvoju proizvoda, izrada ambalaže, ishođenje znakova ili certifikata o kvaliteti proizvoda i sl,, edukacija/stručno osposobljavanje zaposlenih u svrhu unaprjeđenja poslovanja i stjecanja dodatnih vještina potrebnih za razvoj obrta, izlaganje na specijaliziranim sajmovima i izložbama (do 30.000 kuna)
- programe predstavljanja i edukacije u tradicionalnim obrtničkim djelatnostima (do 30.000 kuna)
- ostale promidžbene aktivnosti u obrtništvu (do 30.000 kuna)

SURADNICI
Ministarstvo kulture, HOK

NOSITELJ PROJEKTA
MINGORP

2. NAZIV PROJEKTA: Dokvalifikacije, prekvalifikacije i zapošljavanje obrtnika

SREDSTVA
1.500.000,00 kn

CILJ
Stručno usavršavanje obrtnika i prekvalifikacija

KORISNICI
Obrtnici, trgovačka društva, zaposleni i nezaposleni

MJERE
Potpora za:
- pripremu i polaganje majstorskog ispita (do 8.000 kuna), ispita o stručnoj osposobljenosti (do 4.500 kuna), pomoćničkog ispita, troškove prekvalifikacije te za troškove upisa obrta u obrtni registar (prema
stvarnim troškovima)

SURADNICI
HOK, HZZ, POK-ovi, ustanove za obrazovanje odraslih

NOSITELJ PROJEKTA
MINGORP

3. NAZIV PROJEKTA: Obrazovanje obrtnika

SREDSTVA
4.300.000,00 kn

CILJ
Unaprjeđenje strukovnog obrazovanja, cjeloživotno obrazovanje obrtnika, poticanje obrtničkih radionica i trgovačkih društava na primanje učenika na praksu , stipendiranje učenika za obrtnička zanimanja, stručno usavršavanje obrtnika

KORISNICI
Obrtnici, trgovačka društva, strukovne škole, ustanove za obrazovanje odraslih, učenici, strukovne udruge – HOK

MJERE
Potpora za:
- opremanje praktikuma za strukovne predmete, za obnavljanje i nabavu nastavnih sredstava i pomagala škole (do 50.000 kuna)
- opremanje praktikuma za strukovne predmete, učionica za stručne i teorijske predmete, dvorana i predavaonica za održavanje seminara u majstorskim školama (max. – nije određen)
- poboljšanje uvjeta rada, opremanje i modernizaciju obrtničkih radionica/trgovačkih društava u kojima se izvodi praksa (do.12.000 kuna)
- stipendije učenicima za školovanje za obrtnička zanimanja (do 12.000 kuna)
- stručno usavršavanje obrtnika u stjecanju informatičkih znanja i vještina

SURADNICI
MZPŠ, HOK, POK-ovi, srednje strukovne škole, ustanove za obrazovanje odraslih

NOSITELJ PROJEKTA
MINGORP

4. AKTIVNOST Obrtni registar

SREDSTVA
2.500.000,00 kn

CILJ PROJEKTA
Uspostava obrtnog registra RH **-** Cilj ovog projekta je omogućiti korisnicima što jednostavniji i jeftiniji upis obrta u obrtni registar primjenom novih tehnoloških rješenja s posebnim naglaskom na korištenju Internet tehnologije, kojima se smanjuju troškovi korištenja održavanja sustava, pojednostavljuje upis obrta i postiže promptna ažurnost podataka u jedinstvenoj bazi kao i mogućnost izrada raznih analiza koje pokazuju trendove u obrtništvu

KORISNICI
fizičke i pravne osobe, tijela javne vlasti te ostale institucije

NOSITELJ PROJEKTA
MINGORP

Tablica 4.2. **Zbirni pregled projekata MINGORP-a za 2007.g.**

PROJEKTI I SREDSTVA POTICANJA MALOG I SREDNJEG PODUZETNIŠTVA U 2007. GODINI		
I. PROMIDŽBA PODUZETNIŠTVA		
1.	Projekt "Promidžba poduzetništva"	2.402.500
2.	Međunarodna aktivnost poduzetnika	500.000
3.	Projekt "Učenička zadruga i učeničko poduzeće"	800.000
4.	Nacionalno savjetovanje o poduzetništvu	2.217.000
	Ukupno promidžba	**5.919.500**
II. OBRAZOVANJE U PODUZETNIŠTVU		
5.	Projekt "Obrazovanje u poduzetništvu"	5.850.000
6.	Pilot projekt „e-obrazovanje u poduzetništvu“	1.000.000
	Ukupno obrazovanje u poduzetništvu	**6.850.000**
III. KONKURENTNOST		
7.	Projekt "Marketinške aktivnosti"	9.000.000
8.	Projekt "Tehničko usklađivanje"	4.500.000
9.	Projekt "Inovacije i inovacijsko proizvodni klaster“	3.500.000
10.	Projekt "Konkurentna proizvodnja“	7.000.000
11.	Projekt „Poticanje povezivanja u klastere“	5.000.000
	Ukupno konkurentnost	**29.000.000**
IV. FINANCIRANJE PODUZETNIŠTVA		
12.	Projekt „Lokalni projekti razvoja – Poduzetnik“ – subvencija kamata	21.000.000
13.	Projekt „Lokalni projekti razvoja – mikrokreditiranje“	1.000.000
14.	Projekt „Regionalni jamstveni instrumenti“	6.000.000
15.	Pilot projekt „Fond rizičnog kapitala“	4.000.000
	Ukupno financiranje	**32.000.000**
V. ZADRUŽNO PODUZETNIŠTVO		
16.	Projekt "Nova zadruga"	1.000.000
17.	Projekt "Konkurentna zadruga“	2.500.000
18.	Zadružni sustav	1.000.000
19.	Zadružni registar	200.000
	Ukupno zadružno poduzetništvo	**4.700.000**
VI. PODUZETNIŠTVO CILJNIH SKUPINA		
20.	Projekt "Poduzetništvo ciljnih skupina"	3.000.000
21.	Projekt „Poduzetništvo žena“	2.000.000
	Ukupno poduzetništvo ciljnih skupina	**5.000.000**
VII. PODUZETNIČKE POTPORNE INSTITUCIJE		
22.	Projekt „Poduzetnički centri i regionalne razvojne agencije“	4.000.000
23.	Projekt „Poduzetnički inkubatori i tehnološki parkovi“	4.000.000
	Ukupno poduzetnička poslovna infrastruktura	**8.000.000**
VIII. PROJEKTI EU ZA MSP		
24.	Projekt CARDS 2004 "Unapređivanje informiranja hrvatske poslovne zajednice"	5.772.000
25.	Projekt PHARE ESC 2005 "Institucionalno jačanje malog i srednjeg poduzetništva i razvoj politike za suklađivanje s EU"	11.100.000
26.	Projekt PHARE ESC 2006 – Grant shema – Pilot projekt podrške za konkurentnost i izvoz malih i srednjih poduzetnika Hrvatske	
	Ukupno EU projekti za MSP u 2007	**16.872.000**
IX. OBRTNIŠTVO		
27.	Projekt „Razvoj obrta“	3.150.000
28.	Projekt „Dokvalifikacije, prekvalifikacije i zapošljavanje obrtnika“	1.500.000
29.	Projekt „Obrazovanje obrtnika“	4.300.000
30.	Obrtni registar	2.500.000
	Ukupno obrtništvo	**11.450.000**
	SVEUKUPNO	**119.791.500**

Izvor: http://kenny2.globalnet.hr/www.mingorp.hr/UserDocsImages/OPERATIVNI_PLAN20032007.pdf

PROGRAMI I PROJEKTI POTICANJA MINISTARSTVA MORA, TURIZMA, PROMETA I RAZVITKA[19]

1. NAZIV PROJEKTA:
Program poticanja, zaštite, obnove i uključivanja u turizam baštine u turistički nerazvijenim područjima

CILJEVI

Temeljem programskih smjernica rada Vlade Republike Hrvatske i razvojne strategije turizma Republike Hrvatske Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka provodi Program poticanja, zaštite, obnove i uključivanja u turizam baštine u turistički nerazvijenim krajevima zemlje. Program se sastoji u sufinanciranju razvojnih projekata pravnih i fizičkih osoba, zadruga, udruga i ustanova koji su u funkciji:

- razvoja turističke ponude na područjima na kojima turizam nije dovoljno razvijen
- zaštite, obnove i reafirmacije vrijednosti tradicijske baštine uključivanjem u turističku ponudu;
- zaštite, obnove i vrednovanja prirodne baštine uključivanjem u turističku ponudu;
- razvoja nerazvijenih ruralnih područja i područja od posebne državne skrbi koja imaju turističke potencijale u tradicijskoj i prirodnoj baštini.

KORISNICI PROGRAMA

Korisnici programa jesu zainteresirane pravne i fizičke osobe, zadruge, ustanove, udruge, hrvatski državljani s prebivalištem na području Republike Hrvatske, s razrađenim razvojnim projektima usmjerenim ka realizaciji ciljeva ovog Programa.

SREDSTVA DRŽAVNE POTPORE

Sredstva državne potpore po pojedinom projektu dodjeljuju se sukladno članku 5. Uredbe o državnim potporama (Narodne novine br. 121/03; dalje: Uredba), a ne mogu prijeći iznos od 250.000,00 kn po pojedinom korisniku.

2. NAZIV PROJEKTA:
Program poticanja razvoja tematskih turističkih putova u Republici Hrvatskoj

Temeljem programskih smjernica rada Vlade Republike Hrvatske i razvojne strategije turizma Republike Hrvatske, Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka provodi Program poticanja razvoja tematskih turističkih putova u Republici Hrvatskoj.

CILJEVI PROGRAMA

Stvaranje tematskih putova utemeljeno je na ideji povezivanja različitih područja Republike Hrvatske, kako bi se domaćim i stranim posjetiteljima predstavila i manje poznata turistička područja, znamenitosti i ponuđači te tako uspjela ostvariti veća potrošnja na turistički manje razvijenim područjima. Temeljni ciljevi Programa su:

- postići bolju prepoznatljivost Hrvatske kao cjelovite i raznolike turističke zemlje
- postići zanimanje i odluku turista/putnika za kraću stanku, kružno putovanje, kraći odmor ili kombinirani odmor/ljetovanje u kontinentalnim i jadranskim destinacijama

[19] Više vidjeti na stranici http://www.mmtpr.hr/default.asp?id=370

• strane turiste/putnike, koji već borave u poznatim turističkim destinacijama ili na kružnim putovanjima pridobiti za tematske putove i za manje poznate turističke destinacije sa ciljem povećanja potrošnje
• stvaranje tematski integriranih i organiziranih turističkih atrakcija kroz cijelu godinu povezivanjem prirodnih, kulturnih-povijesnih i drugih znamenitosti naše zemlje

KORISNICI PROGRAMA
Korisnici programa mogu biti pravne osobe (jedinice lokalne ili regionalne samouprave, turističke zajednice, ustanove, udruge i zadruge) s razrađenim razvojnim projektima usmjerenima na realizaciju ciljeva ovog Programa.

SREDSTVA DRŽAVNE POTPORE
Sredstva državne potpore po pojedinom projektu dodjeljuju se sukladno Uredbi o državnim potporama (Narodne novine br.121/03 i 50/06) i Državnom proračunu Republike Hrvatske za 2007. godinu (Narodne novine br. 137/06). Najveći dodijeljeni iznos potpore po pojedinom zahtjevu može biti 250.000,00 kn.

3. NAZIV PROJEKTA:
Program poticanja izrade izvornih suvenira

Temeljem programskih smjernica rada Vlade Republike Hrvatske i razvojne strategije turizma, Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka provodi Program poticanja izrade izvornih suvenira.

CILJEVI PROGRAMA
Ciljevi Programa su poticanje izrade, afirmacije i promoviranja izvornih suvenira u skladu sa strateškim smjernicama održivog razvoja hrvatskoga turizma te povećanjem udjela starih obrta (tradicijskih i umjetničkih) u turističkoj ponudi kroz :
• oživljavanje tradicijskih i umjetničkih obrta
• poticanje dopunske aktivnosti (proizvodnja domaćeg proizvoda - suvenira i potvrde vrijednosti unikatne ručne proizvodnje)
• poticanje stvaralaštva; replika, redizajna i novog dizajn proizvoda
• zaštitu baštine i njezino očuvanje korištenjem tradicijskih tehnika i materijala

KORISNICI PROGRAMA
Korisnici programa su zainteresirane fizičke i pravne osobe (obrti, udruge, trgovačka društva zadruge, ustanove) s razrađenim projektima usmjerenim na realizaciju ciljeva ovoga Programa.

SREDSTVA DRŽAVNE POTPORE
Sredstva državne potpore po pojedinom projektu dodjeljuju se sukladno Uredbi o državnim potporama (NN br.121/03 i 50/06) i Državnom proračunu Republike Hrvatske za 2007. godinu (NN br. 137/06), Najveći iznos potpore po pojedinom zahtjevu može biti 100.000 kn.

PROJEKTI I NATJEČAJI MINISTARSTVA ZDRAVSTVA I SOCIJALNE SKRBI

Budući su svi natječaji za 2007.g. zaključeni, uvid u vrstu sufinanciranih projekata i obujam sredstava moguće je dobiti na sljedećoj stranici:
http://www.mzss.hr/hr/natjecaji/natjecaji_za_udruge/natjecaj_za_udruge_iz_podrucja_socijalne_skrbi_lutrijska_sredstva_2007
Riječ je o raznim oblicima potpora radu Udruga koje se bave problemima ovisnosti, zdravlja i skrb i socijalno ugroženima.

PROJEKTI I NATJEČAJI MINISTARSTVA KULTURE SUFINANCIRANI TIJEKOM 2007.G.

- Glazba i glazbeno-scenske umjetnosti (pregled sa stanjem 15.05.2007.); http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%202007/glazeno15_05.2007.pdf
- Kulturno-umjetnički amaterizam (pregled sa stanjem 15.05.2007.); http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%202007/amaterizam%2015_05.2007.pdf
- Dramske umjetnosti - profesionalna kazališta (pregled sa stanjem 02.04.2007.); http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%202007/kazali%c5%a1ta,%2002.4..pdf
- Kazališni amaterizam (pregled sa stanjem 02.04.2007.); http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%202007/kazali%c5%a1ni%20amaterizam,%2002.4..pdf
- Film i kinematografija (pregled sa stanjem 30.5.2007.); http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%202007/film-2007-%20odobreni%20programi_30_05.pdf
- Otkup knjiga (pregled sa stanjem 11.05.2007.); http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%202007/Otkup_ozujak_11_07.pdf
- Potpora izdavanju knjiga (pregled sa stanjem 21.3.2007.); http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%202007/Potpora_knjizi_2007.pdf
- Časopisi (pregled sa stanjem 28.03.2007.); http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%202007/casopisi_2007_odobreno_2.pdf
- Književne manifestacije (pregled sa stanjem 26.01.2007.); http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%202007/knj%20%20manifest%20_odobreno_2007.pdf
- Muzejsko-galerijska djelatnost (pregled sa stanjem 13.06.2007.); http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%202007/muzejska%2013_0607.pdf
- Likovna, vizualna i audiovizualna (pregled sa stanjem 13.06.2007.); http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%202007/likovna13_0607.pdf
- Nove medijske kulture (pregled sa stanjem 14.03.2007.); http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%202007/nmk07_14_03.pdf
- Knjižnična djelatnost (pregled sa stanjem 29.03.2007.); http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%202007/knjiznicna%2029_03.pdf
- Arhivska djelatnost (pregled sa stanjem 15.02.2007.); http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%202007/arhivska,%2015.2..pdf
- Međunarodna kulturna suradnja (pregled sa stanjem 06.04.2007.); http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%202007/Medjunarodna%20kulturna%20suradnja%2006_04.pdf
- Potpora inozemnim nakladnicima za prijevode hrvatskih autora (pregled sa stanjem 05.04.2007.); http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%202007/strana%20potpora_2007_2.pdf

PROGRAMI KREDITIRANJA HBOR-a[20]

Gospodarstvo

1. Program kreditiranja financijskog restrukturiranja

(http://www.hbor.hr/kre_razvitak.asp)

Cilj Programa kreditiranja i namjena kredita

Cilj Programa je povoljnim dugoročnim kreditiranjem uspostaviti dugoročnu financijsku ravnotežu gospodarskih subjekata te na taj način povećati stabilnost i uspješnost poslovanja, odnosno stvoriti preduvjete za ulazak gospodarskog subjekta u nove investicije.
Krediti se odobravaju na temelju programa restrukturiranja te ocjene njegove tržišno-ekonomske opravdanosti.
Krediti su namijenjeni za ulaganja koja su usmjerena na promjenu ročnosti izvora sredstava u bilanci gospodarskih subjekata.

Korisnici kredita

Korisnici kredita su poslovne banke koje su s HBOR-om ugovorile suradnju na provođenju ovog Programa.
Krajnji korisnici kredita mogu biti trgovačka društva, obrtnici, zadruge i ustanove registrirani u Republici Hrvatskoj.
Krajnji korisnici kredita trebaju zadovoljiti minimalno sljedeće uvjete:

- udio kapitala i rezervi u pasivi bilance najmanje 30%,
- neravnoteža između dugotrajne imovine i izvora sredstava u bilanci.

Pravo na kredit ne postoji, već HBOR o svakom zahtjevu donosi posebnu odluku.

Način kreditiranja i podnošenja zahtjeva za kredit

HBOR provodi ovaj Program kreditiranjem krajnjih korisnika kredita putem poslovnih banaka koje su ugovorile suradnju na provođenju ovog Programa. Dokumentirani zahtjevi za kredit podnose se poslovnim bankama. Zahtjevi za odobrenjem kredita koji nisu dokumentirani obveznom propisanom dokumentacijom neće se razmatrati. Ovisno o odluci nadležnog tijela HBOR-a, poslovna banka i HBOR zaključit će ugovor o kreditu za krajnjeg korisnika. Na temelju ugovora o kreditu između poslovne banke i HBOR-a, poslovna banka će zaključiti ugovor s krajnjim korisnikom kredita.

Iznos i otplata kredita

Najviši iznos kredita nije ograničen, a ovisi o HBOR-ovim mogućnostima financiranja, konkretnom programu restrukturiranja, kreditnoj sposobnosti banke i krajnjeg korisnika kredita, te vrijednosti i kvaliteti ponuđenih instrumenata osiguranja. Zahtjevi krajnjih korisnika kredita koji su manji od 80.000,00 kuna, u pravilu se neće razmatrati u okviru ovog Programa.
Mogućnost odobrenja kredita ovisi o prisutnosti neravnoteže u bilanci gospodarskog subjekta, a koja se mjeri odnosom dugoročno vezanih sredstava u aktivi bilance (osnovna sredstva i trajna obrtna sredstva) te trajnih i dugoročnih izvora sredstava u pasivi bilance (kapital i dugoročni izvori).
Krediti se odobravaju u kunama uz valutnu klauzulu.

Poček do 2 godine. **Rok otplate** do 10 godina uključujući i poček.
Kamatna stopa za krajnjeg korisnika 5,5% godišnje (efektivna kamatna stopa na godišnjoj razini iznosi 5,70%)

2. Program kreditiranja gospodarstva

Cilj Programa kreditiranja i namjena kredita

Cilj Programa je kreditiranje:

- ulaganja u modernizaciju proizvodnje, uvođenje novih tehnologija i proizvoda, pokretanje novih proizvodnja, širenje postojećeg poslovanja i izgradnju novih proizvođačkih kapaciteta,

[20] http://www.hbor.hr/kre_programi_050.asp

- otklanjanje ratnih šteta,
- ulaganja u istraživanja i razvoj novih proizvoda, novih tehnologija, istraživanja tržišta i marketing.

Krediti su namijenjeni za ulaganja u:

- Osnovna sredstva:
  - osnivačka ulaganja
  - zemljište, građevinski objekti,
  - oprema i uređaji,
  - osnovno stado, podizanje dugogodišnjih nasada
- Trajna obrtna sredstva

Iznos kredita namijenjen ulaganju u trajna obrtna sredstva može iznositi najviše do 30% iznosa kredita.

Korisnici kredita
Korisnici kredita su poslovne banke koje su s HBOR-om ugovorile suradnju na provođenju ovog Programa. Krajnji korisnici kredita mogu biti trgovačka društva, obrtnici, zadruge i ustanove registrirani u Republici Hrvatskoj. Pravo na kredit ne postoji, već HBOR o svakom zahtjevu donosi posebnu odluku.

Način kreditiranja i podnošenja zahtjeva za kredit
HBOR provodi ovaj Program kreditiranjem krajnjih korisnika kredita putem poslovnih banaka koje su ugovorile suradnju na provođenju ovog Programa.
Dokumentirani zahtjevi za kredit podnose se poslovnim bankama.

Zahtjevi za odobrenjem kredita koji nisu dokumentirani obveznom propisanom dokumentacijom neće se razmatrati.

Ovisno o odluci nadležnog tijela HBOR-a, poslovna banka i HBOR zaključit će ugovor o kreditu za krajnjeg korisnika. Na temelju ugovora o kreditu između poslovne banke i HBOR-a, poslovna banka će zaključiti ugovor s krajnjim korisnikom kredita.

Iznos i otplata kredita
Najviši iznos kredita nije ograničen, a ovisi o HBOR-ovim mogućnostima financiranja, konkretnom investicijskom projektu, kreditnoj sposobnosti krajnjeg korisnika kredita, te vrijednosti i kvaliteti ponuđenih instrumenata osiguranja. Zahtjevi krajnjih korisnika kredita koji su manji od 700.000,00 kuna, u pravilu se neće razmatrati u okviru ovog Programa.
HBOR u pravilu kreditira najviše do 75% predračunske vrijednosti investicije bez PDV-a.
Krediti se odobravaju u kunama uz valutnu klauzulu.

Poček do 2 godine, iznimno 3 godine za dugogodišnje nasade.
Rok otplate do 10 godina uključujući i poček.

Malo i srednje poduzetništvo

3. Program kreditiranja razvitka malog i srednjeg poduzetništva

Cilj Programa kreditiranja i namjena kredita
Cilj Programa je kreditiranje razvitka malog i srednjeg poduzetništva u svrhu:

- moderniziranja i proširenja poslovanja
- povećanja broja novih radnih mjesta

Iznos kredita namijenjen ulaganju u trajna obrtna sredstva može iznositi najviše do 30% iznosa kredita.
Ovim Programom ne kreditira se :

- ugostiteljska djelatnost – isključivo ili pretežito točenje alkoholnih pića,
- kasina, kockarnice i
- dijelovi investicije koji služe u osobne svrhe.

Korisnici kredita
Korisnici kredita mogu biti:

- poslovne banke koje su s HBOR-om ugovorile suradnju na provođenju programa ili
- izravno trgovačka društva, obrtnici, zadruge i ustanove registrirani u Republici Hrvatskoj, a koji:
- imaju manje od 250 zaposlenih,
- imaju manje od 1/3 ukupnog kapitala u vlasništvu osoba koje nisu u kategoriji malih i srednjih poduzetnika,
- posluju najmanje dvije godine.

HBOR u pravilu neće razmatrati izravne zahtjeve korisnika kredita kojima je udjel kapitala i rezervi u pasivi bilance manji od 30%. Pravo na kredit ne postoji, već HBOR o svakom zahtjevu donosi posebnu odluku.

Način kreditiranja i podnošenja zahtjeva za kredit
HBOR provodi ovaj Program:

- izravnim kreditiranjem korisnika kredita
- kreditiranjem krajnjih korisnika kredita putem poslovnih banaka koje su ugovorile suradnju na provođenju ovog Programa

Kod kreditiranja putem poslovnih banaka dokumentirani zahtjevi za kredit podnose se poslovnim bankama. Zahtjevi za odobrenjem kredita koji nisu dokumentirani obveznom propisanom dokumentacijom neće se razmatrati.
Kod kreditiranja putem poslovne banke, ovisno o odluci nadležnog tijela HBOR-a, poslovna banka i HBOR zaključit će ugovor o kreditu za krajnjeg korisnika. Na temelju ugovora o kreditu između poslovne banke i HBOR-a, poslovna banka će zaključiti ugovor s krajnjim korisnikom kredita.

Iznos i otplata kredita
Najniži iznos kredita je 80.000,00 kn a najviši 8.000.000,00 kn.
HBOR u pravilu kreditira najviše do 75% predračunske vrijednosti investicije bez PDV-a.
Krediti se odobravaju u kunama uz valutnu klauzulu.
Poček do 2 godine iznimno do 3 godine za dugogodišnje nasade

4. Program kreditiranja svinjogojstva

Cilj Programa kreditiranja i namjena kredita
Cilj Programa je kreditiranje:

- izgradnje i opremanja novih farmi za proizvodnju prasadi i tovljenika
- izgradnje i opremanja novih farmi za proizvodnju prasadi
- izgradnje tovilišta i
- izgradnje nukleus farme

Krediti su namijenjeni za ulaganja u:
1. Osnovna sredstva
   - o izgradnja građevinskih objekata
   - o oprema i uređaji
   - o osnovno stado
2. Trajna obrrna sredstva

Iznos kredita namijenjen ulaganju u trajna obrtna sredstva (tovljenici i hrana) može iznositi najviše do 30% iznosa kredita.

Korisnici kredita

Korisnici kredita su pravne ili fizičke osobe upisane u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava (trgovačka društva, obrtnici, poljoprivredne zadruge i fizičke osobe u sustavu PDV-a).

Kreditna sredstva za izgradnju novih farmi odobravat će se korisnicima koji su se do sada bavili svinjogojskom proizvodnjom te se na temelju postignutih rezultata može utvrditi da postoje objektivne mogućnosti daljnjeg uspješnog bavljenja ovom proizvodnjom ili korisniku koji posjeduje stručnu izobrazbu iz područja stočarstva (SSS, VŠS ili VSS).

Prednost pri dodjeli kredita imat će osobe koje imaju stručno zvanje stečeno tijekom školovanja.

Pravo na kredit ne postoji, već HBOR o svakom zahtjevu donosi posebnu odluku.

Način kreditiranja i podnošenja zahtjeva za kredit

U provedbi Programa, osim HBOR-a, sudjeluju i Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva (u daljnjem tekstu: Ministarstvo), Hrvatski stočarski centar (u daljnjem tekstu: HSC) i Hrvatska agencija za malo gospodarstvo (u daljnjem tekstu: HAMAG).

5. Program kreditiranja poljoprivrede i malog gospodarstva na područjima posebne državne skrbi

U okviru ovog programa provodi se i Operativni program za razvoj povrćarstva Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva.

Cilj Programa kreditiranja i namjena kredita

Cilj Programa je kreditiranje:

- obrtnika, malih i srednjih poduzetnika na područjima posebne državne skrbi,
- poljoprivrede na svim područjima Republike Hrvatske.

Područja posebne državne skrbi utvrđena su Zakonom o područjima posebne državne skrbi. U okviru Programa kreditiranja provodi se Operativni program za razvoj povrćarstva.

Krediti su namijenjeni za ulaganja u:

1. Osnovna sredstva:
   - kupnja, priprema i uređenje poljoprivrednog i građevinskog zemljišta,
   - kupnja strojeva, opreme i alata, rashladnih dostavnih vozila,
   - podizanje dugogodišnjih nasada - voćnjaka, vinograda i maslinika,
   - povrćarska i cvjećarska proizvodnja (plastenici, staklenici sa pratećom opremom, navodnjavanje i osiguranje vodozahvata),
   - nabava stoke, peradi i pčela - matično stado,
   - marikultura i slatkovodno ribarstvo,
   - izgradnja, dogradnja i preuređenje građevinskih objekata, hladnjača i skladišnog prostora,
   - kupnja i izgradnja poslovnog prostora.
2. Trajna obrtna sredstva

Iznos kredita namijenjen ulaganju u trajna obrtna sredstva može iznositi najviše do 30% iznosa kredita.

Namjena kredita

Korisnici kredita su poslovne banke koje su s HBOR-om ugovorile suradnju na provođenju programa.

Krajnji korisnici kredita mogu biti:

- trgovačka društva, ustanove, zadruge, obrtnici, poljoprivrednici i ribari koji ulažu na područja posebne državne skrbi,
- trgovačka društva, zadruge, obrtnici, poljoprivrednici i ribari na svim područjima Republike Hrvatske koji ulažu u ribarstvo i poljoprivrednu djelatnost.

Pravo na kredit ne postoji, već HBOR o svakom zahtjevu donosi posebnu odluku.

Način kreditiranja i podnošenja zahtjeva za kredit
HBOR provodi ovaj Program kreditiranjem krajnjih korisnika kredita putem poslovnih banaka koje su ugovorile suradnju na provođenju ovog Programa. Dokumentirani zahtjevi za kredit podnose se poslovnim bankama. Zahtjevi za odobrenjem kredita koji nisu dokumentirani obveznom propisanom dokumentacijom neće se razmatrati.
Ovisno o odluci nadležnog tijela HBOR-a, poslovna banka i HBOR zaključit će ugovor o kreditu za krajnjeg korisnika. Na temelju ugovora o kreditu između poslovne banke i HBOR-a, poslovna banka će zaključiti ugovor s krajnjim korisnikom kredita.
U okviru Operativnog programa za razvoj povrćarstva poslovna banka i HBOR će razmatrati samo one zahtjeve krajnjih korisnika kredita koji imaju pozitivno mišljenje Povjerenstva za provedbu Operativnog programa pri Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva.

Iznos i otplata kredita
Najniži iznos kredita je 80.000,00 kn, a najviši 3.500.000,00 kn. HBOR može kreditirati cjelokupni iznos predviđenog ulaganja bez PDV-a. Iznimno za krajnje korisnike kredita u okviru Operativnog programa za razvoj povrćarstva može se kreditirati cjelokupni iznos ulaganja s PDV-om. Krediti se odobravaju u kunama uz valutnu klauzulu.

Poček do 2 godine, iznimno 3 godine za dugogodišnje nasade

6. Program kreditiranja govedarstva

Cilj Programa kreditiranja
Cilj Programa je kreditiranje:
- izgradnje nove mliječne farme (20-100 krava),
- adaptacija ili proširenje postojeće farme i
- izgradnja nove farme proizvodnog sustava krava-tele.

Krediti su namijenjeni za ulaganja u:
1. Osnovna sredstva
   - izgradnja, dogradnja i preuređenje građevinskih objekata
   - oprema i uređaji
   - osnovno stado
   - poljoprivredno zemljište
2. Trajna obrrna sredstva

Iznos kredita namijenjen ulaganju u trajna obrtna sredstva može iznositi najviše do 10% iznosa kredita.

Korisnici kredita
Korisnici kredita su pravne ili fizičke osobe upisane u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava (trgovačka društva, obrtnici, poljoprivredne zadruge i fizičke osobe u sustavu PDV-a).
Kreditna sredstva za adaptaciju postojećih, odnosno izgradnju novih farmi odobravat će se korisnicima koji su se do sada bavili govedarskom proizvodnjom te se na temelju postignutih rezultata može utvrditi da postoje objektivne mogućnosti daljnjeg uspješnog bavljenja ovom proizvodnjom ili korisniku koji posjeduje stručnu izobrazbu iz područja stočarstva (SSS, VŠS ili VSS).
Prednost pri dodjeli kredita imat će osobe koje imaju stručno zvanje stečeno tijekom školovanja kao i osobe koje su spremne pohađati seminar o organizaciji govedarske proizvodnje i na taj način dobiti dostatno znanje.
Pravo na kredit ne postoji, već HBOR o svakom zahtjevu donosi posebnu odluku.

Način kreditiranja i podnošenja zahtjeva za kredit
U provedbi Programa, osim HBOR-a, sudjeluju i Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva (u daljnjem tekstu: Ministarstvo), Hrvatski zavod za poljoprivredno savjetodavnu službu (u daljnjem tekstu: HZPSS) i Hrvatska agencija za malo gospodarstvo (u daljnjem tekstu: HAMAG).

Pri županijama osnovana su Županijska stručna povjerenstva za provedbu Programa te Središnje stručno povjerenstvo u okviru Ministarstva.
HBOR kredite po ovom Programu odobrava izravno korisniku kredita. HBOR će razmatrati samo one zahtjeve za kredit podnositelja koji imaju pozitivno prethodno mišljenje Središnjeg stručnog povjerenstva.
Zahtjevi za odobrenjem kredita koji nisu dokumentirani obveznom propisanom dokumentacijom neće se razmatrati

Iznos i otplata kredita
Visina kredita određuje se ovisno o namjeni ulaganja. HBOR može kreditirati cjelokupni iznos predviđenog ulaganja. Najviši iznos kredita je do 3.500.000,00 kn.
Krediti se odobravaju u kunama uz valutnu klauzulu.

Poček do 2 godine

Rok otplate do 12 godina uključujući i poček

Kredit se otplaćuje u mjesečnim ratama.
Prijevremena otplata moguća je uz prethodnu pisanu obavijest HBOR-u, te uključuje plaćanje naknade za prijevremeni povrat kredita.

Kamatna stopa 4% godišnje
Obračun kamata obavlja se proporcionalnom metodom.
Kamate za vrijeme korištenja kredita (interkalarne kamate), do prijenosa kredita u otplatu, obračunavaju se na iskorišteni iznos kredita u visini redovne kamate i naplaćuju kvartalno.

7. Program kreditiranja podizanja dugogodišnjih nasada

Cilj Programa kreditiranja

Cilj Programa je kreditiranje:
- podizanja (sadnje) novih nasada i
- obnova postojećih nasada.

Krediti su namijenjeni za ulaganja u:
- kupnja poljoprivrednog zemljišta u svrhu sadnje dugogodišnjih nasada,
- kupnja poljoprivrednog zemljišta s postojećim nasadom,
- podizanje dugogodišnjih nasada što uključuje: sadni materijal, stupove, armaturu, kemijsku analizu tla, pripremu i uređenje zemljišta, obradu tla, mineralno i ostalo gnojivo, zaštitna sredstva, troškove rada i usluga te sve ostale troškove prilikom podizanja dugogodišnjih nasada koji se mogu dokazati računima, kupoprodajnim ugovorima ili ugovorima o djelu,
- podizanje matičnih nasada (podloge i plemke) što uključuje: troškove materijala, troškove rada i usluga te sve ostale troškove prilikom podizanja matičnih nasada koji se mogu dokazati računima, kupoprodajnim ugovorima ili ugovorima o djelu,
- kupnja poljoprivredne mehanizacije, opreme i alata,
- kupnja opreme za sustav za navodnjavanje uz izgradnju akumulacije ili kopanje bunara,
- kupnja opreme za sustav zaštite od mraza,
- kupnja sustava za zaštitu od tuče.

Korisnici kredita
Korisnici kredita su pravne ili fizičke osobe upisane u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava (trgovačka društva, obrtnici, poljoprivredne zadruge i fizičke osobe).
Pravo na kredit ne postoji, već HBOR o svakom zahtjevu donosi posebnu odluku.

Način kreditiranja i podnošenja zahtjeva za kredit
U provedbi Programa, osim HBOR-a, sudjeluju i Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva (u daljnjem tekstu: Ministarstvo), Hrvatski zavod za poljoprivredno savjetodavnu službu (u daljnjem tekstu: HZPSS) i Hrvatska agencija za malo gospodarstvo (u daljnjem tekstu: HAMAG).
Pri županijama osnovana su Županijska stručna povjerenstva za provedbu Programa te Središnje stručno povjerenstvo u okviru Ministarstva.
HBOR kredite po ovom Programu kreditiranja odobrava izravno korisniku. HBOR će razmatrati samo one zahtjeve za kredit podnositelja koji imaju pozitivno prethodno mišljenje Središnjeg stručnog povjerenstva.

Iznos i otplata kredita
Visina kredita određuje se ovisno o namjeni ulaganja. HBOR može kreditirati cjelokupni iznos predviđenog ulaganja. Najniži iznos kredita je 80.000,00 kn a najviši iznos kredita može iznositi 3.500.000,00 kn.
Za korisnike kredita s područja otoka, poluotoka Pelješca, općina Dubrovačko primorje, Konavala, Župe dubrovačke, Segeta Donjeg, Marine, Primoštena, grada Dubrovnika i grada Šibenika visina kredita iznimno može biti i manja od 80.000,00 kn.
Krediti se odobravaju u kunama uz valutnu klauzulu.

Poček
a) do 5 godina
podizanje novih nasada maslinika
b) do 3 godine
kupnja poljoprivrednog zemljišta
kupnja postojećeg nasada
podizanje novih nasada vinograda i voćnjaka
podizanje matičnih nasada (podloge i plemke)
za obnovu i unapređenje postojećih maslinika i voćnjaka
c) do 2 godine
kupnja poljoprivredne mehanizacije, opreme i alata

Rok otplate
a) do 15 godina, uključujući poček
podizanje novih nasada maslinika
b) do 12 godina, uključujući poček
kupnja poljoprivrednog zemljišta
kupnja postojećeg nasada
podizanje novih nasada vinograda i voćnjaka
podizanje matičnih nasada (podloge i plemke)
kupnja poljoprivredne mehanizacije, opreme i alata
c) do 10 godina uključujući poček
obnova i unapređenje postojećih maslinika i voćnjaka

Kredit se otplaćuje u mjesečnim ratama.
Prijevremena otplata moguća je uz prethodnu pisanu obavijest HBOR-u, te uključuje plaćanje naknade za prijevremeni povrat kredita.

Kamatna stopa 4% godišnje

Obračun kamata obavlja se proporcionalnom metodom

8. Program kreditiranja poduzetnika početnika

Cilj Programa kreditiranja i namjena kredita
Cilj Programa je kreditiranje novih trgovačkih društava, obrta te otvaranje novih radnih mjesta.

Program kreditiranja poduzetnika početnika provodi se u suradnji s DEG-om (Deutsche Investitions und Entwicklungsgesellschaft m.b.H) iz Kölna.

Krediti su namijenjeni za ulaganja u:
1. Osnovna sredstva:
   - osnivačka ulaganja,
   - zemljište, građevinski objekti,
   - oprema i uređaji,
   - osnovno stado i podizanje dugogodišnjih nasada.
2. Trajna obrtna sredstva

Iznos kredita namijenjen ulaganju u trajna obrtna sredstva može iznositi najviše do 30% iznosa kredita. Ne kreditira se trgovačka djelatnost, ugostiteljska djelatnost - isključivo ili pretežito točenje alkoholnih pića, dijelovi investicije koji služe u osobne svrhe, kasina i kockarnice.

Korisnici kredita
Korisnici kredita mogu biti:
- poslovne banke koje su s HBOR-om ugovorile suradnju na provođenju programa ili
- izravno hrvatski državljani koji:
  - po prvi put osnivaju obrt ili trgovačko društvo,
  - imaju registriranu djelatnost,
  - nakon realizacije ulaganja, u osnovanom trgovačkom društvu ili obrtu će biti aktivno i stalno zaposleni na odgovornom radnom mjestu,
  - su mlađi od 55 godina,
  - nisu vlasnici drugog trgovačkog društava ili obrta,
  - nisu suvlasnici u drugom trgovačkom društvu ili obrtu s udjelom većim od 30%,
  - početnicima se smatraju i poduzetnici koji posluju kraće od dvije godine.

Pravo na kredit ne postoji, već HBOR o svakom zahtjevu donosi posebnu odluku.

Način kreditiranja i podnošenja zahtjeva za kredit
HBOR provodi ovaj Program:
- kreditiranjem krajnjih korisnika kredita putem poslovnih banaka koje su ugovorile suradnju na provođenju ovog Programa
- izravnim kreditiranjem korisnika kredita

Izravno kreditiranje korisnika kredita organizirano je u suradnji s poslovnim bankama koje mandatno u ime i za račun HBOR-a provode Program. Zahtjevi za odobrenje izravnog kredita predaju se u poslovnice Credo banke d.d., Split; Hrvatske poštanske banke d.d., Zagreb; Partner banke d.d., Zagreb i Privredne banke Zagreb d.d., Zagreb.
Prije podnošenja zahtjeva za kredit kod izravnog kreditiranja, podnositelj zahtjeva je obvezan završiti seminar za poduzetnike - početnike. Informacije o načinu održavanja seminara mogu se dobiti u HBOR-u.
Po završetku seminara za poduzetnike - početnike, podnositelj zahtjeva može uputiti kreditni zahtjev i ostalu kreditnu dokumentaciju jednoj od poslovnih banaka navedenih u Programu.
Zahtjevi za odobrenjem kredita koji nisu dokumentirani u skladu s popisom obvezne dokumentacije po ovom programu kreditiranja neće se razmatrati.

Iznos i otplata kredita
Najniži iznos kredita je 80.000,00 kuna, a najviši 1.800.000,00 kuna.
HBOR može kreditirati najviše do 70% predračunske vrijednosti investicije bez PDV- a.
Krediti se odobravaju u kunama uz valutnu klauzulu (otplata u tromjesečnim ratama).

Poček do 2 godine, iznimno 3 godine za dugogodišnje nasade
Rok otplate do 12 godina uključujući i poček

9. PROGRAM KREDITIRANJA MALOG OBITELJSKOG PODUZETNIŠTVA U TURIZMU "Poticaj za uspjeh"[21]

Ciljevi programa su:

- Rast zapošljavanja
- Razvoj malog obiteljskog poduzetništva
- Sprječavanje sive ekonomije
- Restrukturiranje smještajne ponude povećanjem kapaciteta s tri i više zvjezdica
- Izgradnja novih objekata u skladu sa zahtjevima suvremenog tržišta
- Unapređenje kvalitete izgradnjom novih sadržaja te obnovom i modernizacijom postojećih objekata
- Izgradnja stručno arhitektonski oblikovanih objekata koji su izgledom i veličinom u skladu s okolišem
- Produžetak turističke sezone
- Povećanje prihoda

Poticanje poduzetništva u turizmu

Program „Poticaj za uspjeh" je poticajna mjera gospodarske politike usmjerena razvoju malih i srednjih subjekata malog gospodarstva u turizmu (Zakon o poticanju razvoja malog gospodarstva, Narodne novine 29/02).

Program „Poticaj za uspjeh" temelji se na kreditnim sredstvima banaka i sredstvima za subvencioniranje kamata Ministarstva mora, turizma, prometa i razvitka (dalje: Ministarstvo). Sredstva Ministarstva predstavljaju državnu potporu malim i srednjim poduzetnicima za poticanje njihovih početnih ulaganja u turizmu. Visina državne potpore izračunava se temeljem opravdanih troškova ulaganja, a to su troškovi početnih ulaganja (materijalna ulaganja: zemljišta, zgrade i oprema).

Iznos državne potpore malim poduzetnicima može se dodijeliti u postotku do 15% opravdanih troškova, dok je za srednje poduzetnike u postotku do 7,5% opravdanih troškova (sukladno čl. 22 Uredbe o državnim potporama, Narodne novine br. 121/03).

Provedba kreditiranja

Provedbom Programa koordinira Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka. U provedbi sudjeluju i Hrvatska banka za obnovu i razvitak, Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, Fond za razvoj i zapošljavanje i Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva. Potencijalni korisnici kredita sve informacije o kreditiranju, o podnošenju zahtjeva za kredit i potrebnoj dokumentaciji mogu dobiti u svim poslovnicama banaka koje sudjeluju u realizaciji Programa.

Uključivanje jedinica lokalne samouprave u provedbu Programa -poticajna mjera - popust na komunalni doprinos

S ciljem poticanja razvoja malog poduzetništva u turizmu preporuča se predstavničkim tijelima na područjima jedinica lokalne samouprave (općina i gradova), da donesu odluku o odobravanju djelomičnog oslobađanja od plaćanja komunalnog doprinosa, odnosno o obročnoj otplati doprinosa vlasniku građevine, tj. smještajnog objekta koji je financiran sredstvima iz ovog Programa (sukladno članku 31. Zakona o komunalnom gospodarstvu Narodne novine 26/03, 82/04 i 110/04).

Infrastruktura[22]

10. Program kreditiranja komunalne infrastrukture

Cilj Programa kreditiranja i namjena kredita

Cilj Programa je dugoročno financiranje investicijskih projekata razvitka i obnove komunalne infrastrukture, a naročito projekata sljedeće namjene:

[21] http://www.hbor.hr/kre_turizam.asp
[22] http://www.hbor.hr/kre_infrastruktura.asp

- vodoopskrbe, odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda,
- zbrinjavanja komunalnog otpada te održavanja čistoće,
- opskrbe plinom, toplinskom energijom i drugim izvorima energije,
- tržnica na malo,
- industrijskih zona, zona malog poduzetništva,
- socijalne infrastrukture: domova za skrb starijih osoba i dječjih vrtića,
- izgradnje groblja i krematorija,
- gradskog prijevoza,
- javnih garaža,
- uređenja obala,
- nerazvrstanih prilaznih cesta,
- športskih objekata,
- škola.
-

Krediti su namijenjeni za ulaganja u: osnivačka ulaganja, zemljište, građevinske objekte, opremu i uređaje.

Korisnici kredita
Korisnici kredita mogu biti jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave (općine, gradovi te županije i grad Zagreb) ako ispunjavaju predviđene zakonske uvjete, komunalna društva, trgovačka društva, obrtnici i ostale pravne osobe ili poslovne banke koje su s HBOR-om ugovorile suradnju na provođenju programa.

Poslovne banke mogu koristiti ove kredite pod uvjetom da sredstva kredita plasiraju krajnjim korisnicima kredita u skladu s ovim programom kreditiranja.
Pravo na kredit ne postoji, već HBOR o svakom zahtjevu donosi odluku o odobrenju ili ne odobrenju kredita.

Način kreditiranja i podnošenja zahtjeva za kredit
HBOR provodi ovaj Program:
- izravnim kreditiranjem korisnika kredita
- kreditiranjem krajnjih korisnika kredita putem poslovnih banaka koje su ugovorile suradnju na provođenju ovog Programa

Kod izravnog kreditiranja, zahtjevi za kredit izravno se upućuju HBOR-u.
Kod kreditiranja putem poslovnih banaka dokumentirani zahtjevi za kredit podnose se poslovnim bankama koje su ugovorile suradnju na provođenju ovog Programa s HBOR-om.
Zahtjevi za odobrenjem kredita koji nisu dokumentirani u skladu s popisom obvezne dokumentacije po ovom programu kreditiranja neće se razmatrati.
Kod kreditiranja putem poslovne banke, ovisno o odluci nadležnog tijela HBOR-a, poslovna banka i HBOR zaključit će ugovor o kreditu, temeljem kojeg poslovna banka zaključuje ugovor o kreditu s krajnjim korisnikom.

Iznos i otplata kredita
Maksimalni iznos kredita nije ograničen, a ovisi o HBOR- ovim mogućnostima financiranja, konkretnom investicijskom projektu, kreditnoj sposobnosti krajnjeg korisnika kredita, te vrijednosti i kvaliteti ponuđenih instrumenata osiguranja.
Kreditirati se može do 75% predračunske vrijednosti investicije.
Krediti se odobravaju u kunama uz valutnu klauzulu.

Poček do 5 godina

11. Program kreditiranja projekata zaštite okoliša, energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije[23]

Cilj Programa kreditiranja i namjena kredita

Cilj Programa je realizacija investicijskih projekata kojima je svrha

- saniranje odlagališta otpada, poticanje izbjegavanja i smanjivanja nastajanja otpada, gospodarenje otpadom, obrade otpada i iskorištavanja vrijednih svojstava otpada,
- poticanje čistije proizvodnje, odnosno izbjegavanje i smanjenje nastajanja otpada i emisija u proizvodnom procesu,
- zaštita i očuvanje biološke i krajobrazne raznolikosti,
- provedba nacionalnih energetskih programa,
- poticanje korištenja obnovljivih izvora energije (sunce, vjetar, biomasa i dr.),
- poticanje održive gradnje,
- poticanje čistijeg transporta,
- te drugih projekata kojima se zaštićuje okoliš, postiže energetska učinkovitost te uvode obnovljivi izvori energije.

Krediti su namijenjeni za ulaganja u:

Osnovna sredstva:
- osnivačka ulaganja
- zemljište
- građevinski objekti
- oprema i uređaji

Trajna obrtna sredstva

Iznos kredita predviđen za ulaganja u trajna obrtna sredstva odnosi se na razinu obrtnih sredstava potrebnih za održavanje minimuma stalnog poslovanja i može iznositi najviše do 30% iznosa kredita.

Korisnici kredita

Korisnici kredita mogu biti jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave (općine, gradovi te županije i grad Zagreb) ako ispunjavaju predviđene zakonske uvjete, komunalna društva, trgovačka društva, obrtnici i ostale pravne i fizičke osobe ili poslovne banke koje su s HBOR-om ugovorile suradnju na provođenju programa.

Poslovne banke mogu koristiti ove kredite pod uvjetom da sredstva kredita plasiraju krajnjim korisnicima kredita u skladu s ovim programom kreditiranja.
Pravo na kredit ne postoji, već HBOR o svakom zahtjevu donosi odluku o odobrenju ili ne odobrenju kredita.

Način kreditiranja i podnošenja zahtjeva za kredit

HBOR provodi ovaj Program:

- izravnim kreditiranjem korisnika kredita
- kreditiranjem krajnjih korisnika kredita putem poslovnih banaka koje su ugovorile suradnju na provođenju ovog Programa

Kreditni zahtjevi do iznosa od 5.000.000,00 kuna u pravilu se podnose i rješavaju putem poslovnih banaka.
Zahtjevi za odobrenjem kredita koji nisu dokumentirani obveznom propisanom dokumentacijom neće se razmatrati.
Kod kreditiranja putem poslovne banke, ovisno o odluci nadležnog tijela HBOR-a, poslovna banka i HBOR zaključit će ugovor o kreditu za krajnjeg korisnika. Na temelju ugovora o kreditu između poslovne banke i HBOR-a, poslovna banka će zaključiti ugovor s krajnjim korisnikom kredita.

Iznos i otplata kredita

Najmanji iznos kredita je ograničen na 100.000,00 kuna.

[23] http://www.hbor.hr/kre_infrastruktura.asp

Najveći iznos kredita nije ograničen, a ovisi o HBOR-ovim mogućnostima financiranja, konkretnom investicijskom programu, kreditnoj sposobnosti krajnjeg korisnika kredita, te vrijednosti i kvaliteti ponuđenih instrumenata osiguranja.
HBOR u pravilu kreditira do 75% predračunske vrijednosti investicije bez PDV-a.
Krediti se odobravaju u kunama s valutnom klauzulom.
Poček do 2 godine
Rok otplate do 12 godina uključujući i poček

12. Program kreditiranja pripreme projekata obnovljivih izvora energije[24]

Cilj Programa kreditiranja i namjena kredita
Program kreditiranja pripreme projekata obnovljivih izvora energije dio je Darovnice Zaklade GEF/IBRD (u daljnjem tekstu Darovnica) Republici Hrvatskoj za provedbu Projekta obnovljivih izvora energije, objavljene u sklopu Uredbe o darovnici Zaklade Globalnog fonda zaštite okoliša između Republike Hrvatske i Međunarodne banke za obnovu i razvoj za projekt obnovljivih izvora energije (Narodne novine- Međunarodni ugovori, br. 4/2006) od 19.05.2006.

Temeljni cilj Darovnice je poticanje razvoja ekonomski i ekološki održivog tržišta obnovljivih izvora energije u Republici Hrvatskoj te kreiranje poticajnog okruženja za ulaganja u projekte korištenja obnovljivih izvora energije.

Krediti se odobravaju za pripremu projekata obnovljivih izvora energije uključujući biomasu, male hidroelektrane (do 10 MW), geotermalnu i sunčevu energiju (projekti vjetroelektrana nisu obuhvaćeni ovim programom). Sredstvima kredita financira se priprema projekata javnog i privatnog sektora.
Krediti su namijenjeni za financiranje izrade projektne dokumentacije u okviru projekata korištenja obnovljivih izvora energije. Sredstva kredita mogu se koristiti za financiranje:

- Istražnih radova na lokaciji;
- Studije o utjecaju na okoliš;
- Dokumentacije za ishođenje lokacijske dozvole;
- Glavnog projekta;
- Investicijske studije;
- Dokumentacije za ishođenje građevinske dozvole;
- Ostalih dozvola, rješenja, suglasnosti i dokumentacije sukladno propisima koji uređuju područje energetike.

Kreditirati se može do 50% ukupnih prihvatljivih troškova projektne dokumentacije i u načelu najviše do iznosa 150.000,00 USD.

PROGRAMI I PROJEKTI MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE, ŠUMARSTVA I VODNOG GOSPODARSTVA

U narednim dokumentima definirana su osnovna područja poticanja u području poljoprivrede na trajnoj osnovi:

- Zakon o državnoj potpori u poljoprivredi, ribarstvu i šumarstvu (»Narodne novine«, br. 87/02, 117/03. i 82/04.),
- PRAVILNIK o načinu i uvjetima provedbe modela poticanja proizvodnje (Narodne novine br. 17/07)
- PRAVILNIK o provedbi modela kapitalnih ulaganja u poljoprivredi, ribarstvu i šumarstvu (Narodne novine br. 91/03)

[24] http://www.hbor.hr/kre_infrastruktura.asp

U dijelu koji se odnosi na programe HBOR-a prethodno je dat osvrt na programe kreditiranja koje HBOR provodi zajedno s MPŠVG, Hrvatskim zavodom za poljoprivredno savjetodavnu službu i Hrvatskom agencijom za malo gospodarstvo, a riječ je o :

- Programu kreditiranja svinjogojstva,
- Programu kreditiranja govedarstva,
- Programu kreditiranja dugogodišnjih nasada,
- Program kreditiranja poljoprivrede i malog gospodarstva na područjima posebne državne skrbi

Na razini **Splitsko-dalmatinske županije** postoji niz inicijativa usmjerenih ka poticanju razvoja poduzetništva te lokalne infrastrukture, a koje Županija provodi u suradnji s HBOR-om i resornim ministarstvima. Detaljnije informacije dostupne su na stranici http://www.dalmacija.hr.

MINISTARSTVO OBITELJI, BRANITELJA I MEĐUGENERACIJSKE SOLIDARNOSTI[25]

- Program stručnog osposobljavanja i zapošljavanja hrvatskih branitelja u 2007. godini
- Natječaj za odobrenje financijskih sredstava u 2007. za provedbu projekata organizacija civilnog društva kojim se doprinosi poboljšanju kvalitete života starijih osoba u RH
- Poziv za prijavu projekta udruga koje se bave problemima i zadovoljavanjem potreba osoba s invaliditetom i udruga koje pridonose borbi protiv droga i svih oblika ovisnosti u Republici Hrvatskoj za financijsku potporu iz dijela prihoda od igara na sreću za 2007. godinu
- Poziv udrugama iz Domovinskog rata za prijavu programa radi odobravanja financijske potpore u okviru raspoloživih sredstava Državnog proračuna za 2007. godinu
- Projekti klubova za mlade kojima su odobrena sredstva temeljem poziva za prijavu prijedloga projekata koji se odnose na rad klubova za mlade za dodjelu financijskih sredstava
- Projekti udruga koje se bave problemima i zadovoljavanjem potreba osoba s invaliditetom
- Projekti udruga koje pridonose borbi protiv droga i svih oblika ovisnosti

Ulaskom na stranice MOBMS-a moguće je dobiti uvid na projekte koji su po pojedinim natječajima odobreni te sredstva koja su ima dodijeljena.

Inozemni izvori financiranja

Napomena: Podaci izneseni u ovom dodatku odnose se na stanje krajem rujna 2007.

Jedan od najznačajnijih potencijalnih inozemnih izvora financiranja su sredstva pretpristupnih programa[26] EU, koja su Republici Hrvatskoj postala dostupna stjecanjem statusa zemlje kandidata za pridruživanje Europskoj Uniji. Samim time Gradu Sinju kao jedinici lokalne samouprave Republike Hrvatske, tijelima državne uprave, udrugama i tvrtkama koje djeluju na njegovom prostoru otvara se mogućnost prijave lokalnih projekata za europsko financiranje.

Europska komisija pokrenula je pretpristupne programe kako bi pomogla državama kandidatima da se što bolje pripreme za članstvo u Europskoj uniji. Hrvatskoj su otvorena tri pretpristupna programa: **PHARE** (engl. Poland and Hungary Assistance for Reconstruction of the Economy), **ISPA** (engl. Instrument for Structural Policies for Accession)i **SAPARD** (engl. Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development). U prva dva Hrvatska sudjeluje od 2005. godine, dok u SAPARD-u radi složenijeg postupka provedbe sudjeluje od 2006. godine. Inicijative EU sastavljene su od niza akcija koje Europska komisija smatra posebno značajnim za Uniju. Od ukupno četiri Inicijative EU: Interreg III, Leader +, Urban II i Equal, **hrvatskim korisnicima pruža se mogućnost sudjelovanja u Inicijativi Interreg III.**

[25] http://www.mobms.hr/page.aspx?PageID=76
[26] Fondovi, stavke proračuna EU i donacije Europske komisije jednim se imenom nazivaju programima.

Program **SAPARD** (engl. Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development) pruža podršku u području poljoprivrede i ruralnog razvitka i priprema države kandidatkinje za korištenje sredstava Fonda za usmjeravanje i jamstva u poljoprivredi i Financijskog instrumenta za pomoć ribarstvu. Program SAPARD financira projekte sukladne mjerama koje određuje Nacionalni plan ruralnog razvitka, primjerice ulaganja u poljoprivredne posjede (poljoprivredno okrupnjavanje) i poboljšanje kvalitete dok će projekti usmjereni poboljšanju veterinarske i biljne kontrole, poljoprivrednim metodama koje brinu o zaštiti okoliša, obnovi sela i zaštiti seoske tradicije, uspostavi i uređenju zemljišnih knjiga, razvitku i obnovi seoskih imanja, upravljanju izvorima pitke vode, šumarstvu, ulaganju u šumski fond u vlasništvu privatnika i popularizaciji drvne proizvodnje vjerojatno biti potpomagani nakon 2007., kad SAPARD postaje dio programa IPA i dobiva naziv IPARD.

SAPARD je prvenstveno namijenjen poljoprivrednim gospodarstvima, obrtima, tvrtkama, OPG i udrugama, u poljoprivrednoj i prehrambenoj proizvodnji, te institucijama koje su nadležne za izgradnju lokalne infrastrukture kojom se unapređuje ruralni razvitak i seoska područja. Financiranje projekata u SAPARDu odvija se na način da 50 % sredstava financira krajnji korisnik, a 50% EU. Od tih 50 % sredstava, Republika Hrvatska sudjeluje s 25%, a EU sa 75 % sredstava. Iskustva zemalja korisnica SAPARD programa pokazuju da su najveće koristi od programa imali veći poljoprivredni proizvođači i prerađivačka industrija. Većinom mjera potiče se modernizacija poljoprivrednih gospodarstava kako bi njihovi proizvodi bili konkurentni i kako bi zadovoljavali uvjete koji vrijede na zajedničkom tržištu EU (sigurnost prehrambenih proizvoda, fito-sanitarni standardi, marketing, zaštita potrošača, kontrola proizvodnih procesa, uvjeti rada). Slovenski poduzetnici su iskoristili SAPARD za izgradnju staja za krave muzare, uzgoj svinja, preradu kravljeg mesa te pripremu infrastrukture za razvitak ruralnog turizma. Bugarska je najviše uložila u sektor proizvodnje mesa, vina, voća i povrća.
Za upravljanje programom SAPARD zaduženo je Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva (www.mps.hr), u sklopu kojeg su razdvojene funkcije pripreme Nacionalnog plana ruralnog razvitka (u nadležnosti Uprave za održivi razvitak seoskog prostora) te provedbe programa SAPARD (u nadležnosti SAPARD agencije ustrojene unutar Uprave za tržišnu i strukturnu potporu u poljoprivredi). Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva Nacionalnim planom određuje koje će se od navedenih mjera financirati sredstvima iz programa SAPARD u Republici Hrvatskoj. Hrvatskoj je u sklopu programa SAPARD u proračunskoj godini 2006. odobreno 25 milijuna EUR. U tijeku je natječaj za dodjelu sredstava u okviru SAPARD II, a koji traje do 28.srpnja 2007.g.

Treba posebno naglasiti da će Pretpristupni program **IPA (eng. Instrument for Pre-Accession Assistance-IPA)** u razdoblju 2007 – 2013 zamijeniti sadašnje pretpristupne programe PHARE, ISPA i SAPARD te CARDS program.

Ukupni iznos sredstava dostupnih iz fonda IPA za isto razdoblje iznosit će 589,9 milijuna eura. Republika Hrvatska bit će korisnica fonda do trenutka stupanja u članstvo EU. *Za koordinaciju programa IPA zadužen je Središnji državni ured za razvojnu strategiju i koordinaciju fondova Europske unije (SDURF), a za financijsko upravljanje fondom zaduženo je Ministarstvo financija.*

Osnovni ciljevi programa IPA u Republici Hrvatskoj su:
- pomoć pri usklađivanju i provedbi pravne stečevine EU
- priprema za korištenje Strukturnih fondova

Ciljevi IPA programa provode se kroz pet komponenti:

1. komponenta - pomoć u tranziciji i izgradnja institucija

Prva komponenta nastavak je PHARE programa, a podupire aktivnosti usmjerene na *izgradnju i jačanje institucionalnog okvira* vezanog uz usvajanje i provedbu pravne stečevine EU.
Potencijalni korisnici ove komponente su tijela državne uprave, tijela u javnom vlasništvu, nevladine udruge, poslovna zajednica te ostala neprofitna tijela.

2. komponenta - prekogranična suradnja

Druga komponenta podupire aktivnosti vezane uz *prekograničnu suradnju* sa zemljama članicama te zemljama korisnicama programa IPA. *Potencijalni korisnici* ove komponente su pogranične regije, odnosno županije uz kopnene i pomorske granice RH.

3. komponenta - regionalni razvoj

Treća komponenta podupire infrastrukturne projekte u sektorima *zaštite okoliša i prometa* kao i programe *poticanja konkurentnosti i regionalnog razvoja*. Predstavlja nastavak programa ISPA i dijela PHARE programa.
Korištenje sredstava unutar ove komponente temelji se na višegodišnjim programskim dokumentima, *Operativnim programima za sektore prometa, okoliša i regionalne konkurentnosti*.

4. komponenta – razvoj ljudskih resursa

Četvrta komponenta podupire mjere usmjerene na poticanje *zapošljavanja, obrazovanja i usavršavanja te socijalno uključivanje*. Korištenje sredstava unutar ove komponente temelji se *na Operativnom programu za razvoj ljudskih resursa*.
Potencijalni korisnici su tijela državne uprave, javne ustanove, socijalni partneri i nevladine udruge.

5. IPARD

Peta komponenta podupire pripremne aktivnosti za sudjelovanje u poljoprivrednoj politici EU te ruralni razvoj. Ima tri osnovna prioriteta:
Prioritet 1 – poboljšanje tržišne efikasnosti i provedbe EU standarda
Prioritet 2 – pripremne aktivnosti za provedbu poljoprivredno – okolišnih mjera i inicijative LEADER
Prioritet 3 – razvoj ruralne ekonomije

Gradu Sinju i njegovoj poslovnoj zajednici otvara se posredno i mogućnost financiranja u okviru **devet programa EU** otvorenih za Republiku Hrvatsku. Republika Hrvatska je i prije 2005. godine sudjelovala u određenim programima EU, ali u statusu treće zemlje, pod posebnim uvjetima i/ili u ograničenim dijelovima. Do 2003. godine u svojstvu treće zemlje imala je ograničeni pristup Šestom okvirnom programu za istraživanje i razvitak[27] (dok u Sedmom okvirnom programu za istraživanje i razvitak sudjeluje u potpunosti), programu TEMPUS[28]; LIFE III[29] i YOUTH[30]. Potpisivanjem Okvirnog sporazuma između Europske unije i Republike Hrvatske o općim načelima sudjelovanja RH u Programima EU, Hrvatska je stekla mogućnost daleko značajnijeg sudjelovanja u određenim Programima EU. Na sjednici u ožujku 2005. godine Vlada Republike Hrvatske donijela je odluku o sudjelovanju u već spomenutih devet od dostupnih 25 programa EU za zemlje Zapadnog Balkana (Jednakost spolova, Carine 2007, Fiscalis 2007, Višegodišnji program za malo i srednje poduzetništvo (2000-2006), Marco Polo, Šesti okvirni program za istraživanje i razvitak, Inteligentna energija Europe, Program IDABC i Mjere EU u području zapošljavanja). Ovi programi trebali su potaknuti suradnju gospodarstvenika malih i srednjih poduzeća, državnih institucija i organizacija civilnog društva, a specifičnost im je što se financiranje odnosno sufinanciranje projekata uvjetuje suradnjom putem konzorcija ili mreže sudionika.

Većina navedenih programa nakon 2006. je nastavljena, ali pod dopunjenim i/ili izmijenjenim nazivom:

- **Marco Polo II** (2003.-2010.) U Hrvatskoj je za program zaduženo Ministarstvo gospodarstva,

[27] Šesti okvirni program za istraživanje i razvoj temeljni je instrument provedbe zajedničke politike Europske unije namijenjene poticanju istraživanja i tehnološkog razvoja.
[28] TEMPUS (eng. Trans-European Mobility Scheme for University Studies) - transeuropski je okvir suradnje u području visokoškolskog obrazovanja uspostavljen 1990. godine, a za Hrvatsku je otvoren početkom 2000. godine
[29] LIFE je financijski instrument EU za zaštitu okoliša.
[30] YOUTH- program Europske unije za podršku neformalnim obrazovnim aktivnostima za mlade

rada i poduzetništva. Glavni cilj programa Marco Polo je smanjenje opterećenja cestovnog prometa i negativnog učinka prometnog sustava na okoliš kroz usmjeravanje prometa sa cesta na priobalnu plovidbu, željeznicu i unutarnju plovidbu. Program je namijenjen tvrtkama u privatnom i državnom vlasništvu. *Na razini Europske komisije program koordinira Glavna uprava za energetiku i promet, a u Hrvatskoj je za pristupanje programu i njegovu provedbu zaduženo Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka.*

- Programom **Inteligentna energija u Europi** (eng. Intelligent Energy Europe) nastoji se osigurati stabilnost energetskih izvora, zaštita okoliša pri njihovu korištenju i konkurentnost energetskog sektora. Program se provodi u četiri komponente: SAVE (komponenta usmjerena k povećanju učinkovitosti i racionalnom korištenju energije), ALTENER (komponenta koja promiče korištenje novih, obnovljivih izvora pri proizvodnji električne i toplinske energije), STEER (komponenta koja promiče racionalno korištenje energetskih resursa u svrhu prometa) i COOPENER (komponenta koja promiče korištenje obnovljivih izvora energije u okvirima suradnje država članica Europske unije i onih koje nemaju taj status). U programu mogu sudjelovati privatna poduzeća ili javne institucije. *Na razini Europske komisije program koordinira Glavna uprava za energetiku i promet, a u Hrvatskoj je za pristupanje i koordinaciju programa zaduženo Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva. Podrobnije informacije o programu moguće je naći na internet stranici: http://europa.eu.int/comm/energy/index_en.html.*

- **Program zapošljavanja i društvene solidarnosti (Programme for Employment and Social Solidarity - PROGRESS (2007-2013)** nastavak je Programa zapošljavanja[31], a ciljevi u narednom razdoblju su: društvena zaštita i uključivanje, poboljšanje radnih uvjeta, anti diskriminacijske mjere te jednakost spolova. *U Hrvatskoj su za pristupanje i koordinaciju programa zaduženi Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva i Hrvatski zavod za zapošljavanje, a pri Europskoj komisiji njime upravlja Glavna uprava za zapošljavanje i socijalna pitanja[32].*

- **Program IDABC** otvoren je u razdoblju od 2005. do 2009. godine. Cilj programa je unaprijediti elektroničku izmjenu podataka između državnih uprava država članica Europske unije, te između uprave, poslovnog sektora i građana. *U Hrvatskoj je za pristupanje i koordinaciju programa zadužen Središnji državni ured za e-Hrvatsku, a pri Europskoj komisiji Glavna uprava za poduzetništvo. Detaljnije informacije moguće je naći na internet stranici Glavne uprave za poduzetništvo http://europa.eu.int/idabc/en/home.*

- Program **Jednakost spolova** podupire Opću strategiju EU o jednakosti spolova, a provodi se putem mjera kojima je cilj podizanje javne svijesti u svrhu promicanja jednakosti spolova, analiza i evaluacija politika o jednakosti spolova te promicanje transnacionalne suradnje i razmjene iskustava na razini Europske unije. *U Republici Hrvatskoj je za pristupanje i koordinaciju programa zadužen Ured Vlade Republike Hrvatske za jednakost spolova, a na razini Komisije Glavna uprava za zapošljavanje i socijalna pitanja*[33].

- **Šesti okvirni program za istraživanje i tehnološki razvitak (FP 6) 2002-2006 zamijenjen je 2007. programom FP7.** Riječ je o temeljnom instrumentu provedbe zajedničke politike istraživanja i tehnološkog razvitka u Europskoj uniji. Ovaj program pomaže pri organizaciji suradnje između sveučilišta, istraživačkih centara i industrije (uključujući i mala i srednja poduzeća), te pruža financijsku podršku za njihove zajedničke projekte. Sedmi okvirni program za istraživanje, tehnološki razvoj i demonstracijske aktivnosti Europske Unije (FP7), glavni je instrument EU za financiranje znanstvenog istraživanja i tehnološkog razvoja tijekom razdoblja 2007. do 2013. godine. Službeno je započeo 1. siječnja 2007. godine i trajat će do 31. prosinca 2013. Republika Hrvatska sudjeluje kao punopravna članica u programu (može biti koordinator projekta), za razliku od 6. Okvirnog programa gdje je sudjelovala u ograničenom opsegu. Sedmi okvirni program za

[31] http://europa.eu.int/comm/employment_social/employment_strategy/index_en.htm
[32] Detaljnije informacije o programu dostupne su na internet stranici: http://europa.eu.int/comm/employment_social/incentive_measures/index_en.htm
[33] Detaljnije informacije o programu moguće je naći na internet stranici: http://europa.eu.int/comm/employment_social/enlargementrogrammes_front_en.htm

istraživanje i razvoj dijeli se na **četiri specifična programa** koji se na različite načine bave pitanjima istraživanja, te na dva programa namijenjena nuklearnim i nenuklearnim istraživanjima:

- *Suradnja* se odnosi na financiranje zajedničkih istraživačkih projekta većeg broja istraživača, a podijeljena je na deset tema
- *Ideje* su financirane od strane Europskog istraživačkog vijeća, a podupire inicijative istraživača za istraživanja u svim znanstvenim i tehnološkim područjima
- *Ljudi - Marie Curie akcije* podupiru individualne istraživače u istraživanjima svih tema.
- *Kapaciteti* se odnose na aktivnosti potpore istraživačkoj infrastrukturi, malim i srednjim poduzećima, međunarodnoj suradnji, regionalnim potencijalima i „znanosti u društvu" .
- Dva specifična programa koja se odnose na nuklearna i nenuklearna istraživanja zovu se **Zajednički istraživački centar** (Joint Research centre) i **EUROATOM**

Svi pravni subjekti (sveučilišta, instituti, mala ili velika poduzeća) kao i pojedinci (stipendije ili osposobljavanje) mogu sudjelovati u 7. okvirnom programu.[34] :
U Republici Hrvatskoj, za suradnju u sklopu ovog programa Europske unije zaduženo je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, a pri Europskoj komisiji Glavna uprava za istraživanje. Više informacija o programu moguće je naći na internet stranici: http://europa.eu.int/comm/research/

- **Program Fiscalis 2007 (2003-2007.) i Program Carine** trebaju pospješiti funkcioniranje poreznog sustava na unutarnjem tržištu Europske unije, potaći suradnju među državni upravama članica EU i promicati carinsku suradnju između država članica. Obzirom da se mjere iz oba programa provode na nacionalnoj razini , kao takvi nisu posebno značajni za lokalnu zajednici pa niti za Sinj i njegovo gospodarstvo.

- **Program CARDS** je program tehničko-financijske pomoći EU usvojen u prosincu 2000.g., čiji je osnovni cilj potpora zemljama jugoistočne Europe pri aktivnom sudjelovanju u procesu stabilizacije i pridruživanja za države koje su takav sporazum potpisale. Od 2004. Hrvatska sudjeluje samo u regionalnoj komponenti ovog programa. Financiranje iz ovog programa vrši se samo za projekte započete do 2006.g., a svi kasniji projekti financirat će se iz IPA-e budući CARDS kao zaseban program više ne postoji.

- **TEMPUS** (Trans - European Mobility Scheme for University Studies) je program namijenjen međusveučilišnoj suradnji zemalja Europske unije sa zemljama partnerima iz regija Zapadnog Balkana, istočne Europe, srednje Azije, sjeverne Afrike i Bliskog istoka. TEMPUS obuhvaća sve aspekte reforme visokog obrazovanja: od razvoja nastavnih programa, preko usavršavanja nastavnika do internacionalizacije sveučilišta kroz mobilnost i dugoročnu suradnju s partnerima na projektu. Pored toga TEMPUS obuhvaća i strukturne reforme u smislu upravljanja visokim učilištima i omogućava pomoć pri izradi strateške dokumentacije i primjene zakonodavnih propisa. Natječaj za prijavu projekata u okviru programa TEMPUS IV se priprema za prosinac 2007.g. Republika Hrvatska je ušla u četvrtu fazu programa TEMPUS koji će se financirati kroz program IPA (Instrument for Pre-accession Assistance). *U Hrvatskoj je Nacionalni TEMPUS ured od 2005. godine iz Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa prebačen u Agenciju za znanost visoko obrazovanje. TEMPUS ured nadležan je za koordinaciju programa na nacionalnom nivou i služi kao tehnička pomoć svim zainteresiranim za predlaganje TEMPUS projekata i svima koji vode i provode TEMPUS projekte u Hrvatskoj. Više informacija dostupno je na stranici www.azvo.hr*

- **Program LIFE** provodi se s ciljem unaprjeđenja poslovanja javnih tijela koje se bave zaštitom okoliša te očuvanjem prirode i promicanjem održivog razvoja. Osim toga, cilj mu je doprinijeti razvoju i provedbi politike zaštite okoliša Europske unije. *U Hrvatskoj ga koordinira Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja.*

[34] http://www.idealist-extend.hr/

- **Program YOUTH** provodi se u obliku razmjene grupa i individualnog dobrovoljnog rada. U njemu sudjeluju države članice EU, kandidatkinje za članstvo i treće zemlje u ograničenom opsegu. *Za Program je u Europskoj komisiji zadužena Opća uprava za obrazovanje i kulturu.*

- Inicijative EU kao što su **INTERREG** usmjerene su na projekte u kojima sudjeluju regionalne i lokalne jedinice. Inicijativa INTERREG III jedna je od 4 inicijative financirane iz strukturnih fondova EU, namijenjena razvoju prekogranične suradnje između pograničnih područja na unutarnjim i vanjskim granicama EU. Stoga i mogućnost sudjelovanja u projektima unutar ove inicijative predstavlja za sada neiskorištenu priliku za unaprjeđenje gospodarstva Grada Sinja. Inicijativa INTERREG sastoji se od tri grupe aktivnosti: A,B,C.

  - Inicijativa **INTERREG III A** odnosi se na prekograničnu suradnju što znači da u programima (za svaku granicu unutar EU, kao i za vanjske granice EU, mora postojati zasebna program) mogu sudjelovati pogranična područja zemalja članica, kandidata i trećih zemalja, odnosno (do određene mjere) područja koja se "naslanjaju" na pogranična područja. U nekim slučajevima države čitavim svojim teritorijem sudjeluju, dok se u većini slučajeva u pojedini program uključuju samo pojedina područja unutar država. Unutar linije A trenutno je otvoren "Jadranski program za susjedstvo"- INTERREG III A. Cilj projekata financiranih ovim programom je promicanje održivog razvitka urbanih, ruralnih i obalnih područja, integriranje pograničnih regija, jačanje institucija, harmonizacija sustava, jačanje pravne i administrativne suradnje, razvoj lokalnih razvojnih inicijativa itd. Projektni prijedlog može podnijeti bilo koja javna organizacija ili privatna osoba registrirana kao pravna osoba s javnim funkcijama, međunarodna organizacija ili organizacija civilnog društva. Projektni prijedlozi se sastavljaju i predaju u suradnji s partnerima. projekti su podijeljeni na tri prioritetna područja, pa se raspisuju posebni natječaji (vidjeti tablicu).

Tablica 4.3. **Mjere prioritetnih projekata unutar "Jadranskog programa za susjedstvo"**

Prioriteti	**Mjere**	**Sredstva (EUR)**	**Za ovaj natječaj (EUR)**
Prioritet 1	Mjera 1.1. Zaštita i unapređenje prirodne baštine i okoliša te poboljšanje energetske učinkovitosti	12.954.910,74	
	Mjera 1.2. Razvitak i unapređenje prometa, telekomunikacije, energetske infrastrukture između različitih zemalja odnosno pograničnih područja	6.304.882,11	
	Mjera 1.3. Razvitak i unapređenje turizma i infrastrukture kulture	993.704,49	
	UKUPNO:	20.253.497,34	10.576.748,67
Prioritet 2	Mjera 2.1. Unapređenje konkurentnosti i suradnje	1.724.020,27	
	Mjera 2.2. Međugranična suradnja između primarnog sektora, uključujući ribarstvo, i sekundarnog sektora	8.386.598,11	
	Mjera 2.3. Međugranična suradnja u turizmu i kulturi	2.819.906,08	
	UKUPNO:	12.930.524,46	6.745.262,23 €
Prioritet 3	Mjera 3.1. Kvalifikacije ljudskih potencijala, nadograđivanje profesionalnih vještina inicijative na tržištu rada	2.282.490,32	
	Mjera 3.2. Izgradnja institucija i suradnja u komunikacijama i istraživanju između institucija kako bi se promovirao sustav harmonizacije	3.018.529,54	
	Mjera 3.3. Sprečavanje kriminala i unapređenje sigurnosti	3.369.758,24	
	UKUPNO:	8.670.778,20	4.532.789,10

Izvor: http://www.interregadriatico.it

- **INTERREG III B CADSES** odnosi se na transnacionalnu suradnju između državnih, regionalnih i lokalnih vlasti u regiji koju čine zemlje srednje i južne Europe (Central, Adriatic, Danubian and Southern European Space). U programu se može sudjelovati na dvije razine: programskoj i projektnoj. Na projektnoj razini mogu sudjelovati sve zainteresirane strane u Republici Hrvatskoj i to od ministarstva, regionalnih i lokalnih samouprava, ne-vladinih organizacija do privatnog sektora. Kako Hrvatska još nema definirane sve potrebne nacionalne strukture, na programskoj razini sudjeluje kao promatrač. INERREG je prvenstveno predviđen za one koji se bave prostornim razvojnim politikama, a posebice iz sljedećih područja: prostorno planiranje, regionalna razvojna politika te relevantne sektorske prostorne politike.
  U projekte u sklopu Interreg III B moguće se uključiti prijavom za sudjelovanje u okviru projekta natječaja mogu se pratiti i na Internet stranici Delegacije Europske komisije u Republici Hrvatskoj (http://www.delhrv.cec.eu.int/hr/content/ListNews/catid/61#), na internet stranici Euro info komunikacijskog centra (http://www.euroinfo.hr/ i http://www.euroinfo.hr/index.php?page=category&cat_id=62), stranici Središnje jedinice za financiranje i ugovaranje Ministarstva financija (http://cfcu.mfin.hr/index.htm), na stranici Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija (http://www.mvpei.hr/ei/default.asp?ru=172&sid=&akcija=&jezik=1), kao i na već navedenim stranicama Ministarstava nadležnih za pojedini program.

- **Interreg III C** podupire europska projektna partnerstva između gradova, regija i drugih aktera na području gradskog i regionalnog razvitka. Cilj programa je pružanje poticaja koji će omogućiti snažniju razmjenu iskustava te izradu zajedničkih strategija i aktivnosti na području regionalnog razvitka. Na projektima koji se prijavljuju u okviru linije C programa INTERREG III sudjeluju predstavnici tijela lokalne uprave i samouprave, predstavnici nevladinog sektora i privatnog sektora. *Službena stranica programa INTERREG III C na kojoj se mogu saznati dodatne informacije o projektima, potrebnim dokumentima i načinu prijave je www.interreg3c.net.*

Kako doći do novca za projekte?

Za potporu Europske unije, ovisno o kriterijima pojedinog programa, mogu se prijaviti udruge i tvrtke, tijela državne uprave te obrazovne institucije na području grada Sinja, te sam grad kao jedinica lokalne samouprave. Pravne osobe moraju biti registrirane. U rijetkim slučajevima korisnici programa EU mogu biti i fizičke osobe, no tada moraju prihvatiti pojedinačnu odgovornost za provedbu aktivnosti za koju su dobili potporu. Pojedincima se najčešće dodjeljuju potpore za istraživanje, potpore u okviru razmjene među sveučilištima ili pak potpore poduzetničkim projektima. Kandidat mora biti u mogućnosti osigurati financiranje svoje uobičajene djelatnosti tijekom primanja potpore.

Prva faza u prijavi projekta započinje pozivom za prikupljanje prijedloga, a završava zatvaranjem poziva tj. odobravanjem ili odbijanjem molbi. Postoji više vrsta poziva za sudjelovanje u programima EU: i) poziv za iskazivanje zanimanja, ii) poziv za podnošenje ponuda, te iii) raspisivanje natječaja.

i) Poziv za iskazivanje zanimanja služi administratorima pojedinih programa da dobiju uvid u potrebe korisnika i odluče što će se sve programom financirati. Objavljuje se 5 do 12 mjeseci prije određivanja programa. Na taj se način organizacijama zainteresiranim za neki program nudi mogućnost da iznesu svoja glavna područja djelovanja i izraze želju za sudjelovanjem u programu.

ii) Poziv za podnošenje ponuda objavljuje se nakon što je program uobličen. Pozivi nekad imaju rokove, a nekad su otvoreni tijekom čitave godine. Objavljuju se u službenoj publikaciji Europske Unije The Official Journal of the European Union (OJEU) i na Internet stranicama pripadajućeg programa.

iii) Pretraživanje raspisanih natječaja i natječaja za prijavu projekata u Republici Hrvatskoj po

pojedinom programu moguće je na internet stranici ureda EuropeAid Cooperation[35]. Objave natječaja mogu se pratiti i na stranici Delegacije Europske komisije u Hrvatskoj (http://www.delhrv.cec.eu.int/en/item2/topic_5.htm), na internet stranici Središnje jedinice za financiranje i ugovaranje Ministarstva financija (http://cfcu.mfin.hr/index.htm), na stranici Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija (http://www.mvpei.hr/ei/default.asp?ru=172&sid=&akcija=&jezik=1), kao i na već navedenim stranicama Ministarstava nadležnih za pojedini program.

Prilikom podnošenja zahtjeva, molbe ili ponude za financiranje pojedinog projekta, treba poznavati prioritete politike EU (npr. jednakost spolova, poticanje zapošljavanja, borba protiv socijalne isključenosti itd.) i selekcijske kriterije i preferencije Europske komisije u procesu prihvaćanja projekta. Uz to treba dobro proučiti formalne zahtjeve svakog programa. Zbog dugotrajnog administrativnog postupka, projekte ponekad treba početi osmišljavati i više od godinu dana unaprijed. Kako bi se osigurala transparentnost i izvedivost projekta i olakšao proces praćenja i vrednovanja, projekti moraju biti jasno formulirani i definirani s jednoznačnim i precizno određenim kratkoročnim i dugoročnim ciljevima, ciljnim skupinama, fazama i rokovima izvedbe te potrebnim sredstvima[36].

Podjela zadataka i uloga pojedinih sudionika, kandidata mora biti jasna i transparentna, a kandidat mora pokazati da će biti u stanju obavljati djelatnosti ili projekt za koji je tražio potporu. To je ujedno i jedan od kriterija Komisije prilikom odobravanja pojedinog projekta. U procesu odabira važan je udio resursa koje pojedini partner namjenjuje izradi projekta, te potreban broj ljudi i iskustvo u obavljanju sličnih ili istovrsnih projekata. Projekt ne bi smio biti financiran iz više izvora. Kandidat mora biti sposoban osigurati financiranje svojih uobičajenih aktivnosti tijekom primanja potpore. Komisija će odobriti onaj projekt koji traži potporu za financiranje troškova izravno vezanih s provedbom projekta. U većini slučajeva Komisija odbija dodijeliti više od 7% tekućih troškova ili više od 5% izvanrednih troškova. Prednost se daje projektima koji uvode inovaciju, pri čemu inovacija ne mora nužno značiti uvođenje i primjenu novih proizvoda, već može predstavljati i novu vrstu partnerstva ili novu metodu rada. Svaki projekt mora biti dio strategije i dinamike neke organizacije. Nije dobro određivati projekte isključivo prema postojećim programima financiranja jer to europska birokracija vrlo lako prepoznaje.

Prilikom prijave projekta nužno je razlikovati i podijeliti uloge pojedinih sudionika u predloženom projektu. Svaki od sudionika ima određene zadatke i odgovornosti. Glavni sudionici su: ugovaratelj projekta, koordinator projekta, te eventualno i podugovaratelji i partneri. Ugovaratelj je najmanje jedna pravna osoba koja podnosi prijavu i kasnije potpisuje ugovore s Komisijom. Koordinator je osoba ili organizacija zadužena za upravljanje projektom i koordinaciju aktivnosti partnera u projektu. To je najčešće jedan od partnera kojeg treba imenovati prije odobrenja sredstava. Ugovaratelj mora dodatno obrazložiti Komisiji i zašto namjerava podugovoriti dio posla i točno odrediti koje aktivnosti će podugovaratelj obavljati. Odabir i određivanje partnera posebno je važan dio postupka prijave projekta. Partner nije podugovaratelj, već aktivni sudionik projekta koji u svemu usko surađuje s ugovarateljem. Upravo je partnerstvo jedan od odlučujućih kriterija za prihvaćanje projekta tako da posebnu

Da li će projekt biti prihvaćen ovisi o tome da li je prikupljena i ispravno i potpuno ispunjena potrebna dokumentacija. Prijava se smatra nepotpunom ako nije potpisana, ako nije odgovoreno na pitanja postavljena u obrascu, te ako proračun nije uravnotežen. Stoga je potrebno vrlo detaljno proučiti sve dokumente koji se traže prilikom podnošenja molbe i sve pravilnike koji pobliže određuju kako se ona podnosi. Molba za potporu obuhvaća obrazac (koji mora biti otipkan), predviđeni proračun (koji mora biti detaljan, uravnotežen i iskazan u eurima) te popis priloga navedenih u smjernicama programa.

Regionalna razvojna agencija oformljena pri Splitsko-dalmatinskoj županiji između ostaloga nudi pomoć JLS pri oblikovanju projekta odnosno pri izradi dokumentacije za traženje sredstava iz fondova EU.

[35] http://europa.eu.int/comm/europeaid/index_en.htm
[36] Treba prikazati detaljni raspored projekta po mjesecima počevši od prvog dana

Lista sudionika u izradi projekta:

Predstavnici Gradske Uprave Sinj:

1. **Nikola Tomašević**, gradonačelnik Grada Sinja, Dragašev prolaz 10/II, Sinj, tel. 021/821-081
2. **Poljak Sloven,** zamjenik gradonačelnika, Dragašev prolaz 10/II, tel. centrala 021/708-601
3. **Pavić Ivana**, Voditeljica odsjeka za malo i srednje poduzetništvo, Dragašev prolaz 10/II, tel. centrala 021/708-601
4. **Panza Ankica**, voditeljica Odsjeka za razvoj i aktualna pročelnica Upravnog odjela za gospodarstvo, Dragašev prolaz 10/II, tel. centrala 021/708-601
5. **Bilandžić Barać Iva**, pročelnica Upravnog odjela za gospodarstvo tijekom prve faze rada na projektu, Dragašev prolaz 10/II, tel. centrala 021/708-601
6. **Sesardić Željko**, pročelnik Upravnog odjela za društvene djelatnosti, Dragašev prolaz 10/II, tel. centrala 021/708-601
7. **Mijić Jasna**, pročelnica Upravnog odjela za financije, Dragašev prolaz 10/II, tel. centrala 021/708-601
8. **Majić Ivana**, pročelnica Upravnog odjela za komunalne poslove, Dragašev prolaz 10/II, tel. centrala 021/708-601
9. **Dragunić Pavao**, Voditelj odsjeka za za gospodarenje prostorom i urbanizam, Dragašev prolaz 10/II, tel. centrala 021/708-601
10. **Borozan Zvonko,** stručni suradnik za urbanizam, Dragašev prolaz 10/II, tel. centrala 021/708-601
11. **Jukić Mirjana**, stručna suradnica za poljoprivredu, Dragašev prolaz 10/II, tel. centrala 021/708-601
12. **Mastelić Ivica**, stručni suradnik za srednje i malo gospodarstvo, Dragašev prolaz 10/II, tel. centrala 021/708-601
13. **Samardžić Šimun**, viši referent za mjesnu samoupravu, Dragašev prolaz 10/II, tel. centrala 021/708-601
14. **Poparić Nataša,** tajnica, Dragašev prolaz 10/II, tel. centrala 021/708-601

Predstavnici ostalih javnih institucija i gospodarstva

1. **Balta Zvonko**, Udruga pčelara Vrisak Sinj, Obrovac sinjski 25
2. **Bilandžić Marko**, obrt "Nena", Čitluk
3. **Biuk Vicencije**, Splitsko-dalmatinska zona d.o.o., Domovinskog rata 2, Split, vicencije.biuk@dalmacija.hr
4. **Delić Ante**, Viteško alkarsko društvo (VAD) - Sinj
5. **Duvnjak Marko**, Gimnazija Dinka Šimunovića Sinj, R. Boškovića 18
6. **Jagnjić Jerko**, udruga "Lijepa naša", Put medinjaka 38
7. **Kuterovac Vlatko**, Hrvatske šume d.o.o. Sinj, Glavice 7
8. **Latinac Ante**, Turistička zajednica Grada Sinja, Vrlička 41, tzg-sinja@st-t-com.hr

9. **Mijić Ivan**, Kamičak d.o.o. Sinj, Luka 7
10. **Milošević Marija**, Ured državne uprave - ispostava Sinj , Tripalov voćnjak 5
11. **Nasić Ivan**, Dom zdravlja Sinj, Ramska bb
12. **Prelas Željko**, Semafor d.o.o. Sinj, Vrlička 52 A, semafor.sinj@st-com.hr
13. **Putnik Ivan**, O.P.G. Putnik, Udruga proizvođača mlijeka, Brnaze 486
14. **Runje Ivan**, Udruga pčelara "Vrisak" Sinj, Obrovac sinjski 25
15. **Sibrenjak Anita**, Muzej cetinske krajine, A. Kačić Miošića 5
16. **Stojanac Dušan**, SNM Sinj, Bazana 5
17. **Šabić Ante**, Kamičak d.o.o. Sinj, Luka 7
18. **Šuste Frano**, Hrvatski zavod za zapošljavanje - ispostava Sinj, Put Ruduše bb, frano.suste@hzz.hr
19. **Tomašević Damir**, Vodovod i čistoća Sinj d.o.o., Put pazara 3, goran.vukasovic@vode.hr
20. **Veselica Mira**, Udruženje obrtnika Sinja, Luka 15, udruzenje-obtnika-sinj@ht-net.hr
21. **Vukasović Goran**, Hrvatske vode Sinj, Miljenka Buljana 35, goran.vukasovic@vode.hr
22. **Vuleta Bože**, Franjevački samostan Sinj, bozevuleta@yahoo.com
23. **Župić Dijana**, Dječji vrtić "Bili cvitak", A. K. Matasa 8, djecji,vrtic.bili.cvitak@st.t-com.hr
24. **Župić Ivana**, Hrvatski zavod za poljoprivredno savjetodavnu službu Sinj, Dragašev prolaz 10, Ivana.Zupic@hzpss.hr

Abecedna lista akronima:

- BDP - Bruto društveni proizvod
- BPP - Brdsko-planinska područja
- CARDS - Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation (Pomoć EU u rekonstrukciji, razvoju i stabilizaciji)
- CCA - Carrying Capacity Assessment (Procjena nosivih kapaciteta prostora)
- CZSS - Centar za socijalnu skrb
- DZS - Državni zavod za statistiku
- EBRD - European Bank for Reconstruction and Development (Europska Banka za obnovu i razvoj)
- EC - European Commission (Europska Komisija)
- EIB - European Investment Bank (Europska investicijska banka)
- EU - European Union (Europska Unija)
- FINA- Financijsko-izvještajna nacionalna agencija
- HAMAG - Hrvatska agencija za malo poduzetništvo
- HBOR - Hrvatska banka za obnovu i razvoj
- HC - Hrvatske ceste
- HEP- Hrvatska elektroprivreda
- HGK - Hrvatska gospodarska komora
- HOK - Hrvatska obrtnička komora
- HŠ - Hrvatske šume
- HUP - Hrvatska udruga poslodavaca
- HV- Hrvatske vode
- HZZ- Hrvatski zavod za zapošljavanje
- HZZO - Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
- HŽ - Hrvatske željeznice
- IKT - Informacijsko- komunikacijske tehnologije
- IPA - Instrument for Pre-Accession Assistance
- ISPA - Instrument for Structural Policies for Pre-Accession (Predpristupni instrument za strukturalne politike)
- JLS - Jedinica lokalne samouprave
- MMTPR - Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka
- MINGORP - Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva
- MOBMS - Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti
- MZOPU - Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja
- MZOŠ - Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
- MZSS - Ministarstvo zdravlja i socijalne skrbi
- MSP - Malo i srednje poduzetništvo
- ND - Nacionalni dohodak

- NV - Novostvorena vrijednost
- NVO - Nevladine organizacije
- PHARE - Predpristupni program EU za izgradnju institucija i jačanje kohezije u zemljama kandidatima za članstvo
- PPDS - Područja posebne državne skrbi
- PRPP - Program za područja s razvojnim poteškoćama
- R&D - Research and Development (istraživanje i razvoj)
- ROP - Regionalni operativni program
- RRA - Regionalna razvojna agencija
- RS - Regionalna samouprava
- SAPARD - Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development (Predpristupni program EU za poljoprivredu i ruralni razvoj)
- SME - Small and medium enterprises (mala i srednja poduzeća)
- SWOT - Strenghts, Weaknesses, Opportunities, Strenghts (snage, slabosti, prilike, prijetnje)
- TEMPUS - Trans-European Mobility Scheme for University Studies
- TZ - Turistička zajednica
- UNDP - United Nations Development Programme (Razvojni program Ujedinjenih naroda)
- USAID - US Agency for International Development (Agencija SAD za međunarodni razvoj)
- WB - World Bank (Svjetska banka)
- WTTC- World Travel and Tourism Council (Svjetski savjet za putovanja i turizam)